Α' ΤΟΜΟΣ

Περίοδοι: 1960-65
65-67
67-74 Δικτατορία
70-74 Εξορία στο εξωτερικό
74-86 Εξορία στο εσωτερικό
86-96 Ώριμος βίος

_ Η Δέσποινα σας θυμίζει πώς χωρίσατε τα τραγούδια του Α΄Τόμου και θα ήθελε να μάθει το συντομώτερο αν ο χωρισμός των έργων του Β΄Τόμου στο κάτω μέρος της σελίδας είναι εντάξει ή έχετε διορθώσεις.

Β' ΤΟΜΟΣ:

Περίοδοι: 1940-1960 (Κασσιανή, 1η Συμφωνία, Πανηγύρι, Ελλ. Μαργαρίτα, Ορφέας και Ευρυδίκη, Σουίτα)

1960-65 (Άξιον Εστί, Τραγούδι Νεκρού Αδ/φού)

1965-1970 (Πνευματικό Εμβατήριο, Αρκαδίες, Κατάσταση Πολιορκίας)

1970-1974 (RAVEN, CANTO GENERAL)

1974-1986 (Εχθρός Λαός, Κορφολογία, Κάποτε πέρασε, Γειτονιά του κόσμου, Νο 2, Νο 3, Λειτουργίες, Νο 7, Κατά Σαδδουκαίων Πάθη)

1986-1990 (Νο 4, OLYMPICO)

Να χωριστούν κάπως έτσι;
Να ρωτηθεί ο Μ.Θ.
Φιλιά, Δέσποινα

2

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

Μελοποιημένη Ποίηση

ΤΟΜΟΣ
Α
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Υψιλον / βιβλία

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ / ΜΕΛΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α':
1960 - 1965

1. ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ
ΠΟΥ ΠΕΤΑΞΕ Τ' ΑΓΟΡΙ ΜΟΥ
ΧΕΙΛΙ ΜΟΥ ΜΟΣΚΟΜΥΡΙΣΤΟ
ΜΕΡΑ ΜΑΓΙΟΥ
ΒΑΣΙΛΕΨΕΣ ΑΣΤΕΡΙ ΜΟΥ
ΕΙΣΟΥΝ ΚΑΛΟΣ
ΣΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΙ ΣΤΕΚΟΣΟΥΝ
ΝΑ'ΧΑ Τ' ΑΘΑΝΑΤΟ ΝΕΡΟ
ΓΛΥΚΕ ΜΟΥ ΕΣΥ ΔΕΝ ΧΑΘΗΚΕΣ

2. ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ
ΜΥΡΤΙΑ
ΕΙΧΑ ΦΥΤΕΨΕΙ ΜΙΑ ΚΑΡΔΙΑ
ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ
ΑΝ ΘΥΜΗΘΕΙΣ Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΜΟΥ
ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΥΡΟ ΚΑΙ ΤΖΙΑ
ΡΟΔΙΑ
ΦΕΥΓΩ ΜΑΚΡΙΑ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ
Θ' ΑΦΗΣΩ ΤΗ ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
ΠΑΛΙΚΑΡΙ
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ
ΑΠΑΓΩΓΗ
ΠΑΜΕ ΒΟΛΤΑ ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ

3. ΠΟΛΙΤΕΙΑ
ΜΑΝΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΑ
ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ
ΕΧΩ ΜΙΑ ΑΓΑΠΗ
ΣΑΒΒΑΤΟΒΡΑΔΟ
ΚΑΗΜΟΣ
ΒΡΑΧΟ ΒΡΑΧΟ
ΠΑΡΑΠΟΝΟ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ

4. ΕΠΙΦΑΝΙΑ
ΑΡΝΗΣΗ
ΚΡΑΤΗΣΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ
ΑΝΘΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ
ΘΑΛΑΣΣΙΝΕΣ ΣΠΗΛΙΕΣ

5. ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ
ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ
ΑΥΓΗ ΑΦΡΑΤΗ
ΔΑΚΡΥΣΜΕΝΑ ΜΑΤΙΑ
ΧΑΘΗΚΑ

6. ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ
ΣΕΡΕΝΑΤΑ
ΜΠΟΥΡΝΑΖΙ
ΟΤΑΝ ΜΕ ΔΕΙΤΕ ΝΑ ΜΙΛΩ
ΕΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΜΑΣ ΧΑΘΗΚΕ
ΘΛΙΜΜΕΝΗ ΜΑΤΙΑ
ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ
ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ
ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ
ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΜΑΥΡΑ ΣΟΥ ΜΑΛΛΙΑ
ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ
ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

7. Η ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΑΖΟΡΩΝ
Η ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΑΖΟΡΩΝ
Η ΡΟΜΒΙΑ

8. ΣΚΟΡΠΙΑ
ΜΕΛΑΧΡΙΝΗ ΜΟΥ ΚΟΠΕΛΙΑ
ΑΝ Μ' ΑΓΑΠΑΣ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ
ΜΗ ΜΕ ΡΩΤΑΣ
Ο ΜΙΜΗΣ Ο ΤΣΙΓΓΑΝΟΣ
ΤΟ ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΟ ΠΟΥΛΙ
ΕΙΝ' Ο ΚΑΗΜΟΣ ΜΟΥ ΕΝΑ ΠΟΥΛΙ
ΣΕ ΠΟΙΟ ΒΟΥΝΟ
ΣΤΟ ΕΡΗΜΟ ΛΙΜΑΝΙ
ΚΑΠΟΙΟ ΠΡΩΙΝΟ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΔΕΛΗΒΟΡΙΑ ΔΕΛΗΒΟΡΙΑ
ΣΤΟΥ ΣΤΡΕΦΗ ΧΙΟΝΙΖΕΙ

9. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ
ΑΠΡΙΛΗΣ
ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ
ΕΝΑ ΔΕΙΛΙΝΟ
Η ΑΛΥΣΙΔΑ

ΠΡΟΔΟΜΕΝΗ ΑΓΑΠΗ
ΤΟΝ ΠΑΥΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΝΙΚΟΛΙΟ
ΚΟΙΜΗΣΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥΔΙ ΜΟΥ
ΣΤΑ ΠΕΡΒΟΛΙΑ
ΔΟΞΑΣΤΙΚΟ

10. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΕ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ
Ο ΗΛΙΟΣ ΚΟΙΤΑΞΕ ΤΗ ΓΗ
ΒΡΕΧΕΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΟΓΕΙΤΟΝΙΑ
ΜΑΝΑ
Ο ΟΥΡΑΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΛΕΙΣΤΟΣ
ΚΑΡΑΒΙ ΚΑΛΟΤΑΞΙΔΟ
ΜΑΤΩΜΕΝΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
ΧΡΥΣΟΠΡΑΣΙΝΟ ΦΥΛΛΟ
ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΑΚΙ
ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ Ο ΓΙΟΚΑΣ ΣΟΥ
ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ (ΦΑΙΔΡΑ)
ΚΑΠΟΤΕ ΘΑ 'ΡΘΟΥΝ ΝΑ ΣΟΥ ΠΟΥΝ
ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

11. ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ
ΗΤΑΝ 18 ΝΟΕΜΒΡΗ
ΤΟ ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ
ΑΝΟΙΞΕ ΛΙΓΟ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ
ΔΕΝ ΕΧΕΙ Η ΓΗ ΚΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΘΕΣΗ
ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΘΕΣΗ Η ΓΗ
ΔΙΑΒΑΖΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ
ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΘΥΜΑΜΑΙ
ΘΑ ΣΟΥ ΔΩΣΩ ΕΝΑ ΤΟΠΙ ΧΡΥΣΟ
ΘΕΣ ΝΑ ΖΕΙΣ ΑΠ' ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΕΙΜΑΙ ΑΓΓΛΟΣ ΝΙΟΣ ΚΑΙ ΤΥΧΕΡΟΣ
ΛΑΤΡΕΥΩ ΤΟ ΣΩΤΗΡΑ ΜΟΥ
ΘΑ ΣΟΥ ΣΤΕΙΛΩ ΜΑΝΑ
ΔΕΝ ΠΑΙΡΝΕΙ ΕΔΩ ΚΑΝΕΙΣ
ΤΗΣ ΚΟΛΑΣΗΣ ΚΑΜΠΑΝΕΣ
Η ΛΑΜΠΡΗ

12. Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ
ΤΟ ΨΩΜΙ ΕΙΝΑΙ ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ ΣΟΥ
ΔΟΞΑ ΤΩ ΘΕΩ
ΣΤΡΩΣΕ ΤΟ ΣΤΡΩΜΑ ΣΟΥ

13. ΜΑΓΙΚΗ ΠΟΛΗ
ΒΑΡΚΑ ΣΤΟ ΓΙΑΛΟ
ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
ΤΙ ΝΑ ΤΗΝ ΚΑΝΩ ΤΗ ΧΑΡΑ
ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΒΛΕΠΕΙΣ
ΜΑΓΙΟΠΟΥΛΑ
Ο ΚΑΒΑΛΑΡΗΣ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ
ΠΕΝΤΕ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ

14. ΜΙΚΡΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ
ΜΑΡΙΝΑ
Η ΜΑΓΙΑ
ΤΟ ΤΡΙΖΟΝΙ
ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΒΟΡΙΑ
ΤΑ ΕΛΛΗΝΑΚΙΑ
ΤΑ 'ΔΑΤΕ ΤΑ ΜΑΘΑΤΕ
Ο ΚΗΠΟΣ ΕΜΠΑΙΝΕ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

15. ΠΟΛΙΤΕΙΑ Β΄
ΟΙ ΜΟΙΡΑΙΟΙ
Η ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΑΝΤΡΙΚΟΥ
ΓΩΝΙΑ ΓΩΝΙΑ
ΒΡΑΔΙΑΖΕΙ
ΕΙΝΑΙ ΜΑΚΡΥΣ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΣΟΥ
ΣΤΡΑΤΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΑ

16. ΚΥΚΛΟΣ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ
Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΚΑΠΝΟΣ
ΣΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΝ ΑΝΗΦΟΡΙΑ
ΤΟ ΕΚΚΡΕΜΕΣ
ΚΟΥΡΑΣΤΗΚΑ ΝΑ ΣΕ ΚΡΑΤΩ
Ο ΙΣΚΙΟΣ ΕΠΕΣΕ ΒΑΡΥΣ
ΠΗΡΑ ΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ

17. ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ
ΕΝΑ ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ
ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΗΛΙΕ ΝΟΗΤΕ
ΜΕ ΤΟ ΛΥΧΝΟ ΤΟΥ ΑΣΤΡΟΥ
ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΑΙΜΑΤΑ
ΑΝΟΙΓΩ ΤΟ ΣΤΟΜΑ ΜΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄: 1965 - 1967

1. ΣΩΤΗΡΗ ΠΕΤΡΟΥΛΑ

2. Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ
ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ
Ο ΑΝΤΩΝΗΣ
Ο ΔΡΑΠΕΤΗΣ
ΑΜΑ ΤΕΛΕΙΩΣΕΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

3. ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ

4. ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ
ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΜΑΝΑ ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΣΤΡΑΤΟ
ΚΙΝΗΣΕ Ο ΜΑΗΣ ΓΙΑ ΝΑ 'ΡΘΕΙ
ΧΤΕΣ Τ' ΑΠΟΓΕΜΑ ΣΤΟ ΑΑΧΕΝ
ΣΟΥ 'ΣΤΕΙΛΑ
Ο ΜΗΤΣΟΣ ΑΠ' ΤΑ ΦΑΡΣΑΛΑ
ΜΙΑ ΞΑΝΘΙΑ
ΣΤΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ»
ΕΣΤΕΙΛΑ ΣΤΟ ΚΟΜΜΑ
ΕΝΑ ΔΑΣΟΣ ΚΛΑΡΕΣ
ΒΙΛΕΜ ΣΤΡΑΣΕ
ΒΓΗΚΕ Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΣΤΟ ΣΦΥΡΙ
ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΙ ΙΤΑΛΟΙ
ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΡΓΑΤΕΣ

5. ΘΑΛΑΣΣΙΝΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑ
ΣΗΜΕΡΑ ΒΡΑΔΙΑΣΕ ΝΩΡΙΣ
ΑΓΑΠΗ ΔΙΧΩΣ ΑΚΡΗ
ΦΕΡΤΕ ΜΟΥ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΝΥΧΤΑ ΔΙΧΩΣ ΑΚΡΗ
ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΩΝ ΑΣΤΡΩΝ
ΘΑ ΡΙΞΩ ΠΕΤΡΑ ΣΤΗ ΖΩΗ

6. ROMANCERO GITANO (LORCA)
ΤΟΥ ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΥ
ANTONIO TORRES HEREDIA I
ANTONIO TORRES HEREDIA II
ΧΑΜΟΣ ΑΠΟ ΑΓΑΠΗ
Η ΚΑΛΟΓΡΙΑ Η ΤΣΙΓΓΑΝΑ
ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΝΕΜΕΝΗΣ
Η ΠΑΝΤΕΡΜΗ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ' : ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ (1967 - 1974)

ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΑΓΓΕΛΗ
α) Παρανομία:
'Απρίλιος - Αὔγουστος 1967, 'Αθήνα
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΜ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ
ΤΟ ΜΕΤΩΠΟ
ΠΕΛΑΓΟ
Ο ΗΛΙΟΣ
β) Γενική 'Ασφάλεια:
Αὔγουστος - Δεκέμβριος 1967
Ο ΗΛΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ
γ) Φυλακές 'Αβέρωφ:
Δεκέμβριος 1967 - Μάρτιος 1968
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

δ) Ὑπό ἐπιτήρηση:
Μάρτιος - Αὔγουστος 1968, 'Αθήνα - Βραχάτι

1. ΔΩΔΕΚΑ ΛΑΪΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
ΤΟ ΠΑΛΙΚΑΡΙ ΕΧΕΙ ΚΑΗΜΟ
ΜΙΑ ΝΥΧΤΕΡΙΔΑ ΣΤΗ ΣΚΕΠΗ
Σ' ΑΥΤΗ ΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ
Η ΠΟΡΤΑ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΝΟΙΧΤΗ
ΚΑΘΕ ΠΡΩΙ ΠΟΥ ΞΑΝΑΡΧΙΖΕΙ
ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΜΙΚΡΟ
Ο ΔΙΚΑΣΤΗΣ
Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΥΣΚΟΛΟ ΚΑΙΡΟ
ΤΟ ΨΩΜΙ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΓΛΥΚΟ
ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ ΦΕΥΓΕΙ ΣΤΙΣ ΟΧΤΩ
ΕΧΕΙ Ο ΘΕΟΣ
ΗΡΘΑΝ ΤΑ ΒΑΣΑΝΑ ΝΩΡΙΣ

2. ΝΥΧΤΑ ΘΑΝΑΤΟΥ
Ο ΠΟΙΗΤΗΣ
Ο ΜΑΥΡΟΣ ΚΑΒΑΛΑΡΗΣ
ΣΤΟΥ ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΥ ΤΗΝ ΑΥΛΗ
ΟΣΟΥΣ ΔΕΝ ΠΗΡΕ Η ΜΟΝΑΞΙΑ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΠΙΣΣΑ
ΤΩΡΑ ΚΡΥΨΕ Τ' ΟΝΟΜΑ ΣΟΥ
ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ ΒΡΑΔΙΑ
ΓΕΝΕΘΛΙΑ
ΕΧΕΙΣ ΜΑΤΙΑ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
ΚΛΑΨΕ ΣΤΑ ΓΟΝΑΤΑ ΜΟΥ ΤΗ ΝΤΡΟΠΗ ΣΟΥ

3. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΡΕΑ
ΕΙΣΑΙ ΕΛΛΗΝΑΣ
ΕΙΜΑΣΤΕ ΔΥΟ
ΚΑΙΡΟΣ ΝΑ ΔΕΙΣ
ΤΟ ΣΦΑΓΕΙΟ

ε) Ζάτουνα:
Αὔγουστος 1968 - Νοέμβριος 1969

1. ΑΡΚΑΔΙΑ Ι

2. ΑΡΚΑΔΙΑ ΙΙ
ΤΡΙΑ ΠΟΤΑΜΙΑ
Ο ΧΡΗΣΜΟΣ
Η ΕΠΙΚΗΡΥΞΗ
ΣΤΟ ΠΑΖΑΡΙ ΤΟΥ ΦΟΝΙΑ
ΗΡΘΑΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΜΕ ΤΑ ΜΑΥΡΑ
ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ
Ο ΛΟΓΟΣ Ο ΣΤΕΡΝΟΣ
ΠΗΡΑ ΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΟΥ ΛΗΣΤΗ
ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΘΑ 'ΡΘΟΥΝ ΜΙΑ ΒΡΑΔΙΑ

3. ΑΡΚΑΔΙΑ ΙΙΙ
ΜΕΣΑ ΣΕ ΚΗΠΟ ΚΑΘΙΣΑ
ΜΑΝΑ, ΤΟ ΜΑΝΝΑ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ
ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ Η ΜΑΝΑ
ΣΕ ΛΕΝΕ ΜΑΝΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΓΛΥΚΟΦΙΛΟΥΣΑ ΠΑΝΑΓΙΑ
ΗΣΟΥΝ ΜΠΑΞΕΣ

4. ΑΡΚΑΔΙΑ IV - ΩΔΑΙ
ΩΔΗ ΤΡΙΤΗ - ΤΑ ΗΦΑΙΣΤΙΑ
ΩΔΗ ΤΕΤΑΡΤΗ - ΕΙΣ ΣΑΜΟΝ
ΩΔΗ ΕΚΤΗ - ΑΙ ΕΥΧΑΙ

στ) Στρατόπεδο Ὠρωποῦ

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ
ΣΤΟ ΝΙΚΗΦΟΡΟ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ
ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΝΕΚΡΟΙ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕ ΜΟΥ
ΘΡΗΝΟΣ
ΜΗΝ ΞΕΧΝΑΣ ΤΟΝ ΩΡΩΠΟ
ΔΙΟΤΙ ΔΕΝ ΣΥΝΕΜΟΡΦΩΘΗΝ...
Ο ΛΕΒΕΝΤΗΣ
Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ
Η ΑΥΛΗ
ΠΟΙΟΣ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ
ΚΛΕΙΣ' ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ
ΣΤΟΝ ΩΡΩΠΟ
ΜΑΖΙ ΣΟΥ
ΜΑΡΚ ΜΑΡΣΩ
ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΜΑΣ ΧΡΟΝΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ΄: ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ (Ἀπρίλιος '70 - Ἰούλιος '74)

1. ΔΕΚΑΟΧΤΩ ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ ΤΗΣ ΠΙΚΡΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ
ΑΝΑΒΑΦΤΙΣΗ
ΚΟΥΒΕΝΤΑ Μ' ΕΝΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙ
ΚΑΡΤΕΡΕΜΑ
ΛΑΟΣ
ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ
ΑΥΓΗ
ΔΕ ΦΤΑΝΕΙ
ΠΡΑΣΙΝΗ ΜΕΡΑ
ΣΥΛΛΕΙΤΟΥΡΓΟ
ΤΟ ΝΕΡΟ
ΤΟ ΚΥΚΛΑΜΙΝΟ
ΛΙΓΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ
Τ' ΑΣΠΡΟ ΞΩΚΛΗΣΙ
ΤΟ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟ
ΕΔΩ ΤΟ ΦΩΣ
ΤΟ ΧΤΙΣΙΜΟ
Ο ΤΑΜΕΝΟΣ
ΤΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ ΜΗΝ ΤΗΝ ΚΛΑΙΣ

2. ΜΠΑΛΑΝΤΕΣ
ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ
ΔΡΟΜΟΙ ΠΑΛΙΟΙ
ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΑ ΡΟΥΧΑ ΜΟΥ
ΧΑΡΑ ΧΑΡΑ
ΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΑΥΤΟΙ
ΜΕΣ ΣΤΗΝ ΚΛΕΙΣΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ ΜΟΥ
ΚΑΙ ΠΕΡΝΟΥΣΑΝΕ ΤΑ ΤΡΑΜ
ΟΛΑ ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΔΕΛΤΙΩΘΕΙ
ΟΤΑΝ ΜΙΑΝ ΑΝΟΙΞΗ

3. ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ
ΤΑ ΠΑΤΡΟΠΑΡΑΔΟΤΑ
ΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΙΑ ΟΡΘΑΝΟΙΧΤΑ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ
ΜΕΣ ΣΤΗΝ ΤΑΒΕΡΝΑ
ΑΣΤΑΤΟ ΠΟΥΛΙ
ΚΑΙ ΔΕ ΜΙΛΗΣΕ ΚΑΝΕΙΣ
ΑΠΟΝΕΣ ΕΞΟΥΣΙΕΣ
Μ' ΕΝΑ ΚΑΡΑΒΙ ΟΝΕΙΡΑ
ΦΩΤΙΕΣ ΦΩΤΙΕΣ
ΔΕΚΑ ΠΑΛΙΚΑΡΙΑ
ΒΟΥΝΑ ΣΑΣ ΧΑΙΡΕΤΩ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Ε΄: ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ (1974 - 1986)

1. ΠΡΟΔΟΜΕΝΟΣ ΛΑΟΣ
ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΚΑΡΜΠΟΝΑΡΩΝ
ΧΑΪ ΧΑΪ
ΒΟΓΓΑ ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ Τ' ΑΝΑΠΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ ΝΕΡΟ
ΚΑΝΟΝΙΑ ΤΟ ΒΑΡΟΥΝΕ
ΒΑΝΩ ΤΟ ΧΑΡΟ ΠΙΣΩΚΑΠΟΥΛΑ
ΑΪΝΤΕ ΜΙΑ
ΚΥΡΑ-ΠΑΝΑΓΙΑ
ΕΛΑΤΕ Μ' ΕΝΑΝ ΠΟΘΟ
ΑΚΟΜΑ ΤΟΥΤ' Η ΑΝΟΙΞΗ
ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ
ΕΔΩ ΔΕΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΑΝΕ

2. ΤΟ ΜΠΛΟΚΟ ΣΤΗΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ

3. ΕΧΘΡΟΣ ΛΑΟΣ
ΤΟΥ ΧΩΡΙΣΜΟΥ
ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
Ο ΕΧΘΡΟΣ ΛΑΟΣ
ΑΡΝΙΕΜΑΙ
Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟ
ΛΑΧΤΑΡΗΣΑ ΜΙΑ ΧΩΡΑ

4. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΛΕΚΟ ΠΑΝΑΓΟΥΛΗ
ΕΚΕΙΝΟΣ ΗΤΑΝ ΜΟΝΟΣ
ΚΟΚΚΙΝΟ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟ

5. ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ
Ο ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΕΛΑΝ
ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ
ΧΤΥΠΑ ΧΤΥΠΑ
ΕΦΤΑΣΕΣ ΑΡΓΑ
ΔΕΝ ΕΦΤΑΙΓΕΝ Ο ΙΔΙΟΣ
ΗΤΑΝΕ ΝΕΟΙ ΗΤΑΝ ΠΑΙΔΙΑ
ΚΑΘΕ ΠΡΩΙ
ΕΛ ΖΑΑΤΑΡ
ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ
ΜΟΥ ΜΙΛΑΤΕ ΓΙΑ ΚΕΙΝΟΝ
ΕΡΩΤΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ

6. ΤΑ ΛΥΡΙΚΑ
ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ ΑΝΟΙΓΩ ΤΟ ΒΡΑΔΥ
ΧΑΘΗΚΑΝΕ ΤΟΣΟ ΝΩΡΙΣ
Ο ΑΓΕΡΑΣ ΛΕΕΙ ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗ
ΔΕΙΛΙΝΟ ΤΗΣ ΕΡΗΜΙΑΣ
ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ
ΜΕΣ ΣΤΗ ΒΡΟΧΗ
ΣΤΑ ΛΙΜΑΝΙΑ ΤΑ ΜΑΚΡΙΝΑ
ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΘΑ Σ' ΤΟ ΠΩ
ΣΕ ΔΡΟΜΟΥΣ ΜΑΚΡΙΝΟΥΣ
ΔΡΟΜΟΙ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΑ
ΠΑΙΔΙ ΔΕ ΜΙΛΑΣ
ΜΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ
ΗΤΑΝ ΚΑΠΟΤΕ ΔΥΟ ΦΙΛΟΙ
ΘΥΜΗΣΟΥ ΤΟ ΜΑΝΟΛΙΟ
ΜΟΙΡΟΛΟΪ ΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ
ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΔΡΟΜΟΙ ΣΚΟΤΕΙΝΟΙ

7. ΟΚΤΩΒΡΗΣ '78
ΒΓΑΛΕ ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΠΑΝΙΑ
Ο ΧΑΡΟΣ ΝΥΧΤΟΠΕΡΠΑΤΕΙ
ΜΕΛΑΧΡΙΝΟ ΠΑΙΔΙ
ΤΑ ΝΕΑΡΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ
ΝΥΧΤΑ
ΜΠΗΚΕ Ο ΧΑΡΟΣ ΣΤΟ ΚΕΛΙ

8. ΤΑΞΙΔΙ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ
ΜΕΝΕΞΕΔΕΝΙΑ ΤΑ ΒΟΥΝΑ
ΑΝΑΤΟΛΗ ΣΕ ΛΕΓΑΝΕ
ΕΚΕΙ ΣΤΗΝ ΞΕΝΙΤΙΑ ΠΟΥ ΖΕΙΣ
ΝΥΧΤΑ ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ
ΟΛΑ ΣΑΝ ΟΝΕΙΡΟ ΠΕΡΝΟΥΝ
ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΠΕΘΑΙΝΟΥΝ ΤΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ
ΕΥΑΝΘΙΑ
ΜΗΝ ΚΛΑΙΣ

9. ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ
ΝΥΧΤΑ ΜΑΓΙΚΙΑ
ΚΑΝΕ ΚΟΥΡΑΓΙΟ
Η ΑΓΑΠΗ ΖΕΙ ΜΕ Τ' ΟΝΕΙΡΟ
ΞΑΝΑ ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΘΑ ΣΤΕΓΝΩΣΩ
ΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΤΗΣ ΦΩΝΗΣ ΣΟΥ
ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΜΟΥ ΕΖΗΣΑ
ΚΑΡΑΒΙ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ
ΜΗ ΜΕ ΠΡΟΔΩΣΕΙΣ
ΧΩΡΙΣΑΜΕ
ΧΑΙΡΕ

10. ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ ΔΕΝ ΞΕΚΙΝΗΣΕ ΠΟΤΕ ΓΙΑ ΚΑΤΕΡΙΝΗ

11. ΕΠΙΒΑΤΗΣ
ΕΠΙΒΑΤΗΣ
80
ΜΕ ΣΗΜΑΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΡΟΦΟ
ΤΩΡΑ
ΑΠΟΣΤΗΜΑ
ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΜΟΥ
ΟΛΟΙ
ΚΥΡΙΑΚΕΣ
ΑΝ
ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ ΣΟΥ ΔΟΣΜΕΝΟΣ
ΣΑ ΝΑ ΜΗΝ ΕΖΗΣΑ ΠΟΤΕ
ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΕΔΩ

12. ΡΑΝΤΑΡ
ΑΓΑΠΗ
ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΞΗΜΕΡΩΝΕΙ
ΛΕΓΕ
ΩΣ ΤΟ ΤΕΡΜΑ
ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΠΙΑ
ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ ΕΧΩ ΧΑΣΕΙ
ΧΕΙΡΟΛΑΒΗ
ΞΕΝΟΣ
ΡΑΝΤΑΡ
ΧΩΡΙΣ ΦΕΓΓΑΡΙΑ
ΣΥΝΟΨΗ

13. ΤΑ ΠΙΚΡΟΣΑΒΒΑΤΑ
Η ΛΥΠΗΜΕΝΗ

9 12

ΚΟΥΤΟΥΚΙ
ΤΟ ΧΑΤΙΡΙ
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΤΑΞΙΜΙ
ΤΑ ΠΙΚΡΟΣΑΒΒΑΤΑ
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΕΝΙΑ
Η ΒΡΟΧΗ
ΓΙΑΠΙ
ΤΟ ΒΡΑΚΙ
ΕΡΓΕΝΗΣ
ΤΑ ΝΑΥΛΑ

14. Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ
ΚΙ ΑΝ ΘΑ ΜΟΥ ΦΥΓΕΙΣ
ΕΒΓΑΛΑ ΣΤΟ ΣΦΥΡΙ ΤΑ ΧΑΔΙΑ
ΦΥΤΕΨΕ ΔΥΟ ΦΙΛΙΑ
ΠΑΛΙΟ ΤΕΛΩΝΕΙΟ
Ο ΕΡΩΤΑΣ

15. ΔΙΟΝΥΣΟΣ
Η ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ
ΜΙΑ ΦΥΛΑΚΗ
ΤΟ ΨΥΓΕΙΟ
Η ΑΡΚΟΥΔΑ
ΣΤΙΣ 10 ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΗ
Ο ΠΡΟΔΟΤΗΣ
Ο ΚΟΛΙΓΟΣ
ΤΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ ΝΑ ΤΗΝ ΚΛΑΙΣ
ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΛΑ ΒΟΥΝΑ
ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ

16. ΦΑΙΔΡΑ
ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΠΟΥ ΘΑ ΚΑΝΕΙ ΚΡΥΟ
ΔΑΚΡΥΣΑΝ ΤΑ ΣΕΝΤΟΝΙΑ ΜΟΥ
ΕΠΑΙΞΕΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ
ΟΤΑΝ ΣΕ ΒΡΗΚΑ
ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ
ΟΝΕΙΡΟ ΑΓΑΠΗΣ
ΣΑΝ ΚΑΦΕΝΕΙΟ
ΤΩΡΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΕΙΝΕΙΣ ΜΟΝΟΣ
ΜΕ ΒΡΗΚΕ ΠΑΛΙ Η ΕΡΗΜΙΑ
ΤΟ ΑΙΜΑ ΠΑΓΩΣΕ
ΘΕΛΩ ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ
ΝΥΧΤΩΝΕΙ

17. ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ
ΥΠΟΘΗΚΑΙ
ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ
ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΣΟΥ ΜΟΥ 'ΛΕΓΕΣ
ΠΑΡΕ ΤΑ ΔΩΡΑ
ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΣΤΟΥΣ ΑΔΟΞΟΥΣ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ
ΤΙ ΝΕΟΙ ΠΟΥ ΦΤΑΣΑΜΕΝ ΕΔΩ
ΚΙ ΑΝ ΕΣΒΗΣΕ ΣΑΝ ΙΣΚΙΟΣ
Η ΝΥΧΤΑ ΜΑΣ ΕΧΩΡΙΣΕΝ
ΔΡΟΜΟΣ
ΑΓΑΠΗ
ΜΠΡΟΥΤΖΙΝΟΣ ΓΥΦΤΟΣ
ΟΛΑ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΜΟΥ

18. ΣΑΝΤΙΑΓΟ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΤ': ΛΥΡΙΚΟΣ ΒΙΟΣ (1986 - 1996)

1. ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ
Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ
ΕΧΩ ΚΑΙΡΟ ΝΑ ΣΕ ΔΩ
ΤΟ ΤΡΙΗΜΕΡΟ
ΣΤΑΣΟΥ ΕΔΩ
ΤΟ ΚΡΥΦΤΟ
ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΜΙΛΑΣ
ΤΕΤΟΙΑ ΩΡΑ
ΑΛΛΙΩΤΙΚΑ ΜΙΛΑ ΜΟΥ
ΕΤΣΙ ΠΟΥ ΜΟΥ ΜΙΛΑΣ
ΠΩΣ ΜΕ ΚΟΙΤΑΣ
ΝΥΧΤΩΝΕΙ
ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ
ΝΑ 'ΡΘΩ ΕΔΩ
ΜΕ ΜΙΣΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ Η ΕΠΟΧΗ
Η ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΟ ΜΕΣΗΜΕΡΙ
ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ

2. ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ
ΧΑΜΕΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ
ΚΑΠΟΤΕ
ΑΣΑΝΣΕΡ
ΧΑΡΑΜΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΤΡΙΠΟΛΗ
ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ
ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ
ΜΟΝΑΞΙΑ
ΟΙ ΑΝΥΠΟΨΙΑΣΤΟΙ
ΔΕΝ ΗΣΥΧΑΖΟΥΝ ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ
ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ

3. ΩΣ ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΕΜΟΣ
ΑΓΡΥΠΝΙΑ
ΩΣ ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΕΜΟΣ
ΓΕΩΡΓΟΣ ΝΕΡΩΝ
ΤΟ ΧΡΩΜΑ ΜΑΥΡΟ
ΜΕ ΚΥΝΗΓΑΕΙ Η ΒΡΟΧΗ
ΤΟ ΝΗΣΙ
ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑ
ΕΠΟΧΗ ΝΕΡΟΥ

ΓΙΑΤ' ΕΙΣΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΜΟΥ
ΑΙΣΘΗΣΗ
ΜΠΛΕ ΒΑΘΥ

4. ΜΗΠΩΣ ΖΟΥΜΕ Σ' ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ;
ΚΟΣΜΕ ΑΣΩΤΕ
ΜΗΠΩΣ ΖΟΥΜΕ Σ' ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ;
ΤΟ ΣΑΡΑΚΙ
ΜΕ ΤΗ ΖΥΓΑΡΙΑ ΣΤΟ ΧΕΡΙ
ΣΤΟΥ ΚΑΤΩ ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΝ ΑΥΛΗ
ΣΤΗΝ ΑΚΡΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥ
ΣΤΟ ΜΠΑΡ
ΖΟΥΣΑ ΜΙΑ ΧΑΡΤΙΝΗ ΖΩΗ
ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΗ
ΤΩΡΑ ΣΤΑ ΟΓΔΟΝΤΑ ΕΞΙ
ΕΙΝΑΙ ΦΤΩΧΟ ΤΟ ΜΑΓΑΖΙ
ΕΜΑΛΩΣΑ ΜΕ ΤΗ ΖΩΗ

5. ΜΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ ΓΕΜΑΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ
Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ
ΜΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΒΑΘΙΑ ΣΤΗ ΜΟΙΡΑ ΜΟΥ
ΧΡΩΜΑΤΑ ΝΥΧΤΕΡΙΝΑ
ΩΣΠΟΥ ΞΑΝΑΓΕΝΝΗΘΗΚΑ
ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΑΠΕΙΡΟ
ΔΙΟΤΙΜΑ
ΓΙΑΤΙ ΕΙΣΑΙ Ο ΑΝΕΜΟΣ
ΚΑΙ Σ' ΑΓΑΠΩ
ΗΧΩ ΘΑΝΑΤΟΥ
ΑΠ' Τ' ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ
ΟΣΟ ΔΙΑΡΚΕΙ Η ΘΑΛΑΣΣΑ
ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ
ΣΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ
ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΣΟΥ
ΚΕΡΥΝΕΙΑ
ΕΚΦΡΑΣΗ
ΤΕΤΟΙΑ ΣΤΙΓΜΗ
ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ ΟΝΕΙΡΟ
ΕΛΑ ΚΡΥΦΑ
ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ

6. Η ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΜΗΔΕΝ
ΒΕΑΤΡΙΚΗ - ΜΕ ΠΟΥΛΙΑ ΤΡΕΛΑ
ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΨΕ ΝΑ ΓΕΛΑΣ
ΟΔΟΣ ΜΗΔΕΝ
ΜΕΓΑΛΗ ΑΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΑΤΡΙΚΗΣ
ΕΛΕΝΗ - ΒΕΑΤΡΙΚΗ
ΤΙΣ ΝΥΧΤΕΣ
ΠΑΙΖΟΝΤΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΕΙΝΑΙ Η ΝΥΧΤΑ
ΧΩΡΙΣ ΛΕΞΕΙΣ
ΑΙΩΝΕΣ ΑΝΘΙΖΕΙΣ
ΟΤΑΝ ΟΙ ΜΕΡΕΣ ΚΑΤΕΒΑΙΝΟΥΝ
ΧΑΜΗΛΑ
ΣΕ ΣΙΩΠΕΣ ΦΥΤΩΝ

7. ΠΟΛΙΤΕΙΑ Γ'
ΕΚΕΙΝΑ ΠΟΥ ΕΙΧΑ ΝΑ ΣΟΥ ΠΩ
ΕΣΤΩ ΚΙ ΑΠΟ ΛΥΠΗ
ΗΣΟΥΝ ΜΠΑΞΕΣ
ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ ΜΕΙΣ
Η ΕΛΠΙΔΑ ΠΟΥ ΕΛΕΓΕΣ
ΞΕΝΟΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΑ ΚΙ ΟΡΦΑΝΟΣ
ΔΕΝ ΕΧΕΙ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΓΥΡΙΣΜΟ
ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΠΟΥ ΔΙΩΚΕΤΑΙ
ΜΙΛΑΩ ΠΑΛΙΑ
ΑΧ! ΕΛΑ ΚΙ ΑΝΑΨΕ ΤΟ ΦΩΣ

8. ΑΣΙΚΙΚΟ ΠΟΥΛΑΚΗ
ΣΗΜΑΔΕΜΕΝΟΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ
ΚΟΙΤΑ ΜΕ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ
ΑΪΒΑΛΙ
ΣΑΝ ΟΡΦΑΝΟ
Η ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΔΩΡΙΕΩΝ
ΠΩΣ ΝΑ ΞΕΧΑΣΩ
ΝΑΥΑΓΟΣ
ΑΣΗΜΕΝΙΑ ΤΑΜΠΑΚΕΡΑ
ΑΣΙΚΙΚΟ ΠΟΥΛΑΚΗ
ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ

9. ΠΟΛΙΤΕΙΑ Δ'
ΑΣ' ΤΟΥΣ ΝΑ ΜΑΣ ΚΟΡΟΪΔΕΥΟΥΝ
ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑ ΜΟΥ ΣΙΩΠΗΛΗ
ΚΟΡΙΤΣΙ ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΗ
ΔΕ ΦΤΑΙΣ ΕΣΥ ΠΟΥ ΤΑΞΙΔΕΥΩ
ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΦΕΥΓΕΙΣ
ΧΡΟΝΙΑ ΦΤΗΝΑ
ΝΥΧΤΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΙ
ΠΕΡΙΜΕΝΕ ΜΕ
ΜΕ ΤΙΣ ΧΑΜΕΝΕΣ ΤΙΣ ΨΥΧΕΣ
ΣΕ ΠΟΙΑ ΠΑΤΡΙΔΑ ΘΕΣ ΝΑ ΠΑΣ

10. ΛΥΡΙΚΩΤΕΡΑ
ΛΟΓΙΑ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ
ΦΥΛΑΞΑ Τ' ΟΝΕΙΡΟ
ΞΑΣΤΕΡΟΣ ΠΟΝΟΣ
ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ
ΕΠΙΜΟΝΟ ΠΑΡΟΝ
ΛΥΓΜΟΣ ΑΓΓΕΛΩΝ
ΔΕΝΤΡΑ ΝΕΡΟΥ
ΙΟΥΛΙΟΣ
ΔΙΑΛΥΜΑ ΦΩΤΟΣ
ΣΑΝ ΣΥΝΝΕΦΟ
Μ' ΟΡΜΗ ΩΚΕΑΝΟΥ
ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΕΦΕΔΡΟΥ ΜΗΝΟΣ

11. ΛΥΡΙΚΩΤΑΤΑ
ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ

ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

12. ΣΕΡΕΝΑΤΕΣ
ΑΣΤΡΟ
ΕΡΩΤΙΚΟ
ΜΑΓΙΣΣΑ
ΜΟΥ ΑΡΚΕΙ
ΞΑΝΘΟΜΑΛΛΟΥ
ΕΡΗΜΙΑ
ΑΪΒΑΛΙ
ΗΣΟΥΝΑ ΠΑΡΑΠΟΝΟ
ΑΡΧΑΙΑ ΓΙΟΡΤΗ
ΑΛΑΤΙ

ΠΑΙΔΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. ΣΤΗ ΒΙΤΡΙΝΑ
2. Η ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ
3. Ο ΚΟΚΟΡΑΣ
4. ΠΟΥ 'ΝΑΙ ΠΙΟ ΚΑΛΑ
5. ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ
6. Η ΠΕΤΑΛΟΥΔΑ
7. ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ
8. ΤΟ ΠΑΓΩΜΕΝΟ ΠΟΥΛΙ
9. ΠΡΩΙΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ
10. ΤΟ ΚΑΡΑΒΑΚΙ
11. ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΑΧΑ Τ' ΑΗΔΟΝΙΑ
12. ΤΙ ΘΕΛΩ
13. ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ
14. Η ΑΓΡΑΜΠΕΛΗ
15. ΘΕΛΩ ΝΑ ΧΤΙΣΩ ΕΝΑ ΣΠΙΤΑΚΙ
16. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ
17. ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΟΥ ΟΡΓΩΜΕΝΟ
18. ΜΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ ΚΛΕΙΝΩ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
19. ΕΙΡΗΝΗ
20. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ
21. ΣΤΗ ΧΑΡΑ
22. ΠΙΟ ΠΟΛΥ ΚΙ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ
23. ΠΟΣΟΝ ΗΣΥΧΑ ΚΟΙΜΑΤΑΙ
24. Η ΑΝΟΙΞΗ
25. ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ
26. Η ΑΓΝΩΡΙΣΤΗ
27. ΟΠΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΒΡΑΔΥ
28. ΧΑΡΑ ΣΤ' ΑΛΕΤΡΙ
29. ΣΤΟΥ ΡΥΑΚΙΟΥ ΤΗΝ ΑΚΡΗ
30. ΔΕΣ, ΤΙ ΛΑΜΠΡΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
31. ΟΛΑ ΚΟΙΜΟΥΝΤΑΙ ΚΙ ΟΛΑ ΣΒΗΝΟΥΝ
32. ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ
33. Η ΞΑΝΘΟΥΛΑ
34. ΣΤΗΝ ΟΧΘΗ

Σημείωση τῆς ἔκδοσης: Τά ποιήματα καί οἱ στίχοι ἀναγράφονται σ' αὐτό τό βιβλίο ὅπως μελοποιήθηκαν ἀπό τόν συνθέτη καί κυκλοφόρησαν σέ τραγούδια.
Τό τονικό σύστημα εἶναι τό πολυτονικό γιά ὅλους τούς δημιουργούς.

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ἡ μελοποιημένη ἀπό τόν Μίκη Θεοδωράκη *Ποίηση* θά περιληφθεῖ ἐξ ὁλοκλήρου μέσα σέ τρεῖς τόμους.

Στόν πρῶτο τόμο ἔχουν συμπεριληφθεῖ ὅλα τά τραγούδια πού δισκογραφήθηκαν ἀπό τό 1960 μέχρι σήμερα.

Στόν δεύτερο οἱ μεγάλες φόρμες, τά λαϊκά ὀρατόρια, τά μετασυμφωνικά καί συμφωνικά ὀρατόρια. Ὁ Θεοδωράκης ἐπιχειρεῖ τήν κατάκτηση μιᾶς φόρμας πού νά στηρίζεται στήν ἑλληνική παράδοση, ποίηση καί μελωδία, χρησιμοποιώντας ἄλλοτε πιό λαϊκότροπη ὀρχήστρα, ὅπως στό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ ἤ στό CANTO GENERAL, καί ἄλλοτε πιό συμφωνική ὅπως στά συμφωνικά.

Στήν περίοδο αὐτή ὑπάγονται καί μελοποιήσεις χορικῶν ἀρχαίων τραγωδιῶν, ἀπό τίς ΦΟΙΝΙΣΣΕΣ μέχρι τόν ΟΙΔΙΠΟΔΑ, μέ τίς ὁποῖες ἀσχολεῖται ἐπί 36 ὁλόκληρα χρόνια. Ἔτσι μελοποιοῦνται μεταφρασμένοι οἱ ἀρχαῖοι τραγικοί.

Ὁ δεύτερος τόμος εἶναι κατά κάποιο τρόπο μιά ἄποψη ἀνθολόγησης τῆς ἑλληνικῆς ποίησης μέσα στούς αἰῶνες. Ἀπό τόν Αἰσχύλο μέχρι τόν Καρατζᾶ.

Στόν τρίτο οἱ τέσσερις λυρικές τραγωδίες (ὄπερες): ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ, ΜΗΔΕΙΑ, ΗΛΕΚΤΡΑ, ΑΝΤΙΓΟΝΗ, πού μποροῦν νά χαρακτηρισθοῦν σάν τό ἀπόσταγμα ἀλλά καί τό ἀποκορύφωμα τῆς ἐμπειρίας του στό τραγούδι, στή μετασυμφωνική ἀλλά καί στή συμφωνική μουσική. Πέρα ἀπό τό λυρικό στοιχεῖο προστίθεται ἐδῶ καί τό τραγικό.

Μαζί μέ τά ΠΑΙΔΙΚΑ, πού θά μποῦν στό τέλος τοῦ πρώτου τόμου καί πού ἡ σύνθεσή τους ξεκίνησε γύρω στά 1937, συμπληρώνονται φέτος ἑξῆντα χρόνια δημιουργικῆς σχέσης τοῦ Θεοδωράκη μέ τήν ποίηση, κυρίως τήν ἑλληνική. Ἀπό τόν Αἰσχύλο ἕως τόν Καρατζᾶ. Ἀπό τόν ὄγκο καί μόνο αὐτῆς τῆς προσπάθειας βγαίνει τό συμπέ-

ρασμα ὅτι ἡ μελοποίηση τῆς ποίησης ὑπῆρξε ὁ βασικός ἄξονας πάνω στόν ὁποῖο στηρίχτηκε ὄχι μόνο ἡ μουσική του ἀλλά καί ἡ ἴδια ἡ ζωή του.

Στόν πρῶτο τόμο ἀκολουθήσαμε τή διαίρεση σέ ἕξι περιόδους, πού ἐπέβαλαν τά ἱστορικά γεγονότα καί οἱ συνθῆκες μέσα στίς ὁποῖες ὑποχρεώθηκε ὁ Θεοδωράκης νά ζήσει καί νά δημιουργήσει.

Α′ : 1960 - 1965

Ἡ Πρώτη Περίοδος (1960-65) εἶναι ἡ κυρίως ἀναγεννητική. Τόν διακατέχει ὁ ἐνθουσιασμός μετά τήν ἐπιτυχή του προσπάθεια καί τήν ἀπήχησή της στά πλατιά στρώματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Στά περισσότερα ἀπ' τά τραγούδια αὐτῆς τῆς περιόδου διακρίνεται ἡ μεγάλη ψυχική δύναμη, ἡ ἀνάταση, ἡ αἰσιοδοξία καί ἡ πίστη πού ἀντανακλοῦν τό κλίμα τῆς ἐποχῆς. Ὄχι μόνο στή χώρα μας ἀλλά καί διεθνῶς ἡ δεκαετία τοῦ '60 ὑπῆρξε ἡ ἐποχή τῆς τελευταίας Μεγάλης Οὐτοπίας. Οἱ νέοι καί οἱ νέες ξεσηκώθηκαν σέ ὅλο τόν κόσμο γιά τελευταία φορά στά 1968, ἐνῶ στήν Ἑλλάδα εἶχε προλάβει ἕνα χρόνο πιό πρίν νά πνίξει ὁριστικά τά ὄνειρα ἡ στρατιωτική Δικτατορία.

Γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους αὐτή ἡ πρώτη περίοδος ἦταν καί παρέμεινε μοναδική. Ἀκόμα καί σήμερα ἡ ποίηση καί ἡ μουσική ἐκείνων τῶν τραγουδιῶν ἐκπέμπουν λάμψη καί καθαρότητα, γεγονός πού δέν μπορεῖ νά γίνει ἀνεκτό σέ ἐποχές παρακμῆς.

Β′ : 1965 - 1967

Ὅμως ἤδη ἀπό τό 1965, μέ τή δολοφονία τοῦ Σωτήρη Πέτρουλα, μπαίνουμε στή διαδικασία πού θά μᾶς ὁδηγήσει στή Δικτατορία. Ἐξ οὗ καί ὁ ἐλεγειακός εἴτε ὁ ἀντιστασιακός χαρακτήρας τῶν τραγουδιῶν αὐτῆς τῆς περιόδου, ὅπως εἶναι τό ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ καί ἡ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ, πού λειτουργοῦν, θά 'λεγε κανείς, προφητικά.

Μέ τή Δικτατορία διακόπτεται βίαια ἡ φυσική καί ἄμεση σχέση του μέ τόν ἑλληνικό λαό πού ὥς τότε -ὅπως πολλές φορές ἔχει γράψει ὁ ἴδιος ὁ συνθέτης- ὑπῆρξε ὄχι μόνον ὁ ἐμπνευστής του ἀλλά καί ὁ μοναδικός του συνομιλητής.

Γ′ : 1967 - 1970

Ἀπό τόν Μάιο τοῦ 1967 ἡ μουσική του ἀπαγορεύεται μέ

στρατιωτικό νόμο καί ὁ ἴδιος βρίσκεται στήν παρανομία. Μποροῦσε νά πιαστεῖ ἤ νά μήν πιαστεῖ, ὅπως τόσοι καί τόσοι ἄλλοι, ὅμως δέν περιορίστηκε σ' αὐτό ἀλλά ξεκίνησε ἀμέσως τόν ἀγώνα κατά τῆς Χούντας.

Τό γεγονός αὐτό ἦταν ἑπόμενο νά τόν ἐπηρεάσει βαθιά. Πρῶτον γιατί ὑπῆρχε ὁ διαρκής κίνδυνος τῆς σύλληψης καί τῆς τιμωρίας καί δεύτερον γιατί ἡ σκέψη του καί τό θυμικό του ὁλόκληρο ἦσαν ἀφοσιωμένα στήν ὀργάνωση τῆς πάλης.

Μ' ἄλλα λόγια εἶναι φανερό ὅτι ἔπνιξε ἠθελημένα μέσα του τόν καλλιτέχνη καί γιά ἕνα διάστημα σκότωσε κυριολεκτικά ὅση μουσική ὑπῆρχε στή σκέψη του γιά νά μπορέσει νά δοθεῖ ὁλοκληρωτικά σ' αὐτό πού εἶχε θέσει σάν πρῶτο χρέος στόν ἑαυτό του, τήν ἀποκατάσταση τῆς Δημοκρατίας.

α) ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1967

Μέ τά δεδομένα αὐτά εἶναι ἴσως περίεργο πού τά τραγούδια πού ἔγραψε στήν παρανομία (Ἀπρίλιος - Αὔγουστος '67) διακρίνονται κι αὐτά ἀπό τόν γνωστό λυρισμό τῶν μελωδιῶν τοῦ Θεοδωράκη καί δέν ἦσαν ἀγωνιστικά μανιφέστα, ἄν καί ὑπηρετοῦσαν τόν κύριο στόχο τῆς ἐποχῆς.

β) ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1967

Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει τό ἔργο του Ο ΗΛΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ, τοῦ ὁποίου ἔγραψε καί ποίηση καί μουσική ὅταν βρέθηκε κρατούμενος στή Γενική Ἀσφάλεια Ἀθηνῶν (Αὔγουστος - Δεκέμβριος '67).

Κατ' ἀρχήν μέ τό ἔργο αὐτό ἀρχίζει ὁ «μονόλογος» πού σιγά σιγά θά τόν ἀπομακρύνει ἀπό τό μεγάλο ἑλληνικό κοινό. Ὄντας φυλακή καί μέ τό ἔργο του ἀπαγορευμένο, ἀρχίζει νά συνομιλεῖ μέ τόν ἑαυτό του εἴτε μέ κάποιον ἰδεατό συνομιλητή. Δέν εἶναι ὅμως μόνο ἡ καλλιτεχνική ἀπογοήτευση πού τόν ταλανίζει ἐκείνη τήν ἐποχή οὔτε οἱ τρομερές συνθῆκες τῆς Γενικῆς Ἀσφάλειας πού εἶχε μεταβληθεῖ σέ πραγματικό σφαγεῖο. Τό κακό ἔρχεται νά τριτώσει ἡ ἀμφιβολία, πού γίνεται σιγά σιγά βεβαιότητα, ὡς πρός τό πολιτικό μέλλον τῆς χώρας του. Μέ δυό λόγια -ὅπως προκύπτει ἀπό κείμενά του ἐκείνης τῆς ἐποχῆς- τά γεγονότα τόν εἶχαν πείσει ὅτι ἡ προδοσία πού ἔζησε ἐκεῖνον τόν καιρό δέν θά ἄφηνε νά πραγματοποιηθεῖ οὔτε καί στό πιό μακρινό μέλλον τό ὅραμα τῆς Ἐθνικῆς Ἀναγέννησης πού τόν εἶχε κατακυριεύσει ἕως ἐκείνη τήν ἐποχή. Μάρτυρας γιά ὅλα αὐτά ἡ ποίηση στόν Ἥλιο καί τόν Χρόνο πού δείχνει

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 16

15

καθαρά πώς «δέν ἔχουμε τίποτα νά λύσουμε - δέν ὑπάρχει διαφυγή ἀπό τόν κύκλο - τόν πύρινο κύκλο - τοῦ Ἥλιου καί τοῦ Θανάτου».

Τότε, θά ρωτήσει κανείς, πῶς ἐξηγεῖται τό γεγονός ὅτι -παρ' ὅλο πού γνώριζε ὅτι ὅλα ἔχουν τελειωτικά προδοθεῖ- ἐξακολουθοῦσε νά παλεύει; Ἴσως ὁ ἀναγνώστης-ἀκροατής νά βρεῖ τήν ἀπάντηση στή μουσική πού συνθέτει ὁ Θεοδωράκης τήν ἐποχή αὐτή.

Τέλος, ἕνα ἐνδιαφέρον καί ἀνεξήγητο στοιχεῖο ὑπῆρξε ἡ ποιότητα τῆς μελωδικῆς του ἔμπνευσης στό ἔργο αὐτό, πού παραπέμπει σέ ἄλλα εἴδη μουσικῆς καί πού γι' αὐτόν κυρίως τό λόγο παρέμεινε σάν ἕνας μετεωρίτης μέσα στό σύνολο τοῦ ἔργου του.

γ) ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1967 - ΜΑΡΤΙΟΣ 1968

Ὅταν σέ λίγο θά βρεθεῖ ξανά μαζί μέ ἄλλους (Φυλακές Ἀβέρωφ, Δεκέμβριος '67 - Μάρτιος '68) ἡ καρδιά του ξαναζεσταίνεται σιγά σιγά τόσο πού νά γράψει τήν τρυφερή μελωδία Ο ΥΠΝΟΣ ΣΕ ΤΥΛΙΞΕ πρίν ξαναδοθεῖ στίς μεγάλες φόρμες, τά τραγούδια-ποταμούς, ὅπως τά ΕΠΙΦΑΝΙΑ ΑΒΕΡΩΦ καί ἡ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ, πού φαίνεται πώς ἀνταποκρίνονταν περισσότερο στή διπλή ἀγωνία πού εἶχε πιά ἐγκατασταθεῖ στήν ψυχή του: τό μέλλον τῆς πατρίδας του καί ἡ σχέση του μέ τή μουσική.

δ) ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1968

Ἀπό τόν Μάρτιο ἕως τόν Αὔγουστο τοῦ '68, στό διάστημα δηλαδή πού ζοῦσε μέσα σ' ἕνα νόθο κλίμα μεταξύ ἐλευθερίας καί στενῆς παρακολούθησης, εἶναι σαφές ἀπό τά κείμενά του ὅτι ἐκεῖνο πού κυριαρχοῦσε μέσα στή σκέψη του δέν ἦταν ἡ μουσική. Ἴσα ἴσα, ἡ ἀποστροφή του πρός τή Δικτατορία, τούς δικτάτορες καί τά ἔργα τους εἶχε μεγαλώσει. Ἔτσι πού τό μυαλό του νά μένει καρφωμένο πάνω σέ μιά μοναδική σκέψη: μέ ποιόν τρόπο θά μποροῦσε νά ἀπαλλαγεῖ ἡ Ἑλλάδα ἀπ' αὐτό τό ἄγος τῆς ἐθνικῆς ζωῆς.

ε) ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1968 - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1969

στ) ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1969 - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1970

Μέ παραλλαγές ὀφειλόμενες στίς εἰδικές συνθῆκες ἡ βασική του ψυχολογία φαίνεται ὅτι παρέμεινε ἡ ἴδια καί στίς δύο ἑπόμενες περιόδους, Ζάτουνα καί Ὠρωπό, ἕως τόν Ἀπρίλιο τοῦ '70.

Ἑπομένως ἡ μουσική παραγωγή αὐτῆς τῆς ἐποχῆς καί εἰδικά τά τραγούδια, πρέπει νά κριθοῦν κάτω ἀπό τό πρίσμα αὐτῶν τῶν συνθηκῶν καί κυρίως αὐτῆς τῆς συγκεκριμένης ψυχολογίας πού περιγράφονται λεπτομερῶς στά βιβλία του.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ μουσική καί οἱ ἰδέες του λειτουργοῦσαν τήν ἐποχή ἐκείνη μέσα στό λαό μας καταλυτικά. Καί φαίνεται ὅτι ὁ Θεοδωράκης τό ἐγνώριζε αὐτό. Μέ χίλιους δυό τρόπους τά καινούρια τραγούδια, ξεκινώντας ἀπό τό Βραχάτι, τή Ζάτουνα καί τόν Ὠρωπό, φτάνανε σέ ὅλο καί περισσότερα σπίτια ἀψηφώντας τά δρακόντεια μέτρα τῆς Χούντας.

Εἶναι χαρακτηριστικές οἱ περιγραφές στό ἡμερολόγιο τοῦ Θεοδωράκη πού δείχνουν πόσο συναρπαστικό ἦταν γιά τόν ἴδιο καί τούς δικούς του, πού βρίσκονταν πολιορκημένοι στή Ζάτουνα (τούς φρουροῦσαν 18 χωροφύλακες!) ν' ἀκοῦν ἀπό τούς ξένους σταθμούς (Μόσχα, Λονδίνο, Παρίσι, Ντώυτσε Βέλλε) τραγούδια πού μόλις εἶχε συνθέσει, καί μαζί τους νά τ' ἀκοῦνε ἑκατομμύρια ἄνθρωποι. Αὐτή ἡ αἴσθηση, τό ὅτι δηλαδή ἡ μουσική φωνή του διεδραμάτιζε ἕνα σημαντικό ρόλο σ' ἐκείνη τή δραματική περίοδο, δέν μποροῦσε παρά νά ἐπηρεάσει τήν αἰσθητική του ὡς πρός τό τραγούδι βασικά καί τίς εὐρύτερες φόρμες γενικότερα. Λ.χ. τό ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ («Ἀρκαδία V») εἶχε σίγουρα ἀφετηρίες πολιτικές, ἐθνικές, ἀγωνιστικές. Γιά τόν Θεοδωράκη τή στιγμή ἐκείνη ἀποτελοῦσε σίγουρα ἕνα ὅπλο πνευματικό, μέ τό λόγο τοῦ Σικελιανοῦ σέ πρῶτο πλάνο, πού θά ἔπρεπε νά πάει ἄν ἦταν δυνατόν μέσα στίς ψυχές ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ὅμως αὐτό πού πρέπει καί πάλι νά τονιστεῖ ἰδιαίτερα εἶναι ὅτι ὁ λυρισμός, πού ἦταν καταπιεσμένος μέσα του, εὕρισκε πάντα διεξόδους, ὥστε νά ἀποτελεῖ τό κυρίαρχο στοιχεῖο τῶν ἔργων του. Ὑπάρχουν σ' αὐτή τήν περίοδο μιά σειρά τραγούδια πού συγκαταλέγονται σίγουρα στά πλέον λυρικά ἀπό ὅσα ἔχει συνολικά συνθέσει.

Ἔτσι εἶναι πραγματικά ἀνεξήγητο τό ὅτι τά τραγούδια καί τά ἄλλα ἔργα αὐτῆς τῆς περιόδου, πού λειτουργήσανε σάν σανίδες σωτηρίας γιά ἕνα λαό πού βούλιαζε -γεγονός πού ἐξηγεῖ καί τή στάση τῆς Χούντας ἀπέναντί τους-, ἔχοντας ὅμως ὡς κύριο χαρακτηριστικό ἕνα διάχυτο λυρισμό πού δέν ἐξέφραζε μόνο τήν ἐποχή τους, βυθίστηκαν ἀμέσως μετά τή μεταπολίτευση (1974) στήν ἀπόλυτη λησμονιά. Ἡ ποιότητα καί ἡ διαχρονικότητα τῶν ἔργων αὐτῶν δημιουργεῖ εὔλογες ἀμφιβολίες γιά τίς αἰτίες αὐτοῦ τοῦ φαινομένου. Πρόκειται γιά μιά φυσιολογική ἐξέλιξη ἤ ἀντίθετα γιά κάτι τό ἀφύσικο καί ὑπαγορευμένο ἀπό

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 18

κάποια κέντρα καί κάποια συμφέροντα; Ὅπως καί νά 'χει τό πράγμα, εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ὁ λαός καί κυρίως οἱ νεότερες γενιές ἀποκόπηκαν ἀπό ἕνα ἔργο-γνήσια ποιοτική πνευματική τροφή καί γενικά ἀπό ἕναν ἄνθρωπο-σύμβολο καθαρότητας καί ἔμπρακτης ἀφοσίωσης σέ ἀξίες καί ἰδανικά καί μάλιστα σέ μιά ἐποχή κατάρρευσης τῶν πάντων, στήν ὁποία ἡ νεολαία, πού ἄρχισε νά βομβαρδίζεται μέ πάσης φύσεως ἀσχημίες, ἴσως νά τόν χρειαζόταν περισσότερο κι ἀπό τήν προηγούμενη ἐποχή τῆς Δικτατορίας.

Δ΄ : ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ 1970 - 1974

Τό ἔργο αὐτό συνεχίστηκε καί στήν ἑπόμενη περίοδο Δ΄ τοῦ «Ἐξόριστου στό Ἐξωτερικό» (Ἀπρίλιος '70 - Ἰούλιος '74). Ὅμως ἀπό τήν ἄποψη τῆς ποσότητας ἦταν ἀρκετά περιορισμένο, δεδομένου ὅτι τό 90% τῶν δυνάμεών του ἦταν δοσμένο στήν Ἀντίσταση κατά τῆς Δικτατορίας. Τήν ἐποχή ἐκείνη ἦταν Πρόεδρος τοῦ Πατριωτικοῦ Μετώπου, γεγονός πού τόν ὑποχρέωνε σέ διαρκεῖς μετακινήσεις, συναντήσεις καί συμμετοχή σέ ἐκδηλώσεις στίς περισσότερες χῶρες τοῦ κόσμου. Παράλληλα οἱ Λαϊκές Συναυλίες εἶχαν τεθεῖ κι αὐτές κάτω ἀπό τόν ἀστερισμό τῆς Ἀντίστασης, γεγονός πού ἐπηρέαζε βαθιά τό περιεχόμενο τοῦ προγράμματος, ἀκόμα καί τούς τρόπους ἑρμηνείας. Τό κοινό του συνήθως ἦταν νεανικό, πολυπληθές, πολυεθνικό καί ἐνθουσιῶδες. Σέ ὅποια χώρα, σέ ὅποια ἤπειρο κι ἄν βρισκόταν, ὑπῆρχαν ἐκτός ἀπό τούς Ἕλληνες καί χιλιάδες ἔνθερμοι ὀπαδοί τοῦ ἀντιδικτατορικοῦ ἀγώνα, πού εἶχε ὑψωθεῖ σέ διεθνές σύμβολο. Εἶναι ἀμφίβολο ἄν ὑπῆρξε ἐποχή κατά τήν ὁποία ἡ Ἑλλάδα νά ἦταν ψηλότερα μέσα στίς συνειδήσεις τῶν λαῶν.

Ἔχουμε τή γνώμη ὅτι τά δυό κορυφαῖα ἔργα αὐτῆς τῆς περιόδου, τά ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ καί τό CANTO GENERAL, ἐκφράζουν πιστά αὐτό τό κλίμα. Τό πρῶτο δίνοντας τήν ἑλληνική διάσταση αὐτῆς τῆς μέθης γιά ἐλευθερία καί τό δεύτερο τή διεθνή. Τό τρίτο μεγάλο ἔργο, οἱ ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ, ὑποδηλώνει ὅτι κάτω ἀπό τή βουή καί τή λάμψη ὅλων αὐτῶν τῶν συναρπαστικῶν στιγμῶν ὑπῆρχε ἄγρυπνη καί διψασμένη ἡ ποιητική εὐαισθησία καί ὁ τραυματισμένος λυρισμός πού οἱ στίχοι τοῦ Μανόλη Ἀναγνωστάκη ἦρθαν νά ξυπνήσουν. Ἔτσι, στό τέλος μιᾶς νέας συναρπαστικῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου, ὅπου γιά μιά ἀκόμα φορά ὁ Θεοδωράκης εἶχε δοθεῖ ψυχῇ τε καί σώματι στήν οὐτοπία τῆς συλλογικῆς εὐτυχίας, ἐπανελήφθη αὐτό πού συνέβη μέ τόν ΗΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΟΝΟ, ὅταν διαμιᾶς ἀποκαλύφθη-

κε μέσα του ἡ ἀλήθεια, δηλαδή τό μηδέν καί τό μάταιο τῶν προσπαθειῶν γιά ἕνα φωτεινό μέλλον. Ἔτσι καί τώρα μέ τίς ΜΠΑΛΑΝΤΕΣ ἀπαντᾶ καταφατικά στόν ποιητή πού, μή συμμεριζόμενος, ὡς φαίνεται, τίς δικές του αὐταπάτες, ἤθελε νά τόν ἀπαλλάξει ἀπό ἕνα βίαιο καί ὀδυνηρό χτύπημα τῆς πραγματικότητας πού τόν περίμενε στό σταυροδρόμι τῆς ἱστορίας...

Ε΄ : ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ 1974 - 1986

Ὁ τίτλος τῆς Περιόδου Ε΄ (1974-1986), «Ἐξόριστος στό Ἐσωτερικό», δέν εἶναι ὑπερβολικός. Τουλάχιστον σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τόν συνθέτη-καλλιτέχνη καί δή τόν τραγουδοποιό. Εὐθύς μετά τήν ἀπαλλαγή τῆς χώρας ἀπό τή Χούντα, τό μεγάλο κοινό στράφηκε πρός τά ἀπαγορευμένα τραγούδια, γεγονός πού οἱ ἑταιρεῖες δίσκων δέν ἄφησαν φυσικά ἀνεκμετάλλευτο. Τά ἐργοστάσια δίσκων τύπωναν σέ τρεῖς βάρδιες τούς δίσκους τοῦ Θεοδωράκη καί ὅλα τά κέντρα σέ ὅλες τίς πόλεις καί τίς κωμοπόλεις ἔπαιζαν ἀσταμάτητα τραγούδια του. Αὐτό κράτησε πάνω ἀπό δύο χρόνια. Ἔτσι μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἡ νέα του παραγωγή σ' αὐτή τήν περίοδο ἔγινε κάτω ἀπ' τή σκιά τοῦ παλιοῦ ἑαυτοῦ του! Πρίν προλάβει νά ἀπαλλαγεῖ ἀπ' τόν ἀπόηχο τῶν παλιῶν του τραγουδιῶν, ξεκίνησαν διάφορα πογκρόμ ἀπό πολλές κατευθύνσεις. Τά πιό σημαντικά καί καταστρεπτικά ὑπῆρξαν αὐτά πού εἶχαν κίνητρο πολιτικές διαφωνίες καί πού, χτυπώντας τό ἔργο του, ἐπεδίωκαν τή μείωση ἕως την ἐξαφάνιση τῆς πολιτικῆς του παρουσίας.

Μέσα σ' ὅλα αὐτά ἔγινε κι ἕνα ἐκπληκτικό πισωγύρισμα πρός τή ρεμπετομανία, ὡς ἀντίποδα ἴσως μουσικά καί κυρίως ὑπαρξιακά, συναισθηματικά καί *ἰδεολογικά* στή μουσική τοῦ Θεοδωράκη καί σέ ὅ,τι αὐτή ἐξέφραζε.

Ἡ ἐπίθεση αὐτή, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα -μεταξύ ἄλλων- νά ἐξοβελιστοῦν τά τραγούδια του ἀπό τά μαγαζιά πού ἔπαιζαν λαϊκή μουσική στήν Ἑλλάδα καί στό ἐξωτερικό.

Ἐκτενεῖς ἀναφορές σέ ὅλα αὐτά ὑπάρχουν στόν Ε΄ Τόμο τῶν *Δρόμων τοῦ Ἀρχάγγελου*, τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Μίκη Θεοδωράκη.

Στόν πολιτικό βίο τῆς χώρας, καθ' ὅλο τό διάστημα πού ἀκολούθησε τήν πτώση τῆς Χούντας καί ἕως τόν θάνατο τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου (1996), οὐσιαστικά συνετελέσθη σιγά σιγά μία *ἀλλαγή φρουρᾶς* ὡς πρός τόν ἔλεγχο τῆς Ἐξουσίας. Κάτι πού πῆγε νά γίνει δειλά δειλά στά 1964 καί τό ἀνέκοψε τό βασιλικό πραξικόπημα καί ἡ Χούντα. Ἐπί δεκαετίες ἡ Δεξιά εἶχε τό μονοπώλιο τῆς πρόσβασης στόν κρατικό μηχανισμό. Μετά τή Χούντα ἡ κατάσταση ἦταν ὥριμη γιά νά ἀνοίξει ὁ δρόμος καί πρός τήν ἄλλη πλευρά. Ὅμως πρός

ποιούς; Μόνο πρός τούς «ἐθνικόφρονες» κεντρώους καί κεντροαριστερούς, πού ἔσπευσαν νά δημιουργήσουν τόν ἀντίστοιχο πολιτικό φορέα. Γιά τούς ἀριστερούς δέν ἔμενε ρόλος, παρά μόνο ἴσως τοῦ ὑποστηρικτῆ τῆς Νέας Ἐξουσίας. Καταλαβαίνει λοιπόν εὔκολα κανείς τί περίμενε ὁποιον -ὅπως ὁ Θεοδωράκης- δέν θά δεχόταν τό νέο πολιτικό παιχνίδι καί πηγαίνοντας ὅπως πάντα ἀντίθετα στό ρεῦμα θά τολμοῦσε νά ὑπερασπίσει τά δικαιώματα τῆς Ἀριστερᾶς ὑπενθυμίζοντας στό λαό τά μεγάλα ὁράματά της. Πολιτική, ἠθική, ἐπαγγελματική, ἀκόμα καί ἀνθρώπινη ἐξόντωση.

Ἔτσι, πρίν προλάβει νά συνέλθει ἀπό τίς διώξεις τῆς Χούντας, μπῆκε ἀμέσως σέ νέο μαυροπίνακα. Μέ διῶκτες ὅμως «σύγχρονους» αὐτή τή φορά, πού ποτέ δέν παραδέχθηκαν τό ρόλο τους καί μέ «μοντέρνες» μεθόδους..

Κάπως ἔτσι ἄρχισε αὐτή ἡ δύσκολη καί σκληρή γιά τόν Θεοδωράκη περίοδος τῆς *Ἐξορίας στό Ἐσωτερικό.*

Ἐπειδή ἡ μουσική του εἶχε συνδεθεῖ ἄρρηκτα μέσα στήν ψυχή τοῦ λαοῦ μας μέ τίς μεγάλες στιγμές τοῦ Ἔθνους, σηματοδοτώντας νέα ὁράματα, ἦταν φυσικό νά ἀποτελεῖ πάντα ἕνα μεγάλο ἀντίπαλο τῆς κάθε τάξης πραγμάτων πού χρησιμοποιεῖ τά ὁράματα αὐτά μόνο γιά προπέτασμα, γιά νά ξεγελάει τούς ἀφελεῖς καί νά καμουφλάρει τήν πραγματική της φύση, δηλαδή τόν ἔλεγχο τῆς ἐξουσίας καί τήν κατάληψη τοῦ κράτους καί τῶν μηχανισμῶν του ἀπό τούς ἡμετέρους.

Ἔτσι λοιπόν, κατά τή συνήθη πλέον μέθοδο τῶν ἀντιπάλων του, τά πυρά δέν ἐστράφησαν μόνο κατά τοῦ πολιτικοῦ ἀλλά καί κατά τοῦ μουσικοῦ. Κι ἐπειδή, ὅσο περνοῦσαν τά χρόνια, ἐλεγχόταν ὅλο καί πιό ἀσφυκτικά ἀπό τήν ἐξουσία τό πολιτιστικό ὑπόβαθρο, πού μεταφραζόμενο στή μουσική, σημαίνει ἑταιρεῖες δίσκων, δισκοπωλεῖα, μουσικά κέντρα, τραγουδιστές, προγραμματιστές, δημοσιογράφους, ραδιόφωνα, τηλεοράσεις κ.λπ., ὁ πόλεμος ἐναντίον του σιγά σιγά ἔγινε ὁλοκληρωτικός. Μέ ἀποτέλεσμα ὁ Θεοδωράκης νά παράγει 100 καί ὁ ἑλληνικός λαός νά εἰσπράττει μετά βίας 10. Ὅμως ἀνεξάρτητα ἀπό τίς πολιτικές ἤ ὁποιες ἄλλες ἀπόψεις τοῦ καθενός, εἶναι ἀναμφισβήτητα ἐγκληματική ἡ προσπάθεια νά ἐμποδίζεται ἕνα πνευματικό-καλλιτεχνικό ἔργο νά πάει στό λαό πού ἔτσι κι ἀλλιῶς διψάει γιά γνησιότητα, γιά ἀλήθεια, γιά ποιότητα, καί πού ἀντίθετα τρέφεται μέ ὅλο καί πιό βρόμικα σκουπίδια. Γιά νά ὁδηγηθοῦμε στίς μέρες μας σ' αὐτό πού βλέπουμε γύρω μας... Πύρρειος λοιπόν ἡ νίκη τῆς ἐξουσίας, μιά πού πλέον κυβερνᾶ

μιά χώρα χωρίς Ἕλληνες, ἀφοῦ ἡ σημερινή Ἑλλάδα ἀνήκει στούς τζογαδόρους κάθε εἴδους.

Ἔτσι ὁ κατάλογος τῶν ἔργων τῆς Ε΄ περιόδου εἶναι κατάλογος μουσικῆς ἀντίστασης μέ ὅπλο τόν λυρισμό. Σάν ἕνας πόλεμος, μιά πολιορκία παλιᾶς ἐποχῆς. Ἡ μάχη νά μαίνεται γύρω ἀπό τά τείχη καί πάνω στίς ἐπάλξεις. Φωτιά καί λάβα, μπαρούτι, καπνοί καί αἷμα. Καί ξαφνικά μιά λιτανεία νά διασχίζει τό πεδίο τῆς μάχης καί ἀγγελικές φωνές νά σταματοῦν στιγμιαῖα τόν ἀχό τῶν κανονιῶν καί τῶν γόων. Κάπως ἔτσι θά πρέπει νά φανταστεῖ ὁ ἀναγνώστης τή λειτουργία τῶν γνήσιων πνευματικῶν ἔργων τήν ἐποχή αὐτή. Σάν μιά στιγμιαία λάμψη πού τήν καλύπτουν ἀμέσως οἱ ἄναρθρες κραυγές αὐτῶν πού ἤθελαν νά κρατήσουν γιά τούς ἑαυτούς τους τήν ἐξουσία κι αὐτῶν πού ἐπεδίωκαν νά τούς διώξουν γιά νά πάρουν οἱ ἴδιοι τή θέση τους. Κι ὅλα αὐτά πάνω στά ἐρείπια, ὅπως εἴπαμε, τῆς Ἑλλάδας.

Τώρα ὅλο καί πιό πολλοί φωνάζουν: να προβάλουμε τήν πολιτιστική μας διάσταση! Ξεχνώντας ὅτι οἱ μισοί τήν ἔπνιγαν συστηματικά καί οἱ ἄλλοι μισοί τούς παρακολουθοῦσαν χωρίς νά ἀντιδροῦν, ἐάν δέν τούς χειροκροτοῦσαν.

Ἔτσι σήμερα γίνεται ὅλο καί περισσότερο κατανοητή ἡ προφητική διάσταση, τό νόημα καί ἡ σημασία τοῦ ΔΙΟΝΥΣΟΥ καί τοῦ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ, μιᾶς προσπάθειας τοῦ Θεοδωράκη νά πεῖ τά πράγματα μέ τό ὄνομά τους, ἄν καί μέσα σέ μιά συνωμοσία σιωπῆς. Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι ὁ ΔΙΟΝΥΣΟΣ ἑρμηνεύθηκε ἀπό ἕνα νέο καί ἄγνωστο τραγουδιστή καί κυκλοφόρησε ἀπό μιά ἐρασιτεχνική ἑταιρεία, τον «Σείριο», πού μετά ἀπό λίγους μῆνες ἔκλεισε.

Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ, ὅπως εἴπαμε, πολέμου εἶναι ὅτι τά περισσότερα ἔργα αὐτῆς καί τῆς ἑπομένης περιόδου ἀνακαλύπτονται σιγά σιγά ἀπό τούς ἀκροατές σήμερα. Αὐτή εἶναι ἄλλωστε καί ἡ βαθύτερη ἱκανοποίηση τοῦ δημιουργοῦ: νά γελάει τελευταῖος...

ΣΤ': ΛΥΡΙΚΟΣ ΒΙΟΣ 1986 - ΣΗΜΕΡΑ

Ὑπῆρξε ὅμως καί μιά ἀκόμα συνέπεια: ἡ νέα στροφή τοῦ Θεοδωράκη πρός τή συμφωνική μουσική στή δεκαετία τοῦ '80, ἡ ἐγκαινίαση τῆς πρόσφατης περιόδου τοῦ «Λυρικοῦ Βίου» (1986 ἕως σήμερα), πού τήν ἀποτελοῦν κύκλοι τραγουδιῶν πού παραμένουν σχεδόν ἄγνωστα στό μεγάλο κοινό τῆς Ἑλλάδας, ἀλλά καί ἡ συνθετική περίοδος μέ ἀντικείμενο τή Λυρική Τρα-

γωδία (μετά τό 1988).

Ἔτσι ὁ Θεοδωράκης «κέρδισε» σέ τρεῖς τομεῖς: στόν συμφωνικό, στόν λυρικό καί στόν τραγικό, δημιουργώντας μερικά ἀπό τά πιό σημαντικά ἔργα τῆς ζωῆς του.

Ἐμεῖς, προχωρώντας στήν ἔκδοση τοῦ πλούσιου αὐτοῦ ἔργου, εἴμαστε βέβαιοι ὅτι σύντομα θά τό γνωρίσει ὁ ἑλληνικός λαός καί κυρίως οἱ νέες γενιές, πού τό ἔχουν ἀνάγκη περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον. Καί φιλοδοξοῦμε, τά βιβλία μας αὐτά, νά βοηθήσουν πρός αὐτή τήν κατεύθυνση ἀποτελώντας κατά κάποιον τρόπο «ἐργαλεῖα» δικαιοσύνης καί ἀποκατάστασης τῆς ἱστορικῆς μνήμης.

Ὅλους ὅσους ἐργάσθηκαν καί συνέβαλαν στήν ἔκδοση αὐτή, τούς εὐχαριστοῦμε θερμά.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α
1960 - 1965

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

(Γιάννη Ρίτσου)

Σύνθεση:
1958, Παρίσι
Πρώτη ἠχογράφηση:
Αὔγουστος τοῦ 1960
Μάνος Χατζιδάκις - Νανά Μούσχουρη
Studio Columbia
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος
ἐξώφυλλο δίσκου ἀπό τόν Γ. Μόραλη.
Δεύτερη ἠχογράφηση:
Σεπτέμβριος τοῦ 1960
Γρηγόρης Μπιθικώτσης - Μανώλης Χιώτης
Studio Columbia
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος
ἐξώφυλλο δίσκου ἀπό τόν Μπόστ.
Τρίτη ἠχογράφηση:
1963, Μίκης Θεοδωράκης - Μαίρη Λίντα - Μανώλης Χιώτης καί ὀρχήστρα ἐγχόρδων, ἐξώφυλλο τοῦ Μπόστ.
1970, Μαρία Φαραντούρη - John Williams, CBS.
1976, Μίκης Θεοδωράκης - Ἀφροδίτη Μάνου - Πέτρος Πανδῆς, Pathe-Marconi (France).

(Ἀπό τίς σημειώσεις τοῦ συνθέτη γιά τό ἔργο)

Ἀθήνα 1980

Ἡ σύνθεση τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ ἔγινε στά 1958 στό Παρίσι, στό μικρό διαμέρισμα πού εἴχαμε νοικιάσει σέ μιά Pension de famille στήν ὁδό Miromensil.

Στά 1954 εἶχα κερδίσει τήν ὑποτροφία γιά σύνθεση τοῦ Ἱδρύματος Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν καί ἀμέσως φύγαμε μέ τή Μυρτώ γιά τή γαλλική πρωτεύουσα. Τόν ἴδιο χρόνο γράφτηκα στό Conservatoire de Paris στήν τάξη τῆς μουσικῆς ἀνάλυσης τοῦ Olivier Messiaen καί τῆς διεύθυνσης ὀρχήστρας τοῦ Eugene Bigot.

Περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου τό Παρίσι (τό μουσικό φυσικά) ζοῦσε τότε ὑπό τόν ἀστερισμό τῆς δωδεκάφθογγης μουσικῆς. Ὅλοι οἱ συμφοιτητές μου στό Conservatoire γλιστροῦσαν ὁ ἕνας μετά τόν ἄλλο στή «σειραϊκή μουσική».

Ἐγώ, γιά πρώτη φορά στά τελευταῖα δύο χρόνια μετά τήν ἐξορία καί τή στρατιωτική θητεία, εἶχα ἀπαλλαγεῖ ἀπό τό ἄγχος τό οἰκονομικό. Μέ τή Μυρτώ παντρευτήκαμε στά 1953, μόλις εἰσέπραξα τήν προκαταβολή (πέντε χιλιάδες δραχμές) ἀπό τό ἑλληνοαμερικάνικο φίλμ ΞΥΠΟΛΗΤΟ ΤΑΓΜΑ. Ἕως τότε ζούσαμε μαζί μέ τόν ἀδελφό μου τόν Γιάννη καί τόν Μιχάλη Κατσαρό, πρῶτα στό Χαλάνδρι καί μετά στήν ὁδό Κορυζῆ στοῦ Μακρυγιάννη. Τά ἔσοδά μου ἦταν πολύ χαμηλά. Πενῆντα δραχμές γιά κάθε κομμάτι (κυρίως μουσική κριτική) ἀπό τήν ΑΥΓΗ καί τή ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ. Ἄλλα τόσα μοῦ ἔδινε ἡ "Θεία Λένα" μέσω τῆς Μαυροειδῆ-Παπαδάκη γιά κάθε παιδικό τραγούδι πού ἔγραφα πάνω σέ στίχους τῆς τελευταίας. Ἔπαιζα ἐπίσης σάν ἔκτακτος μουσικός στή συμφωνική τῆς ΕΡΤ (ὅταν εἶχε δουλειά γιά μένα) καί στό Βασιλικό Θέατρο.

Ἔκανα ἀντίγραφα μουσικῆς (τρεῖς δραχμές τή σελίδα), ἐνορχηστρώσεις, ὅπως λ.χ. τῆς μουσικῆς τοῦ Χατζιδάκι γιά τό ΟΝΕΙΡΟ ΘΕΡΙΝΗΣ ΝΥΚΤΟΣ γιά τό Βασιλικό Θέατρο, καί μουσικές ἐπενδύσεις γιά ραδιοφωνικά σκέτς. Ὁ ἀδελφός μου σπούδαζε κινηματογράφο στή Σχολή Σταυράκου, ὅπου δίδασκα κι ἐγώ μιά φορά τή βδομάδα.

Θυμᾶμαι ὅτι συχνά μαζί μέ τόν Τσαρούχη, πού δίδασκε κι αὐτός σκηνογραφία, παίρναμε προκαταβολικά τό ἑκατοστάρικο (τόση ἦταν ἡ ἀμοιβή μας κατά μάθημα) καί μετά σπεύδαμε στά Χαυτεῖα γιά ἕνα καλό γεῦμα, πού τό εἴχαμε καί οἱ δυό ἀνάγκη. Ὁ Κατσαρός εἶχε χάσει λόγω καρφώματος τή θέση του στό ραδιόφωνο τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καί ἔτσι πείνα μεγάλη εἶχε πέσει στήν ὁδό Κορυζῆ.

Ἐντούτοις δέ χάναμε τό κέφι μας. Κάθε πρωί χορεύαμε σέ ρυθμό σουίνγκ τό «Ἄλαλα τά χείλη τῶν ἀσεβῶν», γιά νά μήν ξεχνᾶμε τήν ἔνδοξη βυζαντινή μας καταγωγή, καί μετά βγαίναμε στούς δρόμους γιά κανένα μεροκάματο. Στό τέλος ὁ ἀδελφός μου δέν ἄντεξε. Ἀφοῦ ἔφαγε καί τά τελευταῖα ψίχουλα, ἀκόμα καί τίς σουλφαμίδες, μᾶς ἄφησε σημείωμα ὅτι πάει στόν Γαλατά στήν Κρήτη γιά νά χορτάσει.

Μείναμε μόνοι μέ τόν Μιχάλη. Ὄχι ὅμως γιά πολύ. Ὕστερα ἀπό μιᾶς βδομάδας πείνα ἔκανε αἱμόπτυση καί τόν μεταφέραμε σέ κακά χάλια στό Σανατόριο στήν Πάρνηθα.

Ὅταν βρέθηκα στό Παρίσι νοίκιασα ἕνα πιάνο, ἀγοράσαμε γιά δέκα φράγκα ἕνα τεράστιο ξύλινο τραπέζι ἀπό τή Sale Drouot (πλειστηριασμό), μιά ἰταλική καφετιέρα, μπόλικο χαρτί μουσικῆς καί σινική μελάνη καί στρώθηκα στή δουλειά. Καθαρόγραφα τήν ΠΡΩΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ καί μετά, ξεκινώντας νά κάνω τό ἴδιο μέ τό ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΑΣΗΓΩΝΙΑΣ, μετά τή δεύτερη σελίδα βαρέθηκα ν' ἀντιγράφω τά ἴδια καί τά ἴδια. Ἄλλωστε οἱ μουσικές γνώσεις μου εἶχαν πολλαπλασιαστεῖ τά τελευταῖα δέκα χρόνια καί ἡ τεχνική τῆς σύνθεσης εἶχε κατά πολύ βελτιωθεῖ...

Ἐξάλλου τώρα στό Παρίσι εἶχα πολλά καί ἐνδιαφέροντα ἀκούσματα, τόσο μέσα στό Conservatoire, ὅσο καί στίς συναυλίες πού παρακολουθούσαμε. Ἔτσι ἡ ἀντιγραφή ἐξελίχθηκε σέ ἀνασύνθεση καί στή συνέχεια σέ καινούρια σύνθεση, πού κατέληξε στήν ΠΡΩΤΗ ΣΟΥΙΤΑ γιά πιάνο καί ὀρχήστρα.

Καθώς ἡ πρώτη μουσική ὕλη εἶχε τίς ρί-

ζες της μέσα στή δημοτική μας μουσική, στράφηκα σέ μιά προσπάθεια καταγραφῆς καί συστηματοποίησης τῶν μουσικῶν «τρόπων», ἐπιδιώκοντας μέσα ἀπ' αὐτή νά κωδικοποιήσω κατά τό δυνατόν τήν ἁρμονική μου γλώσσα.

Παράλληλα ἡ διδασκαλία τοῦ Messiaen σέ σχέση μέ τήν ἀνάπτυξη τῶν ρυθμῶν μέ βοήθησε στίς ρυθμικές μου ἀναζητήσεις. Ἠχητικά βρισκόμουν μέσα στό κυρίαρχο χρῶμα τῆς μουσικῆς modale (τροπικῆς), πού διακρίνει τά γνησιότερα δημοτικά μας τραγούδια καί ἰδιαίτερα τά κρητικά.

Σέ κάποια στιγμή, ὅπως εἶναι φυσικό, χρησιμοποιῶ τή «σειρά» στό δεύτερο μέρος τῆς ΠΡΩΤΗΣ ΣΟΥΙΤΑΣ. Ὅμως μέ τρόπο ἐλεύθερο. Τό ἴδιο πράγμα θά κάνω στά 1958 μέ τό ἀργό μέρος τοῦ ἔργου ΚΟΝΤΣΕΡΤΟ ΓΙΑ ΠΙΑΝΟ. Καρποί αὐτῆς τῆς «δημοτικῆς», ἄς τήν ποῦμε, ἐποχῆς (1954 - 1958) ὑπῆρξαν ὁ ΚΥΚΛΟΣ γιά φωνή καί πιάνο καί οἱ δύο ΣΟΝΑΤΙΝΕΣ γιά βιολί καί πιάνο, ἡ ΣΟΝΑΤΙΝΑ γιά πιάνο καί τό Finale τοῦ ἔργου PIANO CONCERTO.

Γιά νά ξεκουράσω τό αὐτί μου ἀπό τό πολύ modale, ἔπαιζα καί τραγουδοῦσα ὄμορφες μελωδίες, πού ἀπηχοῦσαν τά πρῶτα μου τραγούδια (1939 - 1945) καί φυσικά τά ἐλαφρά καί λαϊκά μας τραγούδια.

Ἐκείνη τήν ἐποχή ἦρθε στό Παρίσι καί ἡ ΣΤΕΛΛΑ τοῦ Κακογιάννη μέ τά ὑπέροχα τραγούδια τοῦ Χατζιδάκι καί τή μυθική ὀμορφιά τῆς Μελίνας. Πῶς μποροῦσα νά μείνω ἀδιάφορος;

Ἡ ζωή μας στό Παρίσι ἦταν ἀσκητική. Ἡ Μυρτώ ξύπναγε μές στά βαθειά χαράματα. Ἔπρεπε νά ἀλλάξει δύο μετρό γιά νά φτάσει στήν ἄλλη ἄκρη τοῦ Παρισιοῦ, στήν Rive Gauche, κοντά στό Pantheon, ὅπου βρισκότανε τό Hopital Ciurie. Ἐκεῖ στήν ἀρχή εἰδικεύτηκε καί μετά δούλεψε σάν κανονική γιατρός στή θεραπεία τοῦ καρκίνου μέ τήν τεχνική τοῦ κοβάλτιου.

Ἐγώ ξυπνοῦσα ἀργότερα. Ἔφτιαχνα τόν ἰταλικό καφέ μου καί κατά τίς ἐννιά καθόμουν στό γραφεῖο γράφοντας καί ἀντιγράφοντας, ἕως ὅτου μέ πιάσει ἡ ὄρεξη γιά σύνθεση. Τότε καθόμουν στό πιάνο καί δέν σηκωνόμουν παρά μόνο ὅταν τελικά ἔμπαινα σέ κάποιο καινούριο μονοπάτι. Δούλευα ἔτσι ἕως τίς τέσσερις τό ἀπόγευμα, ὅταν δέν εἶχα ὠδεῖο. Ἔβγαινα τότε γιά νά κάνω τά ψώνια πού μοῦ εἶχε ἀναθέσει ἡ Μυρτώ: ψωμί, κρέας καί στόν μπακάλη. Καί μετά εἴτε τήν περίμενα νά γυρίσει εἴτε πήγαινα σ' ἕνα μπιστρό στή Rue Soufflot, ὅπου συχνά μαζί μέ τόν συγγραφέα καί φίλο Ἀριστοτέλη Νικολαΐδη παρασυρόμαστε σέ κεῖνες τίς ἀπέραντες συζητήσεις πού γεννοῦσαν οἱ μεταπολεμικοί καιροί. Ἕως ὅτου ἡ γυναίκα μου κάνει κι αὐτή τά δικά της ψώνια, γιά νά προστεθεῖ ἀργότερα στή συντροφιά μας.

Συνήθως πηγαίναμε σέ κανένα ἀπ' τούς λιλιπούτειους κινηματογράφους τοῦ Quartier Latin μέ τά ὑπέροχα ἔργα καί τό ὄμορφο νεανικό περιβάλλον.

Ὅταν μέναμε σπίτι, πράγμα πού γινότανε τίς πιό πολλές μέρες, μελετούσαμε κι οἱ δυό σιωπηλοί. Μετά ἡ Μυρτώ ἑτοίμαζε τό φαγητό καί τό βράδυ περνούσαμε συνήθως μέ συντροφιά τόν Γιάννη καί τή Μαίρη Χρονοπούλου, πού ἔμεναν δίπλα μας στήν ἴδια πανσιόν καί σπούδαζαν κι αὐτοί βιολοντσέλο καί πιάνο. Κάπου κάπου πηγαίναμε ὅλοι μαζί στό σπίτι πότε τοῦ ἑνός καί πότε τοῦ ἄλλου. Ἡ συντροφιά μας ἦταν ὁ δικηγόρος Γιάννης Πάσχος μέ τή γυναίκα του τή Χριστίνα. Ὁ γιατρός Δημητρός Βαλῆς καί ἡ γυναίκα του ἡ Πέπη. Καί ὁ ψυχίατρος Τάκης Σακελλαρόπουλος μέ τή γυναίκα του Ἔλια, πού σπούδαζε κι αὐτή δικηγόρος.

Καθώς ἤμαστε λίγο πολύ Ἀριστεροί - Ἑαμογενεῖς, μέ τό πλησίασμα τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1958 ἀποφασίσαμε νά τίς γιορτάσουμε προκαταβολικά στό σπίτι μας. Σά νά προαισθανόμαστε τό 25% τῆς ΕΔΑ.

Ἐκεῖνες ἀκριβῶς τίς μέρες λαβαίνω ἀπό τόν Γιάννη Ρίτσο τό ἕνα μετά τό ἄλλο τά βιβλία πού ἄρχισε νά ἐπανεκδίδει μετά τήν ἐπιστροφή του ἀπ' τίς ἐξορίες. Θυμᾶμαι τήν ἀφιέρωσή του στόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ: «Τό βιβλίο τοῦτο χάηκε ἀπό τόν Μεταξᾶ στά 1938 κάτω ἀπό τίς στῆλες τοῦ Ὀλυμπίου Διός». Τό βράδυ περιμέναμε τούς φίλους μας γιά βεγγέρα καί ἔτσι τό μεσημέρι βγήκαμε μέ τή Μυρτώ γιά ψώνια. Πρίν ἕνα χρόνο, μέ τό πρῶτο φίλμ πού ἔχανα στό Λονδίνο, τήν ΑΠΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΚΡΑΪΠΕ, εἴχαμε ἀγοράσει ἕνα πράσινο Opel, μοντέλο τοῦ

1953. Μπήκαμε μέσα καί πήγαμε στό ἑλληνικό μπακάλικο γιά τά σχετικά. Ἔξω ἔβρεχε κι ἐγώ ἔμεινα μέσα στό αὐτοκίνητο. Εἶχα πάρει συμπτωματικά μαζί μου τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ καί ξεφυλλίζοντας τό βιβλίο μέ ἔπιασε ξαφνικά μιά βαθιά ἐπιθυμία γιά μελοποίηση.

Οὔτε κι ἐγώ θυμᾶμαι πιά πότε καί πῶς καί πόσα τραγούδια ἔγραψα ἀπό τά εἴκοσι μέρη τοῦ ποιήματος. Ἴσως καί τά εἴκοσι. Τό λέω αὐτό, γιατί κάποιος φίλος (ἀνήκει κι αὐτός στή στρατιά τῶν τέως φίλων μου) πού τόν ὑποψιάζομαι, πῆρε τό βιβλίο λίγο ἀργότερα μαζί μέ τίς νότες, πού -ὅπως τό συνηθίζω- τίς εἶχα γράψει στά περιθώρια μέ μολύβι. Ὅμως δέν τοῦ κρατῶ κακία, γιατί ξέρω ὅτι τό ἔκανε ἀπό ἀγάπη! Ἄλλωστε ἀργότερα ἔγινε τό ἴδιο πράγμα μέ τό βιβλίο τοῦ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ, πού αὐτή τή φορά ξέρω πώς τό πῆρε ὁ Ἀνδρέας Λεντάκης. Γυρίζοντας σπίτι ἀντέγραψα μερικά ἀπό τά τραγούδια καί τά πρόβαρα στό πιάνο. Ἤθελα νά τά τραγουδήσω τό βράδυ στή συντροφιά, γιά νά δῶ κυρίως τίς ἀντιδράσεις τους. Ἔτσι κι ἔγινε...

Τήν ἄλλη μέρα τά καθαρόγραψα σέ διαφανές χαρτί μέ σινική μελάνη προσπαθώντας νά γεμίσω τέσσερις σελίδες. Χώρεσαν μόνο ἑπτά τραγούδια. [Τό ὄγδοο, τό ΕΙΣΟΥΝ ΚΑΛΟΣ, τό συνέθεσα στήν Ἀθήνα γιά νά συμπληρωθοῦν δύο δίσκοι (extendet) τεσσάρων τραγουδιῶν]. Τά ἀφιέρωσα στόν Βύρωνα Σάμιο, πού ἦταν ὁ μόνος ἐκείνη τήν ἐποχή πού νοιαζότανε γιά τήν παρουσία τοῦ ἔργου μου στήν Ἀθήνα καί μέ τόν ὁποῖο πέρα ἀπό τή φιλία μας μᾶς συνέδεαν πολλά γεγονότα μέ κορυφώσεις τά Δεκεμβριανά καί τό Μακρονήσι. Στή Δικτατορία μᾶς ἔμελλε νά βρεθοῦμε στόν τέταρτο ὄροφο τῆς Γενικῆς Ἀσφάλειας. Μάλιστα ἕνα πρωί συναντηθήκαμε στήν τουαλέτα. Ἐκεῖνον τόν γύριζαν καί μένα μέ πηγαίνανε. Μόλις καί εἴχαμε τόν καιρό, ὅπως καί στό Μακρονήσι, ν' ἀνταλλάξουμε ἕνα φευγαλέο βλέμμα.

Τό διαφανές μουσικό χαρτί τό προμηθευόμουν ἀπό τόν Monsieur Vadot, πού εἶχε τό ἐργαστήριό του ψηλά ψηλά στίς σκάλες πού ὁδηγοῦν στή Sacre Coeur. Ὁ ἴδιος ἦταν ἀντιγραφέας ἀπό τίς ἀρχές τοῦ αἰώνα! Τό γραφεῖο του ἦταν μουσεῖο τῆς γαλλικῆς μουσικῆς μέ τίς φωτογραφίες μέ ἰδιόχειρες ἀφιερώσεις τῶν Ντεμπυσύ, Ραβέλ, Μιλώ, Χόνεγκερ καί ἄλλων πού ὑπῆρξαν πελάτες του. Τήν ἡμέρα πού ὁ κύριος Vadot γύρεψε καί τή δική μου φωτογραφία, κατάλαβα ὅτι εἶχα γίνει πιά «κάποιος»!...

Τότε δέν ὑπῆρχαν τά σημερινά φωτοτυπικά μηχανήματα καί ἔτσι ὁ κύριος Vadot εἶχε τό μονοπώλιο σέ ὅλη τή Γαλλία! Ἔπρεπε ὅμως τό πρωτότυπο νά εἶναι χαρτί διαφανές καί ἡ γραφή νά γίνεται μέ σινική μελάνη. Πλάι στό γραφεῖο τοῦ κυρίου Vadot ὑπῆρχε τό ἐργαστήριο, ὅπου κυριαρχοῦσε μιά τεράστια φωτοτυπική μηχανή, πού τήν δάμαζε ὁ ἔμπειρος κύριος Charles μέ τή φαλάκρα του καί τό εὐγενικό του χαμόγελο, δηλαδή μιά πολύ σπάνια περίπτωση γιά τό Παρίσι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, εἰδικά ἄν τύχαινε νά εἶναι κανείς, ὅπως ἐγώ, ξένος, γιατί ἀπέναντι στούς ξένους οἱ καθαρόαιμοι Γάλλοι ἦσαν συνήθως ὑποπτικοί, γιά νά μήν πῶ ἐχθρικοί...

Ἔτσι, τό 50% τῶν εἰσοδημάτων μας πήγαινε στήν ἀγορά χαρτιοῦ καί στίς ἐμφανίσεις. Γιά νά δώσω μιά εἰκόνα τῆς προσπάθειας, σημειώνω ὅτι καθαρόγραφα ἐκείνη τήν ἐποχή τά ἑξῆς ἔργα: ΠΡΩΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ, ΠΡΩΤΗ, ΔΕΥΤΕΡΗ καί ΤΡΙΤΗ ΣΟΥΙΤΑ, PIANO CONCERTO, ANTIGONE, LES AMANTS DE TERUEL (μπαλέτο), ΠΡΩΤΗ καί ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΟΝΑΤΙΝΑ, ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ κ.τ.λ. κ.τ.λ. Γιά κάθε σελίδα παρτιτούρας χρειαζόμουν δυό ὧρες κατά μέσον ὅρο ἐργασίας. Πολλές φορές μάλιστα, ὅταν ἡ γραφή ἦταν πυκνή, κατανάλωνα ἕως καί πέντε ὧρες γιά μία σελίδα. Καί οἱ σελίδες αὐτῶν τῶν ἔργων ἦταν πολλές ἑκατοντάδες ἤ καί χιλιάδες!

Ἔκανα τρία ἀντίτυπα τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ καί τά ταχυδρόμησα στόν Γιάννη Ρίτσο, τόν Βύρωνα Σάμιο καί τόν Μάνο Χατζιδάκι.

Σέ λίγο μπαίναμε στήν Ἄνοιξη, πού εἶναι ἡ πιό ὄμορφη ἐποχή γιά τό Παρίσι. Ὅμως γιά μᾶς ἡ κατάσταση ἦταν ἄσχημη. Ἡ Μυρτώ ἦταν ἔγκυος καί γι' αὐτό εἶχε φύγει ἀπ' τή δουλειά γιά τό φόβο τῆς ἀκτινοβολίας (δούλευε ὡς τακτική γιατρός στό Hopital Ciurie στή θεραπεία τοῦ καρκίνου μέ κοβάλτιο), ἡ ὑποτροφία εἶχε τελειώσει, δέν θέλαμε νά ζητήσουμε χρήματα ἀπό τούς δικούς μας, γιατί ξέραμε ὅτι θά τά βγάλουν

ἀπό τό ὑστέρημά τους, καί τά λεφτά πού εἶχα πάρει τόν προηγούμενο χρόνο ἀπό τό φίλμ πού ἔκανα στήν Ἀγγλία, τελείωναν μέ γοργό ρυθμό.

Ἔμπαινε μπροστά μας ἐπιτακτικό τό πρόβλημα τῆς στέγης. Ψάχναμε ἀκόμα καί γιά καμιά παλιά μαούνα στόν Σηκουάνα ἤ γιά κανένα παλιό λεωφορεῖο-σπίτι, στίς Bidon ville, δηλαδή στίς τσίγκινες συνοικίες, πού ἦταν ἔξω ἀπό τό Παρίσι...

Ἕνας ἀπό τούς σπάνιους Γάλλους φίλους μας ἦταν ὁ Pierre Ancelin ἀπό τό Midi, δηλαδή τή νότια Γαλλία, συνθέτης, συμφοιτητής μου ἀπό τό Conservatoire, πού κι αὐτός ἔψαχνε γιά στέγη. Ἐπειδή ὁ θεός τῶν συνθετῶν ἔχει τίς ἰδιοτροπίες του καί μᾶς σκέφτεται στίς δύσκολες στιγμές, ὁδήγησε στά βήματα τοῦ Ancelin μιά νέα κοπέλα, κόρη μεγαλοϊδιοκτήτη. Ἀνάμεσα στά ἄλλα κτίρια ὁ μπαμπάς της εἶχε καί μιά ἑτοιμόρροπη λαϊκή πολυκατοικία στήν Rue de la Fontaine au Roi, ἀριθμός 28, ἀμέσως μετά τήν Place de la Republique, ἐκεῖ πού ἀρχίζουν οἱ φτωχογειτονιές. Ἦταν ἕνα κτίσμα τοῦ 18ου αἰώνα καί στήν ἐσωτερική του αὐλή οἱ σταῦλοι εἶχαν μετατραπεῖ σέ γκαράζ. Πάνω ἀπό τό γκαράζ ὁ ἰδιοκτήτης εἶχε χτίσει τρία λιλιπούτεια «διαμερίσματα» μέ δωμάτια 2Χ3 καί κουζίνες 2Χ2. Ἡ τουαλέτα, χωρίς λεκάνη, βρισκόταν στήν αὐλή.

Ἐκεῖ ὁ Ancelin μπῆκε χωρίς νοίκι στό «διαμέρισμα» πού βρισκόταν στό τέλος τῆς αὐλῆς. Στό πρῶτο δεξιά ἔμενε ἕνας Γιουγκοσλάβος συνθέτης πού παντρεύτηκε μιά Ἀμερικανίδα καί μετακόμιζε στό Fontenebleau. Ἐπισκεφθήκαμε τό «διαμέρισμά» του, πού φυσικά, παρ' ὅλη του τήν ἀθλιότητα, σέ μᾶς φάνταζε σάν θεῖο δῶρο! Τό νοίκι -εἰδική τιμή- ἦταν πολύ φθηνό. Ἔτσι ἀποφασίσαμε νά μετακομίσουμε τό συντομότερο. Μέ τόν Γιάννη Χρονόπουλο καί τόν Pierre Ancelin ἀγοράσαμε μπογιές, πινέλα καί σύνεργα κατεδάφισης! Γκρεμίσαμε ὅ,τι περιττό ὑπῆρχε κι ἐγώ ἔξυσα τούς τοίχους καί μετά τούς ἔβαψα μέ χρώματα a la Le Courbusier, πράσινα, κόκκινα καί κυρίως μαῦρα! Ἦταν ἡ ἐπίδραση Ξενάκη μέ τόν ὁποῖο κάναμε συχνά παρέα.

Ἀγοράσαμε ξυλεία ἀπό τό πολυκατάστημα Hotel de Ville καί φτιάξαμε τό μεγάλο κρεβάτι καί τή βιβλιοθήκη. Ὅσο φούσκωνε ἡ κοιλιά τῆς Μυρτῶς, τόσο δούλευα σκληρότερα. Ἔτσι πέρασα ὅλο τό καλοκαίρι τοῦ 1958 ξύνοντας, βάφοντας καί καρφώνοντας. Ἑτοίμαζα ὅπως τά πουλιά στήν κυριολεξία τή φωλιά τῆς γυναίκας μου γιά νά γεννήσει. Στό μεταξύ, ἕως ὅτου μετακομίσουμε, στήν πανσιόν μαζί μέ τούς Χρονόπουλους παίζαμε κάθε βράδυ ἕνα βλακῶδες παιχνίδι, τό Monopole, μόνο καί μόνο γιά νά διοχετεύσουμε κάπου τήν κρίση μας...Τά χρήματα τελείωναν καί στόν ὁρίζοντα δέν ὑπῆρχε ἡ παραμικρή δουλειά.

Ὥσπου μιά μέρα ἔφτασε ἕνα τηλεγράφημα. Τό ὑπέγραφε ὁ Ἄγγλος σκηνοθέτης τοῦ κινηματογράφου Μάικλ Πάουελ, μέ τόν ὁποῖο εἴχαμε συνεργαστεῖ ἕνα χρόνο πρίν. Τό θυμᾶμαι ἀκόμα ἀπ' ἔξω, γιατί μαζί μέ τή Μυρτώ τό διαβάζαμε καί τό ἀπαγγέλλαμε ἑκατοντάδες φορές: «Raymon Roi veut commissioner Ballet...» Ὁ Ρεημόν Ρουά θέλει νά παραγγείλει ἕνα μπαλέτο, ἀπευθυνθῆτε στήν ὁδό Μανταλέν, κ.λπ.

Ὁ κύριος Ρουά, καθαρόαιμος Ἰταλός ἐπιχειρηματίας, δέν ἦταν ἄλλος ἀπό τόν σύζυγο τῆς Λουντμίλα Τσερίνα. Ἤθελε νά γράψω ἕνα μπαλέτο γιά τή γυναίκα του, πού ἑτοίμαζε μιά ἰδιόμορφη μπαλετική-καλλιτεχνική ἐξόρμηση γιά τό φθινόπωρο στό θέατρο Σάρα Μπερνάρ.

-Θέλετε μήπως μιά μικρή προκαταβολή;

Ὥς κι αὐτό μέ ρώτησε! Φυσικά τήν ἤθελα καί πῶς!

Ἔτσι ἀμέσως ἀποχαιρετήσαμε τήν Madame Amelie, τόν κύριο Charles καί τούς ἄλλους ἐνοίκους τῆς πανσιόν (ὅλοι ἦταν Σμυρνιοί καθολικοί) καί ἐγκατασταθήκαμε στό 28 τῆς ὁδοῦ τῆς «Πηγῆς τοῦ Βασιλιᾶ» (Fontaine au Roi).

Γιά μένα ἔμελλε νά γίνει πράγματι βασιλική πηγή, ἄν σκεφτεῖ κανείς ὅτι σ' αὐτό τό λιλιπούτειο «διαμέρισμα» γεννήθηκαν τά δυό παιδιά μου, ἐνῶ στόν τομέα τῆς μουσικῆς συνέθεσα τή μουσική γιά πολλά ἀγγλικά φίλμ πού ξεχνῶ τούς τίτλους, δύο μπαλέτα (ἕνα γιά τήν Τσερίνα, ΟΙ ΕΡΑΣΤΕΣ ΤΟΥ ΤΕΡΟΥΕΛ καί ἕνα γιά τό Covent Garden, τήν ΑΝΤΙΓΟΝΗ), ἔργα συμφωνικῆς μουσικῆς, ὅπως τή ΔΕΥΤΕΡΗ καί τήν ΤΡΙΤΗ ΣΟΥΙΤΑ καί τή ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΟΝΑΤΙΝΑ γιά βιο-

λί καί πιάνο, πού τήν τελείωσα τίς μέρες πού γεννήθηκε ή κόρη μας Μαργαρίτα στίς 29 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1958, ἐνῶ στόν τομέα τοῦ τραγουδιοῦ ἔγραφα τό ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ, τήν ΠΟΛΙΤΕΙΑ, τά ΕΠΙΦΑΝΙΑ, τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ καί τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ. Ὅλα αὐτά ἀπό τό 1958 μέχρι τό 1962.

Παραλίγο νά ξεχάσω ὅτι μέσα σ' ὅλη αὐτήν τήν κρίση πού ζούσαμε στήν πανσιόν, μετά τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ, ὅταν δέν μπογιάτιζα στήν καινούρια μας κατοικία, συνέθετα τό ΚΟΝΤΣΕΡΤΟ ΓΙΑ ΠΙΑΝΟ, παραγγελία μιᾶς ἐκκεντρικῆς Ἀγγλίδας, τῆς Eilen Joys, πού ὅμως ποτέ δέν τό ἔπαιξε γιατί ἁπλούστατα ποτέ δέν τῆς τό ἔστειλα... Δέ θυμᾶμαι πιά γιά ποιούς λόγους. Αὐτό τό ἔργο ἦταν ἡ τελευταία μου ἐργασία στήν ὁδό Miromensil, πρίν ἐγκατασταθοῦμε στήν Fontaine au Roi.

Ἀθήνα 1985

Ὁ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ κυκλοφόρησε σέ τρεῖς φωνογραφικές ἐκδόσεις:

Ἡ πρώτη μέ ΜΟΥΣΧΟΥΡΗ - ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ - ΜΟΡΑΛΗ (ἐξώφυλλο).

Ἡ δεύτερη μέ ΜΠΙΘΙΚΩΤΣΗ - ΧΙΩΤΗ - ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ -ΜΠΟΣΤ (ἐξώφυλλο).

Ἡ τρίτη μέ ΜΑΙΡΗ ΛΙΝΤΑ - ΧΙΩΤΗ - ὀρχήστρα ἐγχόρδων - ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ - ΜΠΟΣΤ (ἐξώφυλλο).

Ἡ πρώτη βγῆκε ἀπό τήν Ἑταιρεία Fidelity (διευθυντής ἦταν ὁ Ἀλ. Πατσιφᾶς) καί οἱ δύο ἄλλες ἀπ' τήν Ἑταιρεία Columbia (διευθυντής ἦταν ὁ Τάκης Β. Λαμπρόπουλος).

Οἱ δυό πρῶτες φωνοληψίες ἔγιναν στό παλιό στούντιο τῆς Columbia, στόν Περισσό, ἀπό τόν Αὔγουστο τοῦ 1960. Ἡ τρίτη στό ἴδιο στούντιο τό καλοκαίρι τοῦ 1963.

Θυμᾶμαι χαρακτηριστικά πώς γράφαμε ὅλη τή νύχτα καί ἀμέσως μετά ἔφυγα μέ τό αὐτοκίνητο γιά τή Λευκάδα. Ὁδηγοῦσα ὡς τό ἀπόγιομα μέ συντροφιά τόν Μπόστ, τό Γρηγόρη Γιάνναρο καί τίς ἀδελφές Δημοπούλου, τήν Ἔντα καί τή Τζωτζώ. Μόλις φτάσαμε, καταλύσαμε σ' ἕνα φτωχό ξενοδοχεῖο κι ἐγώ ἔπεσα ξερός. Ὅμως σέ λίγο μέ ξύπνησαν γιατί ἡ ΕΔΑ εἶχε συγκέντρωση στήν κεντρική πλατεῖα μέ ὁμιλητή τόν Βασίλη Ἐφραιμίδη. Ἐγώ θά χαιρετοῦσα στήν ἀρχή.

Ἦρθαν οἱ ὑπεύθυνοι τῆς ΕΔΑ γιά νά μᾶς ὁδηγήσουν στήν πλατεῖα. Ὅλη ἡ πόλη ἦταν σέ κατάσταση πολιορκίας. Ὁ χῶρος τῆς συγκέντρωσης ζωσμένος ἀπό χωροφύλακες πού ἐμπόδιζαν τόν κόσμο νά μᾶς πλησιάσει. Τελικά ἀνεβήκαμε πάνω σέ μιά καρέκλα γιά νά μιλήσουμε. Μπροστά μας καμιά εἰκοσαριά, δηλαδή τά στελέχη τῆς ΕΔΑ, καί πίσω ἀπό τούς χωροφύλακες τά...πλήθη. Φωνάζαμε γιά νά μᾶς ἀκούσουν.

Ἦταν γιά μένα τό πρῶτο κάλεσμα στήν ἐπαρχία, γιά νά ὀργανωθοῦν οἱ νέοι στούς Λαμπράκηδες.

Τό βράδυ φάγαμε ὅλοι μαζί σέ μιά φτωχική ταβέρνα. Ἤπιαμε καί τραγουδήσαμε μέ τήν καρδιά μας, χωρίς νά μᾶς ἐπηρεάζει τό τεῖχος τῶν χωροφυλάκων πού εἶχε ζώσει τό κέντρο ἐμποδίζοντας τούς κατοίκους νά μᾶς πλησιάσουν.

Παρ' ὅλα αὐτά ἐκεῖ ἔγιναν οἱ πρῶτες ἐπαφές μέ Λαμπράκηδες. Τήν ἄλλη μέρα φύγαμε χαράματα μέ τόν Μπόστ. Τά κορίτσια ἔμειναν μέ τόν Γιάνναρο γιά νά βοηθήσουν στήν ὀργάνωση. Λίγους μῆνες ἀργότερα μετρούσαμε τούς Λαμπράκηδες στό νησί σέ χιλιάδες. Δέν θά ξεχάσω ποτέ τίς θριαμβευτικές περιοδεῖες πού κάναμε στά χωριά, ὅπου τό σύνολο σχεδόν τῶν νέων εἶχε ὀργανωθεῖ. Καί φυσικά ὅλοι καί ὅλες τραγουδοῦσαν τά τραγούδια μου.

1.
Γιέ μου, σπλάχνο τῶν σπλάχνων μου, καρδούλα τῆς καρδιᾶς μου,
πουλάκι τῆς φτωχειᾶς αὐλῆς, ἀνθέ τῆς ἐρημιᾶς μου,

Ποῦ πέταξε τ' ἀγόρι μου; ποῦ πῆγε; ποῦ μ' ἀφήνει;
Χωρίς πουλάκι τό κλουβί, χωρίς νερό ἡ κρήνη.

Πῶς κλεῖσαν τά ματάκια σου καί δέ θωρεῖς πού κλαίω
καί δέ σαλεύεις, δέ γροικᾶς τά πού πικρά σοῦ λέω;

Ποῦ πέταξε τ' ἀγόρι μου; ποῦ πῆγε; ποῦ μ' ἀφήνει;
Χωρίς πουλάκι τό κλουβί, χωρίς νερό ἡ κρήνη.

2.
Μαλλιά σγουρά πού πάνω τους τά δάχτυλα περνοῦσα
τίς νύχτες πού κοιμόσουνα καί πλάι σου ξαγρυπνοῦσα,

Φρύδι μου, γαϊτανόφρυδο καί κοντυλογραμμένο,
-καμάρα πού τό βλέμμα μου κούρνιαζε ἀναπαμένο,

Μάτια γλαρά πού μέσα τους ἀντίφεγγαν τά μάκρη
πρωϊνοῦ οὐρανοῦ, καί πάσκιζα μήν τά θαμπώσει δάκρυ,

Χείλι μου μοσχομύριστο πού ὡς λάλαγες ἀνθίζαν
λιθάρια καί ξερόδεντρα κι ἀηδόνια φτερουγίζαν.

3.
Μέρα Μαγιοῦ μοῦ μίσεψες, μέρα Μαγιοῦ σέ χάνω,
ἄνοιξη, γιέ, πού ἀγάπαγες κι ἀνέβαινες ἀπάνω

Στό λιακωτό καί κοίταζες καί δίχως νά χορταίνεις
ἄρμεγες μέ τά μάτια σου τό φῶς τῆς οἰκουμένης

[Καί μοῦ ἱστοροῦσες μέ φωνή γλυκειά, ζεστή κι ἀντρίκια
τόσα ὅσα μήτε τοῦ γιαλοῦ δέ φτάνουν τά χαλίκια.

Καί μοῦλεες, γιέ, πώς ὅλ' αὐτά τά ὡραῖα θἆναι δικά μας,
καί τώρα ἐσβήστης κι ἔσβησε τό φέγγος κι ἡ φωτιά μας.] *

4.
Βασίλεψες, ἀστέρι μου, βασίλεψε ὅλη ἡ πλάση,
κι ὁ ἥλιος, κουβάρι ὁλόμαυρο, τό φέγγος του ἔχει μάσει.

Κόσμος περνᾶ καί μέ σκουντᾶ, στρατός καί μέ πατάει
κι ἐμέ τό μάτι οὐδέ γυρνᾶ κι οὐδέ σέ παρατάει.

[Τήν ἄχνα ἀπ' τήν ἀνάσα σου νιώθω στό μάγουλό μου
ἄχ, κι ἕνα φῶς, μεγάλο φῶς, στό βάθος πλέει τοῦ δρόμου.

Τά μάτια μου σκουπίζει τα μιά φωτεινή παλάμη,

ἄχ, κ' ἡ λαλιά σου, γιόκα μου, στό σπλάχνο μου ἔχει δράμει.]**

Καί νά πού ἀνασηκώθηκα τό πόδι στέκει ἀκόμα·
φῶς ἱλαρό, λεβέντη μου, μ' ἀνέβασε ἀπ' τό χῶμα.

Τώρα οἱ σημαῖες σέ ντύσανε. Παιδί μου, ἐσύ, κοιμήσου,
καί γώ τραβάω στ' ἀδέρφια σου καί παίρνω τή φωνή σου.

5.
Εἴσουν καλός κ' εἴσουν γλυκός, κι εἶχες τίς χάρες ὅλες,
ὅλα τά χάδια τοῦ ἀγεριοῦ, τοῦ κήπου ὅλες τίς βιόλες.

Τό πόδι ἐλαφροπάτητο σάν τρυφερούλι ἐλάφι,
πάταγε τό κατώφλι μας κ' ἔλαμπε σά χρυσάφι.

[Πῶς θά γυρίσω μοναχή στό ἐρμαδιακό καλύβι;
Ἔπεσε ἡ νύχτα στήν αὐγή καί τό στρατί μοῦ κρύβει.

Ὤχ, δέν ἀκούστηκες ποτές καί δέ μπορεῖ νά γίνει
νά καίγουνται τά χείλια μου καί νᾶμαι μπρός στήν κρήνη.]**

Νιότη ἀπ' τή νιότη σου ἔπαιρνα κι ἀκόμη ἀχνογελοῦσα,
τά γερατειά δέν τρόμαζα, τό θάνατο ἀψηφοῦσα.

Καί τώρα ποῦ θά κρατηθῶ, ποῦ θά σταθῶ, ποῦ θάμπω,
πού ἀπόμεινα ξερό δεντρί σέ χιονισμένο κάμπο;

6.
Στό παραθύρι στέκοσουν κι οἱ δυνατές σου οἱ πλάτες
φράζαν ἀκέρια τήν μπασιά, τή θάλασσα, τίς τράτες.

Κι ὁ ἴσκιος σου σάν ἀρχάγγελος πλημμύριζε τό σπίτι
καί κεῖ στ' αὐτί σου σπίθιζε ἡ γαζία τοῦ ἀποσπερίτη.

Κ' εἴταν τό παραθύρι μας ἡ θύρα ὅλου τοῦ κόσμου
κι ἔβγαζε στόν παράδεισο πού τ' ἄστρα ἀνθίζαν, φῶς μου.

Κι ὡς στέκοσουν καί κοίταζες τό λιόγερμα ν' ἀνάβει,
σάν τιμονιέρης φάνταζες κ' ἡ κάμαρα καράβι.

Καί μές στό χλιό καί γαλανό τό ἀπόβραδο -ἔγια-λέσα-
μέ ἀρμένιζες στή σιγαλιά τοῦ γαλαξία μέσα.

Καί τό καράβι βούλιαξε κι ἔσπασε τό τιμόνι
καί στοῦ πελάγου τό βυθό πλανιέμαι τώρα μόνη.

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 31

7.
Νἄχα τ' ἀθάνατο νερό, ψυχή καινούρια νἄχα,
νά σοὔδινα, νά ξύπναγες γιά μιά στιγμή μονάχα,

Νά δεῖς, νά πεῖς, νά τό χαρεῖς ἀκέριο τ' ὄνειρό σου
νά στέκεται ὁλοζώντανο κοντά σου, στό πλευρό σου.

Βροντᾶνε στράτες κι ἀγορές, μπαλκόνια καί σοκάκια
καί σοῦ μαδᾶνε οἱ κορασιές λουλούδια στά μαλλάκια.

[Μυριόρριζο, μυριόφυλλο κ' εὐωδιαστό μου δάσο,
πῶς νά πιστέψω ἡ ἄμοιρη πώς μπόραε νά σέ χάσω;

Γιέ μου, ὅλα κάνανε φτερά κι ὅλα μ' ἀφῆκαν πίσω,
δέν ἔχω μάτι γιά να ἰδῶ, στόμα γιά νά μιλήσω.]**

Μέ τά χεράκια σου τά δυό, τά χιλιοχαϊδεμένα,
ὅλη τή γῆς ἀγκάλιαζα κι ὅλ' εἴτανε γιά μένα.

8.
Γιέ μου, ποιά Μοίρα στὄγραφε καί ποιά μοῦ τὄχε γράψει
τέτοιον καημό, τέτοια φωτιά στά στήθεια μου ν' ἀνάψει;

Γλυκέ μου, ἐσύ δέ χάθηκες, μέσα στίς φλέβες μου εἶσαι.
Γιέ μου, στίς φλέβες ὁλουνῶν, ἔμπα βαθιά καί ζῆσε.

(*) Πρόσθετοι στίχοι στήν ἐκτέλεση Μπιθικώτση.
(**) Πρόσθετοι στίχοι στήν ἐκτέλεση Μούσχουρη.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ

(Νίκου Γκάτσου, Ὀδυσσέα Ἐλύτη,
Γιάννη Θεοδωράκη, Δημήτρη Χριστοδούλου,
Πάνου Κοκκινόπουλου, Μίκη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
1959 -1961, Παρίσι - Ἀθήνα - Λονδίνο
(1957, Παρίσι «Ἂν θυμηθεῖς τ' ὄνειρό μου»)
Πρώτη ἠχογράφηση:
Ὀκτώβριος τοῦ 1960,
«Μυρτιά», «Ἂν θυμηθεῖς τ' ὄνειρό μου»
Μάνος Χατζιδάκις - Γιοβάνα
Studio Columbia
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος
Δεύτερη ἠχογράφηση:
Ὀκτώβριος τοῦ 1960, (ὅλα τά τραγούδια), Μαίρη Λίντα, Γρηγόρης Μπιθικώτσης, Μανώλης Χιώτης
Studio Columbia
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος
ἐξώφυλλο ἀπό τόν Μπόστ.

(Ἀπό τίς σημειώσεις τοῦ συνθέτη γιά τό ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ καί τήν ΠΟΛΙΤΕΙΑ)

Αὔγουστος καί Σεπτέμβριος τοῦ 1960.

Στήν Ἐπίδαυρο παίζονται οἱ ΦΟΙΝΙΣΣΕΣ μέ τήν πρώτη μουσική ὑπόκρουση πού γράφω γιά τραγωδία.

Πρίν ἔξι μῆνες, τόν χειμώνα τοῦ 1959, ὁ Μινωτής ἦρθε στό Παρίσι εἰδικά γιά μένα. Συναντηθήκαμε στό ξενοδοχεῖο του, στό Γκράντ Ὀτέλ, κοντά στήν Ὄπερα, κι ὅλο τό ἀπόγευμα μοῦ μιλοῦσε γιά τό ἔργο.

Ὁ Μινωτής, ὁ Ρίτσος κι ὁ Τσαρούχης ἦταν οἱ Ἕλληνες μέ τόν ἀρτιότερο καί πιό μεστό προφορικό λόγο. Ὅταν μιλοῦσαν, μποροῦσα νά τούς ἀκούω μέ τίς ὧρες μή τολμώντας νά διακόψω τόν εἱρμό στόν ὑπέροχο κόσμο τῶν γνώσεων καί τῶν ἰδεῶν τους.

Μόλις ἔφυγε, στρώθηκα στή δουλειά. Μέναμε τότε στή Rue de la Fontaine, 28, στό ἔνατο διαμέρισμα, μετά τήν Place de la Republique. Ἡ Μαργαρίτα ἦταν μόλις ἑνός ἔτους καί ἡ Μυρτώ ἦταν πάλι ἔγκυος. Ὁ Γιῶργος γεννήθηκε στίς 5 Μαΐου τοῦ 1960. Τό μεγάλο γιά μᾶς γεγονός εἶναι ἀποτυπωμένο στό κάτω μέρος τῆς παρτιτούρας. Ὅπως καί ἡ δολοφονία τοῦ μαύρου ἡγέτη τοῦ Κογκό Λουμούμπα.

Οἱ ΦΟΙΝΙΣΣΕΣ ἀνέβηκαν σέ σκηνοθεσία τοῦ Ἀλέξη Μινωτῆ καί μέ πρωταγωνιστές τήν Κατίνα Παξινοῦ, τόν Θάνο Κωτσόπουλο, τήν Ἄννα Συνοδινοῦ καί τόν ἴδιο τόν Μινωτῆ. Τόν γυναικεῖο χορό τόν ἀποτελοῦσαν 25 ὑπέροχα κορίτσια πού τά εἶχε ντύσει ὁ Φωκάς. Τό σκηνικό ἦταν τοῦ Κλώνη. Ἡ ὀρχήστρα ζωντανή, κρυμμένη κάτω ἀπ' τίς ξύλινες κατασκευές τοῦ ἀνακτόρου τῶν Θηβῶν, μέ δική μου διεύθυνση.

Ἦταν ὡραία ἐποχή νά κάνεις πρόβες στό μαγικό τοπίο τῆς Ἐπιδαύρου καί μετά τούς μυθικούς ἥρωες, κλεισμένος στό στούντιο τῆς Κολούμπια, μιά τσιμεντένια ἀποθήκη πού ἔκαιγε τό καλοκαίρι σάν φοῦρνος, νά διευθύνεις τόν Μανώλη Χιώτη καί τούς ἄλλους λαϊκούς μουσικούς καί μπροστά στό μικρόφωνο νά τραγουδᾶ ὁ Γρηγόρης Μπιθικώτσης μέ σεκόντο τήν Καίτη Θύμη, ἀρθρώνοντας μέ τόν δικό του μοναδικό τρόπο τούς στίχους τοῦ Ρίτσου.

Μιλῶ γιά τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ. Οἱ δύο ἐκδόσεις, ἡ μιά μέ Χατζιδάκι-Μούσχουρη καί ἡ ἄλλη μέ Χιώτη-Μπιθικώτση, δέν εἶχαν καλά καλά κυκλοφορήσει, ὅμως στήν Ἀθήνα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς -ἀνθρώπινη ἀκόμα- ὅ,τι συνέβαινε στό χῶρο τῆς τέχνης, γινόταν ἀμέσως γνωστό. Ἔτσι ὅλοι μιλοῦσαν γιά τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ κι ἄς μήν τόν εἶχαν ἀκούσει. Λίγο ἀργότερα θ' ἄρχιζε ὁ «πόλεμος τῶν Ἐπιταφίων». Ὅποιος θέλει νά μάθει λεπτομέρειες, δέν ἔχει παρά νά διαβάσει τό βιβλίο πού ἔγραψα τότε μέ τίτλο: ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ.

Ἀπό τό Παρίσι ἡ μέν Μυρτώ μέ τό νεογέννητο ἦρθαν ἀεροπορικῶς στήν Ἀθήνα (τή Μαργαρίτα τήν εἶχα φέρει λίγο πρίν), ἐγώ δέ ξεκίνησα μέ τό Μπογκουάρντ φορτωμένο βαριά μέ βιβλία καί νότες ὁδικῶς. Λίγο πρίν τή Σιών στήν Ἑλβετία παρά λίγο νά σκοτωθῶ...Τελικά μέ φόρτωσαν σέ ἀεροπλάνο τῆς Swissair στή Γενεύη, ἐνῶ τό αὐτοκίνητο, ἀφοῦ τό ἐπισκεύασαν, μᾶς τό ἔστειλαν ἀργότερα.

Ἔτσι μέ τό Μπογκουάρντ, μέ ἀνοιγμένη τή σκεπή, διασχίζαμε τήν πλατεία Κολωνακίου, ἡ Μυρτώ κι ἐγώ, κάποιο ἀπόγευμα τοῦ Σεπτεμβρίου. Τήν ἐποχή ἐκείνη κυκλοφοροῦσαν πολύ λίγα αὐτοκίνητα καί δέν ὑπῆρχαν ἀκόμα τά κόκκινα καί πράσινα φανάρια. Στό πεζοδρόμιο ἑνός ζαχαροπλαστείου, στή γωνία τῆς πλατείας μέ τήν Πατριάρχου Ἰωακείμ, κάθονταν γύρω ἀπό ἕνα τραπέζι ὁ Χατζιδάκις, ὁ Γκάτσος καί ὁ Σπυρομήλιος, πλοίαρχος ἐν ἀποστρατεία καί Γενικός Διευθυντής τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος Ραδιοφωνίας (ΕΙΡ), προσωπικός φίλος τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Κωνσταντίνου Καραμανλῆ. Καθώς προσπερνούσαμε, μᾶς κάλεσαν νά πάρουμε κάτι μαζί τους. Ἔτσι ὁ Νίκος Γκάτσος γνώρισε τή Μυρτώ.

Τήν ἄλλη μέρα τό μεσημέρι, στό στέκι τοῦ ΦΛΟΚΑ, μοῦ δίνει ἕνα ποίημα καί μοῦ ἐξηγεῖ : Μ' ἄρεσε πολύ ἡ γυναίκα σου καί τῆς ἔγραψα αὐτούς τούς στίχους πού ἔχουν τόν τίτλο ΜΥΡΤΙΑ. Τό πῆρα λέγοντάς του θαρρῶ «Αὔριο θά σ' τό τραγουδήσω».

Ἔτσι γεννήθηκε ἡ ΜΥΡΤΙΑ πού ἔμελλε νά γίνει τό πρῶτο μου μεγάλο σουξέ. Τό

τραγούδησε πρῶτα ἡ Γιοβάνα μέ ἐνορχήστρωση καί διεύθυνση τοῦ Μάνου Χατζιδάκι. Ἀπ' τήν ἄλλη πλευρά τοῦ δίσκου βάλαμε, τί ἄλλο, τή ΝΥΧΤΑ ΓΑΜΟΥ, πρώτη διεθνή μου ἐπιτυχία, ὅπου ὁ Νίκος Γκάτσος προσάρμοσε ἑλληνικούς στίχους μέ τόν τίτλο ΑΝ ΘΥΜΗΘΕΙΣ Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΜΟΥ.

Σέ λίγο διηύθυνα κι ἐγώ γιά τήν Κολούμπια αὐτά τά δύο τραγούδια σέ δική μου διασκευή μέ τή Μαίρη Λίντα καί τόν Χιώτη. Ὁ Μάνος συνεργαζόταν πάντα μέ τόν Πατσιφᾶ, τή Fidelity.

Μετά τή Λίντα ἀκολούθησε ἡ λαϊκή version τῆς ΜΥΡΤΙΑΣ μέ τόν Μπιθικώτση. Ὅμως αὐτή τή φορά τό ζευγάρωμα ἔγινε μ' ἕνα ἄλλο τραγούδι γιά τό ὁποῖο ἔγραψε εἰδικά στίχους ὁ Γκάτσος: ΕΙΧΑ ΦΥΤΕΨΕΙ ΜΙΑ ΚΑΡΔΙΑ.

Τό τέταρτο τραγούδι μέ τή συνεργασία τοῦ Νίκου Γκάτσου πού ὑπάρχει στόν κύκλο ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ εἶναι τό ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ. Νά μέ λίγα λόγια ποιά εἶναι ἡ ἱστορία του.

Εἶχα ἔρθει γιά λίγες μέρες στήν Ἀθήνα ἀπό τό Παρίσι τόν Γενάρη-Φλεβάρη τοῦ '61. Ἡ οἰκογένειά μου ἦταν πάντα στή Rue de la Fontaine au Roi κι ἐγώ δούλευα πιό πολύ στό Λονδίνο γράφοντας μουσική γιά ταινίες.

Τό φιλικό ζεῦγος Θέμελη πού εἶχε ἕνα μικρό δισκάδικο, τόν ΚΥΚΛΟ, στήν ὁδό Καραγιώργη Σερβίας, ὀργάνωσε μιά δεξίωση πρός τιμήν μου. Θυμᾶμαι πώς βρισκόμαστε ὅλοι μαζί στριμωγμένοι σ' ἕνα μικρό καί ζεστό ὑπόγειο μέ πίνακες στούς τοίχους, ὅταν ὁ Γκάτσος μέ πλησίασε καί μοῦ εἶπε:

– Γνωρίζοντας πώς θά σέ συναντήσω ἔγραψα αὐτούς τούς στίχους. Ἴσως νά σέ ἐμπνεύσουν...

Ὅποιος γνωρίζει τό Νίκο Γκάτσο, μπορεῖ νά φανταστεῖ πόση ἀδιαφορία βάζει στή φωνή του προκειμένου νά πεῖ ἀκόμα καί τά πιό σημαντικά πράγματα. Ἐκεῖνο τό «Μπορεῖ νά σέ ἐμπνεύσουν», θά ἔλεγα πώς τό ἔλεγε εἰρωνικά γιά τό ἴδιο του τό ποίημα...

Μετά τή δεξίωση θυμᾶμαι πώς πῆγα στό κέντρο πού ἐμφανιζόταν ἡ Μαίρη Λίντα καί ὁ Μανώλης Χιώτης. Ἦταν ἀπέναντι ἀπ' τό Μουσεῖο στήν ὁδό Σκαραμαγκᾶ, ἐκεῖ πού σήμερα βρίσκεται τό Studio Polysound. Ξημερώματα μέ πῆγαν στό ἀεροδρόμιο. Ὁ οὐρανός πεντακάθαρος ἔλαμψε μέ τίς πρῶτες ἀκτῖνες τοῦ ἥλιου. Ἡ θάλασσα γαλάζια. Ἡ Ἀθήνα κάτασπρη. Ὕστερα ἀπό πέντε ὧρες ταξίδι -μέ τά τετρακινητήρια ἑλικοφόρα τῆς ἐποχῆς- φτάνω σ' ἕνα Λονδίνο σκοτεινό, βυθισμένο μέσα στήν μαύρη κατάμαυρη ὁμίχλη... Ὁ παραγωγός καί ὁ σκηνοθέτης μέ βάζουν γρήγορα γρήγορα στό τεράστιο Austin. Καθώς μοῦ μιλοῦν, ἡ καρδιά μου σφίγγεται. Ὁ νοῦς δέν μπορεῖ νά τό χωρέσει, πῶς ἀπό τό τόσο φῶς βρίσκομαι ξαφνικά σέ τόσο σκοτάδι...

Μπαίνουμε στό Σόχο καί σταματᾶμε μπροστά σ' ἕνα ἀπ' τά πολλά λιλιπούτεια κινηματογραφικά στούντιο. Ἡ ταινία ὀνομάζεται «Τά μάτια τῆς γάτας». Σκηνές φρίκης ξετυλίγονται μπροστά μου, ἔτσι πού κλείνω τά μάτια. Βάζω τό χέρι στήν τσέπη καί βγάζω τό χαρτάκι μέ τούς στίχους τοῦ Γκάτσου. Αἰσθάνομαι ὄμορφα. Ἀνοίγω τό φωτάκι κι ἐνῶ τά μάτια τῆς γάτας ἀνακαλύπτουν τό δολοφόνο, ἐγώ τραγουδῶ μέσα μου τό ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ. Χαράζω πεντάγραμμο καί γράφω τίς νότες. Οἱ παραγωγοί ἐνθουσιασμένοι νομίζουν ὅτι εἶναι τό φίλμ πού μέ ἐμπνέει. Μόλις ἀνάβουν τά φῶτα, τούς λέω: Εἶναι τόσο ἐνδιαφέρουσα ἡ ταινία σας πού θά πρέπει νά τήν ξαναδῶ!

Στό Παρίσι θά γράψω γι' αὐτό τό φίλμ μιά ἀπό τίς ὡραιότερες μουσικές μου γιά φίλμ, πού λίγο ἀργότερα, στό Studio Sheperton στό Λονδίνο, θά τή διευθύνω ὁ ἴδιος ἔχοντας μπροστά μου μιά μεγάλη συμφωνική ὀρχήστρα. Δυστυχῶς ἡ παρτιτούρα χάθηκε καί μόνο ἡ μουσική μένει, ὅμως τό φίλμ ποῦ νά βρίσκεται; Στήν Ἀθήνα ἦρθε τό καλοκαίρι τοῦ '62. Πήγαμε στό Σινέ Παρί στήν Πλάκα, σέ μιά ταράτσα, νά τό δοῦμε. Ἐγώ ἤμουν σκαστός ἀπ' τό Σανατόριο στήν Πεντέλη.

Τό ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ τό ἠχογραφήσαμε μέσα στούς πρώτους μῆνες τοῦ 1961 μέ τή Μαίρη Λίντα καί τόν Χιώτη καί ἔγινε ἀμέσως μεγάλη ἐπιτυχία, ὅσο, μπορῶ νά πῶ, κι ἡ ΜΥΡΤΙΑ.

Στό μεταξύ ἡ συνάντηση καί ἡ συνεργασία μου μέ δυό νεότερους ποιητές - τόν Τάσο Λειβαδίτη καί τόν Δημήτρη Χριστοδούλου- θά βοηθοῦσε τή μουσική μου ν' ἀκο-

λουθήσει νέους δρόμους. Μαζί τους ολοκλήρωσα δυό μεγάλους λαϊκούς κύκλους τραγουδιών μου, το ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ καί τήν ΠΟΛΙΤΕΙΑ.

Όμως πρίν άναφερθῶ σ' αὐτούς, θά πρέπει νά ὑπογραμμίσω τήν ἀστραπιαία, θά ἔλεγα, συνεργασία μου μέ τόν Ὀδυσσέα Ἐλύτη. Βρισκόμαστε πάντα σέ κεῖνες τίς γόνιμες μέρες τοῦ τέλους τοῦ '60, μετά τήν κυκλοφορία τῶν δύο ΕΠΙΤΑΦΙΩΝ. Πολλά μεσημέρια τά περνούσαμε στοῦ ΦΛΟΚΑ καί συχνά μετά πηγαίναμε στό σπίτι τοῦ Μάνου, στό Παγκράτι. Φαίνεται πώς κάποιο φθινοπωρινό ἀπόγευμα ἔπαιξα στό πιάνο ἕνα ἀπό τά τραγούδια σέ στίχους Βαλαωρίτη, πού τά προόριζα γιά τούς μαθητές. Εἶχε γράψει μερικά κι ὁ Χατζιδάκις κι ὅλα μαζί τά ὑποβάλαμε στό Ὑπουργεῖο Παιδείας γι' αὐτό τό σκοπό. Ἀπάντηση ὅμως δέν πήραμε ἀκόμα κι ἔτσι οἱ μουσικές μας χάθηκαν... Ὅμως τό τραγούδι πού μοῦ εἶχε ἐμπνεύσει ὁ Βαλαωρίτης, ὅταν ἤμουν 13 ἐτῶν στόν Πύργο τῆς Ἠλείας, ἄρεσε στόν Ἐλύτη πού ἔβαλε νέους στίχους. Ἔτσι γεννήθηκε τό ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΥΡΟ ΚΑΙ ΤΖΙΑ, πού δισκογράφησαν ἀμέσως ἡ Λίντα καί ὁ Μπιθικώτσης.

Στό Παρίσι, ἀπ' τόν Ὀκτώβριο τοῦ '60 ὥς τήν Ἄνοιξη τοῦ '61, ἔγραψα κι ἐγώ τούς στίχους σέ τραγούδια πού μπῆκαν στό ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ, ὅπως ἡ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΜΑΡΓΑΡΩ, τό ΠΑΛΙΚΑΡΙ, ἡ ΑΠΑΓΩΓΗ καί τό ΠΑΜΕ ΒΟΛΤΑ ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ, ἐνῶ ὁ ἀδελφός μου ὁ Γιάννης μοῦ ἔστειλε τή ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ.

Ὁ Πάνος Κοκκινόπουλος, καθηγητής, δούλευε ἐργάτης στό ἐργοστάσιο δίσκων τῆς Κολούμπια. Κάποια μέρα πού μέ πῆγαν νά δῶ πῶς κατασκευάζεται ἕνας δίσκος, σταθήκαμε μπροστά σέ μιά πρέσα παρακολουθώντας τή διαδικασία. Τότε ὁ Κοκκινόπουλος, ἀφοῦ πρῶτα μοῦ συστήθηκε, μοῦ ἔδωσε μιά σελίδα μέ στίχους, πού φαίνεται πώς κουβαλοῦσε μαζί του. Ἔτσι γεννήθηκε ἡ ΡΟΔΙΑ.

Ἀπ' τή δυάδα τῶν νέων τότε ποιητῶν πρῶτος ἦρθε στό σπίτι μου στή Νέα Σμύρνη ὁ Τάσος Λειβαδίτης. Παλιοί φίλοι καί συναγωνιστές ἀπ' τόν καιρό τῆς ΕΠΟΝ, εἴχαμε χαθεῖ καί τώρα ξανασμίγαμε, φθινόπωρο τοῦ '60, πάντα κάτω ἀπό τόν ἀστερισμό τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ, πού ὅπως φαίνεται εἶχε ἐρεθίσει πολλούς ποιητές. Ποιός ἀπ' αὐτούς δέ θά ἤθελε νά πάει ἡ ποίησή του στά χείλη τοῦ λαοῦ μέ τά φτερά τῆς μελωδίας;

Πάντως τό πρῶτο τραγούδι τῆς συνεργασίας μας μέ τόν Τάσο ἦταν τό ΜΑΝΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΑ, πού ἔγινε συγχρόνως ἡ ἀπαρχή τοῦ ἄλλου κύκλου μέ τόν τίτλο ΠΟΛΙΤΕΙΑ. Τώρα, γιατί ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ καί γιατί ΠΟΛΙΤΕΙΑ; Ἄς ποῦμε πώς ἤθελα νά τιμήσω τή Θάλασσα καί τήν Πόλη. Ἡ πρώτη, φωτεινή, ἀνάερη, στό ρυθμό τοῦ συρτοῦ· ἡ δεύτερη, βαριά καί σκοτεινή, στό ρυθμό τοῦ χασάπικου καί τοῦ ζεϊμπέκικου. Τά δύο συστατικά μου, μιᾶς καί γεννήθηκα στό Αἰγαῖο καί ἔζησα βασικά στήν Ἀθήνα.

Θυμᾶμαι πώς ἔπαιξα στόν Λειβαδίτη τό ἀργό μέρος ἑνός κοντσέρτου γιά πιάνο πού εἶχα συνθέσει τότε, κι ὁ Τάσος τήν ἄλλη μέρα μοῦ ἔφερε τούς στίχους. Τό τραγούδι αὐτό, πού τό ἠχογράφησα ἀμέσως μέ τόν Μπιθικώτση, ἔγινε διαμιᾶς ἡ πολύ μεγάλη λαϊκή ἐπιτυχία πού σκέπασε ὅλες τίς ἄλλες ἀναδεικνύοντας ἕναν ἄλλο Μπιθικώτση. Φυσικά, στό μέλλον, ὁ Γρηγόρης μᾶς ξάφνιασε ὅλους μέ τά ἐκπληκτικά ἅλματά του πρός τά πάνω, πού κορυφώθηκαν στή ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ περνώντας ἀπό τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ.

Τά ἄλλα δύο μεγάλα καί ἱερατικά ζεϊμπέκικα τοῦ Λειβαδίτη ἦταν τό ΣΑΒΒΑΤΟΒΡΑΔΟ καί τό ΒΡΕΧΕΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΟΓΕΙΤΟΝΙΑ. Τό πρῶτο τό τραγούδησε ὁ Στέλιος Καζαντζίδης, βασικός ἑρμηνευτής τῆς ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ. Τό δεύτερο ὁ Μπιθικώτσης.

Ὁ Δημήτρης Χριστοδούλου μοῦ ἔδωσε στίχους. Ἔγραφε μιά σειρά ποιήματα ἐμπνευσμένος ἀπ' τή μέθη ἐκείνης τῆς ἐποχῆς κι ἐγώ κουβαλοῦσα μαζί μου τούς στίχους του καί τούς στίχους τοῦ Λειβαδίτη στίς σκοτεινές πόλεις τῆς Εὐρώπης, στό Παρίσι καί στό Λονδίνο. Μέ τή μικρή Μαργαρίτα στά πόδια μου, συνέθεσα ἔτσι πάνω στά ποιήματα τῶν Χριστοδούλου καί Λειβαδίτη τά ὑπόλοιπα τραγούδια τοῦ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ καί τῆς ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ, δηλαδή τά: Θ' ΑΦΗΣΩ ΤΗ ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ, ΦΕΥΓΩ ΜΑΚΡΙΑ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ, ΚΑΗΜΟΣ, ΒΡΑΧΟ ΒΡΑΧΟ, ΠΑΡΑΠΟΝΟ τοῦ Χριστοδούλου καί τό ΕΧΩ ΜΙΑ ΑΓΑΠΗ τοῦ Λειβαδίτη.

Ἡ ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ γράφτηκε περίεργα. Θυμᾶμαι πώς πήγαινα πρός τήν Κολούμπια γιά ἠχογράφηση, ὅταν μοῦ ἦρθε ξαφνικά ἡ μελωδία. Φρέναρα ἀπότομα μπροστά στό θέατρο Καλουτᾶ γιά νά σημειώσω στό πεντάγραμμο τή μουσική. Ὁ ἀδελφός μου ὁ Γιάννης, δημοσιογράφος στήν *Αὐγή*, μοῦ εἶχε μιλήσει γιά τόν ἀγώνα πού ἔκαναν οἱ πρόσφυγες νά σώσουν τίς παράγκες τους στή Δραπετσώνα. Τηλεφώνησα στόν Λειβαδίτη τό ἴδιο ἀπόγευμα γιά νά τοῦ παίξω στό πιάνο τό τραγούδι καί κεῖνος ἔγραψε τούς στίχους. Σέ μιά βδομάδα τό ἠχογράφησα μέ τόν Μπιθικώτση.

Ὅταν ὁ Στέλιος Καζαντζίδης τραγούδησε τό ΒΡΑΧΟ - ΒΡΑΧΟ, πού ἔσπασε τότε ὅλα τά ρεκόρ πωλήσεων, ἦταν ἤδη ἕνας βασιλιάς τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ. Ὅμως μαζί μου θυμήθηκε τόν ἄλλο ἑαυτό του, τόν καταπιεσμένο, τῆς προσφυγιᾶς καί τῆς Μακρονήσου, ἔτσι πού ἔβγαλε ὅλη τήν τρυφερότητα καί τήν ἀγάπη πού τόν πλημμυρίζανε. Γίναμε φίλοι κολλητοί. Μαζί φυσικά κι ἡ Μαρινέλα. Συχνά κοιμόμασταν κάτω ἀπ' τήν ἴδια στέγη, ἰδιαίτερα μετά τά λουκούλεια γεύματα στή Δροσιά μέ πεϊνερλί καί ὅλες τίς ποντιακές λιχουδιές.

Σκέφτομαι πώς ἐκεῖνες οἱ μοναδικές ἑρμηνεῖες τοῦ Μπιθικώτση, τοῦ Χιώτη, τῆς Λίντας καί τοῦ Καζαντζίδη δέν θά μποροῦσαν νά γίνουν, ἄν δέν ὑπῆρχε διάχυτο καί ἰσχυρό τό αἴσθημα τῆς φιλίας καί τοῦ ἀμοιβαίου θαυμασμοῦ. Πίστευα στίς φωνές καί στήν τέχνη τους σά νά 'ταν θεοί. Ἴσως τά ἴδια αἰσθήματα νά γέμιζαν τότε τίς καρδιές τους γιά μένα, γιά νά τά τραγουδήσουν μέ κείνη τήν ἀπαράμιλλη τέχνη πού ἔκανε ὅλους τούς Ἕλληνες κυριολεκτικά νά μεθύσουν μέ τό τραγούδι.

(Ἕνα γράμμα τοῦ Ὀδυσσέα Ἐλύτη σχετικά μέ τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ καί τό ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΥΡΟ ΚΑΙ ΤΖΙΑ)

14 Νοεμβρίου 1960

Ἀγαπητέ μου Μίχη,
Φάκελλο μέ νότες πρώτη φορά ἔλαβα στή ζωή μου - καί αὐτό πολύ μέ συγκίνησε. Μόνο πού δέν ἤξερα νά τίς διαβάσω! Τελικά, βρῆκα ἕνα νεαρό σπουδάζοντα μουσική, πού μοῦ τίς τραγούδησε καί μοῦ τίς ἔπαιξε μέ τό ἕνα δάχτυλο στό πιάνο. Ἐντυπώσεις; Νά σοῦ πῶ: ἄν δέν μέ εἶχες προειδοποιήσει ὅτι πρόκειται ὄχι γιά τό ἀρχικό σχέδιο ἀλλά γιά τραγούδια, θά ἔλεγα ὅτι παραβρίσκω ἁπλές τίς μελωδίες αὐτές ἀνάλογα μέ τά κείμενα. Τώρα ὅμως ἐπικροτῶ καί χειροκροτῶ καί ἀνυπομονῶ νά τ' ἀκούσω στήν ὁλοκληρωμένη τους ἀπόδοση. Τί μπορεῖ νά γίνει; Τί σκέπτεσαι; Εἶμαι ἀγράμματος στή μουσική, τό ξέρεις, καί περιμένω νά μέ φωτίσεις. Ἐγώ πάντως τά βλέπω καί σέ μιά ραδιοφωνική παρουσίαση τοῦ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ σάν χορωδιακές διακοπές στήν ἀνάγνωση τῶν κειμένων. Δέν θά ἤθελα ὅμως νά παραμελήσουμε καί τό ἄλλο σχέδιο - χωρίς νά σημαίνει ὅτι εἶναι κάτι βιαστικό. Φτάνει νά τό 'χεις στό νοῦ σου καί ξέρω ὅτι θά 'ρθει· ἔχω ἐμπιστοσύνη σέ σένα.

Τό Ἀνάμεσα Σῦρο καί Τζιά τό ξετρύπωσα καί σοῦ τό στέλνω σάν χαιρετισμό τῆς πατρίδας. Θέλει ὅμως διόρθωμα πού τοῦ τό κάνω ἀργότερα, ἄν σέ ἐμπνεύσει. Γιά τήν ὥρα δέν σ' ἐμποδίζει ἀφοῦ ὁ ρυθμός δέν ἀλλάζει. Τώρα μάλιστα πού τό ξαναεῖδα μοῦ 'κανε κέφι, καί δέν ἀποκλείω τήν περίπτωση νά σοῦ γράψω λόγια σέ δοσμένες μελωδίες. Μπορεῖς νά μοῦ στείλεις τούς ρυθμούς μέ τή γνωστή μέθοδο. Φυσικά, δέν σοῦ ὑπόσχομαι καί σίγουρα. Εἴμαστε ἕρμαια τῶν ψυχικῶν μας διαθέσεων - καί στίς ἡμέρες μας ἀλλάζουν τόσο γρήγορα! Περιμένω ἀπάντηση καί ὁδηγίες καί μελλοντικά σχέδια,

Μέ ὅλη μου τήν ἀγάπη
Ὀδυσσέας Ἐλύτης.

ΕΙΧΑ ΦΥΤΕΨΕΙ ΜΙΑ ΚΑΡΔΙΑ
(*Νίκου Γκάτσου*)

Μέ τ' ἀστεράκι τῆς αὐγῆς
στό παραθύρι σου νά βγεῖς
κι ἄν δεῖς καράβι τοῦ νοτιᾶ
νά 'ρχεται ἀπό τήν ξενιτιά
στεῖλε μέ τ' ἄσπρα σου πουλιά
γλυκά φιλιά.

Κι ἄν δεῖς καράβι τοῦ νοτιᾶ
νά 'ρχεται ἀπό τήν ξενιτιά
στεῖλε μέ τ' ἄσπρα σου πουλιά
χίλια γλυκά φιλιά.

Εἶχα φυτέψει μιά καρδιά
στοῦ χωρισμοῦ τήν ἀμμουδιά
καί τώρα πού 'ρθα νά σέ βρῶ
μέ δαχτυλίδι καί σταυρό
γίνε τό φῶς μου
καί τοῦ κόσμου ἡ ξαστεριά.

Κι ἀπ' τό παλιό μας τό κρασί
δῶσ' μου νά πιῶ καί πιές κι ἐσύ
νά ζήσω ἀγάπη μου γιά πάντα
στήν πικρή στεριά.

ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ
(*Νίκου Γκάτσου*)

Στόν ἄλλο κόσμο πού θά πᾶς,
κοίτα μή γίνεις σύννεφο
κοίτα μή γίνεις σύννεφο
κι ἄστρο πικρό τῆς χαραυγῆς
καί σέ γνωρίσει ἡ μάνα σου
πού καρτερεῖ στήν πόρτα.

Πάρε μιά βέργα λυγαριά,
μιά ρίζα δεντρολίβανο
μιά ρίζα δεντρολίβανο
καί γίνε φεγγαροδροσιά.
Νά πέσεις τά μεσάνυχτα
στή διψασμένη αὐλή σου.

Σέ πότισα ροδόσταμο,
μέ πότισες φαρμάκι
τῆς παγωνιᾶς ἀητόπουλο,
τῆς ἐρημιᾶς γεράκι.

ΑΝ ΘΥΜΗΘΕΙΣ Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΜΟΥ
(*Νίκου Γκάτσου*)

Στήν ἀγκαλιά μου κι ἀπόψε σάν ἄστρο κοιμήσου
δέν ἀπομένει στόν κόσμο ἐλπίδα καμιά.
Τώρα πού ἡ νύχτα κεντᾶ μέ φιλιά τό κορμί σου
μέτρα τόν πόνο κι ἄσε με μόνο στήν ἐρημιά.

Ἄν θυμηθεῖς τ' ὄνειρό μου, σέ περιμένω νά 'ρθεῖς
μ' ἕνα τραγούδι τοῦ δρόμου νά 'ρθεῖς ὄνειρό μου
τό καλοκαίρι πού λάμπει τ' ἀστέρι μέ φῶς νά ντυθεῖς.

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΥΡΟ ΚΑΙ ΤΖΙΑ
(*Ὀδυσσέα Ἐλύτη*)

Ἀνάμεσα Σῦρο καί Τζιά
μικρή φυτρώνει νεραντζιά
μικρή φυτρώνει νεραντζιά
ὄμορφή μου κοπελιά.

Πού 'χει τίς ρίζες στό βυθό
καί τά κλαδιά στόν οὐρανό
καί τά κλαδιά στόν οὐρανό
τό κορίτσι π' ἀγαπῶ.

Ἄντε νύφη τῆς θαλλάσσης
τί φαμίλιες θά χαλάσεις
μέ τόν ἥλιο φορεσιά σου
καί μέ τά πουλιά προικιά σου.

Ὅταν καθίσει ἕνα πουλί
στήν κεφαλή της καί λαλεῖ
στήν κεφαλή της καί λαλεῖ
Ὦ! φουρτούνα μου κι αὐτή.

Χάνω τιμόνι καί πανιά
μέ πλημμυρᾶνε τά νερά
μέ πλημμυρᾶνε τά νερά
Ἔλα Χριστέ καί Παναγιά.

Κι ἄν γενεῖ ποτέ τό θάμα
κι ἀγαπήσεις, κάνω τάμα
νά σοῦ φέρω μιά μπρατσέρα
καί τόν Πολικό ἀστέρα.

ΡΟΔΙΑ
(Πάνου Κοκκινόπουλου)

Ἀχνά χαράματα
σιγά σάν τρεμοπαίζει ἡ πούλια
θά μαραθοῦν τά γιασεμιά
θά μαραθοῦν τά γιούλια.
Μά ἐσύ θά εἶσαι μοναχή
γερμένη στό περβάζι
καί θά θωρεῖς τή χρυσαυγή
τά πέπλα της ν' ἀλλάζει.

Ροδιά μου ἐσύ τετράκλωνη
στολίδι τῆς αὐλῆς μου
ἀνάπαψη τῆς προσμονῆς
νεράκι τῆς πηγῆς μου.
Θά 'ρθεῖς στό σπίτι μας ξανά
μ' ἐμέ νά σμίξεις πάλι
καί δυό κρινάκια τ' Ἀπριλιοῦ
νά βάλεις στ' ἀνθογιάλι.

Στά χέρια μου σέ σήκωσα
σ' ἀνύψωσα ὥς τ' ἀστέρια
καί σμάρι ἀναφτερούγισαν
στά στήθια περιστέρια.
Μέ τῆς χαρᾶς τό ξύπνημα
μέ τοῦ καημοῦ τόν πόνο
κι ἀπό τά τότε καρτερῶ
τό γυρισμό σου μόνο.

ΦΕΥΓΩ ΜΑΚΡΙΑ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ
(Δημήτρη Χριστοδούλου)

Φεύγω μακριά πατρίδα μου
φεύγω καί τό μαντίλι
νά μήν τό φέρεις στό γιαλό
νά μήν τό φέρεις δείλι.

Πικρά εἶν' τά μάτια τοῦ γιαλοῦ
γι' αὐτόν πού ταξιδεύει
γι' αὐτόν πού πάει στήν ξενιτιά
καί μιά φωνή γυρεύει.

Νά τοῦ φωνάζει ἀπ' τή στεριά
καλέ μου, γύρνα πίσω
θά σοῦ χαρίσω τήν αὐγή
μ' ἀστέρια θά σέ ντύσω.

Ἀδειάσανε τά χέρια μου
καί γέμισαν τά μάτια
δάκρυα, πόνο, μοναξιά
καί ἡ καρδιά φαρμάκια.

Θ' ΑΦΗΣΩ ΤΗ ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ
(Δημήτρη Χριστοδούλου)

Θ' ἀφήσω τή μανούλα μου καί τό φιλί μου πίσω
καθώς τ' ἀστέρι πού κυλᾶ στήν ξενιτιά θά σβήσω.

Θά τίς θυμᾶμαι τίς στιγμές ἀργά Σαββάτο βράδυ
πού λάμπανε τά χέρια της ἀστέρια στό σκοτάδι.

Μέ τάιζε γλυκό ψωμί καί μοῦ 'στρωνε νά γείρω
κι ἦταν τά χέρια της φτερά καί τό φιλί της μύρο.

Καί τό μικρό μας σπιτικό ὡς ἔμπαινε ἡ μέρα
γινόταν ὕμνος καί ψαλμός κι εἶχε ζωῆς ἀέρα.

Κι ἦταν ἡ θάλασσα φιλί καί ὁ ἀφρός ἀγάπη
κι ἦταν παιχνίδι ὁ ἄνεμος καί τό τραγούδι ἀλάτι.

Κι ἦταν εὐχή ὁ οὐρανός κι ὁ ὁρίζοντας ἐλπίδα
εὐχή ὁ μῶλος κι ὁ γιαλός πού δέν τόν ξαναεῖδα.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
(Γιάννη Θεοδωράκη)

Στήν ἐκκλησιά ἐμπῆκα γιά νά λειτουργηθῶ
ἄχ, καί σέ θωρῶ
γύρισε ὁ κόσμος, ἄλλαξ' ἡ πλάση,
μοῦ 'φυγε τό μυαλό.

Ἅγιε μου μεγάλη ἡ χάρη
Ἅγιε μου παρακαλῶ
χάρισέ μου χίλια μάτια γιά νά τή θωρῶ,
χάρισέ μου χίλια χείλια γιά νά τή γλυκοφιλῶ.

Στό Χερουβείμ ἐπάνω
δυό μάτια σαϊτιές μ' ἄναψαν φωτιές,
ἄλλαξε ὁ κόσμος, γύρισε ἡ πλάση,
εἶμαι γιά νά μέ κλαῖς.

Στήν ἐκκλησιά ἐμπῆκα γιά νά λειτουργηθῶ
Ἀγάπη σ' ἀγαπῶ,
ὅλος ὁ κόσμος εἶναι δικός μου
φτάνει νά σέ θωρῶ.

ΠΑΛΙΚΑΡΙ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Κλαΐνε τά δέντρα
κλαΐνε τά σήμαντρα
κι οἱ φίλοι σου κλαΐνε.

Παλικάρι στή δουλειά στό σπίτι παλικάρι.
Μίλαγες κι ἡ γειτονιά μας γέμιζε πουλιά.
Ἅπλωνες τό χέρι σου κι ἔκοβες τό φεγγάρι
ὡς σ' ἔκοψε σά λούλουδο ὁ Χάρος μιά νυχτιά.

Κλαΐνε οἱ τράτες
κλαΐνε τά κύματα
κι οἱ φίλοι σου κλαΐνε.

Παλικάρι στά κουπιά στό γλέντι παλικάρι.
Οἱ κοπελιές κεντούσανε γιά σένανε κρυφά
κεντούσανε τά ὄνειρα, τόν ἥλιο, τό φεγγάρι
κεντοῦσαν τήν ἀγάπη τους, τῆς βάζανε πανιά.

Κλαΐνε οἱ ναῦτες
κλαΐνε τά σύννεφα
κι οἱ φίλοι σου κλαΐνε.

Παλικάρι ἡ μάνα σου τυλίχτηκε στά μαῦρα.
Τούς φίλους σου τούς τύλιξε φουρτούνα, συννεφιά
τό λιμανάκι ἐρήμωσε κι ἡ θάλασσα ἐρημώθη
κι ὁ ἥλιος ἐκαρφώθηκε καί δέ σαλεύει πιά.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Ἡ Μαργαρίτα, ἡ Μαργαρώ
περιστεράκι στόν οὐρανό
τόν οὐρανό μές στά δυό σου μάτια κοιτάζω
βλέπω τήν πούλια καί τόν ἀστερισμό.

Ἡ μάνα σου εἶναι τρελή
καί σέ κλειδώνει μοναχή
σάν θέλω νά 'μπω στήν κάμαρή σου
μοῦ ρίχνεις μεταξωτό σκοινί.
Καί κλειδωμένους μᾶς βλέπ' ἡ νύχτα
μᾶς βλέπουν τ' ἄστρα κι ἡ χαραυγή.

Ἡ Μαργαρίτα, ἡ Μαργαρώ
βαρκούλα στό Σαρωνικό.
Σαρωνικέ μου τά κυματάκια σου δῶσ' μου
δῶσ' μου τ' ἀγέρι, δῶσ' μου τό πέλαγο.

Ἡ Μαργαρίτα ἡ Μαργαρώ
δεντράκι στό Βοτανικό
πάρε τό τράμ μόλις δεῖς πώς πέφτει ἡ νύχτα
πέφτουν οἱ ὧρες, πέφτω λιποθυμῶ.

Ἡ μάνα μου εἶναι τρελή
καί μέ κλειδώνει μοναχή
σάν θέλω νά 'μπεις στήν κάμαρή μου
σοῦ ρίχνω μεταξωτό σκοινί.
Καί κλειδωμένους μᾶς βλέπ' ἡ νύχτα
μᾶς βλέπουν τ' ἄστρα κι ἡ χαραυγή.

ΑΠΑΓΩΓΗ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Θά πάρω μιά βαρκούλα, μανούλα μου, στόν κάτω
  Γαλατά
καί στήν Ἀθήνα θά 'ρθω, καρδούλα μου, καβάλα
  στό νοτιά.
Καί σάν θά 'ρθεῖ τό δειλινό στόν κῆπο σου θά μπῶ
νά κόψω τά τριαντάφυλλα
νά κόψω τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ καί τόν Αὐγερινό.

Θά βάλω στή βαρκούλα, μανούλα μου, λουλούδια
  καί φιλιά
δυό γλάροι ταξιδεύουν, καρδούλα μου, καβάλα στό
  βοριά.
Καί νά ἡ Κρήτη φάνηκε γαλάζια καί ξανθιά
τή θάλασσα στά μάτια της
τόν οὐρανό στήν ἀγκαλιά, τόν ἥλιο στά μαλλιά.

Θ' ἀράξω τή βαρκούλα, μανούλα μου, μπροστά σέ
  μιά σπηλιά
θά σέ ταΐζω χάδια, καρδούλα μου, καβούρια καί
  φιλιά.
Στή μάνα μου, στόν κύρη μου λέγω καί τραγουδῶ
σᾶς φέρνω τήν τριανταφυλλιά
σᾶς φέρνω τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ καί τόν Αὐγερινό.

ΠΑΜΕ ΒΟΛΤΑ ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Τό Σαββάτο τό βράδυ φτάνει
δῶσ' μου μάνα καινούρια ἀλλαξιά.
Τά παιδιά μέ προσμένουν στό λιμάνι
στό μπαλκόνι καθισμένη ἡ κοπελιά.

Μοσχοβολοῦν οἱ γλάστρες
μοσχοβολάει κι ὁ σγουρός βασιλικός
μοσχοβολάει κι ἡ ἀγάπη
κύμα μέ κύμα μεγαλώνει ὁ ὠκεανός.

Πᾶμε βόλτα στά Χανιά, στήν κάτω γειτονιά
νά πάρουμε μιά βάρκα μέ πανιά.
Πᾶμε βόλτα στά Χανιά, στήν κάτω γειτονιά
στή θάλασσα νά βγοῦμε στ' ἀνοιχτά.

Τό Σαββάτο τό βράδυ, φῶς μου
εἶμαι πρίγκηπας, εἶμαι ὑπουργός
ἔχω ὅλα τά πλούτη τοῦ κόσμου
δικιά μου ἡ θάλασσα κι ὁ οὐρανός δικός.

Τό μπαλκονάκι σου δικό μου
δικές μου οἱ γλάστρες κι ὁ σγουρός βασιλικός
κι ἄν μέ κοιτάξεις μές στά μάτια
σκλάβος σου γίνομαι κι ὑπήκοος πιστός.

ΜΥΡΤΙΑ
(*Νίκου Γκάτσου*)

Εἶχα μιά θάλασσα στό νοῦ
κι ἕνα περβόλι τ' οὐρανοῦ,
τήν ὥρα π' ἄνοιγα πανιά
γιά τήν ἀπάνω γειτονιά.

Στά παραθύρια τά πλατιά
χαμογελοῦσε μιά μυρτιά
κουράστηκα νά περπατῶ
καί τή ρωτῶ καί τή ρωτῶ.

— Πές μου μυρτιά νά σέ χαρῶ
ποῦ θά 'βρω χῶμα καί νερό
νά ξαναχτίσω μιά φωλιά
γιά τῆς ἀγάπης τά πουλιά.

Στά παραθύρια τά πλατιά
εἶδα καί δάκρυσε ἡ μυρτιά
τήν ὥρα π' ἄνοιγα πανιά
γιά τήν ἀπάνω γειτονιά.

φωτογραφία

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

(Τάσου Λειβαδίτη, Δημήτρη Χριστοδούλου)

Σύνθεση:
1960 - 1961, Παρίσι, Ἀθήνα
Πρώτη ἠχογράφηση:
Ὀκτώβριος '60 - Ὀκτώβριος '61
Μαρινέλα, Στέλιος Καζαντζίδης,
Γρηγόρης Μπιθικώτσης
Studio Columbia,
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος
ἐξώφυλλο ἀπό τόν Μπόστ

ΜΑΝΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΑ
(*Τάσου Λειβαδίτη*)

Ὁ ἥλιος ἤσουν κι ἡ αὐγή
τῆς νύχτας μου φεγγάρι
τῆς μάνας μου ἤσουν ἡ εὐχή
τῆς Παναγιᾶς ἡ χάρη.

Ἔφυγες καί κλαίει ὁ ἄνεμος, τό κύμα
κλαῖνε τ' ἄστρα κι ἡ νυχτιά
κλαίει ἡ μάνα μου στό μνῆμα
κλαίει, κλαίει κι ἡ Παναγιά.

Στόν πυρετό ἤσουνα δροσιά
κερί μές στό σκοτάδι
ἄστρο στήν κοσμοχαλασιά
βασιλικός στόν Ἅδη.

ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ
(*Τάσου Λειβαδίτη*)

Μ' αἷμα χτισμένο, κάθε πέτρα καί καημός
κάθε καρφί του πίκρα καί λυγμός
μά ὅταν γυρίζαμε τό βράδυ ἀπ' τή δουλειά
ἐγώ κι ἐκείνη ὄνειρα, φιλιά.
Τό 'δερνε ὁ ἀγέρας κι ἡ βροχή
μά ἦταν λιμάνι κι ἀγκαλιά καί γλυκαπαντοχή.
Ἄχ! τό σπιτάκι μας κι αὐτό εἶχε ψυχή.

Πάρ' τό στεφάνι μας, πάρ' τό γεράνι μας
στή Δραπετσώνα πιά δέν ἔχουμε ζωή.
Κράτα τό χέρι μου καί πᾶμε ἀστέρι μου
ἐμεῖς θά ζήσουμε κι ἄς εἴμαστε φτωχοί.

Ἕνα κρεβάτι καί μιά κούνια στή γωνιά
στήν τρύπια στέγη του ἄστρα καί πουλιά.
Κάθε του πόρτα ἱδρώτας κι ἀναστεναγμός
κάθε παράθυρό του κι οὐρανός.
Κι ὅταν ἐρχόταν ἡ βραδιά
μές στό στενό σοκάκι ξεφαντῶναν τά παιδιά.
Ἄχ! τό σπιτάκι μας κι αὐτό εἶχε καρδιά.

ΕΧΩ ΜΙΑ ΑΓΑΠΗ
(*Τάσου Λειβαδίτη*)

Ἔχω μιά ἀγάπη ὁλόδική μου
τριαντάφυλλο, ἄστρο μου κι αὐγή μου
χίλιοι ἄντρες δέν θά τό μποροῦσαν
ὅπως ἐγώ νά σ' ἀγαποῦσαν.

Μέσα στά μάτια σου γλυκές
τ' Ἅη-Γιάννη ἀνάβουν οἱ φωτιές.

Στό στόμα σου σάν εἶμαι ἀπάνω
πιά δέ φοβᾶμαι νά πεθάνω
στά χέρια σου σάν εἶμαι μέσα
τότε ἔγια μόλα - ἔγια λέσα.

Χωρίς καράβι καί πανιά
ἄι ταξιδεύω τό ντουνιά.

Ἔχεις τόν ἥλιο στά μαλλιά σου
καί τό φεγγάρι στήν ποδιά σου
καί ἕνα τζιτζίκι ἐκεῖ στά στήθεια
πού σοῦ λέει παραμύθια.

Ἀπ' τά δικά σου τά φιλιά
μάθαν τραγούδι τά πουλιά.

ΒΡΑΧΟ ΒΡΑΧΟ
(*Δημήτρη Χριστοδούλου*)

Εἶναι βαριά ἡ μοναξιά
εἶναι πικρά τά βράχια
παράπονο ἡ θάλασσα
καί μοῦ 'πνιξε τά μάτια.

Βράχο βράχο τόν καημό μου
τόν μετράω καί πονῶ
κι εἶναι τό παράπονό μου
πότε, μάνα, θά σέ δῶ.

Πάρε με θάλασσα πικρή
πάρε με στά φτερά σου
πάρε με στό γαλάζιο σου
στή δροσερή καρδιά σου.

Πάρε με νά μήν ξαναδῶ
τά βράχια καί τό Χάρο
κάνε τό κύμα ὄνειρο
καί τή σιωπή σου φάρο.

Γίνε ἀστέρι κι οὐρανός
γίνε καινούριος δρόμος
νά μή βαδίζω μοναχός
νά μήν πηγαίνω μόνος.

ΣΑΒΒΑΤΟΒΡΑΔΟ
(*Τάσου Λειβαδίτη*)

Μοσχοβολοῦν οἱ γειτονιές βασιλικό κι ἀσβέστη
παίζουν τόν ἔρωτα κρυφά στίς μάντρες τά παιδιά.
Σάββατο βράδυ μου ἔμορφο ἴδιο Χριστός Ἀνέστη
κι ἕνα τραγούδι τοῦ Τσιτσάνη κλαίει κάπου μακριά.

Πάει κι ἀπόψε τ' ὄμορφο, τ' ὄμορφο τ' ἀπόβραδο
ἀπό Δευτέρα πάλι πίκρα καί σκοτάδι
ἄχ, νά 'ταν ἡ ζωή μας Σαββατόβραδο
κι ὁ Χάρος νά 'ρχονταν μιά Κυριακή τό βράδυ.

Οἱ ἄντρες σχολᾶν' ἀπ' τή δουλειά καί τό βαρύ καημό τους
νά θάψουν κατεβαίνουνε στό ὑπόγειο καπηλειό
καί τό φεγγάρι ντύνει λές μέ τ' ἄσπρο νυφικό του
τίς κοπελιές πού πλένουνται στό φτωχοπλυσταριό.

ΚΑΗΜΟΣ
(*Δημήτρη Χριστοδούλου*)

Εἶναι μεγάλος ὁ γιαλός, εἶναι μακρύ τό κύμα
εἶναι μεγάλος ὁ καημός κι εἶναι πικρό τό κρίμα.

Ποτάμι μέσα μου πικρό τό αἷμα τῆς πληγῆς σου
κι ἀπό τό αἷμα πιό πικρό στό στόμα τό φιλί σου.

Δέν ξέρεις τί 'ναι παγωνιά, βραδιά χωρίς φεγγάρι
νά μή γνωρίζεις ποιά στιγμή ὁ πόνος θά σέ πάρει.

ΠΑΡΑΠΟΝΟ
(*Δημήτρη Χριστοδούλου*)

Τί θέλεις ἀπ' τά νιάτα μου πού εἶναι πικραμένα;
Δέν ξέρεις τί θά πεῖ καημός, τί θέλεις ἀπό μένα;

Ἐγώ περπάτησα γυμνός, ἐγώ βαδίζω μόνος.
Μοῦ 'γινε ροῦχο ὁ σπαραγμός καί σπίτι μου ὁ πόνος.

Δέν ξέρεις τί 'ναι παγωνιά, καρδιά πού κλαίει τή νύχτα
ὅσα τραγούδια σοῦ 'γραψα στήν κρύα νύχτα ρίχτα.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ
(*Δημήτρη Χριστοδούλου*)

Καράβι ποιός σέ κέντησε
ποιός σοῦ 'βαψε τά ξάρτια
γιά νά μέ πάρεις μακριά
καί νά δακρύζουνε πικρά
τῆς μάνας μου τά μάτια.

Φεύγω γιατί μέ πίκρανε
ἡ φτώχεια καί ὁ πόνος
εἶχε πνιγεῖ ἡ ἐλπίδα μου
εἶχε σβηστεῖ ὁ ἥλιος μου
κι εἶχε χαθεῖ ὁ δρόμος.

Μέ δέρναν ὅλοι οἱ καιροί
μοῦ πάγωναν τά μάτια
μοῦ κάναν πέτρα τό ψωμί
μοῦ κάναν βοῦρκο τό νερό
καί τήν καρδιά κομμάτια.

Δέν μοῦ 'χαν μείνει ν' ἀγαπῶ
δυό χέρια ν' ἀγκαλιάζω
μόνο τά χείλη μέ καημό
καί μιά φωνή μέ πυρετό
τόν πόνο νά φωνάζω.

φο Τ.

ΕΠΙΦΑΝΙΑ

(Γιώργου Σεφέρη)

Σύνθεση:
1960, Παρίσι.
Πρώτη ήχογράφηση:
Φεβρουάριος τοῦ 1962
Μπιθικώτσης - Χιώτης
ἐξώφυλλο ἀπό τόν Μπόστ
Studio Columbia,
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος
1976, Taube, Pathe-Marconi (France)
1979, Μαργαρίτα Ζορμπαλᾶ, Lyra.

(Σημείωμα τοῦ συνθέτη γιά τό ἔργο)

Τό φθινόπωρο τοῦ 1960 δόθηκε ξανά ἡ ΑΝΤΙΓΟΝΗ (μπαλέτο) στό Covent Garden. Τότε συναντήθηκα γιά πρώτη φορά μέ τόν Σεφέρη, πού ὑπηρετοῦσε στό Λονδίνο ὡς πρεσβευτής. Θυμᾶμαι πώς τόν κάλεσα νά παρακολουθήσει τή γενική πρόβα τῆς ὀρχήστρας. Καθήσαμε στήν ἄδεια πλατεία τῆς ἐγγλέζικης Ὄπερας ἔχοντας μπροστά μας τήν τεράστια ὀρχήστρα μέ τούς 100 καί πάνω μουσικούς, πού διηύθυνε μέ πάθος ὁ Λίντσμπερυ. Ἦταν φανερό πώς ὁ Σεφέρης ἄκουγε γιά πρώτη φορά συμφωνική μουσική μου. Φαινόταν σά νά μήν πίστευε ὅτι τό ἔργο αὐτό τό ἔχει γράψει Ἕλληνας συνθέτης. Βγαίνοντας ἀπό τήν πόρτα τῶν ἠθοποιῶν, πέσαμε πάνω στήν ἀγορά λαχανικῶν καί φρούτων. Εἶχε λιακάδα καί οἱ θόρυβοι τοῦ πλήθους ἔρχονταν σέ ἀντίθεση μέ τήν ἀτμόσφαιρα πού εἴχαμε ζήσει λίγο πρίν. Τοῦ λέω:

-Θά ψάξω γιά κανένα ταξί, νά σᾶς πάω στήν Πρεσβεία...

-Τί ταξί μοῦ λές, Θεοδωράκη, μοῦ ἀπαντᾶ μέ βαριά φωνή. Ἔτσι πού μ' ἔκανες, θά χρειαστῶ ὧρες νά συνέλθω... Προτιμῶ νά βαδίσουμε.

Τό μέγαρο τῆς Πρεσβείας πρός τήν πλευρά τοῦ Χάυντ Πάρκ ἀπεῖχε ἀπ' τό Covent Garden μιά ὥρα μέ τά πόδια...

-Γιά νά σοῦ πῶ τήν ἀλήθεια, δέν περίμενα ν' ἀκούσω αὐτό πού ἄκουσα... Θέλω νά συζητήσουμε.

Ἡ κυρία Σεφέρη εἶχε ἀνησυχήσει καί μᾶς περίμενε στό χώλ. Καθήσαμε στό σαλόνι, στό ἰσόγειο δεξιά. Εἶχε ἀκόμα ἔξω φῶς. Μᾶς σέρβιραν τσάι καί τότε ὁ Σεφέρης ἄρχισε νά μιλᾶ.

Ἤθελε νά φτιάξουμε μαζί ἕνα μπαλέτο σέ ἰδέες δικές του. Δέν τό ἀπέκλεισα, ὅμως τόν ρώτησα εὐγενικά:

-Τί θά λέγατε, ἄν στό μεταξύ ἔγραφα τραγούδια πάνω στήν ποίησή σας;

-Τραγούδια;

Ἦταν πράγματι ἔκπληκτος. Εἶχε ὅμως ἀκούσει γιά τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ.

-Θά σᾶς φέρω τήν ἄλλη βδομάδα ἀπ' τό Παρίσι νά ἀκούσετε τή δουλειά μου. Θέλω νά πιστεύω ὅτι δέν προδίδω τήν ποίηση...

Σηκώθηκε καί γύρισε μέ μιά στοίβα βιβλία...

Στό Παρίσι, γεμάτος ἀκόμα ἀπ' τή συγκίνηση πού μοῦ εἶχε προξενήσει αὐτή ἡ ζεστή καί ἀνθρώπινη συνάντηση μέ τόν μεγάλο ποιητή, καί καθώς ξεφύλλιζα τίς ποιητικές συλλογές πού μοῦ εἶχε χαρίσει, ἔγραψα τό ἴδιο ἀπόγιομα τό ΠΕΡΙΓΙΑΛΙ, δηλαδή τήν ΑΡΝΗΣΗ, τό ΚΡΑΤΗΣΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ, ΑΝΘΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ καί τέλος τό ΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΕΣ ΣΠΗΛΙΕΣ. Ἡ κακομοίρα ἡ Μυρτώ, μέ τά δυό μωρά νά τά παλεύει στό λιλιπούτειο δωμάτιο στό ὁποῖο ζούσαμε τήν ἐποχή ἐκείνη, ἦταν ὑποχρεωμένη ν' ἀκούει τήν ἴδια καί τήν ἴδια μουσική ἀπ' τό πρωί ὥς τό βράδυ.

Πράγματι, μόλις τελείωνα κάποιο τραγούδι, μοῦ ἄρεσε τόσο πού μποροῦσα νά τό τραγουδῶ παίζοντας συγχρόνως πιάνο ἐπί μία καί δυό βδομάδες συνεχῶς. Ἤξερα ὅτι μετά τήν ἠχογράφηση καί τήν κυκλοφορία τοῦ δίσκου δέν θά ἦταν πιά δικό μου καί γι' αὐτό, ὡς φαίνεται, τό χαιρόμουν γιά ὅσο διάστημα μοῦ ἀνῆκε ἀποκλειστικά. Πράγματι, ἅπαξ καί τελείωνε ἡ διαδικασία τῆς δισκογράφησης, δέν γύριζα σχεδόν ποτέ στά παλιά μου τραγούδια. Οὔτε τ' ἄκουγα, ὅπως ὅλοι, στό πικ άπ. Τό μυαλό μου βρίσκεται πάντα σ' αὐτό πού θά γράψω...

Ἀφοῦ καθαρόγραψα τά τέσσερα τραγούδια, τηλεγράφησα στόν Σεφέρη : Εἶμαι ἕτοιμος. Ἔρχομαι τήν προσεχή ἑβδομάδα στό Λονδίνο γιά πρόβες. Ὁρίστε μου, σᾶς παρακαλῶ, μέρα καί ὥρα, γιά νά σᾶς τά παρουσιάσω.

Ὁ Σεφέρης μοῦ ἀπάντησε: Σέ περιμένουμε γιά δεῖπνο στήν Πρεσβεία... Διαθέτουμε ὑπέροχο πιάνο.

Ἡ κυρία Μαρώ Σεφέρη εἶχε ἑτοιμάσει ἡ ἴδια τό γεῦμα. Ὁ Σεφέρης ρώτησε ποῦ εἶναι τό πικ άπ. Ἦταν ἕνα ἄθλιο κουτί τῆς δεκάρας, πού μ' ἔκανε ν' ἀνατριχιάσω γιά τόν ἦχο πού θά ἔβγαζε. Κρατοῦσα στό χέρι τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ στήν ἔκδοση Χατζιδάκι -Μούσχουρη, γιατί φοβόμουν ὅτι ἡ λαϊκή ἐκτέλεση μέ τόν Μπιθικώτση ἴσως νά τρύπαγε τ' αὐτιά του... Βλέπω τόν Σεφέρη ν' ἀρκουδίζει καί νά χώνεται κάτω ἀπ' τό τραπέζι γιά νά βάλει τήν πρίζα... Κουράστηκε.

Φαίνεται ὅτι τά τραγούδια τοῦ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ τόν ξάφνιασαν. Πρός τό καλό... Ἔτσι ἔφυγε ἀπό μέσα μου ἕνα μέρος ἀπό τήν ἀγωνία. Τό ὑπόλοιπο ἀφοροῦσε τά ΕΠΙΦΑΝΙΑ.

-Πολύ ὄμορφα τά τραγούδια αὐτά... Ἡ Μαρώ μᾶς ἔχει ἑτοιμάσει νά φᾶμε στό σαλόνι. Μετά θά μᾶς παίξεις στό πιάνο τά καινούρια... Ἀλήθεια, πῶς βγῆκαν;

-Θά τ' ἀκούσετε...

Στό τραπέζι ἡ κυρία Σεφέρη εἶχε ἀνάψει καντηλέρια. Ἄλλο φῶς δέν ὑπῆρχε. Ἔτσι πού μόνο ἡ σκιά τοῦ πιάνου φαινόταν ἀνησυχητική γιά μένα, γιατί τό μυαλό μου δέν μποροῦσε νά ξεκολλήσει ἀπ' τό ἐρώτημα «ἄραγες θά τοῦ ἀρέσουν;»

Τέλος, ἦρθε ἡ μεγάλη στιγμή. Κάθισα στό πιάνο κι ἄρχισα νά τραγουδῶ καί νά παίζω τήν ΑΡΝΗΣΗ. Μετά τόν δεύτερο στίχο, ἡ κυρία Μαρώ γέλασε νευρικά. Σταμάτησα.

-Τί συμβαίνει, Μαρώ; τή ρωτᾶ ὁ Σεφέρης αὐστηρά.

-Μέ συγχωρεῖτε...Ὅμως αὐτό τό ποίημα τό ἔχω ἀκούσει τόσες καί τόσες φορές νά τό ἀπαγγέλλει ὁ Γιῶργος, πού μοῦ φαίνεται τόσο περίεργο νά τό ἀκούω μέ μουσική... Μ' ἀρέσει πολύ.

Ὅταν τελείωσα καί τό τελευταῖο τραγούδι, τό ζεῦγος ἦταν ἱκανοποιημένο. Ὁ Σεφέρης πάντα μετρημένος καί βαρύς. Ὅμως στά μάτια του εἶδα τή λάμψη τοῦ δημιουργοῦ πού χαιρόταν γιά τή νέα μορφή πού ἔπαιρνε ξαφνικά ἡ ποίησή του. Τώρα βιαζόταν νά τό δεῖ τραγουδισμένο...

Ἤθελα τά ΕΠΙΦΑΝΙΑ -ἀκριβῶς γιατί ὁ στίχος ἦταν τόσο διανοουμενίστικος- νά τά περάσω σέ ὅσο τό δυνατόν πιό πλατύ κοινό μέ λαϊκό μουσικό ἔνδυμα. Ἄλλωστε αὐτή ἦταν ἡ πρώτη φορά πού ἐλεύθερος στίχος φιλοδοξοῦσε νά γίνει ἁπλό λαϊκό τραγούδι. Νά συντροφεύει δηλαδή τόν κοσμάκη παντοῦ. Στό γιαπί, στήν ταβέρνα, στήν ἐκδρομή, στήν παρέα...

Ὅταν ἠχογραφούσαμε, λέω στόν Μπιθικώτση:

-Πρόσεξε τήν ἄνω τελεία. Ἐκεῖ πού λές «πήραμε τή ζωή μας», βάλε παύση πρίν πεῖς «λάθος».

Στ' αὐτιά μου εἶχα τήν προτροπή-παράκληση τοῦ ποιητῆ:

-Τήν ἄνω τελεία! Τήν ἄνω τελεία! Ἀλλιῶτικα μοῦ ἀντιστρέφεις τό νόημα.

Τελικά ὅμως αὐτό ἀποδείχθηκε ἀνεφάρμοστο στήν πράξη, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀκουστεῖ ἡ λέξη «λάθος» κολλητά στό «πήραμε τή ζωή μας», δίνοντας ἀντίθετο νόημα στό ποίημα. Ὅμως πόσο κατανοητό ἦταν γιά τό λαό, πού ποιός λίγο, ποιός πολύ, εἶχε πάρει τή ζωή του λάθος...

Ὁ πιστός φίλος τοῦ ποιητῆ Γιῶργος Σαββίδης θά γράψει: Τό «Περιγιάλι» ἔγινε μιά καινούρια «Ξανθούλα».

Ἔτσι τό θέρος τοῦ '62, μαζί μέ τόν Σεφέρη, τόν Σαββίδη, τόν Γιωργάκη Παπανδρέου καί τόν πατέρα μου, τριγυρνάγαμε ἕνα ὁλόκληρο βράδυ στήν Πλάκα ἀπό ταβέρνα σέ ταβέρνα, γιατί ὁ ποιητής ἤθελε νά δεῖ μέ τά ἴδια του τά μάτια καί ν' ἀκούσει μέ τά ἴδια του τ' αὐτιά τούς καλλιτέχνες καί τό κοινό σέ ὅλα τά μαγαζιά νά τραγουδοῦν τό ΠΕΡΙΓΙΑΛΙ ΤΟ ΚΡΥΦΟ...

Ποτέ ἴσως ἕνας Σεφέρης δέν εἶχε γίνει σάν μικρό παιδί. Γελοῦσε, ἔλαμπε ὁλόκληρος ἀπό εὐτυχία, καί νομίζω πώς ἐκείνη τή βραδιά ἐπέτρεψε στήν τόσο αὐστηρή του καρδιά νά μέ ἀγαπήσει. Στό μέτρο φυσικά τοῦ ἐπιτρεπτοῦ γιά ἕναν διπλωμάτη...

ΑΡΝΗΣΗ

Στό περιγιάλι τό κρυφό
κι ἄσπρο σάν περιστέρι
διψάσαμε τό μεσημέρι·
μά τό νερό γλυφό.

Πάνω στήν ἄμμο τήν ξανθή
γράψαμε τ' ὄνομά της·
ὡραῖα πού φύσηξεν ὁ μπάτης
καί σβήστηκε ἡ γραφή.

Μέ τί καρδιά, μέ τί πνοή,
τί πόθους καί τί πάθος
πήραμε τή ζωή μας λάθος
κι ἀλλάξαμε ζωή.

ΚΡΑΤΗΣΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Κράτησα τή ζωή μου
κράτησα τή ζωή μου ταξιδεύοντας
ἀνάμεσα στά κίτρινα δέντρα
κατά τό πλάγιασμα τῆς βροχῆς
σέ σιωπηλές πλαγιές φορτωμένες
μέ τά φύλλα τῆς ὀξιᾶς,
καμμιά φωτιά στήν κορυφή τους·
βραδιάζει.

ΑΝΘΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ

Ἄνθη τῆς πέτρας μπροστά στήν πράσινη θάλασσα
μέ φλέβες πού μοῦ θύμιζαν ἄλλες ἀγάπες
γυαλίζοντας στ' ἀργό ψιχάλισμα,
ἄνθη τῆς πέτρας φυσιογνωμίες
πού ἦρθαν ὅταν κανένας δέ μιλοῦσε καί μοῦ μίλησαν
πού μ' ἄφησαν νά τίς ἀγγίξω ὕστερ' ἀπ' τή σιωπή
μέσα σέ πεῦκα σέ πικροδάφνες καί σέ πλατάνια.

ΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΕΣ ΣΠΗΛΙΕΣ

Μέσα στίς θαλασσινές σπηλιές
ὑπάρχει μιά δίψα ὑπάρχει μιά ἀγάπη
ὑπάρχει μιά ἔκσταση,
ὅλα σκληρά σάν τά κοχύλια
μπορεῖς νά τά κρατήσεις μές στήν παλάμη σου.

Μέσα στίς θαλασσινές σπηλιές
μέρες ὁλόκληρες σέ κοίταζα στά μάτια
καί δέ σέ γνώριζα μήτε μέ γνώριζες.

ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ

(Γιάννη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
1952 - 1954, Χανιά - Ἀθήνα - Παρίσι.
Ἠχογράφηση:
Ὀκτώβριος τοῦ 1960
Μίκης Θεοδωράκης
Μανώλης Χιώτης (μπουζούκι)
Δημήτρης Φάμπας (κιθάρα)
ἐξώφυλλο ἀπό τόν Μπόστ
Studio Columbia
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 56

51

(Σημείωμα τοῦ συνθέτη γιά τό ἔργο)

Πρῶτα συνέθεσα τό τέταρτο τραγούδι, τό ΧΑΘΗΚΑ, ὅταν ὑπηρετοῦσα στρατιώτης στά Χανιά, στά 1952.

Ἦταν ἕνα ποίημα τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ Γιάννη. Ἐκεῖνος ἦταν τότε εἴκοσι χρονῶν κι ἔγραφε ποίηση. Θυμᾶμαι ὅτι συχνά μάζευα τά χειρόγραφά του, πού τά σκορποῦσε ἀνέμελα στόν κῆπο μας στό Γαλατά. Ἔτσι διάλεξα καί τά ὑπόλοιπα, πού τά μελοποίησα στήν Ἀθήνα καί στό Παρίσι. Παράλληλα φρόντισα νά τά δώσω στόν ἐκδότη Νίκο Γουδέλη, μέ τόν ὁποῖο ὑπηρετούσαμε γιά ἕνα διάστημα μαζί στό Κέντρο Διερχομένων στήν Ἀθήνα, κι ἔτσι εἶδε τό φῶς ἡ πρώτη ποιητική συλλογή τοῦ Γιάννη Θεοδωράκη ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ.

Ἡ δεκαετία τοῦ '50 ἦταν γιά μένα μιά περίοδος ἔντονης μελέτης καί σύνθεσης συμφωνικῆς μουσικῆς. Ἔργα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς : ΠΡΩΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ (1952), ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΚΡΙΑ (1953), ΠΡΩΤΗ ΣΟΥΙΤΑ (1954), ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ (1954), ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΟΥΙΤΑ (1955), ΠΙΑΝΟ ΚΟΝΤΣΕΡΤΟ (1957), ΤΡΙΤΗ ΣΟΥΙΤΑ (1958). Ἀκόμα τά μπαλέτα: ΟΙ ΕΡΑΣΤΕΣ ΤΟΥ ΤΕΡΟΥΕΛ καί ΑΝΤΙΓΟΝΗ (1958). Καί βέβαια, οι ΦΟΙΝΙΣΣΕΣ (1959), μουσική γιά τραγωδία.

Ἀνάμεσα σέ δυό σελίδες συμφωνικῆς μουσικῆς μοῦ ἄρεσε νά παίζω στό πιάνο καί νά τραγουδῶ. Αὐτό μέ ξεκούραζε. Ὑπῆρχαν τραγούδια πού εἶχα γράψει στήν Τρίπολη καί στήν Ἀθήνα στή δεκαετία τοῦ '40. Αὐτό ἦταν τό βασικό μου ρεπερτόριο, στό ὁποῖο πρόσθεσα τούς ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ καί ἀργότερα τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ (1958).

Ἕως τά 1960 δέν μοῦ εἶχε περάσει ποτέ ἀπ' τό νοῦ πώς τά τραγούδια αὐτά, πού ἐκτός ἀπό μένα τ' ἄκουγε μόνο ἡ Μυρτώ καί δυό-τρεῖς στενοί φίλοι, θά μποροῦσαν ποτέ νά ἐνδιαφέρουν ἕνα εὐρύτερο κοινό. Πολύ περισσότερο νά βγοῦν σέ δίσκους.

Παρ' ὅτι στά 1958 τό τραγούδι πού ἔγραψα γιά τό φίλμ HONEYMOON (LUNE DE MIEL) τοῦ Μάικλ Πάουελ μέ τή Λουντμίλα Τσερίνα εἶχε διεθνή ἐπιτυχία, μέ τήν Πετούλα Κλάρκ καί τόν Μαρίνο Μαρίνι σέ πρῶτες ἐκτελέσεις, πού τίς διαδέχθηκαν πολλές ἄλλες. Στόν πρῶτο κιόλας χρόνο ὁ δίσκος αὐτός εἶχε πουλήσει ἑφτά ἑκατομμύρια ἀντίτυπα. Ἐγώ ὅμως εἶχα παραχωρήσει τά δικαιώματά μου στόν κ. Πάουελ, γιατί τότε μοῦ ἔδινε δουλειά στό Λονδίνο. Εἶχα κάνει μαζί του τή μουσική γιά δύο φίλμ : I 'LL MEET BY MOONLIGHT καί HONEYMOON. Αὐτό μέ ἔκανε γνωστό κι ἔτσι συνέχισα ὡς τά 1962 μέ ἄλλους σκηνοθέτες.

Τό τραγούδι HONEYMOON SONG, μεταφρασμένο ἀπό τό Νίκο Γκάτσο, βγῆκε στήν Ἑλλάδα σέ δύο ἐκτελέσεις μέ τόν τίτλο ΑΝ ΘΥΜΗΘΕΙΣ Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΜΟΥ στά 1960. Ἡ πρώτη μέ τή Γιοβάνα καί μέ διευθυντή ὀρχήστρας τόν Μάνο Χατζιδάκι καί ἡ δεύτερη μέ τή Μαίρη Λίντα καί τόν Χιώτη καί διευθυντή ὀρχήστρας τόν ὑποφαινόμενο.

Τήν ἴδια ἐποχή ἠχογραφήθηκαν καί οἱ ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ στό παλιό στούντιο τῆς Κολούμπια μέ βασικούς ἐκτελεστές τόν Μανώλη Χιώτη, τόν Δημήτρη Φάμπα (κιθάρα) καί τόν Καζάνα (κρουστά).

Ἤθελα πολύ τή μουσική μου νά τή χορεύουν τά νεαρά ζευγάρια στά πολύ ρομαντικά κέντρα τῆς ἐποχῆς. Θυμᾶμαι ἕνα στή Γλυφάδα, ἀνάμεσα στά πεῦκα, πλάι στή θάλασσα. Ἐκεῖνο τό κέντρο φανταζόμουν, ὅταν προσπαθοῦσα νά βγάλω στήν ἐπιφάνεια τῆς ἐνορχήστρωσης τά κρουστά, δίνοντας ὅσο γίνεται περισσότερο χορευτικό ρυθμό στό ἔργο.

Τραγούδησα ὁ ἴδιος γιά πρώτη φορά. Αὐτό ἄρεσε σέ πολλούς, ἐνῶ ἄλλοι βρῆκαν τή φωνή μου ἀπαίσια. Ἕνας ἀπ' αὐτούς κι ὁ Σάκης Πεπονῆς, πού ὅταν ἦταν διευθυντής τοῦ ΕΙΡ, μοῦ δήλωσε ὅτι διέταξε νά μή μπαίνουν οἱ ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ γιατί ἤμουν φάλτσος...

Ξανατραγούδησα ὅμως τό ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ (1962) καί τά ΛΥΡΙΚΑ (1977), ἴσως γιατί ὑπῆρχαν ὁρισμένοι στίχοι -ὁρισμένα τραγούδια- πού τά θεωροῦσα πολύ προσωπικά. Δέν ἦταν κάτι λογικό ἀλλά πιότερο συναισθηματικό.

Ὁ Μπόστ ἀνέλαβε νά ζωγραφίσει τό ἐξώφυλλο τοῦ μικροῦ δίσκου (extendet 45 στροφῶν) πού κυκλοφόρησε ἡ Κολούμπια. Εἶχε φιλοτεχνήσει ἐξάλλου τά ἐξώφυλλα στόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ, τό ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ, τήν ΠΟΛΙΤΕΙΑ καί τά ΕΠΙΦΑΝΙΑ πού εἶχαν κυκλοφορήσει τόν ἴδιο καιρό.

Ἀργότερα, στά 1964, τραγούδησε τούς ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ ὁ Κώστας Χατζῆς. Τήν ἐποχή ἐκείνη συνεργαζόμαστε στενά σέ συναυλίες πού δίναμε κάθε Κυριακή πρωί σέ κινηματογράφους τῶν συνοικιῶν τῆς Ἀθήνας μαζί μέ τόν Γρηγόρη Μπιθικώτση καί τή Σούλα Μπιρμπίλη.

Στά 1966, στόν Πρῶτο Μουσικό Αὔγουστο στό Λυκαβηττό, ἐμφάνισα μιά νέα τραγουδίστρια, τή Μαρινέλλα. Εἶχε μεγάλη ἀνασφάλεια, φοβόταν τό κοινό κι ἔκανα μεγάλη προσπάθεια γιά νά τήν πείσω ὅτι ἦταν γεννημένη τραγουδίστρια. Ὄχι ἁπλῶς νά συνοδεύει τόν Στέλιο Καζαντζίδη ἀλλά μόνη, αὐθύπαρκτη, μέ μεγάλη φωνή καί προσωπικότητα. Ἔτσι ἡ Μαρινέλλα τραγούδησε γιά πρώτη φορά σέ μεγάλο κοινό στό Λυκαβηττό ὑπό τήν διεύθυνσή μου τούς ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ, πού ἀμέσως μετά τούς τραγούδησε καί σέ δίσκο τῆς MINOS, πού νομίζω ὅτι ὑπῆρξε καί ὁ πρῶτος της δίσκος.

ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ

Ὄμορφη πόλη, φωνές μουσικές
ἀπέραντοι δρόμοι, κλεμμένες ματιές.
Ὁ ἥλιος χρυσίζει, χέρια σπαρμένα,
βουνά καί γιαπιά, πελάγη ἁπλωμένα.

Θά γίνεις δικιά μου πρίν ἔρθει ἡ νύχτα,
τά χλομά τά φῶτα πρίν ρίξουν δίχτυα.
Θά γίνεις δικιά μου.

Ἡ νύχτα ἔφτασε, τά παράθυρα κλεῖσαν,
ἡ νύχτα ἔπεσε, οἱ δρόμοι χαθῆκαν.

ΑΥΓΗ ΑΦΡΑΤΗ

Αὐγή ἀφράτη, τσεκουριά στήν πλάτη
ἀπό τίς καμινάδες ξέφυγε ἡ καπνιά
καί κρεμάστηκε στά παράθυρά μας
σκέπασε ἀτμός, ἀτμός τόν ἔρωτά μας.
Τή νύχτα ἀπόλυτη γαλήνη
στά κρεμαστάρια σφαχτάρια τά ροῦχα μας.

ΔΑΚΡΥΣΜΕΝΑ ΜΑΤΙΑ

Δακρυσμένα μάτια
νυσταγμένοι κῆποι
ὄνειρα κομμάτια
ἄς ἤτανε νά ζῶ
στούς μεγάλους δρόμους
κάτω ἀπ' τίς ἀφίσες
στά χιλιάδες χρώματα
ἄς ἦταν νά βρεθῶ.

Νά 'ταν ἡ καρδιά μου
λαμπερό ἀστέρι
νά 'ταν ἡ ματιά μου
δίκοπο μαχαίρι
ἀστραφτερό σπαθί
μές στό μεσημέρι
ἀστραφτερό σπαθί
μές στό μεσημέρι.

ΧΑΘΗΚΑ

Χάθηκα
μέσα στούς δρόμους πού μ' ἔδεσαν γιά πάντα
μαζί μέ τά σοκάκια μαζί μέ τά λιμάνια.

Χάθηκα
γιατί δέν εἶχα τά φτερά
καί εἶχα σένα Κατινιώ
γιατί εἶχα ὄνειρα πολλά
καί τό λιμάνι εἶναι μικρό
γιατί ἤμουν πάντα μόνος
καί θά 'μαι πάντα μόνος.

φοτ.

ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ

(Δημήτρη Χριστοδούλου, Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ)

Σύνθεση:
1961-62, Ἀθήνα-Παρίσι.
Γιά τήν ἐπιθεώρηση - θέατρο «Πάρκ»,
καλοκαίρι 1962
σέ σκηνοθεσία Μιχάλη Κακογιάννη
κείμενα Μπόστ
σκηνικά Βάσου Φωτόπουλου.
Ἠχογράφηση:
καλοκαίρι 1962, Ντόρα Γιαννακοπούλου,
Γρηγόρης Μπιθικώτσης, Ἀνδρέας
Ντοῦζος (ΣΕΡΕΝΑΤΑ), Ἀφαί Καλουτᾶ
(ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ)
Studio Columbia
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος
μουσικοί:
Γιάννης Διδίλης, Κώστας Παπαδόπουλος,
Λάκης Καρνέζης.

ΣΕΡΕΝΑΤΑ
(*Μπόστ*)

Πτωχός ἐγώ, πτωχή κι ἐσύ,
πτωχή κι ἡ γειτονιά σου,
πτωχά τά ροῦχα πού φορῶ
καί τά ἐνδύματά σου.

Ἀλλά παρά τόν πτωχισμόν
καί πού στερεῖσαι προίκας,
ἐπιφυλάσσω δι' ἐσέ
καλύτερας συνθῆκας.

Χειμώνας, θέρος, ἄνοιξις
κι ὅλων τῶν ἐποχῶν
καθώς καί τό φθινόπωρον
πού πίπτουν τῶν βροχῶν

θά κάνω πᾶν τό δυνατόν
διά νά σέ ἀποκτήσω
καί ὁποιαδήποτε δουλειά
νά 'ρθῶ νά σέ ζητήσω.

Μή μέ ποτίζεις στεναγμοί
πρό τῆς κλειστῆς σου θύρας
καί μοῦ πετᾶς γι' ἀνταμοιβή
ὀγκώδεις ποτιστῆρας.

ΜΠΟΥΡΝΑΖΙ
(*Μπόστ*)

Πάψε κόρη μου νά κλαῖς
μήν ἀναστενάζεις
τῆς γριᾶς τῆς μάνας σου
τήν καρδιά σπαράζεις.

Σύ δέν εἶσαι ἄσχημη,
μ' ἄσχημη κι ἄν εἶσαι
ἄν σκεφτεῖς τήν Κατοχή,
θά παρηγορεῖσαι.

Σκέψου πόσες ἄσχημες
παντρευτῆκαν τότε,
ὅταν ἦρθαν Βρετανοί
κι Αὐστραλοί στρατιῶται.

Ὅταν ὅλος ὁ στρατός
κατά δῶ ἐστράφη
σκέψου πόσες ὄμορφες
μείνανε στό ράφι.

Ἄν καθένας πού πονεῖ
κι ἕνα δάκρυ βγάζει,
ἡ Ἀθήνα - Πειραιάς
θά γενεῖ Μπουρνάζι.

Κι ὅταν τά ὑπόγεια
ὅλα πλημμυρίσουν
θά 'ναι λίγο δύσκολο
νά 'ρθουν νά τ' ἀντλήσουν.

Εἴμαστε λαός φτωχός,
πλάκωσαν κι οἱ ζέστες,
μήν ἀνοίγουμε δουλειές
μέ τούς πυροσβέστες.

ΟΤΑΝ ΜΕ ΔΕΙΤΕ ΝΑ ΜΙΛΩ
(*Δημήτρη Χριστοδούλου*)

Ὅταν μέ δεῖτε νά μιλῶ
μ' ἕνα χαμένο οὐρανό
μ' ἕνα σφαγμένο ἀστέρι
εἶναι πού μέ πονάει βαθιά
αὐτό πού πῆρε ὁ ἄνεμος
κι ἐκεῖνο πού θά φέρει.

Ὅταν μέ δεῖτε νά ρωτῶ
ποῦ πᾶνε τά μικρά πουλιά
ποῦ πάει τό περιστέρι
εἶναι πού μέ πονάει βαθιά
αὐτό πού πῆρε ὁ ἄνεμος
κι ἐκεῖνο πού θά φέρει.

ΕΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΜΑΣ ΧΑΘΗΚΕ
(Δημήτρη Χριστοδούλου)

Ἐκεῖνος πού μᾶς χάθηκε μήν εἶναι μέσα στό κρασί
μήν εἶναι μέσα στό φιλί καί στ' ἅγιο μεσημέρι
μήν εἶναι αὐτός ὁ ἄνεμος πού μᾶς μιλάει βαθιά
μήν εἶναι αὐτός ὁ ἄνεμος μήν εἶναι ποιός τό ξέρει.

Ἐκεῖνος πού μᾶς ἔφυγε μήν εἶναι μές στήν ἄνοιξη
μέσα σέ σύννεφα βαριά μήν εἶναι πρωτοβρόχι
μήν εἶναι μέσα στίς ἰτιές καί στά πικρά τραγούδια
μήν εἶν' ὁ χτύπος τῆς καρδιᾶς κι ἡ ρίζα στά λουλού-
διa.

Δάκρυ δάκρυ θά τόν βροῦμε τό χαμένο οὐρανό
πόνο πόνο θά τόν ποῦμε τό θαμμένο μας καημό.

ΘΛΙΜΜΕΝΗ ΜΑΤΙΑ
(Δημήτρη Χριστοδούλου)

Τί ἔγινε τό σύννεφο
Τί ἔγινε ὁ κεραυνός
Τί ἔγινε ὁ κεραυνός
Τί ἔγινε ὁ πόνος

Καί τώρα πᾶς χωρίς φωνή
Ἐδῶ στήν ἄκρη τοῦ καιροῦ
Ἐδῶ στήν ἄκρη τοῦ καιροῦ
καί πίσω σου ὁ δρόμος.

Θλιμμένη ματιά
θλιμμένη φωνή
ἡ ζωή μου πεθαίνει
κάθε πρωί.

Ἐσύ ἦσουν ἀπό ὄνειρο
ἐσύ ἦσουν ἀπ' τήν ἄνοιξη
κι ἀπ' τῆς ἐλπίδας τό θυμό
γιά ποῦ πηγαίνεις μόνος;

Σέ περιμένει ἡ θάλασσα
σέ περιμένει ὅλη ἡ γῆ
σέ περιμένουν τά νερά
κι ὅλα τά περιστέρια.

Δῶσ' τους λοιπόν παρηγοριά
Δῶσ' τους ξανά τήν ἄνοιξη
Δῶσ' τους ξανά τήν ἄνοιξη
Δῶσ' τους ξανά τ' ἀστέρια.

ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ
(Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ)

Φεγγάρι στρογγυλό ταψί
στό ράφι τοῦ σπιτιοῦ μας,
πού καθρεφτίζεις τίς χαρές,
τίς πίκρες καί τίς συμφορές,
βοτάνι τοῦ καημοῦ μας.

Φεγγάρι, τόπι τοῦ παιδιοῦ,
τοῦ κήπου πορτοκάλι,
πρῶτο λυχνάρι τοῦ χωριοῦ
συντρόφι τοῦ παλικαριοῦ
τῆς μάνας προσκεφάλι.

Φεγγάρι κάτσε στήν αὐλή,
ρακί νά σέ φιλέψω,
τό μυστικό μου νά σοῦ πῶ
πώς τό κορίτσι π' ἀγαπῶ
ἀπόψε θά τό κλέψω.

ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ
(Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ)

Φεγγάρι κρύψου στό βουνό
κατέβα ἀπ' τό μπαλκόνι
νά κοιμηθεῖ ὁ γιόκας μου
πού 'χει δουλειά στ' ἁλώνι.

Τό χῶμα θέλει σκάψιμο
τ' ἀμπέλι θέλει χέρια
θέλει ἡ ἐλιά μέση γερή
τό κλάδεμα μαχαίρια.

Θέλει τραγούδι ὁ τρυγητός
ἀπό δροσάτα χείλια
θέλουν τά χείλια φίλημα
κόψιμο τά σταφύλια.

Ἡ μάνα κάνει τό παιδί
κι ἡ βρύση τό πλατάνι
κι ὁ ἱδρώτας τοῦ παλικαριοῦ
στό μέτωπο στεφάνι.

ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ
(*Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ*)

Φεγγάρι μου χρυσό φλουρί
στῆς νύφης τό γιορντάνι
ἀπόψε τά μεσάνυχτα
τά οὐράνια εἶν' ὀρθάνοιχτα
κι ὁ χάρος θά πεθάνει.

Ἀπόψε σκύβει ὁ οὐρανός
στῆς νιόνυφης τό στρῶμα
ἡ γῆς ρουφᾶ χρυσή βροχή
καί σμίγει μέλι καί κρασί
μές στοῦ γαμπροῦ τό στόμα.

Λάμπει τό ρόδι στήν αὐλή
στή σκάφη τό ζυμάρι
καί περπατοῦν λεβέντικα
ἡ νύφη πετροπέρδικα
ἀητός τό παλικάρι.

ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ
(*Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ*)

Τό Χάρο τόν ἀντάμωσα
ἕνα Σαββάτο βράδυ
εἶχε σχολάσει ἀπ' τή δουλειά
καί στοῦ σπιτιοῦ μου τά σκαλιά
τόν βρῆκε τό σκοτάδι.

Κρύο νερό δέ ζήτησε
οὔτε ψωμί νά φάει,
τά νιάτα μου ἐζήλεψε
κι ὁ ἥλιος σάν βασίλεψε
ἦρθε γιά νά μέ πάρει.

Χάρε ἄν εἶσαι μερακλής
παράτα με νά ζήσω.
Γιατί ἔχω μάνα κι ἀδελφή
κι ἀγάπη στήν καρδιά κρυφή
πού δέν μπορῶ ν' ἀφήσω.

ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΜΑΥΡΑ ΣΟΥ ΜΑΛΛΙΑ
(*Ἄκου Δασκαλόπουλου*)

Στή γειτονιά τοῦ φεγγαριοῦ
βγῆκα νά σεργιανίσω
νά ἰδῶ τά μάτια τ' οὐρανοῦ
τά χείλη νά φιλήσω.

Μέσα στά μαῦρα σου κυρά μου τά μαλλιά
φωλιάζουν ἄστρα, φωλιάζουν ἄστρα
κι ἀνοιξιάτικα πουλιά.

Μές στήν καρδιά μου ἕνα πουλί
δέν βλέπεις πώς σπαράζει
κι ἄν κελαηδεῖ κι ἄν κελαηδεῖ
τό λιώνει τό μαράζι.

Εἶσαι πριγκίπισσα σωστή
καί ἡ προίκα σου τά μάτια
ἡ ἀρχοντιά δέν κατοικεῖ
μές στά χρυσά παλάτια.

ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ
(ΦΕΓΓΑΡΙ ΜΑΓΙΑ ΜΟΥ 'ΚΑΝΕΣ)
(*Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ*)

Φεγγάρι μάγια μοῦ 'κανες
καί περπατῶ στά ξένα.
Εἶναι τό σπίτι ὀρφανό,
ἀβάσταχτο τό δειλινό
καί τά βουνά κλαμένα.
Στεῖλε οὐρανέ μου ἕνα πουλί
νά πάει στή μάνα ὑπομονή.

Στεῖλε οὐρανέ μου ἕνα πουλί
ἕνα χελιδονάκι,
νά πάει νά χτίσει τή φωλιά
στοῦ κήπου τήν κορομηλιά
δίπλα στό μπαλκονάκι.
Στεῖλε οὐρανέ μου ἕνα πουλί
νά πάει στή μάνα ὑπομονή.

Νά πάει στή μάνα ὑπομονή
δεμένη στό μαντίλι
προικιά στήν ἀδερφούλα μου
καί στή γειτονοπούλα μου
γλυκό φιλί στά χείλη.

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ
(*Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ*)

Κοιμήσου ἥσυχο νερό, κοιμήσου νιό φεγγάρι,
στρῶμα νά κάνεις τό βουνό
καί σκέπασμα τόν οὐρανό
νά γίνεις παλικάρι.

Σάν κυπαρίσσι νά γενεῖς
σά στάχυ νά καρπίσεις
ν' ἀνθεῖ ὁ δρόμος πού πατᾶς
καί περιστέρια νά κρατᾶς
στόν κόσμο νά χαρίσεις.

Η ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΑΖΟΡΩΝ

(Μπόστ)

Σύνθεση:
1960, Λονδίνο.
Ἠχογράφηση: 1961
Γρηγόρης Μπιθικώτσης,
Μανώλης Χιώτης
ἐξώφυλλο ἀπό τόν Μπόστ
Studio Columbia
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος.

(Σημείωμα τοῦ συνθέτη γιά τό ἔργο)

Φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως παράξενο πῶς, μετά τόν ὄγκο καί τή σημασία τοῦ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ, τοποθετῶ μέ αὐτοτελή ἀρίθμηση τά δυό τραγούδια τοῦ Μπόστ. Μήπως τά τραγούδια αὐτά εἶχαν τόσο μεγάλη ἀπήχηση πού νά δικαιολογεῖ αὐτή τή μεταχείριση; Μᾶλλον ὄχι. Ἐκεῖνο πού μέσα μου δικαιολογεῖ τήν ξεχωριστή θέση αὐτῶν τῶν ἔργων, εἶναι ἡ σημασία τοῦ Μέντη Μποσταντζόγλου, ὁ ρόλος του καί ἡ ἀπήχηση τοῦ ἔργου του στά τέλη τοῦ 1960 καί στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '60, καί ἡ ἐπίδραση τῆς φιλίας μας πάνω στό ἔργο καί στή δράση μου.

Ἀπ' τήν πρώτη στιγμή πού συναντηθήκαμε μέ τόν Μπόστ γινήκαμε φίλοι καί παραμένουμε ὥς αὐτή τή στιγμή φίλοι. Ἐγώ τόν ἤξερα ἀπ' τά σκίτσα του, ἀπ' τήν ἐποχή πού βρισκόμουν ἀκόμα στό Παρίσι. Ἡ μεγάλη δύναμη σέ κάθε ἱστορικό κίνημα μετριέται ἀπό τήν ἱκανότητά του νά παράγει χιοῦμορ. Τελικά, ἐκεῖ πού κατάντησε ὁ ἄνθρωπος, τό μόνο πού τόν ξεχωρίζει ἀπό τά ζῶα εἶναι ἡ δυνατότητά του νά γελᾶ. Μέ τήν πολιτική καί κοινωνική σάτιρα οἱ ἄνθρωποι καί τά γεγονότα παίρνουν τίς ἀληθινές τους διαστάσεις. Ἰδιαίτερα σέ ἐποχές φτηνῆς μυθοπλασίας -γιά νά μένει μ' ἀνοιχτό τό στόμα ὁ «χοντρός λαός»- ἡ *απομυθοποίηση* ἀποτελεῖ ἕνα ἰσχυρό ὅπλο στά χέρια ὅσων παλεύουν γιά νά πάει ἡ ζωή μπροστά.

Ἔτσι, πλάι στά φοιτητικά κινήματα τῆς ἐποχῆς, τοῦ 1-1-4, τοῦ 15%, τῆς Κύπρου καί τῆς Εἰρήνης, θά πρέπει νά τοποθετήσουμε τό «κίνημα» τοῦ Μπόστ, πού δούλευε πρός τήν ἴδια κατεύθυνση : τήν κατεύθυνση τῆς Δημοκρατίας. Γιατί αὐτό ἦταν τό μέγα ζητούμενο ἀπό τήν ἐποχή ἐκείνη ἕως σήμερα. Καί σ' αὐτό παρέμεινε σταθερός.

Μέ τόν ἐρχομό μου στήν Ἀθήνα στά 1952 γνωριστήκαμε καί συνδεθήκαμε. Τοῦ ζήτησα νά φιλοτεχνήσει τά ἐξώφυλλα τῶν πρώτων μου δίσκων 45 στροφῶν μέ τήν Κολούμπια. ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ, ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ, ΕΠΙΦΑΝΙΑ... Μαζί φτιάξαμε τό κέντρον διασκεδάσεως «Η ΜΥΡΤΙΑ » στό Καλαμάκι, ὅπου παρουσίαζα «ἀπό σκηνῆς» τά πρῶτα μου ἔργα. Ὁ Μπόστ ἦταν μέσα στούς 20 Ἱδρυτές τῆς Δημοκρατικῆς Κίνησης Νέων Γρηγόρης Λαμπράκης. Μετά τή Χούντα βρεθήκαμε καί πάλι μαζί στό Πολιτιστικό Κίνημα (1975), στήν Κίνηση γιά τήν Ἑνότητα τῆς Ἀριστερᾶς (1978), καί πολύ ἀργότερα στό ἄτυπο «κόμμα» τῶν Ἀνεξάρτητων πού στήριξε τήν κυβέρνηση τῆς Νέας Δημοκρατίας (1990). Ἦταν ἄλλωστε ἕνας ἀπό τούς συνδαιτημόνες τοῦ πρωθυπουργοῦ σέ κεῖνο τό θρυλικό γεῦμα, μετά τό ὁποῖο δήλωσε ὅτι «ὅταν ἕνας πρωθυπουργός μέ καλεῖ εἰς δεῖπνον μέ συναγρίδα, συνηθίζω νά δέχομαι τήν πρόσκληση»...

Μέσα σέ κεῖνα τά πρῶτα χρόνια τῆς γενικῆς εὐφορίας γύρω ἀπό τό τραγούδι, στά 1960 συγκεκριμένα, τοῦ ζήτησα νά μοῦ γράψει δυό ποιήματα στό δικό του στύλ, ἐκφράζοντας ἔτσι τήν ἐπιθυμία μου ἡ σάτιρά του, ντυμένη μέ τούς ἤχους τῆς λαϊκῆς μουσικῆς, νά πάει ὅσο πιό μακριά γίνεται.

Τά τραγούδια αὐτά στήν ἀρχή ἀρνήθηκε νά τά πεῖ ὁ Μπιθικώτσης. Οἱ παλιοί του φίλοι ἦταν «βαρεῖς» καί δέν θά τοῦ συγχωροῦσαν νά βάλει στό στόμα του «σαχλαμάρες»... Ἔτσι ἔβλεπαν οἱ μάγκες τό χιοῦμορ τοῦ Μπόστ. Στό «Κέντρον Η ΜΥΡΤΙΑ» ἔγιναν ὁμηρικοί καυγάδες. Τά πνεύματα ἀνάψαν. Φράσεις σκληρές ἐκτοξεύτηκαν ἑκατέρωθεν. Μέ ἀποτέλεσμα νά χαλάσουν οἱ σχέσεις Μπόστ - Μπιθικώτση καί ὁ τελευταῖος νά μήν τά συμπεριλάβει στό πρόγραμμά του. Λίγο ἀργότερα κι ὕστερα ἀπό παρέμβαση τῆς Ἑταιρείας, πού μπροστά της οἱ λαϊκοί τραγουδιστές εἶχαν δέος, ὁ Γρηγόρης σχεδόν ἀναγκάστηκε νά ἑρμηνεύσει σέ δίσκο τίς ΑΖΟΡΕΣ καί τή ΡΟΜΒΙΑ. Γιά νά ἐκδικηθεῖ, ἔβαλε ὅσο μποροῦσε πιό πολύ τό σοβαρό του ὕφος, συμβάλλοντας ἄθελά του στήν ἐπιτυχία τῆς ἑρμηνείας πού ἀπαιτοῦσε σοβαροφάνεια... Ἔτσι «αἱ τραγικαί ἱστορίαι» πῆραν ὅλη τους τή δραματική διάσταση μέ τήν καταγγελία τῶν Ἀζορῶν σάν ὑπευθύνων περίπου γιά ὅσα μᾶς συμβαίνουν ἀπό τόν ἀδιαμφισβήτητο βάρδο τοῦ ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ, ὅπως εἶχε ἀναδειχθεῖ τότε ὁ Γρηγόρης Μπιθικώτσης.

Η ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΑΖΟΡΩΝ

Ἕνα πλοῖον ταξιδεῦον μέ ὑπέροχον καιρόν
αἰφνιδίως ἐξοκείλει ἀνοιχτά τῶν Ἀζορῶν.

Κι ἕνας νέος μέ μιάν νέαν, ὡραιότατα παιδιά
φθάνουν κολυμβῶν γενναίως εἰς πλησίον ἀμμουδιάν.

Ζώντας βίον πρωτογόνων καί ὁ νέος μέ τήν κόρη
κοίταζαν καί κάπου κάπου ἐάν ἔρχεται βαπόρι.

Ἀλλά φθάσαντος χειμῶνος καί μή φθάνοντος βαπόρι
ἀπεβίωσεν ὁ νέος καί ἀπέθανεν ἡ κόρη.

Ἀργότερα ἀργότερα πλησίασαν δυό κότερα
ἦρθε κι ἕνα βαπόρι ματαίως ψάχνον γιά νά βρεῖ
τόν νέον καί τήν κόρη.

Κατηραμένη νῆσος, νῆσος τῶν Ἀζορῶν,
πού καταστρέφεις νέους καί θάπτεις τῶν κορῶν.

Νά πέσει τιμωρία ἀπό τόν οὐρανόν
νά λείψεις ἀπ' τούς χάρτας καί τῶν ὠκεανῶν.

Η ΡΟΜΒΙΑ

Ἡ ρομβία ἀφιχθέντος καί σταθέντος στή γωνιά
μελωδίας μᾶς παράγει εὐφρανθεῖς στή γειτονιά.

Βγαίνει πρῶτον ὁ μπακάλης καί μετά ὁ γαλατάς
πλήν ἀργεῖς ἐξερχομένη καί πολύ τό μελετᾶς.

Χαῖρε ἠχηρά ρομβία, δυστυχής εἶμαι κι ἐγώ
καί ἀναχωρεῖς ἐν βία ἡ νεᾶνις εἰν' ἐδῶ.

Τήν ἐπαύριον ἡμέραν στή γωνία μου σταθείς
καταπλεύσας ἡ ρομβία ἦτο πάλι ἀφιχθείς.

Ἀηδόνες τῆς ἐψάλλαν παραδείσια πουλιά
φτερουγίζουν καρδερίνες στά ξανθά της τά μαλλιά.

Χαῖρε εὔθυμος ρομβία ἡ νεᾶνις κατελθών
δῆθεν πῆγε διά κομβία καί ἐθεάθη ἐξελθών.

377

60

ΣΚΟΡΠΙΑ

Σύνθεση:
1961-62
Ἠχογράφηση:
1961-1963
Σήμερα ὑπάρχουν ἀνατυπωμένα
στὴν κασετίνα «Μίκης Θεοδωράκης»
EMI-Columbia, 1988.

ΜΕΛΑΧΡΙΝΗ ΜΟΥ ΚΟΠΕΛΙΑ
(*Κώστα Βίρβου - ἑρμηνεία : Γιώτα Λύδια*)

Στῆς Κοκκινιᾶς τή γειτονιά
μέ γέλασαν δυό μάτια, μωρό μου
μοῦ 'ταξαν τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ
καί ψεύτικα παλάτια.

Κοπελιά, κοπελιά, κοπελιά
μελαχρινή μου κοπελιά
τήν πονεμένη μου καρδιά
τήν ἔχανες κομμάτια.

Στῆς Κοκκινιᾶς τή γειτονιά
δυό χείλια, δυό μεράκια, μωρό μου
ἀντί γιά μόσχο κι εὐωδιά
μέ κέρασαν φαρμάκια.

Στῆς Κοκκινιᾶς τή γειτονιά
δυό κάτασπρα χεράκια, μωρό μου
λουλούδια δέ μοῦ πέταξαν
δέ μοῦ 'στειλαν φιλάκια.

ΑΝ Μ' ΑΓΑΠΑΣ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ
(*Νίκου Γκάτσου - ἑρμηνεία: Τζένη Βάνου*)

Ἄν μ' ἀγαπᾶς, ἀγάπη μου
χρυσά φτερά θά βάλω
καί θά 'ρθω τά μεσάνυχτα
σεργιάνι νά σέ βγάλω.

Ἄν μ' ἀγαπᾶς, ἀγάπη μου
θά βγῶ ψηλά στά κάστρα
μές στῆς καρδιᾶς τό σύννεφο
νά χαιρετήσω τ' ἄστρα.

Ἄν μ' ἀγαπᾶς, ἀγάπη μου
θά πῶ κρυφά στήν Πούλια
νά στείλει γιά χατίρι σου
τ' Αὐγερινοῦ ζουμπούλια.

ΜΗ ΜΕ ΡΩΤΑΣ
(*Γ. Παπακυριάκη - ἑρμηνεία : Τζένη Βάνου*)

Μή μέ ρωτᾶς γιατί πονῶ
ὄμορφο παλικάρι
μή μέ ρωτᾶς γιατί γυρνῶ
νύχτα χωρίς φεγγάρι.

Μή μέ ρωτᾶς, μή μέ ρωτᾶς
τά βήματά μου μή μετρᾶς
πάρε τά σύννεφα ἀγκαλιά
πέτα μέ τ' ἄλλα τά πουλιά.

Μή μέ ρωτᾶς κι ἄν μέ ρωτᾶς
κακό μπορεῖ νά πάθεις
δέν ἔμαθα οὔτε κι ἐγώ
οὔτε κι ἐσύ θά μάθεις.

Ο ΜΙΜΗΣ Ο ΤΣΙΓΓΑΝΟΣ
(*Μιχάλη Κατσαροῦ -*
ἑρμηνεία : Κώστας Χατζῆς)

Τό καραβάνι ξεκίνησε
θυμήσου, φυλή μου, τόν Μίμη
τόν βασιλιά τῶν τσιγγάνων,
θυμήσου.
Λεβέντης ἔζησε, θυμήσου
τόν Μίμη μας τόν τσιγγάνο
πού ὁδηγοῦσε τό καραβάνι.

Τό καραβάνι ξεκίνησε
θυμήσου, φυλή μου, τόν Μίμη.
Πονοῦσε ὁ Μίμης
σάν ὁδηγοῦσε τό καραβάνι
μπροστά μας πήγαινε ὁ Μίμης
μπροστά στή φυλή μου
ὁ βασιλιάς τῶν τσιγγάνων, πονοῦσε
μπροστά στή φυλή μου.

Καί τώρα ὁ Μίμης
κοιτάχτε τσιγγάνοι, ἀγαποῦσε
καί τώρα ὁ Μίμης σάν ἴσκιος περνοῦσε
σάν ἴσκιος ἀντρίκιος ὁ Μίμης περνοῦσε
κοιτάχτε τσιγγάνοι, περνοῦσε
στό νέο καραβάνι καί τραγουδοῦσε
ἀκοῦστε τσιγγάνοι, τσιγγάνοι ἀκοῦστε
τόν Μίμη ἀκοῦστε...

ΤΟ ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΟ ΠΟΥΛΙ
(Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ -
ἑρμηνεία : Γρηγόρης Μπιθικώτσης)

Πουλί πού φεύγεις μακριά
ἀλλοῦ νά τραγουδήσεις
μήν πιεῖς τό πικροβότανο
καί πίσω δέν γυρίσεις.

Πουλί πού φεύγεις μέ καημό
πουλί κυνηγημένο
πού δέν ἀντέχεις τό χιονιά
καί φεύγεις λυπημένο.

Θά 'ρθεῖ ξανά ἡ ἄνοιξη
θά 'ρθεῖ τό καλοκαίρι
νά λάμψει ὁ ἥλιος στά μαλλιά
στό μέτωπο τ' ἀστέρι.

Θά βάλουν ὅλοι γιορτινά
νά βγοῦνε στά μπαλκόνια
νά δοῦν νά λιώνουν στά βουνά
καί στήν καρδιά τά χιόνια.

Πουλί πού φεύγεις μακριά
ἀλλοῦ νά τραγουδήσεις.

ΕΙΝ' Ο ΚΑΗΜΟΣ ΜΟΥ ΕΝΑ ΠΟΥΛΙ
(Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ -
ἑρμηνεία : Γρηγόρης Μπιθικώτσης)

Ἐπέτρωσεν ὁ πόνος μου
καί δέν μπορῶ νά κλάψω
εἶναι βαρύ τό χέρι μου
καί πῶς νά σ' ἀγκαλιάσω.

Εἰν' ὁ καημός μου ἕνα πουλί
πού βγαίνει σά νυχτώνει
εἰν' ὁ καημός μου μιά φωτιά
πού ὅσο φυσᾶς φουντώνει.

Μαρμάρωσε ἡ θάλασσα
πέτρωσε τό φεγγάρι
καί τό καράβι βούλιαξε
πού ἐρχόταν νά μᾶς πάρει.

ΣΕ ΠΟΙΟ ΒΟΥΝΟ
(Χρήστου Κολοκοτρώνη -
ἑρμηνεία : Πόλυ Πάνου)

Σέ ποιό βουνό ἀπόψε πού πονῶ
θά πάω νά βρῶ τ' ἀθάνατο νερό
σέ ποιά ὀξιά θά βρῶ τή μοναξιά
σέ ποιά πηγή θά γιάνω τήν πληγή.

Μέσα στή ζωή πού βρέθηκα
γιά νά πονῶ βαρέθηκα
μέσα στή ζωή πού βρέθηκα
γιά νά πονῶ βαρέθηκα.

Νά 'μουν πουλί νά πέταγα ψηλά
τούς στεναγμούς νά ρίξω χαμηλά
διπλός καημός, τετράδιπλη χαρά
νά 'σαι φτωχός μέ πλούσια καρδιά.

ΣΤΟ ΕΡΗΜΟ ΛΙΜΑΝΙ
(Χρήστου Κολοκοτρώνη -
ἑρμηνεία : Πάνος Γαβαλᾶς)

Μιά νύχτα μέ τή βάρκα μου
θά φύγω καί θά ψάξω
ἕνα λιμάνι ἔρημο
κάπου νά βρῶ ν' ἀράξω.

Μές στό ἔρημο λιμάνι
πού τό κύμα δέν τό πιάνει
μέ τή βάρκα μου θ' ἀράξω
καί τόν πόνο μου θά κλάψω.

Θά σύρω πάνω τά κουπιά
στήν πλώρη θά καθίσω
καί τῆς καρδιᾶς μου τόν καημό
πικρά θά τραγουδήσω.

ΚΑΠΟΙΟ ΠΡΩΙΝΟ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ
(*Χρήστου Κολοκοτρώνη - ερμηνεία : Πάνος Γαβαλᾶς*)

Κάποιο πρωινό στόν Πειραιᾶ
ἔφυγες, καρδιά μου, γιά τήν ξενιτιά.

Ἤσουν ὁ ἥλιος μου κι ἡ χρυσαυγή
ἔφυγες κι ἔσβησε τό φῶς ἀπ' τή γῆ
ἤσουν τ' ἀστέρι μου τό φωτεινό
σ' ἔχασα, ταίρι μου, καί τώρα πονῶ.

Κάποιο πρωινό στόν Πειραιᾶ
ἔφυγες καρδιά μου γιά τήν ξενιτιά.

Κάποιο πρωινό ξημέρωσε
ἔφυγες κι ὁ πόνος μέ μαχαίρωσε
τώρα πού σ' ἔχασα σ' ἀναζητῶ
ποῦ 'σαι, ἀγάπη μου, τούς γλάρους ρωτῶ.

Μέ χίλια κύματα καί μέ πουλιά
σοῦ στέλνω, ἀγάπη μου, χιλιάδες φιλιά.

ΔΕΛΗΒΟΡΙΑ ΔΕΛΗΒΟΡΙΑ
(*Μίκη Θεοδωράκη - ερμηνεία : Μαίρη Λίντα*)

Δεληβοριά Δεληβοριά
σέ πῆραν πάλι τά πουλιά
σέ Δύση καί σ' Ἀνατολή
δέν θά βρεθεῖ, δέν θά βρεθεῖ
ἀγάπης πόνος πιό πικρός
πικρός κι ἀγιάτρευτος καημός.

Δεληβοριά Δεληβοριά
σέ ταξιδεύουν τά πουλιά
σέ Δύση καί σ' Ἀνατολή
γιά μιά μικρούλα καστανή
πού 'ναι κρυμμένη σέ σπηλιά
καί σ' ἄλλον δίνει τά φιλιά.

Δεληβοριά Δεληβοριά
σέ τραγουδᾶνε τά πουλιά
σέ Δύση καί σ' Ἀνατολή
δέν θ' ἀκουστεῖ, δέν θ' ἀκουστεῖ
ἀγάπης πιό πικρός σκοπός
πικρός κι ἀγιάτρευτος καημός.

ΣΤΟΥ ΣΤΡΕΦΗ (*)
(*Λευτέρη Παπαδόπουλου - ἑρμηνεία : Μίκης Θεοδωράκης*)

Ἕνα φεγγάρι ἀλλόκοτο μέ βλέπει
σάν μάλαμα παλιό θαρρῶ πώς μοιάζει
καί τό στερνό μου τάλιρο στήν τσέπη
θαμπώνεται πολύ κι ἀναστενάζει.

Ἕνα φεγγάρι ἀλλόκοτο μοῦ λέει
κι ἀπόψε θά δειπνήσουμε ἀντάμα
ἕνα φεγγάρι ἀλλόκοτο πού κλαίει
μαζί μέ τῆς καρδιᾶς τό μαῦρο κλάμα.

Ἕνα φεγγάρι ἀλλόκοτο στούς δρόμους
μέ παίρνει τό κατόπι καί μοῦ γνέφει
κι ὕστερα μ' ἀγκαλιάζει ἀπό τούς ὤμους
καί πᾶμε γιά τά στέκια σου στοῦ Στρέφη.

ΧΙΟΝΙΖΕΙ (*)
(*Ναζίμ Χικμέτ - ἀπόδοση Γιάννη Ρίτσου - ἑρμηνεία : Μίκης Θεοδωράκης*)

Τοῦτο τό βράδυ
εἶμαι πιό πάνου ἀπ' ὅλα τοῦτα
τοῦτο τό βράδυ
εἶμαι ἕνας τραγουδιστής
εἶμαι τῶν δρόμων
εἶναι γυμνή ἡ φωνή μου
γυμνή φωνή πού τραγουδάει γιά σένα.

Ἕνα τραγούδι πού δέν θά τ' ἀκούσεις.

Χιονίζει μέσα στή νύχτα
τήν ἴδια τούτη στιγμή
μπορεῖ καί νά σέ βρίσκει ἡ σφαίρα.

Καί τότε πιά οὔτε χιόνι οὔτε ἄνεμος.
Χιονίζει.

(*) Τά δύο τελευταῖα τραγούδια εἶναι πρόσφατα. Τό πρῶτο τό ἔγραψε ὁ συνθέτης στά 1983 καί τό δεύτερο στά 1993 καί ἠχογραφήθηκαν στά 1996-1997 ἑρμηνευμένα ἀπό τόν ἴδιο.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

(Μίκη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
1960-61, Παρίσι.
Πρώτη θεατρική παράσταση:
θέατρο ΚΑΛΟΥΤΑ,
Ὀκτώβριος 1962, σέ **σκηνοθεσία** Πέλου Κατσέλη, **κείμενα** Μίκη Θεοδωράκη, **σκηνικά** Ν.Νικολάου, **χορογραφία** Ζουζούς Νικολούδη
καί **πρωταγωνιστές** τούς :
Μάνο Κατράκη, Βέρα Ζαβιτσιάνου,
Μαρία Κωνσταντάρου, Νίκο Ξανθόπουλο,
Δέσποινα Μπεμπεδέλη, Μπέτυ Ἀρβανίτη.
Χορός : Γρηγόρης Μπιθικώτσης, Κώστας Παπαδόπουλος, Λάκης Καρνέζης.
Τό τραγούδι ΚΟΙΜΗΣΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥΔΙ ΜΟΥ ἔγραψε ὁ Κώστας Βίρβος.
Ὁλόκληρο τό Ἔργο (κείμενο) καί οἱ Σημειώσεις πάνω σ' αὐτό, ὑπάρχει στό Β' ΤΟΜΟ.
Πρώτη ἠχογράφηση:
Ὀκτώβριος 1962, Studio Columbia,
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος.
Ἑρμηνευτές: Γρηγόρης Μπιθικώτσης,
Βέρα Ζαβιτσιάνου, Δέσποινα Μπεμπεδέλη.
Μουσικοί: Γιάννης Διδίλης,
Κώστας Παπαδόπουλος, Λάκης Καρνέζης.
Ἐξώφυλλο : Ν. Νικολάου.

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 76

67

(Διαχρονικές σημειώσεις τοῦ συνθέτη γιά τό ἔργο)

Ἀθήνα 1960
Γιά τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ καί τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ.

Τά τραγούδια τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ ἀπό τό 1 ἕως τό 8, ἔχουν ὅλα τήν ἴδια γραμμή, τό ἴδιο στύλ, τόν ἴδιο χαρακτήρα. Ἄλλωστε γράφτηκαν μονοκοπανιάς τήν ἴδια μέρα, στήν ἴδια ὥρα. Ὅμως μιά-δυό νότες ἐδῶ, μιά φράση ἐκεῖ, θυμίζουν διακριτικά πότε ἕναν πυρήνα ἀπό ἕνα μανιάτικο μοιρολόι ἤ ἕνα χαρακτήρα ριζίτικο. Τό ἴδιο ὅπως στίς συνθέσεις τῶν «κλασσικῶν» τῆς λαϊκῆς μας μουσικῆς (Βαμβακάρη, Τσιτσάνη, Μητσάκη), πού μέσα στό ἴδιο τό λαϊκό στύλ διακρίνουμε ἄλλοτε τήν ἐκκλησιαστική μελωδία («Συννεφιασμένη Κυριακή», «Ὅταν μπαίνεις στήν ταβέρνα», καί τό νούμερο 8 τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ), ἄλλοτε νησιώτικο τραγούδι (Ζέπος καί τό νούμερο 6 τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ). Αὐτές οἱ ἐπιδράσεις, αὐτά τά «δάνεια», ἀποδεικνύουν ἴσα ἴσα τήν ἑλληνικότητα τῆς λαϊκῆς μελωδίας, γιατί τήν δένουν, τήν κάνουν ἕνα κλαδί πού εἶναι όργανικά δεμένο μέ τόν κορμό -τή δημοτική, τήν ἑλληνική μουσική. Αὐτά γιά τόν μελωδικό χαρακτήρα.

Ἀπορῶ ὅμως γιά τήν ἀποστροφή πού δείχνουν μερικοί γιά τό ζεϊμπέκικο, πού ὁ ρυθμός τοῦ 9/8 χαρακτηρίζει τόσους καί τόσους ἑλληνικούς χορούς. Ὅσον ἀφορᾶ τό χασάπικο, μοῦ εἶπαν ὅτι ὑπῆρξε παλιός βυζαντινός χορός. Δέν τό ξέρω. Ὅμως θαυμάζω αὐτήν τήν ἀπέριττη αὐστηρότητα τοῦ ρυθμοῦ, ὅπως ὑπερθαυμάζω τόν χασάπικο χορό πού εἶναι ἕνα ἀπό τά ἀριστουργήματα τῆς νεοελληνικῆς τέχνης. Οἱ ρυθμοί αὐτοί, δίχως νά τό ἔχω συνειδητοποιήσει, γεννήθηκαν μαζί μέ τίς μελωδίες τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ. Ἴσως σ' αὐτό νά βοήθησε ὁ δεκαπεντασύλλαβος στίχος πού ἀνταποκρίνεται στό ρυθμό τοῦ ζεϊμπέκικου. Ὁ ἀληθινός ρυθμός ἔπρεπε νά εἶναι 2/8 - 2/8 - 2/8 - 3/8, δηλαδή ζεϊμπέκικος· ἡ μελωδία, ἐπηρεασμένη ἀπό τή λαϊκή μας μουσική, ἔφερνε μέσα της ὀργανικά καί τόν λαϊκό ρυθμό. Αὐτή εἶναι ἡ ἀλήθεια. Προσθέτω ὅτι τή βρῆκα μέ τή βοήθεια τοῦ Μανώλη Χιώτη καί χαίρομαι νά ὁμολογήσω δημόσια ὅτι σ' αὐτό τό καινούριο γιά μένα εἶδος, ὑπῆρξα καί εἶμαι ἀκόμα ἕνας μαθητής.

Λέμε ὅτι δέν κάνει τό ράσο τόν παπᾶ. Τό ἴδιο καί τό μπουζούκι δέν κάνει τόν ρεμπέτη. Ὅπως σέ ὅλα τά ἔργα τέχνης, ἡ ποιότητα τοῦ ἴδιου τοῦ ἔργου, τό περιεχόμενο εἶναι τό μόνο ἀξιόλογο κριτήριο. Μπορεῖ νά εἶναι συμφωνία, κοντσέρτο ἤ σονάτα καί νά μήν ὑπάρχει ἴχνος ἔμπνευσης καί μπορεῖ νά εἶναι συρτός, μπάλος ἤ ζεϊμπέκικος καί νά 'ναι γεμάτος ἔμπνευση...

Ἔχοντας συνειδητοποιήσει ἀπό ποῦ προέρχεται ὁ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ, ὁδηγήθηκα ὑπεύθυνα καί σοβαρά στόν λαϊκό ἦχο, δηλαδή στό μπουζούκι. Αὐτό, ἄν θέλετε, ὑπῆρξε καί μιά ἀνάγκη ἀλλά καί ἕνα πείραμα. Δηλαδή εἶναι ἀκόμα ἕνα πρόβλημα πού νομίζω ὅτι θά βρεῖ τήν ἀπάντησή του μέ τόν καιρό.

Ἡ σκέψη μου εἶναι ἡ ἑξῆς : Μποροῦμε νά πάρουμε ὅ,τι καλό ὑπάρχει στούς ρυθμούς, στούς μελωδικούς τρόπους, στό στύλ τῆς λαϊκῆς μουσικῆς, καί δίνοντάς τους ἕνα καινούριο περιεχόμενο, νά δώσουμε μιά νέα ὤθηση στό λαϊκό τραγούδι. Βρισκόμαστε στά πρῶτα μας βήματα, μέ ἀμφιβολίες, μέ ἐλπίδες, μέ φόβους. Τί ζητᾶμε; Λίγη κατανόηση καί λίγη πίστωση χρόνου.

Στό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ μέ ἐπηρέασε ἡ ἀρχαία τραγωδία. Ἡ ἀρχαία τραγωδία, ἐκτός πού παραμένει πάντοτε ζωντανή, ταιριάζει ἰδιαίτερα στήν ἐποχή μας, ὅπου βλέπουμε τό λαό νά γίνεται Χορός, πού βλέπουμε ἔθνη ὁλόκληρα νά γίνονται Χορός.

Ὑποψιάζομαι πώς μονάχα οἱ ἐποχές ἀκμῆς ἔχουν αὐτή τήν ἔνταση στήν ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων καί μποροῦν νά δημιουργήσουν αὐτή τή μοναδική ἑνότητα.

Τό τραγούδι εἶναι τό χορικό. Τό μέσο πού ἑνώνει τούς ἀνθρώπους στό γλέντι τους ἤ στή λύπη τους. Εἰδικά γιά τόν Ἕλληνα, τό τραγούδι εἶναι μέ τόν ἀέρα, μέ τό νερό, τό ψωμί καί τήν ἐλευθερία, τό πιό ἀναγκαῖο. Ἐπιπλέον τό τραγούδι εἶναι στοιχεῖο ἑνότητας καί ὁ ἑλληνικός λαός αἰσθάνεται πολλές φορές τήν ἀνάγκη νά δείξει τήν ἑνότητά του μέ τό τραγούδι.

Τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ τόν εἶδα τελικά σάν κινη-

ση. Τόν εἶδα ὁλόκληρο στημένο. Ἀπό τά τραγούδια ἔβγαινε δράση, ἔβγαινε σέ ἐξέλιξη μιά κίνηση, πού ἦταν τόσο βίαιη ὥστε μετουσιωνόταν σέ πρόσωπα ὑλοποιημένα. Τά πρόσωπα αὐτά πού βγῆκαν ἀπό τό τραγούδι ἔχουν μιά καθορισμένη στάση. Μιά μοίρα. Ἡ διαγραφή τους γίνεται μέ βάση τούς νόμους τῆς σύγχρονης μυθολογίας πού τά σύμβολά της εἶναι καθημερινά.

Ἔτσι τόλμησα νά καταγράψω λόγους καί πράξεις γνωστές καί μέσα σέ ἐλάχιστες μέρες τέλειωσα τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ, πού ἀργότερα δέν δέχτηκε παρά ἐλάχιστες μεταβολές γιά τήν ὁλοκλήρωσή του.

Ἀφοῦ ἔγραψα τά 8 τραγούδια τῆς σειρᾶς τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ, πολύ γρήγορα αἰσθάνθηκα τήν ἀνάγκη νά τά συνδέσω μέ κάτι ἄλλο, ἐκτός ἀπό τή μουσική. Κάθε τραγούδι εἶχε μιά προέκταση πού μόνο ὁ ΛΟΓΟΣ καί ἡ ΚΙΝΗΣΗ θά μποροῦσε νά συμπληρώσει. Ἔτσι διάλεξα μέσα ἀπό τόν πακτωλό τῆς ποίησης τοῦ Ρίτσου, τούς στίχους ἐκείνους πού γεφύρωναν ὀργανικότερα τά τραγούδια ἀναμεταξύ τους.

Ὥστε μποροῦμε νά θεωρήσουμε τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ στήν τελευταία μορφή, μέ τήν ὑπέροχη συμμετοχή τῆς ἠθοποιοῦ Ἀλέκας Παΐζη, σάν τό πρῶτο βῆμα πρός τήν κατεύθυνση τοῦ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ. Τουλάχιστον μέσα μου εἶχε ἤδη γεννηθεῖ ἡ ἀνάγκη γιά ἕνα ἔργο πού θά στηριζότανε πάνω στά τραγούδια - ὅπως στηρίζουμε μιά γέφυρα πάνω στά τόξα.

Τρία εἶναι τά βασικά στοιχεῖα πού μέ ἐνέπνευσαν κατά τή διάρκεια τῆς δημιουργίας:

- Ἡ σύγχρονη νεοελληνική ἱστορία μέ τούς δικούς της μύθους καί σύμβολα.
- Οἱ ἀρχαῖοι τραγικοί.
- Τό δημοτικό καί τό λαϊκό μας τραγούδι.

Ὄντας πρίν ἀπό κάθε ἄλλο συνθέτης μουσικῆς, ξεκίνησα ἀπό τή μουσική, ἀπό τά τραγούδια. Ἔγραψα ἔτσι 7 ποιήματα καί τραγούδια πού τό καθένα ἦταν μιά ὁλοκληρωμένη μικρή ἱστορία μέ τά δικά της πρόσωπα, σύμβολα καί δράση. Καί ὅλες μαζί αὐτές οἱ μικρές ἱστορίες φαινόταν νά συγκλίνουν πρός μία ἑνιαία κατεύθυνση - σά νά ἦταν μέρος μιᾶς μοναδικῆς «μεγάλης ἱστορίας».

Προσπάθησα νά βρῶ αὐτούς τούς συνδέσμους. Δέν ἔκανα ὅμως τίποτε περισσότερο ἀπό μία «ἀκτινογραφία» τῶν προσώπων καί τῶν καταστάσεων. Προσπάθησα νά βρῶ τή μοναδική «μεγάλη ἱστορία». Ὅμως δέν κατάφερα παρά νά καταγράψω τή σκιά της.

Πάντως μ' αὐτά τά στοιχεῖα ἄρχισα νά χτυπῶ πόρτες γυρεύοντας τόν ποιητή δημιουργό πού θά ἀναλάμβανε νά δώσει ζωή καί λόγο στίς σκιές. Δέν εἶχα ποτέ σκεφτεῖ τόν ἑαυτό μου ἄξιο γιά κάτι τέτοιο.

Ὅμως, καθώς ἐξηγοῦσα στόν ἕνα ἤ στόν ἄλλον πῶς ἔβλεπα τό ἄλφα πρόσωπο, μέ τί τρόπο ἔπρεπε νά σκέφτεται τό βῆτα πρόσωπο καί οὕτω καθεξῆς, ἔφτιαχνα δίχως νά τό θέλω τό ἴδιο τό ἔργο. Πέρασε ἕνας χρόνος. Καί ξαφνικά κατάλαβα πώς τά πρόσωπα ζοῦσαν ἤδη - ὑπῆρχαν καί ἔξω ἀπ' τά τραγούδια τους, ὅπου συναντιόντουσαν, κουβέντιαζαν, ἀγαπιόνταν καί μισοῦνταν, ἐρωτεύονταν, πρόδιναν καί προδίνονταν καί πέθαιναν. Τόλμησα, μέσα στό χρόνο πού μοῦ χρειαζόταν γιά νά καταγράψω λόγους καί πράξεις «γνωστές», δηλαδή σέ ἐλάχιστες μέρες, νά τελειώσω τό γράψιμο δίνοντας μιά πρώτη μορφή - πού στή συνέχεια δέν δέχτηκε παρά ἐπουσιώδεις ἀλλαγές.

Τά τραγούδια ἔτσι δέν ἦσαν πλέον σάν δέντρα πού μετροῦν τή μοναξιά τοῦ κάμπου, ἀλλά ἅπλωναν ἀνάμεσά τους φύλλα καί κλαδιά! Σχημάτιζαν ἕνα μικρό δάσος, ὅπου μποροῦσαν νά ζήσουν καί νά πεθάνουν πουλιά, μῦθοι καί ἄνθρωποι.

Καί τό δάσος αὐτό τό ὀνομάζω ΤΡΑΓΟΥΔΙ, μέ κεφαλαῖα.

Ἀθήνα Νοέμβριος 1962

Ἀγαπητέ θεατή!

Τώρα πού ἀνέβηκε πιά τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ μπορῶ νομίζω νά πῶ ὅτι ὁ στόχος μου ἦταν κατ' ἀρχήν πολιτικός.

Σέ στιγμές τόσο κρίσιμες γιά τό ἔθνος καί τό λαό, πιστεύω πώς ὁ ζωντανός καλλιτέχνης πρέπει νά καταπιάνεται μέ ἔργα καί μέ ἐνέργειες πού θά βοηθήσουν ἄμεσα γιά νά λυθεῖ ἡ κρίση, γιά νά βρεθεῖ διέξοδος.

Πιστεύω πώς ὁ μοναδικός δρόμος γιά νά κερδίσουμε τή μάχη μπροστά στήν ἱστορία

καί στόν πολιτισμό, εἶναι αὐτή τή στιγμή ἡ ἀληθινή ἑνότητα.

Ὄχι ἑνότητα συμβατική, σκόπιμη, ἑνότητα τακτική - ἀλλά ἑνότητα οὐσιαστική ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Βραχάτι Δεκέμβριος 1991

Γιά νά πῶ τήν ἀλήθεια, πιστεύω πώς ὁ πάγος πού σκέπασε τή μουσική μου στήν Ἑλλάδα θά λιώσει κάποτε. Κάποτε θά ξανάρθει καί γιά μένα ἡ Ἄνοιξη... Οἱ λόγοι τοῦ γενικευμένου μποϋκοτάζ δέν εἶναι αἰσθητικοί ἀλλά πολιτικοί-κομματικοί. Κι αὐτό εἶναι τό μυστικό γιά τήν ἀνάμιξή μου στήν πολιτική. Θά μοῦ πεῖτε : φαῦλος κύκλος. Ἄν δέν ἔκανες πολιτική, δέν θά ὑπῆρχαν ποιγκρόμ στό ἔργο σου. Σωστά. Ἀφοῦ ὅμως ὑπάρχουν καί μάλιστα γενικευμένα ποιγκρόμ, δέν μοῦ μένει παρά ἡ πολιτική γιά νά τά πολεμήσω. Πάντως αὐτή τή στιγμή δέν ὑπάρχει κλωνάρι τοῦ ἔργου μου πού νά μήν εἶναι σκεπασμένο μέ παγετό. Στήν Ἑλλάδα φυσικά. Γιατί «ἔξω πᾶμε καλά»...

Τά γράφω αὐτά γιατί καθώς γύρω μου (Δεκέμβριος τοῦ 1991 στό Βραχάτι), στήν ἴδια μου τή χώρα, ὑπάρχει αὐτή ἡ περιφρονητική ἀδιαφορία γιά τό ἔργο μου, προκειμένου νά γράψω γιά τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ, θυμήθηκα πόσα ὄνειρα ἔκανα τήν ἐποχή ἐκείνη καί πόσες προσπάθειες καί ἐλπίδες μέ ἐμπνευστή καί ἀποδέκτη τόν ἑλληνικό λαό.

Ἤθελα λ.χ. νά διανύσω σέ διάλογο μέ τό λαό τή διαδρομή ἀπό τό τραγούδι στό συμφωνικό ἔργο. Ὅπως ἔγινε στή Δύση. Μόνο πού ἐκεῖ ἡ διάρκειά της ἦταν μεγάλη. Ἐμεῖς, φιλοδοξοῦσα, θά μπορέσουμε νά τήν ὁλοκληρώσουμε μέσα σέ μερικές δεκαετίες.

Ἀπό τό τραγούδι λοιπόν πῆγα στόν ΚΥΚΛΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ καί μάλιστα τούς Κύκλους τούς ὑποδιαίρεσα ἀνάλογα μέ τήν πυκνότητά τους καί τήν ἑνότητά τους, ποιητική καί μουσική.

Ἀπό κεῖ πήδηξα στό ΛΑΪΚΟ ΟΡΑΤΟΡΙΟ μέ τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ. Κι αὐτό θά τό ὀνομάσω Μετασυμφωνική Μουσική.

Νά πού τώρα μέ τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ὀνειρεύομαι ἕνα εἶδος σύγχρονης Λαϊκῆς Τραγωδίας. Μήπως τό τραγούδι δέν ἔδωσε τή ρίζα στό ὄνομα Τραγωδία; Ποιό ἄλλο στοιχεῖο προστέθηκε; Ὁ Μύθος, ἡ Ποίηση, οἱ Τραγικοί Ἥρωες καί ὁ Χορός.

Στό Παρίσι μέναμε στή Rue de la Fontaine au Roi. Κάτω στή Ἑλλάδα ὁ λαός εἶχε ἀρχίσει νά τραγουδᾶ τά τραγούδια μου. Πράγμα πού μοῦ ἔδινε μιά ἀπίστευτη ψυχική εὐφορία πού μέ ὁδηγοῦσε σέ συνεχή γονιμότητα. Τό 1960 γράφω τό πρῶτο τραγούδι, τό ΕΝΑ ΔΕΙΛΙΝΟ... Ἡ ψυχή μου κάτω ἀπ' τό ἀσήκωτο βάρος τοῦ Ἐμφυλίου, γεμάτη μορφές πού ζητοῦσαν ν' ἀναστηθοῦν. Φίλοι χαμένοι στούς τόπους τοῦ θανάτου γύρευαν νά μιλήσουν... Ἔτσι γλιστροῦσα πρός τόν Μύθο τῆς νεότερης Ἑλλάδας, ἕως ὅτου σμίξω καί γίνω ἕνα μ' αὐτόν... Ὁ ἐκτελεσμένος στό ΕΝΑ ΔΕΙΛΙΝΟ, ὁ Παῦλος (πρόκειται γιά τόν Παῦλο Παπαμερκουρίου -βλ. *Δρόμοι τοῦ Ἀρχάγγελου*, τόμος 2ος), μέ τόν ὁποῖο εἴχαμε ζήσει μαζί στήν παρανομία τοῦ 1948, βρῆκε στή φαντασία μου ἕναν ἀδελφό, τόν Ἀνδρέα, πού ἦταν δεξιός. Ἀνάμεσά τους στέκει ἡ Μάνα τους, ὅπως συνέβη σέ πολλές οἰκογένειες καί ὅπως οὐσιαστικά ἔγινε μέ ὅλους τούς ἐχθρούς-ἀδελφούς, ὅπως ἦσαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες στόν Ἐμφύλιο.

Ἀπό τότε φάρδυνε ἡ ψυχή μου γιά ν' ἀγκαλιάσει ὅλα τ' ἀδέλφια, δεξιούς κι ἀριστερούς. Τούς γνώριζα καί τούς μέν καί τούς δέ. Γιά μένα ἡ μορφή τους μοῦ ἦταν οἰκεία. Παίζαμε κάποτε στίς ἴδιες γειτονιές. Μετά μπήκαμε στίς ἴδιες παρέες. Ἐρωτευτήκαμε τά ἴδια κορίτσια. Στό Γυμνάσιο καθόμασταν στά ἴδια θρανία κι ἀργότερα, στό Πανεπιστήμιο, ἀνταλάσσαμε τά βιβλία καί τίς σημειώσεις μας. Ὅταν βρεθήκαμε ἀντιμέτωποι, πολεμήσαμε ὁ ἕνας τόν ἄλλον μέ λύσσα. Τί ὄμορφο πού εἶναι τό μίσος! Ἕνα κτῆνος ἔχεις μέσα σου πού ἡδονίζεται μέ τό αἷμα καί τό θάνατο. Νικᾶς. Γελιέσαι. Τό μίσος σέ κρατᾶ γερά.

Ἔτσι κρατήθηκα κι ἐγώ δέκα ὁλόκληρα χρόνια μετά τό Μακρονήσι. Ἀπομονώθηκα στήν Ἀθήνα πρῶτα, στό Παρίσι μετά. Ἔμενα σέ σπηλιά. Στό δωμάτιό μου, μέ τροφή τή μουσική. Ἡ ἀλλαγή ἦρθε μόνη της. Δέν τήν σκέφτηκα. Δέν τήν ἐπεδίωξα. Τό μίσος

γινότανε ἀγάπη χωρίς νά τό καταλάβω. Ὅταν ἦρθε ὁ Ἀνδρέας μέσα στό ποίημα καί στήθηκε δίπλα στόν ἀδερφό του τόν Παῦλο, ἦταν σά νά ἦρθαν ὅλοι οἱ παλιοί μου φίλοι στή γειτονιά καί στό σχολεῖο... Πολλοί ἀπ' αὐτούς σκοτώθηκαν στά βουνά. Ἀκόμα κι ὁ τελευταῖος νεκρός τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ ἔτυχε νά εἶναι συμμαθητής μου. Ὁ καλύτερός μου φίλος, ὁ Μάκης Καρλῆς, κι αὐτός ἀνθυπολοχαγός τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ, ἔγινε κόκκινη βροχή ὅταν τό τζίπ ἔπεσε πάνω σέ νάρκη τῶν ἀνταρτῶν. Πῶς νά μέ νιώσουν οἱ ἄλλοι, ὅσοι δέ ζήσανε αὐτές τίς καταστάσεις; Γιά ὅσους Ἀριστερά - Δεξιά εἶναι ἄδειες, κούφιες ἰδέες χωρίς πρόσωπα, χωρίς σάρκες καί πόνο;

Περνοῦσα ἀπ' τό μίσος στήν ἀγάπη μέ τή γονιμότητα. Οἱ νέοι ἥρωές μου χτυποῦσαν μέ τά μαχαίρια τους τή γῆ ν' ἀνοίξει τίς φλέβες της νά ξεπηδήσει νερό «νά πιεῖς νά ξεδιψάσεις».

Μετά τό ΟΝΕΙΡΟ «εἶδα» τόν Παῦλο καθώς τόν πηγαίνουν στό θάνατο μέ συντροφιά τό Νικολιό. «Τούς πᾶνε γιά ταξίδι μέ βάρκα δίχως ἄρμενα». Ὅμως πρίν, ὁ Ἐμφύλιος θά περάσει πάνω κι ἀπ' τήν Ἀγάπη. Ἡ Ἰσμήνη, ἡ ἀγαπημένη τοῦ Παύλου, θά τόν προδώσει γιά νά ἐκδικηθεῖ τήν ἀπαγωγή τοῦ πατέρα της ἀπ' τούς ἀντάρτες.

Πρίν ἀπ' τό τέλος ὁ νεκρός Ἀνδρέας θά χορέψει μέ τό Χάρο μπροστά στή Μάνα του «στά ΠΕΡΒΟΛΙΑ στούς ἀνθισμένους κήπους». Κι ὅταν ὅλα θά τελειώσουν, ὅταν ὅλοι θά 'ναι νεκροί, θ' ἀναστηθοῦν πιασμένοι χέρι χέρι καί θά βαδίσουν πίσω ἀπό τόν χάρτινο Ἥλιο πού θά τόν κρατᾶ ἕνα μικρό παιδί, Δεξιοί-Ἀριστεροί, ἐχθροί-ἀδελφοί, ὅλοι τώρα ἀδέλφια, ὅλοι «ἕνα δέντρο μέ μιά ρίζα, μιά πηγή, μιά βρύση», πιασμένοι χέρι χέρι πίσω ἀπ' τήν Πασχαλιά, τήν Ἑλλάδα.

Ποῦ νά ἤξερα τότε πώς μέ τό ἔργο αὐτό, δηλαδή μ' αὐτές τίς ἰδέες πού γκρεμίζανε τά φράγματα «δεξιά-ἀριστερά», καί προφητεύοντας τήν *ἑνότητα τοῦ λαοῦ* σάν τή μόνη πραγματικότητα καί τή μοναδική ἐθνική ἐλπίδα, θά ὑπέγραφα τήν ὁριστική μου καταδίκη ἀπό ὅλα τά κατεστημένα πού ζοῦν, ὑπάρχουν καί εὐδοκιμοῦν στή μεταχουντική Ἑλλάδα, τρώγοντας τίς σάρκες τῆς ἐμφύλιας διαίρεσης...

Τελικά ἀποδείχθηκε πώς ὁ δρόμος τῆς Τέχνης, ὁ δρόμος τῆς Μουσικῆς γονιμότητας πού ταυτίζεται μέ τό δρόμο τῆς Ἀγάπης, εἶναι ὁ σωστότερος. Ὄχι μόνο γιά τήν Τέχνη. Ἀλλά καί γιά τή Ζωή. Ἀποδεικνύεται πώς ἡ ἐνόραση καί ἡ διαίσθηση τοῦ δημιουργοῦ μᾶς πάει σέ ὀρθότερους δρόμους ἀπό τήν κρίση τοῦ πολιτικοῦ. Γιατί ἡ πρώτη ἀκολουθεῖ τήν ἀνάγκη τῆς φυσικῆς ἐξέλιξης, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἐπηρεάζεται ἀπ' τίς σκοπιμότητες, τά ἐφήμερα πάθη καί τά στενά ἀντικρουόμενα συμφέροντα τῶν ὁλοένα μεταλασσόμενων κοινωνικῶν ὁμάδων. Ἡ πρώτη ὑπηρετεῖ τό «γενικό». Ἡ δεύτερη τό «μερικό». Ἡ πρώτη τό «ἀπέραντο». Ἡ δεύτερη τό «πεπερασμένο». Γι' αὐτό ἡ δεύτερη μισεῖ τήν πρώτη, ὅταν πιστεύει πώς χαλᾶ τά σχέδια της, ὅτι θέτει σέ κίνδυνο τά συμφέροντά της, τήν ἴδια της τήν ὑπόσταση πού στηρίζεται πάνω στή φτιαχτή διαίρεση τοῦ λαοῦ.

Μέσα στό 1961 εἶχα συνθέσει ὅλα τά τραγούδια. Πῶς θά τά παρουσίαζα; Σέ κύκλο τραγουδιῶν; Εἴτε μέ κάποια θεατρική μορφή; Τήν ἐποχή ἐκείνη θυμᾶμαι πώς συνάντησα τυχαῖα τόν Ἰάκωβο Καμπανέλλη σέ κάποιο φιλικό σπίτι στό Λονδίνο. Μαζί του εἶχα δουλέψει σέ ραδιοφωνικά σκέτς στό Ἐθνικό Ἵδρυμα Ραδιοφωνίας. Θυμᾶμαι κάποια διασκευή του στήν ΚΑΡΜΕΝ ὅπου εἶχα γράψει τή μουσική στά 1952 ἤ 1953... Τοῦ μίλησα γιά τά τραγούδια πού μόλις συνέθεσα καί πού ζητοῦσαν συγγραφέα...

Γιά νά ποῦμε τήν ἀλήθεια, ὁ Καμπανέλλης δέν εἶχε τό πάθος αὐτῶν πού ἔζησαν στό πετσί τους τόν Ἐμφύλιο. Ἦταν προοδευτικός χωρίς νά ἔχει περάσει ἀπό τό «λούκι» τῶν δικῶν μας παθῶν... Δέν ξέρω... Ἴσως νά ἔφταιξε καί ἡ ἔλλειψη ἐπαφῆς. Ἐγώ τότε ζοῦσα ἀνάμεσα στό Παρίσι καί στό Λονδίνο, χωρίς νά ἔχω ἐκείνη τήν ἐποχή οὔτε κἄν τηλέφωνο στό σπίτι μου! Ἀναγκάστηκα λοιπόν νά προχωρήσω ὁ ἴδιος στή συγγραφή τοῦ ἔργου...

Στά 1961, ὅταν στήν Ἐπίδαυρο ἀνεβάζαμε τόν ΑΙΑΝΤΑ τοῦ Σοφοκλῆ, θυμᾶμαι ὅτι μείναμε μέ τόν ἀνδρικό χορό στό ἄδειο θέατρο. Ἦταν μεσημέρι, ὅμως ὁ καυτός ἥλιος

τοῦ Ἰουλίου δέν μᾶς ἐμπόδισε νά τραγουδᾶμε ἕως ὅτου τελειοποιήσουμε σέ τριφωνία τό ΟΝΕΙΡΟ. Εἶναι λοιπόν συμβολικό τό ὅτι τά κυριότερα τραγούδια ἀπό τό ΝΕΚΡΟ ΑΔΕΛΦΟ πρωτακούστηκαν στό Ἀρχαῖο Θέατρο τῆς Ἐπιδαύρου καί μάλιστα ἀπ' τόν ἀνδρικό χορό τοῦ Ἐθνικοῦ (Βασιλικοῦ τότε) Θεάτρου. Ἀπ' τό Θέατρο ἕως τίς ταβέρνες στό Λυγουριό, οἱ νέοι ἠθοποιοί τραγουδοῦσαν σέ παρέες ἀγκαλιασμένοι τό ΕΝΑ ΔΕΙΛΙΝΟ, τόν ΠΑΥΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΝΙΚΟΛΙΟ ἤ ΣΤΑ ΠΕΡΒΟΛΙΑ μέ κορυφαῖο τό ΕΝΩΘΕΙΤΕ ΒΡΑΧΙΑ ΒΡΑΧΙΑ. Ἦταν τότε πού μέσα σέ γενικό ἐνθουσιασμό τούς ὑποσχέθηκα πώς ἄν κέρδιζα τό πρῶτο βραβεῖο ἀξίας 70.000 δραχμῶν στό Β' Φεστιβάλ Τραγουδιοῦ πού ὀργάνωνε τό ΕΙΡ ἐκεῖνες τίς μέρες στόν Ἱππόδρομο, θά διέθετα ὅλο τό ποσόν στίς ταβέρνες τοῦ Λυγουριοῦ πού, μετά τή δεύτερη παράσταση τοῦ ΑΙΑΝΤΑ, θά ἦταν ἀνοιχτές σέ ὅλους... Ὥστε νά γίνει ἡ Γιορτή ἀπ' τή μιά ὥς τήν ἄλλη ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Μέ κεντρικό πυρήνα φυσικά τόν Χορό πού θά παρουσίαζε σέ πρώτη ἐκτέλεση τά τραγούδια τοῦ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ. Ἔτσι κι ἔγινε!

Stavanger 3.4.96

Τόν Ὀκτώβριο-Νοέμβριο τοῦ 1961 ἔγινε ἡ πρώτη μεγάλη περιοδεία στήν ἑλληνική ἐπαρχία. Ἀπό τήν Καβάλα ἕως τή Νάουσα. Μέ ἐνδιάμεσους σταθμούς τίς Σέρρες, Δράμα, Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Τρίκαλα καί Βέροια. Θυμᾶμαι καλά ὅτι ὁδηγώντας τό Μπόργκουαρντ δίδασκα στόν Λάκη Καρνέζη καί στόν Κώστα Παπαδόπουλο, πού ἦταν καθισμένοι στό πίσω κάθισμα, τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ. Κάναμε καί μιά πρόβα μέ πιάνο σ' ἕνα κέντρο στή Θεσσαλονίκη. Ἐξάλλου στήν ταράτσα τοῦ ὑπαίθριου σινεμά στή Νάουσα, καί ὅταν οἱ μουσικοί εἶχαν φύγει μετά τίς ἀπειλές τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ΚΥΠ, πού ἦρθε εἰδικά ἀπ' τήν Ἀθήνα γιά νά σταματήσει τίς συναυλίες μου, ἐγώ κάθισα στό ἁρμόνιο καί ἄρχισα νά παίζω καί νά τραγουδῶ τό «Ἑνωθεῖτε βράχια βράχια». Εὐθύς μετά ἀκολούθησε ὁ λιθοβολισμός.

Ἑπομένως θά πρέπει νά εἶχα γράψει τά τραγούδια τοῦ κύκλου αὐτοῦ μέσα στό 1961. Ἴσως καί λίγο πιό πρίν. Θυμᾶμαι πάντως καλά ὅτι ἡ σύνθεσή τους -λόγια καί μουσική- εἶχε γίνει στή Fontaine au Roi ἀπ' τήν ὁποία μετακομίσαμε τά Χριστούγεννα τοῦ '61 γιά νά πᾶμε στό καινούριο ἰδιόκτητο πιά διαμέρισμα στό 111 Notre Dame des Champs, ἀπ' τήν ἄλλη πλευρά τοῦ Σηκουάνα.

Γυρίζοντας ἀπ' τήν Ἀθήνα τό φθινόπωρο τοῦ 1960, πρῶτ' ἀπ' ὅλα σχεδίασα τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ πού μοῦ ἔστειλε ὁ Ἐλύτης ἐκείνη τήν ἐποχή. Συγχρόνως συνέθεσα τά ΕΠΙΦΑΝΙΑ ἔπειτα ἀπό τίς συναντήσεις μου μέ τόν Γιῶργο Σεφέρη στό Λονδίνο. Ἔχοντας μαζί μου τούς στίχους πού μοῦ εἶχε δώσει ὁ Δημήτρης Χριστοδούλου καί ὁ Τάσος Λειβαδίτης, ἔγραψα τά περισσότερα ἀπό τά τραγούδια τῆς ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ καί τοῦ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ, πού τά ἠχογράφησα στίς ἀρχές τοῦ '61 μέ τούς Μπιθικώτση, Καζαντζίδη - Μαρινέλλα καί Μαίρη Λίντα - Μανώλη Χιώτη.

Ἔτσι τό ἔδαφος ἦταν ἕτοιμο γιά νά γραφτοῦν τά «μεγάλα ζεϊμπέκικα» ὅπως τά ἀποκαλῶ, δηλαδή τό «Ἕνα δειλινό», «Τόν Παῦλο καί τόν Νικολιό», «Τό ὄνειρο», «Τά περβόλια» καί τό «Ἑνωθεῖτε». Πῶς νά μνημονεύσω καί πῶς νά τιμήσω καλύτερα τό λαϊκό χορό τῶν χορῶν, τόν ζεϊμπέκικο, ἀπό τό νά τόν παντρέψω μέ τή θεματολογία τῶν πρόσφατων παθῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ; Ὁ ζεϊμπέκικος γιά τόν πολύ κόσμο σημαίνει ταβέρνα, σπάσιμο πιάτων, διασκέδαση. Γιά μένα ὅμως εἶχαν περάσει μόλις δέκα χρόνια ἀπό τόν καιρό πού τόν χορεύαμε στίς σκηνές στό Μακρονήσι μέ τή σκέψη γεμάτη μέ ἄλλου εἴδους προσδοκίες καί ὄνειρα. Ἐξάλλου ἡ δεκαετία τοῦ '60 ἦταν γιά πολύ κόσμο καί προπαντός γιά τούς νέους ἕνα καινούριο ξεκίνημα. Τί καλύτερο δῶρο λοιπόν νά τούς προσφέρω; Καλά τά ὡραῖα τραγούδια. Ὅμως πιό ὡραῖα τά καλά. Πού σήμαινε τότε -καί πάντα- νά μήν ἀφήσεις ποτέ νά σβήσει ἡ «μνήμη τοῦ λαοῦ», πού λέει καί ὁ ποιητής.

Νά μήν ξεχάσω νά μνημονεύσω ἐδῶ καί δύο ἄλλα τραγούδια μου πού συνέθεσα τήν ἴδια ἐποχή, Φεβρουάριο τοῦ '61. Τό «Αὐτούς πού βλέπεις» καί τόν «Μίμη τόν τσιγγάνο» σέ στίχους Μιχάλη Κατσαροῦ,

πού τά ἔλεγε ὁ Κώστας Χατζῆς μαζί μέ τούς ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ στίς συναυλίες πού δίναμε τήν ἐποχή ἐκείνη σέ συνοικιακούς κινηματογράφους κάθε Κυριακή πρωί...

Ἡ θεματολογία, παρμένη ἀπό τή μυθολογία τοῦ Ἐμφυλίου, ἦταν μοιραῖο νά μέ ὁδηγήσει σέ σκέψεις. Ποιός ἦταν ὁ Παῦλος καί ὁ Νικολιός; Πότε ἔζησαν καί πῶς; Πότε σκοτώθηκαν καί πῶς; Μήπως ἦρθε ὁ καιρός γιά μιά εὐρύτερη σύνθεση πού νά στηρίζεται σέ μιά ὁλοκληρωμένη ἱστορία σάν κι αὐτές πού εἴχαμε ζήσει λίγο πιό πρίν; Μήπως προβάλλοντας τό κακό τῆς ἐμφύλιας διαίρεσης στίς πιό ἀκραῖες του μορφές μπορούσαμε νά τό ξορκίσουμε ντύνοντάς το μέ τά ροῦχα τῆς ποίησης καί τῆς μουσικῆς; Νά χτίσουμε πέτρα πέτρα τό δράμα καί ν' ἀφήσουμε τά γεγονότα νά διαδραματίσουν τό ρόλο τῆς Μοίρας πού ὁδηγεῖ τίς συγκρούσεις στήν ὕστατη συνέπεια: τήν προδοσία, τό μίσος, τό θάνατο, ὥστε νά μήν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἄλλη λύση ἐξόν ἀπό τήν Κάθαρση; Τήν παλλαϊκή, πανεθνική ἑνότητα;

Ὅσο πιό πολύ βυθιζόμουν στόν κόσμο, στίς μορφές καί τά τραγούδια τῆς ἐμφύλιας σύρραξης, τόσο περισσότερο λέξεις καί ἔννοιες, ὅπως «λαϊκή τραγωδία» καί «λαϊκή ὄπερα», ἄρχισαν νά κυριαρχοῦν μέσα στή σκέψη μου. Ἔτσι ἄρχισα νά γράφω τό κείμενο τοῦ ἔργου, χωρίς νά ἔχω ξεκαθαρίσει καλά καλά τούς στόχους μου. Οἱ ἰδέες ξεπηδοῦσαν αὐθόρμητα εἴτε μέσα ἀπό ἕνα τραγούδι εἴτε μέσα ἀπό ἕνα πρόσωπο. Λόγου χάρη, ἡ ἱστορία μέ τά δυό ἀδέλφια πού οἱ κατακτητές τά κρέμασαν τόν ἕναν ἀπέναντι στόν ἄλλον, ἦταν ἀληθινή. Ἀπό κεῖ καί πέρα ὁ τυφλός πατέρας πού δέν γνωρίζει τήν ἀλήθεια καί πού, ὅταν τήν ὑποψιάζεται, δέν θά θελήσει νά τή μάθει, πού τριγυρίζει τήν Ἑλλάδα ἀκουμπώντας στόν ὦμο τῆς κόρης του Ἰσμήνης ψάχνοντας νά βρεῖ τούς γιούς του κι ἔτσι φτάνει στήν Ἀθήνα - ὅλες αὐτές οἱ εἰκόνες καί καταστάσεις ὁδηγοῦν συνειρμικά στόν Οἰδίποδα πού κι αὐτός δέν ξέρει καί τρέμει τήν ἀλήθεια. Ἡ εἴσοδος καί τῶν δύο στήν Ἀθήνα μοῦ δίνει τήν εὐκαιρία νά ἀποδείξω ὅτι ἡ ἑνότητα τοῦ τραγικοῦ στοιχείου ἀπό τήν ἀρχαιότητα ἕως τίς μέρες μας κάνει δυνατή τήν παρουσία ἑνός σύγχρονου Οἰδίποδα πού δέν ἔχει παρά νά ἐπαναλάβει τά λόγια τοῦ Σοφοκλῆ γιά νά ἐπαναβεβαιώσει τή διαχρονικότητά του. Εἶναι σά νά σταμάτησε ὁ χρόνος... Κι ἀλήθεια, μέ πόσο ἀνεκτίμητο προνόμιο ἐπιχειρῶ νά ντύσω τούς σύγχρονους ἀθηναίους συνομιλητές μου, ὅταν τούς ἀνυψώνω στά τραγικά ὕψη τῆς σοφόκλειας ἐποχῆς.

Ὅμως ἄραγες θά καταλάβουν; Στήν ἀρχή δέν εἶχα καμιά ἀμφιβολία, μιᾶς καί ἡ δύναμη τῆς πειθοῦς πού διέθετα ἐκείνη τή στιγμή πάνω στόν ἑλληνικό λαό ἦταν πολύ μεγάλη. Ἡ συναρπαστική ἐπίδραση τῶν τραγουδιῶν μεταβάλλει τούς ἄξιους λειτουργούς του σέ ἕνα εἶδος σύγχρονων ἡμίθεων. Ὅσο μένεις ἐκεῖ ψηλά, στό ἀπυρόβλητο, εἶσαι ἄτρωτος. Ὅμως ἐγώ δέν γνώριζα τότε αὐτή τήν ἁπλή ἀλήθεια εἴτε -τό πιό πιθανό- δέν μέ ἐνδιέφερε νά παριστάνω ἕναν σύγχρονο «ἅγιο» πού λάτρευαν τά πλήθη. Ἔτσι, ἡ διεκδίκηση τοῦ τίτλου καί τοῦ ρόλου τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέα κι ἀκόμα βαρύτερο ἡ προβολή πολιτικῶν ἀπόψεων, ὅπως λ.χ. τό σύνθημα τῆς ἑνότητας τοῦ λαοῦ, ἔκαναν ὥστε νά βγῶ ἀπό τό ἀπυρόβλητο καί νά ἐκτεθῶ στά διασταυρούμενα πυρά ὅλων τῶν πολιτικῶν κύκλων, ἐχθρικῶν καί φιλικῶν, δεξιά - ἀριστερά - κέντρο, καί φυσικά τῶν αἰωνίων ἄσπονδων συναδέλφων μου διανοουμένων καλλιτεχνῶν, μέ προεξάρχοντες σέ πάθος καί χολή τούς ἀριστερούς, ὅπως πάντα... Ἔτσι, δέν εἶμαι βέβαιος ἄν ἡ καταλυτική κριτική ἤ μᾶλλον ἡ ὁλική ἀπόρριψη τοῦ θεατρικοῦ ἔργου ἀφοροῦσε τό ἴδιο τό ἔργο ἤ ἄν τό ἔργο ὑπῆρξε τό πρόσχημα γιά νά χτυπηθεῖ ὁ συγγραφέας πού προέβη στήν ἀπερίσκεπτη ἐνέργεια νά ἐκτεθεῖ σέ χώρους (πολιτική, θέατρο, διανόηση) πού οἱ αὐτόκλητοι «ἰδιοκτῆτες» δέν ἦσαν διατεθειμένοι νά μοιραστοῦν μέ ξένους ὅπως ὁ ὑποφαινόμενος. Ἦταν γι' αὐτούς μιά θαυμάσια εὐκαιρία νά ἐκδηλώσουν ὅλο τό πάθος μέ τό ὁποῖο τούς εἶχε πλημμυρίσει ὁ φθόνος πού γεννοῦσε μέσα τους ἡ ἀγάπη, ὁ ἐνθουσιασμός καί τό βαθύ δέσιμο τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ κοινοῦ μέ τό ἔργο μου καί τό πρόσωπό μου.

Ἔτσι ἀμφιβάλλω ἄν πρόσεξαν, ἄν ἄκουσαν κἄν τό κείμενο. Ἄν εἶδαν, ὅπως βλέπουν συνήθως, ἕνα ὁποιοδήποτε θεατρικό ἔργο. Ἄν ἀντιλήφθηκαν ὅτι ὑπῆρξαν θε-

ατρικοί χαρακτῆρες πού κουβέντιαζαν, πού κινοῦνταν πάνω στή σκηνή ἐκφράζοντας σκέψεις, πάθη καί συναισθήματα.

Τά σκηνικά καί τά κουστούμια τοῦ Νικολάου ἦσαν ὑπέροχα. Τό ἴδιο καί ἡ δουλειά τοῦ Πέλου Κατσέλη (σκηνοθεσία) καί τῆς Ζουζούς Νικολούδη (χορογραφία). Ὁ Μάνος Κατράκης, ἡ Βέρα Ζαβιτσιάνου, ὁ Νίκος Ξανθόπουλος, ἡ Μαρία Κωνσταντάρου, ὁ Ἔξαρχος, ἡ Δέσποινα Μπεμπεδέλη δημιούργησαν ὑπέροχους ρόλους. Ἐνῶ ἀπ' τήν ἄλλη μεριά ὁ Γρηγόρης Μπιθικώτσης μαζί μέ τόν Κώστα Παπαδόπουλο καί τόν Λάκη Καρνέζη ἔδιναν μιά νέα διάσταση σ' ἕνα πρωτοφανές γιά τήν ἑλληνική θεατρική παράδοση ἑλληνικό θεατρικό ἔργο. Τά λαϊκά ὄργανα εἶχαν μετουσιωθεῖ σέ ἱερά ἑξαπτέρυγα τῆς νέας θρησκείας καί τό παλκοσένικο μέ τίς κρεμασμένες μάσκες, τούς Τραγουδιστές καί τούς Μουσικούς σέ ἕναν ἀόρατο Χορό πού μέ σοφία καί πάθος ἐξέφραζε τήν κοινή συνισταμένη τῆς Πόλης, τοῦ Λαοῦ, τοῦ Χρόνου πού, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι μέ τούς *Πέρσες*, εἶχαν τήν ἴδια σχέση κι αὐτοί μέ τό ἔργο πού ἔβλεπαν καί ἄκουγαν : τό εἶχαν κι αὐτοί ζήσει, ἦταν δικό τους, κατά κάποιο τρόπο εἶχαν συμμετάσχει στή γένεσή του.

Ἦταν τόση καί τέτοια ἡ ἰδεολογική -καί ὄχι μόνο- τρομοκρατία πού συνόδεψε τό ἔργο ἀπ' τήν πρώτη του κιόλας παράσταση, πού κι αὐτοί ἀκόμα πού ἐνθουσιάστηκαν εἴτε μίλησαν δημόσια θετικά (Ἀλέξης Σολωμός : «Εἶναι τό πρῶτο ἔργο ἑλληνικοῦ ἐπικοῦ θεάτρου»), στή συνέχεια σιώπησαν συνετά φοβούμενοι προφανῶς τήν κατακραυγή τῶν κορυβαντιώντων ἀντιπάλων μου. Ὅμως, ὅπως ἦταν φυσικό, ἡ λυσσαλέα ἀντίδρασή τους δέν μποροῦσε νά φτάσει τή μουσική τοῦ ἔργου. Ἔτσι, εὐθύς μόλις κυκλοφόρησε ὁ δίσκος -ἀφοῦ ταλαιπωρήθηκε στίς συμπληγάδες τῆς λογοκρισίας πού ἀφαίρεσε τελικά τήν «Ἁλυσίδα» - ἡ ἀπήχησή του στό πλατύ κοινό ὑπῆρξε ἐκτεταμένη καί συνεχής. Μιά καινούρια πλευρά τῆς λαϊκότροπης μουσικῆς μου ἦρθε ἔτσι νά καλυφθεῖ : τό τραγικό στοιχεῖο. Καί μάλιστα ντυμένο μέ τούς ρυθμούς τοῦ πιό αὐθεντικοῦ νεοελληνικοῦ χοροῦ, τοῦ ζεϊμπέκικου. Ἡ ἀποτυχία τῆς προσπάθειάς μου νά δέσω ὀργανικά τή μουσική καί κυρίως τό τραγούδι μέ τό θέατρο καί τό χορό (τό καλοκαίρι τοῦ 1962 εἶχα κάνει τήν ἴδια προσπάθεια στόν τομέα τῆς ἐπιθεώρησης μέ τήν ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ), μέ ὑποχρέωσε νά ἀναζητήσω ἄλλες μορφές, ὅπως λ.χ. τό λαϊκό ὀρατόριο. Προσωπικά δέν ζημιώθηκα γιατί πάντοτε ἔβρισκα καί βρίσκω διεξόδους γιά νά ἐκφράσω αὐτό πού θέλω. Ὅμως εἶμαι βέβαιος ὅτι τό τυφλό μίσος μέ τό ὁποῖο ἡ ἀθηναϊκή ἰντελιγκέντσια ἀπέρριψε τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ, ἔκλεισε γιά πάντα ἕναν δρόμο πού ἄν τόν εἴχαμε ἀκολουθήσει -ἔστω καί μέ ἀτέλειες στήν ἀρχή- θά ἔδινε διέξοδο σέ στοιχεῖα καί δημιουργούς, ποιητές, συνθέτες, συγγραφεῖς, χορογράφους, χορευτές, ζωγράφους, ἐνδυματολόγους, σκηνοθέτες, νά βροῦν ἕνα γόνιμο ἔδαφος, περνώντας ἀπ' τό ΑΠΛΟ στό ΣΥΝΘΕΤΟ, πρός ΜΟΡΦΕΣ δραματικῆς σύνθεσης μέ τή σφραγίδα τῆς νεοελληνικῆς πρωτοτυπίας.

Τό μουσικό θέατρο ἄνθισε κάποτε στήν Ἀθήνα στόν τομέα τῆς σάτιρας -ἰδιαίτερα τῆς πολιτικῆς- καί τοῦ ἐλαφροῦ τραγουδιοῦ. Δέν θά μποροῦσαν νά ἑνωθοῦν ὅλα αὐτά τά στοιχεῖα μέσα σέ ἔργα μέ τή μορφή τῆς λαϊκῆς ὄπερας; Ὅπου νά ὑπάρχει ἕνας κεντρικός μύθος, μιά ἱστορία πού νά δημιουργεῖ χαρακτῆρες πού νά τούς ἑρμηνεύουν τραγουδιστές, ἠθοποιοί, χορευτές; Πῶς ἄραγες νά ξεκίνησε αὐτό πού τήν ἐποχή τῶν Ροσσίνι καί Βέρντι θά γινόταν γνωστό ὡς ὄπερα; Ποιά ἦταν ἡ ἀρχή αὐτοῦ πού θά παρέμενε στήν ἱστορία ὡς «ἀθηναϊκή τραγωδία»; Οἱ ἱστορικές πηγές μᾶς λένε πώς στήν ἀρχή ὑπῆρχαν οἱ ὕμνοι στόν Τράγο-Διόνυσο, ἐξ οὗ καί τό ὄνομα Τραγωδία, δηλαδή Ὠδή στόν Τράγο. Ἀργότερα ὁ Θέσπις προσέθεσε τά πρόσωπα καί τόν διάλογο, ὥσπου κάποτε οἱ Ὕμνοι συνάντησαν τούς μύθους τῶν Λαβδακιδῶν, τῶν Ἀτρειδῶν, ἀπ' ὅπου γεννήθηκαν τά ἀθάνατα ἔργα τῶν κορυφαίων δραματουργῶν. Ἀλλά καί στήν ὄπερα, ὑποθέτω ὅτι τό ξεκίνημα θά πρέπει νά ἔγινε μέ τή συρραφή τραγουδιῶν-μελωδιῶν καί ρετσιτατίβων. Ἄλλωστε πρώτη ὄπερα θεωρεῖται ὁ *Ὀρφέας* τοῦ Μοντεβέρντι πού, ὅπως δείχνει καί ὁ τίτλος, στηριζόταν στήν ἑλληνική μυθολογία.

Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἐκτός ἀπ' τήν ἀρχαία

ἑλληνική μυθολογία καί τά ἔργα τῶν κλασσικῶν πού τά νιώθουμε πολύ κοντά μας, ἔχουμε ἐπίσης πολλούς πρόσφατους «μύθους»... Στό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ἀποκαλύφθηκε αἰφνίδια μπροστά στή σκέψη μου ἡ ἁπλή ἀλήθεια ὅτι ὁ Ἐμφύλιος Πόλεμος ἦταν γιά μᾶς μιά βιωμένη μυθολογία -μιά σύγχρονη μυθολογία- μέσα στήν ὁποία ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμαστε οἱ πρωταγωνιστές.

Τό καλοκαίρι τοῦ '62, τήν ἐποχή πού οἱ πρόβες τῆς ΟΜΟΡΦΗΣ ΠΟΛΗΣ ἦσαν ἐντατικές, ἐνῶ ἐπί πλέον ἠχογραφοῦσα τή μουσική τοῦ ἔργου στά στούντια τῆς Κολούμπια, ἀρρώστησα βαριά.

Ἀφοῦ παρακολούθησα ἡμιπαράλυτος ἀπ' τόν πυρετό καί τούς πόνους τή γενική δοκιμή τῆς ΟΜΟΡΦΗΣ ΠΟΛΗΣ, τήν ἑπομένη ἔφυγα γιά τό Παρίσι, ὅπου μέ περίμενε μιά ἄλλη ὑποχρέωση: Ἔπρεπε νά δῶ τό φίλμ τοῦ Litvak ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ ΠΑΡΑ ΠΕΝΤΕ, μέ τή Σοφία Λῶρεν καί τόν Ἄντονυ Πέρκινς, προκειμένου νά γράψω τή μουσική. Δούλευα μέσα σέ ἀπερίγραπτες συνθῆκες. Οἱ αἱμοπτύσεις εἶχαν πολλαπλασιαστεῖ ἐνῶ ἡ γενική παράλυση ἔκανε δύσκολη καί ὀδυνηρή ἀκόμα καί τήν παραμικρή κίνηση. Ὅμως τά οἰκονομικά μας βρίσκονταν σέ τραγική κατάσταση καί δέν εἶναι ὑπερβολή νά πῶ ὅτι, χωρίς τά χρήματα τῆς ταινίας, ὑπῆρχε πρόβλημα ἐπιβίωσης. Ἔσφιξα λοιπόν τά δόντια ἕως τήν ἡμέρα πού τελείωσε ἡ ἠχοληψία. Τήν ἑπομένη φύγαμε γιά τό Λονδίνο, ὅπου ἡ Ἀμαλία Φλέμινγκ μέ πῆγε σ' ἕνα διάσημο πνευμονολόγο, φίλο τοῦ συζύγου της. Χωρίς νά μᾶς ἀποκαλύψουν τό μυστικό, ὁ καθηγητής καί ἡ Φλέμινγκ μέ ὁδήγησαν ἄρον ἄρον στό Sanatorium King Edward the Seventh, στό Midlessex. Ἐκεῖ, ἀφοῦ μετά μία ἑβδομάδα μοῦ ἔκαναν βιοψία, ὁπότε ἀποκλείστηκε ὁ καρκίνος καί παρέμεινε ἡ φυματίωση, ἄρχισα τή θεραπεία.

Εὐτυχῶς γιά μένα, κάποιος ἄλλος πράγματι θαυματουργός φυματιολόγος, ὁ Ἀντώνης Ποντικάκης, πού πληροφορήθηκε τήν περίπτωσή μου, ἀποφάσισε νά ἔρθει μόνος του νά μέ... ἀπαγάγει. Πίστευε, καί πολύ σωστά, πώς ἄν ἔμενα σέ κεῖνο τό ὑγρό μέρος, σίγουρα θά πέθαινα. Φύγαμε λοιπόν κρυφά ἀπ' τό ἀγγλικό νοσοκομεῖο καί τήν ἴδια μέρα τό βράδυ βρισκόμουν ξαπλωμένος στό Σανατόριο Τσαγκάρη στήν Πεντέλη, ἀνάμεσα στά πεῦκα. Ἀμέσως αἰσθάνθηκα τήν θαλπωρή τοῦ ὡραιότερου, ὅπως λέγεται, κλίματος στόν κόσμο καί σέ μιά ἑβδομάδα μπόρεσα νά σηκωθῶ ἀπό τό κρεβάτι μου, στό ὁποῖο ἕως τότε βρισκόμουν ἐντελῶς παράλυτος, χωρίς νά μπορῶ νά κουνήσω οὔτε τό μικρό δαχτυλάκι τοῦ χεριοῦ μου.

Τήν ἐποχή ἐκείνη ἡ ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ θριάμβευε. Οἱ ἐφημερίδες εἶχαν γράψει πώς βρισκόμουν βαριά ἄρρωστος κάπου στήν Ἀγγλία χωρίς νά κατορθώσουν νά μάθουν γιά τή μετακίνησή μου στήν Ἀθήνα. Εἶχα χρησιμοποιήσει τό ὄνομα «Ἀναστασιάδης» καί ὅταν μέ περνοῦσαν ἀπό δημόσιους χώρους, φρόντιζαν νά μοῦ σκεπάζουν τό πρόσωπο. Ἔζησα ἔτσι ἰνκόγνιτο περίπου 20 μέρες, ἕως ὅτου ἀπό κάπου μαθεύτηκε πώς βρίσκομαι στήν Πεντέλη καί, ὅπως ἦταν φυσικό, τό νοσοκομεῖο γέμισε μέ δημοσιογράφους καί φωτορεπόρτερς.

Ἴσως οἱ ἀνάγκες αὐτῆς τῆς περιήγησης στόν κόσμο τῆς μουσικῆς καί τῶν τραγουδιῶν μου νά μέ ἀναγκάσουν νά ξαναμιλήσω γιά τή ζωή μου στό Σανατόριο τῆς Πεντέλης. Ἄν ἀναφέρθηκα τώρα σ' αὐτό μαζί μέ τήν ὑποχρεωτική εἰσαγωγή μέ τά τῆς ἀρρώστιας μου, τό ἔκανα γιά ἕνα συγκεκριμένο λόγο, πού ἔχει σχέση μέ τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ. Πράγματι, περί τό τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ μέ ἐπισκέφθηκε στό νοσοκομεῖο ὁ Μάνος Κατράκης. Θά ἦταν ὀκτώ τό πρωί ὅταν χτύπησε τήν πόρτα τοῦ δωματίου μου. Καθήσαμε στή μικρή βεράντα πού ἔβλεπε πρός τήν πλαγιά μέ τά πεῦκα. Μοῦ εἶπε ὅτι εἶχε περάσει μιά θαυμάσια νύχτα στό Μαραθώνα μέ συντροφιά... Δέ χρειάστηκε νά πεῖ περισσότερα... Γιά ὅσους γνωρίζουν τόν Μάνο, καταλαβαίνουν πώς αὐτή ἡ ἀνθρώπινη δίψα του γιά ζωή (πού σ' αὐτόν εἶχε ἕνα ὄνομα : γυναίκα) ἀποτελοῦσε τήν κινητήρια δύναμη γιά κάθε ἄλλη του ἐνέργεια, κυρίως τήν καλλιτεχνική. Μοῦ ζήτησε νά γράψω γι' αὐτόν ἕνα μουσικό ἔργο. Ὅπως ἦταν φυσικό, τοῦ μίλησα γιά τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ πού τό εἶχα στά σκαριά. Ἐνθουσιάστηκε.

Ζήτησα ἀπό τή Μυρτώ νά μοῦ φέρει τίς νότες καί τίς σημειώσεις μου. Ἔτσι καθημερινά, διαβάζοντας, τραγουδώντας καί συζητώντας, μπῆκαν τά θεμέλια γιά τό ἀνέβασμα τοῦ ἔργου στήν προσεχή χειμωνιάτικη σαιζόν.

Ἀργότερα στή συντροφιά μας στή μικρή βεράντα προστέθηκε καί ὁ Πέλος Κατσέλης, πού, ὅπως ἦταν φυσικό, ζήτησε νά ἀνεβάσει τό ἔργο ὅπως ἐκεῖνος τό εἶχε ἀντιληφθεῖ. Στό μεταξύ ἐγώ εἶχα προχωρήσει σέ μιά λεπτομερή, σχεδόν χορογραφική ἀνάλυση τῆς κίνησης τοῦ κάθε προσώπου, μιᾶς καί ἐπιθυμοῦσα νά ὁδηγήσω τήν παράσταση σέ ὅσο γινόταν περισσότερο μουσικό-χορευτικό σημεῖο. Ἀντίθετα ὁ Πέλος Κατσέλης τό εἶδε μέν σάν μιά σύγχρονη τραγωδία, ὅπου ὅμως τά πρόσωπα καί οἱ καταστάσεις εἶχαν ἐντελῶς ρεαλιστική διάσταση. Ὑπῆρχε ὁπωσδήποτε μιά ἀντίθεση ἀνάμεσα στό κείμενο καί τήν πρόθεση τοῦ συγγραφέα ἀπ' τή μιά πλευρά καί τή σκηνοθετική γραμμή τοῦ σκηνοθέτη ἀπ' τήν ἄλλη.

Καθώς οἱ μέρες περνοῦσαν, ὁ Κατράκης ἄρχισε νά ξανοίγεται: Νοίκιασε τό προβληματικό θέατρο Καλουτᾶ στήν ἄκρη τῆς ὁδοῦ Πατησίων καί συγχρόνως ἄρχισε νά ὑπογράφει συμβόλαια μέ τούς συντελεστές τοῦ ἔργου. Κάποτε προχώρησε τόσο πολύ πού φυσικά δέν μποροῦσε νά κάνει πίσω. Οἱ πρόβες ἀρχίζουν. Ἐγώ βρίσκομαι κλεισμένος στό Σανατόριο καί ὅλα γίνονται ἐν ἀγνοίᾳ μου. Τέλος κατάφερα νά φύγω κρυφά γιά λίγες ὧρες γιά νά δῶ τί συμβαίνει. Ὅπως τό φοβόμουν, ὁ Πέλος Κατσέλης τραβοῦσε τό δρόμο του χωρίς νά ἔχει λάβει ὑπόψη του τίς ὑποδείξεις μου. Ὅταν σηκώθηκα στή σάλα νά πῶ κάτι, ὅρμησε ὁ Κατράκης ἄγριος στό μέσον τῆς σκηνῆς γιά νά μέ διατάξει μέ κρητική ἀβροφροσύνη νά πάω στό κρεβάτι μου. Τά πράγματα εἶχαν πάρει τό δρόμο τους καί κάθε ἀλλαγή θά ἦταν γι' αὐτόν καταστροφική. Τί ἤθελα λοιπόν, ν' ἀφήσω τόσο κόσμο χωρίς δουλειά, κι αὐτόν νά τόν ὁδηγήσω στή φυλακή; Τί φίλος εἶμαι;

Αὐτό ἦταν τό πρῶτο πλῆγμα. Ὄχι πώς ὁ Κατσέλης δέν ἔκανε καλή δουλειά. Τό δράμα εἶναι ὅτι αὐτές οἱ 3-4 συναντήσεις μας στό Σανατόριο δέν μοῦ ἐπέτρεψαν νά τόν μυήσω στό βαθμό πού θά ἤθελα στό νέο χαρακτήρα τοῦ ἔργου πού τό κάνει νά αἰωρεῖται μεταξύ τοῦ φανταστικοῦ καί τοῦ ρεαλιστικοῦ. Δέν μπορεῖ λ.χ. νά προσφωνεῖς τόν τραγουδιστή μέ τή φράση «Χαῖρε Μπιθικώτση μέ τήν ξυλένια φωνή» καί νά παίζεις ρεαλιστικά. Ὅπως εἶπα, εἶχα σχεδιάσει ἀκόμα καί τίς κινήσεις τῶν ἠθοποιῶν, ἔτσι ὥστε νά φαίνεται ὅτι βρίσκονται κάθε στιγμή ἕνα βῆμα πρίν ἀπό τό ὄνειρο, ἕνα βῆμα μετά τή ζωή.

Ἡ εἴσοδος τῶν μουσικῶν καί τοῦ τραγουδιστῆ, γιά νά πάρει τή μορφή μιᾶς ἱεροτελεστίας -ὅπως ἡ εἴσοδος τοῦ ἀρχαίου χοροῦ- ἔπρεπε νά τονιστεῖ μέ τό μακιγιάζ, τόν φωτισμό, τόν τρόπο πού βαδίζουν καί στήνονται στό πάλκο μέ μέτωπο πρός τό κοινό, τόν τρόπο πού κρατοῦν σάν ἱερά ἄμφια τά λαϊκά ὄργανά τους... Χωρίς αὐτή τήν *ὑποβολή* ἡ παρουσία ἐπί σκηνῆς τοῦ τραγουδιστῆ καί τῶν λαϊκῶν ὀργάνων ἔχανε τό συμβολισμό της καί μαζί του τό βάρος καί τή σημασία της σέ ὅλη τή δομή τοῦ ἔργου.

Θά μποροῦσα νά ἀναφερθῶ σέ πλῆθος λεπτομέρειες. Ἀφήνω κατά μέρος ὅτι περίμενα νά μποῦμε στήν περίοδο τῆς ὑλοποίησης τοῦ κειμένου, τῆς μουσικῆς καί γενικά τῶν ἰδεῶν, γιά νά ἐπιχειρήσω ἐπί τόπου -σχεδόν αὐτοσχεδιάζοντας- νά προσθέσω κυρίως νέα μουσική, πιθανῶς καί νέα τραγούδια εἴτε μέρη χορευτικά. Ὅμως ἡ βασική μου διαφορά -καί λύπη γιατί δέν πραγματοποιήθηκε ποτέ- εἶναι τό ὅτι ἔβλεπα τό ἔργο αὐτό σάν μιά συνεχή καί συμπαγή μουσικοχορευτική κίνηση.

Ἀργότερα, ὅταν ἀνεβάστηκε ξανά στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '70 ἀπό τόν Ἀλέξη Σολωμό, πρόσθεσα πολλά καινούρια μουσικά μέρη, ὅπως -ἀνάμεσα σέ ἄλλα- τό μέρος τοῦ μονόλογου τοῦ Χάρου πού τό ἔκανα πιό πολύ μουσικό ἀπό θεατρικό καί τόν ρόλο τῆς Μάνας, ὅπου προχώρησα σέ παρόμοιες ἀλλαγές. Ὅμως κι αὐτή τή φορά μᾶς κυνηγούσε ὁ χρόνος, πού ὡς γνωστόν, εἶναι χρῆμα. Ὁ χρηματοδότης ἦταν φανερό πώς ὑπολόγιζε στήν παρουσία γνωστῶν δημοφιλῶν καλλιτεχνῶν γιά νά παρουσιάσει ἕνα ἀκόμα λαϊκό μουσικό θέαμα πλάι στίς ἐπιθεωρήσεις καί τά μουσικά θέατρα τῆς σαιζόν...

Ἔτσι γιά μιά ἀκόμα φορά προβλήθηκαν τά δημοφιλῆ τραγούδια καί τό δραματικό, γιά νά μήν πῶ τό τραγικό στοιχεῖο, τό πολύ πολύ θεωρήθηκε σάν ἕνα πρόσχημα, ἕνα ἀναγκαῖο κακό πού ἔπρεπε να περάσει γρήγορα καί ἀνώδυνα.

Δέν θέλω νά σταθῶ ἐδῶ καί νά ἀσχοληθῶ διεξοδικά μέ τή θλιβερή καί ἐν πολλοῖς ἀπίθανη ὑπόθεση τῆς ἀπαγόρευσης τοῦ ἔργου ἀπό τήν ΕΔΑ στά 1962, στήν πρώτη του παρουσίαση. Κι ὅμως εἶναι ἀλήθεια. Σιωπηρῶς δόθηκε ἡ γραμμή στά μέλη καί στούς ὀπαδούς τῆς ΕΔΑ ὄχι μόνο νά μήν πᾶνε νά δοῦνε τό ἔργο ἀλλά καί νά ἐπηρεάσουν τούς φίλους τους νά μήν τό δοῦν κι αὐτοί. Γιατί; Στό σημεῖο αὐτό ἀκολουθήθηκε ἡ συνωμοσία τῆς σιωπῆς. Οὔτε λέξη γιά τήν παράσταση στήν ΑΥΓΗ καί στά ὑπόλοιπα ἔντυπα τῆς Ἀριστερᾶς. Κάποια τέλος πάντων κριτική. Κάποια ἐξήγηση. Ἔστω καί δημόσια καταγγελία πού νά δικαιολογεῖ τή στάση τους. Τίποτα. Ἄλλοτε ἔβγαζε ἀφρούς κι ἄλλοτε δάκρυζε ἀπ' τήν ὀργή του ὁ Κατράκης μπροστά σ' αὐτή τήν ἀναπάντεχη ἐπίθεση ἀπό τούς δικούς μας, ὅπως ἔλεγε : «Νά εἶσαι στό στόχαστρο τῆς Ἀστυνομίας καί τοῦ Κράτους κι ἀπ' τήν ἄλλη μεριά οἱ δικοί σου νά σέ ἀπαγορεύουν...» Καί νά μήν μπορεῖς νά μιλήσεις. Σέ ποιόν νά μιλήσεις; Καί ποιόν νά καταγγείλεις; Τούς δικούς σου; Τό κόμμα σου; Ἔτσι πάλεψε τό ἔργο ἀπεγνωσμένα. Στήν ἀρχή οἱ ἀριθμοί τό ἔδειχναν πρῶτο εἴτε στήν πρώτη γραμμή. Σιγά σιγά ὅμως, ὅπως ὁ ταῦρος πού δέχεται τά παντιλέρος καί αἱμορραγεῖ, χάνει τίς δυνάμεις του καί εἶναι ἕτοιμος νά παραδοθεῖ στό ξίφος τοῦ τορεαντόρ, τό ἴδιο συνέβη καί μέ τό ἔργο καθώς δεχόταν κάτω ἀπό τή ζώνη τά ὕπουλα χτυπήματα αὐτῆς τῆς δειλῆς καί ἀπερίσκεπτης ἀπαγόρευσης.

Καί τό ξίφος ἔπεσε πάνω στό κεφάλι τοῦ Κατράκη μέ τή μορφή μιᾶς κατάσχεσης γιά χρέη πού διάλεξε τή στιγμή νά κάνει κάποια ἠθοποιός μέ τήν ὁποία συζοῦσε καί πού τήν εἶχε ἐγκαταλείψει. «Μέ ἐκδικήθηκε», μοῦ εἶπε κάποιο βράδυ πρίν τήν παράσταση ὁ Μάνος. «Ὁ δικηγόρος της ἔχει χαρτί μέ τό ὁποῖο κατάσχονται οἱ εἰσπράξεις τοῦ θεάτρου. Δέν ἔχω ἄλλη ἀντοχή. Κλείνω τά ρολά τῆς ἐπιχείρησης γιά νά γλιτώσω...» Ἔτσι ἁπλᾶ, τέσσερις μῆνες μετά τίς μέρες πού περνούσαμε μαζί στή βεράντα τοῦ νοσοκομείου κάνοντας ὄνειρα γιά μιά παράσταση πού θά ἄλλαζε τή μορφή τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου καί τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, χτυπημένοι πανταχόθεν ἀπό ἐχθρούς καί φίλους, καταθέταμε τά ὅπλα γιά νά περάσουν πάνω ἀπ' τήν ἀποτυχία μας οἱ καλύτεροι... Ποιοί;

Τί μένει σήμερα ἀπ' τό ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ; Μένουν οἱ σημειώσεις πού ἔκανα στό Στρατόπεδο Ὠρωποῦ στά 1970. Μένουν αὐτές οἱ ἀναμνήσεις πού περιγράφω ἐδῶ. Μένει τό κείμενο (τό ὁμώνυμο βιβλίο καί τό *Χρέος*, ὅπου ἐπίσης εἶχε δημοσιευτεῖ, ἔχουν πρό καιροῦ ἐξαντληθεῖ) καί προπαντός μένουν τά τραγούδια...

ΑΠΡΙΛΗΣ

Ἀπρίλη μου ξανθέ
καί Μάη μυρωδάτε
καρδιά μου πῶς ἀντέχεις
μέσα στήν τόση ἀγάπη
καί στίς τόσες ὀμορφιές.

Γιομίζει ἡ γειτονιά
τραγούδια καί φιλιά,
τήν κοπελιά μου τή λένε Λενιώ
μά τό 'χω μυστικό.

Ἀστέρι μου χλομό,
τοῦ φεγγαριοῦ ἀχτίδα
στό γαϊτανόφρυδό σου
κρεμάστηκε ἡ καρδιά μου
σάν τό πουλάκι στό ξόβεργο.
Λουλούδι μου, λουλούδι μυριστό
καί ρόδο μυρωδάτο,
στή μάνα σου θά 'ρθῶ
νά πάρω τήν εὐχή της
καί τό ταίρι π' ἀγαπῶ.

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ

Δυό γιούς εἶχες μανούλα μου,
δυό δέντρα, δυό ποτάμια.
Δυό κάστρα βενετσιάνικα,
δυό δυόσμους, δυό λαχτάρες.

Ἕνας γιά τήν Ἀνατολή
κι ὁ ἄλλος γιά τή Δύση
καί σύ στή μέση μοναχή,
μιλᾶς, ρωτᾶς τόν Ἥλιο.

-Ἥλιε πού βλέπεις τά βουνά,
πού βλέπεις τά ποτάμια,
ὁπού θωρεῖς τά πάθη μας
καί τίς φτωχές μανοῦλες.

Ἄν δεῖς τόν Παῦλο φώναξε
καί τόν Ἀντρέα πές μου.
Μ' ἕναν καημό τ' ἀνάστησα,
μ' ἕνα λυγμό τά ἐγέννα.

Μά ἐκεῖνοι ἀφήνουνε βουνά,
διαβαίνουνε ποτάμια.
Ἕνας τόν ἄλλο ψάχνουνε
γιά ν' ἀλληλοσφαγοῦνε.
Καί κεῖ στό πιό ψηλό βουνό,
στήν πιό ψηλή ραχούλα
σιμά κοντά πλαγιάζουνε
κι ὄνειρο ἴδιο βλέπουν.

Στῆς μάνας τρέχουνε κι οἱ δυό
τό νεκρικό κρεβάτι,
μαζί τά χέρια δίνουνε,
τῆς κλείνουνε τά μάτια

Καί τά μαχαίρια μπήγουνε
βαθιά μέσα στό χῶμα
κι ἀπέκει ἀνέβλυσε νερό,
νά πιεῖς, νά ξεδιψάσεις.

Η ΑΛΥΣΙΔΑ

Τήν ἁλυσίδα τή βαριά
τήν κάνω χελιδόνι
τή φυλακή τή σκοτεινή
τήν κάνω ξαστεριά.
Τήν ἁλυσίδα τή βαριά
ἐγώ κι ἐσύ κι ἐσύ κι ἐσύ
τήν κόβουμε μαζί.

Σπάσε τήν ἁλυσίδα μέ τά σίδερα
φτιάξε τήν ἁλυσίδα μέ τά σύννεφα.

Σπάσε τήν ἁλυσίδα μέ τά σίδερα
φτιάξε τήν ἁλυσίδα μέ τά κύματα.

Σπάσε τήν ἁλυσίδα μέ τίς ντροπές
φτιάξε τήν ἁλυσίδα μέ τίς Πασχαλιές.

Σπάσε τήν ἁλυσίδα μέ τόν ἀγκυλωτό
φτιάξε τήν ἁλυσίδα μέ τόν Ἑωθινό.

Σπάσε τήν ἁλυσίδα καί τή φυλακή
φτιάξε τήν ἁλυσίδα κορμί μέ κορμί.
Τήν ἁλυσίδα πού μιλᾶ
τήν κάνω ἀστροπελέκι
τῶν παλατιῶν σου τή χλιδή
σοῦ κάνω φυλακή.
Τήν ἁλυσίδα πού μιλᾶ
ἐγώ κι ἐσύ κι ἐσύ κι ἐσύ
τή φτιάχνουμε μαζί.

Ἡ λευτεριά κερδίζεται
ραγιάδες σηκωθεῖτε,
φωνάζει ὁ Κίτσος.

ΠΡΟΔΟΜΕΝΗ ΑΓΑΠΗ

Τά μεσάνυχτα πού σμίγουνε οἱ ὧρες,
προδομένη μου ἀγάπη
τά μεσάνυχτα πού σμίγουν οἱ καρδιές μας,
προδομένη μου ἀγάπη.

Ντάν, ντάν, ντάν σημαίνει
ντάν τό τέλος τῆς ἀγάπης.

Δυό πουλιά, δυό περιστέρια,
ταξιδεύουνε μέσα στ' ἀστέρια.

Τά μεσάνυχτα πού εἶναι μακριά ὁ ἥλιος,
προδομένη μου ἀγάπη,
τά μεσάνυχτα πού εἶναι κοντά οἱ ζωές μας,
προδομένη μου ἀγάπη.

Ντάν, ντάν, ντάν σημαίνει
ντάν τό τέλος τῆς ἀγάπης.

Δυό πουλιά, δυό περιστέρια,
ταξιδεύουνε μέσα στ' ἀστέρια.

Τά μεσάνυχτα θά σέ περιμένω,
προδομένη μου ἀγάπη
σά θά φύγει τό φεγγάρι στό σκοτάδι,
προδομένη μου ἀγάπη.

Ντάν, ντάν, ντάν σημαίνει
ντάν τό τέλος τῆς ζωῆς μας.

ΕΝΑ ΔΕΙΛΙΝΟ

Ἕνα δειλινό, σέ δέσαν στό σταυρό.

Σοῦ κάρφωσαν τά χέρια σου,
μοῦ κάρφωσαν τά σπλάχνα.
Σοῦ δέσανε τά μάτια σου,
μοῦ δέσαν τήν ψυχή μου.

Ἕνα δειλινό μέ τσάκισαν στά δυό.

Μοῦ κλέψανε τήν ὅραση,
μοῦ πῆραν τήν ἀφή μου
μόν' μοῦ 'μεινε ἡ ἀκοή,
νά σ' ἀγροικῶ παιδί μου.

Ἕνα δειλινό, ὡσάν τόν σταυραετό,

χίμηξε πά στίς θάλασσες,
χίμηξε πά στούς κάμπους,
κάνε ν' ἀνθίσουν τά βουνά
καί νά χαροῦν οἱ ἀνθρῶποι.

ΤΟΝ ΠΑΥΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΝΙΚΟΛΙΟ

Τόν Παῦλο καί τό Νικολιό,
τούς πᾶνε γιά ταξίδι
μέ βάρκα δίχως ἄρμενα,
μέ πλοῖο δίχως ξάρτια.
Τ' ἄρμενα τά 'καψε φωτιά,
τά ξάρτια καταιγίδα
καί τό ταξίδι θάνατος,
πού γυρισμό δέν ἔχει.

Τοῦ Παύλου καί τοῦ Νικολιοῦ,
οἱ μάνες πᾶν ἀντάμα
ρωτοῦν τό χῶμα νά τούς πεῖ
καί κεῖνο στάζει αἷμα.

Δέν εἶναι ἀναστεναγμός
πού βγαίνει ἀπ' τό χῶμα
μόνο πηγή λαχταριστή,
νά πιεῖς νά ξεδιψάσεις.

ΚΟΙΜΗΣΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥΔΙ ΜΟΥ
(*Κώστα Βίρβου*)

Κοιμήσου ἀγγελούδι μου, παιδί μου νάνι νάνι
νά μεγαλώσεις γρήγορα, σάν τ' ἀψηλό πλατάνι,
νά γίνεις ἄντρας στό κορμί καί στό μυαλό
καί νά 'σαι πάντα μές στό δρόμο τόν καλό.
Κοιμήσου ἀγγελούδι μου, γλυκά μέ τό τραγούδι μου.

Κοιμήσου περιστέρι μου, νά γίνεις σάν ἀτσάλι.
Νά γίνει κι ἡ καρδούλα σου σάν τοῦ Χριστοῦ μεγάλη
γιά νά μήν πεῖς μές στή ζωή σου «δέν μπορῶ»
κι ἄν πρέπει ἀκόμα νά σηκώσεις καί σταυρό.
Κοιμήσου ἀγγελούδι μου, γλυκά μέ τό τραγούδι μου.

ΣΤΑ ΠΕΡΒΟΛΙΑ

Στά περβόλια μές στούς ἀνθισμένους κήπους
σάν ἄλλοτε θά στήσουμε χορό
καί τό Χάρο θά καλέσουμε
νά πιοῦμε ἀντάμα καί νά τραγουδήσουμε μαζί.

Κράτα τό κλαρίνο καί τό ζουρνά
καί γώ θά 'ρθῶ μέ τό μικρό μου τό μπαγλαμά.
Ἄχ! καί γώ θά 'ρθῶ.
Μές στῆς μάχης τή φωτιά μέ πῆρες Χάρε
πᾶμε στά περβόλια γιά χορό.

Στά περβόλια μές στούς ἀνθισμένους κήπους
ἄν σέ πάρω Χάρε στό κρασί
ἄν σέ πάρω στό χορό καί στό τραγούδι
τότες χάρισέ μου μιᾶς νυχτιᾶς ζωή.

Κράτα τήν καρδιά σου μάνα γλυκιά
κι ἐγώ εἶμ' ὁ γιός πού γύρισε γιά μιά σου ματιά
ἄχ! γιά μιά ματιά.

Γιά τό μέτωπο σάν ἔφυγα μανούλα
ἐσύ δέν ἦρθες νά μέ δεῖς.
Ξενοδούλευες καί πῆρα μόνος μου τό τραῖνο
πού μέ πῆρε πέρ' ἀπ' τή ζωή...

ΔΟΞΑΣΤΙΚΟ

Ἑνωθεῖτε βράχια βράχια.
Ἑνωθεῖτε χέρια χέρια.
Τά βουνά καί τά λαγκάδια πιάστε τό τραγούδι.
Πολιτεῖες καί λιμάνια μπεῖτε στό χορό.

Σήμερα παντρεύουμε τόν Ἥλιο,
τόν Ἥλιο μέ τή νύφη τή μονάκριβη τήν Πασχαλιά!

Πασχαλιά μας, κοπελιά μας
κάμποι, θάλασσες, βουνά μας,
μάνες, κόρες, σκοτωμένα ἀδέλφια, πατεράδες
ἕνα δέντρο μέ μιά ρίζα, μιά πηγή, μιά βρύση.

Σήμερα παντρεύουμε τόν Ἥλιο,
τόν Ἥλιο μέ τή νύφη τή μονάκριβη τήν Πασχαλιά!

Πολυχρόνιος ἡμέρα - Ὑπερμάχῳ - Ὑπερμάχῳ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΕ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 92

α) ΗΛΕΚΤΡΑ

Σύνθεση:
1960, Παρίσι.
Σκηνοθεσία:
Μιχάλη Κακογιάννη
μέ τούς:
Εἰρήνη Παπᾶ, Μάνο Κατράκη,
᾿Αλέκα Κατσέλη, Γιάννη Φέρτη.
Ἠχογράφηση:
1962, Γιώτα Λύδια - Νότης Περγιάλης.

Ο ΗΛΙΟΣ ΚΟΙΤΑΞΕ ΤΗ ΓΗ
(*Μιχάλη Κακογιάννη*)

῾Ο ἥλιος κοίταξε τή γῆ
ἀπό τό χρυσό του ἀμάξι
κι εἶπε σάν εἶδε τ' ἄδικο
τό δρόμο του ν' ἀλλάξει.

Μά θά ἔρθει ἡ μέρα, ἡ μέρα ἡ καλή
κι ἡ χώρα θά γιορτάσει
θά πρασινίσουν τά βουνά
κι ἡ γῆ θά ξεδιψάσει.

Σκοτείνιασε ἡ ἀνατολή
πῆρε φωτιά ἡ δύση
τρέξαν τά νέφη στό βοριά
ρήμαξε ὅλη ἡ φύση.

Καί σύ θά σέρνεις τό χορό
σάν ξέγνοιαστη ἐλαφίνα
καί θά μαζεύεις ἀγκαλιές
χαμόγελα καί κρίνα.

β) ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ

Σύνθεση:
1960, ᾿Αθήνα.
Σκηνοθεσία:
᾿Αλέκου ᾿Αλεξανδράκη
μέ τούς:
᾿Αλίκη Γεωργούλη, Μάνο Κατράκη.
Ἠχογράφηση:
1960, Γρηγόρης Μπιθικώτσης,
Columbia.

(*Σημείωμα τοῦ συνθέτη γιά τό ἔργο*)

Κι ἐδῶ δέν ἔχουμε πολλά πράγματα : Δύο τραγούδια, τό ΒΡΕΧΕΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΟΓΕΙΤΟΝΙΑ σέ στίχους τοῦ Τάσου Λειβαδίτη καί τή ΜΑΝΑ σέ στίχους τοῦ Κώστα Βίρβου καί ἕνα χορό, τόν ΚΡΗΤΙΚΟ, πού ἔμελλε ἀργότερα, μέσω τοῦ φίλμ ΖΟΡΜΠΑΣ, νά πάρει τή διάδοση καί τή σημασία πού πῆρε...

῞Ομως, ὅπως μέ τήν περίπτωση Μπόστ, κι ἐδῶ ἡ σημασία τῶν τραγουδιῶν ἀντανακλᾶ ἕνα σταθμό καλλιτεχνικό καί κυρίως ἰδεολογικό πού ἦταν τό φίλμ ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ. ῎Ισως ἡ ταινία αὐτή καθεαυτή νά μήν εἶχε τόσο μεγάλη ἀξία, ὅμως ἡ ἀπήχησή της ἦταν καταλυτική.

Γιά πρώτη φορά μετά τό τέλος τοῦ Ἐμφυλίου κι ἐνῶ οἱ φυλακές καί οἱ ἐξορίες ἦσαν γεμάτες μέ ἀριστερούς, τόσοι ἐπώνυμοι καλλιτέχνες τῆς ᾿Αριστερᾶς ἑνώνουν τίς δυνάμεις τους μέσα σέ μιά κοινή προσπάθεια : Κώστας Κοτζιάς, Τάσος Λειβαδίτης, Μάνος Κατράκης, Γρηγόρης Μπιθικώτσης. Καί ὁ Βενιαμίν σ' αὐτόν τόν ταλαίπωρο ἰδεολογικό χῶρο, ὁ ᾿Αλέκος ᾿Αλεξανδράκης. Καί φυσικά ὁ ὑποφαινόμενος. ῾Η θεματολογία ἐπίσης πού ἔσκυβε μέ μάτι καθαρό - καθόλου τουριστικό ἤ ἠθογραφικό- στίς συνοικίες καί στίς παράγκες, πού τίς κατοικοῦσαν «παιδιά τοῦ λαοῦ», ἀποτελοῦσε πρόκληση στήν παντοδυναμία τοῦ ἀστυνομικοῦ κράτους τῆς ἐποχῆς. ῎Ετσι γρήγορα δημιουργήθηκε γύρω ἀπ' τήν ταινία ἕνας μύθος μέ καθαρές πολιτικές διαστάσεις.

Στήν πρώτη προβολή γέμισε ή Πατησίων μέ τούς άριστερούς πού ξεθάρρεψαν λόγω τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἄλλοθι πού τούς θωράκιζε μπροστά στίς δυνάμεις καταστολῆς, πού ὅπως ἦταν φυσικό ἔσπευσαν κι αὐτές γιά νά ἐφαρμόσουν ἐπί τόπου τήν ἀπόφαση τῆς 'Αστυνομίας νά ἀπαγορεύσει τήν εἴσοδο στόν κινηματογράφο. Τά ἐπεισόδια πού ἔγιναν ἀνέβασαν κατακόρυφα τόν θρύλο τῆς ταινίας.

Ἡ πρόκληση μεγάλωσε ὅταν τό Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης ἐπέλεξε τήν ταινία. Σκηνές ἀπείρου κάλλους διαδραματίστηκαν στούς διαδρόμους πού συνεδρίαζε ή Ἐπιτροπή. Παραιτήσεις καί διορισμοί ἀπ' τό παράθυρο γιά νά ἐμποδιστεῖ ἡ βράβευσή της. Ἰαχές ἀντηχοῦσαν στήν αἴθουσα προβολῆς καί σκηνές λατρείας γιά τούς παράγοντες τοῦ φίλμ. Σφυρίγματα καί ἀποδοκιμασίες γιά τούς ἐκπροσώπους τῆς Ἐξουσίας.

Ὁ μύθος ἑδραιώθηκε χωρίς κανένας νά θελήσει νά προχωρήσει βαθύτερα διερωτώμενος: «Μπᾶς καί οἱ συγγραφεῖς καί ὁ σκηνοθέτης ἐπιχείρησαν ἕνα εἶδος ρεαλιστικοῦ σοσιαλισμοῦ ἀλά ἑλληνικά;» Ἄλλωστε γιά κείνη τήν ἐποχή ή ταινία λειτούργησε θετικά. Ὅπως ἐπίσης καί ἡ 'Αριστερά πού ξέχωρα ἀπό τά ὅποια ἰδεολογήματα τῶν ἡγεσιῶν της δέν μποροῦσε νά ἔχει ἄλλο στόχο παρά μονάχα ἕνα: τή Δημοκρατία. Κι αὐτό ἦταν καλό γιά τόν ἑλληνικό λαό καί τήν Ἑλλάδα.

ΒΡΕΧΕΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΟΓΕΙΤΟΝΙΑ (*)
(Τάσου Λειβαδίτη)

Μικρά κι ἀνήλιαγα στενά καί σπίτια χαμηλά μου
βρέχει στή φτωχογειτονιά, βρέχει καί στήν καρδιά μου.

Ἄχ, ψεύτη κι ἄδικε ντουνιά π' ἄναψες τόν καημό μου
εἶσαι μικρός καί δέν χωρᾶς τόν ἀναστεναγμό μου.

Οἱ συμφορές ἀμέτρητες, δέν ἔχει ὁ κόσμος ἄλλες
φεύγουν οἱ μέρες μου βαριά σάν τῆς βροχῆς τίς στάλες.

(*) τό τραγούδι συμπεριλαμβάνεται καί στήν ΠΟΛΙΤΕΙΑ.

ΜΑΝΑ
(Κώστα Βίρβου)

Εἶναι τῆς μάνας τ' ὄνομα
ἀγάπη καί λατρεία
ὁ ἴσιος δρόμος στή ζωή
κι ή ζεστασιά στά κρύα.

Ὅποιο σπιτάκι δέν ἔχει μάνα
μοιάζ' ἐκκλησιά χωρίς καμπάνα.

Εἶναι τῆς μάνας τ' ὄνομα
στόν ἄρρωστο κουράγιο
μέσα στόν κίνδυνο εὐχή
στό ναυαγό μουράγιο.

γ) ΠΡΟΔΟΜΕΝΗ ΑΓΑΠΗ

Σύνθεση: 1961-62.
Σκηνοθεσία: Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ.
Ἠχογράφηση: 1962.
Γιώτα Λύδια, Γρηγόρης Μπιθικώτσης
Columbia.

Ο ΟΥΡΑΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΛΕΙΣΤΟΣ
(*Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ*)

Τόν ἥλιο εἶχα πρόσωπο
μά σβήστηκε στή δύση
κι ἕνα πουλί, μαῦρο πουλί
στά στήθια ἔχει καθίσει.

Ὁ οὐρανός εἶναι κλειστός
κι εἶναι κλειστοί κι οἱ δρόμοι
κι αὐτός πού ἔχω στήν καρδιά
δέν φάνηκε ἀκόμη.

Εἶν' ἡ καρδιά μου θάλασσα
κι ἡ ἀγάπη μου καράβι
πού ταξιδεύει στ' ἀνοιχτά
βραδιά χωρίς φεγγάρι.

ΚΑΡΑΒΙ ΚΑΛΟΤΑΞΙΔΟ
(*Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ*)

Λευκό καράβι γύρισε
τήν ἄγκυρα σηκώνει
εἶν' ὁ ἀφρός του ἀνθόγαλο
μάλαμα τό τιμόνι.

Καράβι, καράβι καλοτάξιδο
καράβι μέ τή χρυσή καδένα
πού φέρνεις τήν ἀγάπη μου
ἀπ' τά πικρά τά ξένα.

Θά ρίξω λάδι στό γιαλό
καί ρόδα στό λιμάνι
νά 'ρθεῖ ὁ καλός μου στό νησί
νά βάλουμε στεφάνι.

Στό χρόνο ἀπάνω γύρισε
καί λάμπει τ' ἀκρογιάλι.
Σήμερα εἶναι Κυριακή
εἶναι γιορτή μεγάλη.

δ) ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ

Σύνθεση: 1962, Ἀθήνα.
Σκηνοθεσία: Λεωνίδα Μαλένη.
Ἠχογράφηση: 1962.
Γρηγόρης Μπιθικώτσης
Studio Columbia,
ἠχολήπτης ὁ Ν. Κανελόπουλος.

ΜΑΤΩΜΕΝΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
(*Νίκου Γκάτσου*)

Ἕνας κρατοῦσε τό μαχαίρι
ἄλλος κρατοῦσε τό σπαθί
κι ἐγώ σοῦ κράταγα τό χέρι
τό χέρι μου νά ζεσταθεῖ.

Ἀγάπη μου, ἀγάπη μου θά σοῦ μιλήσω τώρα
γιά τῆς χαρᾶς τήν ὥρα καί γιά τή λευτεριά
ἀγάπη μου, ἀγάπη μου στήν πικραμένη χώρα
θά σταματήσει ἡ μπόρα καί θά 'ρθει ἡ ξαστεριά.

Εἶν' τό φεγγάρι ματωμένο
κι ὁ ἥλιος εἶναι σκοτεινός
καί μές στή νύχτα περιμένω
ν' ἀνοίξει πάλι ὁ οὐρανός.

ΧΡΥΣΟΠΡΑΣΙΝΟ ΦΥΛΛΟ
(*Λεωνίδα Μαλένη*)

Γῆ τῆς λεμονιᾶς, τῆς ἐλιᾶς
γῆ τῆς ἀγκαλιᾶς, τῆς χαρᾶς
γῆ τοῦ πεύκου, τοῦ κυπαρισσιοῦ
τῶν παλικαριῶν καί τῆς ἀγάπης
χρυσοπράσινο φύλλο ριγμένο στό πέλαγο.

Γῆ τοῦ ξεραμένου λιβαδιοῦ,
γῆ τῆς πικραμένης Παναγιᾶς
γῆ τοῦ λίβα, τ' ἄδικου χαμοῦ
τ' ἄγριου καιροῦ, τῶν ἡφαιστείων
χρυσοπράσινο φύλλο ριγμένο στό πέλαγο.

Γῆ τῶν κοριτσιῶν πού γελοῦν
γῆ τῶν ἀγοριῶν πού γλεντοῦν
γῆ τοῦ μύρου, τοῦ χαιρετισμοῦ
Κύπρος τῆς ἀγάπης καί τοῦ ὀνείρου
χρυσοπράσινο φύλλο ριγμένο στό πέλαγο.

ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΑΚΙ
(*Λεωνίδα Μαλένη*)

Κρασί νά δώσεις τῆς κυρᾶς κι ὁ κόρφος της φουντώνει
σάν τήν φιλᾶς στόν ὕπνο της καί σχίζει τό σεντόνι.
Δῶσε καί στήν παρέα σου πάντα νά τραγουδᾶτε
καί τά κορίτσια ἀποβραδίς κρυφά κρυφά τρυγᾶτε.

Πιές χελιδονάκι, πιές γλυκό κρασί
πιές γιά νά μεθύσεις μέσα στό φιλί.

Κρασί νά δώσεις τῆς αὐγῆς ν' ἀργήσει νά ξυπνήσει
τή νύχτα νά τή χαίρεσαι, μή φύγει καί σ' ἀφήσει.
Δῶσε καί στόν 'Αρχάγγελο σάν θά 'ρθει νά σέ πάρει
γιά νά σοῦ κάνει τήν τρανή, τήν ὑστερνή τή χάρη.

Ἄχ, χελιδονάκι, πίνεις τό κρασί
κι εἶσαι μεθυσμένο ἀπό τό φιλί.

ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ Ο ΓΙΟΚΑΣ ΣΟΥ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Μανούλα μου ὁ γιόκας σου
πού ἔφυγε στά ξένα
βλέπει τή νύχτα μοναχός
βλέπει τόν πόνο μόνος
τόν λιώνει ὁ ξενιτεμός
καί τόνε δέρνει ὁ πόνος.

Μανούλα, μανούλα ποῦ 'ν' ὁ γιόκας σου
μανούλα, μανούλα ποῦ 'ν' ὁ βασιλικός σου
ποῦ 'ναι τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ
ποῦ 'ν' ἡ ζωή κι ὁ βιός σου;

Μανούλα στεῖλε τά πουλιά
μανούλα στεῖλ' τ' ἀηδόνια
νά μέ ξυπνᾶνε τήν αὐγή
νά 'ρχονται στά ὄνειρά μου
νά μή μέ δέρνει ἡ ἀπαντοχή
νά 'ναι βουνό ἡ καρδιά μου.

ε) ΦΑΙΔΡΑ

Σύνθεση:
1962, Παρίσι.
Σκηνοθεσία:
Jules Dassen.
Ἠχογράφηση:
1962,
Μελίνα Μερκούρη, United Artists.

ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ (ΦΑΙΔΡΑ)
(Γιάννη Θεοδωράκη)

Ἀστέρι μου, φεγγάρι μου
τῆς Ἄνοιξης κλωνάρι μου
κοντά σου θά 'ρθω πάλι.

Κοντά σου θά 'ρθω μιάν αὐγή
γιά νά σοῦ πάρω ἕνα φιλί
καί νά μέ πάρεις πάλι.

Ἀγάπη μου, ἀγάπη μου
ἡ νύχτα θά μᾶς πάρει,
τ' ἄστρα κι ὁ οὐρανός
τό κρύο τό φεγγάρι.

Θά σ' ἀγαπῶ, θά ζῶ μές στό τραγούδι
θά μ' ἀγαπᾶς, θά ζεῖς μέ τά πουλιά
θά σ' ἀγαπῶ, θά γίνουμε τραγούδι
θά μ' ἀγαπᾶς, θά γίνουμε πουλιά.

Ὁ ποταμός εἶναι ρηχός
κι ὁ ὠκεανός εἶναι μικρός
νά πάρουν τόν καημό μου.

Νά διώξουνε τά μάτια σου
νά πνίξουνε τούς ὅρκους σου
ἀπό τό λογισμό μου.

στ) Ο ΑΣΥΜΒΙΒΑΣΤΟΣ (*)

Σύνθεση:
1979 - 1980
σκηνοθεσία:
Ἀνδρέα Θωμόπουλου.
Ἠχογράφηση:
Παῦλος Σιδηρόπουλος.

ΚΑΠΟΤΕ ΘΑ 'ΡΘΟΥΝ ΝΑ ΣΟΥ ΠΟΥΝ
(Λευτέρη Παπαδόπουλου)

Κάποτε θά 'ρθουν νά σοῦ ποῦν
πώς σέ πιστεύουν, σ' ἀγαποῦν
καί πώς σέ θένε.
Ἔχε τό νοῦ σου στό παιδί
κλεῖσε τήν πόρτα μέ κλειδί,
ψέματα λένε.

Κάποτε θά 'ρθουν γνωστικοί
λογάδες καί γραμματικοί
γιά νά σέ πείσουν.
Ἔχε τό νοῦ σου στό παιδί
κλεῖσε τήν πόρτα μέ κλειδί,
θά σέ πουλήσουν.

Καί ὅταν θά 'ρθουν οἱ καιροί
πού θά 'χει σβήσει τό κερί
στήν καταιγίδα
ὑπερασπίσου τό παιδί
γιατί ἄν γλιτώσει τό παιδί
ὑπάρχει ἐλπίδα.

ζ) Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΜΕ ΤΟ ΓΑΡΥΦΑΛΛΟ(*)

Σύνθεση:
1980, Ἀθήνα.
Σκηνοθεσία:
Νίκου Τζίμα.
Ἠχογράφηση:
1980, Μαργαρίτα Ζορμπαλά, ΛΥΡΑ

ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ
(*Γιάννη Θεοδωράκη*)

Ὁ Μπελογιάννης βροχή μέσα στούς κάμπους
στήν πέτρα, στό στάρι, στοῦ σπιτιοῦ μας τή σκεπή
στό χῶμα μας βαθιά ἡ ἀγκαλιά σου
κρατάει γερά τή λευτεριά
κόκκινη γαρουφαλιά τοῦ ἥλιου φωτιά.

Ὁ Μπελογιάννης φωνές μέσα στούς δρόμους
τῆς ἀγάπης καρτέρι γιά τήν κάθε γειτονιά
τό ἀμπέχωνο ξανά φόρεσέ το
στ' ἀνθισμένα κλαριά τή λευτεριά
κόκκινη γαρουφαλιά τοῦ ἥλιου φωτιά.

(*) Οἱ δυό τελευταῖες ταινίες εἶναι πρόσφατες ἀλλά ἐντάχθηκαν σ' αὐτήν τήν ἑνότητα λόγω θεματικῆς συνάφειας.

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ

(Brendan Behan - μετάφραση Βασίλη Ρώτα)

Σύνθεση:
Όχτώβριος 1961, Παρίσι.
Πρώτη παρουσίαση τοῦ θεατρικοῦ ἔργου:
Ἀπρίλιος τοῦ 1962 στό Κυκλικό Θέατρο τοῦ Λ. Τριβιζᾶ. Σκηνοθεσία Λεωνίδα Τριβιζᾶ, σκηνικά-κοστούμια τοῦ Γιάννη Τσαρούχη.
Πρώτη ἠχογράφηση:
1962, Ντόρα Γιαννακοπούλου (ΤΟ ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ), Δημήτρης Φάμπας (κιθάρα), Studio Columbia, ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος.
Ὁλοκληρωμένη ἠχογράφηση:
1962, Μίκης Θεοδωράκης, ΛΥΡΑ.
Ἐξώφυλλο: ξυλογραφία τοῦ Ἀ. Τάσσου.
1962, Μίκης Θεοδωράκης, Pathe-Marconi (France).
1962, Μίκης Θεοδωράκης, Polydor (France).
1972, Μαρία Φαραντούρη, Pathe-Marconi (France).

Τό ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ τοῦ Μπήαν παρουσιάστηκε στήν Ἀθήνα δύο φορές. Τήν πρώτη στά 1962 καί τή δεύτερη στά 1966. Καί στίς δύο παραστάσεις χρησιμοποιήθηκε ἡ μουσική πού ἔγραψα γιά τό ἔργο αὐτό. Τό ἀναφέρω γιατί θεωρῶ τό ἀριστούργημα αὐτό τῆς ἰρλανδικῆς θεατρικῆς τέχνης σάν ἕνα ὑπόδειγμα σύγχρονου δραματικοῦ ἔργου πού καθώς εἶναι ὀργανικά δεμένο μέ τή μουσική -γιατί ἔτσι τό συνέλαβε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας- ἀποτελεῖ συνάμα καί ἕνα τέλειο ὑπόδειγμα γιά τή σύγχρονη λαϊκή τραγωδία.

Κι ἐδῶ συνυπάρχουν τά δύο βασικά της στοιχεῖα, δηλαδή ἡ σύγχρονη Μυθολογία καί τό σύγχρονο λαϊκό τραγούδι.

Ὁ Μπήαν ἐμπνέεται ἀπό τόν ἀπελευθερωτικό ἀγώνα τοῦ ἰρλανδικοῦ λαοῦ. Δέν μένει ὅμως ἐκεῖ ἀλλά μέ τό κεντρικό πρόσωπο-σύμβολο τοῦ ὅμηρου Ἄγγλου στρατιώτη, ὑψώνει μιά σπαρακτική κραυγή μπροστά στόν παραλογισμό τοῦ πολέμου πού μεταβάλλει τούς ἀνθρώπους σέ ἁπλᾶ ἐξαρτήματα ἑνός ἀποτρόπαιου καί στυγνοῦ μηχανισμοῦ πού ζεῖ μέ σάρκες καί δάκρυα.

Ἡ νεότερη ἰρλανδική Μυθολογία, πού ἀπό μέσα της βγαίνει τό ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ, εἶναι -θά λέγαμε- δίδυμη ἀδελφή μέ τή δική μας τή νεοελληνική Μυθολογία. Καί ἀπό τό γεγονός αὐτό ξεπηδᾶ τόσο ἡ καυτή ἐπικαιρότητα ὅσο καί ἡ παγκοσμιότητα αὐτοῦ τοῦ ἔργου, μιᾶς καί, ὅπως εἴδαμε, αὐτές οἱ «τοπικές μυθολογίες» εἶναι σάρκα ἀπό τή σάρκα τῆς σύγχρονης παγκόσμιας μυθολογίας. Πού τήν χαρακτηρίζει τό ξεπέρασμα ἀπό τά ἀτομικά-προσωπικά καί τό ἀνέβασμα στά προβλήματα τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων. Ἡ σχέση ἄτομο-ἄτομο ἐντάσσεται, θά ἔλεγα ἀσφυκτικά, μέσα στά πλαίσια τῆς σχέσης ὁμάδα-ὁμάδα. Τά προβλήματα τοῦ θεοῦ καί τῆς ὕπαρξης, τῆς μοναξιᾶς καί τοῦ ἔρωτα, τῆς ἀγάπης καί τοῦ μίσους, παραμένουν πάντοτε προβλήματα θεμέλια.

Ὅμως δέν τοποθετοῦνται μόνο μέσα σέ σαλόνια οὔτε ἐξαντλοῦνται σέ ἰψενικά τρίγωνα καί ψυχαναλυτικές πραγματεῖες ἀλλά γίνονται στοιχεῖα μέσα στήν εὐρύτερη καί γενικότερη πάλη τοῦ ἀνθρώπου γιά ζωή καί ἐλευθερία.

Κι αὐτός ὁ ἀγώνας γιά τή ζωή καί γιά τήν ἐλευθερία εἶναι πολύμορφος, πολύτροπος καί πολυπρόσωπος. Δέν εἶναι φυσικά μόνο σημερινός. Ἦταν χτεσινός καί προχτεσινός. Εἶναι παντοτινός. Σήμερα ὅμως περνάει στή φάση τῆς συνειδητοποίησης ἀπό ἀπέραντες λαϊκές μάζες, σέ ὅλο τόν κόσμο, αὐτοῦ τοῦ θεμελιακοῦ αἰτήματος γιά ζωή καί ἐλευθερία, πού παίρνει ὅλο καί πιό καινούριες καί συχνά ἀπίθανες μορφές : πραγματικά, πλάι στά κινήματα γιά τίς ἐθνικές, κοινωνικές καί οἰκονομικές ἐλευθερίες, γιά τίς ὁποῖες μέ περισσότερη ἔνταση καί σέ μεγαλύτερη ἔκταση καί κυρίως μέ ὁλοένα καί πιό φωτισμένη συνείδηση παλεύουν σήμερα οἱ λαοί, ἔρχονται νά προστεθοῦν τά ἰδιόμορφα κινήματα τῆς παγκόσμιας νεολαίας, ὅπως λ.χ. τό κίνημα τῶν χίπις πού ἐκφράζει ἀναμφισβήτητα μιά δική του μορφή στήν ἀναζήτηση τῆς ζωῆς καί ἐλευθερίας ἤ τό κίνημα γιά τήν ἐλευθερία τοῦ σέξ πού ἀναπτύσσεται στίς μέρες μας μέ ἰδιαίτερη ἔνταση στίς σκανδιναβικές χῶρες, εἴτε τέλος τά κινήματα τῶν φοιτητῶν καί τῶν τεχνοκρατῶν στίς προηγμένες χῶρες, πού ἔχουν σάν ἕνα βασικό στόχο τήν ἀπαλλαγή τοῦ μέλους τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας ἀπό τό ἄγχος τῆς ἀλλοτρίωσης.

Σάν συνθέτης δέν θέλησα νά γράψω γιά τό ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ μιά τυπικά λαϊκή ἑλληνική μουσική -θά 'λεγα «ἐπιθετικά» νεοελληνική λαϊκή μουσική!- ὅπως ἔκανα μέ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ. Ἡ μουσική μου ἔπρεπε νά ἔχει, ἤ μᾶλλον ἦταν ἀναγκασμένη νά ἔχει τό νεοελληνικό χαρακτήρα λόγω τῆς ἴδιας τῆς καταγωγῆς τοῦ δημιουργοῦ της. Καί τό γεγονός αὐτό, ὅπως εἴδαμε, δέν ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τό βαθύτερο χαρακτήρα τοῦ ἔργου. Ὅμως ἡ φόρμα τῆς μουσικῆς θά ἔπρεπε νά προσιδιάζει στήν εἰδική ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου.

Μ' αὐτά τά κριτήρια συνέθεσα τά 15 τραγούδια τοῦ ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ -σέ ἀριστουργηματική ἀπόδοση τοῦ Βασίλη Ρώταπού μερικά ἀπ' αὐτά, ὅπως λ.χ. ΤΟ ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ καί ἡ ΛΑΜΠΡΗ, ἀφομοιώθηκαν ἀπό ἕνα τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ πού τά θεώρησε δικά του ὄχι μόνο σάν τραγούδια ἀλλά θά ἔλεγα ἀκόμα σάν τραγούδια-σύμβολα στόν δικό του ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία!

Τό σύγχρονο -καί πιό είδικά τό νεοελληνικό θέατρο- ἔχει φυσικά τά δικά του προβλήματα, ἐπιδιώξεις, ἐπιτεύγματα. Τή δική του πορεία. Ξεχωρίζοντας τό θέατρο τοῦ Μπρέχτ, δέν μποροῦμε νομίζω νά ποῦμε ὅτι ὑπάρχει σήμερα ἕνα ἀληθινό σύγχρονο θέατρο μαζῶν.

Ὁ Κινηματογράφος ἀντίθετα μᾶς ἔδωσε καί μᾶς δίνει ἔργα ὑψηλῆς καλλιτεχνικῆς στάθμης πού γίνονται κατανοητά καί συγκινοῦν ἑκατομμύρια συνανθρώπους μας σέ ὅλα τά πλάτη καί τά μήκη τῆς γῆς.

Μήπως ἡ παραδοσιακή θεατρική λειτουργία εἶναι ξεπερασμένη ἀπό τήν ἐποχή μας; Μήπως δηλαδή, εἰδικότερα ἡ διαδικασία τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ ἔργου μέ τό κοινό μέσα στό χῶρο τοῦ θεάτρου -πού εἶναι, ὅπως καί οἱ αἴθουσες συναυλιῶν, «Ναοί» τῆς μεγαλοαστικῆς κουλτούρας- σοκάρει τίς μεγάλες λαϊκές μάζες; Τίς κάνει νά «νιώθουν ἄσχημα» καί τελικά τίς ἀπωθεῖ; Κάτι τέτοιο π.χ. ὑποστηρίζουν οἱ δημιουργοί τοῦ «living theatre» γι' αὐτό καί δίνουν τίς παραστάσεις τους παντοῦ ἀλλοῦ -ἀκόμα καί στό δρόμο- ἐκτός ἀπό τήν «ἀστοποιημένη» περιοχή τοῦ θεάτρου.

Αὐτά φυσικά εἶναι προβλήματα πού ἀνήκουν καί ἀφοροῦν ἕναν ἄλλο χῶρο. Τό χῶρο τοῦ θεάτρου. Μήπως ὅμως ἡ παρουσία τῆς σύγχρονης λαϊκῆς μουσικῆς θά μποροῦσε νά προσφέρει στό σύγχρονο θέατρο -πού φιλοδοξεῖ νά γίνει ἕνα θέατρο μαζῶν- αὐτή τή ζωντάνια, τή θέρμη καί τήν οἰκειότητα πού κάνει τίς μάζες νά αἰσθάνονται «σάν στό σπίτι τους», ὅταν ἀκοῦν ἤ τραγουδοῦν ὁποιαδήποτε ἀπό τά τραγούδια ἐκεῖνα πού εἶναι πράγματι πηγαῖα καί ἀντιπροσωπευτικά τοῦ καιροῦ μας;

Φυσικά, αὐτή ἡ σκέψη δέν εἶναι καθόλου πρωτότυπη. Ἀπόδειξη ὅτι πάρα πολλοί παραγωγοί, θιασάρχες κ.ἄ. καταφύγανε καί καταφεύγουν συχνά στή χρησιμοποίηση τῆς λαϊκῆς μουσικῆς μέσα στά θέατρά τους. Ὅμως, φοβᾶμαι, γιά λόγους καθαρά ἐμπορικούς!

Δέν εἶναι αὐτό τό πνεῦμα τοῦ δικοῦ μας συλλογισμοῦ. Καί νομίζω ὅτι τά δύο παραδείγματα πού ἀνέφερα πιό πρίν, δηλαδή ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ καί τό ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ, δείχνουν μέ ἀρκετή σαφήνεια -τό ἐλπίζω- μέ ποιό τρόπο ἀντιλαμβάνομαι τή σύζευξη δράματος καί μουσικῆς.

Εἶναι αὐτονόητο ὅτι καί στό θέμα αὐτό, ὅπως καί στήν περίπτωση τῆς μετασυμφωνικῆς μουσικῆς, πιστεύω ὅτι ἡ δημιουργία μιᾶς σύγχρονης τραγωδίας καί ἑνός μουσικοῦ δράματος ἤ μουσικῆς κωμωδίας, πρέπει νά εἶναι ἔργο κοινό τοῦ δραματικοῦ συγγραφέα καί τοῦ συνθέτη. Στά ἔργα πού προανέφερα, τά τραγούδια ἁπλῶς διακόπτουν καί διακόπτονται ἀπό τόν διάλογο. Αὐτή κατά τή γνώμη μου εἶναι μιά πρώτη μορφή αὐτοῦ τοῦ νέου εἴδους -πού, ἐξάλλου, πρῶτος ὁ Μπρέχτ τή χρησιμοποίησε πλατιά στήν *Ὄπερα τῆς Πεντάρας*. Εἶμαι ὅμως πεισμένος ὅτι εἶναι δυνατόν νά προχωρήσουμε ἀκόμα πιό μακριά πρός τήν κατεύθυνση ἑνός σύγχρονου λυρικοῦ θεάτρου καί μιᾶς σύγχρονης τραγωδίας πού νά προέρχεται καί νά στηρίζεται ὁλοκληρωτικά στά δύο θεμελιώδη στοιχεῖα πού εἴδαμε πιό πρίν, δηλαδή στή σύγχρονη Μυθολογία καί στό σύγχρονο λαϊκό τραγούδι.

(Ἀπόσπασμα ἀπό τό βιβλίο τοῦ συνθέτη ΧΡΕΟΣ, ἐκδόσεις ΠΛΕΙΑΣ).

ΗΤΑΝ 18 ΝΟΕΜΒΡΗ

Ἦταν δεκαοχτώ Νοέμβρη
πέρα στό Μακρούν μπροστά
φτάσαν ταχτικοί χακένιοι
μέ τά μεταγωγικά.

Τά παιδιά τούς καρτεροῦσαν,
τοῦ στρατοῦ τοῦ λαϊκοῦ
καί μέ τίς χειροβομβίδες
τούς ἐκάμαν τ' ἀλατιοῦ.

ΤΟ ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ

Ἦταν πρωί τ' Αὐγούστου
κοντά στή ροδαυγή
βγῆκα νά πάρω ἀγέρα
στήν ἀνθισμένη γῆ.
Βλέπω μιά κόρη κλαίει
σπαραχτικά θρηνεῖ
σπάσε καρδιά μου ἐχάθη
τό γελαστό παιδί.

Εἶχεν ἀντρειά καί θάρρος
κι αἰώνια θά θρηνῶ
τό πηδηχτό του βῆμα,
τό γέλιο τό γλυκό.
Ἀνάθεμα τήν ὥρα
κατάρα τή στιγμή
σκοτῶσαν οἱ δικοί μας
τό γελαστό παιδί.

Ὦ, νά 'ταν σκοτωμένο
στοῦ ἀρχηγοῦ τό πλάι
καί μόνο ἀπό βόλι
Ἐγγλέζου νά 'χε πάει.
Κι ἀπ' ἀπεργία πείνας
μέσα στή φυλακή,
θά 'ταν τιμή μου πού 'χασα
τό γελαστό παιδί.

Βασιλικιά μου ἀγάπη,
μ' ἀγάπη θά σέ κλαίω
καί γιά τό ὅ,τι ἔκανες
αἰώνια θά τό λέω.
Γιατί ὅλους τούς ἐχθρούς μας
θά ξέκανες ἐσύ,
δόξα τιμή στ' ἀξέχαστο,
τό γελαστό παιδί.

ΔΕΝ ΕΧΕΙ Η ΓΗ ΚΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΘΕΣΗ

Δέν ἔχει ἡ Γῆ κι ὁ Κόσμος θέση σάν κι αὐτή
ἀνάμεσα σέ μᾶς τούς δυό.
Δέν ἔχει ἡ Γῆ κι ὁ Κόσμος θέση σάν κι αὐτή
Ἀκούσλα, ταίρι μου χρυσό.

ΑΝΟΙΞΕ ΛΙΓΟ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ

Ἄνοιξε σιγά τήν πόρτα
κλεῖσ' τη γιά νά μήν τραβάει
ὅλη τή ζωή μου χύνω δάκρυα, δάκρυα
τό στόμα μου δέν ξέρει νά γελάει.

Ἄνοιξε λίγο τό παράθυρο
κι ἄσ' το φυρό γιά τό Χριστό.
Ἔμπα καί κάτσε κι ὕστερα
θά σοῦ τό πῶ τό μυστικό.

Μόν' μιά φορά σάν ἔπεσε ἡ εἰκόνα
κι ἄφησε τή γριά τή βάβω μου ξερή
κεῖ πού 'λεγε παλιό ἰρλανδέζικο τραγούδι
πῶς πούλησαν προδότες τόν ὁδηγητή.

Ἄνοιξε λίγο τό παράθυρο
κι ἄσ' το φυρό γιά τό Χριστό.
Ἔμπα καί κάτσε κι ὕστερα
θά σοῦ τό πῶ τό μυστικό.

Ἀπό τούς μπάσταρδους τούς ξένους
κρύψε καλή μου τό χάλι σου
ἐμεῖς λιοντάρι καί λυκόρνιο
καί ρόδο στό κεφάλι σου.

Ἄνοιξε λίγο τό παράθυρο
κι ἄσ' το φυρό γιά τό Χριστό.
Ἔμπα καί κάτσε κι ὕστερα
θά σοῦ τό πῶ τό μυστικό.

ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΘΕΣΗ Η ΓΗ

Δέν ἔχει θέση ἡ Γῆ παρά γιά τή ζωή,
δέν ἔχει θέση ὅπου κι ἄν πᾶς.
Δέν ἔχει θέση ἡ Γῆ παρά γιά τή ζωή·
στό λέω καί νιῶσ' το ἄν ἀγαπᾶς.

Τή μάνα σου μήν τήν πετροβολᾶς,
ὅταν πεθάνει, αὐτό θά σέ πονάει.
Τή μάνα σου μήν τήν πετροβολᾶς·
κάλλιο ὁ πατέρας σου πετριές ἄς φάει.

ΔΙΑΒΑΖΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

Διαβάζεις στήν Ἁγία Γραφή χρυσές σελίδες,
διαβάζεις λόγια ὡραῖα πού μιλᾶν γι' ἀγάπη,
διαβάζεις καί τόν Πλάτωνα, ὅλους τούς σοφούς
πού λέν γιά ἐλπίδα, γιά χαρά, γι' ἀγάπη, γιά εἰρήνη.

Μά αὐτά, λέω, σάν ἀνόητα τά νιώθει ὁ νοῦς,
σάν νά λένε γιά λεπρούς ἤ γιά νεράιδες.
Καλά τό βλέπεις, ὅταν ἄνθρωπο χρειαστεῖς,
πώς σάν τόν ἑαυτό σου ἐσέ δέ σ' ἀγαπάει κανείς.

Ἐπάσκισα κι ἐγώ νά γίνω κάποιος
στά δεκατρία μου δούλεψα καλά στό τράμ,
μά κι ἄν δέν ἔγινα γιατρός, στρατιωτικός
τόν βασιλιά τόν ὑπηρέτησα πιστά.

Ποτέ στούς χαλεπούς καιρούς δέν πρόδωσα,
οὔτε ὅταν οἱ Ἄγγλοι τά 'καναν σμπαράλια ἐδῶ,
κι ὅταν γίναμε ἀνεξάρτητοι ἤμουν νομιμόφρων.
Μά σάν τόν ἑαυτό σου ἐσέ δέ σ' ἀγαπάει κανείς.

Πράγματι, τούς μικρούς ἐμᾶς, τῆς μεσαίας τάξεως
μᾶς φέρνουν γύρω σάν καφέδες σέ ἀγρυπνία,
οἱ ὑπάλληλοι μᾶς ἔχουν σά γαϊδούρια στή σειρά,
μᾶς κοροϊδεύει ὁ ὄχλος ὅταν προσπαθοῦμε
νά 'χουμε τρόπους, νά μιλᾶμε καθαρεύουσα.
Ἔτσι οὔτε σύλλογο ἔχουμε καί εἶναι νά μᾶς κλαῖς.
Μά, μολοντοῦτο ξέρουμε καλά κι ἐμεῖς
πώς σάν τόν ἑαυτό σου ἐσέ δέ σ' ἀγαπάει κανείς.

ΤΗΣ ΚΟΛΑΣΗΣ ΚΑΜΠΑΝΕΣ

Τῆς κόλασης καμπάνες
γιά σᾶς, ὄχι γιά μένα.
Ὦ θάνατέ μου, ἔλα.
Ποῦ εἶναι ἡ ἐλπίδα,
ποῦ νά 'ναι, τάφε, ἡ νίκη σου;

Ἄν δεῖς τόν ἐργολάβο,
ἄν δεῖς τόν ὁδηγό
νά πιεῖτε μιά μ' ὅ,τι ἔμεινε·
τώρα σᾶς χαιρετῶ.

ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΘΥΜΑΜΑΙ

Τόν Σεπτέμβριο θυμᾶμαι
ὅταν ἄδειασαν οἱ πάγκοι
κι ἔπαψε ἡ βουή τοῦ κόσμου
πῆγαν τά παιδιά γιά τσάι.
Ἄσε μας, Θεέ ψηλά,
νά θυμόμαστε τ' ἁπλά
τώρα πού ἔχουν πιά πεθάνει
ὅλοι πού μᾶς ἀγαπᾶνε,
λοχαγοί καί βασιλιάδες.

Πέρα στήν παλιά μας Κύπρο
καί στήν Κένυα τήν καημένη
ὅλοι ἐκεῖ βασανισμένοι
μαῦροι κι ἄσπροι ἀπό τούς ἄσπρους.
Καί στά ξωτικά τά μέρη
κι ὅπου ρίξουμε τό μάτι
τό κουδούνι τοῦ σχολείου
στό μισό Μπελφάστ σημαίνει
κι ἄχ, ἡ Ἀγγλία μας ἡ καημένη,
λοχαγοί καί βασιλιάδες.
Σκόνταψα σ' ἕνα βραχνά μου
καί στό πάρκο κεῖ τοῦ Οὐϊνσδορ,
τί θαρρεῖτε κεῖ πώς ηὗρα
περπατώντας στό σκοτάδι;
Μισοδαγκωμένο μῆλο
καί τό πιό ἀστεῖο ἀπ' ὅλα
χαραγμένα πέντε δόντια
πέντε δόντια ἀπό παιδάκι,
λοχαγοί καί βασιλιάδες.

ΘΑ ΣΟΥ ΔΩΣΩ ΕΝΑ ΤΟΠΙ ΧΡΥΣΟ

Θά σοῦ δώσω ἕνα τόπι χρυσό
γιά νά παίζεις στό χώλ μέ παιδιά
ἄν μέ πάρεις, μέ πάρεις, μέ πάρεις
νά 'μαι ταίρι σου πιά.

Θά σοῦ δώσω τά κλειδιά τῆς καρδιᾶς μου
καί τά χρήματα ὅσα κι ἄν ἔχω,
ἄν μέ πάρεις, μέ πάρεις, μέ πάρεις
νά 'μαι ταίρι σου πιά.

Θά σοῦ δώσω ρολόι μέ καδένα
νά τό δείχνεις κρυφά στά παιδιά,
ἄν μέ πάρεις, μέ πάρεις, μέ πάρεις
νά 'μαι ταίρι σου πιά.

Θά σοῦ δώσω χρυσάφι, χρυσάφι
νά γεμίζεις τίς χοῦφτες φλωριά,
ἄν μέ πάρεις, μέ πάρεις, μέ πάρεις
ταίρι νά 'μαστε πιά.

Θά σοῦ φτιάξω μιά πίτα μέ κρέας,
θά σέ κρύψω ὥς νά φύγουν οἱ μάγκες,
ἄν μέ πάρεις, μέ πάρεις, μέ πάρεις
ταίρι νά 'μαστε πιά.

Ὅμως πρῶτα νά δοῦμε ἄν ταιριάζουμε,
ἄν ταιριάζουμε οἱ δυό μας σωστά.

ΘΑ ΣΟΥ ΣΤΕΙΛΩ ΜΑΝΑ

Θά σοῦ στείλω μάνα
ἕνα κουτί μέ σπίρτα
ἀπό τήν Ἰρλανδία.
Ἕνας τοκογλύφος σκούζει
«φτάσε χάρε, πάρε με
πάρε με, ἕνας Ἄγγλος
μοῦ 'φαγε τά βόλια».

ΘΕΣ ΝΑ ΖΕΙΣ ΑΠ' ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

- Θές νά ζεῖς ἀπ' τίς γυναῖκες
καί ποτέ νά μή δουλεύεις;
Νά 'σαι σωματέμπορος;
- Ναί, τή μαύρη ἀλήθεια, θέλω.
- Θές νά στέκεις στό Σόχο
νά 'σαι Γουέστ Ἔντ νταβατζής;
- Καλοπέραση γουστάρω
καί γι' αὐτό νά γίνω εὐθύς.
- Τά πορνόφυλλα διαβάζεις
καί γι' ἀνθρώπους σάν κι αὐτούς;
- Πού λένε γι' ἀσέλγειες καί γιά φόνους.
- Δέ μοῦ λές, μοῦ τά χαρίζεις;
- Ναί, μ' ἀρέσει νταβατζής
θά βαλθῶ μέ τά σωστά μου
νά πιάσω ἐγγλέζικο παρά
πού 'χει πέραση παντοῦ.
Γιέ μου, γειά, ὁ Θεός μαζί σου
πρωί βράδυ προσευχή
καί στέλνε στή μητέρα σου
ἕνα κάλπικο φλουρί.

ΔΕΝ ΠΑΙΡΝΕΙ ΕΔΩ ΚΑΝΕΙΣ

Δέν παίρνει ἐδῶ κανείς
τή θέση τῆς μητέρας
γιά νά τῆς δώσει ἕνα φιλί
γλυκό γιά μένα.

ΕΙΜ' ΑΓΓΛΟΣ ΝΙΟΣ ΚΑΙ ΤΥΧΕΡΟΣ

Εἶμ' Ἄγγλος νιός καί τυχερός
θέλω τό βασιλιά
κι ἄς ἀκριβαίνουν τόν καπνό
φτάνει πού μέ ρωτᾶν.

Τή γριάν Ἀγγλία τήν ἀγαπῶ
ἀπό Δύση σ' Ἀνατολή
ἀπ' τόν Ἰορδάνη τόν ποταμό
ὥς τοῦ Ἄτλα τήν ἀκτή.

Εἶμ' Ἄγγλος νιός καί τυχερός
θέλω τό βασιλιά
κι ἄς ἀκριβαίνουν τόν καπνό
φτάνει πού μέ ρωτᾶν.

Τή γριάν Ἀγγλία ὅπου βρεθῶ
τήν ἔχω στήν καρδιά
μόνο αὐτούς τούς νέγρους νά 'διωχνα
ὄξω μέ μιά κλοτσιά.

ΛΑΤΡΕΥΩ ΤΟ ΣΩΤΗΡΑ ΜΟΥ

Λατρεύω τό Σωτήρα μου,
τόν Πλάστη μου ἀγαπῶ,
στήν κόλαση εἶναι ἡ θέση
γιά τόν Ὀξαποδῶ.

Καί λέω στόν μίστερ Ντάλλες,
παρακαλῶ πολύ
γιά μιά μεγάλη χάρη
ἄχ! ὄχι ἀστεῖα
ὄχι ἀστεῖα μέ τό φεγγάρι.

Εἶμαι μικρούλα Χριστιανή
τά πόδια μου ἄσπρο χιόνι
καθημερνά προσεύχομαι
γιά τῆς Λαμπρῆς τ' ἀρνί.

Φωνάζω στόν Μακμίλλαν
πού μοιάζει μανιτάρι·
ἄχ! ὄχι ἀστεῖα
ὄχι ἀστεῖα μέ τό φεγγάρι.

ΠΟΙΟΣ ΔΕ ΜΙΛΑ ΓΙΑ ΤΗ ΛΑΜΠΡΗ

Ποιός δέ μιλᾶ γιά τή Λαμπρή,
γιορτή ξανανιωμοῦ,
πᾶν τά παιδιά στόν πόλεμο
καί πᾶν τοῦ σκοτωμοῦ.

Μέ θάρρος οἱ τρανές καρδιές
ἐπιάσαν τά στενά,
ψηλά ἡ σημαία ἀνέμιζε
ἡ ἀντάρτισσα μπροστά.

Δέκα χιλιάδες φτάσανε
χαχένιοι ταχτικοί
γιά νά σκοτώσουν τά παιδιά
μά μεῖναν ἐδ' ἐκεῖ.

Μέ πολυβόλα κι ἅρματα
κανόνια τους σωρό,
κανένας τους δέ γύρισε,
δέ φταῖμε μεῖς γι' αὐτό.

Ἕνας μέ δέκα, ἡμέρες ἕξ,
κρατήσαμε γερά
καί δέν περάσαν τίς γραμμές,
μ' ὅλα τους τά πυρά.

Μᾶς ρίξαν καί φαρμακερά
ἀέρια καί καπνούς,
μᾶς κάψαν τήν πρωτεύουσα
ὡσάν τούς Γερμανούς.

Σκοτῶσαν τούς ἡγέτες μας
χωρίς ἀπολογιά τους,
γυναῖκες μας, μικρά παιδιά
στά γόνατα μπροστά τους.

Τούς τάφους ἄνοιγαν κρυφά
καί θάβαν τούς νεκρούς
δέν πιάσαν οὔτε σκότωσαν
ἀντάρτες μας πιστούς.

Ποιός δέ μιλᾶ γιά τή Λαμπρή
γιορτή ξανανιωμοῦ,
πᾶν τά παιδιά στόν πόλεμο
καί πᾶν τοῦ σκοτωμοῦ.

SOS (106)

92-1

106

Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ

(Ἰάκωβου Καμπανέλλη)

Σύνθεση:
1963, Ἀθήνα.
Σκηνοθεσία - στίχοι:
Ἰάκωβου Καμπανέλλη.
Πρώτη ἠχογράφηση:
1963,
Τζένη Καρέζη, Νίκος Κούρκουλος,
Γιάννης Πουλόπουλος, Γιώργος Ζαμπέτας
Studio Columbia
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος
1977, Χρῆστος Θεοδωρίδης, Gema.

ΤΟ ΨΩΜΙ ΕΙΝΑΙ ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ

Τό ψωμί εἶναι στό τραπέζι
τό νερό εἶναι στό σταμνί
τό σταμνί στό σκαλοπάτι
δῶσε τοῦ ληστῆ νά πιεῖ.

Τό ψωμί εἶναι στό τραπέζι
τό νερό εἶναι στό σταμνί
τό σταμνί στό σκαλοπάτι
δῶσε τοῦ Χριστοῦ νά πιεῖ.

Δῶσε μάνα τοῦ διαβάτη
τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ ληστῆ
δῶσε μάνα νά χορτάσει
δῶσ' του ἀγάπη μου νά πιεῖ.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ ΣΟΥ

Εἶμαι ἕνα παιδί τῆς νύχτας
ἕνας ἴσκιος μοναχός
ἕνα δάκρυ ἀπό φεγγάρι
τῆς αὐγῆς ἕνας λυγμός.

Σ' ἀγαπῶ μά δέ θά 'ρθῶ
νά σέ βρῶ, γιατί τό ξέρω
σ' ἀγαπῶ μά δέ θά 'ρθῶ
τό φαρμάκι θά σοῦ φέρω.

'Από τό παράθυρό σου
πέρασε τό καλοκαίρι
πέρασε κι ἡ συννεφιά
πέρασε ὅλη μας ἡ ἀγάπη
πέρασε ὅλη μας ἡ πίκρα
πέρασε καί ἡ χαρά.

Εἶμαι μιά βροχή στόν ἥλιο
μιά φωτιά μές στή βροχή
μιά φωνή μές στόν ἀγέρα
μιά σιωπή μές στή σιωπή.

Σ' ἀγαπῶ μά δέ θά 'ρθῶ
νά σέ βρῶ, γιατί τό ξέρω
σ' ἀγαπῶ μά δέ θά 'ρθῶ
τό φαρμάκι θά σοῦ φέρω.

ΔΟΞΑ ΤΩ ΘΕΩ

'Απ' τό πρωί μές στή βροχή
καί μέσα στό λιοπύρι
γιά μιά μπουκιά κι ἕνα ποτήρι
καί Δόξα τῷ Θεῷ.

Πέτρα τήν πέτρα ὁλημερίς
χτίζω καί δέ σέ φτάνω
Ἥλιε μου πόσο εἶσαι πάνω
καί Δόξα τῷ Θεῷ.

Παράθυρο γιά τ' ὄνειρο
κι αὐλή γιά τό σεργιάνι
ὁ ἴσκιος σου νά μή σέ φτάνει
καί Δόξα τῷ Θεῷ.

ΣΤΡΩΣΕ ΤΟ ΣΤΡΩΜΑ ΣΟΥ

Ὁ δρόμος εἶναι σκοτεινός
ὥσπου νά σ' ἀνταμώσω
ξεπρόβαλε μεσοστρατίς
τό χέρι νά σοῦ δώσω.

Στρῶσε τό στρῶμα σου γιά δυό
γιά σένα καί γιά μένα
ν' ἀγκαλιαστοῦμε ἀπ' τήν ἀρχή
νἄν' ὅλα ἀναστημένα.

Σ' ἀγκάλιασα μ' ἀγκάλιασες
μοῦ πῆρες καί σοῦ πῆρα
χάθηκα μές στά μάτια σου
καί στή δική σου μοίρα.

ΜΑΓΙΚΗ ΠΟΛΗ

Σύνθεση:
1963, Ἀθήνα.
Ἐπιθεώρηση - σκηνοθετική ἐπιμέλεια:
Λεωνίδα Τριβιζᾶ.
Πρώτη ἠχογράφηση:
1963, Γρηγόρης Μπιθικώτσης, Μαίρη Αἴντα, Studio Columbia.

ΒΑΡΚΑ ΣΤΟ ΓΙΑΛΟ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Πέντε πέντε δέκα
δέκα δέκα ἀνεβαίνω τά σκαλιά
γιά τά δυό σου μάτια
γιά τίς δυό φωτιές
πού ὅταν μέ κοιτάζουν
νιώθω μαχαιριές.

Βάρκα στό γιαλό
βάρκα στό γιαλό
γλάστρα μέ ζουμπούλι
καί βασιλικό.

Πέντε πέντε δέκα
δέκα δέκα θά σοῦ δίνω τά φιλιά.
Κι ὅταν σέ μεθύσω
κι ὅταν θά σέ πιῶ
θά σέ νανουρίσω
μέ γλυκό σκοπό.

Πέντε πέντε δέκα
δέκα δέκα κατεβαίνω τά σκαλιά
φεύγω γιά τά ξένα
γιά τήν ξενιτιά
καί μήν κλαῖς γιά μένα
ἀγάπη μου γλυκιά.

ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Τό φεγγάρι κάνει βόλτα
στῆς κυρᾶς μου τά μαλλιά.

Παῖξε, Τσιτσάνη μου, τό μπουζουκάκι
ρίξε μου μιά γλυκιά πενιά,
παῖξε, Τσιτσάνη μου, τό μπουζουκάκι
νά θυμηθοῦμε τά παλιά.

Τό φεγγάρι κάνει κύκλο
στῆς κυρᾶς μου τήν καρδιά.

Παῖξε, Μανώλη μου, τό μπουζουκάκι
ρίξε μου μιά γλυκιά πενιά,
παῖξε, Μανώλη μου, τό μπουζουκάκι
νά θυμηθοῦμε τά παλιά.

Τό φεγγάρι κάνει βόλτα
μά ἡ κυρά δέν μ' ἀγαπᾶ.

Παῖξε, Γρηγόρη μου, τό μπουζουκάκι
ρίξε μου μιά γλυκιά πενιά,
παῖξε, Γρηγόρη μου, τό μπουζουκάκι
νά ξεχαστοῦνε τά παλιά.

ΤΙ ΝΑ ΤΗΝ ΚΑΝΩ ΤΗ ΧΑΡΑ
(*Νότη Περγιάλη*)

Καρδιά μου ποιός τήν πόρτα σου χτυπᾶ
χτυπάει καί σύ δέ βγαίνεις.
Ἦρθ' ἡ χαρά κοντά σου μιά βραδιά
κι ἐσύ δέν κατεβαίνεις.

Τί νά τήν κάνω τή χαρά
χαρά στόν πού τήν ἔχει
νά τή σηκώσω στά βουνά
στό κρύο δέν ἀντέχει.
Στό σπιτικό μου εἶναι στενά
καί μέσα μου ὅλο βρέχει.

Τή στόλισα στεφάνι στά μαλλιά
καί πάω νά τραγουδήσω
μά ὁ στεναγμός μοῦ πνίγει τή μιλιά
κι ὅλο γυρίζω πίσω.

ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΒΛΕΠΕΙΣ
(*Μιχάλη Κατσαροῦ*)

Αὐτούς πού βλέπεις πάλι θά τούς ξαναϊδεῖς
θά τούς γνωρίσεις πάλι,
ἄλλον θά λένε Κωνσταντή κι ἄλλον Μιχάλη.

Αὐτούς πού βλέπεις πάλι θά τούς ξαναϊδεῖς
θά τούς γνωρίσεις πάλι,
σ' αὐτόν τόν κόσμο θά γυρνοῦν
μέ περηφάνια πιό μεγάλη.

Αὐτούς πού βλέπεις πάλι θά τούς ξαναϊδεῖς
θά τούς μισήσεις πάλι.
Ἕναν μονάχα δέν θά βρεῖς
τόν πιό μικρό, τόν πιό πικρό, τόν πιό ἀγαπημένο,
τό μοναχό, τό δυνατό καί τόν ἀντρειωμένο.

Αὐτόν δέν θά τόν ξαναϊδεῖς νά τόνε βασανίσεις
καί τή μεγάλη του καρδιά νά τήνε σκίσεις.
Αὐτόν δέν θά τόν ξαναβρεῖς τί τόν φυλᾶνε τ' ἄστρα
τί τόν φυλάει ὁ ἥλιος του, τόνε φυλάει τό φεγγάρι.

Αὐτόν πού 'χει τή χάρη τόν πιό μικρό,
τόν πιό πικρό καί τόν ἀγαπημένο
αὐτόν μονάχα ἐγώ, μονάχα ἐγώ, ἐγώ προσμένω.

Ο ΚΑΒΑΛΑΡΗΣ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ (*)
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Ὁ καβαλάρης τ' οὐρανοῦ
φάνηκε πάνω στήν κορφή
κρατᾶ στό χέρι τήν αὐγή
καί στ' ἄλλο τή ζωή μου.

Τό παλικάρι, τό παλικάρι
θά 'ρθει τό βράδυ στίς ἐννιά
βόηθα Χριστέ καί Παναγιά.

Ὁ καβαλάρης τοῦ βουνοῦ
φάνηκε στά σοκάκια
κρατᾶ στό χέρι κεραυνούς
καί στ' ἄλλο ἀναστεναγμούς.

Ὁ καβαλάρης τ' οὐρανοῦ
φέρνει μαζί του τήν αὐγή
φέρνει τό χέρι πού σκορπᾶ
καί τ' ἄλλο πού θερίζει.

ΠΕΝΤΕ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ (*)
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Πέντε στρατιῶτες ξεκινήσανε
τό βουνό νά βάψουν ξεκινήσανε
τό βουνό νά βάψουν, σταματήσανε
τό βουνό τό βάψαν, κοιμηθήκανε.

Πέντε στρατιῶτες κοιμηθήκανε
τό βουνό τούς τρώει, θυμηθήκανε
τό βουνό τούς πίνει, ὀνειρευτήκανε
τό βουνό τούς φτύνει, διαλυθήκανε.

Πέντε στρατιῶτες διαλυθήκανε
τό βουνό ἀνθίζει, ὀνειρευτήκανε
τό βουνό χιονίζει, κοιμηθήκανε
τό βουνό στενάζει, ἀγαπηθήκανε.

Μάνα.. Μάνα.. Μάνα..
Πέντε μάνες.. Μάνες.. Μανοῦλες..

ΜΑΓΙΟΠΟΥΛΑ
(*Μιχάλη Κατσαροῦ*)

Εἶχα φυτέψει μιά πορτοκαλιά
πού τήν ἐζήλευε ὅλη ἡ γειτονιά.

Πρωί πρωί τήν πότιζα φιλιά
τό δειλινό τήν πῆραν τά πουλιά.

Ἄχ! Μαργαρίτα Μαγιοπούλα
Ἄχ! Μαργαρίτα Μάγισσα.

(*) Αυτά τά δύο τελευταῖα τραγούδια γράφτηκαν τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1963 καί ἠχογραφήθηκαν τόν Ἰούνιο τοῦ ἴδιου χρόνου. Ἑρμηνεύτηκαν ἀπό τόν Γρηγόρη Μπιθικώτση καί χορωδία.

Τά ὀνομάζω ΠΡΟΦΗΤΙΚΑ γιατί τά συνέθεσα ὑπό τό κράτος περίεργων προαισθήσεων. Θυμᾶμαι ὅτι, ὅταν τά ἔπαιξα γιά πρώτη φορά σέ στενό κύκλο φίλων μου καί μέ ρώτησαν «περί τίνος πρόκειται, ποιός εἶναι αὐτός ὁ καβαλάρης;» τούς ἀπάντησα ὅτι βλέπω ἕνα Μεγάλο Νεκρό πού θά μᾶς βγάλει ἀπό τό ἀδιέξοδο. Ἦταν σά νά περιέγραφα τό θάνατο τοῦ Γρηγόρη Λαμπράκη. Καί οἱ Πέντε Στρατιῶτες; Οἱ στρατιές τῶν Λαμπράκηδων...

ΜΙΚΡΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

(Ὀδυσσέα Ἐλύτη)

Σύνθεση:
1963, Ἀθήνα.
Πρώτη ἠχογράφηση:
1963, Ντόρα Γιαννακοπούλου
Studio Columbia.
1964, Σούλα Μπιρμπίλη
Chant du Monde (France).
1974, Σούλα Μπιρμπίλη, Lyra.

Ἕως τά 1962 βρισκόμουν ἀνάμεσα στό Παρίσι καί στήν Ἀθήνα. Μέ τό '62 πλέον ἔρχεται καί ἡ οἰκογένειά μου καί μετακομίζουμε τελειωτικά ἀπό τό Παρίσι στήν Ἀθήνα. Ἀπ' τούς πρώτους ἀνθρώπους πού εἶδα ἦταν ὁ Ὀδυσσέας Ἐλύτης, μιᾶς καί τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ τό εἶχα ὁλοκληρώσει σάν σύνθεση ἀλλά δέν εἶχα προχωρήσει στήν ἐνορχήστρωση πού ἔκανα ἐκεῖνο τόν καιρό. Ἔτσι τόν ἔβλεπα τακτικά, θά 'λεγα δυό-τρεῖς φορές τήν ἑβδομάδα, τά μεσημέρια στοῦ Φλόκα καί, ὅταν εἶχα πλέον τελειώσει τή σύνθεση τοῦ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ, τόν κάλεσα στό σπίτι μου μαζί μέ τόν Λέοντα Καραπαναγιώτη καί τόν Γιῶργο καί τήν Ἔλενα Σαββίδη. Τούς ἔπαιξα καί τραγούδησα ὁλόκληρο τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ σέ μιά πελώρια πομπίνα ἀπό κεῖνα τά μαγνητόφωνα τῆς ἐποχῆς καί πού ἴσως νά ὑπάρχει ἀκόμα στά χέρια κάποιου ἀπ' αὐτούς πού τό ἄκουσαν τότε γιά πρώτη φορά.

Τό θέμα μας πάντοτε ἦταν τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ. Μᾶς ἀπασχολοῦσε εἰδικότερα τό πῶς καί πότε θά παρουσιαστεῖ, δεδομένου ὅτι ἦταν ἔργο πολύπλοκο καί ἤδη ἡ Ἑταιρεία Κολούμπια, στήν ὁποία εἶχα πεῖ τά σχέδιά μου, εἶχε ἀρνηθεῖ νά τό ἠχογραφήσει λόγω τοῦ μεγάλου κόστους. Τό θέμα λοιπόν ἦταν ποῦ θά βρίσκαμε συμφωνική ὀρχήστρα, χορωδία -λαϊκή ὀρχήστρα φυσικά εἶχα στή διάθεσή μου- ἀλλά πέραν τῆς λαϊκῆς ὑπῆρχαν κι ἄλλα ὄργανα, πολλά κρουστά, πιάνο, σαντούρι καί φυσικά ἔπρεπε κυρίως νά βρεθεῖ ἕνα σοβαρό κονδύλι γιά νά ἀντιμετωπιστοῦν τά ἔξοδα τῆς συναυλίας καί τῆς ἠχογράφησης.

Ἕνα πρωινό, ἀρχές τοῦ 1963, ὁ Ὀδυσσέας Ἐλύτης μοῦ τηλεφώνησε καί μοῦ εἶπε ὅτι θέλει νά 'ρθεῖ σπίτι μου, στή Νέα Σμύρνη. Ἦταν μιά ὡραία ἀνοιξιάτικη μέρα, ἦρθε κατά τό μεσημεράκι καί μοῦ ἔδωσε ἑπτά ποιήματα (τό 7 ἦταν ὁ ἱερός ἀριθμός τοῦ Ἐλύτη). «Νομίζω», μοῦ εἶπε, «ὅτι ταιριάζουν στό ὕφος σου». Τόν εὐχαρίστησα καί πραγματικά τά ποιήματα αὐτά μέ ἐνθουσίασαν γιατί ὑπῆρχε μιά ἀντίθεση ἀνάμεσα σ' αὐτά καί στά «βαριά» τραγούδια τῆς ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ πού ἦταν ζεϊμπέκικα καί χασάπικα. Αὐτά ἦταν πιό λυρικά, ἀνάλαφρα, αἰγαιοπελαγίτικα. Ὅταν τελείωσα τή σύνθεση, τόν κάλεσα, ἦρθε στό σπίτι μου, τά ἄκουσε, εὐχαριστήθηκε πολύ καί μαζί ἀποφασίσαμε νά τά ἐμπιστευθοῦμε στή Ντόρα Γιαννακοπούλου, ἡ ὁποία τήν ἐποχή ἐκείνη θριάμβευε στήν Ἀθήνα, εἶχε μιά ὑπόγεια μπουάτ στήν Πλάκα πού ἦταν κάθε βράδυ κατάμεστη ἀπό τή νεολαία, ἰδιαίτερα ἀπό τή φοιτητική νεολαία, πού εἶχε ἀρχίσει νά ἠλεκτρίζεται προαισθανόμενη τά γεγονότα τοῦ '63.

Ἄρχισα λοιπόν νά κάνω πρόβες μέ τή Γιαννακοπούλου καί τήν ὀρχήστρα μου πού τήν ἀποτελοῦσαν πιά μόνιμα ὁ Γιάννης Διδίλης, πιανίστας, ὁ Κώστας Παπαδόπουλος, ὁ Λάκης Καρνέζης καί ὁ Βαγγέλης Παπαγγελίδης. Ὅταν ὁλοκληρώσαμε τίς πρόβες καί πρίν μποῦμε στό στούντιο, ἀποφασίσαμε νά δοθεῖ ἡ πρεμιέρα στή μπουάτ τῆς Ντόρας Γιαννακοπούλου.

Τίς ἡμέρες ἐκεῖνες εἶχα ἕνα ἀπειλητικό τηλεφώνημα ἀπό μιά ὀργάνωση «κούκλούξ-κλάν». Αὐτό πῆρε δημοσιότητα. Μοῦ τηλεφώνησε λοιπόν ὁ Ὑπουργός Ἐσωτερικῶν-Δημοσίας Τάξεως καί μοῦ εἶπε «κύριε Θεοδωράκη, ἐπειδή φοβόμαστε γιά τή ζωή σας, θά σᾶς ἔχουμε ἕναν ἀστυφύλακα μαζί γιά προστασία». Τοῦ ἀπάντησα ὅτι δέν χρειάζεται, ὅμως ἐπέμεινε νά ληφθεῖ τό μέτρο αὐτό τουλάχιστον γιά μερικές μέρες καί μετά πάλι θά ἐξέταζαν τό θέμα. Τελικά, ἦρθε πράγματι ἕνας ἀστυφύλακας, πολύ συμπαθητικό παιδί, φοιτητής τῆς Θεολογίας, πού ὅμως ἦταν «βαμμένος» ἀντικομμουνιστής καί ἐμένα μ' ἔβλεπε σάν τέρας. Σιγά σιγά μέ τίς συζητήσεις πού κάναμε, ἰδιαίτερα σέ διαδρομές μέ τό αὐτοκίνητο, ἄρχισε νά ἀλλάζει ἡ εἰκόνα πού εἶχε γιά τούς κομμουνιστές καί εἰδικά γιά μένα.

Τήν ἡμέρα τῆς πρεμιέρας κάλεσα τόν Ἐλύτη νά 'ρθεῖ ἀπό τό σπίτι καί μαζί μέ τή Μυρτώ καί τόν ἀστυφύλακα νά πᾶμε στή μπουάτ. Ἡ εἴδηση εἶχε ἀναγγελθεῖ ἀπό τίς ἐφημερίδες, ὁ κόσμος εἶχε γεμίσει τή μπουάτ καί τή μακριά σκάλα πού κατέβαινε ὥς κάτω, ἀλλά καί ἀπέξω εἶχε μαζευτεῖ κόσμος, νεολαία, ἔβλεπες παντοῦ χαρούμενα πρόσωπα, γεμάτα ἀγάπη, μέ μάτια φλογισμένα. Μπήκαμε λοιπόν μέσα καί σταθήκαμε στό προτελευταῖο σκαλοπάτι, ὄρθιοι, ἀκριβῶς λόγω τοῦ μεγάλου συνωστισμοῦ.

Καί ὑπάρχει μιά φωτογραφία μας ἐκεῖ, ὁ Ἐλύτης, ἡ Μυρτώ, ἐγώ κι ὁ ἀστυφύλακας μέ στολή. Ἦταν πολύ περίεργο γιά τούς φοιτητές, μέσα σ' αὐτήν τήν ἀτμόσφαιρα νά ὑπάρχει ἕνας ἔνστολος ἀστυφύλακας.

Μέσα σ' αὐτό τό κλίμα δόθηκε ἡ πρώτη τῶν ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ. Κάθε τραγούδι χειροκροτιόταν μέ μεγάλη θέρμη καί στό τέλος ἡ Ντόρα Γιαννακοπούλου ἀναγκάστηκε νά τά πεῖ ἄλλη μιά φορά.

Μιά βδομάδα μετά, μπήκαμε στό στούντιο καί βγάλαμε τό γνωστό δίσκο.

ΜΑΡΙΝΑ

Δῶσε μου δυόσμο νά μυρίσω
λουΐζα καί βασιλικό
μαζί μ' αὐτά νά σέ φιλήσω
καί τί νά πρωτοθυμηθῶ.

Τή βρύση μέ τά περιστέρια
τῶν Ἀρχαγγέλων τό σπαθί
τό περιβόλι μέ τ' ἀστέρια
καί τό πηγάδι τό βαθύ.

Τίς νύχτες πού σέ σεργιανοῦσα
στήν ἄλλην ἄκρη τ' οὐρανοῦ
καί ν' ἀνεβαίνεις σέ θωροῦσα
σάν ἀδελφή τοῦ Αὐγερινοῦ.

Μαρίνα πράσινό μου ἀστέρι
Μαρίνα φῶς τοῦ Αὐγερινοῦ
Μαρίνα μου ἄγριο περιστέρι
καί κρίνο τοῦ καλοκαιριοῦ.

Η ΜΑΓΙΑ

Ἡ Πούλια πού 'χει ἑφτά παιδιά
μέσ' ἀπ' τούς οὐρανούς περνᾶ
κάποτε λίγο σταματᾶ
στό φτωχικό μου καί κοιτᾶ:

-Γειά σας, τί κάνετε; Καλά;
-Καλά. Πῶς εἶναι τά παιδιά;
-Τί νά σᾶς πῶ, ἐκεῖ ψηλά
τά τρώει τ' ἀγιάζι κι ἡ ἐρημιά.

-Γι' αὐτό πικραίνεσαι Κυρά
δέν μοῦ τά στέλνεις ἐδωνά;
-Εὐχαριστῶ μά 'ναι πολλά,
θά σοῦ τή φᾶνε τή σοδειά.

-Δῶσε μου κάν τήν πιό μικρή
τή Μάγια τήν ἀστραφτερή.
-Πάρ' την κι ἔχε λοιπόν στό νοῦ
πώς θά 'σαι ὁ ἄντρας τ' οὐρανοῦ.

Εἶπε. Καί πρίν βγάλω μιλιά
μοῦ την καρφώνει στά μαλλιά.

Λάμπουνε γύρω τά βουνά
τά χέρια μου βγάνουν φωτιά
κι ἡ Πούλια πού 'χει ἑφτά παιδιά
φεύγει καί μ' ἀποχαιρετᾶ.

ΤΟ ΤΡΙΖΟΝΙ

Κοιμήθηκα
κοιμήθηκα
στοῦ γιασεμιοῦ τήν εὐωδιά
στήν ἐρημιά τοῦ φεγγαριοῦ,
στό κυματάκι τοῦ γιαλοῦ.
Οἱ ἄνθρωποι μ' ἀρνήθηκαν,
κανείς δέ μοῦ σιμώνει
μόνο μοῦ κάνει συντροφιά
τῆς νύχτας τό τριζόνι.

Ἔννοια σου, λέει, ἔννοια σου κι ἐγώ εἶμαι 'δῶ κοντά σου
γιά συντροφιά στήν ἔγνοια σου καί γιά παρηγοριά σου.
Τρί καί τρί καί τρί καί τρί
τί πικρή πού 'ναι ἡ ζωή, τί γλυκιά καί τί πικρή
τρί καί τρί καί τρί καί τρί.

Κοιμήθηκα
κοιμήθηκα
στῶν Ἀρχαγγέλων τή σκιά
στῶν φύλλων τό μουρμουρητό,
στῶν ἄστρων τό χρυσό γιαλό.
Τί νά 'φταιξα τῆς μοίρας μου
κι ἔτσι μέ φαρμακώνει.
Μονάχα μοῦ ἀποκρίνεται
τῆς νύχτας τό τριζόνι.

Εἶμαι μικρό, πολύ μικρό μά 'ναι ὁ Θεός μεγάλος
αὐτό ποτέ δέ θά στό πῶ μήτε κανένας ἄλλος.
Τρί καί τρί καί τρί καί τρί
τί πικρή πού 'ναι ἡ ζωή, τί γλυκιά καί τί πικρή
τρί καί τρί καί τρί καί τρί.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΑΚΙΑ

Τό Μάρτη περικάλεσα καί τό μικρό Νοέμβρη
τόν Αὔγουστο τόν φεγγερό, κακό νά μή μᾶς εὕρει.

Γιατ' εἴμαστε μικρά παιδιά, εἴμαστε δυό Ἑλληνάκια
μές στά γαλάζια πέλαγα καί στ' ἄσπρα συννεφάκια.

Γιατ' εἴμαστε μικρά παιδιά κι ἡ ἀγάπη μας μεγάλη
πού ἄν τή χωρέσουμε ἀπ' τή μιά, περσεύει ἀπό τήν ἄλλη.

Ποιός ἔχει λόγια νά τήν πεῖ τέτοιαν ἀγάπη
ποιός ξέρει μάγια νά τήν κάνει βουητό
μές στούς αἰῶνες νά χτυπάει σάν ἄγριο κύμα
καί νά μήν ἔχει, νά μήν ἔχει τελειωμό.

ΤΑ 'ΔΑΤΕ ΤΑ ΜΑΘΑΤΕ

Ἦταν μιά θεία θέληση κι ἑνός Ἁγίου τάμα
ἐμεῖς οἱ δυό νά σμίξουμε καί νά γενεῖ τό θάμα.

Οἱ βάρκες ν' ἀνεβαίνουνε ὥς τά ψηλά μπαλκόνια
κι οἱ ὀρτανσίες νά πετοῦν καθώς τά χελιδόνια.

Ν' ἀνάβουν οἱ ἅγιοι κερί στή χάρη τῶν δυονῶ μας
καί τά ψαράκια νά φιλοῦν τήν ἄκρη τῶν ποδιῶν μας.

Ὅλος ὁ κόσμος ν' ἀπορεῖ, μωρέ τί νά 'ν' καί τοῦτο
μέ τό μπουζούκι νά λαλεῖ καί τό μικρό λαγοῦτο:

Τά 'δατε τά μάθατε μιά ἀγάπη πού ἐγεννήθη
Ἄνθρωπος δέν τήν κατελεῖ κι ὁ Ἅδης ἐνικήθη.

Ο ΚΗΠΟΣ ΕΜΠΑΙΝΕ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Ὁ κῆπος ἔμπαινε στή θάλασσα
βαθύ γαρούφαλο ἀκρωτήρι
τό χέρι σου ἔφευγε μέ τό νερό
νά στρώσει νυφικό τό πέλαγο
τό χέρι σου ἄνοιγε τόν οὐρανό.

Ἄγγελοι μ' ἔντεκα σπαθιά
πλέανε πλάι στ' ὄνομά σου
σχίζοντας τ' ἀνθισμένα κύματα
στούς κόρφους σου ἔκρυβες μιά χάρη
πού ἦταν ἴδιο τό φεγγάρι.

Φεγγάρι ἐδῶ, φεγγάρι ἐκεῖ
αἴνιγμα διαβασμένο ἀπό τή θάλασσα
γιά τό δικό σου τό χατίρι
ὁ κῆπος ἔμπαινε στή θάλασσα
βαθύ γαρούφαλο ἀκρωτήρι.

ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΒΟΡΙΑ

Τοῦ μικροῦ Βοριᾶ παράγγειλα
νά 'ναι καλό παιδάκι
μή μοῦ χτυπάει πορτόφυλλα
καί στό παραθυράκι.

Γιατί στό σπίτι πού ἀγρυπνῶ
ἡ ἀγάπη μου πεθαίνει
καί μές στά δάκρυα τήν κοιτῶ
πού μόλις ἀνασαίνει.

Γειά σας περβόλια γειά σας ρεματιές
γειά σας φιλιά καί γειά σας ἀγκαλιές
γειά σας οἱ κάβοι κι οἱ ξανθοί γιαλοί
γειά σας οἱ ὅρκοι οἱ παντοτινοί.

Μέ πιάνει τό παράπονο
γιατί στόν κόσμο αὐτόνα
τά καλοκαίρια τά 'χασα
κι ἔφτασα στόν χειμώνα.

Σάν τό καράβι πού ἄνοιξε
τ' ἄρμενα κι ἀλαργεύει
θωρῶ νά χάνονται οἱ στεριές
κι ὁ κόσμος λιγοστεύει.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ Β΄

Σύνθεση:
1964, Παρίσι - Ἀθήνα.
Πρώτη ἠχογράφηση:
1964, Γρηγόρης Μπιθικώτσης, Μαρία Φαραντούρη, Ἀντώνης Κλειδωνιάρης, Μιχάλης Ἰωαννίδης.
Studio Columbia.

ΟΙ ΜΟΙΡΑΙΟΙ
(*Κώστα Βάρναλη*)

Μές στήν ὑπόγεια τήν ταβέρνα,
μές σέ καπνούς καί σέ βρισιές
(ἀπάνου στρίγγλιζε ἡ λατέρνα)
ὅλη ἡ παρέα πίναμε ἐψές
ἐψές σάν ὅλα τά βραδάκια,
νά πᾶνε κάτω τά φαρμάκια.

Σφιγγόταν ὁ ἕνας πλάι στόν ἄλλο
καί κάπου ἐφτυοῦσε καταγῆς!
Ὤ! πόσο βάσανο μεγάλο
τό βάσανο εἶναι τῆς ζωῆς!
Ὅσο κι ὁ νοῦς ἄν τυραννιέται
ἄσπρην ἡμέρα δέ θυμιέται.

Ἥλιε καί θάλασσα γαλάζια
καί βάθος τοῦ ἄσωτου οὐρανοῦ!
Ὤ! τῆς αὐγῆς κροκάτη γάζα,
γαρούφαλα τοῦ δειλινοῦ,
λάμπετε, σβήνετε μακριά μας
χωρίς νά μπεῖτε στήν καρδιά μας!

Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΑΝΤΡΙΚΟΥ
(*Κώστα Βάρναλη*)

Εἶχε τήν τέντα ξομπλιαστή
ἡ βάρκα τοῦ χαμπούρη Ἀντρέα.
Γερμένος πλάι στήν κουπαστή
ὀνείρατα ἔβλεπεν ὡραῖα.

Ἡ Κατερίνα, ἡ Ζωή,
τ' Ἀντιγονάκι, ἡ Ζηνοβία.
Ὤ, τί χαρούμενη ζωή!
Χτυπᾶς, φτωχή καρδιά, μέ βία.

Τά μεσημέρια τά ζεστά
τή βάρκα παίρνανε τ' Ἀντρέα
γιά νά τίς πάει στ' ἀνοιχτά
ὅλες μαζί, τρελή παρέα.

Μά ἦρθ' ὁ χειμώνας ὁ κακός
καί σκόρπισε ἡ τρελή παρέα...
Καί σένα βήχας μυστικός
σ' ἔριξε χάμω, μπάρμπ'-Ἀντρέα.

ΓΩΝΙΑ ΓΩΝΙΑ
(*Δημήτρη Χριστοδούλου*)

Γωνιά γωνιά σέ καρτερῶ
γωνιά γωνιά σέ ψάχνω
ψάχνω νά βρῶ τά μάτια σου
κι ἀπ' τόν καημό τά χάνω.

Ἀλλοῦ ἁπλώνεται δροσιά
κι ἀλλοῦ χιονιάς σφυρίζει
καί τ' ὄνειρο πού χάνεται
πάει καί δέν γυρίζει.

Γωνιά γωνιά σέ ζήτησα
γωνιά γωνιά σέ βρῆκα
σοῦ φίλησα τά μάτια σου
καί στούς καημούς σου μπῆκα.

ΒΡΑΔΙΑΖΕΙ
(*Δημήτρη Χριστοδούλου*)

Ξημέρωμα σέ γύρεψα
τό δειλινό σέ βρῆκα
μέ τήν καρδιά σου μίλησα
στή μαύρη μοίρα μπῆκα.

Βοριάς χτυπᾶ τήν πόρτα μου
καί στήν ψυχή μου ἀγιάζει
καί στά πικρά τά μάτια μου
στιγμή στιγμή βραδιάζει.

Τά μάτια σου ἐγύρεψα
στό φῶς νά περπατήσω
νά γίνω ὄνειρο γλυκό
καημούς παλιούς νά σβήσω.

ΕΙΝΑΙ ΜΑΚΡΥΣ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΣΟΥ
(Πάνου Κοκκινόπουλου)

Σκίσε γλυκά τόν ἔλατο
καί πάρ' του τό ρετσίνι
γλυκό κρασί μέ τόν καιρό
ὁ πόνος σου νά γίνει.

Εἶναι μακρύς ὁ δρόμος σου
κι ἡ ὑπομονή σου λίγη
χτυπῶ δειλά τήν πόρτα σου
κι ἀγέρας τήν ἀνοίγει.

Κι ἄν εἶν' τό τζάκι σου σβηστό
κι ἀρνιέμαι νά τ' ἀνάψω
μοῦ 'γινε χάρη ἀπ' τό Θεό
νά μήν μπορῶ νά κλάψω.

ΣΤΡΑΤΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΑ
(Νίκου Γκάτσου)

Σ' αὐτό τό δρόμο πού διάλεξες νά πᾶς
κοίτα νά προφτάσεις τόν καιρό
πού εἶναι σάν τό κύμα τό ἁλμυρό
κοίτα νά προφτάσεις τόν καιρό.

Στράτα τή στράτα σοῦ τό 'χω πεῖ
φεύγουν τά νιάτα σάν ἀστραπή.

Σ' αὐτό τό δρόμο πού διάλεξες νά πᾶς
πέρασα κι ἐγώ κάποια βραδιά
γιά τοῦ φεγγαριοῦ τήν ἀμμουδιά
πέρασα κι ἐγώ κάποια βραδιά.

φο_T

ΚΥΚΛΟΣ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ

Σύνθεση:
1964, Αθήνα.
Πρώτη ηχογράφηση:
1964, Μαρία Φαραντούρη
Columbia.
Δεύτερη ηχογράφηση:
1965, Γρηγόρης Μπιθικώτσης
Columbia.

Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΚΑΠΝΟΣ
(*Νίκου Γκάτσου*)

Ἔσπειρα στόν κῆπο σου χορτάρι
νά 'ρχονται τό βράδυ τά πουλιά
τώρα ποιό φεγγάρι σ' ἔχει πάρει
κι ἄδειασε τοῦ κόσμου ἡ ἀγκαλιά.

Στῆς νύχτας τό μπαλκόνι
παγώνει ὁ οὐρανός
κι εἶν' ἡ ἀγάπη σκόνη
καί τ' ὄνειρο καπνός.

Κύλησαν τά νιάτα στό ποτάμι
κι ἔγινε ὁ καιρός ἀνηφοριά
ἤμουνα στόν ἄνεμο καλάμι
κι ἤσουνα στήν μπόρα λυγαριά.

ΣΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΝ ΑΝΗΦΟΡΙΑ
(*Νίκου Γκάτσου*)

Μές στή ζωή περπάτησα
κι εἶχα τόν ἥλιο προίκα.
Μόνο πού φῶς δέν κράτησα
παρηγοριά δέν βρῆκα.

Στοῦ κόσμου τήν ἀνηφοριά
μοῦ στήσανε καρτέρι
κι ἦταν ὁ φίλος πυρκαγιά
ὁ ἀδερφός μαχαίρι.

Πῆρα δροσιά καί πότισα
τά μαραμένα στήθη
μόνο ἡ καρδιά πού ρώτησα
ποτέ δέν μ' ἀποκρίθη.

ΤΟ ΕΚΚΡΕΜΕΣ
(*Νίκου Γκάτσου*)

Ἦρθα σάν τό γλάρο στήν ἀκρογιαλιά
ἦρθα νά σέ πάρω μ' ἑκατό φιλιά.

Εἶν' ἡ ζωή μέ τ' ὄνειρο δεμένη
ἔλα κι ἐσύ, χαρά μᾶς περιμένει.

Στ' ὄμορφο ταξίδι καί τ' ἀλαργινό
ἔχω γιά στολίδι τόν Αὐγερινό.

Τά φτερά μου ἀνοίγω βόηθα με κι ἐσύ
φτάνουμε σέ λίγο στ' ἄσπρο μας νησί.

ΚΟΥΡΑΣΤΗΚΑ ΝΑ ΣΕ ΚΡΑΤΩ
(*Δημήτρη Χριστοδούλου*)

Κουράστηκα νά σέ κρατῶ, πόνε, ἀπό τό χέρι
τό δρόμο νά βαδίζουμε μαζί χωρίς χαρά
νά 'χουμε γιά παρηγοριά ἕνα θλιμμένο ἀστέρι
πουλιά πού τά 'δειρε ἡ βροχή καί χάσαν τά φτερά.

Κάνε φωνή μου ὑπομονή, τραγούδι μου κρατήσου
ξέχασε τήν παλιά πληγή καί παῖξε τήν ψυχή σου.

Βαρέθηκα τόν πόνο μου νά μοῦ μιλάει γιά πόνο
δέν τήν ἀντέχω τή φωνή νά λέει γιά τήν πληγή
νά μοῦ μιλάει γιά συμφορά καί γιά τόν πόνο μόνο
γιά τή μεγάλη ὥρα μας πού θά μᾶς πάρ' ἡ γῆ.

Ο ΙΣΚΙΟΣ ΕΠΕΣΕ ΒΑΡΥΣ
(*Γεράσιμου Σταύρου*)

Ὁ ἴσκιος ἔπεσε βαρύς στό κάθε μας δρομάκι
νά τραγουδήσεις δέν μπορεῖς σέ πνίγει τό μεράκι.

Κλειστά τά σπίτια σκοτεινά κι οἱ τοῖχοι ραγισμένοι
μά ἡ καρδιά πού ἀγρυπνᾶ χωρίς χαρά δέ μένει.

Μαράθηκε τό γιασεμί καί στέρεψε ἡ βρύση
πικρό γιά ὅλους τό ψωμί κι ὁ ἥλιος πάει νά σβήσει.

ΠΗΡΑ ΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ
(*Τάσου Λειβαδίτη*)

Νά 'χα δυό χέρια, δυό σπαθιά
νά σέ σκεπάσω ἀγάπη μου
νά μή σ' ἀγγίζ' ὁ πόνος.

Νά 'μουν ἀητός, νά 'χα φτερά
γιά νά σέ πάρω μακριά
νά μή σέ βρίσκει ὁ χρόνος.

Ἔφυγε ἡ μέρα μας πικρή
κι ἄρχισε νά βραδιάζει
μές στό τραγούδι τό αἷμα μου
κόμπο τόν κόμπο στάζει.

Πῆρα τούς δρόμους τ' οὐρανοῦ
τά σύννεφα κυνήγησα
μίλησα μέ τ' ἀστέρια.

Ἔψαξα νότο καί βοριά
γιά νά σοῦ φέρω τή χαρά
μά ἔμεινα μ' ἄδεια χέρια.

111

128

ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ

('Οδυσσέα Ἐλύτη)

Σύνθεση:
1960-61
Ἠχογράφηση:
Ἄνοιξη τοῦ 1964, Γρηγόρης Μπιθικώτσης.
Ἐξώφυλλο:
Γιάννης Τσαρούχης.
1964, Γρ. Μπιθικώτσης,
Pathe-Marconi (France).
1980, Collegium Musicum - Bjorh Thulin,
Folksang (Suede).
1983, Gothart Sher - Gunter Emmerlich -
Beethoven Chor, Plane (Allemagne).
1983, R. Leanderson - S. Groth, N.C.B.
1983, Gothart Sher - Cunter Emmerlich -
Beethoven Chor, Eterna (DDR).
1988, Γιῶργος Νταλάρας - Ἀντρέας Κουλουμπῆς
- Νικήτας Τσακίρογλου,
Minos.

Ὁλόκληρο τό ἔργο περιλαμβάνεται στό Β' ΤΟΜΟ.

('Από τίς σημειώσεις τοῦ συνθέτη γιά τό ἔργο)

'Από τίς μέρες πού κυκλοφόρησαν σέ δίσκους οἱ δύο ἐκδόσεις τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ (Αὔγουστος 1960) ἕως τό καλοκαίρι τοῦ 1961 πηγαινοερχόμουνα ἀνάμεσα στήν 'Αθήνα καί τό Παρίσι μέ πυκνές ἐπισκέψεις γιά ἐπαγγελματικούς λόγους στό Λονδίνο. Καί ἐνῶ συνέθετα τό ἕνα ἔργο μετά τό ἄλλο -ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ, ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ΕΠΙΦΑΝΙΑ, ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ, ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ- καθώς καί τή μουσική γιά τήν τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ ΑΙΑΣ, πού θ' ἀνέβαζε ὁ Μουζενίδης μέ τό Βασιλικό Θέατρο στήν 'Επίδαυρο τόν 'Ιούλιο τοῦ 1961, ἀπ' τήν ἄλλη μεριά συνέβαιναν πολλά καί διάφορα μέ ἐπίκεντρο τά τραγούδια μου καί ἰδιαίτερα τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ.

Τρεῖς ἦσαν οἱ βασικές τάσεις: 'Η ἀντίδραση τῆς κυβέρνησης καί τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, πού ἦταν κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο τῆς Δεξιᾶς, μέ τήν ἀπαγόρευση (τήν πρώτη!) μετάδοσης τῶν τραγουδιῶν μου ἀπ' τό ΕΙΡ. 'Η ἀντίδραση τῆς ἡγεσίας τῆς 'Αριστερᾶς ἀλλά καί τῶν κορυφαίων διανοουμένων-καλλιτεχνῶν τοῦ ἴδιου χώρου, πού ὀργάνωσαν τόν Δεκέμβρη τοῦ 1960 συγκέντρωση στόν 'Ελληνοκινεζικό μέ σκοπό νά ἀποδείξουν ὅτι ἡ μελοποίηση τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ ἦταν μιά σκέτη ἱεροσυλία. 'Ενῶ στόν Ἅη Στράτη ἡ τοπική ἡγεσία πῆρε τήν ἀπόφαση νά ἐξαφανίσει τούς δίσκους μου, μέ ἀποτέλεσμα οἱ νεολαῖοι ἐξόριστοι νά καταφεύγουν στίς βραχώδεις ἀκτές γιά νά τραγουδήσουν κρυφά τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ, τή ΜΥΡΤΙΑ καί τά ἄλλα τραγούδια. Καί τέλος, ἡ τρίτη στάση, δηλαδή ἡ ἀντίδραση κυρίως τῶν νέων, πού ἀποδοκίμασαν τούς «ἐπισήμους» τῆς 'Αριστερᾶς στόν 'Ελληνοκινεζικό. 'Οργάνωσαν τήν παρουσίαση τῶν δύο ΕΠΙΤΑΦΙΩΝ στή Λέσχη 'Ελ. Βενιζέλου, στή Χρήστου Λαδᾶ, μέσα στό 1960, καί τόν Μάρτη τοῦ 1961 με πρωτοβουλία τοῦ Συλλόγου Φοιτητῶν τῆς Νομικῆς ὀργάνωσαν στό ΝΕΟ ΘΕΑΤΡΟ, στήν ὁδό Πατησίων, μιά συζήτηση-συναυλία, στήν ὁποία πῆραν μέρος ὁ Δημήτρης Χριστοδούλου καί ὁ Γρηγόρης Μπιθικώτσης, καί μέσα ἀπ' τή γενικευμένη συζήτηση ἔβγαινε ἡ βαθιά ἀγάπη καί πίστη τῶν φοιτητῶν στό ἔργο μου.

Ἔτσι γινότανε φανερό ὅτι οἱ κατεστημένες ἡγεσίες τῆς Δεξιᾶς καί τῆς 'Αριστερᾶς (ἡ καθεμιά γιά τούς δικούς της λόγους) ἐνοχλήθηκαν ἀπ' τήν προσπάθειά μου καί ἀποφάσισαν ἐν ψυχρῷ νά τήν ἐξοντώσουν πάνω στή γένεσή της καί ὅτι ἀπό δῶ καί στό ἑξῆς τό μόνο πού θά μέ ἔσωζε ἦταν ὁ λαός μέ πρωτοπορία τή νεολαία.

'Εδῶ θά πρέπει νά ὑπογραμμίσω τή συμβολή ὁρισμένων νέων δημοσιογράφων, ὅπως ὁ Γιῶργος Πηλιχός καί ὁ Βαγγέλης Ψυρράκης, πού μέ τή μαχητική τους ὑποστήριξη βοήθησαν ἀποτελεσματικά τήν προβολή ὄχι μόνο τοῦ ἔργου μου ἀλλά καί τῶν ἰδεῶν μου γύρω ἀπό τό «ἰδεολογικό» περιεχόμενο μιᾶς προσπάθειας πού ἔτσι κι ἀλλιῶς τήν «πολιτικοποιοῦσαν» οἱ διώξεις καί οἱ ἀπαγορεύσεις τῆς τότε κυβέρνησης, τῶν μυστικῶν ὑπηρεσιῶν, τῆς ἀστυνομίας, ἀλλά καί τῶν ἀφυδατωμένων, δογματικῶν καί βαθύτατα ἀντιδραστικῶν ἡγεσιῶν τῆς 'Αριστερᾶς, πού ὅμως ἄρχισαν ἀπό τότε νά χάνουν τό παιχνίδι, ἰδιαίτερα στούς νέους, προετοιμάζοντας ἔτσι οἱ ἴδιοι, χωρίς νά τό θέλουν, τό Κίνημα τῶν Λαμπράκηδων, ἕνα κίνημα συνδεδεμένο ἄρρηκτα μέ ὅση πολιτιστική ἰδεολογία φόρτισε ἐκείνους τούς καιρούς ἡ μελοποίηση τοῦ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ, πού σήμαινε τήν ἀπαρχή τοῦ κινήματος τῆς Ἔντεχνης Λαϊκῆς Μουσικῆς. 'Ενός κινήματος πού ἔμελλε νά δεσπόσει στή μουσική ζωή ἀπό κεῖ καί πέρα, καθώς τό ἀσπάστηκαν ταλαντοῦχοι συνθέτες καί ἄξιοι ποιητές. 'Αλλά καί πού παράλληλα φορτιζόταν μέ ὅλο καί πιό μεγάλο ἰδεολογικο-πολιτικό περιεχόμενο πρός τήν κατεύθυνση μιᾶς πολιτιστικῆς-πολιτικῆς 'Αναγέννησης.

Τά στοιχεῖα αὐτά, νομίζω, εἶναι χρήσιμα γιά νά κατανοηθεῖ τό περιεχόμενο τῆς μουσικῆς μου ἐκείνου τοῦ καιροῦ. Ἦταν μιά ἔκρηξη πού προετοιμάστηκε ἀπό πολύ παλιά. Ὅποιος διαβάσει τούς ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ, θά καταλάβει τή μυστική γονιμοποίηση. Γιά πρώτη φορά ὑπῆρξε συμφιλίωση, ἔρωτας, βαθιά ψυχική σχέση μ' ἕναν ὁλόκληρο λαό. Καί ὡς φαίνεται, αὐτή ἡ ἀπέραντη εὐφορία πού ἔνιωθα, ἔκανε ν' ἀναβλύζουν ἀπό μέσα μου ἀσταμάτητα οἱ μελωδίες καί οἱ ἰδέες. 'Ο θρίαμβος τῆς μου-

σικῆς μου θρυμμάτιζε ὅλα τά ἐμπόδια, ὅλα τά κατεστημένα πού μέ περικύκλωναν. Ἡγεσίες, Ἐξουσίες, Βία, Ἀσχήμια, πράγματα πού μέ περικύκλωναν ἀπ' ὅλες τίς πλευρές : Δεξιά - Ἀριστερά - Κέντρο, δηλαδή τό σύνολο τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν, ἀλλά καί Ἀνατολικά - Δυτικά, δηλαδή τό σύνολο τῶν ἰδεολογιῶν, πού μέ τρόμαζαν, γιατί πίσω ἀπό τίς προσόψεις ἔβλεπα καθαρά, ἤδη ἀπό τή δεκαετία τοῦ '50, τό ἀποκρουστικό πρόσωπο τοῦ Ἐξουσιαστῆ, τέλος πάντων, ὅλα τά ἀρνητικά, πού μέ καταπίεζαν καί πού μέ ἀνάγκασαν νά ἀπομονωθῶ στίς «σπηλιές» τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Παρισιοῦ μέ συντροφιά τή συμφωνική μουσική, γιά πρώτη φορά τά ἔβλεπα νά σπάζουν γύρω μου, ἔβλεπα ξανά *ἐλεύθερος* τόν κόσμο, τό λαό, τούς Ἕλληνες, τή νεολαία, κι ἴσως γι' αὐτό ἡ μουσική μου ἔκφραση θέλησε νά γίνει ἡ ἔκφραση τῆς ἴδιας τῆς ψυχῆς -τῆς ἁγνῆς καί διψασμένης- ὅλου αὐτοῦ τοῦ πλήθους, τοῦ λαοῦ, τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού ἀδέσμευτος μποροῦσα πιά νά ἐπικοινωνῶ ἐλεύθερα μαζί του. Ἦταν μιά μέθη. Ἦταν μιά γιορτή. Ἦταν μιά ἔξαρση.

Τότε ἀκριβῶς, κάποιο μεσημέρι, στό ὄρθιο τοῦ Λουμίδη, μπροστά στό ΠΑΛΛΑΣ, ἐκεῖ πού ἔπινε τόν μοναδικό καφέ ἐσπρέσο ἡ ἀθηναϊκή ἰντελιγκέντσια, Σεπτέμβριο νομίζω τοῦ '60, μέ πλησίασε ὁ Ὀδυσσέας Ἐλύτης. Ἀφοῦ μοῦ μίλησε γιά τό πόσο ἐκτιμᾶ τήν προσπάθειά μου καί πόσο ἀγάπησε τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ, πρόσθεσε:

-Τέλειωσα τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ, τό ἔργο τῆς ζωῆς μου, νομίζω. Θά 'θελα νά σᾶς τό ἔστελνα κάπου, γιατί κάτι μοῦ λέει ὅτι θά σᾶς ἐμπνεύσει...

Ἀφοῦ τόν εὐχαρίστησα, ἔγραψα τή διεύθυνσή μου στό Παρίσι καί τοῦ τήν ἔδωσα : Rue de la Fontaine au Roi («Βασιλική Πηγή»! Πιό συμβολική ὀνομασία δέν μποροῦσε πράγματι νά βρεθεῖ γιά κείνη τήν ἐποχή).

Δέν πέρασε μήνας κι ὁ παριζιάνος ταχυδρόμος ἄφησε στό θυρωρεῖο τό φρεσκοτυπωμένο βιβλίο τοῦ Ἐλύτη.

Ἀφοῦ τό ρούφηξα μονομιᾶς, ἀπ' τήν πρώτη ὥς τήν τελευταία λέξη, βάλθηκα νά τό μελοποιήσω. Ἴσως στήν ἀρχή νά εἶχα τήν πρόθεση νά μήν ἀφήσω ἀπέξω κανένα στίχο... Μετά συνειδητοποίησα, πώς ἡ σύνθεση πού θά προέκυπτε, θά εἶχε σίγουρα διάρκεια δεκάδων ὡρῶν. Ἐξάλλου στίχοι ὅπως τό ΕΝΑ ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ, ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΑΙΜΑΤΑ, ΑΝΟΙΓΩ ΤΟ ΣΤΟΜΑ ΜΟΥ, ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΗΛΙΕ ΝΟΗΤΕ, ΝΑΟΙ ΣΤΟ ΣΧΗΜΑ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ...μέ τράβηξαν σά μαγνῆτες. Τούς μελοποίησα ἀμέσως κι ἄρχισα καί πάλι νά τούς τραγουδῶ πρός μεγάλη χαρά τῆς μικρῆς Μαργαρίτας καί ἀπελπίζοντας τή Μυρτώ μέσα σέ κεῖνο τό μικροσκοπικό δωμάτιο, στό ὁποῖο ἔπρεπε νά τά κάνουμε ὅλα. Νά τρῶμε, νά ταΐζουμε τά παιδιά, νά μελετᾶμε, νά γράφω μουσική. Ἡ κουζίνα δέ μᾶς χωροῦσε οὔτε ὄρθιους. Ἡ μπανιέρα ἦταν φουσκωτή. Τό ἀποχωρητήριο στήν αὐλή τῆς πολυκατοικίας καί τό ὑπνοδωμάτιο μόλις καί μετά βίας χωροῦσε τό κρεβάτι μας. Πρέπει ἀκόμα νά πῶ ὅτι τά περισσότερα ἔπιπλα τά φτιάξαμε οἱ ἴδιοι μέ ὑλικά πού ἀγοράσαμε ἀπό τό σουπερμάρκετ.

Λίγο λίγο ἡ μορφή τῆς νέας μου σύνθεσης ἄρχισε νά ξεκαθαρίζει στό μυαλό μου. Πρέπει νά εἶχα δύο πρότυπα : Τό ἕνα ἦταν τά ὀρατόρια τοῦ Μπάχ. Ἐκεῖ πού ἔχουμε τίς ἄριες, τά ρετσιτατίβα καί τά κοράλ. Τό ἄλλο ἦταν ἡ λειτουργία, ὅπου ἔχουμε τίς ψαλμωδίες τῶν ἱερέων, τήν ἀνάγνωση τῶν Εὐαγγελίων καί τά τροπάρια τοῦ δεξιοῦ καί τοῦ ἀριστεροῦ ψάλτη. Τρία βασικά στοιχεῖα καί στίς δυό περιπτώσεις. Αὐτά ὑπῆρχαν στό ποίημα τοῦ Ἐλύτη. Ἔπρεπε τώρα ἡ τελική ἐπιλογή μου νά ἐπεκταθεῖ σέ ὅλο τό ἔργο, ὥστε νά μή χαθεῖ ἡ ἑνότητά του καί νά μήν προδοθεῖ ὁ στόχος τοῦ ποιητῆ : Η ΓΕΝΕΣΙΣ, ΤΑ ΠΑΘΗ καί ΤΟ ΔΟΞΑΣΤΙΚΟΝ θά ἔπρεπε νά ἀντιπροσωπεύονται ἀναλογικά ἔτσι ὥστε νά μή χαλάσει ἡ ἰσορροπία τοῦ ἔργου.

Ὅλες μου αὐτές τίς σκέψεις ἄρχισα νά τίς γράφω καί νά τίς στέλνω στόν Ἐλύτη. Ἐκεῖνος μοῦ ἀπαντοῦσε... Τό ἔργο προχωροῦσε... Ὅμως ἤμουν τάχα ὥριμος γιά νά περάσω ἀπ' τό Τραγούδι καί τόν Κύκλο Τραγουδιῶν στό Ὀρατόριο; Θά χρησιμοποιοῦσα συμφωνική ὀρχήστρα; Καί πῶς; Θά ἔβαζα καί χορωδία; Μέ ποιά ἐναρμόνιση; Ποιές ἄλλες τεχνικές; Ἄντεχε τάχα ἡ ἀντίστιξη σ' ἕνα ἔργο πού ἤθελα νά παραμείνει λαϊκό;

Ἔχω γράψει ἔκτοτε πολλά γιά τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ. Ἐδῶ σ' αὐτές τίς «βιογραφικές» σημειώσεις, πού ἀφοροῦν τήν ταυτότητα τῶν ἔργων καί κυρίως τίς συνθῆκες μέσα στίς ὁποῖες γράφτηκαν, δέν ἔχω νά πῶ πολλά πράγματα. Ὅπως βλέπετε, τό βάζω τελευταῖο στήν Α΄ Περίοδο (1960-1965), γιατί πράγματι τότε -δηλαδή τέλος τοῦ '60 καί ἀρχές τοῦ '61- ἄρχισε καί τέλειωσε ἡ σύνθεσή του, ὅμως γιά νά τό ὁλοκληρώσω, χρειάστηκα ἄλλα τρία χρόνια...

Ἐκ τῶν ὑστέρων παρατηρῶ ὅτι ἡ ἐνορχήστρωση μπορεῖ νά ἦταν πιό σωστή καί ἐνδεδειγμένη, στά ὅριά της, ὥστε νά μή χαθεῖ ὁ «ἑλληνολαϊκός» χαρακτήρας, πού κυριαρχοῦσε τότε στίς συνθέσεις μου. Εἶχε ὅμως πολλές προχειρότητες, πού δείχνουν ὅτι μοῦ ἔλειπε ὁ χρόνος πού ἀπαιτεῖ ἡ δουλειά τῆς ἐνορχήστρωσης... Ἄν θά ἔπρεπε νά χαρακτηρίσω τό ρυθμό τῆς ζωῆς μου ἐκεῖνο τόν καιρό, θά 'λεγα "χωρίς ἀνάσα". Μουσική φίλμ στό Λονδίνο, ἀρχαῖες τραγωδίες στήν Ἐπίδαυρο, φωνοληψίες στήν Ἀθήνα, περιοδεῖες στήν Ἑλλάδα, θεατρικά ἔργα μέσα στήν ἴδια περίοδο (ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ, ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ, ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ, ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ καί ΜΑΓΙΚΗ ΠΟΛΗ, μόνο ἀπό τό καλοκαίρι τοῦ 1962 ὥς τό ἑπόμενο καλοκαίρι τοῦ 1963), δημιουργία τῆς Μικρῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν (1962).

Στήν πολιτική, ἡ κίνηση ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ καί τέλος, στό ἀποκορύφωμα μετά τή δολοφονία τοῦ Λαμπράκη, τό Κίνημα τῶν Λαμπράκηδων καί ἡ ἐκλογή μου ὡς Βουλετοῦ Πειραιῶς (1964). Ἡ πρώτη ἐκτέλεση τοῦ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ τόν Μάρτιο τοῦ 1964 στό REX συμπίπτει μέ τίς ἐκλογές, στίς ὁποῖες πῆρα μέρος κι ἐγώ, ὑποψήφιος Βουλευτής τῆς ΕΔΑ στή Β΄ Πειραιῶς, στήν ἕδρα τοῦ Γρηγόρη Λαμπράκη.

Τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ τό ἔπαιζα συχνά στό πιάνο ἀπ' τό 1962 καί πέρα, πού ἐγκατασταθήκαμε στό σπίτι μας στή Νέα Σμύρνη. Θυμᾶμαι μιά ξεχωριστή ἀκρόαση : ὁ Γιῶργος Σαββίδης καί ἡ γυναίκα του ἡ Λένα, μαζί τους νομίζω κι ὁ Λέων Καραπαναγιώτης, πού θέλανε σώνει καί καλά νά τό μαγνητοφωνήσουν. Πρέπει νά ὑπάρχει αὐτή ἡ ταινία σέ μεγάλο revox, πού ζύγιζε πολλά κιλά καί πού τό κουβάλησαν γιά τόν σκοπό αὐτό. Ἐκτός κι ἄν τήν ἔχει καταστρέψει ὁ σκόρος τῶν παθῶν μας...

Δέν ἦταν ὅμως μόνο οἱ δικοί μου προβληματισμοί πού καθυστέρησαν τόσο πολύ τήν παρουσίαση τοῦ ἔργου... Ἦταν κυρίως, θά 'λεγα, τό γεγονός ὅτι δέν ἤθελα νά χάσω τήν ἐπαφή μου μέ τό μεγάλο κοινό, πού περίμενε μέ πάθος, ποιό θά ἦταν τό ἑπόμενο ἔργο μου. Πρωτομίλησα στόν Πηλιχό ἀπ' τά 1960 κιόλας γιά τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ.

Στό μεταξύ, τό κοινό πού ἀγαποῦσε τή μουσική μου πλήθαινε συνεχῶς, μά προπαντός ὡρίμαζε. Ἔργα, ὅπως ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ, ἔδειχναν καθαρά πώς σκοπός μου ἦταν νά πάω πιό μακριά, σέ νέες φόρμες μουσικές καί σέ ἀναζητήσεις ἰδεολογικές. Πρέπει νά πῶ ὅτι ὑπῆρξε μεγάλη ζύμωση, χάρη -ὅπως τόνισα- στήν ὕπαρξη φωτισμένων δημοσιογράφων, πού τούς συγκαταλέγω πάντα μέσα στούς βασικούς παράγοντες γιά τήν ἐπιτυχία ἐκείνης τῆς προσπάθειας. Στά 1962, μέ τήν ἵδρυση τῆς Μικρῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν, τό κοινό μου, δηλαδή οἱ ἁπλοί πολίτες, ἀρχίζουν νά μυοῦνται στή συμφωνική μουσική. Δέν ἦταν μιά ἁπλή ἐπιθυμία μου νά διευθύνω συμφωνικά ἔργα. Τό ἔκανα γιατί θεωροῦσα ὅτι ἡ μύηση τοῦ ἁπλοῦ ἀκροατῆ στόν συμφωνικό ἦχο καί τίς συμφωνικές φόρμες ἦταν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά νά κατανοήσει ἔργα ὅπως τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ. Δηλαδή ἔντεχνα ἔργα κι ἀπό τήν ἄποψη τοῦ λόγου κι ἀπ' τό πρίσμα τοῦ ἤχου, πού ὅμως ἔπρεπε νά στηρίζονται γερά πάνω στή ζωντανή παράδοση, ὅπως τήν ἐξέφραζε ἐκείνη τήν ἐποχή ἕνα λαϊκό κοινό, εὐαίσθητο, εὐγενικό, διψασμένο γιά ὀμορφιά καί ἀλήθεια, πράγματα πού γεννοῦσαν μέσα του μιά πρωτόφαντη ψυχική δυναμική. Ἔτσι, ὅταν ἔπεσε σάν σπόρος τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ, ἔπεσε μέσα σέ πλούσιο καί εὔφορο χῶμα.

Ὅταν ἀπό δικῆς μου πλευρᾶς ὅλα ἦταν ἕτοιμα -περί τό τέλος τοῦ 1963- μίλησα στήν Ἑταιρεία γιά τή δισκογράφηση. Καί, ὤ! τῆς μεγάλης ἐκπλήξεως, ἐκείνη εἶπε ὄχι! Τούς λόγους (οἰκονομικούς; πολιτικούς;) τούς παραμερίζω αὐτή τή στιγμή. Τί νά κάνω; Στό συμβόλαιό μου ὑπῆρχε μιά παράγραφος, πού ὑποχρέωνε τήν Ἑταιρεία νά

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 133

δισκογραφεῖ ἕνα μεγάλο συμφωνικό μου ἔργο κάθε χρόνο. Ἔτσι εἶχε γίνει μέ τή ΣΟΥΙΤΑ Νο 1, πού ἠχογραφήθηκε στά 1961 στό Στρασβοῦργο μέ τόν Σάρλ Μπρύκ καί κυκλοφόρησε στήν Ἀθήνα. Ἀργότερα ἠχογραφήσαμε τίς 2 ΣΟΝΑΤΙΝΕΣ γιά πιάνο, τό ΕΡΩΣ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ καί τό ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ. Ἔτσι, σχεδόν μπροστά στήν πόρτα τῶν δικαστηρίων, ἡ Ἑταιρεία ὑποχρεώθηκε μέ βαριά καρδιά νά δεχτεῖ τήν ἠχογράφηση ἑνός ἔργου, πού ὅπως ἀποδείχθηκε, θά γέμιζε τά ταμεῖα της. Γιά πολλούς ἀποτελεῖ ἔκπληξη τό γεγονός ὅτι τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ ἔγινε τό πιό *ἐμπορικό* ἀπό ὅλα μου τά ἔργα. Ὄχι ὅμως γιά μένα. Γιατί εἶχα δουλέψει ἐπίμονα καί σωστά προετοιμάζοντας τό κοινό, ἔτσι πού νά μήν μπορεῖ νά πεῖ κανείς ἄν τό κοινό ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἦταν ἄξιον τοῦ ἔργου ἤ τό ἔργο ἄξιον τοῦ κοινοῦ. («Ἄξιον τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ σου», μοῦ ἔγραψε ὁ Γεώργιος Παπανδρέου, ὅταν ἄκουσε τό δίσκο. «Ὅμως ἀνάξιο νά ἀνήκεις στήν παράταξη ἐκείνη πού ἀρνεῖται τήν Ἐλευθερίαν, τήν ὁποίαν ὑμνεῖς»).

ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΗ-ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ- ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ : Προσπάθησα νά βρῶ μιά χορωδία, πού νά τραγουδᾶ ὅσο γίνεται πιό ἁπλᾶ. Ἡ Θάλεια Βυζαντίου κατενόησε εὐθύς τό ἔργο καί τήν πρόθεσή μου αὐτή. Ὁ Χορός ἦταν ὁ ὁποιοσδήποτε. Ἦταν οἱ φωνές οἱ συνηθισμένες, ὅταν τραγουδοῦσαν σέ παρέες ὅλοι μαζί. Γιατί θά πρέπει νά πῶ ἐδῶ, ὅτι ἐκείνη τήν ἐποχή τύχαινε ν' ἀκούω τραγούδια μου σέ ὑπέροχες ἐκτελέσεις, ὄχι μόνο στίς ταβέρνες καί στίς συγκεντρώσεις, ἀλλά τή νύχτα σέ καντάδες στούς σκοτεινούς δρόμους, ἰδιαίτερα στήν ἐπαρχία, ὅπου οἱ τραγουδιστές ἦσαν δεκάδες. Ἔτσι θά μοῦ μείνει ἀξέχαστη μιά βραδιά στό Ἀγρίνιο, στά 1966, πού μετά ἀπό κάποια συνεστίαση, βγαίνοντας ἀπό τό ἑστιατόριο, βρεθήκαμε μπροστά σέ μιά παρόμοια συντροφιά, πού τραγουδοῦσε χορωδιακά τό ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ. Ἀξέχαστο εἶναι ἐπίσης γιά ὅσους ζήσαμε στόν Ὠρωπό, κάποιο βράδυ, πού καθώς τό φεγγάρι πρόβαλε σάν ἕνα τεράστιο ταψί μέσα ἀπό τό πέλαγο, πιαστήκαμε χέρι χέρι ὅλοι οἱ ἐξόριστοι καί βαδίζοντας πρός τή θάλασσα, κοιτώντας τό φεγγάρι, ἀρχίσαμε αὐθόρμητα νά τραγουδᾶμε τό Ο ΚΗΠΟΣ ΕΜΠΑΙΝΕ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ.

Στά 1964 ἡ φωνή τοῦ Μπιθικώτση βρισκόταν στόν κολοφώνα της. Κάναμε ἀμέτρητες πρόβες στό γραφεῖο μου στή Νέα Σμύρνη, μαζί καί οἱ τέσσερις πιστοί μουσικοί μου, ὁ Λάκης Καρνέζης, ὁ Κώστας Παπαδόπουλος, ὁ Γιάννης Διδίλης καί ὁ Βαγγέλης Παπαγγελίδης.

Τή μέρα πού γράφαμε τά τραγούδια τοῦ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ στό στούντιο τῆς Κολούμπια, θυμᾶμαι πώς εἶχε ἔρθει κάποιο σχολεῖο κι ἐγώ εἶπα στά παιδιά νά καθίσουν στό πάτωμα ἥσυχα ἥσυχα νά παρακολουθήσουν τή φωνοληψία. Οἱ ἄλλοι δέν ἤθελαν ἀπό φόβο μήπως γίνουν θόρυβοι, ὅμως ἐμένα μοῦ ἄρεσε πού τό ΕΝΑ ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ θά γραφόταν ὁριστικά πάνω στό δίσκο μέ φόντο τήν ἀνάσα καί τά χτυπήματα τῆς καρδιᾶς τῶν παιδιῶν. Μπορεῖ νά μήν ἀκούγονται. Ὅμως ποιός δέν τά αἰσθάνεται;

Στήν Κολούμπια γράφαμε μόνο τόν Μπιθικώτση καί τή Λαϊκή Ὀρχήστρα. Γιά τά ὑπόλοιπα, ὀρχήστρα, χορωδία, βαρύτονος καί «ἀρχαῖος χορός» (ἀπαγγελία), ἡ Ἑταιρεία ἀποφάσισε νά χρησιμοποιήσει τό κινηματογραφικό Στούντιο Ἄλφα. Πρέπει νά πῶ ὅτι στήν Κολούμπια ὅλες τίς ἐγγραφές τίς ἔκανε ὁ ὑπέροχος ἠχολήπτης Κανελόπουλος, ἐνῶ στό Ἄλφα συνεργάστηκα μέ τόν Δεσποτίδη σέ ἄθλιες συνθῆκες, γιατί αὐτός δέν μᾶς ἔβλεπε. Ἦταν ψηλά σ' ἕνα καμαράκι. Καί τό χειρότερο, ἡ ἐγγραφή δέν μποροῦσε νά γίνει παρά μόνο ἐπάνω στό λεγόμενο περφορέ, δηλαδή στό ἠχητικό μέρος τοῦ φιλμ. Ἡ χορωδία τραγούδησε play back ἐπάνω στήν ἠχογράφηση τῆς Κολούμπια. Δέν ὑπῆρχαν ἀκουστικά. Ὁ ἦχος ἔβγαινε μέσα ἀπό ἕνα μεγάφωνο, μέ ἀποτέλεσμα ὁ συντονισμός νά γίνεται προβληματικός, καθώς οἱ χορωδοί δέν ἄκουγαν καλά. Ἄλλωστε αὐτές οἱ ἀδυναμίες φαίνονται καθαρά στό τελικό ἀποτέλεσμα.

Ὁ βαρύτονος -τόν ἀποκαλῶ Ψάλτη- ἐπιλέχτηκε μέσα ἀπό τούς ἠθοποιούς τοῦ Χοροῦ τοῦ ΑΙΑΝΤΑ, μιᾶς καί εἴχαμε συνεργαστεῖ καί τούς γνώριζα ἕναν-ἕναν. Διάλεξα τόν Θόδωρο Δημήτριεφ καί παράλληλα χρησιμοποίησα ὁλόκληρο τό Χορό στίς ὁμαδικές ἀπαγγελίες πού ἠχογραφήθηκαν μέ τήν

ἄμεση ἐπίβλεψη τοῦ Ἐλύτη.

Ἡ Ὀρχήστρα ἦταν φυσικά ἡ Μ.Ο.Α. μέ τήν προσθήκη τῶν πνευστῶν καί τῶν κρουστῶν. Δέ θά ξεχάσω ποτέ τή στιγμή τῆς ἐγγραφῆς στό ΝΑΟΙ ΣΤΟ ΣΧΗΜΑ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ: ὁ φαγγοτίστας σηκώθηκε νά φύγει κι ὅταν τόν ρώτησα μέ νοήματα «γιατί;», αὐτός ἔδειχνε μέ τά δάχτυλά του χρήματα... Πράγματι, ἡ Ἑταιρεία δέν τούς εἶχε πληρώσει καί οἱ μουσικοί, ὅπως καί οἱ χορωδοί, ἔφευγαν ἀπ' τή μέση τῆς δουλειᾶς.

Ὅμως ἐγώ δέν τό ἔβαζα μέ τίποτε κάτω. Γνώριζα ὅτι ἀπό τεχνική ἄποψη ἡ ἐγγραφή ἑνός τέτοιου ἔργου δέν θά ἔφτανε οὔτε στό 50% τῆς ἀρτιότητας. Παράλληλα ὅμως ἤμουν πεπεισμένος ὅτι ἔστω καί ἔτσι, τεχνικῶς ἀτελές, τό ἔργο θά μιλοῦσε μέ τήν ψυχή του καί μέ τήν ἀλήθεια του. «Ὁ κόσμος ποτέ δέν ἀκούει μέ τ' αὐτιά του» μ' ἄρεσε νά λέω πάντα. «Ἀκούει μέ τή φαντασία του. Ἄν ἔχει».

Ἔμενε ὁ Ἀναγνώστης. Γιά μένα δέν ὑπῆρχε δεύτερη σκέψη : Μάνος Κατράκης. Δέν θυμᾶμαι ποιά ἦταν τότε ἡ ἄποψη τοῦ Ἐλύτη. Ἴσως κι αὐτός συμφώνησε ἀπ' τήν ἀρχή. Εἶχε κι αὐτός τίς φιλίες καί τίς προτιμήσεις του. Κι ἄς μήν ξεχνᾶμε πώς ὁ Κατράκης τότε ἦταν κόκκινο πανί. Πόσοι ἄλλοι ἄραγες ἠθοποιοί καί καλλιτέχνες εἶχαν πάει στό Μακρονήσι;

Περάσαμε ὧρες πολλές ὁ Ἐλύτης, ὁ Κατράκης κι ἐγώ, στό στούντιο τῆς Κολούμπια, ἕως ὅτου βρεθεῖ τό σωστό ὕφος, πού νά ταιριάζει μέ τήν ποίηση ἀλλά καί μέ τόν γενικό ἦχο τοῦ ἔργου. Ἡ ἰδέα τοῦ Ἀναγνώστη, δηλαδή ἡ παρουσίαση κειμένων στό δίσκο ἦταν δική μου. Καί γιατί, ὅπως εἶπα, ἤθελα νά εἶμαι πιστός στή μορφή τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης, δηλαδή στή λειτουργία, ἀλλά καί γιατί πίστευα ὅτι τό μεγάλο κοινό θά πρέπει νά μυηθεῖ στόν ποιητικό λόγο, ὅταν μάλιστα εἶχε νά κάνει μέ τή μνήμη τοῦ λαοῦ μου, πού λέει καί ὁ ποιητής. Ἤθελα οἱ ἑπόμενες γενιές νά ἔχουν σάν Εὐαγγέλιό τους τά σύγχρονα πάθη τῆς φυλῆς : τήν Ἀλβανία, τήν Ἀντίσταση καί τόν Ἐμφύλιο.

Μόλις τελείωσε τό μοντάζ τοῦ ἔργου, ὁ Τάκης Λαμπρόπουλος πῆρε ἕνα δισκοδεῖγμα νά τόν πάει στοῦ Φλόκα, στό ἱερατεῖο τῆς διανόησης, ὅπου σύχναζε καί ὁ Ἐλύτης.. Εἶχε ἀγωνία νά δεῖ τί σκέπτονται, γιατί ὁ ἴδιος, ὅπως φαίνεται, διατηροῦσε πολλές ἀμφιβολίες. Γνώριζε ἄλλωστε ἀπό πρῶτο χέρι τίς ἀντίξοες συνθῆκες ἐργασίας, πού τόσο βάραιναν τήν τεχνική ἀρτιότητα τοῦ ἔργου.

Φαίνεται πώς ἡ ἀκρόαση τοῦ δείγματος ἦταν ἄκρως ἀρνητική. Δέν πρέπει νά τόν βγάλουμε, μοῦ λέει. Ὅσοι τόν ἄκουσαν, εἶπαν πώς ὁ κόσμος θά γελάσει μέ τό ἀποτέλεσμα.

Πιό πολύ ἀπ' ὅλους, ὅπως ἦταν φυσικό, εἶχε ἐπηρεαστεῖ ὁ ἴδιος ὁ Ἐλύτης, τοῦ ὁποίου ἡ ἐμπιστοσύνη στίς ἱκανότητές μου καί στό ἔργο κλονίστηκε.

Ὅμως ἐγώ ἐπέμενα. Ἔτσι φτάσαμε στό ἐξώφυλλο. Ὁ Γιάννης Τσαρούχης εἶχε διαφορετική γνώμη ἀκούγοντας τό δεῖγμα. Γνώμη πού τήν ἐξέφρασε μέ τόν θαυμάσιο πίνακα πού τοῦ ἐνέπνευσε τό ἔργο καί πού τόν χρησιμοποιήσαμε γιά ἐξώφυλλο.

Καί ἐνῶ γίνονταν ὅλα αὐτά, ἐγώ ὡς Πρόεδρος τῶν Λαμπράκηδων ἤμουν ὑποχρεωμένος νά ταξιδεύω σ' ὅλη τήν Ἑλλάδα. Νά περιοδεύω στά χωριά. Νά παίρνω μέρος σέ ἀτελείωτες συσκέψεις καί συγκεντρώσεις. Νά ἀρθρογραφῶ καί φυσικά νά γράφω καί νά ἠχογραφῶ τραγούδια.

Μέ τή λήξη τῆς ἠχογράφησης δέχτηκα νά μπῶ ὑποψήφιος τῆς ΕΔΑ στίς ἐκλογές Μαρτίου 1964. Οἱ δικοί μου δέν ἤθελαν ν' ἀκούσουν γιά κάτι τέτοιο. Πῆγα στόν Μπιθικώτση, πού μόλις εἶχε νοικιάσει ἕνα σπίτι στήν Ἄνω Νέα Σμύρνη μέ θέα στή θάλασσα.

-Γρηγόρη, τό καί τό. Ἐσύ τί λές;

-Ὄχι, μοῦ λέει, μήν τό κάνεις. Γιατί θά χάσεις αὐτό τό ἀγνό πού ἔχεις.

Γιά νά ποῦμε καί τοῦ θεοῦ τό δίκιο, δέν τόν ἄκουσα, ὅπως δέν ἄκουσα ποτέ καί τούς ὑπόλοιπους συνεργάτες μου, μέ ἀποτέλεσμα νά δέχονται πάνω τους καί πάνω στήν καριέρα τους τίς ἀρνητικές ἐπιπτώσεις ἀπό τίς δικές μου πολιτικές πρωτοβουλίες. Κι ἔτσι ἐξηγεῖται σ' ἕνα μεγάλο βαθμό, τό ὅτι οἱ ἑρμηνευτές μου, πού ξέρω καλά πόσο μέ ἀγαποῦν καί προπαντός πόσο ἀγαποῦν τά τραγούδια μου, πού ἔγιναν καί δικά τους, κάπου κλώτσησαν μέσα τους, διαμαρτυρήθηκαν, ἀγανάκτησαν καί ἀρκετές φορές

φτάσανε ὥς τό ἄλλο ἄκρο : νά μέ μισοῦν καί νά μέ ἀποδοκιμάζουν δημόσια. Πάντοτε ὅμως θά πιστεύω ὅτι αὐτό εἶναι τό μίσος τῆς ἀγάπης.

Τότε, καί μέσα στήν προεκλογική θύελλα, κάναμε τίς πρόβες γιά τήν πρώτη ἐκτέλεση τοῦ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ μπροστά σέ κοινό. Ἔγινε στό REX, σ' ἕνα κατάμεστο θέατρο. Ἡ ἀγωνία καί ἡ συγκίνηση, μεγάλη. Ὁ Ἐλύτης στά παρασκήνια πήγαινε πάνω-κάτω. Ὁ Γρηγόρης καί ὁ Δημήτριεφ, σφιγμένοι. Ὁ Κατράκης ὑπερσυγκινημένος, δέν ἀπόφυγε τόν στόμφο. Ἡ χορωδία τρακαρισμένη. Τέλος χαιρετήσαμε ὅλοι κάμποσες φορές στή σκηνή. Συμφωνήσαμε πάντως πώς ἡ ὑποδοχή δέν ἦταν τόσο θερμή ὅσο τήν περιμέναμε.

Νά ὅμως πού κυκλοφορεῖ ὁ δίσκος καί ἀμέσως γίνεται ἀνάρπαστος. Ποῦ οἱ τεχνικές ἀτέλειες καί ποῦ ἡ φυγή τῶν τενόρων καί τοῦ φαγγότου μέσα στή φωνοληψία... Εἴπαμε, ὁ κόσμος ἄκουγε μέ τή φαντασία του. Καί φαίνεται πώς ἐκείνους τούς καιρούς ὁ ἑλληνικός λαός διέθετε φαντασία, εὐαισθησία, δίψα γιά τό καινούριο καί προσήλωση στήν ἱστορική του μνήμη.

Βρίσκομαι τό φθινόπωρο τοῦ 1964 στίς Σέρρες γιά συναυλία. Οἱ φαντάροι οὐρά μπροστά στό θέατρο, δέν ἔχουν λεφτά γιά εἰσιτήριο. Λέω «νά μποῦνε τσάμπα». Λέει ὁ ἐφοριακός, καθοδηγημένος ἀπ' τούς ἀσφαλίτες πού εἶναι πλάι του, «πρέπει νά πληρώσουν τό φόρο». «Μετρᾶτε κεφάλια καί πληρώνω ἐγώ», τούς ἀπαντῶ.

Ἐκείνη τή στιγμή, μπροστά στό δισκάδικο πού ἦταν ἀπέναντι ἀπ' τό θέατρο, βλέπω νά σχηματίζεται μιά μεγάλη οὐρά.

-Περί τίνος πρόκειται; ἐρωτῶ.

-Ἦρθε ὁ δίσκος τοῦ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ.

Χάρηκα. Τότε βλέπω νά μπαίνει πίσω πίσω στήν οὐρά ἕνας χωριάτης μαζί μέ τό μουλάρι του. Περίεργο. Τόν πλησιάζω.

-Πατριώτη, τοῦ λέω, γιατί κάθεσαι στήν οὐρά; Τί πουλᾶνε στό μαγαζί;

Ἀφοῦ μέ κοίταξε ἀπό πάνω ὥς κάτω, τέλος ἀποφάσισε νά μοῦ μιλήσει. Εἶχε, φαίνεται, τό φόβο πώς μπορεῖ νά εἶμαι ἀστυνομικός.

-Μάθαμε στό χωριό ὅτι σήμερα θά 'ρθεῖ στίς Σέρρες τό ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ καί τό χωριό μ' ἔστειλε ν' ἀγοράσω τό δίσκο...

-Ἄ! τοῦ εἶπα, σ' εὐχαριστῶ γιά τήν πληροφορία.

Καί σκέφτηκα ἐκείνη τή στιγμή «Ἄραγες ὑπάρχει τίποτα πιό σημαντικό νά κάνεις στή ζωή σου; Μήπως αὐτό εἶναι ἡ κορυφή;...»

ΕΝΑ ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ

Ἕνα τό χελιδόνι κι ἡ Ἄνοιξη ἀκριβή
Γιά νά γυρίσει ὁ ἥλιος θέλει δουλειά πολλή
Θέλει νεκροί χιλιάδες νά' ναι στούς Τροχούς
Θέλει κι οἱ ζωντανοί νά δίνουν τό αἷμα τους.

Θέ μου Πρωτομάστορα μ' ἔχτισες μέσα στά βουνά
Θέ μου Πρωτομάστορα μ' ἔκλεισες μές στή θάλασσα!

Πάρθηκεν ἀπό Μάγους τό σῶμα τοῦ Μαγιοῦ
Τό 'χουνε θάψει σ' ἕνα μνῆμα τοῦ πέλαγου
Σ' ἕνα βαθύ πηγάδι τό 'χουνε κλειστό
Μύρισε τό σκοτάδι κι ὅλη ἡ Ἄβυσσο.

Θέ μου Πρωτομάστορα μέσα στίς πασχαλιές καί Σύ
Θέ μου Πρωτομάστορα μύρισες τήν Ἀνάσταση!

ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΗΛΙΕ ΝΟΗΤΕ

Τῆς Δικαιοσύνης ἥλιε νοητέ καί μυρσίνη σύ δοξαστική
μή παρακαλῶ σας μή λησμονᾶτε τή χώρα μου!

Ἀετόμορφα ἔχει τά ψηλά βουνά στά ἡφαίστεια κλήματα σειρά
καί τά σπίτια πιό λευκά στοῦ γλαυκοῦ τό γειτόνεμα!

Τά πικρά μου χέρια μέ τόν Κεραυνό τά γυρίζω πίσω ἀπ' τόν Καιρό
τούς παλιούς μου φίλους καλῶ μέ φοβέρες καί μ' αἵματα!

Τῆς Δικαιοσύνης ἥλιε νοητέ καί μυρσίνη σύ δοξαστική
μή παρακαλῶ σας μή λησμονᾶτε τή χώρα μου!

ΜΕ ΤΟ ΛΥΧΝΟ ΤΟΥ ΑΣΤΡΟΥ

Μέ τό λύχνο τοῦ ἄστρου στούς οὐρανούς ἐβγῆκα
Στό ἀγιάζι τῶν λειμώνων στή μόνη ἀκτή τοῦ κόσμου
Ποῦ νά βρῶ τήν ψυχή μου τό τετράφυλλο δάκρυ!

Τά κορίτσια μου πένθος γιά τούς αἰῶνες ἔχουν
Τ' ἀγόρια μου τουφέκια κρατοῦν καί δέν κατέχουν
Ποῦ νά βρῶ τήν ψυχή μου τό τετράφυλλο δάκρυ!

ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΑΙΜΑΤΑ

Τῆς 'Αγάπης αἵματα μέ πορφύρωσαν
Καί χαρές ἀνείδωτες μέ σκιάσανε
'Οξειδώθηκα μές στή νοτιά τῶν ἀνθρώπων
Μακρινή Μητέρα Ρόδο μου 'Αμάραντο.

Στ' ἀνοιχτά τοῦ πέλαγου μέ καρτέρεσαν
Μέ μπομπάρδες τρικάταρτες καί μοῦ ρίξανε
'Αμαρτία μου νά 'χα κι ἐγώ μιάν ἀγάπη
Μακρινή Μητέρα Ρόδο μου 'Αμάραντο.

Τόν 'Ιούλιο κάποτε μισανοίξανε
Τά μεγάλα μάτια της μές στά σπλάχνα μου
Τήν παρθένα ζωή μιά στιγμή νά φωτίσουν
Μακρινή Μητέρα Ρόδο μου 'Αμάραντο.

ΑΝΟΙΓΩ ΤΟ ΣΤΟΜΑ ΜΟΥ

'Ανοίγω τό στόμα μου κι ἀναγαλλιάζει τό πέλαγος
Καί παίρνει τά λόγια μου στίς σκοτεινές του τίς σπηλιές
Καί στίς φώκιες τίς μικρές τά ψιθυρίζει
Τίς νύχτες πού κλαῖν τῶν ἀνθρώπων τά βάσανα.

Χαράζω τίς φλέβες μου καί κοκκινίζουν τά ὄνειρα
Καί τσέρκουλα γίνονται στίς γειτονιές τῶν παιδιῶν
Καί σεντόνια στίς κοπέλες πού ἀγρυπνοῦνε
Κρυφά γιά ν' ἀκοῦν τῶν ἐρώτων τά θαύματα.

φ07.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β
1965 - 1967

ΣΩΤΗΡΗ ΠΕΤΡΟΥΛΑ

(Μίκη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
1965. Ἀθήνα.
Τραγουδήθηκε ἀπό τά πλήθη τήν ἡμέρα τῆς κηδείας, τόν Ἰούλιο τοῦ 1965.
Ἠχογραφήθηκε μετά τήν πτώση τῆς Δικτατορίας, συμπεριλαμβάνεται στό δίσκο ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ.

Μάρτυρες ἥρωες ὁδηγοῦνε
τά γαλάζια μάτια του μᾶς καλοῦνε.

Σωτήρη Πέτρουλα, Σωτήρη Πέτρουλα
ἀηδόνι καί λιοντάρι, βουνό καί ξαστεριά.
Μάρτυρες ἥρωες ὁδηγοῦνε
τά γαλάζια μάτια του μᾶς καλοῦνε.

Σωτήρη Πέτρουλα, Σωτήρη Πέτρουλα
ὁδήγα τό λαό σου, ὁδήγα μας μπροστά.
Μάρτυρες ἥρωες ὁδηγοῦνε
τά γαλάζια μάτια του μᾶς καλοῦνε.

Σωτήρη Πέτρουλα, Σωτήρη Πέτρουλα.

φ 21

Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ

(Ἰάκωβου Καμπανέλλη)

Σύνθεση:
1965, Ἀθήνα.
Πρώτη ἠχογράφηση:
1965, Μαρία Φαραντούρη
Studio Columbia
Ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος
Μουσικοί: Γιάννης Διδίλης (πιάνο),
Κώστας Παπαδόπουλος (μπουζούκι),
Λάκης Καρνέζης (μπουζούκι),
Σωτήρης Ταχιάτης (βιολοντσέλο),
Ἀνδρέας Ροδουσάκης (κοντραμπάσσο),
Σπύρος Ρέγγιος (φλάουτο).
Ἄλλες ἠχογραφήσεις:
Liesbeth List (Philips),
Iva Zanicchi (Music Box, Ri-Fi).

Ἡ σύνθεση τοῦ κύκλου ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ ἔγινε τόν Γενάρη τοῦ 1966, ὅταν ὁ Ἰάκωβος Καμπανέλλης παρουσίασε τά ποιήματά του στό σπίτι τοῦ συνθέτη.

Ὁ ἐλεγειακός χαρακτήρας τοῦ ἔργου ὁδήγησε τόν Θεοδωράκη σέ ἀναζήτηση νέων χρωμάτων σέ σχέση μέ κεῖνα πού δεσπόζουν ἕως τότε στίς ἠχογραφήσεις του. Ἔτσι δέν χρησιμοποίησε μπουζούκια, τά ὁποῖα ἀντικατέστησε μέ ἠλεκτρική κιθάρα καί πρόσθεσε βιολοντσέλο, φλάουτο καί τύμπανα. Αὐτό τό νέο ἐνορχηστρωτικό χρῶμα ταίριαζε ἀπολύτως μέ τή χροιά τῆς φωνῆς τῆς Μαρίας Φαραντούρη, πού οὐσιαστικά μέ τόν κύκλο αὐτόν ἔκανε τήν εἴσοδό της στό τραγούδι. Μιά εἴσοδο ὁμολογουμένως ἐντυπωσιακή, ἀφοῦ ἡ πρώτη παρουσίαση τοῦ ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ σέ κεντρικό θέατρο τῆς Ἀθήνας ὑπῆρξε ἀρκετή γιά νά τήν καθιερώσει ὡς τή μεγαλύτερη ἑλληνίδα τραγουδίστρια τῆς ἐποχῆς μας. Γεγονός πού ἦρθαν νά ἐπιβεβαιώσουν ἐκτός ἀπό τό ἑλληνικό κοινό καί τό ξένο, καθώς καί μερικοί ἀπό τούς πιό ἔγκριτους κριτικούς τοῦ κόσμου.

Θά ἔλεγε κανείς πώς ὅσο περνᾶ ὁ χρόνος, τόσο μεγαλώνει ἡ ἀξία τοῦ ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ. Παρά τό ὅτι ἔχει παρουσιαστεῖ σέ χιλιάδες συναυλίες καί οἱ πωλήσεις τοῦ δίσκου σέ ὅλο τόν κόσμο ἔχουν φτάσει σέ ἀστρονομικούς ἀριθμούς, ὁ κόσμος ζητᾶ ὅλο καί πιό πολύ νά τό ἀκούσει.

Κατά τήν περίοδο πού ὁ συνθέτης ἦταν Γενικός Διευθυντής στήν ΕΡΤ, παρουσίασε τό ἔργο αὐτό γιά μεγάλη συμφωνική ὀρχήστρα, κυρίως κατά τήν περιοδεία τῶν Μουσικῶν Συνόλων στίς ΗΠΑ καί στόν Καναδά, μέ σολίστ πάντοτε τή Μαρία Φαραντούρη.

Στό Ἰσραήλ τό ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ θεωρεῖται κάτι σάν ἐθνικός ὕμνος. Ἱστορική θεωρεῖται πιά ἡ παρουσίαση τοῦ ἔργου τό 1988 μέσα στό ὁμώνυμο στρατόπεδο σέ τρεῖς γλῶσσες: ἑβραϊκά μέ τήν ἰσραηλινή τραγουδίστρια Elinoar Moav, ἑλληνικά μέ τή Μαρία Φαραντούρη καί γερμανικά μέ τήν Gisela May.

Στίς μέρες μας κυκλοφορεῖ διεθνῶς σέ μιά νέα τρίγλωσση ἔκδοση. Αὐτή τή φορά τό ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ τό τραγουδοῦν ἑλληνικά ἡ Μαρία Φαραντούρη, ἑβραϊκά ἡ Elinoar Moav καί ἀγγλικά ἡ Νάντια Weinberg.

Περιττό νά προσθέσουμε -γιατί εἶναι πιά πασίγνωστο- ὅτι τό ΜΑΟΥΤΧΑΟΥΖΕΝ εἶναι τελικά ἕνας ὕμνος στή ζωή καί στόν ἔρωτα. Ὁ στίχος «Ἔρωτα μές στό μεσημέρι, σ' ὅλα τά μέρη τοῦ θανάτου, ὥσπου ν' ἀφανιστεῖ ἡ σκιά του», τά λέει ὅλα.

ANDREAS BRANDES, μουσικοκριτικός.

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

Τί ὡραία πού εἶν' ἡ ἀγάπη μου
μέ τό καθημερνό της φόρεμα
κι ἕνα χτενάκι στά μαλλιά.
Κανείς δέν ἤξερε πώς εἶναι τόσο ὡραία.

Κοπέλες τοῦ Ἄουσβιτς
τοῦ Νταχάου κοπέλες
μήν εἴδατε τήν ἀγάπη μου;

Τήν εἴδαμε σέ μακρινό ταξίδι
δέν εἶχε πιά τό φόρεμά της
οὔτε χτενάκι στά μαλλιά.

Τί ὡραία πού εἶν' ἡ ἀγάπη μου
ἡ χαϊδεμένη ἀπό τή μάνα της
καί τ' ἀδελφοῦ της τά φιλιά.
Κανείς δέν ἤξερε πώς εἶναι τόσο ὡραία.

Κοπέλες τοῦ Μαουτχάουζεν
κοπέλες τοῦ Μπέλσεν
μήν εἴδατε τήν ἀγάπη μου;

Τήν εἴδαμε στήν παγερή πλατεία
μ' ἕνα ἀριθμό στό ἄσπρο της τό χέρι
μέ κίτρινο ἄστρο στήν καρδιά.

Ο ΑΝΤΩΝΗΣ

Ἐκεῖ στή σκάλα τήν πλατιά
στή σκάλα τῶν δακρύων
στό Βίνερ Γκράμπεν τό βαθύ
στό λατομεῖο τῶν θρήνων.

Ἑβραῖοι κι ἀντάρτες περπατοῦν
Ἑβραῖοι κι ἀντάρτες πέφτουν
βράχο στή ράχη κουβαλοῦν
βράχο σταυρό θανάτου.

Ἐκεῖ ὁ Ἀντώνης τή φωνή
φωνή φωνή ἀκούει
ὦ καμαράντ, ὦ καμαράντ
βοήθα ν' ἀνέβω τή σκάλα.

Μά κεῖ στή σκάλα τήν πλατιά
καί στῶν δακρύων τή σκάλα
τέτοια βοήθεια εἶναι βρισιά
τέτοια σπλαχνιά εἶν' κατάρα.

Ὁ Ἑβραῖος πέφτει στό σκαλί
καί κοκκινίζει ἡ σκάλα
κι ἐσύ λεβέντη μου ἔλα ἐδῶ
βράχο διπλό κουβάλα.

Παίρνω διπλό, παίρνω τριπλό
μένα μέ λένε Ἀντώνη
κι ἄν εἶσαι ἄντρας, ἔλα ἐδῶ
στό μαρμαρένιο ἁλώνι.

Ο ΔΡΑΠΕΤΗΣ

Ὁ Γιάννος Μπέρ ἀπ' τό βοριά
τό σύρμα δέν ἀντέχει
κάνει καρδιά, κάνει φτερά
μές στά χωριά τοῦ κάμπου τρέχει.

Δῶσε κυρά λίγο ψωμί
καί ροῦχα γιά ν' ἀλλάξω
δρόμο νά κάνω ἔχω μακρύ
πάν' ἀπό λίμνες νά πετάξω.

Ὅπου διαβεῖ κι ὅπου σταθεῖ
φόβος καί τρόμος πέφτει
καί μιά φωνή, φριχτή φωνή
κρυφτεῖτε ἀπ' τό δραπέτη.

Φονιάς δέν εἶμαι, χριστιανοί,
θεριό γιά νά σᾶς φάω
ἔφυγα ἀπό τή φυλαχή
στό σπίτι μου νά πάω.

Ἄ, τί θανάσιμη ἐρημιά
στοῦ Μπέρτολτ Μπρέχτ τή χώρα
δίνουν τό Γιάννο στούς Ἔς Ἔς
γιά σκότωμα τόν πᾶνε τώρα

ΑΜΑ ΤΕΛΕΙΩΣΕΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Κορίτσι μέ τά φοβισμένα μάτια
κορίτσι μέ τά παγωμένα χέρια
ἅμα τελειώσει ὁ πόλεμος μή μέ ξεχάσεις.

Χαρά τοῦ κόσμου ἔλα στήν πύλη
ν' ἀγκαλιαστοῦμε μές στό δρόμο
νά φιληθοῦμε στήν πλατεῖα.

Στό λατομεῖο ν' ἀγαπηθοῦμε
στίς κάμαρες τῶν ἀερίων
στή σκάλα, στά πολυβολεῖα.

Ἔρωτα μές στό μεσημέρι
σ' ὅλα τά μέρη τοῦ θανάτου
ὥσπου ν' ἀφανιστεῖ ἡ σκιά του.

Κορίτσι μέ τά φοβισμένα μάτια
κορίτσι μέ τά παγωμένα χέρια
ἅμα τελειώσει ὁ πόλεμος μή μέ ξεχάσεις.

ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ

(Γιάννη Ρίτσου)

Σύνθεση:
1966, Ἀθήνα.
Πρώτη ἠχογράφηση:
1966, Γρηγόρης Μπιθικώτσης
Studio Columbia
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος.
1977, Χορωδία Τρικάλων
ὑπό τή διεύθυνση τῆς Τ. Παπαστεφάνου,
Olympia.

I
Αὐτά τά δέντρα δέ βολεύονται μέ λιγότερο οὐρανό,
αὐτές οἱ πέτρες δέ βολεύονται κάτω ἀπό τά ξένα βήματα,
αὐτά τά πρόσωπα δέ βολεύονται παρά μόνο στόν ἥλιο,
αὐτές οἱ καρδιές δέ βολεύονται παρά μόνο στό δίκιο.

Ἐτοῦτο τό τοπίο εἶναι σκληρό σάν τή σιωπή,
σφίγγει στόν κόρφο του τά πυρωμένα του λιθάρια,
σφίγει στό φῶς τίς ὀρφανές ἐλιές του καί τ' ἀμπέλια του.

Δέν ὑπάρχει νερό. Μονάχα φῶς.
Ὁ δρόμος χάνεται στό φῶς κι ὁ ἴσκιος τῆς μάντρας εἶναι σίδερο.

II
Ὅλοι διψᾶνε. Χρόνια τώρα. Ὅλοι πεινᾶνε.
Τά μάτια τους εἶναι κόκκινα ἀπ' τήν ἀγρύπνια,
Μιά βαθιά χαρακιά σφηνωμένη ἀνάμεσα στά φρύδια τους
σάν ἕνα κυπαρίσσι ἀνάμεσα σέ δυό βουνά τό λιόγερμα.

Τό χέρι τους εἶναι κολλημένο στό ντουφέκι,
τό ντουφέκι εἶναι συνέχεια τοῦ χεριοῦ τους,
τό χέρι τους εἶναι συνέχεια τῆς ψυχῆς τους-
ἔχουν στά χείλη τους ἀπάνου τό θυμό
κι ἔχουνε τόν καημό βαθιά βαθιά στά μάτια τους
σάν ἕνα ἀστέρι σέ μιά γούβα ἁλάτι.

III
Ὅταν σφίγγουν τό χέρι
ὁ ἥλιος εἶναι βέβαιος γιά τόν κόσμο,

ὅταν χαμογελᾶνε
ἕνα μικρό χελιδόνι φεύγει μές ἀπ' τ' ἄγρια γένια τους,

ὅταν σκοτώνονται
ἡ ζωή τραβάει τήν ἀνηφόρα μέ σημαῖες καί μέ ταμποῦρλα.

IV
Τόσα χρόνια ὅλοι πεινᾶνε, ὅλοι διψᾶνε, ὅλοι σκοτώνονται
πολιορκημένοι ἀπό στεριά καί θάλασσα·

ἔφαγε ἡ κάψα τά χωράφια τους κ' ἡ ἁλμύρα πότισε τά σπίτια τους,
ἀπό τίς τρύπες τοῦ πανωφοριοῦ τους μπαινοβγαίνει ὁ θάνατος.

Πάνω στά καραούλια πέτρωσαν βιγλίζοντας
τό μανιασμένο πέλαγο ὅπου βούλιαξε
τό σπασμένο κατάρτι τοῦ φεγγαριοῦ.

Τό ψωμί σώθηκε, τά βόλια σώθηκαν,
τώρα γεμίζουν τά κανόνια τους μόνο μέ τήν καρδιά τους.

V
Μπῆκαν στά σίδερα καί στή φωτιά, κουβέντιασαν μέ τά λιθάρια,
κεράσανε ρακί τό θάνατο στό καύκαλο τοῦ παππουλῆ τους,

στ' Ἀλώνια τά ἴδια ἀντάμωσαν τό Διγενή καί στρώθηκαν στό δεῖπνο
κόβοντας τόν καημό στά δυό
ἔτσι πού κόβανε στό γόνατο τό κριθαρένιο τους καρβέλι.

VI
Δέντρο τό δέντρο, πέτρα πέτρα πέρασαν τόν κόσμο,
μ' ἀγκάθια προσκεφάλι πέρασαν τόν ὕπνο.

Φέρναν τή ζωή στά δυό στεγνά τους χέρια σάν ποτάμι.

Σέ κάθε βῆμα κέρδιζαν μιά ὀργιά οὐρανό γιά νά τόν δώσουν.
Κι ὅταν χορεῦαν στήν πλατεῖα,
μέσα στά σπίτια τρέμαν τά ταβάνια
καί κουδουνίζανε τά γυαλικά στά ράφια.

VII
Καί τώρα, πῶς κλειδώσανε τήν πόρτα τους τ' ἀμπέλια μας.
Πῶς λίγνεψε τό φῶς πάνω στίς στέγες καί στά δέντρα,

ποιός νά τό πεῖ πώς βρίσκονται οἱ μισοί κάτω ἀπ' τό χῶμα
κ' οἱ ἄλλοι μισοί στά σίδερα;

VIII
Μέ τόσα φύλλα σοῦ γνέφει ὁ ἥλιος καλημέρα,
μέ τόσα φλάμπουρα λάμπει, λάμπει ὁ οὐρανός
καί τοῦτοι μές στά σίδερα καί κεῖνοι μές στό χῶμα.

Σώπα, ὅπου νἆναι θά σημάνουν οἱ καμπάνες.
Αὐτό τό χῶμα εἶναι δικό τους καί δικό μας.

Κάτω ἀπ' τό χῶμα
μές στά σταυρωμένα χέρια τους
κρατᾶνε τῆς καμπάνας τό σκοινί
προσμένουνε τήν ὥρα
προσμένουν νά σημάνουν τήν ἀνάσταση.

Τοῦτο τό χῶμα εἶναι δικό τους καί δικό μας
δέν μπορεῖ κανείς νά μᾶς τό πάρει.

Σώπα, ὅπου νἆναι θά σημάνουν οἱ καμπάνες.
Αὐτό τό χῶμα εἶναι δικό τους καί δικό μας.

IX
Τραβήξανε ψηλά, πολύ ψηλά.
Δύσκολο πιά νά χαμηλώσουνε.
Δύσκολο καί νά ποῦν τό μπόι τους.

Μέσα στ' ἁλώνια ὅπου δειπνῆσαν μιά νυχτιά τά παλικάρια
μένουνε τά λιοκούκουτσα
καί τό αἷμα τό ξερό τοῦ φεγγαριοῦ
κι ὁ δεκαπεντασύλλαβος ἀπ' τ' ἅρματά τους.

Μένουν τά κυπαρίσσια κι ὁ δαφνώνας.

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 151

φωτ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

(Φώντα Λάδη)

Σύνθεση: 1966
Πρώτη ἐκτέλεση:
1966, Γιῶργος Ζωγράφος, Λυκαβηττός, Α' Μουσικός Αὔγουστος.
Πρώτη ἠχογράφηση:
1975, Γιῶργος Ζωγράφος, Ἄννα Βίσση, Γιάννης Θωμόπουλος
MINOS
Ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος.
1975, Ἀντ. Καλογιάννης, Ἀφροδίτη Μάνου
Lyra.
Ἀπαγορευμένα ἀπό τή λογοκρισία τῆς ἐποχῆς, κυκλοφόρησαν σέ δίσκο 9 χρόνια μετά τή σύνθεσή τους.

ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΜΑΝΑ, ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΣΤΡΑΤΟ

Γειά σου μάνα, γειά σου Στράτο ἔχω εἴδηση καλή
τώρα δέ δουλεύω κάτω στή στοά τή σκοτεινή.

Στέλνω μιά φωτογραφία πού 'βγαλα μέ τή στολή
εἶμαι μπρός στά μεταλλεῖα κι ἄλλοι δυό ἐργοδηγοί.

Τά φιλιά μου στή Μαρία καί στά ἄλλα τά παιδιά
ἐδῶ ἔχουμε ὅλο κρύα καί μεγάλη συννεφιά.

ΚΙΝΗΣ' Ο ΜΑΗΣ ΓΙΑ ΝΑ 'ΡΘΕΙ

Κίνησ' ὁ Μάης γιά νά 'ρθεῖ
κι ἔχει μεγάλη στράτα,
τί νά τοῦ πάρω πρῶτα μου,
τόν ἥλιο ἤ τά μαντάτα!

Πρόφτασέ τον, μάνα μου, μή φύγει μ' ἄδεια χέρια,
φόρτωσέ τον μέ φιλιά καί μέ καλά χαμπέρια.

Ἦρθεν ὁ Μάης κι ἀπό δῶ,
Μάης κακός καί ψεύτης,
μᾶς εἶπε γιά τό φονικό,
τοῦ γέλιου μας ὁ κλέφτης.

Τέτοιο Μάη, μάνα μου, ἄλλο νά μή μᾶς στείλεις,
νά λέει πώς στήν Ἑλλάδα μας σκοτώθηκε ὁ Ἀπρίλης.

ΧΤΕΣ Τ' ΑΠΟΓΕΜΑ ΣΤΟ ΑΑΧΕΝ

Χτές τ' ἀπόγεμα στό Ἄαχεν ἦρθε κάποιος σοβαρός,
εἶδε τό κακό μας χάλι, τό κουτσό μας τό κρεβάτι
κι εἶπε πώς θά κάνει κάτι.

Βρέ μανούλα, μή σέ νοιάζει καί δέν τρῶμε λάχανα,
ξέρουμε ποιός ἔχει δίκιο καί ποιός φταίει γιά ὅλ' αὐτά.

Σάν καί τοῦτο τό χοντρό πέρασαν καμμιά ντουζίνα,
ἔρχονται γι' ἀποστολή, πέντε πέντε κάθε μέρα
καί τήν κάνουν κρουαζιέρα.
Βρέ μανούλα, μή σέ νοιάζει καί τούς ξέρω τούτους δῶ,
ξέρω γώ ποιοί μ' ἀγαπᾶνε
ξέρω γώ ποιούς ἀγαπῶ.

ΣΟΥ 'ΣΤΕΙΛΑ

Σοῦ 'στειλα δυό-τρεῖς στυλούς καί πενῆντα μάρκα,
ἔχανα μιά τσάρκα, σούφρωσα δυό Γερμανούς.

Ὅταν βρεῖς λίγο καιρό, πέρνα ἀπ' τήν 'Ασφάλεια,
πές τους νά μοῦ στείλουν τό πιστοποιητικό.

Ο ΜΗΤΣΟΣ

Ὁ Μῆτσος ἀπ' τά Φάρσαλα ἔγινε ἀρχιγκάγκστερ
καθαρίζει πέντε πέντε καί μιλάει γερμανικά.

Ὁ Μῆτσος, τό καλό παιδί, κρυφά πουλάει τή μαύρη,
ἔχει γκόμενα μιά μαύρη καί μιά μαύρη λιμουζίνα.

Ὁ Μῆτσος ξέρει ὑπουργούς, κάνει πώς δέ μᾶς ξέρει,
δουλειά σέ μᾶς δέ δίνουνε καί στ' ὄνομά του φτύνουμε.

ΜΙΑ ΞΑΝΘΙΑ

Μιά ξανθιά ἀπ' τό Βισμπάντεν τούς Ρωμιούς τούς ἀγαπάει
γιατί ξέρουν στό κρεβάτι νά 'ναι ντοῦροι καί βαρβάτοι.

Μιά καλή ἀπ' τό Βισμπάντεν τούς Ρωμιούς τούς ἀγαπάει,
ἐδῶ καί μισό φεγγάρι, γίναμε τρελό ζευγάρι.

Μιά καλή στή μπυραρία τούς Ρωμιούς τούς ἀγαπάει
πιό πολύ κι ἀπό τόν Χίτλερ, πιό πολύ κι ἀπ' τό Βισμπάντεν.

ΣΤΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ»

Στό καφενεῖο «Ἑλληνικόν»
μαζευόμαστε τά βράδια
πέντε πέντε στά τραπέζια
καί διαβάζουμε «Αὐγή»
«Βῆμα», «Νέα», «Ἀλλαγή».

Ὅποιος θέλει «Ἀκρόπολη»
κι εἶναι κάτι λίγοι,
τζάμπα τίς μοιράζουνε,
ὁ Κοσμάς τίς μάζεψε
νά 'χει νά τυλίγει.

Τοῦ Καζαντζίδη τό καινούριο
δέ μοῦ τό 'στειλες ἀκόμα,
«Τό δικό μου πάπλωμα»
πάρ' το καί μαζί μ' αὐτό
στεῖλ' τό «Στρῶμα σου γιά δυό».

Τό δικό μου πάπλωμα,
τό δικό σου στρῶμα,
μήν κοροϊδευόμαστε,
θά μᾶς βλέπουν χωριστά
γιά καιρό ἀκόμα.

ΕΣΤΕΙΛΑ ΣΤΟ ΚΟΜΜΑ

Ἔστειλα στό κόμμα
δέκα μάρκα ἀκόμα.
Μή γράψουν τ' ὄνομά μου,
μόνο τ' ἀρχικά μου.
Ὄχι πώς φοβᾶμαι
-τί ἐργάτης θά 'μαι-
γιά τόσα ὅμως δέν κάνει
νά χαλᾶν μελάνι.

Τά πολλά σάν πάρτε,
τ' ὄνομά μου βάλτε
καί πλάνο καί τομέα
καί μέ κεφαλαῖα.

ΕΝΑ ΔΑΣΟΣ ΚΛΑΡΕΣ

Ἕνα δάσος κλάρες
πᾶνε κι ἔρχονται στό χώλ
γιά τό Παλομάρες,
τό Βιετνάμ καί τόν Ντέ Γκώλ.
Τόν ἀχάριστο, τόν κλέφτη,
τό χωριάτη, τόν ἀλήτη,
μέ τή μύτη τή μεγάλη
πού τούς ἔχει μπεῖ στή μύτη.

Νά 'χα τόσες κλάρες
θά καθόμουν στό χωριό,
θά 'βγαζα λαδάκι,
δέ θά μ' ἔνοιαζε ὁ Ντέ Γκώλ.

ΧΤΕΣ ΣΤΗΝ ΒΙΛΕΜ ΣΤΡΑΣΕ

Χτές στή Βίλεμ Στράσε
πέφτω σ' ἕναν Γερμανό
κάτω ἀπό τό πέτο
εἶχε ἀγκυλωτό σταυρό.

Καί τοῦ λέω, ἄν εἶσαι ἄντρας,
φόρα τον στά φανερά
σάν καί τότε στήν Ἑλλάδα
πού χτυποῦσες τά μωρά.

Πήξαμε ἀπό δαύτους,
πᾶνε σ' εἰδικές σχολές,
φτιάχνουνε σημαῖες,
σταχτοπράσινες στολές.

Καί τοῦ λέω, πές ἀλεύρι
καί τά βρίσκουμε μετά
ὁ Μανώλης σέ γυρεύει
καί ὁ Σάντας σέ ζητᾶ.

ΒΓΗΚ' Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΣΤΟ ΣΦΥΡΙ

Βγῆκ' ἡ ζωή μας στό σφυρί,
μᾶς παίρνουν, μᾶς πουλᾶνε,
στά ξένα χάνετ' ἡ ζωή,
μᾶς στίβουν, μᾶς πετᾶνε.

Βγῆκ' ἡ ζωή μας στό σφυρί
σ' Ἀμερική κι Εὐρώπη,
ἄνθρωποι μᾶς γεννήσανε
καί μᾶς πουλᾶν ἄνθρωποι.

Γιά μεροκάματο διπλό
τόν οὐρανό μᾶς κρύψανε,
δέν ἔχει φῶς νά ζήσουμε.

Ἡ φτώχεια ἐκεῖ, ἡ νύχτα ἐδῶ,
μάνα, οἱ τόποι λείψανε
τή μοίρα μας νά χτίσουμε.

ΕΛΛΗΝΕΣ, ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΙ ΙΤΑΛΟΙ

Ἕλληνες, Τοῦρκοι κι Ἰταλοί πήξανε τή Γερμανία
λές καί κάναν κατοχή ἔξω ἀπ' τήν καγκελαρία.

Ἕλληνες, Τοῦρκοι κι Ἰταλοί παρατῆσαν τούς καβγάδες,
σκέφτονται τά σπίτια τους καί τίς δόλιες τίς μανάδες.

Ἕλληνες, Τοῦρκοι κι Ἰταλοί κατεβῆκαν σ' ἀπεργία
γιατί δύο Ἰσπανοί θάφτηκαν στά μεταλλεῖα.

Πές στόν παπά-Σταῦρο προσευχή νά κάνει,
πές στόν μουεζίνη, πές καί στόν ἰμάμη.

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΡΓΑΤΕΣ

Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐργάτες πού εἴμαστε στή Γερμανία
ζητᾶμε μέ χαρτόσημο νά πάψει ἡ κοροϊδία.
Ἀπ' τά πολλά πού ὑπόσχεστε, ἀφήσαμε γενειάδα,
κάντε κάνα ἐργοστάσιο, νά 'ρθοῦμε στήν Ἑλλάδα.

ΘΑΛΑΣΣΙΝΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑ

(Νίκου Γκάτσου)

Σύνθεση:
1967, Ἀθήνα.
Πρώτη ἠχογράφηση:
1967, Βίκυ Μοσχολιοῦ, ΓρηγόρηςΜπιθικώτσης
Columbia.

Ὁ δίσκος κυκλοφόρησε τήν ἴδια μέρα
πού ἐπιβλήθηκε ἡ Δικτατορία, 21 Ἀπριλίου
1967, καί ἕνα μήνα μετά ἀπαγορεύτηκε μαζί
μέ ὅλο τό ἄλλο ἔργο τοῦ Θεοδωράκη

ΣΗΜΕΡΑ ΒΡΑΔΙΑΣΕ ΝΩΡΙΣ

Σήμερα βράδιασε νωρίς καί μάτι δέ σέ βλέπει
νά ξαγρυπνήσεις δέν μπορεῖς, νά κοιμηθεῖς δέν πρέπει.

Φεγγάρι μου θαλασσινό, πουλί μου πελαγίσιο
σέ ποιᾶς καρδιᾶς τόν οὐρανό
νά 'ρθῶ νά σ' ἀναστήσω.

Εἶδα στήν ἔρμη ἀκρογιαλιά τοῦ χωρισμοῦ τά φῶτα
μήν κατεβαίνεις τά σκαλιά νά σέ φιλήσω πρῶτα.

Φεγγάρι μου θαλασσινό, πουλί μου πελαγίσιο
σέ ποιᾶς καρδιᾶς τόν οὐρανό
νά 'ρθῶ νά σ' ἀναστήσω.

ΑΓΑΠΗ ΔΙΧΩΣ ΑΚΡΗ
(Θ' ΑΛΛΑΞΕΙ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ)

'Αγάπη δίχως ἄκρη κι ἡ θάλασσα πλατιά
καί τῆς καρδιᾶς τό δάκρυ πικρή σταλαγματιά.

Κοιμήσου παλικάρι στό κύμα τ' ἁλμυρό
θ' ἀλλάξει τό φεγγάρι κι ἐγώ θά καρτερῶ.

'Αστροφεγγιά τοῦ Μάρτη, τ' 'Απρίλη ξαστεριά
δέ σοῦ 'μελλε γλυκέ μου νά ξαναδεῖς στεριά.

Κοιμήσου παλικάρι στό κύμα τ' ἁλμυρό
θ' ἀλλάξει τό φεγγάρι κι ἐγώ θά καρτερῶ.

Φύλλο ξερό στό χῶμα, φτερό στή λησμονιά
πῆρες τά φύκια στρῶμα, τά σύννεφα πανιά.

Κοιμήσου παλικάρι στό κύμα τ' ἁλμυρό
θ' ἀλλάξει τό φεγγάρι κι ἐγώ θά καρτερῶ.

ΘΑ ΡΙΞΩ ΠΕΤΡΑ ΣΤΗ ΖΩΗ

Βάρκα στήν ξέρα μοναχή κι ἡ ἄγκυρα σπασμένη
τί νά σοῦ κάνει μιά ψυχή στόν κόσμο ἀπελπισμένη.

Θά ρίξω πέτρα στή ζωή θά βρῶ καινούριο στόχο
κι ἄν πάλι τ' ὄνειρο καεῖ παράπονο θά τό 'χω.

῎Αστρο θολό στήν ἀμμουδιά κι ἡ νύχτα πικραμένη
τί νά σοῦ κάμει μιά καρδιά στόν κόσμο προδομένη.

Θά ρίξω πέτρα στή ζωή θά βρῶ καινούριο στόχο
κι ἄν πάλι τ' ὄνειρο καεῖ παράπονο θά τό 'χω.

ΦΕΡΤΕ ΜΟΥ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Φέρτε μου τή θάλασσα νά τήν προσκυνήσω
φέρτε μου τόν ἥλιο της νά προσευχηθῶ.

Ἔθρεψα τά σπλάχνα σου κύμα πελαγίσιο
μέ χιλιάδες μνήματα μέσα στό βυθό.

Φέρτε μου τή θάλασσα νά τήν τραγουδήσω
φέρτε μου τόν ἥλιο της γιά νά ζεσταθῶ.

Οἱ νεκρές ἀγάπες μου δέ θά 'ρθοῦνε πίσω
βάλτε με στόν κόρφο της ν' ἀποκοιμηθῶ.

Φέρτε μου τή θάλασσα νά τήν προσκυνήσω
φέρτε μου τόν ἥλιο της νά προσευχηθῶ.

ΝΥΧΤΑ ΔΙΧΩΣ ΑΚΡΗ

Μαχαίρι πάρε καί θηλειά
κι ἀστραφτερό δοξάρι
καί γίνε στήν ἀκρογιαλιά
παρηγοριᾶς φεγγάρι.

Βράχος ἡ ἀγάπη καί γκρεμός
κι ἡ νύχτα δίχως ἄκρη
δικός μου ὁ ἀναστεναγμός
δικό μου καί τό δάκρυ.

Αὐτός ὁ δρόμος ὁ παλιός
σάν ἄστρο σ' ὀμορφαίνει
μά τῆς καρδιᾶς ὁ ἀργαλειός
πάντα καημούς θά ὑφαίνει.

Βράχος ἡ ἀγάπη καί γκρεμός
κι ἡ νύχτα δίχως ἄκρη
δικός μου ὁ ἀναστεναγμός
δικό μου καί τό δάκρυ.

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΩΝ ΑΣΤΡΩΝ

Βάλ' τό μαχαίρι σου στό θηκάρι
δέν σοῦ χρειάζεται τώρα πιά
πῆρε ἡ ρουφήχτρα τό παλικάρι
κι ἔχει σταυρό του τά δυό κουπιά
βάλ' τό μαχαίρι σου στό θηκάρι.

Κάτω ἀπ' τῶν ἄστρων τό πανηγύρι
στάσου γιά λίγο στήν κουπαστή
κοίτα τή νύχτα πῶς ἔχει γείρει
τό στεναγμό του ν' ἀφουγκραστεῖ
κάτω ἀπ' τῶν ἄστρων τό πανηγύρι.

Φύκια κοχύλια νεκρά κοράλια
στό προσκεφάλι του κατοικοῦν
τῆς προσμονῆς σου τά παρακάλια
δέ λογαριάζουν καί δέν ἀκοῦν
φύκια κοχύλια νεκρά κοράλια.

φο Τ.

ROMANCERO GITANO (LORCA)

(Federico Garcia Lorca - ἐλεύθερη ἀπόδοση Ὀδυσσέα Ἐλύτη)

Σύνθεση:
Ἡ τελευταία σύνθεση πρὶν τή Δικτατορία.
Μάρτιος - Ἀπρίλιος τοῦ 1967.
Ἠχογράφηση:
1970, Παρίσι, Μαρία Φαραντούρη
Polydor France
1971, Μαρία Φαραντούρη, John Williams
CBS London
1971, Μαρία Φαραντούρη
Polydor
1978, Ἀρλέτα Τσάπρα
Lyra.

(Σημείωμα τοῦ συνθέτη γιά τό ἔργο / 14.4.92)

Λίγο πρίν ξεσπάσει ἡ Δικτατορία, στίς ἀρχές τοῦ 1967, ὁ 'Αλέκος Πατσιφᾶς μέ ρώτησε ἄν θά μ' ἐνδιέφερε μιά νέα συνεργασία μέ τόν 'Οδυσσέα 'Ελύτη, μετά τήν ἐπιτυχία πού σημείωσαν οἱ ΜΙΚΡΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ, πού κι αὐτές εἶχαν γίνει μέ πρωτοβουλία του. Φυσικά ἀπάντησα θετικά καί τότε μοῦ ἀποκάλυψε ὅτι εἶχε ἤδη μιλήσει μέ τόν 'Ελύτη, ὁ ὁποῖος βρισκόταν στό τέλος τῆς μετάφρασης τοῦ κύκλου ROMANCERO GITANO τοῦ Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα.

Δέν εἶχα καμιά ἀμφιβολία γιά τόν ἀριθμό τῶν ποιημάτων πού θά ἔπρεπε νά μελοποιήσω. 'Επτά! 'Ο ἱερός ἀριθμός τοῦ 'Ελύτη. Πράγματι, ὕστερα ἀπό λίγες μέρες, κάποιο μεσημέρι τοῦ 'Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου τοῦ '67, μετά τό σύνηθες γεῦμα στοῦ Φλόκα, ὁ 'Ελύτης μοῦ παρέδωσε τά χειρόγραφα κι ἐγώ ἔσπευσα στή Νέα Σμύρνη, ὅπου κατοικοῦσα ἐκείνη τήν ἐποχή, γιά ν' ἀρχίσω χωρίς καθυστέρηση τή δική μου ἐργασία.

Δέν θυμᾶμαι πόσος καιρός πέρασε, οὔτε ἔχει ἰδιαίτερη σημασία. 'Ο Πατσιφᾶς ἐπιθυμοῦσε, μιᾶς κι ἐγώ ἤμουν δεσμευμένος μέ την ΚΟΛΟΥΜΠΙΑ, στήν ὁποία «ἀνῆκε» ἡ νεαρά Φαραντούρη, ὁ νέος κύκλος νά ἑρμηνευτεῖ ἀπό μιά καινούρια τραγουδίστρια ὀνόματι 'Αρλέτα, πού ἄν δέν κάνω λάθος, θά ἔκανε τό ντεμποῦτο της μέ τό ἔργο αὐτό.

Ἔτσι ὀργανώθηκε περί τίς ἀρχές 'Απριλίου μιά βραδιά στό σπίτι τοῦ Πατσιφᾶ, στό Ψυχικό, ὅπου ἔπαιξα στό πιάνο καί τραγούδησα παρουσία τοῦ οἰκοδεσπότη καί τῆς συζύγου του, τοῦ 'Οδυσσέα 'Ελύτη καί τῆς νεαρῆς τραγουδίστριας, τό νέο κύκλο τραγουδιῶν.

Ὅλοι ἔμειναν ἱκανοποιημένοι καί συμφωνήθηκε, ἀφοῦ ἡ ΛΥΡΑ τά παρουσιάσει πρώτη μέ τήν 'Αρλέτα, στή συνέχεια νά τά διευθύνω ὁ ἴδιος μέ τή Φαραντούρη στήν ΚΟΛΟΥΜΠΙΑ.

Κάνοντας αὐτά τά χαρούμενα σχέδια γιά τό μέλλον, ἀγνοούσαμε τίς φιλοδοξίες κάποιου ἄγνωστου τότε στρατιωτικοῦ, τοῦ Γεωργίου Παπαδόπουλου, ὁ ὁποῖος εἶχε κατά νοῦ νά προσφέρει διαφορετικοῦ εἴδους πνευματική τροφή στόν ἑλληνικό λαό.

Ὅταν δυό μέρες μετά τό πραξικόπημα τῆς 21ης 'Απριλίου βρῆκα ἐπιτέλους ἕνα πρῶτο κρησφύγετο στήν ταράτσα τοῦ σπιτιοῦ τῆς Ρηνιῶς Παπανικόλα, πού δέχθηκε νά μέ κρύψει (δέκα περίπου ἄλλοι εἶχαν ἀρνηθεῖ ἀπό φόβο), καθώς ἤμουν μόνος βυθισμένος σέ μαῦρες σκέψεις, μέ θέα τό λόφο τοῦ Φιλοπάππου, ὅπου ὑπῆρχε φρουρός στρατιώτης, ἀκούω αἴφνης τούς ἤχους γνωστῆς σέ μένα μουσικῆς. Ἦταν τό ROMANCERO GITANO. Πρός στιγμή νόμισα ὅτι ἔχω παραισθήσεις. Κανείς δέν ἐγνώριζε αὐτή τή μουσική!

Ὅταν ἐρώτησα τήν ἐπομένη τή Ρηνιώ, μοῦ ἀπάντησε ὅτι χτές ἀργά τή νύχτα τήν ἐπισκέφθη κάποια τραγουδίστρια ὀνόματι 'Αρλέτα γιά νά τῆς τραγουδήσει μιά νέα σειρά τραγουδιῶν...

Τί περίεργη σύμπτωση ἀλήθεια!

Φυσικά ἡ 'Αρλέτα τά ἑρμήνευσε σέ δίσκο πολύ ἀργότερα, μετά τήν πτώση τῆς Δικτατορίας. Οἱ Δικτάτορες, ἔχοντας συλλάβει τό σφυγμό τῆς *σημερινῆς ἐποχῆς* πού ἀπεχθάνεται αὐτό τό εἶδος τῆς μουσικῆς, τήν ἀπαγόρεσαν -τίμια καί καθαρά- ἐμφανιζόμενοι ἔτσι *πρωτοπόροι* ἀπό τότε ὡς πρός τό πολιτιστικό μέλλον τῆς 'Ελλάδος!

Τά τραγούδια τοῦ ROMANCERO GITANO τά παρουσίασα γιά πρώτη φορά σέ συναυλία στή Ρώμη στά 1970 μέ τήν ὀρχήστρα μου καί τή Φαραντούρη. 'Η ἀπήχηση τῶν νέων τραγουδιῶν στό διεθνές κοινό ἦταν πολύ μεγάλη. 'Από τό '70 ἕως τό '74 πραγματοποιήσαμε περί τίς ἑξακόσιες συναυλίες στήν Εὐρώπη, Αὐστραλία, Βόρεια καί Νότια 'Αμερική, 'Αραβικά Κράτη καί 'Ισραήλ, ὅπου ὁ κύκλος Λόρκα-'Ελύτη εἶχε πάντοτε τήν ἴδια ἐπιτυχία. Οἱ στίχοι, ὅπως καί ὅλων τῶν ὑπολοίπων τραγουδιῶν, παρουσιάζονταν στή γλώσσα τοῦ ἀκροατηρίου ἀπό ἐντόπιους ἠθοποιούς. Ἔτσι, ἐκτός ἀπό τή μουσική, ἡ ἑλληνική ποίηση γινόταν κτῆμα τοῦ κοινοῦ τῶν συναυλιῶν ἀλλά καί τῶν ἀκροατῶν ραδιοφώνου καί τῶν τηλεθεατῶν, δεδομένου ὅτι κάναμε δεκάδες ἄν ὄχι ἑκατοντάδες ἐκπομπές καί τηλεοπτικές ἐμφανίσεις.

Ὁ δίσκος ἠχογραφήθηκε τό 1970 στό Παρίσι. Λίγο ἀργότερα, στό σπίτι τῆς Τζέλας Σκούρα, μετέπειτα συντρόφου τοῦ ἀδελφοῦ μου Γιάννη, στό Λονδίνο, τήν ἐποχή πού συνέθετα τή μουσική γιά τίς ΤΡΩΑΔΕΣ τοῦ Κακογιάννη, ὁ Τζών Οὐΐλιαμς καί ἡ Φαραντούρη ἔκαναν τήν πρώτη πρόβα γιά τή δεύτερη θαυμάσια ἔκδοση (version) γιά φωνή καί κιθάρα πού κυκλοφόρησε ἐπίσης σέ δίσκο.

Πολύ ἀργότερα, στά 1982, ὅταν τό Μουσικό Φεστιβάλ τοῦ Βερολίνου μοῦ παράγγειλε μιά νέα σύνθεση γιά τήν 27η περίοδο ἐκδηλώσεών του, ἀποφάσισα νά σκύψω πάλι ἐπάνω σ' αὐτόν τόν κύκλο τραγουδιῶν, συνθέτοντας αὐτή τή φορά ἕνα -στήν οὐσία- κοντσέρτο γιά κιθάρα, προορισμένο νά ἑρμηνευθεῖ ἀπό τόν Ἕλληνα καλλιτέχνη Κώστα Κοτσιώλη.

Ἔτσι στίς 30 Σεπτεμβρίου 1983, ἡ νέα σύνθεση γιά φωνή - κιθάρα - χορωδία καί συμφωνική ὀρχήστρα δόθηκε στά πλαίσια τοῦ Φεστιβάλ, στήν αἴθουσα τῆς Komische Oper μέ τήν Συμφωνική τοῦ Βερολίνου, τή Χορωδία τῆς Ραδιοφωνίας - Τηλεόρασης καί σολίστ τήν Μαρία Φαραντούρη καί τόν Κώστα Κοτσιώλη ὑπό τή διεύθυνση τοῦ Rolf Reuter.

Μέ τήν εὐκαρία αὐτή θά ἤθελα νά αναφερθῶ σέ μιά γενικότερη ἄποψή μου σχετικά μέ τά ἔργα μου.

Ὑπάρχουν μελωδίες εἴτε σημαντικές ἰδέες πού γιά νά φωτισθοῦν πλήρως εἶναι ἀνάγκη νά παρουσιαστοῦν μέ περισσότερες ἐπεξεργασίες. Αὐτό μέ ὁδηγεῖ σέ νέες ἐνορχηστρώσεις (ὅπως αὐτή στόν κύκλο τοῦ Λόρκα) εἴτε σέ «διακλαδώσεις», ὅπου ἕνα τμῆμα σύνθεσης εἰσχωρεῖ σέ μία ἄλλη. Αὐτή ἡ πρακτική ἱκανοποιεῖ ἀκόμα μιά ἄλλη αἰσθητική ἀνάγκη - ἐντελῶς προσωπική φυσικά. Δεδομένου ὅτι θέλω νά πιστεύω ὅτι τό σύνολο τῶν ἔργων μου -ἀπό τό πιό ἁπλό τραγοῦδι ἕως τό πλέον περίτεχνο συμφωνικό- *ἀνήκουν σέ μιά καί μόνο μουσική ἑνότητα*.

ΤΟΥ ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΥ

Εἰκοσιτρεῖς τοῦ Θεριστῆ
στοῦ Πικραμένου τήν αὐλή
πᾶνε καί λέν, πᾶνε καί λένε:
«Ἄν τό μπορεῖς δυστυχισμένε,
στό περιβόλι σου ἔβγα ἀπόψε
καί τά λουλούδια σου ὅλα κόψε.

Γράψε στή θύρα σου σταυρό
βάλε ἀπό κάτω τ' ὄνομά σου
τί θά φουντώσουν στά πλευρά σου
ταχιά τσουκνίδες κι ἀγριάδες.

Πάρε κεριά, πάρε λαμπάδες
μάθε τά χέρια νά σταυρώνεις
κι ἀπάνω ἀπό τήν ἐρημιά
γέψου τῆς νύχτας τή δροσιά
τί πρίν περάσουν μῆνες δυό
θά κείτεσαι στό σάβανο».

Στούς οὐρανούς ταχιά προβαίνει
ὁ ταξιάρχης καί πηγαίνει
πού 'χει τό σύννεφο σπαθί
στράφτει καί πάει καί δέν μιλεῖ.

Εἰκοσιτρεῖς τοῦ Θεριστῆ
μέσα στήν ἔρμη τήν αὐλή
τά μάτια ἀνοίγει ὁ Πικραμένος
τῆς μοίρας ὁ σημαδεμένος
κι εἰκοσιτρεῖς τ' Αὐγούστου
γέρνει καί τά πικροσφαλεῖ.

ANTONIO TORRES HEREDIA I

Κάτου στῆς ἀκροποταμιᾶς τό μονοπάτι περπατάει
κρατώντας βέργα λυγαριᾶς καί στή Σεβίλλια πάει.

Τά κατσαρά του γυαλιστά πέφτουν στά μάτια του μπροστά
στήν ὄψη του εἶναι μελαμψός ἀπό τοῦ φεγγαριοῦ τό φῶς.

Κάποτε λίγο σταματᾶ, κόβει λεμόνια στρογγυλά
τά ρίχνει τό νερό νά στρώσει καί νά τό χρυσαφώσει.

Ἐκεῖ στῆς ἀκροποταμιᾶς τό μονοπάτι νά: τόν φτάνουν
κάτω ἀπ' τά κλώνια μιᾶς φτελιᾶς χωροφυλάκοι καί τόν πιάνουν.

Ἀποβραδίς ἡ ὥρα ὀχτώ τόν σέρνουν σέ κελί μικρό
ἀπέξω κάθονται φυλᾶνε πίνουν ρακί καί βλαστημᾶνε.

ANTONIO TORRES HEREDIA II

Ξάφνου στόν ποταμό ἀπό πέρα φωνές ξεσκίσαν τόν ἀγέρα.
Ἔμπηγε κάπρου δαγκωνιές μές στά ψηλά ποδήματα
χίμαγε κι ἔκανε βουτιές καί δελφινιοῦ πηδήματα.

Ἡ τραχηλιά του ἡ κρεμεζιά μούσκεψε μές στά αἵματα
μά οἱ κάμες ἦταν - ἦταν ἕξι καί δέν ἐμπόραε πιά ν' ἀντέξει.

Ἄχ, Ἀντονίτο Ἐλ Καμπορίο, φεγγαρομελαμψέ μου
κι ἀσπρογαρούφαλέ μου.

Ἄχ, Ἀντονίτο Ἐλ Καμπορίο, π' ἄξιζες μιά βασίλισσα
μνημόνεψε τήν Παναγιά τί τώρα θά σέ φάει τό κρύο
τί τώρα θά πεθάνεις πιά.

Στήν ἄκρη ἐκεῖ τοῦ ποταμοῦ τρεῖς γλῶσσες βγῆκε τό αἷμα του
τρεῖς γλῶσσες βγῆκε τό αἷμα του στήν ἄκρη ἐκεῖ τοῦ ποταμοῦ
κι ἀνάγειρε τήν κεφαλή μέ τά σφιγμένα χείλη
καί τότε πιά καμιά φωνή μόνο ἐφωτίστη ὁ οὐρανός
κι ἄγγελος βεργολυγερός ἦρθε καί τ' ἄναψε καντήλι.

ΧΑΜΟΣ ΑΠΟ ΑΓΑΠΗ

-Τί εἶναι κεῖνο πού φωτᾶ, Μάνα, στά δώματα ψηλά;
-Κοιμήσου γιέ μου κι εἶν' ἀργά σήμανε ἡ ὥρα ἕντεκα.
-Μάνα, στά μάτια μου γιά δές, λάμπουνε τέσσερις φωτιές.
-Δέν εἶναι τίποτα, ἔλα πιά, εἶν' τά μπακίρια ἀστραφτερά.

Μέσα στή νύχτα καί στή ζέστη φέγγαν οἱ τοῖχοι ἀπ' τόν ἀσβέστη.
Τή φυσαρμόνικα γλυκά παίζανε Σεραφείμ γλυκά.
Μέσα στή νύχτα καί στή ζέστη φέγγαν οἱ τοῖχοι ἀπ' τόν ἀσβέστη.

-Μάνα μου, εὐθύς πού ξεψυχήσω μηνύσετέ το στούς ἀνθρώπους
σ' ὅλη τή γῆ, σ' ὅλους τούς τόπους
κατά Βοριά κατά Νοτιά μαντάτα στεῖλετε πικρά.

Μέσα στή νύχτα καί στή ζέστη φέγγαν οἱ τοῖχοι ἀπ' τόν ἀσβέστη.
Κι οἱ πόρτες τ' οὐρανοῦ χτυποῦσαν κι ὅλα τά δάση ἀχολογοῦσαν
ψηλά δέν ἔβλεπες κανέναν κι οἱ φλόγες φούντωναν ὁλοένα.

Η ΚΑΛΟΓΡΙΑ Η ΤΣΙΓΓΑΝΑ

Βουνά καί σύγνεφα μακριά σ' ὅλα τριγύρω σιγαλιά
τά λιόφυτα γαληνεμένα καί τά σπιτάκια ἀσβεστωμένα.

Σ' ἕνα ἀχερόχρωμο πανί κεντᾶ ἡ καλόγρια ἡ μικρή
ἄχου, τί ὄμορφα κεντάει τό χεράκι της πῶς πάει.

Βάνει πουλιά, βάνει δεντριά, βάνει καί τ' ἄστρα τά χρυσά
βάνει στίς τέσσερις τίς κόχες τέσσερις ἀγριομολόχες.

Σ' ἕνα ἀχερόχρωμο πανί κεντάει ἡ καλόγρια ἡ μικρή
μά κάθε τόσο ἀναστενάζει καί κάτι μέ τό νοῦ της βάζει.

Λίγο τό χέρι σταματᾶ μές στόν ἀέρα καί κοιτᾶ
στά μάτια της π' ἀνοιγοκλειοῦν δυό καβαλάρηδες περνοῦν.

Κι ὕστερα πάλι στό πανί ξεσπάει ἡ καλόγρια ἡ μικρή
τί ποτάμια, τί χορτάρια, τί λιοτρόπια, τί φεγγάρια
πλάσματα τῆς ἀρεσιᾶς της τῆς ὀνειροφαντασιᾶς της.

ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΝΕΜΕΝΗΣ

Ντέφι χτυπώντας τό φεγγάρι
χορεύει κι ἔρχεται μέ χάρη
ἔρχεται μές στίς ἐρημιές
ἀπό τό φῶς ἀσημωμένη
μικρή τσιγγάνα ἡ Παινεμένη.

Ὡς τή θωρεῖ πετιέται πάνω
ὁ ἄνεμος ὁ ἀκοίμιστος
πουνέντες ἄντρας πονηρός
κοιτάει τή μικρή, κοιτάει
κι ὀλόγλυκα τῆς τραγουδάει.

-Μικρούλα μ' ἄσε νά σηκώσω
τό φουστανάκι σου νά ἰδῶ
ἄσε με λίγο νά σ' ἀγγίξω
καί τῆς κοιλίτσας σου ν' ἀνοίξω
τό ρόδο τό γαλαζωπό.

Πετάει τό ντέφι τρομαγμένη
καί τρέχει, τρέχει ἡ Παινεμένη
ξοπίσω της ἀκολουθεῖ
ἄνεμος ἄντρας πού κρατεῖ
μιά σπάθα - σπάθα ἀστραφτερή.

Ἄχου, τό κύμα πῶς στενάζει
ὁ κάμπος, ἄχου, πῶς χλωμιάζει
παίζει τῶν ἴσκιων τή φλογέρα
μέσα στό σκοτεινό ἀγέρα.

-Τρέχα, Παινεμένη, τρέχα
τί ὅπου νά 'ναι θά προφτάξει
ὁ ἄνεμος καί θά σ' ἁρπάξει
νά τος, χιμάει ἀπό ψηλά
γλείφεται γλῶσσες τίς ἐννιά.

Στό πρῶτο σπίτι ἡ Παινεμένη
χώνεται μέσα ἀλαφιασμένη
τήν ἐρωτᾶνε νά τούς πεῖ
κι ἐκείνη λέει κι ἀνιστορεῖ.

Ἐνῶ ἀπ' τή λύσσα του θερίο
ὁ ἄνεμος γυρνάει στό κρύο
δέρνει τό σπίτι καί τό ζώνει
τά κεραμίδια του δαγκώνει.

Η ΠΑΝΤΕΡΜΗ

Σκάβουν τό χῶμα οἱ πετεινοί
σκάβουν ζητώντας τήν αὐγή
τήν ὥρα πού στά σκοτεινά
βγαίνει ἡ Παντέρμη καί γυρνᾶ.

Μαύρη μαυρίλα εἶν' ἡ ψυχή της
κι ὠχρό μπαχίρι τό πετσί της
τά στήθια της ὡσάν τ' ἀμόνια
πού τά χτυποῦν χωρίς συμπόνια.

-Παντέρμη, τί ζητᾶς ἐδῶ
μόνη σου δίχως σύντροφο;

-Κι ἄν εἶναι κάτι πού ζητῶ
πέ μου, σέ γνοιάζει ἐσένανε;
Ζητάω ἐκεῖνο πού ζητῶ
ζητάω τήν ἴδια ἐμένανε.

-Παντέρμη, πές ποιός ὁ καημός σου
ποιός ὁ ἀγιάτρευτος καημός σου;

-Ποιός ὁ καημός μου;
Μαύρη πίσσα ἐγίνη ἡ λινή μου ἡ πουκαμίσα
καί μές στό σπίτι σάν τρελή
σούρνω τό ξέπλεχο μαλλί.

-Παντέρμη, λοῦσε τό κορμί σου
λοῦσ' τό χελιδονόνερο
κι ἄσε χυρά μου τήν ψυχή σου
ἄσ' την νά βρεῖ ἀναπαμό.

Ἄχου, τσιγγάνικες ψυχές
κι ὁλόκρυφες νεροσυρμές
πίκρες μαζί καί θάματα
στά μακρινά χαράματα.

.... Ἡ Παντέρμη ἄκουσε τό ἱππικό πού ἄφηνε τό χωριό κι ἀφοῦ περίμενε λίγο, ἀποφάσισε νά βγεῖ ἀπ' τήν κρύπτη νά δεῖ τί συμβαίνει. Καλοῦ κακοῦ ξανάκλεισε τήν καταπακτή. Μόλις πέρασε τό κατώφλι, τό βλέμμα της ἔπεσε πρῶτα στούς σφαγμένους γονεῖς της, πού ἤδη τούς ξέσκιζαν τά σκυλιά. Μετά εἶδε πάνω στόν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ τήν πόρτα ὄρθια καί τόν ἀδερφό της παλουκωμένο, νά κοιτάζει ἐξαντλημένος, ἑτοιμοθάνατος, μά ζωντανός. Τό βλέμμα του ἦταν γλυκό, τρυφερό, τῆς ἔλεγε νά φύγει, νά γλιτώσει. Αὐτός πιά κουβεντιάζει μέ τό Χάρο. Δέν μποροῦσε, ὅσο κι ἄν τό 'θελε, νά ξεκολλήσει τά μάτια της ἀπό πάνω του. Τό αἷμα του εἶχε ξεραθεῖ, ἔχοντας βάψει κόκκινα τά μυτερά παλούκια, πού τρυποῦσαν τίς σάρκες του. Κι ἐκεῖ, κάτω ἀπ' τήν κοιλιά του, μιά ἀφύσικη μαύρη τρύπα, στή θέση τῆς περηφάνιας τοῦ ἀντρός.

Ξανακοιτάχτηκαν κι ἡ Παντέρμη θυμήθηκε μονομιᾶς ὅλη τή ζωή τους, ἀπό μικρά παιδιά, πού παίζανε ἀμέριμνα καί εὐτυχισμένα στ' ἁλώνια καί στά χωράφια. Ἔτρεξε ἀλαφιασμένη, ἄνοιξε τήν καταπακτή κι ἔβγαλε τά παιδιά της. Τά σκέπασε ὅσο μποροῦσε μέ τά κουρέλια τους, νά μή δοῦν. Καθώς φεύγανε μέ γρήγορο φοβισμένο βῆμα, γύρισε καί τόν κοίταξε γιά στερνή φορά... Τῆς γέλασε. Τουλάχιστον, προσπάθησε νά τῆς γελάσει, γιά νά τῆς δώσει κουράγιο, αὐτός πού εἶχε γνωρίσει καί γνώριζε τούς ἀτέλειωτους πόνους. Καί τότε ἡ Παντέρμη ἔχασε γιά πάντα τά λογικά της. Μόνο ἤξερε πώς πρέπει νά σώσει τά παιδιά της. Ὅμως ξέχασε ποιά εἶναι. Ἀπό ποῦ ἔρχεται καί ποῦ πάει.

Τό σούρουπο τούς βρῆκε ψηλά στό βουνό. Τότε πρόσεξαν γιά πρώτη φορά πώς τούς ἀκολουθεῖ ἀπό ψηλά ὁ ἀετός-γίγαντας, κάνοντας γύρους πάνω ἀπό τό κεφάλι τους. Ὅταν φτάσανε στό διάσελο Θρασύβατος εἶπανε νά ξαποστάσουνε, πρίν βροῦνε μέρος νά περάσουνε τή νύχτα.

Ὅταν ἡμερέψανε, ἡ Παντέρμη θυμήθηκε τό κορμί της. Τή νύχτα μέ τήν πανσέληνο, στάθηκε πάνω ἀπ' τή γούρνα μέ τό νερό καί κοίταξε στόν καθρέφτη τῆς λείας ἐπιφάνειας, πού τή φώτιζαν οἱ φεγγαρίσιες ἀχτίνες. Εἶδε τή μορφή της. Στήν ἀρχή ταράχτηκε. Ὅμως σιγά σιγά τό συνήθισε καί χαμογέλασε. Καθώς κοίταζε τήν εἰκόνα της στό νερό, τότε πρόσεξε πώς λίγο πιό πίσω ἀπ' τό πρόσωπό της, φάνηκε ἡ μορφή ἑνός ἄντρα. Ἀπό τά χαρακτηριστικά του, πιό πολύ τῆς ἔκαναν ἐντύπωση τά μάτια του, γιατί εἶχαν ἔκφραση λυπημένη. Ἦταν καρφωμένα στό δικό της τό βλέμμα κι αὐτή μαγνητισμένη, ἄν καί τό 'θελε, δέν μποροῦσε νά γυρίσει νά δεῖ. Καθώς ἔσκυβε, πέσανε μέσα στό νερό τά ἐβένινα μαλλιά της, πού θρυμμάτισαν τό νερένιο καθρέφτη καί σβήσανε τίς μορφές.

Ἡ Παντέρμη λούζει τά μαλλιά της πού ἀστράφτουν στό φῶς τῆς σελήνης. Ἀκούει πίσω της τά φτερά τοῦ ἀετοῦ πού κουνιοῦνται ἀργά, ρυθμικά, καί τότε μόνο καταλαβαίνει πώς ἀετός καί ἄντρας εἶναι ἕνα καί τό αὐτό. Καί ἀνατρίχιασε. Ἔτσι, κάθε πού εἶχε πανσέληνο καί ὅλη ἡ ἄγρια φύση γύρω της σκεπάζονταν μέ ἀσημένιες πάχνες, ἡ Παντέρμη πηγαίνει στήν πηγή νά λούσει τά μαλλιά της. Ὅμως πρίν σπάσει τόν καθρέφτη τοῦ νεροῦ, περιμένει νά δεῖ τά μάτια τοῦ ἄντρα νά τήν κοιτάζουν, μελαγχολικά. Ὥσπου τόν ἀγάπησε. Ἔτσι, μιά μέρα ἔσκυψε νά βρεῖ τά χείλη του, στήν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ. Ἔσκυψε κι αὐτός. Ἀνεπαισθήτως ἔσμιξαν τά χείλη τους κι ἡ ἀφή, παγωμένη καί ὑγρή, εἶχε ἐντούτοις ἐρωτικό ρίγος τόσο πού ἡ Παντέρμη ἔνιωσε τό αἷμα της ν' ἀνακυκλώνεται ἡδονικά καί νά φτάνει στόν ὀργασμό.

Δέν μποροῦσε ὁ Φρεντερίκο Γκαρθία Λόρκα νά μείνει ἀδιάφορος στό ἀπόκοσμο πάθος. Ἔτσι, πολύ πρίν γεννηθεῖ κι ἀκόμα πιό πολύ πρίν θρέψει μέ τό αἷμα του τίς ρίζες τῶν δέντρων τῆς Ἀνδαλουσίας, ἦρθε καί στάθηκε μιά νύχτα λουσμένη στό σεληνόφως, στό βράχο, ἀπ' ὅπου ἀναβλύζει τό νερό τῆς πηγῆς, ν' ἀπαγγείλει τούς στίχους πού τοῦ ἐνέπνευσε ἡ Παντέρμη, βέβαιος πώς μιά μέρα ἕνα κύτταρο κρητικό θά τούς ἔπαιρνε νά τούς μεταφέρει στό κυκλοφοριακό μου σύστημα, ἕως ὅτου γίνουν τραγούδι.

Πέρασαν κοντά τρία χρόνια, χωρίς νά δοῦν ἀνθρώπου μάτι. Ἡσύχασαν. Οἱ λύκοι καί τ' ἄλλα ζῶα τοῦ βουνοῦ τό πῆραν οριστικά ἀπόφαση πώς δέν μποροῦν νά πλη-

σιάσουν. Μέρα καί νύχτα ὁ ἀετός-γίγαντας περιπολοῦσε, ἕτοιμος νά ὁρμήσει σάν ἀστραπή. Πάει καιρός πού κάθε πανσέληνο τόν βλέπουν νά στέκεται στήν πηγή, πίσω ἀπ' τήν Παντέρμη, τήν ὥρα πού ἐκείνη λούζει τά μαλλιά της. Τότε ἕνα τραγούδι ἔρχεται μέσα ἀπ' τά φαράγγια καί τίς ἐρημιές. Οἱ λύκοι, εὐαίσθητοι στή μελωδία, ἀκοῦνε μέ ὑψωμένο τό κεφάλι. Μυρίζουν τόν ἀέρα, λές καί τό τραγούδι εἶναι ζωντανό. Νυχτερίδα, κουκουβάγια ἤ χελιδονόψαρο πού ἔχασε τόν προσανατολισμό του; Κι ὅταν τό τραγούδι ἀνηφορίσει καί χαθεῖ πίσω ἀπό τά Λευκά Ὄρη ὥς τόν Ψηλορείτη, τότε οἱ λύκοι ἀφήνουν τήν καρδιά τους νά ξεσπάσει. Κοιτοῦν τή σελήνη καί κλαῖνε κλαῖνε, ἕως ὅτου βγεῖ ὁ Αὐγερινός, σημάδι πώς ὁ ἥλιος βρίσκεται τώρα στόν Εὐφράτη, καί πρέπει νά χωθοῦν στίς σκοτεινές φωλιές τους, νά προφυλαχτοῦν ἀπ' τό φῶς.

(Ἀπό τήν αὐτοβιογραφία τοῦ συνθέτη ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ, τόμος 4, ἐκδ. Κέδρος)

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ': ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ
1967 - 1974

ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΑΓΓΕΛΗ

1) Ἀπεφασίσαμεν καί διατάσσομεν τά ἀκόλουθα, ἰσχύοντα δι' ὁλόκληρον τήν ἐπικράτειαν:

Ἀπαγορεύεται:

α) ἡ ἀνατύπωσις ἤ ἡ ἐκτέλεσις τῆς μουσικῆς καί τῶν ἀσμάτων τοῦ κομμουνιστοῦ συνθέτου Μίκη Θεοδωράκη, τέως ἀρχηγοῦ τῆς νῦν διαλυθείσης κομμουνιστικῆς ὀργανώσεως «Νεολαία Λαμπράκη», δεδομένου ὅτι ἡ ἐν λόγῳ μουσική ἐξυπηρετεῖ τόν κομμουνισμόν·

β) τό ᾄδειν ἅπαντα τά ᾄσματα, τά χρησιμοποιούμενα ὑπό τῆς κινήσεως τῆς κομμουνιστικῆς νεολαίας, διαλυθείσης δυνάμει τῆς παραγράφου 8 τοῦ διατάγματος τῆς 6 Μαΐου 1967, δοθέντος ὅτι τά ἐν λόγῳ ᾄσματα ὑποκινοῦν πάθη καί διενέξεις εἰς τούς κόλπους τοῦ πληθυσμοῦ.

2) Οἱ παραβαίνοντες τήν ὡς ἄνω διαταγήν πολῖται θά παραπέμπονται ἀμέσως ἐνώπιον στρατοδικείων καί θά δικάζωνται συμφώνως πρός τά διατάξεις τῆς ἐκτάκτου νομοθεσίας.

Ὀδυσσεύς Ἀγγελῆς
Ἀρχηγός τοῦ Ἐπιτελείου
τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ

Φωτ.

α) Παρανομία

'Απρίλιος - Αὔγουστος 1967 - 'Αθήνα

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΜ

(Μίκη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
Γράφτηκαν ἀρχές Μαΐου 1967, στό σπίτι τοῦ Λελούδα (Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου) στό Κολωνάκι, ὅπου ὁ συνθέτης κρυβόταν. Λίγες μέρες πρίν, στό ἴδιο σπίτι, τυπώθηκε ἡ πρώτη προκήρυξη τοῦ Πατριωτικοῦ Μετώπου. 'Ο Θεοδωράκης ζήτησε δυό μαγνητόφωνα, ὥστε τραγουδώντας καί γράφοντας ἀπό τό ἕνα στό ἄλλο νά δώσει τήν ἐντύπωση χορωδίας. Συγχρόνως κρατοῦσε τό ρυθμό χτυπώντας ἕνα χάρακα πάνω στό τραπέζι. 'Η μαγνητοταινία κυκλοφόρησε ἀμέσως στό ἐξωτερικό σέ ἑκατοντάδες χιλιάδες δίσκους. 'Αργότερα ἡ Μελίνα Μερκούρη ξεκίνησε τίς συναυλίες της στήν Εὐρώπη μέ τά τραγούδια αὐτά, πού ἔμειναν ἄγνωστα στήν 'Ελλάδα.

'Ηχογράφηση:
Τό ΜΕΤΩΠΟ ἠχογραφήθηκε τό 1970, MGM Records, N.Y.

ΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ

Ὅταν ὁ ἥλιος κουραστεῖ καί γείρει νά πλαγιάσει
τά παλικάρια βγαίνουνε ἔξω ἀπ' τούς κρυψῶνες.
Τό Μέτωπο τούς Ἕλληνες καλεῖ ξανά στή μάχη
Ἐλευθερία ἤ Θάνατος τό λάβαρό μας γράφει.
Κρατοῦν στά χέρια τους μπογιά νά βάψουν τήν Ἀθήνα
στά μάτια τους ἡ Λευτεριά ἀστράφτει καί ἡ Πατρίδα.
Γλυκά προβάλλει ἡ χαραυγή γλυκά χαμογελάει
τό Μέτωπο μᾶς προσκαλεῖ καί μᾶς καθοδηγάει.
Διχτατορία, Φασισμός, Τέξας, Ἀμερικάνοι
θά σᾶς σαρώσει ὁ Λαός θά 'ρθεῖ γιορτή μεγάλη.

ΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

Κρυφά μιλᾶνε τά βουνά κρυφά κι οἱ πολιτεῖες
ὁ Ὑμηττός στήν Πάρνηθα, ἡ Κοκκινιά στόν Ταῦρο.
Κρυφά μιλᾶν κι οἱ ἄνθρωποι κρυφά τά παλικάρια
τή μέρα ἀγριεύουνε τή νύχτα τραγουδᾶνε.
Ὅσο μεγάλη ἡ θάλασσα μεγάλος κι ὁ καημός μου
ὅσο βαθιά τά κύματα κι ὁ ἀναστεναγμός μου.
Μές στήν καρδιά σου Ἀθήνα μας φύτεψα τή φωνή μου
ἐγώ εἶμαι τό Μέτωπο καλῶ τούς πατριῶτες.
Καλῶ τά νιάτα τοῦ Μαγιοῦ καλῶ καί τούς ἐργάτες
νά γίνουν πέλαγος βαθύ τούς Παττακούς νά πνίξουν.
Ὅσο μεγάλη ἡ θάλασσα μεγάλος κι ὁ καημός μου
ὅσο πλατιά τά κύματα κι ὁ ἀναστεναγμός μου.

ΠΕΛΑΓΟ
(ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗ ΗΜΟΥΝ ΛΕΥΤΕΡΟΣ)

Τήν Πέμπτη ἤμουν λεύτερος
τήν ἄλλη μέρα σκλάβος
τήν Κυριακή ξημέρωμα
μέ φώναξε ὁ Χάρος.
Κάψε τοῦ νοῦ σου τά φτερά
τῆς σκέψης σου τά μάτια
νά μή θωρεῖς τή συμφορά
νά μή γροικᾶς τόν πόνο.
Πέλαγο, πέλαγο, πέλαγο βαθύ μου
φέρε μου, φέρε μου πίσω τήν ψυχή μου
πέλαγο, πέλαγο, πέλαγο βαθύ μου
φέρε μου, φέρε μου πίσω τό παιδί μου.
Καλέ μου Χάρε μίλησε
καλέ μου Χάρε λέω
θέλω ν' ἀνέβω στά βουνά
νά προσκυνῶ τόν ἥλιο
θέλω νά βλέπω τά νερά
νά παίζουν μέ τούς ἴσκιους
νά βλέπω καί τή μάνα μου
τή γλυκοπικραμένη.

Ο ΗΛΙΟΣ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Σέ μιά μικρή χώρα ἔγινε ἕνα μεγάλο ἔγκλημα
γι' αὐτό κάθε νέος καί κάθε νέα σέ ὅλο τόν κόσμο
πρέπει νά κλάψει πικρά.
Γιατί ὅταν ποδοπατεῖται ἕνα λουλούδι
εἶναι τά νιάτα τοῦ κόσμου πού ποδοπατιοῦνται.
Γιατί ὅπου σκοτώνεται ἕνα τραγούδι
εἶναι τά νιάτα τοῦ κόσμου πού σκοτώνονται.
Γιατί ὅπου σταυρώνεται ἕνας λαός
εἶναι τά νιάτα τοῦ κόσμου πού σταυρώνονται.
Βοηθῆστε νέοι καί νέες
νά σηκώσουμε τόν ἥλιο πάνω ἀπό τήν Ἑλλάδα.
Ὁ Ἥλιος μας εἶναι καί ὁ δικός σας Ἥλιος.
Εἶναι ὁ Ἥλιος ὅλου τοῦ κόσμου.

β) Γενική ασφάλεια
Αύγουστος - Δεκέμβριος 1967

Ο ΗΛΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ

(Μίκη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
Τά ποιήματα γράφτηκαν στήν ἀπομόνωση τῆς Γενικῆς Ἀσφάλειας (Μπουμπουλίνας), κελί ἀρ. 4, τόν Αὔγουστο καί Σεπτέμβριο τοῦ 1967. Τά 16 ἀπό αὐτά μελοποιήθηκαν τήν ἴδια ἐποχή.

Ἠχογράφηση:
1971, Παρίσι, Μαρία Φαραντούρη, Πέτρος Πανδῆς, Μαρία Δημητριάδη, Ἀντώνης Καλογιάννης, Georges Willson (ἀπαγγελία) ἀπό τή ζωντανή συναυλία στό Palais de Chaillot (Polydor, France).
1971, Γ. Καπερνάρος - Μ. Δημητριάδου, CNR (Hollande).
1977, Π. Πανδῆς, Μ. Μιχαηλίδου, Μ. Ζορμπαλᾶ, Μητσοβολέας, Galata (France).

Ἀπό τό ἡμερολόγιο τοῦ συνθέτη (ΧΡΕΟΣ Β΄):

Στίς 21 Αὐγούστου πιάστηκα στό Χαϊδάρι. Στό τέταρτο πάτωμα στήν ὁδό Μπουμπουλίνας, στό κελί ἀρ. 4, περίμενα τό μαρτύριο καί τό θάνατο. Στίς 4 Σεπτεμβρίου μοῦ ἔφεραν χαρτί καί μολύβι. Τότε ἔγραψα 32 ποιήματα. Τίς προηγούμενες νύχτες τίς πέρασα ἄγρυπνος μέ τήν πλάτη κολλημένη στόν τοῖχο, περιμένοντας ἀπό στιγμή σέ στιγμή νά μέ πάρουν γιά τό μαρτύριο ἤ γιά τήν ἐκτέλεση. Ὅλη μου ἡ ὕπαρξη σημαδεύτηκε ἀπό τήν ἀναμονή τοῦ βέβαιου θανάτου. Καθώς ὁ χρόνος κυλοῦσε ἐπίμονα καί βασανιστικά, ἔβλεπα μέ τό νοῦ μου καθαρά τήν εἰκόνα τῆς τελευταίας στιγμῆς. Ὁ πρωινός οὐρανός εἶχε ἕνα χρῶμα βαθιά γαλάζιο. Ἡ ἀτμόσφαιρα διάφανη, μέ κρυσταλλένια καθαρότητα. Τί θά φώναζα σ' αὐτήν τή στιγμή τοῦ τέλους; Αὐτή ἡ σκέψη μοῦ ἔγινε τυραννική. Ἕνας φρουρός ἔμενε πάντα μαζί μου μέσα στό κελί. Ἄν εἶχε κάποια κατανόηση μποροῦσε τότε νά κουβεντιάζω λίγο μαζί του. Ζήτω ἡ ζωή ! Ζήτω ἡ ζωή ! Νά φωνάξω ἄραγες «ζήτω ἡ ὀμορφιά», «ζήτω ἡ ἀγάπη» ;

Τότε σκεφτόμουνα πώς ἔμεινα ἕνας ἀδιόρθωτος ρομαντικός. Ὑπάρχει ζωή! Ὑπάρχει ζωή! Ὑπάρχει ζωή!

Ὅλα ὑπάρχουν: Ἡ Ἑλλάδα, τό Μέτωπο, τό Κόμμα!

Κάποτε ὁ φρουρός συμφωνοῦσε. Πιό συχνά εἶχε ἄλλη γνώμη. Ἡ συζήτηση ἐξακολουθοῦσε δίχως τέλος.

Τά μεσημέρια ἡ ζέστη ἦταν φρικιαστική. Ὑπόφερα τρομερά. Κοιμόμουν πάνω στό τσιμέντο γυμνός, ὅπως τή στιγμή πού μέ πιάσανε. Γιά προσκεφάλι εἶχα τά παπούτσια μου. Τά γένια μου εἶχαν μακρύνει καί μέ τρώγανε. Ἔτρωγα λίγο, δίχως πιρούνι ἤ κουτάλι. Μέ τά χέρια. Ἤμουν βρόμικος. Κάποτε καθόμουν στήν καρέκλα, τό μοναδικό «ἔπιπλο». Ἄλλοτε βάδιζα. Πεντακόσια βήματα καθέτως. Πεντακόσια βήματα κυκλικά. Μετροῦσα τά κάγκελα. Παρακολουθοῦσα κρυφά τούς μῦς τοῦ φύλακα. Μέ μισοῦσε; Γιατί; Ἀσφαλῶς θά εἶχε τραγουδήσει τά τραγούδια μου. Πότε, λοιπόν, θά ἔπεφτε ἐπάνω μου; Πότε θά μέ πάρουν; Τά μάτια τους! Ἄν τούς κοιτάξω κατευθεῖαν μέσα στά μάτια, τότε θά ντραποῦν; Ὀφείλουν νά ντραποῦν!

Αὐτή τήν ἀγωνία ἀκολουθοῦσε μιά ἀνεξήγητη εὐφορία. Ἤμουν εὐτυχής! Στό τέλος τέλος ὁ θάνατος δέν εἶναι τόσο τρομερός. Ἴσως νά 'ναι ὄμορφος, λέω στόν φρουρό μου.

Ὅμως μέ τόν ἐρχομό τῆς καινούριας μέρας, μόλις χτυποῦσε ὁ ἥλιος, ἡ ζωή ξανάπαιρνε τά δικαιώματά της. Ἡ ζωή μέ νικοῦσε. Μέ κατασπάραζε. Τά πρόσωπα τῶν παιδιῶν μου διαπερνοῦσαν τή σκέψη μου. Θά ἦταν γιά πάντα ὀρφανά καί ὁ πόνος θά κατοικοῦσε γιά πάντα μέσα στά ὄμορφα μάτια τους. Ἔδιωχνα μέ βία αὐτή τήν εἰκόνα.

Ἤμουν δυστυχής γιατί δέν μέ σκότωναν ἀμέσως. Τί θά μ' ἔκαναν τώρα; Μέ τί τρόπο θά μέ σκότωναν; Τό κεφάλι πονοῦσε. Τό αἷμα πονοῦσε. Ὥρα 2, 3, 4, 5, 6 τό ἀπόγιομα. «Μέσα στούς παραδείσιους κήπους τοῦ κρανίου μου, κίτρινος ἥλιος ταξιδεύει στά φτερά τοῦ χρόνου».

Κλαίω, φωνάζω! Ἡ καρδιά μου ξαλαφρώνει. Ἴσως μέ σκέπτονται. Κανένας δέν ξέρει πώς βρίσκομαι ἐδῶ. «934.303, 934.303», φωνάζω. Ἴσως κάποιος ἀκούσει καί τηλεφωνήσει «ὁ Μίκης ζεῖ».

Σκέπτομαι τούς συντρόφους. Ἡ Μαρία πιάστηκε μαζί μου. Μ' ἔσπρωξαν μέσα στό αὐτοκίνητο τοῦ Λελούδα, πού ὁδηγοῦσε ἄλλοτες ὁ Ἰάσων. Μᾶλλον θά πιάστηκαν κι αὐτοί. Ἡ Σίλβα βρίσκεται μέ τήν Ἕλενα στή Βουλιαγμένη. Τώρα θά κολυμποῦν. Ἡ Σίλβα ἀγαποῦσε τόν Πεπίνο ντί Κάπρι. Στή Φιλοθέη ἀκούγαμε Μαρκόπουλο. Τό βράδυ περπατούσαμε προσεκτικά στό σκοτεινό κῆπο κάτω ἀπό τίς βερικοκιές. Ἡ Ἕλενα κρατοῦσε μιά φυσαρμόνικα. «Φτερά, φυσαρμόνικες, ἦχοι ἀπό νερό, σαῦρες, φεγγάρια». Ὁ Κώστας, ὁ Ἀντώνης, ὁ Μπάμπης, εἶναι μέσα στό σπίτι. Ἐγώ τώρα θά πεθάνω. Ὁ Γιάννης κι ἡ Ντόρα κάπνιζαν ἀρωματικά τσιγάρα Ξάνθης.

Δέν εἶμαι ποιητής, ὅμως ὅταν οἱ στίχοι ἄρχισαν νά σφυροκοποῦν τό μυαλό μου ἔνιωσα πόσο οἱ λέξεις μπορεῖ νά ντυθοῦν στό αἷμα. Πόσο μπορεῖ νά μέ λυτρώσουν. Εἶμαι δημιουργός. Νικῶ τό χρόνο καί τό θάνατο...

Εἶμαι ὁ χρόνος.

Νά γιατί ὁ ΗΛΙΟΣ καί ὁ ΧΡΟΝΟΣ ἔγιναν ὁ κύκλος τῆς Ζωῆς καί τοῦ Θανάτου. Τελικά ἔγιναν ὁ νικητήριος κύκλος. Νίκη πικρή, γιατί ἡ ψυχή τοῦ ποιητῆ πονᾶ γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους. Ἀκόμα καί γι' αὐτούς πού τόν μισοῦν καί τόν βασανίζουν.

I
Γειά σου Ἀκρόπολη
Τουρκολίμανο, ὁδός Βουκουρεστίου
ὁ Πολικός σημαδεύει μέ φῶς
τό σταθερό σημεῖο τοῦ κόσμου.

Ἀθήνα ἡ πρώτη
στό βυθό τῶν αἰώνων
μέ τό γυαλί
σέ βλέπουν οἱ ψαροντουφεχάδες.

Γαλέρες, γιωταχί, πορνεῖα κρυφά
ἡ Γενική κέντρο τοῦ κόσμου.

Ὁ Πολικός γυρίζει σταθερά
τό φουγάρο τοῦ μαγειρείου
σημαδεύει μέ καπνό
τό σταθερό σημεῖο τοῦ Στερεώματος

ἡ Πούλια, ἡ Ἀφροδίτη
ἡ Ντίνα, ἡ Σούλα, ἡ Εὔη, ἡ Ρηνιώ

πέντε ἑκατομμύρια ἔτη φωτός
σταθερή γραμμή διασχίζει
πέντε δισεκατομμύρια γαλαξίες

σέ πέντε μέτρα
σέ πέντε μέτρα
σέ πέντε μόνο μέτρα
ἀπό τό κελί μου.

II
Ὁ χρόνος διαλύεται
μέσα στή στιγμή
τό ἐλάχιστο γίνεται
ὁ μέγιστος τύραννος

βασανίζει ἀνθισμένες πληγές
γεμάτες χαμόγελα καί ὑποσχέσεις

γιά κάτι ἄλλο, αὐτό τό ἄλλο
εἶναι πού ζοῦμε κάθε στιγμή
νομίζοντας ὅτι ζοῦμε τό ἄλλο

ὅμως τό ἄλλο δέν ὑπάρχει

εἴμαστε ἐμεῖς ἡ Μοίρα μας
πού μᾶς λοξοκοιτάζει,

Σφίγγα πού ξέχασε τό αἴνιγμα
δέν ἔχουμε τίποτα νά λύσουμε
δέν ὑπάρχει διαφυγή ἀπό τόν κύκλο
τόν πύρινο κύκλο
τοῦ Ἥλιου καί τοῦ Θανάτου.

III (*)
Ἥλιε θά σέ κοιτάξω στά μάτια
ἕως ὅτου ξεραθεῖ ἡ ὅρασή μου
νά γεμίσει κρατῆρες μέ σκόνη
νά γίνει Σελήνη δίχως διάστημα, κίνηση, ρυθμό
χαμένος διάττων ἐσβεσμένος ἀπό αἰῶνες
καταδικασμένος ν' ἀκούει κραυγές ἀνθρώπων
νά ἀνασαίνει πτωμαΐνη λουλουδιῶν
ὁ Ἄνθρωπος πέθανε! Ζήτω ὁ Ἄνθρωπος!

IV
Ἐπάνω στό ξερό χῶμα τῆς καρδιᾶς μου
ξεφύτρωσε ἕνας κάκτος

πέρασαν πάνω ἀπό εἴκοσι αἰῶνες
πού ὀνειρεύομαι γιασεμί

τά μαλλιά μου μύρισαν γιασεμί
ἡ φωνή μου εἶχε πάρει κάτι
ἀπό τό λεπτό ἄρωμά του

τά ροῦχα μου μύρισαν γιασεμί
ἡ ζωή μου εἶχε πάρει κάτι
ἀπό τό λεπτό ἄρωμά του

ὅμως ὁ κάκτος δέν εἶναι κακός
μονάχα δέν τό ξέρει καί φοβᾶται

κοιτάζω τόν κάκτο μελαγχολικά
πότε πέρασαν κιόλας τόσοι αἰῶνες

θά ζήσω ἄλλους τόσους
ἀκούγοντας τίς ρίζες νά προχωροῦν
μέσα στό ξερό χῶμα τῆς καρδιᾶς μου.

V
Ἀνάμεσα σ' ἐμένα καί στόν Ἥλιο
δέν ὑπάρχει
παρά μόνο ἡ διαφορά τοῦ χρόνου

ἀνατέλλω καί δύω
ὑπάρχω καί δέν ὑπάρχω

μέ βλέπουν
χωρίς νά μπορῶ νά δῶ τόν ἑαυτό μου.

VI
Ὅταν σταματήσει ὁ χρόνος
τό κελί μου γεμίζει μῆνες

μῆνες, μέρες, ὧρες, στιγμές

δέκατα δευτερολέπτων
δέκατα δευτερολέπτων
δέκατα δευτερολέπτων
ἕνα βῆμα πρίν ἀπό τό χάος
ὑπάρχει χάος

ἕνα βῆμα μετά τό χάος
ὑπάρχει χάος

ἐγώ ὑπάρχω λίγο πρίν, λίγο μετά
ὑπάρχω μέσα στό χάος
δέν ὑπάρχω.

VII
Τά κελιά ἀνασαίνουν
τά κελιά πού βρίσκονται ψηλά
τά κελιά πού βρίσκονται χαμηλά
ἡ βροχή μᾶς ἑνώνει
ὁ ἥλιος ντράπηκε νά φανεῖ, Νίκο
Γιῶργο, κρατιέμαι ἀπό ἕνα λουλούδι.

VIII (*)
Ὁ Ἥλιος μέ δαγκώνει
δέν ἔχει δόντια
ἀπατηλές
ἀπατηλές ὑποσχέσεις πάνω στόν τοῖχο
ἐπάνω στό ἄσπρο χρῶμα τό ἄσπρο χρῶμα
μέ σκιές χωρίς σκιές
μονάχα ἐγώ μένω ἀκίνητος
ἀμετακίνητος μέσα στό φῶς καί τό ἄσπρο
ἀμετάθετος μένω ψηλά
πάνω ἀπό τό μωσαϊκό πού αἰωρεῖται
ἡ σκέψη μου στροβιλίζεται πρός τή Γῆ
τό ἀλεξίπτωτο δέν ἄνοιξε
ἡ Γῆ προχωρεῖ καλπάζοντας πρός τή σκέψη
μου
ὁ Ἥλιος συμπιέζεται, ἀποκαλύπτει τό κενό
τρία κενά συγκρούονται, ἡ Σκέψη μου, ἡ Γῆ
καί ὁ Ἥλιος.

IX (*)
Κάτω στή Γῆ διασπορά
ὁ Νόμος τοῦ Νόμου ὦ Νόμε
ὁ Νόμος δέν συγκρούεται μέ τό κενό
ὅταν φορεῖ κράνος καπνίζει
τσιγάρα μέ φίλτρο
ὅταν φορεῖ πιτζάμες
ὅταν φορεῖ πιτζάμες μεταξωτές
δέν καπνίζει δέν καπνίζει
καπνίζουν τά χωριά τά δάση οἱ ρυζῶνες
οἱ μητέρες δέν καπνίζουν
οἱ στρατιῶτες καπνίζουν πρίν κοιμηθοῦν
κοιμοῦνται βαθιά ἕως δύο αἰῶνες
ἐγώ καπνίζω πρίν πεθάνω
πάντοτε πρίν πεθάνω καπνίζω
σέρτικα Λαμίας, μυρωδάτα Ξάνθης
γλυκιά μυρωδιά λίγο πρίν τό τέλος
τό τέλος ἔχει γλυκιά μυρωδιά
μυρωδάτα Ξάνθης, σέρτικα Λαμίας.

X (*)
Τά δόντια τοῦ Ἥλιου εἶμαι ἐγώ
αὐτό πού μέ δαγκώνει εἶμαι ἐγώ
εἶμαι ἐγώ αὐτό πού θέλει
αὐτό πού δέν θέλει εἶμαι ἐγώ
ἐγώ εἶμαι ὅταν ἐσύ μέ θυμᾶσαι
ὅταν ἐσύ μέ ξεχνᾶς ἐγώ εἶμαι
ὅταν δέν ὑπάρχω εἶμαι ἐγώ
ὅταν δέν θά ὑπάρχω εἶμαι ἐσύ
ὅμως ἐσύ εἶμαι ἐγώ.

XI (*)
Τό Αἰγαῖο σηκώθηκε καί μέ κοιτάζει
-Ἐσύ εἶσαι; μοῦ λέει
-Ναί, τοῦ ἀπαντῶ, εἶμαι ἐγώ μαζί μέ κάποιον
ἄλλον,
δέν τόν γνωρίζεις

-Ὄχι, μοῦ λέει.
-Δέν τόν γνωρίζεις, ὅμως αὐτός ὁ ἄλλος εἶσαι ἐσύ.

Τό Αἰγαῖο ξάπλωσε
ὁ Ἥλιος ἔβηξε
ἔμεινα μόνος
ἐντελῶς μόνος.

XII (*)
Ὄχι ἐντελῶς μόνος
ἐσένα δέν σέ θέλω
σέ θέλω τόσο πολύ
γι' αὐτό ἐσένα δέ σέ θέλω
τά πλατάνια, τά κρύα νερά
μυρτιά μυρτιά μυρτιά
ἕνα σύμβολο ἕνα ἰδεῶδες μιά πίστη
σέ θέλω τόσο πολύ
ραδίκι γεμάτο χῶμα
μυρτιά μυρτιά μυρτιά
γι' αὐτό ἐσένα δέ σέ θέλω
γιατί χωρίς ἐσένα
δέν μπορῶ νά εἶμαι μόνος
ἐντελῶς μόνος νά εἶμαι.

XIII (*)
Πυροβολῆστε τό χρόνο, σκοτῶστε τό χρόνο
ὁ χρόνος ἐκτός νόμου
θέλω νά στήσω τό πτῶμα του στήν ὁδό Αἰόλου
πωλεῖται ὁ χρόνος σέ τιμή εὐκαιρίας
στό Μοναστηράκι
ἀγοράστε τό χρόνο σέ τιμή εὐκαιρίας
εἶναι φρεσκότατος
τόν κυνηγήσαμε χτές, τόν σκοτώσαμε χτές
χτές χτές χτές
ἀπό τό χτές στό σήμερα
πού σημαίνει ὅτι δέν κάναμε καλή δουλειά.

XIV (*)
Ἔξω ἀπ' αὐτό τόν κύκλο δέν θά περάσεις
δέν θά βγεῖς ἔξω ἀπ' αὐτό τόν κύκλο
θά μείνεις μέσα.
Ἐσύ ὁ Ἥλιος καί ὁ Χρόνος
ἡ τροχιά ρυθμίζεται μέ κούρδισμα
τή νύχτα κουρδίζεις
τή μέρα ξεκουρδίζεις
ὑπόκλιση χαμόγελο κραυγή βλαστήμια
ὅλα ρυθμισμένα
ἀπό τόν κατασκευαστή.

XV (*)
Ὅποιος κι ἄν εἶσαι
πέλαγο βουνό γυναίκα ταῦρος
ἄν εἶσαι ἄνθρωπος
δέντρο τραγούδι φόρος θάνατος
ἄν εἶσαι ἄνθρωπος
ἄν εἶσαι ἄνθρωπος
βγάλε μαλακά τό χειρόφρενο
ξεκίνησε μέ δεύτερη στόν κατήφορο
ὅποιος κι ἄν εἶσαι
θά σοῦ κοστίσει λιγότερο
λεωφορεῖο φορτηγό σιτροέν ντεκαβέ
Μαργαρίτα Μυρτιά Ροδόσταμο Θεοδωράκης
ἄν εἶσαι ἄνθρωπος
θά σοῦ κοστίσει λιγότερο
θύμηση παλιά
παλιά ὅσο σήμερα
ὅσο αὔριο
ὅσο αὔριο
ὅσο ποτέ
ἄν εἶσαι ἄνθρωπος
ὅποιος κι ἄν εἶσαι.

XVI (*)
Ἥλιος ὁ Πρῶτος Ἀθήνα ἡ Πρώτη
Μίκης ὁ ἑκατομμυριοστός
ἕπονται ἑκατό χιλιάδες
καί ἄλλες ἑκατό
καί ἑκατό ἄλλες χιλιάδες ἀθῶοι
καί οὕτω καθεξῆς
ἕως τή συντέλεια τοῦ κόσμου.

XVII
Ποτέ ποτέ ποτέ
δέν θά μπορέσω νά ξεδιπλώσω ὅλες τίς σημαῖες
πράσινες κόκκινες κίτρινες μπλέ μώβ θαλασσιές

ποτέ ποτέ ποτέ
δέν θά μπορέσω νά μυρίσω ὅλα τά ἀρώματα

πράσινα κόκκινα κίτρινα μπλέ μώβ θαλασ-
σιά

ποτέ ποτέ ποτέ
δέν θά μπορέσω ν' ἀγγίξω ὅλες τίς καρδιές
ὅλες τίς θάλασσες νά ταξιδέψω

ποτέ ποτέ ποτέ
δέν θά γνωρίσω τή μία σημαία
τή μοναδική
ἐσένα Τάνια.

XVIII (*)
Ὅταν πλάγιασα στήν ἀμμουδιά
οἱ λουόμενοι πέσαν στή θάλασσα
ὅταν μπῆκα στή θάλασσα
οἱ λουόμενοι βγῆκαν στήν ἀμμουδιά
ὅταν πνίγηκα
οἱ λουόμενοι πῆγαν στά σπίτια τους
κι ὅταν ἀναστήθηκα ἦταν πιά ἀργά
οἱ λουόμενοι μπῆκαν στ' αὐτοκίνητά τους.

XIX (*)
Τό εἴδωλό μου εἶσαι ἐσύ
τό χέρι μου εἶναι τό δικό σου
ὅταν τό σφίγγω σφίγγεται
ὅταν τό ὑψώνω ὑψώνεται
μονάχα αὐτό τό κάγκελο εἶναι δικό μου
κι αὐτό πού καθρεφτίζεται εἶναι δικό σου
(νά τονιστεῖ τό αἴσθημα τῆς ἀτομικῆς ἰδιο-
κτησίας)
δικό μου δικό σου
τό κάγκελο
ὅμως δικά μας
τά μάτια
τά χείλη
καί τά χέρια.

XX
Μέσα στούς παραδείσιους κήπους τοῦ κρα-
νίου μου
κίτρινος Ἥλιος ταξιδεύει στά φτερά τοῦ χρό-
νου

ἀκολουθοῦν πουλιά μέ ξύλινα φτερά
προπορεύονται ἄγγελοι μέ τζέτ

μεγαλόπρεπη πορεία πάνω ἀπό μπανανιές
εὐκάλυπτους καί πεῦκα πού καλύπτουν
τήν ἀριστερή πλευρά τοῦ ἐγκεφάλου μου

στή δεξιά νύμφες καί οὐράνιες πόρνες
σκεπασμένες γιασεμιά, κόκκινες σαῦρες
ἀκοῦν τούς καταρράχτες πού χάνονται
στίς καταβόθρες τοῦ νωτιαίου μυελοῦ μου
ἐκεῖ ἀρχίζει ἡ Γῆ καί τελειώνει τό Σύμπαν.

Αἰφνιδίως ἡ μεγαλόπρεπη πομπή ἀκινητο-
ποιεῖται
ὥρα ἔξι τό ἀπόγευμα
ὥρα ἔξι ἀκριβῶς
σταματᾶ ἡ πομπή, ὁ χρόνος, ὁ Ἥλιος

μονάχα τά πουλιά ταξιδεύουν
χτυποῦν τά ξύλινα φτερά
καί τά τζέτ
θρηνοῦν κι αὐτά ἀγγελικά.

XXI (*)
Ἔχω ἕνα λαβύρινθο γιωταχί
ἕνα γιωταχί μινώταυρο δώδεκα ἵππων
ζητῶ Θησέα μεταχειρισμένο σέ καλή τιμή
ἀνταλλάσσω ραδιόφωνο ἰαπωνικό
μέ Ἀριάδνη εἰ δυνατόν χήρα
κάτω τῶν σαράντα, εἰσόδημα ἄνω τῶν πέ-
ντε
χρονικό ὅριο
ἕνα δέκατο τοῦ δευτερολέπτου
σέ ἕνα δέκατο τοῦ δευτερολέπτου
θά εἶμαι νεκρός.

XXII (*)
Ὁ Ἐλύτης ὁ Γκάτσος ὁ μέγας Σεφέρης
ὁ Τσαρούχης ὁ Μινωτής ὁ Χατζιδάκις
ἡ Βέρα ἡ Ντόρα ἡ Τζένη
ὁ κινηματογράφος τό θέατρο ἡ μουσική
καί τόσοι ἄλλοι
οἱ ποιητές οἱ ποιητές
καί τόσοι ἄλλοι
κι ἐσύ κι ἐσύ κι ἐσύ
ὁ φίλος ὁ ἐχθρός ὁ ἀντίπαλος ὁ ἀντίζηλος
κοιμηθῆτε ἥσυχα
ὁ λογαριασμός εἶναι πληρωμένος
ὁ φίλος πού πληρώνει
ἔχει λεφτά.

XXIII
Ἐπουράνιοι ποταμοί
ὑπόγειοι χείμαρροι
κατεβαίνουν παφλάζοντας
ὁδός ὀνείρων ὁμόνοια

Σίλβα
σίγμα γιῶτα λάμδα
βῆτα ἄλφα
Φιλοθέη Χαϊδάρι

τά νερά τους ξανθά
δυό στρώματα ξανθά
δυό στρώματα πράσινα
στή μέση ἐγώ κόκκινη ἀκρίδα

φτερά φυσαρμόνικες
ἦχοι ἀπό νερό
σαῦρες φεγγάρια
βουτοῦν βυθίζονται πνίγονται
κάγκελα
κάγκελα
κάγκελα.

XXIV
Ὅταν ἐσύ φωνάζεις
ἐγώ κοιμᾶμαι
ὅταν ἐσύ πονᾶς
ἐγώ χασμουριέμαι
ὅταν ἐσύ σφαδάζεις
ἐγώ ξύνομαι
Σεπτέμβριος
ἡμέρα δεκάτη ἕκτη
τῆς Δημιουργίας
Διονύση!

XXV
Στό τέταρτο πάτωμα
ἡ μαμά σου κοιμᾶται
Ἕλενα
μουσική θεία τά ὄνειρά της
τά ὄνειρά της Πεπίνο ντί Κάπρι
πέρα ἀπό τή θάλασσα
μήν τήν ξυπνήσεις.

XXVI
Ἡ ὀδοντοστοιχία τοῦ Ἥλιου
μέ ἀπειλεῖ
τό κάγκελο τοῦ χρόνου
μέ προστατεύει

ὁ Γιάννης ὁ Ἰάσων
ὁ Βύρων ὁ Τάκης ὁ Ἀλέκος

τά κατάρτια ψηλά ὑψῶστε
τά πέδιλα πάνω στήν ἄμμο

γυμνές φωνές κρέμα νιβέα
ἱππόκαμπος πασιέντσα νεσκαφέ

σημαῖες ἀκριβές ἀπό φτηνό ὕφασμα κρατοῦν.

XXVII
Ἕκτη Σεπτεμβρίου
ὥρα ἕντεκα πρωινή

τώρα λούζονται τά πουλιά
στά ποτάμια
στά ἔλατα τρίβονται
οἱ Βοριάδες.

Σέ χτύπησε ὁ Τοῦρκος
στό Μπιζάνι.

Τώρα κάθεσαι καί μέ κοιτᾶς
πίνεις καφέ
στάζεις φαρμάκι
ἀγάπη ἀγάπη

ὁ Ἥλιος ψήνει
τό σταφύλι
ὥρα ἕντεκα πρωινή.

XXVIII
Σουλεϊμάν ὁ Μεγαλοπρεπής
Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος

πάψε πιά νά φωνάζεις
λαθρέμπορος λωποδύτης νταβατζής

φωνητικές χορδές.

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 184

Ὁ Ἀντρέας ὁ Ἠλίας ἡ Ἀνθή
λαρύγγι ζώου λαρύγγι ἀνθρώπου

Ἅγια Σοφιά στίφη βαρβαρικά
τό ὑγρόν πῦρ
ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ σκουλήκι.

Σέ κάθε βῆμα μου σκοντάφτω
ζερβά θηρία τοῦ Βόρνεο
δεξιά φλόγες στό Ναγκασάκι
μπροστά φουγάρα στό Μπούχενβαλντ
καί πίσω τό κελί τοῦ Μακρυγιάννη

πάνω κάτω ἀνατολικά δυτικά
μαχαίρια ἀκόντια μαστίγια ὀρδές
ὀρδές ἁγίων
ὀρδές δαιμόνων
ὀρδές ἁγίων
ὀρδές στρατηγῶν
εἶμαι ραδίκι σπαρμένο στόν κρατῆρα
ἀντίο Ἥλιε
ἀντίο φῶς
καληνύχτα.

XXIX (*)
Ἀνατολικά ἀπό τό Σείριο
περνοῦν οἱ ξανθές βροχές
κρατοῦν κίτρινες ὀμπρέλες
πράσινα γυαλιά ἡλίου
μίνι φοῦστες φοροῦν
οἱ ξανθές βροχές τοῦ Σεπτεμβρίου
παρακάμπτουν τόν Ἄρη
τήν ἐρχόμενη Τετάρτη
μπαίνουν στήν τροχιά τῆς Γῆς.
Ἀνόι Οὐάσιγκτον Μόσχα
ἡ ἔρημος τοῦ Σινᾶ
Ἀθήνα ὁδός Τοσίτσα
δυτικῶς τῆς Χίου
ἀνατολικῶς τῆς Κορίνθου
ἐντός ἐκτός
πεῦκο βαθιά χαραγμένο
μίνι φοῦστες
πράσινα γυαλιά ἡλίου
κίτρινες ὀμπρέλες κρατοῦν
οἱ ξανθές πρώιμες βροχές
ἀνατολικά ἀπό τό Σείριο
δυτικά ἀπό τό κελί μου
τοῦ Σεπτεμβρίου.

XXX (*)
Ὅταν τά Μετέωρα χορεύουν συρτάκι
σέ ἀναγνωρίζω πατρίδα μου
ὅταν ὁ Ἀχελῷος ξενυχτᾶ στίς ταβέρνες
ὅταν τά Λευκά Ὄρη κολυμποῦν κρόουλ
ὅταν τό Αἰγαῖο παίζει προπό
ὅταν οἱ Ρουμελιῶτες χορεύουν τσάμικο
ὅταν τό Κρητικό Πέλαγο βιάζει τή Μῆλο
καί ὅταν ἐγώ γράφω ἄτεχνους στίχους
τότε σέ ἀναγνωρίζω
σέ ἀναγνωρίζω πατρίδα μου.

XXXI (*)
Οἱ ἐννέα Μοῦσες μένουν κοντά μου
μᾶς χωρίζει ἕνας διάδρομος
δυό πόρτες τέσσερις φρουροί
Ντόρα Μαρία Τάκης
Ἄννα Τόνια Ροῦσσος
ἴσως γνωρίζουν καλύτερα
στοιχεῖα νούμερα διευθύνσεις
τεχνοτροπίες σχολές μουσεῖα
οἱ Μοῦσες μένουν κοντά στά Μουσεῖα
ἡ Μουσική μένει κοντά στά Μουσεῖα.
Μουσική Μοῦσες Μουσεῖα
τέλος πάντων
νοοτροπίες τεχνοτροπίες
δοκιμάζονται
βροχή σκόνη ἥλιος γέλιο
ἕνα ἀπέραντο κονσερβατουάρ
πιάνα σολφέζ ὠδική
οἱ ἐννέα Μοῦσες πλένονται
χτενίζονται ξαπλώνουν χτυποῦν
νά τούς ἀνοίξουν
Πίνδαρος Αἰσχύλος
Μότσαρτ Σοπέν
οἱ φρουροί
τίς ὁδηγοῦν
μία μία
στό μέρος.

XXXII (*)
Μενεξεδένια Πολιτεία
στεῖλε μου τό χέρι σου
νά μοῦ χαϊδέψει τά μαλλιά
στεῖλε μου τή φωνή σου
νά μοῦ κοιμίσει τά ὄνειρα
δεῖξε μου τό πρόσωπό σου
νά δῶ τό μπόι μου

τήν ἀρχοντιά μου.
Ἀρχόντισσά μου,
ἀπό τόν Οἰδίποδα
καί τόν Ἀνδροῦτσο
ἄλλος κανένας
δέν σέ ἀγάπησε
ὅσο ἐγώ.

(*) Δέν μελοποιήθηκαν.

φο1.

γ) Φυλακές 'Αβέρωφ
Δεκέμβριος 1967 - Μάρτιος 1968

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

(Γιώργου Σεφέρη)

Σύνθεση:
Ἰανουάριος τοῦ 1968 στίς Φυλακές 'Αβέρωφ.
Ἠχογράφηση:
1971, Παρίσι, Μαρία Φαραντούρη, Polydor.

I

Τώρα πού θά φύγεις πάρε μαζί σου καί τό παιδί
πού εἶδε τό φῶς κάτω ἀπό ἐκεῖνο τό πλατάνι,
μιά μέρα πού ἀντηχοῦσαν σάλπιγγες κι ἔλαμπαν ὅπλα
καί τ' ἄλογα ἱδρωμένα σκύβανε ν' ἀγγίξουν
τήν πράσινη ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ
στή γούρνα μέ τά ὑγρά τους τά ρουθούνια.

Οἱ ἐλιές μέ τίς ρυτίδες τῶν γονιῶν μας
τά βράχια μέ τή γνώση τῶν γονιῶν μας
καί τό αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ μας ζωντανό στό χῶμα
ἦτανε μιά γερή χαρά μιά πλούσια τάξη
γιά τίς ψυχές πού γνώριζαν τήν προσευχή τους.

Τώρα πού θά φύγεις, τώρα πού ἡ μέρα τῆς πληρωμῆς
χαράζει, τώρα πού κανείς δέν ξέρει
ποιόν θά σκοτώσει καί πῶς θά τελειώσει,
πάρε μαζί σου τό παιδί πού εἶδε τό φῶς
κάτω ἀπ' τά φύλλα ἐκείνου τοῦ πλατάνου
καί μάθε του νά μελετᾶ τά δέντρα.

II
Στό στῆθος μου ἡ πληγή ἀνοίγει πάλι
ὅταν χαμηλώνουν τ' ἄστρα καί συγγενεύουν μέ τό κορμί μου
ὅταν πέφτει σιγή κάτω ἀπό τά πέλματα τῶν ἀνθρώπων.

Αὐτές οἱ πέτρες πού βουλιάζουν μέσα στά χρόνια
ὥς ποῦ θά μέ παρασύρουν;
Τή θάλασσα, τή θάλασσα, ποιός θά μπορέσει νά τήν ἐξαντλήσει;
Βλέπω τά χέρια κάθε αὐγή νά γνέφουν στό γύπα καί στό γεράκι
δεμένη πάνω στό βράχο πού ἔγινε μέ τόν πόνο δικός μου,
βλέπω τά δέντρα πού ἀνασαίνουν τή μαύρη γαλήνη τῶν πεθαμένων
κι ἔπειτα τά χαμόγελα, πού δέν προχωροῦν, τῶν ἀγαλμάτων.

III
Ὁ ὕπνος σέ τύλιξε, μέ πράσινα φύλλα ἀνάσαινες,
σάν ἕνα δέντρο, μέ πράσινα φύλλα ἀνάσαινες.
Μέσα στό ἥσυχο φῶς
μέσα στή διάφανη πηγή κοίταξα τή μορφή σου·
κλεισμένα βλέφαρα καί τά ματόκλαδά σου χάραζαν τό νερό.

IV
Λίγο ἀκόμα
θά ἰδοῦμε τίς ἀμυγδαλιές ν' ἀνθίζουν
τά μάρμαρα νά λάμπουν στόν ἥλιο
τή θάλασσα νά κυματίζει

λίγο ἀκόμα,
νά σηκωθοῦμε λίγο ψηλότερα.

δ) Ὑπό ἐπιτήρηση
(Μάρτιος - Αὔγουστος 1968, Ἀθήνα - Βραχάτι)

ΤΑ ΛΑΪΚΑ

(Μάνου Ἐλευθερίου)

Σύνθεση:
Μάρτιος τοῦ 1968, Ἀθήνα.
Ἠχογράφηση:
1970, Γ. Καπερνάρος
Chranders (Allemagne).
1971, Παρίσι,
Μαρία Δημητριάδου, Ἀντώνης Καλογιάννης
Polydor (France).
1974, Μ. Μητσιᾶς
EMI (Greece).
1978, Arja Saijonmaa
Metronome (Allemagne).

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 192

164

ΤΟ ΠΑΛΙΚΑΡΙ ΕΧΕΙ ΚΑΗΜΟ

Τό παλικάρι ἔχει καημό
κι ἐγώ στά μάτια τό κοιτῶ
καί τό κοιτῶ καί δέ μιλῶ
ἀπόψε, ἀπόψε πού ἔχει τόν καημό.

Βδομάδα πάει χωρίς δουλειά
κι ἔξω χιονίζει καί φυσᾶ
χωρίς τσιγάρο καί δουλειά
ἀπόψε, ἀπόψε μοῦ σχίζει τήν καρδιά.

Τό παλικάρι ἔχει καημό
μά ὅταν κοιτάει τόν οὐρανό
τά μάτια του εἶναι δυό πουλιά
ἀπόψε, ἀπόψε τό δάκρυ μου κυλᾶ.

ΜΙΑ ΝΥΧΤΕΡΙΔΑ ΣΤΗ ΣΚΕΠΗ

Μιά νυχτερίδα στή σκεπή
φυλάει τό σπιτικό μου
ποιός ἄραγε θά σοῦ τό πεῖ
νά μάθεις τόν καημό μου.

Σοῦ στέλνω χαιρετίσματα
κι ὁ ἄνεμος τά παίρνει
κι ἄν πέσουν καί στά κύματα
πίσω ξανά τά φέρνει.

Μετρῶ τίς μέρες πού περνοῦν
κι αὐτές πού ἤσουν κοντά μου
μά βρίσκω ἴδια πώς πονοῦν
τά μάτια κι ἡ καρδιά μου.

Σ' ΑΥΤΗ ΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ

Σ' αὐτή τή γειτονιά καί βράδυ καί πρωί
περάσαμε καί χάσαμε ὁλόκληρη ζωή.

Σ' αὐτή τή γειτονιά μές στό μικρό στενό
χαθήκαμε καί ζήσαμε μακριά κι ἀπ' τό Θεό.

Σ' αὐτή τή γειτονιά μᾶς πῆραν οἱ καημοί
μᾶς πῆραν καί μᾶς πρόδωσαν γιά μιά μπου-
κιά ψωμί.

Η ΠΟΡΤΑ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΝΟΙΧΤΗ

Ἡ πόρτα μου εἶναι ἀνοιχτή
ἄν κάποτε γυρίσεις,
ἐκτός κι ἄν θές νά ξεχαστεῖς
καί νά μέ λησμονήσεις.

Ἔχω νερό γιά νά πλυθεῖς,
κρεβάτι ἔχω στρωμένο
κι ὅταν πλυθεῖς καί χτενιστεῖς
ξάπλωσε γιά νά κοιμηθεῖς.

Ἡ πόρτα μου εἶναι ἀνοιχτή
καί τά παράθυρά μου
μά πέρασ' ὅλη μου ἡ ζωή
κι εἶν' ἄδεια ἡ καρδιά μου.

ΚΑΘΕ ΠΡΩΙ

Κάθε πρωί πού ξαναρχίζει
μᾶς ἔχει πάρει τήν καρδιά μας
στίς φάμπρικες μιά ἱστορία
ζυμώνεται στά δάκρυά μας.

Μά ποιός πονάει γιά ὅλα αὐτά
καί ποιός γι' αὐτά θά κλάψει
ποιός θά μιλήσει στό Θεό
καί ποιός θά τοῦ τά γράψει.

Μές στά γιαπιά καί μές στή σκόνη
στίς ἀγορές καί στά σφαγεῖα
κι ἀπ' τό στρατό γραμμή τιμόνι
καί στά παλιά μηχανουργεῖα.

Μά ποιός πονάει γιά ὅλα αὐτά
καί ποιός γι' αὐτά θά κλάψει
ποιός θά μιλήσει στό Θεό
καί ποιός θά τοῦ τά γράψει.

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΜΙΚΡΟ

Τό σπίτι μου εἶναι μικρό
καί δέ χωρᾶ ἡ ἀγάπη μου
πές μου ποῦ θά 'ρθω νά σέ βρῶ.

Τό σπίτι μένει σκοτεινό
κι ἔχει τή νύχτα μοίρα του
καί δέ χωράει τόν οὐρανό.

Ζωή μικρή, ζωή πικρή
πληγή μέ τό μαχαίρι
φτώχεια, φαρμάκι, δάκρυα
χειμώνα καλοκαίρι.

Τά παραθύρια εἶναι φωλιές
γιά τά πουλιά τῆς ἄνοιξης
καί γιά τίς ἄδειες ἀγκαλιές.

Κι εἶναι ἡ καρδιά μου μοναχή
κι εἶναι τό σπίτι π' ἄφησες
σά νύχτα μέ πολλή βροχή.

Ο ΔΙΚΑΣΤΗΣ

Ἔχει ἡ ἀγάπη τόν καημό
κι ἡ ξενιτιά τό δρόμο
ὁ στρατιώτης τ' ὅπλο του
κι ὁ δικαστής τό νόμο.

Μά ἐγώ εἶμαι ξένος πού περνᾶ
γι' αὐτούς πού μέ ξεχάσανε
καί αὐτοί πού μέ δικάσανε
πίνουν τό αἷμα μου ξανά.

Ὅπου ἔχει μαύρη τήν ψυχή
ἔχει καί τό μαχαίρι
κι ὅπου τό φίδι καρτερεῖ
ἐκεῖ 'ναι περιστέρι.

ΤΟ ΨΩΜΙ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΓΛΥΚΟ

Τόν πρῶτο χρόνο φάμπρικα
τόν ἄλλο στά φυγεῖα
χωρίς νά θέλω βρέθηκα
μές στά μηχανουργεῖα.

Μά τό ψωμί μου εἶναι γλυκό
καί τό κρασί ζαλίζει
τώρα πού ἔμαθα κι ἐγώ
ἡ ρόδα πῶς γυρίζει.

Τήν πρώτη μέρα γέλασες
τήν ἄλλη μοῦ μιλοῦσες
χωρίς νά ξέρω ἔπαιρνα
τό δρόμο πού γυρνοῦσες.

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΥΣΚΟΛΟ ΚΑΙΡΟ

Σ' αὐτό τό δύσκολο καιρό
μπερδεύτηκα γιά νά σέ βρῶ
χωρίς καμιά παρηγοριά
καί μέ μιάν ἄρρωστη καρδιά.

Πέρασα δρόμους καί στενά
μά ἦταν τά σπίτια σκοτεινά
φαρμάκι τό ψωμί πικρό
πού 'τρωγα μέχρι νά σέ βρῶ.

Ἔχασα τή μισή ζωή
κι εἶναι ἡ ψυχή μου μιά πληγή
πού πρέπει νά σέ ξαναβρῶ
σ' αὐτό τό δύσκολο καιρό.

ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ ΦΕΥΓΕΙ ΣΤΙΣ ΟΧΤΩ

Τό τραῖνο φεύγει στίς ὀχτώ
ταξίδι γιά τήν Κατερίνη
Νοέμβρης μήνας δέ θά μείνει
νά μή θυμᾶσαι στίς ὀχτώ
τό τραῖνο γιά τήν Κατερίνη,
Νοέμβρης μήνας δέ θά μείνει.

Σέ βρῆκα πάλι ξαφνικά
νά πίνεις οὖζο στοῦ Λευτέρη
νύχτα δέ θά 'ρθει σ' ἄλλα μέρη
νά 'χεις δικά σου μυστικά
καί νά θυμᾶσαι ποιός τά ξέρει,
νύχτα δέ θά 'ρθει σ' ἄλλα μέρη.

Τό τραῖνο φεύγει στίς ὀχτώ
μά ἐσύ μονάχος ἔχεις μείνει
σκοπιά φυλᾶς στήν Κατερίνη
μές στήν ὀμίχλη πέντε-ὀχτώ
μαχαίρι στήν καρδιά σου ἐγίνη,
σκοπιά φυλᾶς στήν Κατερίνη.

ΕΧΕΙ Ο ΘΕΟΣ

Ἐδῶ δέν εἶναι τό Πασαλιμάνι
μήτε χαρά γιά ν' ἀκουστεῖ
σά μιά φωνή ὁ κόσμος σου μέ φτάνει
ἀπό παλιά κι ἀξέχαστη γιορτή.

*Μοῦ λές πώς πέρασε ὁ καιρός
κι ὅλο πώς ἔχει ὁ Θεός,
πώς ἔχει καί δέν μᾶς ξεχνάει
τήν κάθε πρώτη τοῦ μηνός.*

Ἐδῶ δέν ἔχει πόρτα νά χτυπήσεις
μήτε κορίτσια νά μιλᾶς
κι ὁ δρόμος πού σέ λίγο θά γνωρίσεις
θέλει κι αὐτόν νά τόν παρακαλᾶς.

ΗΡΘΑΝ ΤΑ ΒΑΣΑΝΑ ΝΩΡΙΣ

Ἦρθαν τά βάσανα νωρίς
κι οὔτε νά κλάψεις δέν μπορεῖς
πρωί σέ πνίγει ὁ καημός
καί βράδυ ἡ πίκρα καθενός.

*Φεύγουν οἱ μέρες κι ὁ καιρός
κι ὁ οὐρανός εἶναι μικρός
γιά νά χωρέσει τή φωτιά
τό δάκρυ καί τήν ξενιτιά.*

Μᾶς παίρνουν τό αἷμα καί τό φῶς
μά τήν καρδιά νά ξέρεις πώς
ὅσο στό χῶμα τήν πατᾶς
ὕστερα πιό ψηλά πετᾶς.

ΝΥΧΤΑ ΘΑΝΑΤΟΥ

(Μάνου Ἐλευθερίου)

Σύνθεση:
1968, Βραχάτι.
Ἠχογράφηση:
1974, Ἀντώνης Καλογιάννης
Polydor/Phonogram.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Δέν εἶσαι σύ τό αἷμα τῆς φωτιᾶς
ἐσύ π' ἀνοίγεις τήν πληγή μέ τό μαχαίρι τήν αὐγή

ὁ Ποιητής εἶναι παράθυρο ἀνοιχτό στήν ἐξουσία τῶν καιρῶν
κι ἔχει τή μνήμη τῶν νεκρῶν.

Μιλάει τή γλώσσα τοῦ Θεοῦ μέ τή φωνή τοῦ κεραυνοῦ.
Μιλάει τή γλώσσα τοῦ Θεοῦ κι ἔχει τά μάτια του παντοῦ.

Δέν εἶσαι σύ αὐτός πού μέ κρατᾶ μέ δυό μαχαίρια σταυρωτά
κι ἔχει στούς ὤμους του πουλιά

ὁ Ποιητής φοράει τόν ἥλιο στά μαλλιά
κι ἀνήκει χώρια καθενός θάλασσα εἶναι κι οὐρανός.

Μιλάει τή γλώσσα τοῦ Θεοῦ μέ τή φωτιά τοῦ κεραυνοῦ.
Μιλάει τή γλώσσα τοῦ Θεοῦ κι ἔχει τά μάτια του παντοῦ.

ΣΤΟΥ ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΥ ΤΗΝ ΑΥΛΗ

Στοῦ πικραμένου τήν αὐλή βγαίνει ξερό χορτάρι
δέν ἔχει δέντρο καί πουλί τόν πόνο του νά πάρει.

Κι ἄν τά δάκρυα τά καυτά δέν ξέρεις γιά ποῦ πᾶνε
γιά ὅσους θά 'ρθουν ἤ γι' αὐτούς πού πίσω δέ γυρνᾶνε.

Μές στό παλιό τό σπιτικό πού ἔχουν ὅλοι φύγει
ὁ θάνατος τό μυστικό σιγά σιγά τυλίγει.

ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ ΒΡΑΔΥΑ

Εἶχε γιά στέγη τό σπίτι ἀπό πουλιά
τόν Αὔγουστο καί τά πουλιά τῆς νύχτας

θεμέλια τή θάλασσα καί τό νοτιά
τρεῖς νύχτες κάρφωναν, τρεῖς μέρες ἔχτιζαν

τήν τέταρτη βραδιά κάθησα στή μέση κι ἄναψα τή λάμπα μου
τήν τέταρτη βραδιά τέσσερα μαχαίρια τέσσερα καρφιά μέσα στήν καρδιά μου.

Ο ΜΑΥΡΟΣ ΚΑΒΑΛΑΡΗΣ

Κάποτε θά 'ρθει ἕνα πρωί
κι ὁ μαῦρος καβαλάρης
κι ἄν εἶν' ὁ κουρνιαχτός πολύς,
τό σύννεφο νά πάρεις.

Βάλε γαλάζια καί χρυσά
καί ντύσου στό μετάξι
κι ἄν εἶναι ἥλιος θά ντραπεῖ
καί τό κακό θ' ἀλλάξει.

Μ' ἄν εἶναι νύχτα τοῦ φονιᾶ
καί νύχτα τοῦ Σαββάτου
σάν δαχτυλίδι τ' ὄνομα
δῶσε το τοῦ θανάτου.

ΟΣΟΥΣ ΔΕΝ ΠΗΡΕ Η ΜΟΝΑΞΙΑ

Ὅσους δέν πῆρε ἡ μοναξιά
τούς ἔχει πάρει ὁ θάνατος
κι εἶχαν τά λόγια τους πουλιά
νά κελαηδοῦν στήν πόρτα μου.

Ὅσους δέν πῆρε ὁ ποταμός
τούς πρόδωσαν τά ὄνειρα
νύχτα τούς πῆρε καί καπνός
καί μᾶς φιλοῦν στόν ὕπνο μας.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΠΙΣΣΑ

Πέρασαν τά χρόνια σάν τό σκοτεινό ποτάμι
πέρασες καί σύ μέσα στή ζωή μου

τώρα πού κάθομαι νά λογαριάσω
πόσοι χαθῆκαν
πόσοι μᾶς ἄφησαν
καί ποιοί σκορπίσαν

τώρα πού κάθε μέρα λιγοστεύουν
ἐκεῖνοι πού μᾶς πόνεσαν

ὅσοι μᾶς βρήκανε στή νύχτα τοῦ θανάτου

ἐγώ σέ ὀνομάζω καταφυγή μου,
Εὐαγγελία Πίσσα.

ΓΕΝΕΘΛΙΑ

Μοῦ 'πες ποιό εἶναι τ' ὄνομά σου
τόν τόπο πού ἔχεις γεννηθεῖ
γιά ποιόν φυλᾶς τά δάκρυά σου
κι ἔχει ἀπό σένα πιά χαθεῖ.

Μοῦ 'πες γιά λόγια καί γι' ἀνθρώπους
μά τέτοια θά 'χεις ξαναπεῖ
κάθε φορά καί σ' ἄλλους τόπους
χωρίς ἀγάπη καί ντροπή.

Μοῦ διάβασες ξανά Σεφέρη
τό ἴδιο πού ἔκανες κι ἐχτές
μά ἐμένα ἡ καρδιά μου ξέρει
πώς δέ μᾶς σώνουν οἱ ποιητές.
Μοῦ διάβασες καί τόν Ἐλύτη
κι ἀκούσαμε καί μουσική
μοῦ 'δειξες τό παλιό σου σπίτι
καί ὅ,τι κρυμμένο εἶχες ἐκεῖ.

Μοῦ μίλησες μέ ξένες γλῶσσες
μά νά μέ πείσεις δέ μπορεῖς.
Ἐγώ μεγάλωσα μέ τόσες πληγές
καί νά μέ συγχωρεῖς.

ΤΩΡΑ ΚΡΥΨΕ Τ' ΟΝΟΜΑ ΣΟΥ

Μέσα στή μικρή καρδιά σου
πέρασε ὁ κουρνιαχτός
τώρα κρύψε τ' ὄνομά σου
κι εἶν' ὁ δρόμος ἀνοιχτός
μόνο μέσα στά ὄνειρά σου.

Τώρα σέ φυλᾶνε σκύλοι
καί σέ καρτεροῦν ληστές
δέντρα γίναν ὅλοι οἱ φίλοι
μπρός στίς πόρτες τίς κλειστές
ἄγρια χόρτα καί τριφύλλι.

ΕΧΕΙΣ ΜΑΤΙΑ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Ἔχεις μάτια τό φεγγάρι
κι εἶναι ἡ νύχτα σπιτικό σου
ἀπ' αὐτά πού μοῦ 'χεις πάρει
τίποτα δέν εἶν' δικό σου.
Ἔχεις δάκρυα τήν ἀγάπη
μέ φωτιά καί μέ μαχαίρι
κι ἔχεις γιά κρασί φαρμάκι
καί τό χωρισμό στό χέρι.

ΚΛΑΨΕ ΣΤΑ ΓΟΝΑΤΑ ΜΟΥ ΤΗ ΝΤΡΟΠΗ ΣΟΥ

Τώρα θά γράψεις κι ἐσύ γιά νά μέ πείσεις
ὅσα θυμᾶσαι κι ὅ,τι ἄκουσες πικρό.

Μά οἱ ἄλλοι ἔχουν ἐφεδρεῖες ἀναμνήσεις
ἔχουν μαζί τους τόν καιρό.

Κλάψε στά γόνατά μου τή ντροπή σου
θά σοῦ τρυπάω τό κεφάλι μέ καρφιά
θά 'ναι τά χέρια μου σπαθιά στήν ὄρεξή σου
φίδια θά τρέχουν μές στά μάτια τά κλειστά.

φο—T

~~202~~

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΡΕΑ

(Μίκη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
1968, Βραχάτι.
Ήχογράφηση:
1970, Georges Moustaki, Polydor.
1971, Άντώνης Καλογιάννης, Polydor.

ΕΙΣΑΙ ΕΛΛΗΝΑΣ

Αὐτό πού ἤσουν κάποτε θά γίνεις ξανά.
Πρέπει νά γίνεις, πρέπει νά κλάψεις.

Ὁ ἐξευτελισμός σου νά γίνει τέλειος.
Ἡ ἐκπόρθηση νά φτάσει ὥς τίς ρίζες τῶν βουνῶν.

Εἶσαι Ἕλληνας, εἶσαι Ἕλληνας,
πίνεις τήν προδοσία μέ τό γάλα,
πίνεις τήν προδοσία μέ τό κρασί.
Ὁ ἐξευτελισμός σου νά γίνει τέλειος.

Πρέπει νά δεῖς,
πρέπει νά γίνεις

αὐτό πού ἤσουν κάποτε
θά γίνεις ξανά.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΔΥΟ

Εἴμαστε δυό, εἴμαστε δυό, ἡ ὥρα σήμανε ὀχτώ
κλεῖσε τό φῶς, χτυπᾶ ὁ φρουρός, τό βράδυ θά 'ρθουνε ξανά

ἕνας μπροστά κι οἱ ἄλλοι πίσω ἀκολουθοῦν
μετά σιωπή κι ἀκολουθεῖ τό ἴδιο τροπάρι τό γνωστό.

Βαρᾶνε δυό, βαρᾶνε τρεῖς, βαρᾶνε χίλιες δεκατρεῖς
πονᾶς ἐσύ, πονάω ἐγώ, μά ποιός πονάει πιό πολύ
θά 'ρθει ὁ καιρός νά μᾶς τό πεῖ.

Εἴμαστε δυό, εἴμαστε τρεῖς, εἴμαστε χίλιοι δεκατρεῖς
καβάλα πᾶμε στόν καιρό
μέ τόν καιρό, μέ τή βροχή τό αἷμα πήζει στήν πληγή
κι ὁ πόνος γίνεται καρφί.

Ὁ ἐκδικητής, ὁ λυτρωτής.
Εἴμαστε δυό, εἴμαστε τρεῖς, εἴμαστε χίλιοι δεκατρεῖς.

ΚΑΙΡΟΣ ΝΑ ΔΕΙΣ

Σοῦ εἶπαν ψέματα πολλά,
ψέματα σήμερα σοῦ λένε ξανά
κι αὔριο ψέματα ξανά θά σοῦ ποῦν

ψέματα σοῦ λένε οἱ ἐχθροί σου
μά κι οἱ φίλοι σου σοῦ κρύβουν τήν ἀλήθεια.

Ψεύτικη δόξα σοῦ τάζουν οἱ ψεῦτες
μά κι οἱ φίλοι σου μέ ψεύτικες ἀλήθειες σέ κοιμίζουν.

Ποῦ πᾶς μέ ψεύτικα ὄνειρα
ποῦ πᾶς μέ ψεύτικα ὄνειρα
καιρός νά σταματήσεις,
καιρός νά τραγουδήσεις,
καιρός νά κλάψεις καί νά πονέσεις,
καιρός νά δεῖς.

ΤΟ ΣΦΑΓΕΙΟ

Τό μεσημέρι χτυπᾶνε στό γραφεῖο
μετρῶ τούς χτύπους, τό αἷμα μετρῶ.

Εἶμαι θρεφτάρι μ' ἔχουν κλείσει στό σφαγεῖο
σήμερα ἐσύ, αὔριο ἐγώ.

Χτυποῦν τό βράδυ στήν ταράτσα τόν 'Αντρέα
μετρῶ τούς χτύπους, τόν πόνο μετρῶ.
Πίσω ἀπό τόν τοῖχο πάλι θά 'μαστε παρέα
τάκ τάκ ἐσύ, τάκ τάκ ἐγώ

πού πάει νά πεῖ σ' αὐτή τή γλώσσα τή βουβή
βαστάω γερά, κρατάω καλά.

Μές στίς καρδιές μας ἀρχινᾶ τό πανηγύρι
τάκ τάκ ἐσύ, τάκ τάκ ἐγώ.

Μύρισε τό σφαγεῖο μας θυμάρι
καί τό κελί μας κόκκινο οὐρανό.

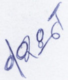

ε) Ζάτουνα
Αὔγουστος 1968 - Νοέμβριος 1969

ΑΡΚΑΔΙΑ Ι

(Μίκη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
1968, Ζάτουνα.
Ἠχογράφηση:
1973, Παρίσι
Πέτρος Πανδῆς
EMI France.
Κιθάρες:
Νίκος Μωραΐτης, Νίκος Μανιάτης.
Στό τραγούδι Ο ΓΙΟΣ ΜΟΥ παίζει πιάνο ὁ ἴδιος ὁ συνθέτης.

I

Ὦ βουνά πανάρχαια, τῆς Ἀρκαδίας βουνά,
βουνά περήφανα, βουνά ἀνυπόταχτα, τίμια βουνά.

Ἡ τιμή ἀκρίβυνε, ἡ τιμή λιγόστεψε, ἡ τιμή πέθανε.

Ἕνα παιδί πονάει, τό δικό μου παιδί
κι ἐγώ δεμένος κοιτάζω τά ἔλατα,

ἄλλη ἐλπίδα δέν ἔχω ἀπό τά δέντρα.

II

Ὁ γιός μου εἶναι ἐννιά χρονῶν,
ὁ γιός μου εἶναι ἐννιά χρονῶν
ἐννιά χειμῶνες, ἐννιά καλοκαίρια
τοῦ βάλαμε στό βλέμμα κεραυνό
τίς θάλασσες κρατᾶ στά δυό του χέρια.

Τά χέρια του τά σήκωσαν ψηλά,
τήν πλάτη του κολλήσανε στόν τοῖχο
μετρᾶνε τῆς ἀνάσας του τόν ἦχο
κι ἀνασκαλεύουν τή μικρή του τήν καρδιά.

Νά ζούσαμε σέ γκέτο ἑβραϊκό
μέ γύρω Γερμανούς φρουρούς θηρία
Ζάτουνα 1968: τήν τρίτη μου περνᾶμε ἐξορία.

III

Ψηλά στῆς Ρωσίας τά χιόνια,
ἐκεῖ πού φυσάει ὁ βοριάς
τό ξανθό γένος νά 'ρθει αἰώνια
προσμένει ὁ δόλιος ὁ ραγιάς.

Ἀγάπες, τραγούδια λουλούδια
μᾶς στέλνουν καί λόγια καυτά
στοῦ Φάληρου μπρός τά μουσούδια
οἱ ἄλλοι μᾶς στέλνουν θωρηκτά.

Ραγιάδες πονοῦν καί στενάζουν,
πάει καί τούτη ἡ γενιά
παράδεισο ὅλοι μᾶς τάζουν στά 1999.

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 209

IV
Ἡ ἀκοή σου Δύση βούλωσε,
ἡ ὅρασή σου Δύση σκεπάστηκε
ἡ κοινωνία τῆς καταναλώσεως
πέπλο βαρύ σκεπάζει τήν ἀκοή σου,
σκεπάζει τήν ὅρασή σου, σκεπάζει τήν ψυχή σου.

Ὁ πολιτισμός σου ἐρείπια πού καπνίζουν,
τά λόγια σου κουνούπια πού πετοῦν
πάνω ἀπό τά ἕλη τῆς βιομηχανικῆς σου παραγωγῆς
κουβαλοῦν πυρετό, ψέμα, ὑποκρισία.

Πεντακόσιες χιλιάδες νεκροί Ἰνδονήσιοι
στήν Εὐρώπη στρατόπεδα συγκεντρώσεως
πλάι στήν Ἀκρόπολη ἐξορίες,

ὅμως ἐσύ δέν ἀκοῦς,
ὅμως ἐσύ δέ βλέπεις,
πάνω σέ μοντέλο 1969
τρέχεις μέ 200 χιλιόμετρα
πρός τό θάνατό σου.

V
Εἶμαι Εὐρωπαῖος, ἔχω δυό αὐτιά
τό 'να γιά ν' ἀκούει, τό ἄλλο δέ γροικᾶ.

Ἄν στενάξει Τσέχος, Ρῶσος, Πολωνός
ὁ ἄνθρωπος πονάει, πέφτει ὁ οὐρανός.

Ἄν πονέσει μαῦρος, Ἕλληνας, Ἰνδός
ἐμένα τί μέ νοιάζει ! Ἄς νοιαστεῖ ὁ Θεός.

[Ἐκεῖ ψηλά στόν Ὑμηττό, ὑπάρχει κάποιο μυστικό.]

Εἶμαι Εὐρωπαῖος, ἔχω δυό αὐτιά
τό ἕνα μόνο ἀκούει, ἀπό τά ἀνατολικά.

Τήν πόρτα μου χτυπάει καί πάλι ὁ φασισμός
ὅμως σέ τέτοιους ἤχους εἶμαι ἐντελῶς κουφός.

Ἔχω ἕνα αὐτί μεγάλο, τ' ἄλλο πολύ μικρό
κι ἔτσι ἥσυχος τρυγάω χαρά, πολιτισμό.

ΤΡΙΑ ΠΟΤΑΜΙΑ

Τρία ποτάμια τρεῖς φορές πέρασαν στήν καρδιά μου
καί κλέψανε τά νιάτα μου καί πῆραν τή χαρά μου.

Τό 'να ποτάμι ἦταν θολό καί τ' ἄλλο ἀγριεμένο
τό τρίτο ἔσερνε καημούς καί δάκρυ μαυρισμένο.

Πῆγα κι ἐγώ νά πιῶ νερό, πῆγα νά ξεδιψάσω
τρία ποτάμια πάτησα καί τρία νά περάσω.

Τό 'να μοῦ πῆρε τήν καρδιά καί τ' ἄλλο τή φωνή μου
στό τρίτο πού ἤσουνα κι ἐσύ ἔχασα τή ζωή μου.

Ο ΧΡΗΣΜΟΣ

Λάθος μοῦ δόθηκε ὁ χρησμός καί σ' ἅπλωσα τό χέρι
κι ὅλου τοῦ κόσμου ὁ παιδεμός
φύτρωσε κι ἔγινε καημός
κι ἄνθισε καλοκαίρι.

Πάνω στή μαύρη σου στολή, στό μαῦρο τ' ἄλογό σου
μαῦρο σοῦ κέντησα πουλί
καί κόκκινη ἀνατολή
στό δάκρυ τό δικό σου.

Πῆρε τή νύχτα ὁ χαμός καί τ' ὄνειρο μαχαίρια
ψεύτικος ἦταν ὁ χρησμός
πώς θά γυρίσει ὁ ποταμός
μέ δέκα περιστέρια.

Η ΕΠΙΚΗΡΥΞΗ

Στίς ἐρημιές καί στά στενά μοῦ στήσανε καρτέρι
καί μ' ἐπικήρυξαν φονιά
ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἀπονιά κι ὅσοι κρατοῦν μαχαίρι.

Στούς δρόμους καί στίς ἀγορές γράψανε τ' ὄνομά μου
σέ πανηγύρια καί χαρές
στόν ὕπνο μου ἑφτά φορές μοῦ 'σφαξες τήν καρδιά μου.

Σοῦ στέλνω ἀπ' τό βασιλικό τή ρίζα νά μυρίζεις
μά τό παλιό μου μυστικό
κι ἀπ' τ' ἄδικο κι ἀπ' τό κακό ποτέ σου μήν ἀγγίζεις.

ΑΡΚΑΔΙΑ ΙΙ

(Μάνου Ἐλευθερίου)

Σύνθεση:
Ἰανουάριος 1969, Ζάτουνα.
Ἠχογράφηση:
1973, Παρίσι,
(τά τέσσερα μόνο τραγούδια)
Πέτρος Πανδής,
στίς κιθάρες:
Νίκος Μωραΐτης καί Νίκος Μανιάτης,
ΜΡΜ.

Στήν Ἑλλάδα κυκλοφόρησαν τό 1976
ὅλα τά τραγούδια ἑρμηνευμένα ἀπό τόν
συνθέτη (πιάνο καί φωνή),
ΑΥΡΑ.

ΣΤΟ ΠΑΖΑΡΙ ΤΟΥ ΦΟΝΙΑ

Στό παζάρι τοῦ ληστῆ πούλησα τά δάκρυά μου
κι ηὗρα τήν πόρτα σου κλειστή Ἀγάπη, Ἀγάπη, Ἀγάπη μου
πούλησα καί τήν καρδιά μου.

Στό παζάρι τοῦ φονιᾶ σ' ἔφεραν σάν περιστέρι
Σαββάτο βράδυ στίς ἐννιά καί πούλησα τά μάτια μου
κι ἀγόρασα μαχαίρι.

Στό παζάρι τῆς αὐγῆς πούλησα καί τή φωνή μου
πήρανε καί τό αἷμα μου Ἀγάπη, Ἀγάπη, Ἀγάπη μου
πέτρα τῆς ὑπομονῆς μου.

Στά παζάρια ὅλης τῆς Γῆς παῖξαν ζάρια τή χαρά μου
κι ἀγάπη μου σ' ἀγόρασα μ' ἁλυσίδες, μ' ἁλυσίδες καί πληγές
καί καρφιά στόν ἔρωτά μου.

ΗΡΘΑΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΜΕ ΤΑ ΜΑΥΡΑ

Τόν ἕναν τόνε πῆρε ὁ νόμος κι ἔγινε σύννεφο καί καπνός
τόν ἄλλον τόνε πῆρε ὁ δρόμος κι ἔγινε ἡ πίκρα καθενός

ἦρθαν οἱ ἄνθρωποι μέ τά μαῦρα πού ἔχουν σκοτάδι στά μαλλιά τους
κι αὐτοί πού ἔχουν τή βροχή στά χέρια
καί κεραυνό στό κοίταγμά τους.

Καί πῆραν τά ὄνειρά μας νόμοι καί τά τραγούδια μας καπνός
καί πῆραν τή ζωή μας δρόμοι καί τήν ἀγάπη καθενός

ψάχνουν στά δέντρα καί στό χῶμα κι ὕστερα ψάχνουν στήν καρδιά μου
μά βρίσκουν τήν πληγή μου ἀκόμα
στά μάτια καί στά δάκρυά μου.

ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ

Ὁ ἄνεμος γέννησε τή νύχτα καί τό πέλαγος
κι ἔγινε θάλασσα καί γνώρισε ἡ θάλασσα τό βάθος της.

Κι ἡ νύχτα γέννησε τά δέντρα καί τή χλόη
κι ἔγινε οὐρανός καί πουλιά τ' οὐρανοῦ καί πανσέληνος
κι ἔγινε φῶς καί γνώρισε τό φῶς τή λάμψη του.
Ἡμέρες δύο.

Ὁ ἄνεμος γέννησε τήν πίκρα καί τή μουσική
κι ἔγινε δάκρυ καί γέννησε τό δάκρυ τά μάτια μας
κι ἡ πίκρα γέννησε τίς ἐποχές καί τά πουλιά
καί γέμισαν τά ὄρη ἄγρια ζῶα ἑρπετά καί χρώματα
κι ἔγινε δρόμος καί γνώρισαν οἱ δρόμοι τή μοῖρα τους.
Ἡμέρες δύο.

Ὁ ἄνεμος γέννησε τήν πέτρα καί τό σίδερο.
Κι ἔγινε ἄντρας καί γνώρισε ὁ ἄντρας τή δύναμή του
κι ἡ πέτρα γέννησε τή λάσπη καί τό μόχθο
κι ἔγινε μαχαίρι καί καρφιά καί σύννεφο
κι ἔγινε γυναίκα καί γνώρισε ἡ γυναίκα τή μοναξιά της
καί γέμισε ἡ μοναξιά τόν καημό καί τή λύπη μου.
Ἡμέρες γενεές δεκατέσσερις.

Ο ΛΟΓΟΣ Ο ΣΤΕΡΝΟΣ

Τ' ἀγιάζι μοῦ τρυπάει τά μάτια
θά 'ναι δέ θά 'ναι τέσσερις τό πρωί
καρφώνουν οἱ φονιάδες τήν αὐγή.
Μά ποιός μιλάει γιά δάκρυα;

Ὁ Λόγος ὁ στερνός θά 'ναι πουλί νεκρό στό χῶμα
θά 'ναι ἡ φωνή μας τραῖνο πού ἔχει φύγει
τίς ὧρες πού ξυπνοῦν οἱ τραυματίες δίχως μάτια
κι εἶναι τά ὅπλα πιό τυφλά στά χαρακώματα.

Νά ξέρεις. Νά ξέρεις. Νά ξέρεις.
Ἐγώ ὁδηγῶ μές στή θλιμμένη χώρα.

ΠΗΡΑ ΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΟΥ ΛΗΣΤΗ

Πῆρα τούς δρόμους τοῦ ληστῆ
νά δῶ ποιά πόρτα εἶναι κλειστή
κι ἄλλη ζωή ν' ἀρχίσω.
Μά πέρασα τόν ποταμό
πού ἔχει ἡ χαρά τόν γυρισμό
γεφύρι νά πατήσω.

Βρῆκα χαμένο τόν καιρό
καί νά 'χεις τ' ἄστρο τό πικρό
στά μάτια καρφωμένο.
Σπίτι δέ βρῆκα μήτε βιό
παρά μονάχα ἕνα θεό
καί κεῖνον σταυρωμένο.

Κι ἦρθα στούς δρόμους πού περνοῦν
ὅσοι μονάχοι τους πονοῦν
καί τραγουδοῦν μονάχοι.
Μά ξέχασα τόν γυρισμό
γιατί δέν βρῆκα ποταμό
καί τράβηξα στή μάχη.

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΘΑ 'ΡΘΟΥΝ ΜΙΑ ΒΡΑΔΙΑ

Αὐτοί πού θά 'ρθουν μιά βραδιά
νά βροῦν τά δάκρυά μας
πληγές θά βροῦνε καί καπνό
καί στάχτη τή χαρά μας.

Κι ἄν θά μοῦ πάρουν τή φωνή
θ' ἀφήσω τόν καημό μου
κι ἄν γίνει ξένος ὁ καημός
θ' ἀφήσω τ' ὄνειρό μου.

Κι ἄν πάρουν καί τά χρόνια μου
στό αἷμα μου θά μείνουν
κι ἄν γίνει τό αἷμα μου νερό
πουλάκια θά τό πίνουν.

ΑΡΚΑΔΙΑ ΙΙΙ

- Γιά τή Μάνα καί τούς Φίλους -

(Μάνου Ἐλευθερίου)

Σύνθεση:
ἀρχές τοῦ 1969, Ζάτουνα.
Ἠχογράφηση:
1974, Νέα Ὑόρκη.
Παίζει πιάνο καί τραγουδᾶ ὁ συνθέτης.
Paredon Records USA

ΜΕΣΑ ΣΕ ΚΗΠΟ ΚΑΘΙΣΑ

Μέσα σέ κῆπο κάθισα καί σ' ἕνα περιβόλι
μιά Κυριακή ἀπόγευμα, μιά Κυριακή καί σχόλη.

Τώρα ὁ κῆπος χάθηκε κι οἱ φίλοι στό περβόλι
καί τό σεργιάνι στ' ὄνειρο μοῦ 'ρχεται κάθε σχόλη.

Τούς φίλους μου συνάντησα καί πήγαμε σεργιάνι
στῆς Τερψιθέας τά στενά καί στό Πασαλιμάνι.

ΜΑΝΑ, ΤΟ ΜΑΝΝΑ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ

Μάνα, τό μάννα τ' οὐρανοῦ, δέντρο τοῦ παραδείσου
στή ρίζα τοῦ ψηλοῦ βουνοῦ φύτεψα τήν εὐχή σου.

Κι ἀπ' τήν εὐχή πού φύτεψα, βγῆκε στό φῶς μιά βρύση
κι ἀπ' τά σκοτάδια γύρισε πουλί νά κελαηδήσει.

Μάνα, τό μάννα τ' οὐρανοῦ κι ὄνειρο πού δέ σ' ἔχει
στεῖλε μου πάλι μιά εὐχή, ὁ πόνος μου ν' ἀντέχει.

ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ Η ΜΑΝΑ

Τοῦ χάρου ἡ μάνα κάθισε σέ δρόμο κι ἀνηφόρι
κι ἀπ' τόν πολύ ἀναστεναγμό, πῆραν τά σπίτια μαρασμό
τά δέντρα ξεροβόρι.

Στέλνει γραφή στήν Παναγιά καί στόν μονογενή της
τρακόσιοι πᾶνε συνοδειά καί χίλιοι ἐκράτουν τά σπαθιά
πού 'χαν οἱ λογισμοί της.

Μά ἡ Παναγιά κεντάει πουλιά σέ μαρμαρένια βρύση
κι ὁ γιός της τῆς χαμογελᾶ.
Τοῦ χάρου ἡ μάνα δέ μιλᾶ
δέ θά ξαναμιλήσει.

ΣΕ ΛΕΝΕ ΜΑΝΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Σέ λένε μάνα τοῦ Χριστοῦ, σέ λέν κι ἁγιά Βαρβάρα
κλειδί τοῦ κάστρου τοῦ κλειστοῦ στῆς μάχης τήν ἀντάρα.

Ἀπ' ὅπου νά 'σαι καί θά 'ρθεῖς καί γλώσσα ὅποια μιλήσεις
μ' ὅσους ἀνθρώπους κι ἄν βρεθεῖς, πίσω δέ θά γυρίσεις.

Σέ λένε μάνα τοῦ ληστῆ καί μάνα τοῦ Πιλάτου
μά ἐσύ κρυφά μιλᾶς καί κλαῖς τίς ὧρες τοῦ θανάτου.

Ἀπ ὅπου νά 'σαι καί θά 'ρθεῖς καί γλώσσα ὅποια μιλήσεις
μ' ὅσους ἀνθρώπους κι ἄν βρεθεῖς, πίσω δέ θά γυρίσεις.

ΓΛΥΚΟΦΙΛΟΥΣΑ ΠΑΝΑΓΙΑ

Γλυκοφιλοῦσα Παναγιά,
μάνα μου κι ὁδηγήτρα μου
κι ἐγώ στά στήθη ἔχω καρδιά
πού λιώνει ἀπό τήν πίκρα μου.

Γιατ' ἤσουν μάνα μιά φορά
καί ξέρεις τά ραγίσματα
πού ἔχει ὁ πόνος κι ἡ χαρά
καί τοῦ καιροῦ τά πείσματα.

Γλυκοφιλοῦσα Παναγιά,
μάνα μου κι ὁδηγήτρα μου
κι ἐγώ στά στήθη ἔχω καρδιά
πού λιώνει ἀπό τήν πίκρα μου.

Γιατ' ἤσουν μάνα καί πονᾶς,
φέρε τό παλικάρι μου
στήν ξενιτιά πού τό γυρνᾶς,
τό σκοτεινό φεγγάρι μου.

ΗΣΟΥΝ ΜΠΑΞΕΣ

Ἔχει ὁ καιρός γυρίσματα
κι ὁ κόσμος καρδιοχτύπια
κι ἀπ' τά πολλά δέ μείνανε,
φαρμάκια πού δέν ἤπια.

Ἤσουν μπαξές κι ἐρήμωσε
κι ἤσουν πουλί στά δέντρα
κι ὁ πόνος μέσα στήν καρδιά
μοῦ 'γινε μαύρη πέτρα.

Τα λόγια σου ἦταν βάλσαμο
μά τώρα εἶσαι στά ξένα
καί ἡ ζωή ἀγρίεψε
κι ἀγρίεψε καί μένα.

Ἤσουν μπαξές κι ἐρήμωσε
κι ἤσουν πουλί στά δέντρα
κι ὁ πόνος μέσα στήν καρδιά
μοῦ 'γινε μαύρη πέτρα.

ΑΡΚΑΔΙΑ IV - ΩΔΑΙ

('Ανδρέα Κάλβου)

Σύνθεση:
Άνοιξη τοῦ 1969, Ζάτουνα.
Ἠχογράφηση:
1971, Λονδίνο, Μαρία Φαραντούρη.

Συμπεριλήφθηκε στό δίσκο
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ,
Polydor.

Ι. ΩΔΗ ΤΡΙΤΗ
ΤΑ ΗΦΑΙΣΤΙΑ

θ´
Αὐγεριναί τοῦ ἡλίου
ἀκτῖνες τί προβαίνετε;
τάχα ἀγαπάει νά βλέπη
ἔργα ληστῶν τό μάτι
τῶν οὐρανίων;

κε´
Ὦ Ἕλληνες, ὦ θεῖαι
ψυχαί, πού εἰς τούς μεγάλους
κινδύνους φανερόνετε
ἀκάματον ἐνέργειαν
καί ὑψηλήν φύσιν!

κζ´
Πῶς, πῶς τῆς ταλαιπώρου
πατρίδος δέν πασχίζετε
νά σώσητε τόν στέφανον
ἀπό τά χέρια ἀνόσια
ληστῶν τοσούτων;

κη´
Εἶναι πολλά τά πλήθη των
καί φοβερά εἰς τήν ὄψιν,
ἀλλ' ἕνας Ἕλλην δύναται,
ἕνας ἄνδρας γενναῖος
νά τά σκορπίση.

ΙΙ. ΩΔΗ ΤΕΤΑΡΤΗ
ΕΙΣ ΣΑΜΟΝ

α´
Ὅσοι τό χάλκεον χέρι
βαρύ τοῦ φόβου αἰσθάνονται,
ζυγόν δουλείας ἄς ἔχωσι·
θέλει ἀρετήν καί τόλμην
ἡ ἐλευθερία.

β´
Αὐτή (καί ὁ μῦθος κρύπτει
νοῦν ἀληθείας) ἐπτέρωσε
τόν Ἴκαρον· καί ἄν ἔπεσεν
ὁ πτερωθείς κ' ἐπνίγη
θαλασσωμένος·

γ´
Ἀφ' ὑψηλά ὅμως ἔπεσε
καί ἀπέθανεν ἐλεύθερος.
Ἄν γένης σφάγιον ἄτιμον
ἑνός τυράννου, νόμιζε
φρικτόν τόν τάφον.

ΙΙΙ. ΩΔΗ ΕΚΤΗ
ΑΙ ΕΥΧΑΙ

α´
Τῆς θαλάσσης καλήτερα
φουσκωμένα τά κύματα
νά πνίξουν τήν πατρίδα μου
ὡσάν ἀπελπισμένην,
ἔρημον βάρκαν.

β´
'Σ τήν στεριάν, 'ς τά νησία
καλήτερα μίαν φλόγα
νά ἰδῶ παντοῦ χυμένην,
τρώγουσαν πόλεις, δάση,
λαούς καί ἐλπίδας.

γ´
Καλήτερα, καλήτερα
διασκορπισμένοι οἱ Ἕλληνες
νά τρέχωσι τόν κόσμον
μέ ἐξαπλωμένην χεῖρα
ψωμοζητοῦντες.

ιε´
Τό ξίφος σφίγξατ' Ἕλληνες -
τά ὀμμάτιά σας σηκώσατε -
ἰδού- εἰς τούς οὐρανούς
προστάτης ὁ θεός
μόνος σᾶς εἶναι.

ις´
Καί ἄν ὁ θεός καί τ' ἅρματα
μᾶς λείψωσι, καλήτερα
πάλιν νά χρεμετήσωσι
'ς τόν Κυθερῶνα Τούρκων
ἄγριαι φοράδες.

ιζ´
Παρά…Αἴ, ὅσον εἶναι
τυφλή καί σκληροτέρα
ἡ τυραννίς, τοσοῦτον
ταχυτέρως ἀνοίγονται
σωτήριοι θῦραι.

στ) Στρατόπεδο Ὠρωποῦ

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

Σύνθεση:
Βραχάτι, Ζάτουνα,
Στρατόπεδο Ὠρωποῦ καί Λονδίνο.
Ἠχογράφηση:
1971, Λονδίνο,
Μαρία Φαραντούρη,
Μαρία Δημητριάδη, Λάκης Καραλῆς,
Polydor (France).
1978, Μαρία Φαραντούρη,
Μαρία Δημητριάδη, Μίκης Θεοδωράκης,
Galata (France)

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ
(*Ἀλέκου Παναγούλη - 1971, Λονδίνο*)

Σβησμένη φλόγα πού πάντα καίει
σκέπασμα τάφου χωρίς νεκρούς.
Μάτια κλαμένα πού σέ κοιτᾶνε
σκέψεις κρυμμένες σέ προσκαλοῦν.

Πίστη κι ἐλπίδα χαροπαλεύουν
πνέμα κι ἀλήθεια στίς φυλακές.
Ἅγιες προσπάθειες ναυαγισμένες
φωνές ἀνθρώπων σέ προσκαλοῦν.

Σπόρος ὀργῆς πέφτει στό χῶμα
μήνυμα πάλης τρέφει φτερά
σπίθα φεγγίζει μές στό σκοτάδι
νέοι ἀγῶνες σέ προσκαλοῦν.

ΣΤΟΝ ΝΙΚΗΦΟΡΟ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ
(*Ἀλέκου Παναγούλη - 1971, Λονδίνο*)

Μαθαίνοντας τό θάνατό σου δέν μπόρεσα νά κλάψω.
Στριφογύριζα στό κρεβάτι τοῦ νοσοκομείου.

Θυμόμουνα τήν τελευταία μας συνάντηση.
Δέν θά τολμήσουν, ἔλεγες.
Δέν ἔχουν ἄλλο δρόμο, σ' ἀπαντοῦσα.

Αὐτός ὁ δρόμος θά 'ναι ὁ τάφος τους,
φώναζες μέ πίστη.
Ναί, Νικηφόρε, θά 'ναι ὁ τάφος τους.

Αὐτή τήν ὑπόσχεση σοῦ δίνουμε ἀντί γιά μνημόσυνο.

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΝΕΚΡΟΙ
(ΠΑΛΗΣ ΞΕΚΙΝΗΜΑ)
(*Ἀλέκου Παναγούλη - 1971, Λονδίνο*)

Πάλης ξεκίνημα
νέοι ἀγῶνες
ὁδηγοί τῆς ἐλπίδας
οἱ πρῶτοι νεκροί.

Ὄχι ἄλλα δάκρυα
κλεῖσαν οἱ τάφοι
λευτεριᾶς λίπασμα
οἱ πρῶτοι νεκροί.

Λουλούδι φωτιᾶς
βγαίνει στούς τάφους
μήνυμα στέλνουν
οἱ πρῶτοι νεκροί.

Ἀπάντηση θά πάρουν
ἑνότητα κι ἀγώνα
γιά νά 'βρουν ἀνάπαυση
οἱ πρῶτοι νεκροί.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕ ΜΟΥ
(ΟΤΑΝ ΧΤΥΠΗΣΕΙΣ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ)
(*Μίκη Θεοδωράκη 1969, Ζάτουνα*)

Ὅταν χτυπήσεις δυό φορές
κι ὕστερα τρεῖς καί πάλι δυό
Ἀλέξανδρέ μου
θά 'ρθῶ γιά νά σ' ἀνοίξω.
Θά σοῦ 'χω φαγητό ζεστό
θά σοῦ 'χω ροῦχο καθαρό
γωνιά γιά νά σέ κρύψω.

Ὅταν χτυπήσεις δυό φορές
κι ὕστερα τρεῖς καί πάλι δυό
Ἀλέξανδρέ μου
θά δῶ τό πρόσωπό σου.
Στά μάτια κρύβεις δυό φωτιές
στά στήθη σου χίλιες καρδιές
μετρᾶνε τόν καημό σου.

Ὅταν χτυπήσεις δυό φορές
κι ὕστερα τρεῖς καί πάλι δυό
Ἀλέξανδρέ μου
σκέφτομαι τό φευγιό σου.
Σέ βλέπω σέ κελί στενό
νά σέρνεις πρῶτος τό χορό
πάνω στό θάνατό σου.

Ο ΘΡΗΝΟΣ
(*Γεωργίας Δεληγιάννη-Ἀθανασιάδη - 1968, Βραχάτι*)

Ὁ πόνος λόγια δέν ἔχει
ἡ ἄβυσσο τέλος δέν ἔχει
ἡ κόλαση μέτρο
τό χάος εἶναι ἄπιαστο.
Πιό πικρό κι ἀπ' τό φαρμάκι
δέν ἔχει στόν κόσμο δέν ἔχει
κι ὅλες τῆς γῆς οἱ ὀχιές
δαγκώνουν τά σπλάχνα μου.

ΜΗΝ ΞΕΧΝΑΣ ΤΟΝ ΩΡΩΠΟ
(Μίκη Θεοδωράκη - 1970, Ὠρωπός)

Ὁ πατέρας ἐξορία καί τό σπίτι ὀρφανό
ζοῦμε μές στήν τυραννία, στό σκοτάδι τό πηχτό.
Κι ἐσύ λαέ βασανισμένε μήν ξεχνᾶς τόν Ὠρωπό.

Κλαίει κι ἡ μάνα τώρα μόνη, κλαῖν τά δέντρα, τά βουνά
στήν πατρίδα μας νυχτώνει, ὀρφανή ἡ ἀγκαλιά.
Κι ἐσύ λαέ βασανισμένε μήν ξεχνᾶς τόν Ὠρωπό.

Μές στά σύρματα κλεισμένοι μά ἡ καρδιά μας πάντα ὀρθή
πάντα ὁ ἴδιος ὅρκος μένει, λευτεριά καί προκοπή.
Κι ἐσύ λαέ βασανισμένε μήν ξεχνᾶς τόν Ὠρωπό.

ΔΙΟΤΙ ΔΕΝ ΣΥΝΕΜΟΡΦΩΘΗΝ...
(Μίκη Θεοδωράκη - 1970, Ὠρωπός)

Πέρα ἀπ' τό γαλάζιο κύμα, τό γαλάζιο οὐρανό
μιά μανούλα περιμένει χρόνια τώρα νά τή δῶ.
Διότι δέν συνεμορφώθην πρός τάς ὑποδείξεις.

Χρόνος μπαίνει, χρόνος βγαίνει μές στό σύρμα περπατῶ
θά περάσουν μαῦρες μέρες δίχως νά σέ ξαναδῶ.
Διότι δέν συνεμορφώθην πρός τά ὑποδείξεις.

Ἁλικαρνασσός, Παρθένι, Ὠρωπός, Κορυδαλλός,
ὁ λεβέντης περιμένει τῆς ἐλευθεριᾶς τό φῶς.
Διότι δέν συνεμορφώθην πρός τάς ὑποδείξεις.

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ
(Μάνου Ἐλευθερίου - 1971, Λονδίνο)

Εἶμαι καλά, πολύ καλά, γιά σᾶς τό ἴδιο ἐπιθυμῶ.
Σ' ὅσους ρωτοῦν, δῶστε φιλιά, δῶστε θερμό χαιρετισμό.

Τό δέμα τό 'λαβα προχτές, νά μήν ξοδεύεστε πολύ.
Σάν πόρτες ἦταν ἀνοιχτές κοντά σας ὅλη μου ἡ ζωή.

Αὔριο φεύγουν οἱ μισοί κι ἐμεῖς πηγαίνουμε γι' ἀλλοῦ
μπορεῖ στεριά, μπορεῖ νησί, ἄς γίνει θέλημα Θεοῦ.

Ο ΛΕΒΕΝΤΗΣ
(*Νότη Περγιάλη - 1969, Βραχάτι*)

Σάν τόν ἀϊτό φτερούγαγε στή στράτα
τόν καμαρώνει ἡ γειτονιά στά παραθύρια
μέ χαμηλά τά μαῦρα του τά μάτια
λεβέντης ἐροβόλαγε.

Στά μάτια του ἕνα σύννεφο
μές στήν καρδιά του σίδερο.
Κυλάει τό αἷμα, σκέπασε τόν ἥλιο
κι ὁ Χάρος ἐροβόλαγε.

Σφαλοῦν τά μάτια κι οἱ καρδιές
σφαλοῦν τά παραθύρια
μετά χιμάει ὁ Χάροντας καβάλα
κι ἐκεῖνος χαμογέλαγε.

Ποιός κατεβαίνει σήμερα στόν Ἅδη;
Ποιόν κουβεντιάζει ἡ γειτονιά κι ἀνανταριάζει;
Γιατί βουβά εἶναι τά βουνά κι οἱ κάμποι;
Λεβέντης ἐροβόλαγε.

Η ΑΥΛΗ
(*Μάνου Ἐλευθερίου - 1971, Λονδίνο*)

Σφυρίζει στήν ταράτσα ἡ ζωστήρα
Σέ παίρνουν καί σέ πᾶνε στήν αὐλή
Ξωκλήσια καί νησιά χωρίς ἁρμύρα
Δέν θά θυμᾶσαι πιά μές στή ζωή.

Κλειστό καί χαμηλό τό καμαράκι
Πρίν ἀπό χρόνια θά 'ταν πλυσταριό
Μά ἐσύ, μικρό παιδί, παλικαράκι
Φαρμάκωσες ἐτοῦτο τόν καιρό
Μ' ἕνα καρφί καί μ' ἕνα καθρεφτάκι
Τίς φλέβες σου ὅταν ἔκοψες θαρρῶ.

Μιλῶ στήν Παναγιά καί στόν Κριτή σου
Τά χρόνια σου μετρῶ μέ τόν καημό
Μά πές μου ἄν ἔχει ὁ βασανιστής σου
Ἄν ἔχει μάτια, στόμα καί λαιμό.

ΠΟΙΟΣ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ
(*Μάνου Ἐλευθερίου - 1971, Λονδίνο*)

Ποιός τή ζωή μου, ποιός τήν κυνηγᾶ
Νά τήν ξεμοναχιάσει μές στή νύχτα;
Οὐρλιάζουν καί σφυρίζουν φορτηγά
Σάν ψάρι μ' ἔχουν πιάσει μές στά δίχτυα
Γιά κάποιον μές στόν κόσμο εἶν' ἀργά.
Ποιός τή ζωή μου, ποιός τήν κυνηγᾶ.

Ποιός τή ζωή μου, ποιός παραφυλᾶ
Στοῦ κόσμου τά στενά ποιός σημαδεύει
Ποῦ πῆγε αὐτός πού ξέρει νά μιλᾶ
Πού ξέρει πιό πολύ καί νά πιστεύει
Γιά κάποιον μές στόν κόσμο εἶν' ἀργά.
Ποιός τή ζωή μου, ποιός τήν κυνηγᾶ;

ΚΛΕΙΣ' ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ
(*Μάνου Ελευθερίου - 1971, Λονδίνο*)

Ἀπόψε μή μιλήσεις γιά ποιήματα
Καί γιά τόν πόνο πού σοῦ σφάζει τά νεφρά
Ὁ δίπλα δέν ἀκούει τά χτυπήματα
Μέ τή βροχή δέν πιάνω τά μηνύματα
Κλεῖσ' τό παράθυρο καί μπαίνουν τά νερά.

Μυρίζει ὁ διάδρομος ἰώδιο
Κι αὐτόν στό βάθος τόν ἐφέραν σηκωτό
Ἀποβραδίς τόν εἶχαν στό ὑπόγειο
Ἠλεκτρισμένο θά 'ταν τό καλώδιο
Πού θά τ' ἀγγίξανε στό στόμα τό κλειστό.

ΣΤΟΝ ΩΡΩΠΟ (*)
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Στόν Ὠρωπό θά βρεῖς μιά γῆ ἑλληνική
πού τήν ποτίζουν μέ μιά πίστη θεϊκή
τά παλικάρια πού γιά τήν ἐλευτεριά
ἀφήνουν μάνες, κόρες, σπίτια καί παιδιά.

Ἕλληνες, ἀδέλφια τοῦ Φεραίου
ψάλλετε περήφανα τραγούδια λευτεριᾶς.

Γιά νά λείψει πάλι τό σαράκι
πού μᾶς τρώει τή σάρκα τήν ἑλληνική
ἑνωμένοι μέσα στόν Ἀγώνα
γιά νά λάμψει νέα νίκη λαϊκή.

ΜΑΖΙ ΣΟΥ (*)
(Γεωργία Δεληγιάννη 'Αθανασιάδη -1968)

Μές στ' ἄγρια τά κύματα
μέ τή φωτιά, μέ τή φωτιά,
μέ τή φωτιά μαζί σου
μαζί σου μέ τό γλυκό τό δειλινό
σ' ὄνειρο πράο καί ἥμερο
φῶς μου αὐγινό,
μέ τή φωτιά μαζί σου
μαζί σου, μαζί σου
στήν ἄναστρη φριχτή νυχτιά
μέ τά θεριά ἀνελέητα
στά μουγκρητά, στά μουγκρητά
μέ τή φωτιά μαζί σου
μαζί σου, μαζί σου
μέ τή χαρά στά βουερά ποτάμια τ' ἀτιθάσευτα
μ' ἀετοῦ φτερά, μ' ἀετοῦ φτερά,
μέ τή φωτιά μαζί σου,
μαζί σου, μαζί σου.

ΜΑΡΚ ΜΑΡΣΩ (*)
(Μίκη Θεοδωράκη)

Τί κι ἄν εἶμαι ἐξορία
νά ὑπακούω στό φρουρό
ἔχω κάθε ἐλευθερία
τό εἶπε ὁ κύριος Μαρσώ.

Τί κι ἄν εἶμαι φιμωμένος
νά μουγκρίζω ὅσο μπορῶ
εἶμαι κατοχυρωμένος
τό εἶπε ὁ κύριος Μαρσώ.

Τό Ἰνστιτοῦτο Μπουμπουλίνας
ἀνεβάζει τό ρυθμό
τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας
τό εἶπε ὁ κύριος Μαρσώ.

Σκλάβος, ρές, δοῦλος, παρίας
εἴδατε ἄλλο λαό
σκλάβο τῆς ἐλευθερίας;
Τό εἶπε ὁ κύριος Μαρσώ.

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΜΑΣ ΧΡΟΝΙΑ (*)
(Μίκη Θεοδωράκη)

Τά καλύτερά μας χρόνια, θάλασσα πλατιά
μές στό σύρμα τά περνᾶμε, μάνα μου γλυκιά
γιά ἕνα ὄνειρο, μιά ἰδέα
τόσες μέρες, τόσες νύχτες
τόσους ἀναστεναγμούς.
Τούς ἐχθρούς του πάλι ὁ Λαός
θά σαρώσει σάν ἄγριος ποταμός
θά τούς πνίξει μές στό αἷμα
στήν ὀργή καί στή ντροπή.

(*) Δέν ἠχογραφήθηκαν.

φοΤ

"Τα Κίτρινα τραγούδια φεύγουν
και πηγαίνουν στον β' τόμο

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 235

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ΄: ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ
(Ἀπρίλιος '70 - Ἰούλιος '74)

ΔΕΚΑΟΧΤΩ ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ ΤΗΣ ΠΙΚΡΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ

(Γιάννη Ρίτσου)

Σύνθεση:
1971 - 1973, Παρίσι
Πρώτη ἐκτέλεση:
17.1.73 στό Albert Hall
Πρώτη ἠχογράφηση:
1973, Παρίσι, Μαρία Φαραντούρη, Πέτρος Πανδής, Ἀφροδίτη Μάνου, Ἀχ. Κωστούλης, EMI France καί 1974 Minos.
Παράλληλη ἠχογράφηση στήν Ἀθήνα (1973), Γιῶργος Νταλάρας, ἐνορχήστρωση Γιάννη Διδίλη, Minos.
1974, Ἀντώνης Καλογιάννης, Polydor.
1975, Γιῶργος Νταλάρας, Metronome (Allemagne).

Τα χιλιοστεάγουδα

Χριστόφορα

ΤΕΛΙΚΟ 1 6-09-97 14:02 Σελίδα 236

196

ομοίως

φο τ.

ΜΠΑΛΑΝΤΕΣ

(Μανόλη Ἀναγνωστάκη)

Σύνθεση:
1973 - 1974 στό Παρίσι καί σέ ἄλλες πόλεις ὅπου ἔδινε συναυλίες ὁ συνθέτης μέ τούς συνεργάτες του. Τά μισά πάντως τραγούδια γράφτηκαν στό Ντουμπρόβνικ, 1973.
Ἠχογράφηση:
1975, Ἀθήνα.
Μαργαρίτα Ζορμπαλᾶ, Πέτρος Πανδῆς, Studio Polysound, Σμυρναῖος, MINOS.

ΤΕΛΙΚΟ 1 7-09-97 12:12 Σελίδα 240

ΣΥΝΤΟΜΟ ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ τοῦ συνθέτη ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΜΑΣ Μπαλάντα ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΔΙΕΡΓΑΣΙΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΕ ΣΤΑΘΕΡΑ στήν ἀρνητική της ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ.

Αὐτό τό τραγούδι κανείς δέν τό ξέρει ὁ Μάκης πέθανε ΣΚΟΤΩΘΗΚΕ τό σῶμα του διαλύθηκε καί στό ἀγαπημένο του νεκροταφεῖο ὑπάρχει μόνο κενοτάφιο ΜΕ Τ' ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ἐγώ ἔμεινα ΖΩΝΤΑΝΟΣ τότε ἀκόμα πού νόμιζα πώς ἤμουν πεθαμένος κι ἄν ἔβλεπα κιόλας ὄνειρο σάν τούς νεκρούς ἤμουν καί τότε ζωντανός. Μάνα σέ λίγο θά πεθάνω ΘΑ ΜΕ ΣΚΟΤΩΣΟΥΝ καί ζητάω σάν τούς ἡρωικούς προγόνους πρίν πᾶνε στή μάχη νά πλυθῶ νά πεθάνω ΚΑΘΑΡΟΣ δέν τῆς εἶπα ὅμως τῆς δόλιας τήν ΑΛΗΘΕΙΑ μόνο τῆς ἀποκρίθηκα: ἔχω μέρες νά πλυθῶ κι ὅλο τό κορμί μου μέ τρώει ἴσως νά 'χω καί ΨΕΙΡΕΣ ἔβαλε λοιπόν τά ντζεντζερικά της στή φωτιά κι ὅταν ἑτοιμάστηκε τό νερό πλύθηκα μέ μεγάλη προσοχή, ἄλλαξα ΡΟΥΧΑ μόνο δέν πασαλείφτηκα μέ μυρωδικά σάν τέλειος ΑΧΙΛΛΕΑΣ. Ἤξερα πώς πάω γιά θάνατο κι ἡ σκέψη μέ γέμιζε ΗΔΟΝΗ. Γιατί «αὐτός ὁ θάνατος» ἦταν ἡ τελική μου ἀπάντηση πρός τούς ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ σ' ὅλους ὅσους ἐμπιστεύτηκα κι αὐτοί μέ πλήγωσαν βαθιά, ἀπαίσια, ΒΡΟΜΙΚΑ σ' ὅλους ὅσοι ΜΕ ΠΡΟΔΟΣΑΝ κι εἶναι γνωστό ὅτι ὁ Μάκης ἔπεσε πάνω σέ ΝΑΡΚΗ τό 1948 στόν ΕΜΦΥΛΙΟ κι ἔγινε ὁλόκληρος ψιλή ΒΡΟΧΗ. Ξανάπεσε στό χῶμα πού τόν ἤπιε. Τώρα τί ἔπρεπε να γίνει; ΕΠΡΕΠΕ νά γίνει ἡ μεγάλη στροφή, μιά πορεία ἀντίστροφη μέσα στό χρόνο. ΕΠΡΕΠΕ ν' ἀρχίσουν νά πέφτουν οἱ κεραυνοί πού ὅταν ἀστράφταν στόν κατάμαυρο οὐρανό τοῦ ΔΕΚΕΜΒΡΗ μιά πρωτάκουστη μελωδία περνοῦσε ἀπό τή σπονδυλική μου στήλη στά δάχτυλα καί τό δωμάτιο γέμιζε ἠχητικούς σταλακτίτες ΕΝΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ἀληθινό μέ νεράιδες πουλιά καί κρεμάμενα νερά, ἔμοιαζε ἡ μουσική μου ἐκείνου τοῦ ΚΑΙΡΟΥ. Γι' αὐτό καί δέν τήν ἔγραψα μά τήν ἄφηνα σάν πουλί νά πετᾶ ἐλεύθερα καί νά ΧΑΝΕΤΑΙ πίσω ἀπό τίς φυλλωσιές τῆς λήθης.
Πεδίον τοῦ Ἄρεως. ΗΜΕΡΑ Χ.

(Κείμενο τοῦ συνθέτη στό δίσκο)

ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ

Θά μείνω κι ἐγώ μαζί σας μές στή βάρκα
Ὕστερα ἀπ' τό φριχτό ναυάγιο καί τό χαμό

Τό πλοῖο βουλιάζει τώρα μακριά
Ποῦ πῆγαν οἱ ἄλλες βάρκες; ποιοί γλιτῶσαν;

Ἐμεῖς θά βροῦμε κάποτε μιά ξέρα
Ἕνα νησί ἐρημικό

Ἐκεῖ θά στήσουμε τά σπίτια μας
Γύρω γύρω στή μεγάλη πλατεῖα
Καί στή μέση μιά ἐκκλησιά

Θά κρεμάσουμε μέσα τή φωτογραφία
Τοῦ καπετάνιου μας πού χάθηκε
- ψηλά ψηλά -

Λίγο πιό χαμηλά τοῦ δεύτερου,
πιό χαμηλά τοῦ τρίτου

Θ' ἀλλάξουμε τίς γυναῖκες μας καί θά κάνουμε πολλά παιδιά

Κι ὕστερα θά καλαφατίσουμε ἕνα μεγάλο καράβι
Καινούριο, ὁλοκαίνουριο καί θά τό ρίξουμε στή θάλασσα

Θά 'χουμε γεράσει μά θά μᾶς γνωρίζουνε
Μόνο τά παιδιά μας δέ θά μοιάζουνε μ' ἐμᾶς.

ΔΡΟΜΟΙ ΠΑΛΙΟΙ

Δρόμοι παλιοί
π' ἀγάπησα καί μίσησα
ἀτελείωτα.

Κάτω ἀπ' τούς ἴσκιους τῶν σπιτιῶν
νά περπατῶ

Νύχτες τῶν γυρισμῶν ἀναπότρεπτες
κι ἡ πόλη νεκρή

Τήν ἀσήμαντη παρουσία μου βρίσκω
σέ κάθε γωνιά
Κάμε νά σ' ἀνταμώσω, κάποτε,
Φάσμα χαμένο τοῦ πόθου μου

Κι ἐγώ
ξεχασμένος κι ἀτίθασος νά περπατῶ
κρατώντας μιά σπίθα τρεμόσβηστη
στίς ὑγρές μου παλάμες.

Καί προχωροῦσα
μέσα στή νύχτα
χωρίς νά γνωρίζω κανένα
κι οὔτε κανένας
μέ γνώριζε.

ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΑ ΡΟΥΧΑ ΜΟΥ

Κάτω ἀπ' τά ροῦχα μου δέ χτυπᾶ πιά
ἡ παιδική μου καρδιά

Λησμόνησα τήν ἀγάπη πού 'ναι μόνο ἀγάπη

Μερόνυχτα νά τριγυρνῶ
χωρίς νά σέ βρίσκω μπροστά μου
Ὁρίζοντα λευκέ
τῆς ἀστραπῆς καί τοῦ ὀνείρου

Ἔνιωσα τό στῆθος μου νά σπάει στή φυγή σου
Ψυχή τῆς ἀγάπης μου ἀλήτισσα
Λεπίδι τοῦ πόθου μου ἀδυσώπητο
Νικήτρα μονάχη τῆς σκέψης μου
Νικήτρα μονάχη τῆς σκέψης μου.

ΧΑΡΑ ΧΑΡΑ

Χαρά, Χαρά, ζεστή κι ἀγαπημένη

Τραγούδι ἀστείρευτο σέ χείλια χιμαιρικά

Στά γυμνά μου μπράτσα τό εἴδωλό σου συντρίβω
Χαρά μακρινή,
σάν τή θάλασσα ἀπέραντη

Κουρέλι μακρινό τῆς πικρῆς ἀναζήτησης

Ἄσε νά φτύσω τό φαρμάκι τῆς ψεύτρας σου ὕπαρξης

Ἄσε νά ὁραματιστῶ τίς νεκρές ἀναμνήσεις μου
Ἀνελέητο κύμα τῆς νιότης μου
Ψυχή τήν ἀγωνία ἐρωτευμένη!

ΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΑΥΤΟΙ

Οἱ στίχοι αὐτοί μπορεῖ καί νά 'ναι οἱ τελευταῖοι
Οἱ τελευταῖοι στούς τελευταίους πού θά γραφτοῦν

Γιατί οἱ μελλούμενοι ποιητές δέ ζοῦνε πιά
Αὐτοί πού θά μιλούσανε πεθάναν ὅλοι νέοι

Τά θλιβερά τραγούδια τους γενήκανε πουλιά
Σέ κάποιους ἄλλους οὐρανούς πού λάμπει ξένος ἥλιος

Γενῆκαν ἄγριοι ποταμοί πού τρέχουνε στή θάλασσα

Καί τά νερά τους δέν μπορεῖς νά ξεχωρίσεις
Στά θλιβερά τραγούδια τους φύτρωσ' ἕνας λωτός
Νά γεννηθοῦμε στό χυμό του ἐμεῖς πιό νέοι.

ΜΕΣ ΣΤΗΝ ΚΛΕΙΣΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ ΜΟΥ

Μές στήν κλειστή μοναξιά μου
Ἔσφιξα τή ζεστή παιδική σου ἄγνοια
Στήν ἁγνή παρουσία σου καθρέφτισα
τή χαμένη ψυχή μου

Ἐμεῖς ἀγαπήσαμε. Ἐμεῖς
Προσευχόμαστε πάντοτε.
Ἐμεῖς μοιραστήκαμε τό ψωμί καί τόν κόπο μας
Κι ἐγώ μέσα σέ σένα καί σ' ὅλους.

ΚΑΙ ΠΕΡΝΟΥΣΑΝΕ ΤΑ ΤΡΑΜ

Νεκρός κείτονταν μές στό δρόμο
βαθιά βαθιά στήν πλάτη τό μαχαίρι

κανείς δέν ἅπλωσε τό χέρι
κανείς δέν πάτησε τό νόμο.

Καί περνοῦσαν καί περνούσανε τά τράμ
νταραντατάμ νταραντατάμ.

Κλεῖσαν τά μαγαζιά οἱ γειτόνοι
καί τά μαζέψαν μάνι μάνι
σκορπίσαν ὅλοι ἀπ' τό σεργιάνι
ἄλλωστε πῆρε νά νυχτώνει.

Καί περνοῦσαν καί περνούσανε τά τράμ
νταραντατάμ νταραντατάμ.

Στοῦ φαναριοῦ τό φῶς γυαλίζει
τό κάθετο γυμνό λεπίδι
ἀδιάφορο
ἀδιάφορο πελώριο φίδι
τό τράμ περνᾶ καί κουδουνίζει.

ΟΛΑ ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΔΕΛΤΙΩΘΕΙ

Τώρα μπορεῖ ὁ καθένας νά μιλᾶ
καί κυρίως νά γράφει,
γιά τήν ἀγωνία τῆς ἐποχῆς, τό ἀδιέξοδο
τήν ἀπανθρωπία τοῦ αἰώνα
τήν χρεοκοπία τῶν ἰδεολογιῶν
τή βαρβαρότητα τῆς μηχανῆς
γιά δίκες, γιά ρήγματα, γιά φράγματα,
γιά ἐνοχές, γιά γρανάζια

Ὅλα ἔχουν κωδικοποιηθεῖ
ταξινομηθεῖ
ἀποδελτιωθεῖ.

ΟΤΑΝ ΜΙΑΝ ΑΝΟΙΞΗ

Ὅταν μιάν ἄνοιξη χαμογελάσει
θά ντυθεῖς μιά καινούρια φορεσιά
καί θά 'ρθεις νά σφίξεις τά χέρια μου
παλιέ μου φίλε

κι ἴσως κανείς δέ σέ προσμένει νά γυρίσεις
μά ἐγώ νιώθω τούς χτύπους τῆς καρδιᾶς σου
κι ἕνα ἄνθος φυτρωμένο στήν ὥριμη πικραμένη σου μνήμη.

Κάποιο τραῖνο τή νύχτα σφυρίζοντας
ἤ ἕνα πλοῖο μακρυνό κι ἀπροσδόκητο
θά σέ φέρει μαζί μέ τή νιότη μας καί τά ὄνειρά μας.

Κι ἴσως τίποτε ἀλήθεια δέν ξέχασες
μά ὁ γυρισμός πάντα ἀξίζει περσότερο
ἀπό κάθε μου ἀγάπη κι ἀγάπη σου
παλιέ μου φίλε.

φ 1.

ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ

Σύνθεση:
1973, Παρίσι.
Ἡ σύνθεση τῆς μουσικῆς καθώς
καί τά ποιήματα τοῦ συνθέτη ἔγιναν κατά
τή διάρκεια τῆς περιοδείας του στόν
ἀνατολικό Καναδά-ΗΠΑ-Μεξικό
τό 1973, λίγο πρίν ξεσπάσουν τά
γεγονότα στό Πολυτεχνεῖο.
Ἠχογράφηση:
1974,
Στέλιος Καζαντζίδης καί Χ. Ἀλεξίου
Studio Columbia,
ἠχολήπτης ὁ Νίκος Κανελόπουλος,
MINOS.

ΤΑ ΠΑΤΡΟΠΑΡΑΔΟΤΑ
(*Μιχάλη Κακογιάννη*)

Βάρα πενιά νά τιναχτοῦν
τά λόγια ἀπό τά στήθια
νά γίνουν τά σημερινά τραγούδια
παραμύθια.

Καί τά πατροπαράδοτα
νά γίνουν παραμύθια
καί τά πατροπαράδοτα
νά γίνουν πάλι ἀλήθεια.

ΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΙΑ ΟΡΘΑΝΟΙΧΤΑ
(*Μιχάλη Κακογιάννη*)

Ποιός εἶναι αὐτός πού τριγυρνᾶ τή νύχτα στά στενά
καί πού στό χέρι του κρατεῖ βαγγέλιο καί σπαθί;

Τά παραθύρια ὀρθάνοιχτα προσμένουν τά μεσάνυχτα
τό παλικάρι νά φανεῖ νά μάθουν τ' ὄνομά του.

Ἅη Γιώργη ἄλλοι τόν εἶπανε κι ἄλλοι Θανάση Διάκο
κι ἄλλοι παιδί πώς ἦτανε τῶν εἴκοσι καί κάτω.

ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Στήν 'Ανατολή, στήν 'Ανατολή
στήν 'Ανατολή γλυκοκελαηδεῖ
ἄχ τό ἀηδονάκι, γλυκοκελαηδεῖ.

Καί μοῦ λέει καί μοῦ λέει
μέ πικρό καημό
καί μοῦ λέει καί μοῦ λέει
κάποιο μυστικό.

Στήν 'Ανατολή, στήν 'Ανατολή
στήν 'Ανατολή, μελαχρινό παιδί
δέν μπορεῖ νά κλάψει κι ὅλο τραγουδεῖ.

Στήν 'Ανατολή, στήν 'Ανατολή
στήν 'Ανατολή, ὁ γιός τοῦ Θοδωρῆ
τήν πόρτα μου ἀνοίγει κι εἶναι Κυριακή.

Στήν 'Ανατολή, στήν 'Ανατολή
στήν 'Ανατολή, κάνε μιάν εὐχή
τό χελιδονάκι ἦρθε στήν αὐλή.

Καί μοῦ λέει καί μοῦ λέει
μέ γλυκό σκοπό
καί μοῦ λέει καί μοῦ λέει
κάποιο μυστικό.

ΜΕΣ ΣΤΗΝ ΤΑΒΕΡΝΑ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Μές στήν ταβέρνα τώρα κάθεσαι καί δέ μιλᾶς
μές στήν καρδιά σου στάλες στάλες πέφτει ὁ σεβντάς
θυμᾶσαι τότε πού πετοῦσες μέ πλατιά φτερά
τώρα ὁ καθένας τή ζωή σου τήν κλωτσοβολᾶ.

Βγάλε πάλι τήν ψυχή σου στό σεργιάνι μές στίς γειτονιές
νά γιομίσει ἡ ζωή σου γλυκές φωνές καί μέ πασχαλιές.

Ἤσουν ὡραῖος σάν περνοῦσες μές στίς γειτονιές
στά παραθύρια σιγολιῶναν χίλιες δυό καρδιές
μές στήν καρδιά σου κουβαλοῦσες ὅλες τίς καρδιές
στά ὄνειρά σου τ' ἀηδονάκια χτίζανε φωλιές.

ΑΣΤΑΤΟ ΠΟΥΛΙ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Ἦρθες στ' ὄνειρό μου, ἄστατο πουλί
μέσα στό σκοτάδι ἡ ἀνατολή.
Σ' ἅπλωσα τό χέρι, μοῦ 'πες δέν μπορῶ
θέλω νά πετάξω σ' ἄλλον οὐρανό.

Ἔφυγαν τά χρόνια, ἔφυγες κι ἐσύ
γύρω μου σκοτάδι καί ψιλή βροχή.
Τή δικιά μου ἀγάπη δέν τήν ἐκτιμᾶς
στά ψηλά μπαλκόνια πρόθυμα πετᾶς.

Μοῦ 'βαλες μαχαίρι μέσα στήν καρδιά
μά ἡ δικιά μου ἀγάπη πάντα ἐσέ ζητᾶ.
Κοίτα με στά μάτια, φίλα με γλυκά
κι ἄσε τήν καρδιά σου νά μοῦ τραγουδᾶ.

ΚΑΙ ΔΕ ΜΙΛΗΣΕ ΚΑΝΕΙΣ
(Γιάννη Καλαμίτση)

Εἴχαμ' ἀναμμένα φῶτα καί γελούσαμε
εἴχαμ' ἀνοιχτή τήν πόρτα καί γλεντούσαμε
τό τραπέζι ἦταν στρωμένο μέ τό πιάτο σου
ὅταν ἦρθε τό σταλμένο τό μαντάτο σου.

Καί δέ μίλησε κανείς τέτοιες ὧρες τί νά πεῖς.

Κάποιοι τρέξανε στήν πόρτα καί τήν κλείσανε
κι ἄλλοι σβήσανε τά φῶτα καί δακρύσανε.
Ἕνας πώς θά πάει νά μάθει, μᾶς ψιθύρισε
κι ἔφυγε γιά νά ξανάρθει μά δέ γύρισε.

Καί δέ μίλησε κανείς τέτοιες ὧρες τί νά πεῖς.

ΑΠΟΝΕΣ ΕΞΟΥΣΙΕΣ
(Μιχάλη Κακογιάννη)

Μιά νύχτα πού βουλιάζανε
τά σπίτια μές στό χιόνι, καρδούλα μου
στόν κάτω δρόμο τοῦ χωριοῦ, καρδούλα μου
σκότωσαν τόν Ἀντώνη, Ἀντώνη μου.

*Μάνα σέ ξεκληρίσανε ἄπονες ἐξουσίες
ψυχή δέν σοῦ ἀφήσανε, μόνο φωτογραφίες.*

Ὁ ἕνας γιός της μπάρκαρε
κρυφά ἀπό τή Μεθώνη, καρδούλα μου
τόν ἄλλο τόν συλλάβανε, καρδούλα μου
γιατί ἦταν γιός τ' Ἀντώνη, Ἀντώνη μου.

Μ' ΕΝΑ ΚΑΡΑΒΙ ΟΝΕΙΡΑ
(Κώστα Στυλιάτη)

Μ' ἕνα καράβι ὄνειρα κι ἕνα παλιό σακάκι
μέ τούς καημούς μου συντροφιά ξεκίνησα βραδάκι.

*Κόσμε κι ἄν δέ μᾶς χώρισες
γι' ἄλλον θά πάω νά ψάξω
κι ἄν δέν τόν βρῶ δέ νοιάζομαι
καινούριο ἐγώ θά φτιάξω.*

Στ' ἀμπάρι κρύβω τ' ὄνειρο, σημαία τό σακάκι
πιάστε παιδιά τό πόστο σας, σηκώνει βοριαδάκι.

ΦΩΤΙΕΣ ΦΩΤΙΕΣ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Φωτιές φωτιές μές στά φύλλα τῆς καρδιᾶς
πονᾶς πονᾶς κανακάρη μου.
Φωτιές φωτιές γιατί ξέρεις νά μιλᾶς
πονᾶς πονᾶς παλικάρι μου.

Σέ πηγαίνουν γιά ταξίδι
τό καράβι βούλιαξε
σέ πηγαίνουν στά πελάγη
κι ἡ θάλασσα μαράθηκε.

Ἤσουν ἥλιος ἤσουν μέρα
ἤσουν γλυκοχάραμα
τώρα τά 'σκιασ' ἡ φοβέρα
καί τ' ἄσπρο μαῦρο γίνηκε.

Τά πουλάκια μέ ρωτοῦνε
τί νά δῶ καί τί νά πῶ
μόνο σύ παιδί μου ξέρεις
τῆς καρδιᾶς μου τόν καημό.

ΔΕΚΑ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΑ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Δέκα παλικάρια ἀπό τήν 'Αθήνα πᾶνε, βάρκα γιαλό
πᾶνε γιά τοῦ ἥλιου τά μέρη, βάρκα ἔι γιαλό.

Ξεκινήσανε μέ τήν αὐγούλα, βάρκα γιαλό
ἀρμενίσανε στό γαλανό νερό, βάρκα ἔι γιαλό.

Μαῦρα μάτια, μαῦρα φρύδια καί στά χείλη, βάρκα γιαλό
καί στά χείλη τους λουλούδια, βάρκα ἔι γιαλό.

Κεραυνοί τώρα τούς ζώνουν καί μιά σπάθα, βάρκα γιαλό
καί μιά σπάθα τούς θερίζει, βάρκα ἔι γιαλό.

Τραγουδοῦσαν καί γελοῦσαν δέκα ἦταν, βάρκα γιαλό
δέκα ἦταν οἱ λεβέντες, βάρκα ἔι γιαλό.

Μέ τά τάνκς τώρα τούς ζώνουν καί μιά κάννη, βάρκα γιαλό
καί μιά κάννη τούς θερίζει, βάρκα ἔι γιαλό. (*)

(*) Τραγουδήθηκε μέ αὐτούς τούς στίχους μετά
τά γεγονότα τοῦ Πολυτεχνείου.

ΒΟΥΝΑ ΣΑΣ ΧΑΙΡΕΤΩ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Βουνά, βουνά σᾶς χαιρετῶ
φεύγω γιά μακριά
γιά ταξίδι μεγάλο δίχως πηγαιμό
δίχως γυρισμό.
Βουνά, βουνά σᾶς χαιρετῶ
φεύγω γιά μακριά.

Δέν κιότεψα, δέν λύγισα
καί τή ζωή ἀφήφησα.

Μονάχα μιά καρδιά πονῶ
μόνο μιά καρδιά
αὐτή μόνο θά νιώσει
τό σκληρό καημό ἀπ' τό χωρισμό
μονάχα μιά καρδιά πονῶ
μόνο μιά καρδιά.

φ°/T.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Ε΄: ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ
(1974 - 1989)

ΠΡΟΔΟΜΕΝΟΣ ΛΑΟΣ

(Βασίλη Γκούφα)

Σύνθεση:
1974, Παρίσι.
Θεατρικό ἔργο
σέ σκηνοθεσία Κώστα Μιχαηλίδη.
Ἠχογράφηση:
1974,
Ἀλίκη Βουγιουκλάκη, Μάνος Κατράκης,
Βασίλης Παπακωνσταντίνου, Χάρις Ἀλεξίου,
Κώστας Σμοκοβίτης.
MINOS.

(Σημείωμα τοῦ συνθέτη στό δίσκο)

Τό χρονικό τῶν ἀγώνων καί τῆς ἀγωνίας τῆς Ρωμιοσύνης -οἱ Φιλικοί, ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ, ὁ Μακρυγιάννης, οἱ Τουρκομάχοι καί σύστοιχοι στό ἁρματολίκι, οἱ λαϊκοί ἀγωνιστές, οἱ ἀντάρτες στά ἐλεύθερα ἑλληνικά βουνά στήν Κατοχή, οἱ ἐπώνυμοι καί ἀνώνυμοι μάρτυρες ἑνός λαοῦ ταμένου καί ἀβοήθητου, τά σημερινά παιδιά μας, τά αὐριανά μας πολύχρωμα ὁράματα ἴσα μέ τή συντέλεια τοῦ αἰώνα.

Ἡ ἴδια πίστη, ἡ ἴδια ἀγάπη σέ μιά ζωή ἄξια νά βιωθεῖ, ἡ ἴδια ἄρνηση ὑποταγῆς. Πάντα ὁ ἴδιος ὅρκος μένει - λευτεριά καί προκοπή. Καί πάντα ἐλλοχεύουσα ἡ Προδοσία-Λερναία Ὕδρα. Ὅμως κάθε φορά, νέοι ἀγῶνες μᾶς καλοῦν, δέν μᾶς σταματοῦν μήτε οἱ ἴντριγκες μήτε ἡ βία. Μᾶς θεριεύουν. Ζοῦμε μαχόμενοι, ἡ ἀνελέητη καί ἡ ἀκριβή μας ἱστορία.

Ὁ καημός καί ἡ λαχτάρα τῆς Ρωμιοσύνης - τό τραγούδι μας. Εἰπωμένο, τότε, στόν ἴσκιο τῶν πλατάνων - ἀργότερα στούς Κορυσχάδες, χτές στή νύχτα τῆς Ἀθήνας, τό τραγούδι πού βγαίνει ἀπό τίς φλέβες τοῦ τόπου μας παντιέρα καί νανούρισμα καί μοιρολόι.

Τά τραγούδια στήν παράσταση τῆς Μαντῶς Μαυρογένους δέν ἀπηχοῦν τή μνήμη τῆς ἐποχῆς ἀλλά τήν αἴσθηση τῆς ἱστορίας μας. Γιατί ἡ ζωή στόν τόπο μας δέν παγιδεύεται χρονικά, εἶναι μία κι ἀδιαίρετη πάντα, διατηρεῖ κάθε φορά καί μέσα στή διαφορά τῶν συνθηκῶν τά ἀναγνωρίσιμα στοιχεῖα ἑνός μοναδικοῦ ἀγωνιστικοῦ ἤθους κι ἑνός λυτρωτικοῦ πάθους. Εἶναι ὁ Ἀκρίτας, ὁ Ὑψηλάντης στήν τελευταία νύχτα τῆς ζωῆς του, ὁ νεκρός ἀδελφός μας εἶναι πού τραγουδάει μαζί μας - καί μᾶς βοηθάει νά χτίζουμε τήν ἐλπίδα, νά προσπαθοῦμε πάντα νά κρατήσουμε ψηλά τόν ἥλιο πάνω ἀπό τήν Ἑλλάδα.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΚΑΡΜΠΟΝΑΡΩΝ (ΒΙΒΑ ΛΑ ΛΙΜΠΕΡΤΑ)

Λύκοι χιμᾶνε στό κοπάδι
στήνουνε κρεμάλες λύκοι
λύκοι μᾶς καῖνε τά σπαρτά
πιάστε στά χέρια τίς δικράνες
καί τά σπαθιά ἔξω ἀπό τή θήκη
βίβα λά λιμπερτά.

Στούς κάμπους βροντᾶ τό κανόνι
καί στά βουνά οἱ κεραυνοί
τ' ἀντάρτικο κίνημα φουντώνει
νέα ζωή προχωρεῖ.

Μαῦρο καί σκοτεινό πηγάδι
μεροδούλι μεροφάι
μαῦρο καί τά κορμιά γερτά
ἄιντε σηκῶστε τό κεφάλι
νά τραγουδήσουμε τό Μάη
βίβα λά λιμπερτά.

Ἕλληνες ἀκολουθῆστε
τῶν ἀνταρτῶν τή φωνή
νά ζεῖτε τί ὠφελεῖστε
μαύρη καί σκλάβα ζωή.

Πάρτε στούς ὤμους τήν ἐλπίδα
λάσπη καί φωτιά στά χέρια
λάσπη ἐλπίδα καί φωτιά
τ' ἄπαρτα κάστρα μετερίζια
γίναν τ' ὀνείρου μας λημέρια
βίβα λά λιμπερτά.

Φύτρωσε μιά φωνή στούς δρόμους
ἔδεσε καρπό τό στάχυ
βίβα ὁ ἀγέρας τόν κρατᾶ
ὅλο καί πιό ψηλά ἡ παντιέρα
τώρα καί πάντα μιά 'ναι ἡ μάχη
βίβα λά λιμπερτά.

ΤΕΛΙΚΟ 1 7-09-97 12:12 Σελίδα 253

ΧΑΪ ΧΑΪ

Καΐκι κακοτάξιδο
λίγο ψωμί στήν ὀρφανή
μάτια δέν ἔχω γιά νά δῶ
μοῦ 'χουνε κλέψει τή φωνή
βρέχουν χαλάζι οἱ οὐρανοί.
Χάι χάι.

Βαρύ τό τετραβάγγελο
τά κρίματά μου εἶν' ἁρμαθιά
καί τ' Ἀϊβαλιοῦ τό μακελειό
τή σούβλα ἐμπήξανε βαθιά
τούς ἐστομῶσαν τά σπαθιά.
Χάι χάι.

Δέντρο μέ τέσσερα κλωνιά
κόβουν τά τέσσερα μέ μιά
ἄτρεμο χέρι τοῦ φονιᾶ
φρύγανο καίγετ' ἡ καρδιά
καντήλια τέσσερα παιδιά.

ΑΚΟΜΑ ΤΟΥΤΗ Η ΑΝΟΙΞΗ

Ἀκόμα τούτ' ἡ ἄνοιξη
τό δάκρυ δέ στεγνώνει
δάκρυ στά μάτια ποταμός
κυλᾶν ποτάμια οἱ χρόνοι.

Δέν εἶναι τούτη ἄνοιξη
δέν εἶναι καλοκαίρι
μόν' εἶναι σύννεφο βαρύ
χειμώνας τό 'χει φέρει.

Ἄν εἶναι νά θερίσουμε
νά μποῦμε γιά τ' ἁλώνι
τί μοῦ φωνάζει ὁ κύρης μου
κι ἡ μάνα μέ μαλώνει.

Χειμώνας καί κρατάει πολύ
κι ἡ νύχτα ὅλο μακραίνει
τσακάλι πέφτει στό μαντρί
καί τρώει καί δέ χορταίνει.

ΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ ΝΕΡΟ

Τῆς βροχῆς νερό νά λούσεις τά μαλλιά σου
στό μπαλκόνι σου νά βγεῖς νά χτενιστεῖς.
Ἀνεράϊδες μήν κλέψουν τή μιλιά σου
τό φεγγαροφῶς στεφάνι νά ζωστεῖς.

Να ζωστεῖς φωτιά νά λιώσεις μές στό θάμπος
τ' ἀφανέρωτα νά ξομολογηθεῖς
κόψε τό φιλί νά λουλουδίσει ὁ κάμπος
περδικόστηθη τόν ἥλιο νά ντυθεῖς.

Γλέντα τό φιλί καί τό μεράδι δῶσ' μου
ἀπ' τά χείλια σου τό πίνω καί μεθῶ
μές στά μάτια σου μεράκι μου ὀρφανό μου
μέ ταξίδεψες στό δρόμο μή χαθῶ.

Ἔχ, κι ὅταν χαθῶ ποιός θά 'βγει νά γυρέψει
ἄσπρο γιασεμί παραπεταμένο
καί στίς θάλασσες ποιός θά 'βγει νά κουρσέψει
τό πλεούμενο πού πάει ξυλάρμενο.

ΚΑΝΟΝΙΑ ΤΟ ΒΑΡΟΥΝΕ

Κανόνια τό βαροῦνε
τό ψωροκάλυβο
στεργιᾶς καί τοῦ πελάγου
καλύβι μ' ἀκριβό.

Στεριώσανε ταμπούρι
ἐστήθηκ' ὁ χορός
καί τοῦ κρατάει κεφάλι
ὁ Πανάχραντος.

Τά κύματα πυρώνεις
κόκκινε οὐρανέ
θεριά θαλασσομάχοι
μεταλαβαίνουνε.

Ἔγια μόλα ἔγια λέσα ἔγια
κλείστηκ' ἡ καρδιά μου μέσα
καρδιά μου κάστρο ἄπαρτο
τῆς λευτεριᾶς τό φυλαχτό.

ΒΟΓΓΑ ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ Τ' ΑΝΑΠΛΙΟΥ

Βογγᾶ τό κάστρο τ' Ἀναπλιοῦ
κλαίει τό Παλαμήδι
τί τό βαρᾶ ἡ θάλασσα
τό δέρνουνε οἱ ἀνέμοι
ψηλό κυπαρισσόπουλο
βεργολυγάει καί τρέμει.

Οἱ ξένοι βάλανε βουλή
κι οἱ ντόπιοι ἀνταριαστῆκαν
χτυπᾶ ἀδερφός τόν ἀδερφό
ἀσκέρι τ' ἄλλο ἀσκέρι
παίζει χαμός στά μάτια τους
στά χέρια τό μαχαίρι.

ΒΑΝΩ ΤΟ ΧΑΡΟ ΠΙΣΩΚΑΠΟΥΛΑ

Βάνω τό Χάρο πισωκάπουλα
καρφώνω τό φεγγάρι
καί τό περικαλῶ
νά 'ρθει καί νά μέ πάρει
παλικαρόπουλο.

Κι ἐγώ τοῦ κλέφτη κλέβω τήν καρδιά
κρατάω τό χαλινάρι
τί ἔχω νά τοῦ πῶ
τῆς ὀμορφιᾶς τή χάρη
ἄχ, πῶς τόν ἀγαπῶ.

Νά 'χει στή σέλα του ζερβόδεξα
μαλαμοκαπνισμένα
ἄη Γιώργη τά κρατᾶ
τῆς λευτεριᾶς ταμένα
τοῦ κλέφτη τ' ἄρματα.

Πέτρωσ' ἡ νύχτα στό κατώφλι μου
ἀλλοῦ τόν περιμένουν
τό αἷμα βρέ πού χύνεται
ὅρκος τοῦ ἀντρειωμένου
καί δέν προδίνεται.

ΑΪΝΤΕ ΜΙΑ

Κάντε τά χέρια σίδερα
καί τίς ψυχές ἀτσάλι
ἀϊτόπουλα μαῦρα φτερά
νά μή σᾶς πάρει ὁ ὕπνος
ὁ νοῦς φωτιά
νά κάψει τ' ἀνθοπέρβολα
μέ τή βαριά
τσακίζ' ὁ γύφτος κόκαλα
ὁ γύφτος μάτι δέ σφαλᾶ.

Βοριάς θερίζει τό βουνό
γιά νά χαθοῦν τά χνάρια
νά μή σέ βροῦν κοιμάμενο
μόν' νά σέ βροῦν καβάλα
μέ τό σπαθί
νά σχίζεις τ' ὄνειρο στά δυό
ρέμα βαθύ
περνᾶς καί πᾶς ἀνήφορο
δέσε μέ τούς νεκρούς χορό.

Πρωτοπανηγυριώτη μου
ζῶσ' τα τά φυσεκλίκια
ἐδῶ 'ναι ἡ κόψη τοῦ γκρεμοῦ
καί τῆς ζωῆς τό θάμα
τ' ἀντίθαμα
μέ τή θωριά του καθαρή
γκόλφι κρεμᾶ
τή λευτεριά ὁλοπόρφυρη
ἀντίκρυ καί μᾶς καρτερεῖ.

Ἄιντε μιά κι ἄλλη μιά
μιά πνοή κι ἀνάσανε
σταυρωμένε μου οὐρανέ
τά καρφιά σκουριάσανε.
Ἄιντε μιά κι ἄλλη μιά
καπετάν ἀπέθαντος
τῆς ζωῆς ὁ σταυραϊτός
ντύνεται γαμπρός.

ΚΥΡΑ-ΠΑΝΑΓΙΑ

Στά μάτια φύτρωσε καημός
κόμπο τόν κόμπο ἡ πίκρα
κυρά Παναγιά
κυρά μου Βαγγελίστρια
τί μοῦ 'ταξες τί βρῆκα
ἀγκάθι στήν καρδιά.

Πότε θ' ἀνθίσει Αὐγερινός
τ' ἄστρα νά ζευγαρώσουν
αἷμα καί νερό.
Μαρμαρωμένο τ' ὄνειρο
καί τό παράπονό σου
μαῦρο κι ἄχαρο.

Χρόνια καί χρόνι' ἀπάντεχα
βαριά νά περιμένω

νά ξεκουραστῶ.
Στά χέρια σταυρολούλουδα
τό παραμύθ' ὑφαίνω σου
τό ἀγέραστο.

Καραβοκύρισσα κυρά
ὀρθόπλωρη γοργόνα
καί μᾶς ὁδηγᾶ.
Τῆς λευτεριᾶς Παντάνασσα
θεμέλιωσα κολόνα
μεσοπέλαγα.

ΕΛΑΤΕ Μ' ΕΝΑΝ ΠΟΘΟ

Ἐλᾶτε μ' ἕναν πόθο
σέ τοῦτο τόν καιρό
πιάστε μαντίλι γιά χορό
νά δέσουν οἱ καρδιές μας
φωτιά καί σίδερο.

Ἀντάρτες βγῆκαν γιά παγάνα
στή βρύση πλάι στό βοριά
στήν κρεμάλα νά δοῦμε ὅλους
ὅσους λαβώσανε τή λευτεριά.

Καιρός δέν περιμένει
ποτάμι ἀκούραστο
πό' χει τό ἔμπα του κλειστό
στό ἔβγα του ματώνει
κι ἔγιν' ἀπέραντο.

Ζητάει νά προσκυνήσω
βεζύρη καί πασά
βράχος μοῦ κλείνει τή μπασιά
πέρα γιά νά περάσω
αἷμα ἡ θάλασσα.

Αἷμα καί θά περάσω
παῖχτε τά πίφερα
ἡ λευτεριά 'ναι ἀντίπερα
γιά τ' ἅρματα τά χέρια
κράτα καθαρά.

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Μωρό στήν κούνια ἡ μάνα του
περνάει τοῦ δράκου βέρα
νά μή σκιαχτεῖ μή φοβηθεῖ
τοῦ Τούρκου τή φοβέρα.

Ξέρει τούς χρόνους δίσεχτους
καί βάνει του ἀρραβώνα
νά τόν γλιτώνει ἀπό βοριά
κι ἀπό κακό χειμώνα.

Ἕνας δέν εἶναι μήτε δυό
μοιρολογοῦν καί κλαῖνε
τόν κύρη σου ἐκρεμάσανε
κοιμήσου μου ἀντρειωμένε.

Γιά νά σέ πάρει τ' ὄνειρο
καί νά σέ ταξιδέψει
νά μή σοῦ γιάνει τήν πληγή
τό ντέρτι μή στερέψει.

Νά 'χεις τίς ρίζες τοῦ καημοῦ
ραγιάς γεννήθης γιέ μου
μή μεγαλώσεις μου ραγιάς
ἀιτέ μονάκριβέ μου.

Στήν κούνια βάνω δίπλα μου
μπροστά μου ἡ ἅγια πύλη
βάνω τά δῶρα τοῦ Χριστοῦ
σταυρό καί καριοφίλι.

ΕΔΩ ΔΕΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΑΝΕ

Ἐδῶ δέν προσκυνήσανε
θολό νερό δέν ἤπιαν
μονάχα πίνουν ἁγιασμό
στή χούφτα τ' Ἅγιου Γιώργη
δυόσμο στήν ἄκρια τῶν χειλιῶν.

Καβαλικεύουν τ' ἄλογα
σημάδι βάνουν τ' ἄστρα
μπροστάρη βάνουν τήν καρδιά
φλόγα πού καίει τόν οὐρανό.

Πλεούμεν' ἀρματώσανε
φαριά μεσοπελάγου
ἐζέψανε τά κύματα
νά σύρουνε τό Χάρο
γιά τό χορό τῆς λευτεριᾶς.

Δικό μας εἶναι τ' ὄνειρο
δικό μας καί τό θάμα
μ' ἱδρώτα κι αἷμα χτίζουνε
φωτιά τό καταλυοῦνε
ἄιντε καί πάλι ἀπ' τήν ἀρχή.

ΤΟ ΜΠΛΟΚΟ ΣΤΗΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ

('Από τό θεατρικό ἔργο τοῦ Νότη Περγιάλη :
ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΔΕΝ ΤΟ ΛΕΝ ΥΠΟΜΟΝΗ)

Σύνθεση:
1974, 'Αθήνα.
Ἠχογράφηση:
1977, Χάρις 'Αλεξίου «24 τραγούδια».
MINOS

Ποιόνε νά κλάψω πρώτονε
ποιόν νά τραγουδήσω πρώτονε
στό μπλόκο στήν Καισαριανή
πού γίνηκε μιά Κυριακή
πρωί μέ τή δροσούλα.

Γιώργη μέ τή γλυκιά φωνή
μέ τίς φαρδιές τίς πλάτες
πές μου τήν ὕστερη στιγμή
τί βρῆκες καί τραγούδησες
καί τάραξες τή γειτονιά
ὥς πέρα στό Παγκράτι.

Λευτέρη μέ τά γαλανά
τά μάτια καί τήν ὀμορφιά
τούς τοίχους πού μπογιάτιζες
πές μου τήν ὕστερη στιγμή
τί βρῆκες καί ζωγράφισες
καί τάραξες τή γειτονιά
ὥς πέρα στό Παγκράτι.

Γιάννη καλέ, Νίκο ἀδελφέ
Δημήτρη καροτσέρη
π' ἄφησες ἔρμο τ' ἄλογο
νά τριγυρνᾶ στούς δρόμους
καί τό κοιτᾶν στή γειτονιά
καί κλαῖνε στό Παγκράτι.

φωτ.

ΕΧΘΡΟΣ ΛΑΟΣ

(Ἰάκωβου Καμπανέλλη)

Σύνθεση:
1975, Βραχάτι.
Θεατρικό ἔργο τοῦ Ἰάκωβου Καμπανέλλη.
Ἠχογράφηση:
1975,
Τζένη Καρέζη, Βασίλης Παπακωνσταντίνου
MINOS.
Τά ΧΟΡΙΚΑ ὑπάρχουν στόν Β'τόμο.

ΤΟΥ ΧΩΡΙΣΜΟΥ

Μήν παντρευτεῖς τή μοναξιά
μήν πάρεις τό σκοτάδι
τραγούδα πάλι κάθε βράδυ
καί φέρνε με κοντά.

Βάλε σημάδι ἑσπερινό
τ' ἄστρο πού μοῦ 'χεις δώσει
τό βλέμμα μου θά σ' ἀνταμώσει
ψηλά στόν οὐρανό.

Τρίκλωνη μόνη σιδεριά
δράκοι πού φοβερίζουν
αὐτά μονάχα μᾶς χωρίζουν
ἀνάσα μου γλυκιά.

Ὅσα ἡ ἀγάπη μας χωρᾶ
καλή μου μήν τ' ἀρνιέσαι
τήν ἄνοιξη στόν κῆπο δέσε
καί κοίταζε μακριά.

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Θά βγοῦν ἀπό παλιές φωτογραφίες
θά κατεβοῦν ἀπό λιθογραφίες
μέ σκονισμένες φυσιογνωμίες
καί παραγνωρισμένες ἁμαρτίες.

«Ὄχλο» καί πάλι θά σέ ποῦνε
κι «ὀχλοκρατία» τή θέλησή σου
«ἀναρχικά» τά ὄνειρά σου
καί «ἀναρχία» τή φωνή σου
λεβέντη πάρε με μαζί σου.

Θά 'ρθεῖ ἡ παραπαίουσα εὐφυΐα
ἡ λατρευτή τοῦ παλατιοῦ φοβία
ἡ καθώς πρέπει δεοντολογία
καί ἡ πανταχοῦ παρούσα καπηλεία.

«Ὄχλο» καί πάλι θά σέ ποῦνε
κι «ὀχλοκρατία» τή θέλησή σου
«ἀναρχικά» τά ὄνειρά σου
καί «ἀναρχία» τή φωνή σου
λεβέντη πάρε με μαζί σου.

Ο ΕΧΘΡΟΣ ΛΑΟΣ

Ἦταν πατριώτη ἕνας λαός
ἕνας μεγάλος τοπικός ἐχθρός

Θέλανε νά 'χουν ὅλοι τό σπιτάκι τους
καθημερνά τό μεροκαματάκι τους
νά 'χουν ἀκόμα κι ἅμα θά κακογεράσουν
μιά συνταξούλα γιά νά μήν πεινάσουν.

Νιώθεις πατριώτη τί ἐχθρός
ἦτανε τοῦτος ὁ παλιολαός...

Θέλανε νά μήν περπατοῦν στά τέσσερα
νά σκέφτονται καί νά μιλοῦν ἐλεύθερα
νά κυβερνάει αὐτός πού θά 'χουνε διαλέξει
κανένας πιά νά μήν τούς κοροϊδέψει.

Νιώθεις πατριώτη τί ἐχθρός
ἦτανε τοῦτος ὁ παλιολαός...

Θέλαν τό νόμο φίλο κι ὄχι φύλακα,
νά μή φοβοῦνται πιά τό χωροφύλακα,
τήν περηφάνια τους κανείς νά μήν πληγώνει
οὔτε τήν πόρτα τους νά ξεκλειδώνει.

Νιώθεις πατριώτη τί ἐχθρός
ἦτανε τοῦτος ὁ παλιολαός...

Ὄνειρα χίλια μέσα στό κεφάλι τους
τ' ἀποθηκεύανε στό προσκεφάλι τους.
Χρόνια καλύτερα ἐλπίζανε νά 'ρθοῦνε
τό σήμερα οἱ ληστές δέν ἐχτιμοῦνε.

Νιώθεις πατριώτη τί ἐχθρός
ἦτανε τοῦτος ὁ παλιολαός...

ΑΡΝΙΕΜΑΙ

Ἀρνιέμαι ἀρνιέμαι ἀρνιέμαι
οἱ ἄλλοι νά βαστᾶνε τά σκοινιά
ἀρνιέμαι νά μέ κάνουν ὅ,τι θένε
ἀρνιέμαι νά πνιγῶ στήν καταχνιά.

Ἀρνιέμαι ἀρνιέμαι ἀρνιέμαι
νά εἶσαι σύ καί νά μήν εἶμαι ἐγώ
πού τή δική μου μοίρα διαφεντεύεις
μέ τή δική μου γῆ καί τό νερό.

Ἀρνιέμαι ἀρνιέμαι ἀρνιέμαι
νά βλέπω πιά τό δρόμο μου κλειστό
ἀρνιέμαι νά 'χω σκέψη πού σωπαίνει
νά περιμένει μάταια τόν καιρό.

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟ

Ἀπ' τά σαράντα τέσσερα
κι ἀπό τό γλυκοχάραμα
ὁ ἀδελφός τόν ἀδελφό
μέ σύμβουλο ἕνα Βρετανό
ποτίζουν αἷμα τό στενό
μέ σύμβουλο ἕνα Βρετανό.

Σαράντα ἔξι ἐγύρισε
στό σβέρκο μας θρονιάστηκε
κι ὁ ἀδελφός τόν ἀδελφό
μέ σύμβουλο παλατιανό
κανόνια σέρνουν στό βουνό
μέ σύμβουλο παλατιανό.

Σαράντα ἐφτά κι ἀνάθεμα
ὅλα δικά τους τά 'θελαν
κι ὁ ἀδελφός τόν ἀδελφό
μέ σύμβουλο Ἀμερικανό
χορταίνει νιάτα τό βουνό
μέ σύμβουλο Ἀμερικανό.

Προδότες καί δοσίλογοι
ὅλοι καλοδεχούμενοι
πατριῶτες καί ἀγωνιστές
στόν τοῖχο καί στίς φυλακές.
Νταχάου σ' ἑλληνικό νησί
κι ἕνας σοφός ὑμνολογεῖ.

ΣΟΦΟΣ:
«Ἡ Μακρόνησος εἶναι Παρθενών
τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος».

ΤΡΑΓΟΥΔΙ:
Κι ἀπ' τά πενήντα τέσσερα
τό μέλλον μας ἀνθόσπαρτο
τό σύστημα ἔχει ὀργανωθεῖ
κι ὁ λαός φακελωθεῖ
οἱ σύντροφοι ἐκτελεστεῖ
οἱ πλάκες ἔχουνε πλυθεῖ
μά ἕνας σοφός ἀνησυχεῖ.

ΣΟΦΟΣ:
«Δέν ἔχω ἀνάγκη ἀπό ἥρωες
θέλω Χῖτες, σκυλιά
λυσσασμένα πού νά γαβγίζουν».

ΤΡΑΓΟΥΔΙ:
Στεριώνουνε τήν τάξη τους
μένουν συναμεταξύ τους
παίρνουν τό φόρο ἀπ' τό φτωχό
τόν κάνουν δάνειο κρατικό
κεφάλαιο ἐφοπλιστικό
κεφάλαιο βιομηχανικό.

Ὁ πλούσιος πλουσιότερος
καί ὁ φτωχός φτωχότερος
ἡ ἀγροτιά κι ἡ ἐργατιά
τό δρόμο παίρνουν τοῦ βοριᾶ
γιά προκοπή στήν ξενιτιά
κι ἕνας σοφός δοξολογᾶ.

ΣΟΦΟΣ:
«Ἡ μετανάστευσις εἶναι
εὐλογία διά τόν τόπον...»

ΤΡΑΓΟΥΔΙ:
Σάν Ἕλληνες περήφανοι
σάν Εὐρωπαῖοι ἐλεύθεροι
σάν κράτος συνεταιρικό
στό ΝΑΤΟ μέλος ἐκλεκτό
ἀπό τόν προϋπολογισμό
τό πιό μεγάλο μερδικό
τό δίνουμε γιά τό στρατό
κι εἴμαστε κράτος δυνατό
σ' ἐχθρούς καί φίλους σεβαστό
κι ἀκοῦμε κεῖνο τό σοφό
νά λέει σ' ἕνα Ἀμερικανό:

ΣΟΦΟΣ:
Κύριε Πρόεδρε τῆς ἀμερικανικῆς
βιομηχανίας ραπτομηχανῶν Σίγγερ:
«ΙΔΟΥ Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΣΑΣ».

ΤΡΑΓΟΥΔΙ:
Τό σύστημα ἔχει ὀργανωθεῖ
κι ὁ λαός φακελωθεῖ
οἱ σύντροφοι ἐκτελεστεῖ
οἱ πλάκες ἔχουνε πλυθεῖ.

Τό σύστημα ἔχει ὀργανωθεῖ
καί τά προβλήματα λυθεῖ
οἱ σύντροφοι ἐκτελεστεῖ
οἱ πλάκες ἔχουνε πλυθεῖ.

ΛΑΧΤΑΡΗΣΑ ΜΙΑ ΧΩΡΑ

Λαχτάρησα μιά χώρα, γυρεύω ἕνα νησί
πού οἱ ἄνθρωποι νά λένε ὅ,τι μοῦ λές κι ἐσύ.
Βροχούλα στά μαλλιά σου στά μάτια ἡ χαραυγή
φωνή πού σέ θηλάζει μιά μάνα ὑπομονή.
Νά σπείρω ἕνα χωράφι καί κάθε πρωϊνό
πόση ζωή ἔχει πάρει νά βγαίνω νά μετρῶ.
Θέλω νά σέ κρατήσω θέλω νά σ' ἀγαπῶ
γιά ὅσα ἔχω σωπάσει νά σκύψω νά σοῦ πῶ.
Καί σά θά μεγαλώσεις τό λάδι ἀπ' τήν ἐλιά
ἴσια νά τό μοιράζεις στά δώδεκα παιδιά.
Νά ρίξουν ἕνα γέλιο νά πάει ὥς τήν πηγή
νά σηκωθοῦν οἱ μέρες πού καρτεροῦν ἐκεῖ.
Βροχούλα στά μαλλιά σου στά μάτια ἡ χαραυγή
φωνή πού σέ θηλάζει μιά μάνα ὑπομονή.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΛΕΚΟ ΠΑΝΑΓΟΥΛΗ

(Μίκη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
1976, Αθήνα.
Ηχογράφηση:
1975, Γιώργος Νταλάρας
MINOS (δίσκος 45 στροφών).

ΕΚΕΙΝΟΣ ΗΤΑΝ ΜΟΝΟΣ

Ἐκεῖνος ἦταν μόνος μές στά πλήθη
Ἐκεῖνος ἦταν μόνος στό κελί
γι' αὐτόν ἀργά τραγούδησες
πολύ ἀργά, πολύ ἀργά.

Ἐκεῖνος δέν ἀκούει τή φωνή σου
ἡ ἀγάπη σου εἶναι νεκρή γι' αὐτόν
εἶναι νεκρά τά λόγια κι οἱ λυγμοί σου
ἀργά ἡ μνήμη, ἀργά καί τό φιλί σου
πολύ ἀργά, πολύ ἀργά.

Ἐκεῖνος ἦταν ἤρεμος κι ὡραῖος
ἐκεῖνος ἦταν μόνος κι ὀρφανός
ἐκεῖνος ἦταν δίκαιος
κι ἀπέραντος σάν οὐρανός.

Κι ἐσύ φωνάζεις τώρα τ' ὄνομά του
στό αἷμα του ὁρκίζεσαι μ' ὀργή
περίμενες τήν ὥρα τοῦ θανάτου
σάν τή βροχή μᾶς φεύγει τώρα τό παιδί
σάν τή βροχή, σάν τή βροχή.

ΚΟΚΚΙΝΟ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟ

Κάθε πρωί ξεκινούσαμε νά πᾶμε στή δουλειά
στό λεωφορεῖο γελούσαμε, εἴμαστε δυό παιδιά.

Κόκκινο τριαντάφυλλο, κόκκινο τό δειλινό.

Κάποιο πρωί γιά τόν πόλεμο κινήσαμε μαζί
ὅλοι μαζί τραγουδούσαμε, παλεύαμε μαζί.

Μέσα στό Μάη σκοτώθηκες τό αἷμα σου μαβί
ἔβαψε μαῦρο τόν οὐρανό, κόκκινο τόν καιρό.

Μαζί σου τώρα σκοτώθηκαν ὄνειρα, ἰδανικά
γίναμε ὅλοι φαντάσματα, ζοῦμε συμβατικά.

Τώρα οἱ σημαῖες γενήκανε εἴδη ἐμπορικά
εἶναι τά ὄνειρα ἀγαθά καταναλωτικά.

φ. 1.

ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ

Σύνθεση:
Ἀνάμεσα 1943 - 1975
Ἠχογράφηση:
1976, Βασίλης Παπακωνσταντίνου,
Ἠχολήπτης ὁ Γιάννης Σμυρναῖος
MINOS.

ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ
(ΘΑΛΑΣΣΕΣ ΜΑΣ ΖΩΝΟΥΝ)
(Μίκη Θεοδωράκη - 1947, Ἰκαρία)

Θάλασσες μᾶς ζώνουν
κύματα μᾶς κλειοῦν
σ' ἄγριους βράχους πάνω
τά νιάτα μας φρουροῦν.

Στεῖλαν τοῦ λαοῦ μας
τ' ἄξια τά παιδιά
γιά νά τά λυγίσουν
σέ δεσμά βαριά.

Στῶν φρουρῶν τό πεῖσμα
θά σταθοῦμε ὀρθοί
στίς καρδιές ἀτσάλι
φλόγα στήν ψυχή.

Μάνα μή στενάζεις
μάνα μή θρηνεῖς
τώρα πέφτουν οἱ θρόνοι
καί τραντάζει ἡ γῆς.

Ἡ αὐγή χαράζει
πάνω στά βουνά
ὁ ἐχθρός λουφάζει
φτάνει ἡ λευτεριά.

Χτυπᾶτε τους ἀδέλφια
χτυπᾶτε δυνατά
σάν χτυπάει ὁ Μάρκος
σειέται γῆ στεριά.

ΧΤΥΠΑ ΧΤΥΠΑ
(Μίκη Θεοδωράκη - 1947, Μακρόνησος)

Τά πλοῖα προσμένουν κρυφά στά σκοτάδια
δεμένα σέ κάποια ἀκτή μυστική
καμιόνια μέ φάρους σβησμένους γεμάτα
συντρόφους πιστούς
γλιστροῦν μές στήν πόλη πού τώρα σφαδάζει
στά νύχια τῶν ἐχθρῶν τοῦ λαοῦ.

Χτύπα χτύπα τό στῆθος π' ἀνάβει
χτύπα χτύπα τό νοῦ πού φωτᾶ
στά χτυπήματα θεριεύουν οἱ σκλάβοι
κάτω μᾶς σπρώχνεις μά πᾶμε ψηλά.

Τά πλοῖα στά βράχια σκορποῦν τούς συντρόφους
τούς ζώνουν σάν φίδια φρουροί τρομεροί
μά κεῖνοι ψηλά τό κεφάλι, ψηλά ἡ σημαία προχωρεῖ,
παιδιά τοῦ λαοῦ τιμημένα γνωρίζουν
πώς πλάθουν τήν καινούρια ζωή.

Ο ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΕΛΑΝ
(*Πάνου Λαμψίδη - 1943*)

'Απ' τήν 'Αντίκαιρα προβάλλει ὁ Ζαχαριᾶς
καί ξεμακραίνει τό ἐλανίτικο καράβι
θαλασσομάχοι ἐμεῖς τῆς λευτεριᾶς
ἀπ' τήν 'Αντίκαιρα προβάλλει ὁ Ζαχαριᾶς.

Ἔγια μόλα ἔγια λέσα
μπρός θαλασσομάχοι ἐμεῖς τῆς λευτεριᾶς.

Μεσοπελάγου ἀρμενίζουμε μεμιᾶς
ὅμοια μπουρλότο ἡ ψυχή φωτᾶ κι ἀνάβει
καθώς προβάλλει τό λιμάνι τῆς Ἰτιᾶς
μεσοπελάγου ἀρμενίζουμε μέ μιᾶς.

Στό Γαλαξίδι οἱ Ἐλανίτες μέσα
κι ἡ καμπάνα γλυκόηχα νά χτυπάει
ἔγια μόλα παιδιά, ἔγια λέσα
στό Γαλαξίδι οἱ Ἐλανίτες μέσα.

ΕΛ ΖΑΑΤΑΡ
(*Γιάννη Νεγρεπόντη - 1975*)

Ὅταν τή νύχτα κρυώνω
κάνω μιά προσευχή
νά μήν εἶναι οἱ νύχτες
παγερές στό Ἔλ Ζαατάρ.

Δέν κρυώνουν ἐκεῖνοι
πού ποτέ δέν ρωτοῦν
καί γιά μάρκα ἤ δολάρια
μακελειό ξεκινοῦν.

Ὅταν τή νύχτα πεινάω
κάνω μιά προσευχή
νά μήν εἶναι οἱ νύχτες
παγερές στό Ἔλ Ζαατάρ.

Ἕως πότε Θεέ μου
τό κακό θά κρατᾶ
γιά δολάρια ἤ μάρκα
μακελειό στά Ἔλ Ζαατάρ.

ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ
(*Γιάννη Νεγρεπόντη - 1975*)

Μετά ἀπό τέτοια ἀπουσία μακριά
σάν ἕνας ξένος στήν παλιά μου γειτονιά
ἄγνωστα πρόσωπα γεμίσανε τά σπίτια
στό δρόμο παίζουν ἄγνωστα παιδιά.

Μήν πεῖς ποτέ
πώς εἶναι ἀργά νά ξαναρχίσεις
πώς ξέκοψες μήν πεῖς ἀπ' τή ζωή
ὅταν ὑπάρχουν τόσοι γύρω πού μαζί τους
τόν κόσμο ἀπ' τήν ἀρχή νά ξαναχτίσεις.

Εἶναι λοιπόν τόσα πολλά εἴκοσι χρόνια
σέ μένα φαίνεται σά νά 'ταν μόλις χτές
ἔτσι πού τή ζωή μου ἔχω ξοδέψει
στά ξερονήσια καί στίς φυλακές.

ΕΦΤΑΣΕΣ ΑΡΓΑ
(*Μανόλη 'Αναγνωστάκη - 1973*)

Ἔφτασες ἀργά σοῦ πῆρε ἄλλος τή θέση
ἔφτασες ἀργά σέ βγάλαν ἀπ' τή μέση

δέν σοῦ φταίει κανείς, ἐπέρασε ὁ καιρός σου
δέν σοῦ φταίει κανείς, λάθος ἦτανε δικό σου

ἄργησες πολύ καί τό 'χασες τό τραῖνο
ἄργησες πολύ δέν σέ περιμένω.

ΔΕΝ ΕΦΤΑΙΓΕΝ Ο ΙΔΙΟΣ
(*Μανόλη 'Αναγνωστάκη - 1973*)

Δέν ἔφταιγεν ὁ ἴδιος, τόσος ἦτανε
ἡ ἐποχή, τά βάρη, οἱ συνθῆκες
κι ἄλλοι τήν πάθανε πού τότε εἶπαν τό ναί
καί δέν ἀκούσανε τῶν παλιῶν τίς ὑποθῆκες.

Τάχα ἡ θέλησή σου λίγη
τάχα ὁ πόνος σου μεγάλος
ἡ ζημιά ἦτανε στό ζύγι
πάντα φταίει κάποιος ἄλλος.

Καλά καλά ποιό εἶναι τό κέρδος, ποιά ἡ ζημιά
ποιός νά τό πεῖ δέν ξέρει
τό βέβαιο ἦτανε πώς κάτι δέν πῆγε καλά
δέν ἔφτασε ὅπου ὀνειρεύτηκε τό χέρι.

Δέν ἔφταιγεν ὁ ἴδιος, τόσος ἦτανε
κι οἱ ἄνθρωποι γεμάτοι εἶναι τώρα ἀπαιτήσεις
ἀφοῦ σήμερα δέ θά 'λεγε τό ἴδιο τό ναί
τώρα περίσσεψαν ἡ σύνεση κι ἡ κρίση.

ΚΑΘΕ ΠΡΩΙ
(*Μανόλη Ἀναγνωστάκη - 1973*)

Κάθε πρωί καταργοῦμε τά ὄνειρα
χτίζουμε μέ περίσκεψη τά λόγια
τά ροῦχα μας εἶναι μιά φωλιά ἀπό σίδερο
κάθε πρωί χαιρετᾶμε τούς χτεσινούς φίλους.

Οἱ νύχτες μεγαλώνουν σάν ἁρμόνικες
ἦχοι, καημοί, πεθαμένα φιλιά
ἀσήμαντες ἀπαριθμήσεις, τίποτα, τίποτα.

Λέξεις μόνο γιά τούς ἄλλους
μά ποῦ τελειώνει ἡ μοναξιά...

ΗΤΑΝΕ ΝΕΟΙ ΗΤΑΝ ΠΑΙΔΙΑ
(*Μανόλη Ἀναγνωστάκη - 1973*)

Οἱ δρόμοι ἦταν σκοτεινοί καί λασπωμένοι
τό πιάτο στό τραπέζι λιγοστό
τό φιλί στό κατώφλι ἦταν κλεφτό
καί ἔρωτες μέσα στίς καρδοῦλες κλειδωμένοι.

Ἤτανε νέοι ἦταν παιδιά
καί ἔτυχε νά 'ναι καί καλή σοδειά.

Τά βράδια ξενυχτοῦσαν στά ὑπόγεια
καί σβάρνα ὁλημερίς στίς γειτονιές.
Ἄ, τά σοκάκια ἐκεῖνα κι οἱ γωνιές
σφιχτά πού φύλαξαν τά τίμια τά λόγια.

Δέν ξέρανε πατέρα, μάνα, σπίτι
ἕναν δέν δίναν γιά τό σήμερα παρά
δέν ρίχνανε δραχμές στόν κουμπαρά
δέν κράταγαν μεζούρα καί διαβήτη.

ΜΟΥ ΜΙΛΑΤΕ ΓΙΑ ΚΕΙΝΟΝ
(*Τάσου Λειβαδίτη - 1975*)

Πῶς νά μέ νιώσετε ὅλοι ἐσεῖς
τί ξέρετε γιά κεῖνον
κι ἔτσι θαρρεῖτε εὔκολα
μπορῶ νά τόν ξεχάσω
μοῦ μιλᾶτε γιά κεῖνον
σάν νά ἦτανε κάποιος
ὅπως ὅλοι ἐμεῖς
κάποιος μέσα στό πλῆθος.

Ἔφευγε κι ἤξερε γιά ποῦ
κι ὅμως χαμογελοῦσε
τί τόν περίμενε ἤξερε
κι ὅμως χαμογελοῦσε
μοῦ μιλᾶτε γιά κεῖνον
σάν νά πήγαινε κάπου
ὅπως ὅλοι ἐμεῖς
κάπου σάν κάθε μέρα.

Πῶς νά μέ νιώσετε ὅλοι ἐσεῖς
τί ξέρετε γιά κεῖνον
ἤξερε γιά ποῦ πήγαινε
κι ὅμως χαμογελοῦσε
μοῦ μιλᾶτε γιά κεῖνον
σάν νά ἦτανε κάποιος
ὅπως ὅλοι ἐμεῖς
κάποιος μέσα στό πλῆθος.

ΕΡΩΤΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ
(ΜΗ ΧΑΝΕΙΣ ΤΟ ΘΑΡΡΟΣ ΣΟΥ)
(*Τάσου Λειβαδίτη - 1975*)

Μή χάνεις τό θάρρος σου
ἐμεῖς πάντα τό ξέραμε
πώς δέν χωράει
μέσα στούς τέσσερις τοίχους
τό μεγάλο μας ὄνειρο.

Ἐμᾶς τά σπίτια μας εἶναι ὅλοι οἱ δρόμοι
πού στά σπλάχνα τους κοιμοῦνται
τόσοι σκοτωμένοι.

Θά θυμᾶμαι πάντοτε τά φιλιά σου
πού κελαηδοῦσαν σάν πουλιά
θά θυμᾶμαι τά μάτια σου
φλογερά καί μεγάλα
σάν δυό νύχτες ἔρωτα
μέσα στόν ἄγριο πόλεμο.

ΤΑ ΛΥΡΙΚΑ

(Τάσου Λειβαδίτη)

Σύνθεση:
1976, Ἀθήνα.
Ζωντανή ἠχογράφηση στόν Β΄ Μουσικό Αὔγουστο τό 1977 μέ τούς μουσικούς: Βασίλη Τενίδη (κιθάρα), Σωτήρη Ταχιάτη (βιολοντσέλο), Ἀνδρέα Ροδουσάκη (κοντραμπάσο), Γιώργο Θεοδωράκη (κρουστά), Ἀλεξάνδρα Παπαστεφάνου (πιάνο).
Τραγουδᾶ ὁ Μίκης Θεοδωράκης.
MINOS, 1978.
1977, Μίκης Θεοδωράκης, Galata (France).
1978, Milva, Metronome (Allemagne)

ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ ΑΝΟΙΓΩ ΤΟ ΒΡΑΔΥ

Τήν πόρτα ἀνοίγω τό βράδυ,
τή λάμπα κρατῶ ψηλά,
νά δοῦνε τῆς γῆς οἱ θλιμμένοι,
νά 'ρθοῦνε, νά βροῦν συντροφιά.

Νά βροῦνε στρωμένο τραπέζι,
σταμνί γιά νά πιεῖ ὁ καημός
κι ἀνάμεσά μας θά στέκει
ὁ πόνος, τοῦ κόσμου ἀδελφός.

Νά βροῦνε γωνιά ν' ἀκουμπήσουν,
σκαμνί γιά νά κάτσει ὁ τυφλός
κι ἐκεῖ καθώς θά μιλᾶμε
θά 'ρθεῖ συντροφιά κι ὁ Χριστός.

ΧΑΘΗΚΑΝΕ

Χαθήκανε τόσο νωρίς
μικραδέλφια τῆς βροχῆς
έφτά φορές κι ἄν σκοτωθοῦν
δεκαεφτά θ' ἀναστηθοῦν.

Γενιά μου δάκρυ καί καημός
ἐμπρός σημαία καί Χριστός
τροφή στή λησμονιά
τό αἷμα σας, καλά παιδιά,
καί τώρα καί ξανά.

Χαμένη γενιά τραγουδᾶς.
Χαμένη γενιά ποῦ μέ πᾶς;

Ο ΑΓΕΡΑΣ ΛΕΕΙ ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Ὁ ἀγέρας λέει μιά προσευχή
στήν πόρτα τοῦ φτωχοῦ ληστή,
καημός, βροχή
νά πιεῖς νά ξεδιψάσεις.

Ἀρχάγγελος μέ τό σπαθί
πουλάει λαχεῖα ἕνα παιδί,
καημός, φτερά
ἀντίκρυ νά περάσεις.

Ἡ νύχτα πίνει μοναχή
στό καπηλειό τοῦ Γιακουμῆ,
καημός, σκαλί
νά γείρεις νά ξεχάσεις.

ΔΕΙΛΙΝΟ ΤΗΣ ΕΡΗΜΙΑΣ

Δειλινό τῆς ἐρημιᾶς,
πολιτεία ποῦ μέ πᾶς,
μές στούς δρόμους
ἀρχαῖος λυγμός.

Ἀγόρι ἀπ' τόν Ἀρδηττό
κορίτσι ἀπ' τόν οὐρανό
αἷμα στάζει ὁ καημός
μενεξέδες ρίχνει στό φῶς.

Μή ρωτᾶς τόν καιρό
κρατάει τό μυστικό
μιά μέρα θά σ' τό πῶ.

ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ

Στό κατώφλι τῶν καιρῶν
γνέθουν οἱ μητέρες τήν ἐλπίδα,
καί πρίν γνωρίσουν τά φιλιά
φεύγουν τά παιδιά
καί γίνονται ἄντρες στά βουνά
καί τά κορίτσια π' ἀγαποῦν
τή Γκουέρνικα κεντοῦν.

Ἅγια εἶναι ἡ λευτεριά
κι ὁ καημός τοῦ κόσμου σημαία πλατιά
τή σκιά χαιρετᾶ τοῦ Τσέ Γκουεβάρα,
εἶναι ὁ δρόμος μακρινός
πᾶμε γιά τή μάχη
κι ἴσως νά 'σαι, μάνα,
αὔριο μονάχη.

ΜΕΣ ΣΤΗ ΒΡΟΧΗ

Μές στή βροχή, τή νύχτα ἀργά, περπατοῦν
αὐτοί πού μουσική πουλοῦν,
φοροῦν φτωχά καπέλα σταχτιά,
στά χέρια τά βιολιά
σάν τά νεκρά παιδιά.

Μές στό σταθμό, καμιά φορά, σταματοῦν
μακριά στό πουθενά κοιτοῦν,
γι' αὐτούς τά τραῖνα δέν ξεκινοῦν
καί πᾶνε πρός τά κεῖ
πού κλαίει ἡ μουσική.

ΣΤΑ ΛΙΜΑΝΙΑ ΤΑ ΜΑΚΡΙΝΑ

Στά λιμάνια τά μακρινά
χαθήκανε έφτά παιδιά,
μά ή καρδιά τους συχνά γυρνᾶ
στή γειτονιά τους τήν παλιά.

Ἦταν τότε μιά συντροφιά
πού τρέλαινε κάθε γωνιά,
μά τό βράδυ πλατιά πανιά
ἀνοίγαν κι ἔφευγαν μακριά.

Κι ἕνας ἕνας πᾶνε κι οἱ ἑφτά
σκορπίσανε στήν ξενιτιά,
μά ὁ καημός τους πικρά ρωτᾶ
ὑπάρχει πάντα ἡ γειτονιά;

Στά λιμάνια τά μακρινά
θαμμένοι τώρα κι οἱ ἑφτά,
μά τό βράδυ πλατιά πανιά
θ' ἀνοίγουν πάντα τά παιδιά.

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΘΑ Σ' ΤΟ ΠΩ

Μιά μέρα θά σ' τό πῶ
τό μαῦρο παραμύθι ἐκεῖνο,
τό μαῦρο μυστικό
πού κλαίει μές στ' ἄσπρο κρίνο.
Κι ὤ! τότε, τότε..

Ποιός εἶναι μή ρωτᾶς
αὐτός πού στέκει ἐκεῖ στή δύση,
πολύ νά μ' ἀγαπᾶς
αὐτός θά μᾶς χωρίσει.
Κι ὤ! τότε, τότε..

ΣΕ ΔΡΟΜΟΥΣ ΜΑΚΡΙΝΟΥΣ

Σέ δρόμους μακρινούς
τήν τύχη πουλᾶνε,
μονάχοι καί πᾶνε.
Ἡ μέρα τούς πονᾶ
μά ἡ νύχτα τούς θυμᾶται,
ποιοί νά 'ναι, νά 'ναι
ποιοί νά 'ναι...

Σέ πόλεις σκοτεινές
σάν ἴσκιοι διαβαίνουν
καί φεύγουν καί μένουν.
Στά χέρια τους τ' ἀχνά
ὁ θάνατος κοιμᾶται
ποιοί νά 'ναι, νά 'ναι
ποιοί νά 'ναι...

ΔΡΟΜΟΙ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΑ

Δρόμοι πού χάθηκα
γωνιές πού στάθηκα
δάκρυα πού πίστεψα
παιχνίδια στό νερό.
Πικρό τό βράδυ φτάνει.

Νύχτες πού ἔκλαψα
γέφυρες πού ἔκαψα
ἄστρα π' ἀγάπησα
ποῦ πάω καί τί θά βρῶ.
Πικρό τό βράδυ φτάνει.

Λόγια πού ξέχασα
φίλοι πού ἔχασα
καημέ μεγάλε μου
ἄς πᾶμε τώρα οἱ δυό.
Πικρό τό βράδυ φτάνει.

ΠΑΙΔΙ ΔΕ ΜΙΛΑΣ

Παιδί δέ μιλᾶς
τώρα δέ ρωτᾶς
πόσα ἄστρα ἔχει ὁ οὐρανός
δέ μέ ρωτᾶς.

Ποῦ πηγαίνουν τά πουλιά
δέ ρωτᾶς
τίς πέτρες ἄν τίς πονᾶ ὁ βοριάς
δέ ρωτᾶς
δέ ρωτᾶς.

Στό δρόμο τώρα πού 'χεις πάρει
θά σοῦ μάθει πολλά
τό φεγγάρι.

ΜΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ

Μές στόν κάμπο, καμιά φορά,
τό τραῖνο σταματᾶ,
μπροστά σά φάντασμα ὀρθός
στίς γραμμές εἶναι κάποιος τρελός
κοιτάζει καί χαμογελᾶ
καί πάλι τό τραῖνο κυλᾶ
ζωή μου, πῆγες χαμένη.

Μές στή νύχτα, καμιά φορά,
κάποιος σέ σταματᾶ,
ἐκεῖ σά φάντασμα χλωμός
ὁ παλιός σου στέκει ἑαυτός,
μέ πίκρα τώρα σέ κοιτᾶ
καί τέλος κι αὐτός προσπερνᾶ
ζωή μου, πῆγες χαμένη.

ΗΤΑΝ ΚΑΠΟΤΕ ΔΥΟ ΦΙΛΟΙ (*)

Ἤταν κάποτε δυό φίλοι
σάν ἀρχάγγελοι κι οἱ δυό
κι ἀπ' τῶν κοριτσιῶν τά χείλη
ἐθερίζαν τόν ἀνθό.

Τέτοια λεβεντιά δέν ξανάδαν πιά
μέ τά ὄνειρά τους ὑψῶναν κάστρα
σέ δώδεκα χωριά.

Κι ὅταν ἄνοιξ' ἡ πατρίδα
τίς σημαῖες της πλατιά
καί οἱ δυό γιά τήν ἐλπίδα
σκοτωθῆκαν στά βουνά.

Μά κάθε βραδιά ὄρθιοι στήν πλαγιά
μέ τό θάνατό τους ὑψώνουν κάστρα
ἀρχάγγελοι ξανά.

(*) Τό τραγούδι συμπεριλήφθηκε ἕνα χρόνο ἀργότερα καί στό δίσκο ΟΚΤΩΒΡΗΣ '78.

ΘΥΜΗΣΟΥ ΤΟ ΜΑΝΩΛΙΟ

Θυμήσου τόν Μανωλιό πού στό σχολειό
ἀρβύλες φοροῦσε ξένες, νούμερα δυό
ξερό ψωμί στή βροχή
καί ποῦ θά βγεῖ.

Θυμήσου τόν Μανωλιό
ὁ πρῶτος πού ἀνέβη ἀντάρτης
βρῆκε βόλι πικρό
ἄχ, Φλεβάρη καιρό,
καί πιά δέ μᾶς ξανάρθε ὁ Μάρτης.

Θυμήσου καί τό Θωμά
πού τά μυαλά τά 'χε χαμένα λίγο
καί στά βουνά τήν Παναγιά
στά χιόνια εἶδε συχνά.

Θυμήσου καί τό Θωμά
δυό τραῖνα καίει καί πάει
σ' ὅλα πλάι τά χωριά
εἶδαν τήν Παναγιά
τήν εἶδαν νά περνάει.

ΜΟΙΡΟΛΟΪ ΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ

Μοιρολόι τῆς βροχῆς
βράδυ Κυριακῆς,
ποῦ πηγαίνεις μονάχος
οὔτε πόρτα νά μπεῖς,
πέτρα νά σταθεῖς
κι ὅπου πᾶς, χλομό παιδί,
ὁ καημός σου στή γωνιά
σέ καρτερεῖ.

Παλικάρι χλομό
μές στό καπηλειό
ἀπομείναμε οἱ δυό μας,
ὁ καημός σου βραχνάς
πάψε νά πονᾶς
ἡ ζωή γοργά περνᾶ
δυό κρασιά, δυό στεναγμοί
κι ἔχε γειά.

Παλικάρι χλομό
σέ ηὗρανε νεκρό
στό παλιό σταυροδρόμι,
μοιρολόι ἡ βροχή
μαῦρα πού ἀντηχεῖ
στό καλό, χλομό παιδί,
σάν τή μάγισσα
σέ πῆρε ἡ Κυριακή.

ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΔΡΟΜΟΙ ΣΚΟΤΕΙΝΟΙ

Τοῦ κόσμου δρόμοι σκοτεινοί
μπροστά στήν πόρτα μας περνᾶνε
τῆς νύχτας παιδιά μές στή φωτιά
κινοῦν καί πᾶνε.

Φυλαχτό κρατοῦν ἕνα ἄστρο, δυό φιλιά,
καί τό βόλι ἄς ἔρθει στήν καρδιά,
σημαῖες στό βάθος προχωροῦν,
φεύγω, μάνα, ἔχε γειά - ἔχε γειά.

Κι ἄν στή μάχη πέσω, μήν ξεχνᾶς,
γνέθε, μάνα, σά νά πολεμᾶς.

ΟΚΤΩΒΡΗΣ '78

(Τάσου Λειβαδίτη, Δημήτρη Χριστοδούλου,
Λευτέρη Παπαδόπουλου, Γιάννη Θεοδωράκη,
Έρρίκου Θαλασσινοῦ)

Σύνθεση:
1976, Ἀθήνα.
Ἠχογράφηση:
1978, Γρηγόρης Μπιθικώτσης
Studio Columbia, EMI.

ΒΓΑΛΕ ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΠΑΝΙΑ
(*Γιάννη Θεοδωράκη*)

Πέτα τό καμάκι χτύπα πάνω στήν πληγή
κοίτα καί ἕνας ἄλλος κόκκινο ἔχει τό σπαθί
πέτα τό καμάκι πέτα τό φαρμάκι
μή φοβᾶσαι πού μιλῶ
πέτα τό κορμί σου, πέτα τήν ψυχή σου
καί ἔλα κάτι νά σοῦ πῶ.

Βγάλε τά μαῦρα πανιά
κράτα τό χέρι μου σφιχτά
κι ἄν μᾶς καρφώνουνε
καί μᾶς σταυρώνουνε
καί μᾶς ματώνουν τήν καρδιά.

Τά πικρά μου μάτια, τό πικρό μου τό μυαλό
πέλαγο μεγάλο, πέλαγο ἀλαργινό
παίρνεις τή ζωή μου, παίρνεις τή φωνή μου
στήν ἀγάπη τήν παλιά
ὅμως ἡ καρδιά μου εἶναι σάν τά κάστρα
κι ὅλο σάν πουλί πετᾶ.

Ο ΧΑΡΟΣ ΝΥΧΤΟΠΕΡΠΑΤΕΙ
(*Ἐρρίκου Θαλασσινοῦ*)

Ὁ χάρος νυχτοπερπατεῖ καβάλα στό φεγγάρι
κι ἔχει σπαθί στή μέση του καί πάει στό παλικάρι.
Βαριά τήν πόρτα χτύπησε καί σείστηκε τό δῶμα
πέσαν τ' ἀστέρια ἀπ' τή σκεπή καί τά πουλιά στό χῶμα.

Πέφτει κι ὁ νιός κατάχαμα σάν μῆλο μαραμένο
καί δίπλωσε τό μπόι του τό μαργαριταρένιο.
Βοτάνι φέρνει ἡ μάνα σου, νερό ἡ ἀδελφή σου
καί τά ξανθά μαλλάκια της ἡ ἀγαπητική σου.
Στά πόδια τό βασιλικό, δάκρυα στό κεφάλι
καί τῆς καλῆς του τά μαλλιά τοῦ βάζουν προσκεφάλι.

ΜΕΛΑΧΡΙΝΟ ΠΑΙΔΙ
(*Γιάννη Θεοδωράκη*)

Ἔχω ἕνα βουνό μέσα στό κεφάλι
ἕναν ποταμό ἔχω στό μυαλό
θάλασσες καί κύματα θερία
στήν καρδιά μου μέσα πάντα ζῶ.

Κι ἕνα μελαχρινό παιδί
μέ λάβαρο καί μέ σπαθί
μές στό αἷμα μου τό 'χω θαμμένο.

Ἔχω ἕναν καημό μέσα στό κεφάλι
ἔχω μιά φωτιά μέσα στήν καρδιά
πέλαγο ἡ ἀγάπη μου μεγάλη
τό μεράκι θάλασσα πλατιά.

Κι ἕνα μελαχρινό παιδί
μέ λάβαρο καί μέ σπαθί
μές στό αἷμα μου τό 'χω θαμμένο.

ΤΑ ΝΕΑΡΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ
(*Τάσου Λειβαδίτη*)

Τά νεαρά ζευγάρια σάν ἀστέρια
σ' ὀμορφαίνουν μαύρη πολιτεία
γιά μιά στιγμή κρατιοῦντ' ἀπό τά χέρια
σκοτώνονται στήν ἄλλη γωνία.

Παιδιά καί τόν ἀντέξατε τόν δύσκολο καιρό
δέν ἔχει ὁ ἔρωτας ἀρχή κι ὁ κόσμος τελειωμό.

Στό δρόμο περπατοῦνε ἀγκαλιασμένοι,
κρυφομιλοῦνε σέ κάποιο καφενεῖο
κι ὅλοι οἱ νεκροί εἶναι πάλι ἀναστημένοι
σάν γονατίζουν στό Πολυτεχνεῖο.

ΝΥΧΤΑ
(*Δημήτρη Χριστοδούλου*)

Ἀπόψε σέ περίμενα καί ζήταγα ἀπ' τ' ἀστέρια
νά 'ρθουν νά σ' ἀγκαλιάσουνε σάν τά πικρά μου χέρια.

Ὁ οὐρανός εἶναι μικρός, χώρισ' ἀπ' τό φεγγάρι
χωρίς ἀστέρι κι ὄνειρο πού ἡ νύχτα τό 'χει πάρει.

Ἀπόψε σέ περίμενα καημέ μου πού 'χεις φύγει
ἡ νύχτα πού 'μεινε ὀρφανή μέ τήν πληγή μου σμίγει.

ΜΠΗΚΕ Ο ΧΑΡΟΣ ΣΤΟ ΚΕΛΙ
(*Λευτέρη Παπαδόπουλου*)

Μπῆκε ὁ χάρος στό κελί
μπῆκε γιά νά μέ πάρει
κι ἔκλαιγε ἕνα φτωχό πουλί
γιά νά μοῦ δώσουν χάρη.

Κι ἔλαμψ' ὁ ἥλιος τό πρωί
ὅταν μέ βρῆκε ὁ πόνος
ἄχ! μόνος μπαίνεις στή ζωή
καί ξαναφεύγεις μόνος.

Χάραζ' ἡ μέρα λουλακιά
καί μέ πετροβολοῦσες.
Μάνα καλή, μάνα γλυκιά
αὐτή τήν ὥρα ποῦ 'σαι;

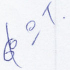

ΤΑΞΙΔΙ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ

Ηχογράφηση:
1978, Μαργαρίτα Ζορμπαλά,
Λάκης Καρνέζης (μπουζούκι)
ΛΥΡΑ.

ΜΕΝΕΞΕΔΕΝΙΑ ΤΑ ΒΟΥΝΑ
(*Γιάννη Θεοδωράκη - 1976, 'Αθήνα*)

Μενεξεδένια ἦταν τά βουνά
μενεξεδένια τά φιλιά
μενεξεδένια ἦταν τά μάτια σου
κατάμαυρη εἶναι ἡ μοναξιά.

Τό τραῖνο αὐτό πού σέ ξερίζωσε
μοῦ σχίζει πάντα τήν καρδιά
τό σφύριγμά του εἶναι γιά μέ λυγμός
τό πέρασμά του εἶναι καημός.

Ἤμουν γιά σένα ὁ διαβάτης πού περνᾶ
ἤσουν γιά μένα τό νερό καί ἡ φωτιά.

Σέ κράτησα μέσα στά χέρια μου
σά νά 'σουνα μικρό πουλί
μέ τήν αὐγή γλυκοκελάηδησες
τό δειλινό εἶχες χαθεῖ.

Κι ἐγώ στά δάση τώρα τριγυρνῶ
μετρῶ τά κίτρινα κλαδιά
μετρῶ τά φύλλα πού ξεράθηκαν
τήν ἄμετρη μετρῶ ἐρημιά.

ΑΝΑΤΟΛΗ ΣΕ ΛΕΓΑΝΕ
(*Μίκη Θεοδωράκη - 1976, 'Αθήνα*)

Ἦρθες στ' ὄνειρό μου, ἄστατο πουλί
μέσα στό σκοτάδι ἡ ἀνατολή
μέσα στό σκοτάδι ἡ ἀνατολή
ἦρθες στ' ὄνειρό μου, ἄστατο πουλί.

'Ανατολή σέ λέγανε
κι ἀγγέλοι σέ νταντεύανε
κι ἀγγέλοι σέ νταντεύανε
'Ανατολή σέ λέγανε.

Σ' ἅπλωσα τό χέρι μοῦ 'πες δέν μπορῶ
θέλω νά πετάξω σ' ἄλλον οὐρανό
θέλω νά πετάξω σ' ἄλλον οὐρανό
σ' ἅπλωσα τό χέρι μοῦ 'πες δέν μπορῶ.

Τή δική μου ἀγάπη δέν τήν ἐκτιμᾶς
στά ψηλά μπαλκόνια πρόθυμα πετᾶς
στά ψηλά μπαλκόνια πρόθυμα πετᾶς
τή δική μου ἀγάπη δέν τήν ἐκτιμάς.

ΕΚΕΙ ΣΤΗΝ ΞΕΝΙΤΙΑ ΠΟΥ ΖΕΙΣ
(*Νίκου Μπότσαρη -1970, Ὠρωπός*)

Ἐκεῖ στήν ξενιτιά πού ζεῖς
δέν θέλω νά λυπᾶσαι
ρίξε μιά πέτρα στό γιαλό
πάλι κοντά μου θά 'σαι.

Βάλε φωνή γιά ν' ἀκουστεῖ
ν' ἀνθίσει τ' ὄνειρό σου
ρίξε στόν οὐρανό ματιά
νά σμίξω μέ τό φῶς σου.

Δῶσε στό γλάρο μήνυμα
νά 'ρθει νά μοῦ τό φέρει
ν' ἀναγαλλιάσει ἡ καρδιά
στή μαύρη νύχτα ἀστέρι.

ΝΥΧΤΑ ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ
(*Γιάννη Θεοδωράκη - 1976, 'Αθήνα*)

Ξάφνου μέσα στό σκοτάδι ἄναψε ἕνα φῶς
χερουβείμ, σεραφείμ σ' ἔφεραν στή Γῆ
τό φεγγάρι ἀρμενίζει στῶν ματιῶν σου τήν πηγή.

Νύχτα μέσα στά μάτια σου
νύχτα καί στήν καρδιά σου
ὁ ἔρωτας κοιμήθηκε μέσα στήν ἀγκαλιά σου.

Καταπράσινα τά φύλλα τώρα σέ φιλοῦν
χερουβείμ, σεραφείμ γλυκοτραγουδοῦν
εἶσαι ὁ πόνος ὁ μεγάλος, τύραννός μου καί καημός.

ΟΛΑ ΣΑΝ ΟΝΕΙΡΟ ΠΕΡΝΟΥΝ
(Δημήτρη Κεσίσογλου - 1978, Ἀθήνα)

Ὅλα σάν ὄνειρο περνοῦν
σάν φθινοπώρου χελιδόνια
στήν ξενιτιά περνοῦν τά χρόνια
κι ὅλες οἱ θύμησες πονοῦν.

Ψάχνω τόν κόσμο νά σέ βρῶ
κι ἐσύ περνᾶς ἀπό κοντά μου
μά νά σέ φτάσω δέν μπορῶ
βουλιάζουνε τά βήματά μου.

Μέ δένουν τά πατήματα
πού μένουν μέσα μου κρυμμένα
τό δρόμο κλείνουνε γιά μένα
στοῦ γυρισμοῦ τά βήματα.

ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΠΕΘΑΙΝΟΥΝ ΤΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ
(α' γραφή: 1942, Τρίπολη - Κ.Χατζόπουλου
β' γραφή: 1978, Ἀθήνα - Μίκη Θεοδωράκη)

Τώρα πού πεθαίνουν τά λουλούδια
τώρα πού σωπαίνουν τά πουλιά
μοῦ 'μειναν στά χείλη τά τραγούδια
ξεχασμένη ἀγάπη μου παλιά.

Χώρισαν οἱ δρόμοι μας μιάν ὥρα
φορτωμένοι σύγνεφα βαριά
μές στούς παγωμένους δρόμους τώρα
βάσανο ἡ ζωή μας καί καπνιά.

Τώρα περιμένουμε τό θάμα
πίσω ἀπό τό τζάμι τό θολό
ἡ κάμαρή μας μοιάζει μ' ἕνα κλάμα
φυτεμένο μέσα μας πνιχτό.

Οἱ δρόμοι μας χωρίσανε γιά πάντα
μή μέ περιμένεις στή γωνιά
ἡ ἄνοιξη μονάχα γιά τούς ἄλλους
βάσανο ἡ ζωή μας καί καπνιά.

ΕΥΑΝΘΙΑ
(Δ. Κεσίσογλου -1978, Ἀθήνα)

Στήν Ἤπειρο στό ξάγναντο
π' ἀνθεῖ λουλούδι ἀμάραντο
τό μήνα Μάη μιάν αὐγή
εἶδα τή βεργολυγερή.

Εἶχε λουσμένα τά μαλλιά
καί μ' ἀηδονόλαλη λαλιά
ἐτραγουδοῦσε ἡ κοπελιά.

Δροσιά πού δέ θά μαραθεῖ
δροσιά καί ἄνθια τῆς ροδιᾶς
ἡ Εὐανθία πάντα ἀνθεῖ
μέσα στά φύλλα τῆς καρδιᾶς.

ΜΗΝ ΚΛΑΙΣ
(Γιάννη Θεοδωράκη - 1978, Ἀθήνα)

Μή μοῦ μιλᾶς γιά τά πουλιά
μή μοῦ μιλᾶς γιά τ' ἄστρα
ψεύτικα ἦταν τά φιλιά
τά ὄνειρα κομμάτια.

Μήν κλαῖς, μήν κλαῖς
τά μάτια πού κλαῖν
ποτέ, ποτέ τήν ἀλήθεια δέ λέν.

Πάλι μιά μέρα θά μέ βρεῖς
τό χέρι σου θ' ἁπλώσεις
πάλι στά δίχτυα σου θά μπῶ
κι ἐσύ θά μέ ματώσεις.

φρτ.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

('Αγγελικῆς Ἐλευθερίου, Γιάννη Θεοδωράκη, Μίκη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
1978-81, Ἀθήνα-Βραχάτι-Παρίσι.
Ἠχογράφηση:
1982, Δήμητρα Γαλάνη.
Χορωδία Τερψιχόρης Παπαστεφάνου.
Ἠχολήπτης ὁ Γ. Σμυρναῖος.
MINOS
Ἐξώφυλλο Γιάννη Τσαρούχη.

(Σημείωμα τοῦ συνθέτη στό δίσκο)

Τό καλοκαίρι φέτος ἦταν ψυχρό. Τή νύχτα ὁ Εὐάγγελος ἔνιωσε ἕνα σφίξιμο στήν καρδιά. Κάθισε στό κρεβάτι καί δίχως νά σκέφτεται ἔβαλε τίς χοντρές του μπότες. Ἔριξε πάνω ἀπό τίς πιτζάμες τό πουλόβερ καί βγῆκε στόν κῆπο. Κάθησε σέ μιά πέτρα, ἀντικρυστά στό ἄστρο Ἰχώρ, καί ὀνειρεύτηκε:

Ἦταν μόνος σ' ἕνα ἀπέραντο κάμπο. Καθώς ρόδιζε ἡ Ἀνατολή, εἶδε μιά μεγάλη μαύρη γραμμή στή ρίζα τοῦ ὁρίζοντα. Ἦταν τά τείχη. Δέν ἄκουσε λάλημα πετεινοῦ, οὔτε κελάηδισμα πουλιῶν. Ὅμως, καθώς τό φῶς προχωροῦσε, ἀνέβαινε μέσα ἀπό τό χῶμα ἕνα βουητό σάν μουρμούρισμα ἀπό χίλια στόματα μαζί, ὅμως σέ διαφορετικούς τόνους τό καθένα. Ἦταν τά τείχη πού τραγουδοῦσαν. Τότε γύρισε τήν πλάτη στά τείχη καί εἶδε τή σκιά του νά μεγαλώνει καί νά προχωρεῖ γρήγορα σά φίδι μέσα στόν κίτρινο κάμπο. Ξαφνικά ἄκουσε ἕνα δυνατό ἦχο, σάν ἔκρηξη μπόμπας, κατάλαβε ὅτι ὁ ἴσκιος του τσακίστηκε πάνω στά τείχη. Τότε μόνο σκέφτηκε ὅτι ὅλος ὁ κόσμος ἦταν ζωσμένος μέ τά τείχη. Δέν ἔκλαψε, μόνο σήκωσε τό κεφάλι νά δεῖ τόν οὐρανό. Ὅμως, πράγμα παράξενο, οὐρανός δέν ὑπῆρχε.

Γύρισε κατά τήν ἀνατολή νά δεῖ τόν ἥλιο. Ὅμως, πράγμα παράξενο, τά τείχη ἀνέβαιναν, ὅσο ἀνέβαινε ὁ ἥλιος, καί τώρα τό βουητό εἶχε πάρει ἕνα χρῶμα κρυστάλλινου ἤχου. Οἱ ἀκτίνες τοῦ ἥλιου σημείωναν κάποιο σημεῖο στό κέντρο τοῦ θόλου. Ὁ Εὐάγγελος ἄρχισε μονομιᾶς νά τρέχει σέρνοντας πίσω του τή σκιά του. Θά 'τρεχε τώρα πάνω ἀπό πέντε ὧρες. Μιά φωνή ξεχωριστή σάν στριγγλιά ἔπεσε μέ δύναμη μπροστά στά πόδια του κι ἄνοιξε ἕνα λάκκο βαθύ. Σταμάτησε ἀπότομα κι ὅταν σήκωσε τό κεφάλι εἶδε χιλιάδες, ἑκατομμύρια χέρια νά κουνιοῦνται λές καί τόν χαιρετοῦσαν. Τότε κατάλαβε ὅτι τά τείχη ἦταν ζωντανά. Ὅταν ὅμως δοκίμασε νά πηδήξει τό λάκκο καί νά τρέξει πρός τό μέρος τους, τά χέρια ἔπεσαν ὅλα μονομιᾶς ξερά. Ἕνας ἦχος τρομαχτικός ἔσκισε τόν κίτρινο ἀέρα καί εἶδε τά τείχη νά φεύγουν, ὥσπου στό τέλος ξανάγιναν μιά μαύρη γραμμή, σάν ἕνα πέτσινο λουρί σφιγμένο στό σβέρκο τοῦ ὁρίζοντα.

Καθώς αὐτός βρισκόταν ἀκόμα μπροστά στό βαθύ λάκκο, ἡ σκιά του ἀκουμποῦσε σέ μιά βελανιδιά στήν ἄλλη ἄκρη τοῦ κάμπου. Καί τότε, πράγμα παράξενο, ἡ σκιά του ἄρχισε νά σούρνεται μονάχη της ξεσκίζοντας τόν πηχτόν ἀέρα σάν ἀεριωθούμενο. Σκέφτηκε πώς ἦρθε ἡ ὥρα πού ἡ σκιά θά ὁδηγεῖ τόν ἄνθρωπο καί προετοίμασε τή σκέψη καί τό σῶμα του σ' αὐτό. Ἔπεσε μέ βία στά γόνατα τόσο πού τόν πόνεσαν. Τότε εἶδε τή σκιά του νά γυρίζει γύρω του σάν ἕνας δείχτης ρολογιοῦ, ὅμως πολύ πιό γρήγορα. Ὑπολόγισε πώς γιά κάθε τέλεια στροφή ἤθελε δέκα δευτερόλεπτα. Αὐτός ἔμενε ἀκίνητος. Ἔνιωθε ὅμως μέσα στά σπλάχνα του κάτι τι νά γυρίζει μέ τήν ἴδια ταχύτητα, ὅμως ἀντίστροφα μέ τήν σκιά του. Ἡ διαδικασία αὐτή τόν ἀπορρόφησε γιά πολλή ὥρα. Προσπάθησε νά σκεφτεῖ, ὅμως διαπίστωσε ὅτι ἡ σκέψη του εἶχε γίνει ἕνα μέ τή σκιά του. Ἦταν βέβαιος τώρα ὅτι δέν ἦταν τίποτ' ἄλλο ἀπό τή σκιά τῆς σκιᾶς του. Καί ὅμως αὐτή ἡ βεβαιότητα τόν καθησύχασε. Τότε εἶδε γιά πρώτη φορά τά μάτια. Ἦταν χιλιάδες - ἑκατομμύρια μάτια. Καί ὅλα τόν κοίταζαν καί εἶχαν τήν ἴδια ἔκφραση. Ἦταν ὁλοστρόγγυλα καί ἡ κόρη ἦταν ἄσπρη καί μεγάλη σάν μπιζέλι. Δέν εἶχαν βλέφαρα. Οὔτε ἀνοιγόκλειναν. Ὅμως ἦσαν ζωντανά, γιατί εἶχαν ὅλα μιά λάμψη πού ἔτρεμε σάν πεταλούδα. Καί γιατί εἶχαν ἀκόμα μιά τέτοια δύναμη πού ἔλεγες πώς βγάζουν ἤχους χάλκινους ἀπό τρομπέτες.

Ὁ Εὐάγγελος σηκώθηκε νά κάνει ἐμετό. Ἔσκυψε, ἀποφεύγοντας τά μάτια, καί ἄρχισε νά πιέζει μέ τά δυό του χέρια τήν κοιλιά του. Μονομιᾶς ὁ ἴσκιος του μαρμάρωσε καί χωρίς νά τό θέλει ἄκουσε τή φωνή του νά λέει: «ΕΞΟΔΟΣ». Τά μάτια χάθηκαν, ὅμως αὐτός κατάλαβε ὅτι τά Τείχη βλέπουν.

Οἱ στρατιῶτες ἦρθαν νά μέ συλλάβουν τήν ὥρα πού κοιμόμουνα. Μέ ἔγδυσαν καί μέ διέταξαν νά γονατίσω. Μετά μ' ἔδεσαν πισθάγκωνα, ὅπως δένουν οἱ Ἀμερικανοί τούς αἰχμαλώτους Βιετκόγκ. Ὅταν μπῆκε ἡ Μαρία ντράπηκα καί τούς εἶπα νά μοῦ βάλουν τό σώβρακο. Μοῦ 'βαλαν τό σώβρακο κι ἕνα χακί πανταλόνι. Ἤμουν ξυπόλητος καί εἶπα τῆς Μαρίας νά μοῦ βάλει τά παπούτσια. Ἔσκυψε μπροστά μου καί τήν ὥρα πού μοῦ ἔδενε τά κορδόνια, τῆς ψιθύρισα: «ΚΟΥΡΑΓΙΟ ΜΑΡΙΑ».

ΝΥΧΤΑ ΜΑΓΙΚΙΑ
(*Γιάννη Θεοδωράκη*)

Νύχτα μαγικιά μιά σκιά περνᾶ
σκέψου τώρα τή φωνή πού σοῦ 'λεγε
ποτέ, ποτέ μαζί.

Βάδιζα σκυφτός ἦσουν οὐρανός
μέ τῶν ἄστρων τή μουσική μοῦ τραγουδᾶς
ποτέ, ποτέ μαζί.

Μάγισσα χλομή τό στερνό σου φιλί
ξεχασμένη μουσική μιά μαχαιριά
ποτέ, ποτέ μαζί.

ΚΑΝΕ ΚΟΥΡΑΓΙΟ
(*Γιάννη Θεοδωράκη*)

Μές στῆς ζωῆς τά κύματα
καί μές στίς καταιγίδες
σκέψου τόν ἥλιο τόν ξανθό
ὅλα γυρίζουν στή ζωή
σήμερα αὐτός, αὔριο ἐσύ
ντυμένος ἡλιαχτίδες.

Κάνε κουράγιο, μή λυγᾶς
θά 'ρθουν τραγούδια καί γιά μᾶς.

Ἔχει ὁ καιρός γυρίσματα
κι ἡ μοίρα μονοπάτια
δέν εἶσαι μόνος στή ζωή
κι ἄν σήμερα σ' ἀρνήθηκαν
τό γέλιο σου φοβήθηκαν
καί τά γλυκά σου μάτια.

Η ΑΓΑΠΗ ΖΕΙ ΜΕ Τ' ΟΝΕΙΡΟ
(*Γιάννη Θεοδωράκη*)

Μή μέ ρωτᾶς γιά τόν καιρό
πού ἤμουνα ἐγώ τό δάσος
κι ἐσύ βροχούλα τ' οὐρανοῦ
πότιζες τήν καρδιά μου.

Ἡ ἀγάπη ζεῖ μέ τ' ὄνειρο
καί τ' ὄνειρο πεθαίνει
ὅταν ἐκεῖνος π' ἀγαπᾶ
ἔχει μεράκι στήν καρδιά
καί τόν καημό σωπαίνει.

Μίλα μου γιά τόν ἀετό
πού ἔχασε τά φτερά του
γιά τ' ἀηδονάκι μίλα μου
πού ἔχασε τή λαλιά του.

ΞΑΝΑ ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΘΑ ΣΤΕΓΝΩΣΩ
(*Ἀγγελικῆς Ἐλευθερίου*)

Ξανά τά πράγματα θά δῶ ἀπ' τήν ἀρχή
ὅμως φοβᾶμαι πίσω νά γυρίσω
ἄλλωστε σήμερα ἡ μέρα εἶναι θαμπή
αὔριο μέ τόν ἥλιο θά τ' ἀφήσω.

Ξανά τά λόγια θά στεγνώσω ἀπ' τήν ἀρχή
καί στεγνωμένα ἀντίκρυ τους θ' ἀρχίσω
ἕνα τραγούδι μέ μιά λέξη μοναχή
σάν τόν πικρό καφέ νά ξεμεθύσω.

ΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΤΗΣ ΦΩΝΗΣ ΣΟΥ
(*Ἀγγελικῆς Ἐλευθερίου*)

Τά μονοπάτια τῆς φωνῆς σου πίσω μέ γυρίσανε
κι ὅλες οἱ μέρες θά 'ναι τώρα γκρί καί σκοτεινές
καί σάν ἐξόριστο πουλί μέ σταματήσανε
γιατί στή μιά φτερούγα μου ἔγραψα ὅτι φταῖς.

Ἀφοῦ πιά τώρα ὅλα ἐτελειώσανε
γιατί πίσω ἀπό τά μάτια μου κρυφά σέ περιμένω.
Ποιά νύχτα ξαφνική μοῦ φαρμακώσανε
τό αἷμα μου πού ἦταν ἀπό σένα ζαλισμένο.

ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΜΟΥ ΕΖΗΣΑ
(*Ἀγγελικῆς Ἐλευθερίου*)

Ὅπου κοιτάζω εἶναι σκοτεινά
κι ὁ οὐρανός βαρύς σάν τό μολύβι
οἱ λεωφόροι γίνανε στενά
κι ἡ ἐρημιά τό πρόσωπό της κρύβει.

Πίσω ἀπό τά μάτια μου ἔζησα
κι ἀπό τόν κόσμο μακριά
τά βήματά μου μέτρησα
κι ὅλα σ' ἀνηφοριά.

Τό ὄνομά σου δέν μπορῶ νά πῶ
καί τριγυρνοῦν μαῦρα πουλιά κοντά μου
στά ὄνειρά μου θέλω νά σέ δῶ
κι οἱ πόρτες τ' οὐρανοῦ κλείνουν μπροστά μου.

ΚΑΡΑΒΙ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ
(*Ἀγγελικῆς Ἐλευθερίου*)

Τώρα πού σ' ἔχασα σέ νιώθω πιό κοντά
τώρα πού σ' ἄφησα νά φύγεις σάν σκιά
ποιούς δρόμους πέρασες καί ἀπό ποιά στενά
μόνη σάν λύπη μόνη καί σάν τήν ξενιτιά.

Ἕνα καράβι ἤσουνα στόν οὐρανό
κι ἦταν τό σπίτι τό δικό μου στεριανό
κι εἶχα κρασί γιά μένα καί τό διπλανό
κι ἐσύ ἐγύρευες ἕναν ὠκεανό.

Τίποτα πιά δέν μοῦ θυμίζει τή ζωή
μόνο τά λόγια σου ἄν τά 'χεις στήν ψυχή
μοῦ τό 'χες πεῖ πώς ὅταν φύγεις δέν θά 'ρθεῖς
ἤσουνα θύελλα κι ὄχι σταγόνα τῆς βροχῆς.

ΜΗ ΜΕ ΠΡΟΔΩΣΕΙΣ
(*Γιάννη Θεοδωράκη*)

Αὐτός πού ξέμεινε ἐδῶ
θά ξαναρθεῖ μέ τόν καιρό
νά τόν πληγώσεις.

Φίλοι κι ἐχθροί θά τόν ζητοῦν
κατάματα θά σέ κοιτοῦν
μή μέ προδώσεις.

Ψέματα οἱ ψεῦτες θά σοῦ ποῦν
στά ὄνειρά σου γιά νά μποῦν
θά τό πληρώσεις.

Ρίξε τόν ἥλιο ἀπ' τά κλαδιά
στόν κόρφο κρύψε τά καρφιά
μή μέ προδώσεις.

Ἁπλώνει ἡ νύχτα τή βροχή
μαζί ξεμάκραινες κι ἐσύ
θά μετανιώσεις.

Ἄν βρεῖς στό δρόμο νικητές
φωτιά, τσεκούρι καί ληστές
μή μέ προδώσεις.

ΧΩΡΙΣΑΜΕ
(*Γιάννη Θεοδωράκη*)

Στήν ἄλλη ἄκρη τοῦ καιροῦ
χτένιζες τά μαλλιά σου
σέ κοίταζα μέ κοίταζες
χάιδευα τά ὄνειρά σου.

Χωρίσαμε καί χώρισε
ὁ οὐρανός ἀπ' τ' ἄστρα·
μόνο τό φῶς τοῦ φεγγαριοῦ
σμίγει τούς δυό καημούς μας.

Στά μάτια σου καθρέφτιζες
τήν ὀμορφιά τοῦ κόσμου
κι ἡ ὀμορφιά ἤσουν ἐσύ
κι ὁ κόσμος τό ὄνειρό σου.

ΧΑΙΡΕ
(*Μίχη Θεοδωράκη*)

Στήν ἄκρη τοῦ καλοκαιριοῦ θά 'ρθῶ νά σ' ἀνταμώσω
τό πέλαγο, τά κύματα στά πόδια σου ν' ἁπλώσω.

Χαῖρε πέτρινο λουλούδι μέ τό χρῶμα τῆς φωτιᾶς
χαῖρε κόκκινο τραγούδι ἀπ' τό αἷμα τῆς καρδιᾶς.

Στήν ἄλλη ἄκρη τοῦ καιροῦ θά στήσω τή μορφή σου
μέ πίκρα καί μέ λησμονιά θά δέσω τήν ψυχή σου.

ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ ΔΕΝ ΞΕΚΙΝΗΣΕ ΠΟΤΕ ΓΙΑ ΚΑΤΕΡΙΝΗ

(Μάνου Ἐλευθερίου)

Σύνθεση:
1979, Ἀθήνα.
Ἠχογράφηση:
1980, Μαρία Δημητριάδη,
στό δίσκο «Δελτίο Καιροῦ»,
CBS.

Τό τραῖνο δέν ξεκίνησε ποτέ γιά Κατερίνη
μείναμε ὅλοι στό σταθμό
χαμένοι μηχανοδηγοί, χαμένη κι ἡ σελήνη
χαμένα κι ὅσα εἶχα νά σοῦ πῶ.

Σβῆσαν τά φῶτα, πάγωσαν
καί μόνον οἱ σειρῆνες
οὔρλιαζαν μές στόν πυρετό
ντύθηκες ὅλα τά αἵματα
καί ὅλες τίς πορφύρες
καί κεῖνα πού 'χα χρόνια νά σοῦ πῶ.

Τό τραῖνο δέν ξεκίνησε ποτέ γιά Κατερίνη
τό τραῖνο αὐτό τοῦ τραγουδιοῦ
γεράσαμε γονατιστοί μπρός στήν ἀσετυλίνη
στό ψεύτικο ταξίδι τοῦ μύθου μας τοῦ κρυφοῦ.

4'01.

ΕΠΙΒΑΤΗΣ

(Κώστα Τριπολίτη)

Σύνθεση:
1981, Αθήνα-Παρίσι.
Ηχογράφηση:
1981, Μαρία Φαραντούρη, MINOS
1981, Μαργαρίτα Ζορμπαλά, ΛΥΡΑ.

ΕΠΙΒΑΤΗΣ

Ἐπιβάτης στήν ἐξουσία αὐτοῦ τοῦ κράτους
πού τά κάγκελά του χτίζει
ὑπογράφοντας θανάτους.
Ἐπιβάτης στήν ὑστερία αὐτοῦ τοῦ τόπου
πού τά κόκαλα τσακίζει
καί τά ὄνειρα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἔβγαλα εἰσιτήριο
στό γήπεδο καί στό νοσοκομεῖο
καί στό κρατητήριο.
Ἔβγαλα εισιτήριο
σάν ἐπιβάτης...
στή χώρα αὐτή πού τρώει τά παιδιά της.

Ἐπιβάτης στήν ὑποψία αὐτή τοῦ πλήθους
πού ζωές ὑποστηρίζει
ἀνατρέποντας τούς μύθους.
Ἐπιβάτης στή γεωγραφία αὐτοῦ τοῦ τόπου
πού νεκρούς ὑπερασπίζει
στίς φωτιές τῆς λεωφόρου.

80

Ὁ καιρός νά μέ πονάει
κι ἡ ζωή μέ προϊόντα
μέ ἕναν ἐνισχυτή Ἀκάι
καί πεντακοσάρα Χόντα
πές μου ποιός μέ κυβερνάει
στή δεκαετία τοῦ ὀγδόντα.
...Ζοῦμε λάθος κι ἀπό σπόντα.

Μιά ἀνάπηρη ἐξουσία
τουφεκίζει τίς βδομάδες
σέ ἀργή αὐτοκτονία
νά τραβάει τίς Ἑλλάδες
τοῦ θανάτου ἡ συντεχνία
λίγο πρίν τό δυό χιλιάδες
...τά χαντάκια τώρα τά 'δες.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
(ΜΕ ΣΗΜΑΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΡΟΦΟ)

Μέ σημαία καί περίστροφο
θαμμένα στό συρτάρι
πῆρες ἕνα δρόμο ἀντίστροφο
ἀπ' ὅ,τι ἔχω πάρει...

Πράγματα κρυφά καί ἀκατάλληλα
τώρα δέ σοῦ λέω
πήγαινε μ' ἐμένανε παράλληλα
κι ἄσε ἐγώ νά φταίω.

Μέ καινούριο τώρα ἐπίθετο
κι ἄλλη ἐνδυμασία
πῆρες ἕνα δρόμο ἀντίθετο
κι εἶσαι ἐξουσία...

ΤΩΡΑ
(ΟΤΕ)

Γύρεψα θάλαμο τοῦ ΟΤΕ
νά σέ εἰδοποιήσω
ὅμως δέν πρόλαβα ποτέ...
κι ὅλα μέ πῆγαν πίσω.

Τώρα, χωρίς πληροφορία στή ζωή σου
στά προηγούμενα τά λόγια μου βασίσου.

Βρῆκα τό θάλαμο ἀργά
τά σύρματα κομμένα
τ' ἀκουστικά του σιωπηλά...
εἶναι ἀργά γιά μένα.

ΑΠΟΣΤΗΜΑ

Γίνεται ἡ ἀγάπη σου ἀμπούλα φαρμακερή
καί τή χρειάζομαι
ἀδιάβροχο μές στή βροχή γιά νά σκεπάζομαι.
Γίνεται ἡ ἀγάπη σου ἀνακωχή.

Καί τήν πληρώνω μέ φόρους καί μέ πρόστιμα
καί μέ τῆς ζωῆς μου τό ἀπόστημα.

Γίνεται ἡ ἀγάπη μου ἐπέμβαση χειρουργική
ἀνάγκη ἀπόλυτη
διαδήλωση ὁρμητική, ὀργή ξυπόλητη.
Γίνεται ἡ ἀγάπη σου ἀνατροπή.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΜΟΥ

Τό τραγούδι μου σέ κάνει νά θυμᾶσαι
χίλια πράγματα
ἀνακρίσεις, χειρουργεῖα κι ὀδοφράγματα.

Τό τραγούδι μου γυρεύει ἐσένα
γιά νά εἰπωθεῖ
ζητάει νεῦρα καί καρδιά γιά νά σωθεῖ.

Τό τραγούδι μου γυρεύει νά ποτίσει
τίς ὁρμόνες σου
γιά νά βρεῖς τόν ἑαυτό μου στίς ὀθόνες σου.

ΟΛΟΙ

Μέ ἔχουν πάρει ἀπό πίσω περιπολικά
καί μαντρόσκυλα στό δρόμο μου γαβγίζουν
τήν καρδιά μου τή χρεώνουν ἄχρηστα ὑλικά
κι ὅλο νάιλον ἀγάπες μοῦ χαρίζουν.

Τούτη ἡ νύχτα ποτισμένη βιτριόλι
καί τά κάγκελα ριγμένα καταγῆς
ὅ,τι βλέπουμε ἀπόψε μήν τό πεῖς
...τό 'χουν δεῖ καί τό 'χουν μάθει ἀπόψε ὅλοι.

Μέ ἔχουν πάρει ἀπό πίσω περιπολικά
κάπου ἐδῶ ἡ σχιζοφρένεια σταθμεύει
ὅ,τι ἔχουμε ἀγαπήσει παθολογικά
ἀπό ξένο μισθοφόρο κινδυνεύει.

ΚΥΡΙΑΚΕΣ

Μέ φθηνό ποδόσφαιρο οἱ Κυριακές
καί κασέτες...
σάν ἐπίδεσμος ἐπάνω σέ πληγές
...ξέχασέ τες.

Κυριακές τή μιά πάνω στήν ἄλλη
φωτογράφισα
τόν καιρό στό τέρμα νά μέ βγάλει
μόνο ἄφησα.

Μ' ἕνα ροῦχο ἐπίσημο ἡ Κυριακή
καί κολώνια...
σάν θερμόμετρο σέ ἄρρωστο κορμί
...ἀπό χρόνια.

ΑΝ

Κι ἄν ἀπόψε τό τραγούδι πού ἀγαπᾶς
δέν τ' ἀφήνεις, μοναχό νά σ' ὁδηγήσει
τό σκαλί αὐτό πού τώρα ἀκουμπᾶς
αὔριο θά τό 'χεις πριονίσει.

Κι ἄν ἀπόψε τῆς καρδιᾶς σου δέ νοιαστεῖς
ν' ἀναλύσεις τήν κρυμμένη σημασία
θά 'σαι αὔριο φτηνός διαχειριστής
σέ μιά ξένη ἐξουσία.

Κι ἄν αὐτό τό παραμύθι πού ἀκοῦς
δέν τ' ἀφήνεις μιά ἀλήθεια νά γυρέψει
θά 'χεις κάνει ἕναν κόσμο σάν κι αὐτούς
κι ὅλα θά τά ἔχεις καταστρέψει.

ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ ΣΟΥ ΔΟΣΜΕΝΟΣ

Τά βράδυα νά ὁπλοφορεῖς
μέ τήν καρδιά γεμάτη
μέ δυναμίτη στό κορμί
καί πυροβόλο μάτι...

Κι ἔτσι στή νύχτα σου δοσμένος
σπουδαῖα πράγματα ν' ἀκοῦς
καί νά 'σαι πάλι προδομένος
μέ σκοτεινούς μηχανισμούς.

Τά βράδυα νά παρατηρεῖς
μέ φλέβα ὁπλισμένη
νά δεῖς τί γίνεται ἐδῶ
καί τί σέ περιμένει...

ΣΑΝ ΝΑ ΜΗΝ ΕΖΗΣΑ ΠΟΤΕ

Σάν νά μήν ἔζησα ποτέ
σάν ἔμβρυο μέσα στή φιάλη
θά τριγυρνάω στά στενά
μέ τή ζωή μου στή μασχάλη.

Σά νά μήν ἔζησα ποτέ
Dunhill, Ronson καί Cartier
δέν βρίσκω θέση νά χωρέσω
Mobil, Jaguar καί Esso.

Σάν νά μήν ἔζησα ποτέ
σά ν' ἀποκλείστηκα στή νύχτα
θά κουβαλάω στά στενά
φθαρμένα ὄνειρα γιά λύτρα.

ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΕΔΩ

Τά σύνορα ἐδῶ
εἶναι μονάχα οἱ φυλακές καί τά ψυχιατρεῖα.
Τά σύνορα ἐδῶ
εἶναι μονάχα οἱ ἐκκλησιές καί τά στενά σχολεῖα.

...καί τοῦτο τό τραγούδι ἔχει γραφτεῖ
σάν μιά ἀνάκριση νυχτερινή.

Τά σύνορα ἐδῶ
εἶναι μονάχα τά γιαπιά κι οἱ θάλαμοι τοῦ ΙΚΑ.
Τά σύνορα ἐδῶ
εἶναι αὐτά πού μοῦ ζητᾶς καί πού ποτέ δέν βρῆκα.

φ°1.

ΡΑΝΤΑΡ

(Κώστα Τριπολίτη)

Σύνθεση:
1981, Αθήνα-Βραχάτι-Παρίσι.
Ηχογράφηση:
1981, Γιώργος Νταλάρας,
MINOS.

ΑΓΑΠΗ

Ἀγάπη τοῦ ψωμιοῦ καί τῆς φωτιᾶς,
ἀγάπη τῆς ἁρμύρας
ρεκλάμες θά μᾶς πνίξουν
κι ἄδειανά κονσερβοκούτια μπύρας.

Ποῦ νά σέ ταξιδέψω
γυαλιά καί λαμαρίνες
γεμίσανε τά χρόνια
μέ ἐκτελεσμένους μῆνες.

Ἀγάπη τοῦ ψωμιοῦ καί τῆς βροχῆς,
ἀγάπη στά μπαλκόνια
στήν ἄσφαλτο τά αἵματα θά δεῖς
καί πλαστικά μπιτόνια.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Ἔμφραγμα διπλό καί πικρό κινίνο
ὁ ἔρωτας πού παίρνω καί πού δίνω
ἴσκιος σκοτεινός λάμπα τῆς θυέλλης
τά πράγματα πού θέλω καί πού θέλεις.

Κι ἀρρωσταίνω ἀπό τήν ἴδια συνταγή
πού δέ βρίσκει αὐτός ὁ κόσμος στή ζωή μου
ἐφαρμογή.

Σύρματα βραχνά βραχυκυκλωμένα
τά λόγια σου πού φτάνουνε σέ μένα
σύνθημα παλιό σάν κουβέντα τρύπια
κι ἄδικα τά γιατρικά πού ἤπια.

ΞΗΜΕΡΩΝΕΙ

Ἡ σκοτεινιά τῆς κάμαρας θά 'ρθεῖ μαζί σου
ντύσου
κι ἡ νύχτα αὐτή πού κράτησες δική σου
ντύσου.

Ὁ κόσμος ξημερώνει
μέ τά φιλιά πού κάρφωσα ἐδῶ βαθιά σου
βιάσου
κι αὐτά πού ἀπόψε κέρδισες δικά σου
βιάσου.

ΛΕΓΕ

Λέγε τήν ἄσφαλτο γυαλί
πού χαρακώνονται οἱ πολλοί
λέγε τά σπίτια φυλακές
καί τίς ζωές μας πλαστικές·
λέγε τά πράγματα μέ τ' ὄνομά τους
καί διαπίστωνε ἀργούς θανάτους·
λέγε τά χρόνια μας βροχή
συνάλλαγμα καί γιωταχί
λέγε τόν ἔρωτα δασμό
καί νύχτα δίχως προορισμό.

ΩΣ ΤΟ ΤΕΡΜΑ

Μέσα σου μιά κατάδυση
μιά νύχτα πού γκρεμίζει
χαμένοι οἱ παράδεισοι
στή λάμπα πού φθορίζει.

Καί γίνεται ἡ ἀγάπη σάν ἐγχείρηση
νυστέρι πού μᾶς δάγκωσε τό δέρμα
τ' ὄνειρο μαζί μέ τήν ἀντίρρηση
ὥς τό τέρμα.

Μέσα σου βλέπω χάσματα
κανείς δέν σέ γνωρίζει
γυρεύω ἀποσπάσματα
κι αὐτό πού τραυματίζει.

ΔΕ ΘΕΛΩ ΠΙΑ

Δέ θέλω πιά νά χρωματίζω
δέ θέλω πιά
νά χρωματίζω τούς οὐρανούς σου
δέ θέλω πιά.

Αὐτό τ' ἀστεῖο τερματίζω
καί σβήνω ἀπό τούς συλλογισμούς σου
καί σβήνω.

Δέ θέλω πιά νά χρωματίζω στόν καιρό μου
αὐτό πού δέν ἀναγνωρίζω γιά δικό μου
δέ θέλω πιά.

Δέ θέλω πιά νά χρωματίζω
δέ θέλω πιά
νά χρωματίζω τά σύνορά σου
δέ θέλω πιά.

'Από τόν κόσμο πού γνωρίζω
νά ψάχνω για τή διαφορά σου
νά ψάχνω.

ΤΕΛΙΚΟ 1 7-09-97 12:12 Σελίδα 306

ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ ΕΧΩ ΧΑΣΕΙ

Φορτηγά, καμιόνια μέ χαλίκια
στό δρόμο τρίζουνε
θάλασσες, ξωκλήσια καί καΐκια
αὐτά μέ ὁρίζουνε.

Τίποτα δέν ἔχω ξεχάσει
μόνο τή ζωή μου ἔχω χάσει.
Μάρμαρα καί ναῦτες τοῦ ἕκτου στόλου
μέ τριγυρίζουνε
ξένοι καί βιτρίνες στήν Αἰόλου
μέ βασανίζουνε.

ΧΕΙΡΟΛΑΒΗ

Τή ζωή μου
μιά κακή πλαστογραφία ὑπογραμμένη
σέ σταθμούς, ἀφετηρίες καί γραφεῖα δηλωμένη.

Καί δέ βρίσκω
ν' ἀκουμπήσω σταθερή χειρολαβή
γίνεται ὅ,τι ἀγαπήσω μιά θανάσιμη λαβή.

Τό κορμί μου
μιά βουβή ἐπικοινωνία νά σοῦ γυρεύει
μέ ἑκατό τήν κάθε νύχτα ἡ ἀγωνία ταξιδεύει.

ΞΕΝΟΣ

Μέ βιτρίνες καί μ' ἐπιγραφές
ἡ νύχτα μου ζυγώνει
ἡ ζωή μου γίνεται χαφιές
καί μέ καρφώνει.

Ξένος μέσα στά ροῦχα μου
μές στό κορμί μου ξένος
στόν κόσμο τοῦτο δανεικός
καί μεταχειρισμένος.

Μέ ταινίες καί μέ συντροφιές
ἡ νύχτα μου κυλάει
ἡ ζωή μου γίνεται χαφιές
καί μέ πουλάει.

ΡΑΝΤΑΡ

Χαρμάνι, σάρκα καί μπετό
κι ἐγώ ἀγάπη νά πετῶ
μές στοῦ καπνοῦ τά καταγώγια
ἄχ, μάνα μου, καί μές στῶν τραγουδιῶν τά
λόγια.

Τῆς μοναξιᾶς μου τό ραντάρ πού ἀνιχνεύει
τά ἴχνη σου ἀναζητᾶ καί σέ γυρεύει.

Βιτρίνες, σύρματα καί φλάς
σοῦ ἀπαγορεύουν νά γελᾶς
ἐδῶ πού σκάλωσες γιά πάντα
ἄχ, μάνα μου, στῆς πολιτείας τόν ἱμάντα.

ΧΩΡΙΣ ΦΕΓΓΑΡΙΑ

Γυαλίζουν οἱ προφυλακτῆρες
καί ἀντηχοῦν τά φρένα
τά μάτια ἔκλεισες καί πῆρες
τήν πόλη αὐτή μαζί μέ μένα.

Ἀγάπη μου, χωρίς φεγγάρια
χωρίς λουλούδια χάρτινα
δικιά σου πάρ' τηνα.

Σφυρίζουν ἔξω οἱ σειρῆνες
κι ἔχει ξημερώσει
βαρύ πιοτό καί ἀσπιρίνες
τό ὄνειρό μου ἔχουν σκοτώσει.

ΣΥΝΟΨΗ

Μέ κομπίνες καί φθηνές βιοτεχνίες
ἀπό τό σαράντα ἕνα κι ὥς ἐδῶ
λογαριάζοντας συνθῆκες κι εὐκαιρίες
καί πληρώνοντας συντριπτικό δασμό.

Ὁ τιμάριθμος, ἡ μοναξιά κι ἡ βία
μέ τῆς φτώχειας σου τή διαλεχτική
ἀνατρέπουν τή λεπτή σου ἰσορροπία
καί γυρεύουνε μιά λύση ἐκρηκτική.

Ξαναπαίζεται στό νοῦ σου ἡ ταινία
συρματόπλεγμα, ἄλφα δύο, ὑπογραφή
ἡ προσέγγιση μιά κούφια εἰρωνεία
κι ἕνας χρόνος πού δέν κάνει ἐπαφή.

Τά ὑπάρχοντά σου ἐδῶ κατασχεμένα
τό δυάρι, τό παλιό σου γιωταχί
εἶναι σήματα σάν κρυπτογραφημένα
πού σέ μπάζουν σέ μιά ἄλλη ἐποχή.

Κι ὅμως ξέρω ὅτι εἶσαι σάν καί μένα
σέ συνάντησα στήν ἄσφαλτο θαρρῶ
περιμένοντας μαζί καινούρια γέννα
μέ σημαῖες κι ἐνδοφλέβιο ὀρό.

Μέ σημαῖες καί φθηνές βιοτεχνίες
ἀπό τό σαράντα ἕνα κι ὥς ἐδῶ
δίχως μελανά σημεῖα κι ἀπορίες
ψάχνεις σπίρτο κι ὑλικό γιά ἐμπρησμό.

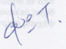

ΤΑ ΠΙΚΡΟΣΑΒΒΑΤΑ

(Λευτέρη Παπαδόπουλου)

Σύνθεση:
1981, Ἀθήνα-Βραχάτι-Παρίσι.
Ἠχογράφηση:
1981, Γιῶργος Νταλάρας
MINOS.
Σύνθεση : 1983, Ἀθήνα.
Ἠχογράφηση : 1984,
Δημήτρης Μητροπάνος (στό τραγούδι
ΧΑΤΙΡΙ τόν συνοδεύει ἡ Χάρις Ἀλεξίου)
Philips/Polygram.
Ἐξώφυλλο: ἔργο τοῦ Ἀλέκου Φασιανοῦ.

Η ΛΥΠΗΜΕΝΗ

Τώρα πού τά μάτια σου σωπαίνουν
μπαίνουν τά τραγούδια στό συρτάρι
κρύβεται στή νύχτα τό φεγγάρι
καί τά τριαντάφυλλα θρηνοῦν.

Τώρα πού πλαγιάζεις λυπημένη
βγαίνει ἕνα παράπονο στίς στράτες
πνίγει τούς ἀνύποπτους διαβάτες
καί τούς κάνει ἀναίτια νά πονοῦν.

Τώρα πού 'χεις γίνει κάποιος στίχος
ἦχος μακρινός πικρῆς φλογέρας
βάζει τά φτερά του ὁ ἀγέρας
καί τό παραθύρι μου χτυπᾶ.

Τώρα πού ἡ ζωή μᾶς ἔχει κάνει
φτάνει νά μοῦ λές, δέν πάει ἄλλο
πῶς ἀπ' τήν καρδιά μου νά σέ βγάλω
πού 'μαθε ἀπό σένα ν' ἀγαπᾶ;

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΡΑΠΕΤΗΣ
(ΚΟΥΤΟΥΚΙ)

Ἄγγελος δραπέτης ἀπό τόν οὐρανό
μπῆκε στό κουτούκι Φωκαίας κι Ἀχαρνῶν.
Ἄφησε τά φτερά του στά πέτρινα σκαλιά
κι ἅπλωσε στό τραπέζι τά ὡραῖα του μαλλιά.

Γύρεψε τραγούδια τοῦ Ἀνέστη τοῦ Δελιᾶ
στό ζεϊμπέκικό του φτερούγιζαν πουλιά.
Καί στή στερνή τή βόλτα καί στή στερνή πενιά
χάθηκε σά σκοτάδι μέσα στή σκοτεινιά.

Πιά δέν θά γυρίσει ποτέ στόν οὐρανό
μεῖναν τά φτερά του ἐκεῖ στήν Ἀχαρνῶν.
Ἄν τύχει καί τόν δεῖτε μιλῆστε του γλυκά
γιατί εἶχε μαῦρα μάτια καί μελαγχολικά.

ΤΟ ΧΑΤΙΡΙ

Ψυχές μαραγκιασμένες σά σφουγγάρια
ρουφᾶνε λίγον ἥλιο ἀπ' τό κρασί
κι ἀζήτητες σ' ἀπόμερα πατάρια
διψᾶνε γιά μιά στάλα θαλασσί.

Στούς τοίχους τῆς ταβέρνας τά καράβια
πού χάραξε ἕνα χέρι ἀπλοϊκό.
Γιατί νά καταντήσουμε ρημάδια;
Δέν μάθαμε ποτέ τό μυστικό.

Τά δάχτυλα νά σφίγγουν τό ποτήρι
παινέματα καί λόγια λιγοστά.
Χριστέ μου, κάνε ἀπόψε ἕνα χατίρι
κι οἱ τελευταῖοι νά 'ρθουν πιό μπροστά.

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Τά παιδιά κάτω στό δρόμο γέλασαν τόν ἀστυνόμο
καί τή νύχτα ἔχουν βάψει μέ τοῦ φεγγαριοῦ τή βάψη.

Ἀστυνόμε, ἀστυνόμε, τρέξε τρέξε νά προλάβεις
Ἀστυνόμε, ἀστυνόμε, τ' ὄνειρό μας νά συλλάβεις.

Ἕνα κίτρινο μπαλόνι εἶν' ὁ ἥλιος μές στ' ἀλώνι
τό τρυπήσανε τ' ἀγόρια καί νυχτώνει στ' ἀνηφόρια.

Τά παιδιά μ' ἕνα σφουγγάρι σβήνουν τώρα τό φεγγάρι
ἡ νυχτιά γιά νά γυρίσει νά τά γλυκονανουρίσει.

ΤΑΞΙΜΙ

Ταξίμι ἀπό μπαγλαμά καί ἡ βροχή δυνάμωσε.
Το παραθύρι θάμπωσε ἀπ' τοῦ νοτιᾶ τό χνῶτο.
Πιάσανε, λέει, τό Μεμά, μέ τά λαθραῖα στό ντορβά
τόν πήγανε στό Πρῶτο.

Ὁ φωτογράφος μέ χωνί μπαγιάτικη «Ἀκρόπολη»
καί στήν παλιά Μητρόπολη ρολόι δίχως ὥρα.
Ἄχ, τῶν ματιῶν σου οἱ οὐρανοί, πικρή ἀγάπη μου ὀρφανή
σέ ποιόν νά φέγγουν τώρα;

Μᾶς πῆραν τσάμπα τά καπνά κάποιος στήν ἄκρη μίλησε
καί στή γωνιά του γρύλισε βραχνά ὁ φωνογράφος.
Τσάμπα μοῦ πῆρες τήν καρδιά μιάν ἀνεξήγητη βραδιά
κι εἶν' ἡ ζωή μου τάφος.

ΤΑ ΠΙΚΡΟΣΑΒΒΑΤΑ

Ὅλα τά πικροσάββατα στό καπηλειό τά πίνανε.
Κανένα δέν κερνούσανε, μόνο τοῦ Χάρου δίνανε.

Καί κάποιο πικροσάββατο μέσα στήν παραζάλη του
τά κρίματά του σκέφτηκε κι ἔσκυψε τό κεφάλι του.

Μά τ' ἄλλα πικροσάββατα δέν τοῦ τό συγχωρήσανε.
Στό Χάρο τόν παράδωσαν κι ὅλες οἱ στράτες κλείσανε.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΕΝΙΑ

Τριανταφυλλένια λόγια τά δυό χείλη σου σκορπᾶνε.
Τῆς καρδιᾶς μου τά ρολόγια κοίταξε πῶς σταματᾶνε!

Κυπαρίσσια στό σεργιάνι καί ροδιές στόν καφενέ.
Εἶσαι χαμηλό ταβάνι γιά τό μπόι μου οὐρανέ.

Τριανταφυλλένια λόγια τά ματάκια σου μοῦ λένε
τά παλιά μου μοιρολόγια νά χορέψουν τώρα θένε.

ΒΡΟΧΗ

Ἔλιωσε ἀπόψε τό φεγγάρι κι ἔγινε ἀσημιά βροχή
καί στίς σκοπιές κάποιοι φαντάροι λέν τό τραγούδι ἀπ' τήν
ἀρχή.

Γιά τήν Ἑλένη, τήν Ἑλέ σαπίζω στό Γεντί Κουλέ.

Οἱ στάλες πέτρωσαν στό χῶμα, ἀσήμι γέμισε ἡ γῆ.
Μά οἱ φαντάροι κλαῖν ἀκόμα γιά τή βαθιά τους τήν πληγή.

Γιά τήν Ἑλένη, τήν Ἑλέ σαπίζω στό Γεντί Κουλέ.

ΓΙΑΠΙ

Μπῆκε τό φεγγάρι στό γιαπί
κι ἔγειρε γιά ὕπνο στό χαλίκι.
Τά 'πινε καί γίνηκε στουπί
στό μπακαλικάκι τοῦ Τσαλίκη.

Ἦρθαν οἱ ἐργάτες τήν αὐγή
γέμισε ἀπό μπράτσα τό σοκάκι.
Πῆραν τό φεγγάρι γιά παιδί
τοῦ 'ριξαν στήν πλάτη ἕνα σακάκι.

Καί τό φεγγαράκι τ' ἀσημί
δάκρυσ' ἀπ' ἀγάπη κι ἀπό γλύκα
κι ἔγινε τό δάκρυ γιασεμί
πού ἄνθισε τήν ὥρα πού σέ βρῆκα.

ΤΟ ΒΡΑΚΙ

Τό μπαλωμένο μου βρακί τρελαίνεται γιά μουσική.
Πιάσ' τή φυσαρμόνικά σου νά χαρεῖς τά γονικά σου
πιάσ' τή φυσαρμόνικά σου κι ὅλα τά φλουριά δικά σου.

Καί τά κουρέλια πού φορῶ τρελαίνονται γιά τό χορό.
Παῖξε κάτι σάν καντρίλια νά μᾶς δοῦν ἀπό τή γρίλια
νά μᾶς δοῦν ἀπό τή γρίλια καί νά σκάσουν ἀπ' τή ζήλεια.

Καί τώρα πού 'μαι ὅλο χαρά, ἔ, ρέ καί νά 'χα ἕνα παρά
στό στριφτό νά τόν γυρίσω καί νά σέ ξανακερδίσω
στό στριφτό νά τόν γυρίσω δυό φορές νά σ' ἀγαπήσω.

ΕΡΓΕΝΗΣ

Ἐργένης εἶναι ὁ Θεός
γι' αὐτό καί κάνει θαύματα
γιά πάρτη του ὁ οὐρανός
κι ὅλα τά ὡραῖα πράγματα.

Ἀλλά ἐγώ ὁ πονηρός
δέν ζῶ χωρίς φουστάνι
καί ἀπό Μεγαλέξανδρος
κατάντησα χαϊβάνι.

Ἐργένης εἶναι κι ὁ Χριστός
κορόϊδο δέν ἐπιάστηκε
οὔτε πού ντύθηκε γαμπρός
οὔτε π' ἀρραβωνιάστηκε.

ΤΑ ΝΑΥΛΑ

Κόβω δυό ἄστρα, τά ρίχνω ζάρια
καί ὅπως πάντα κακή ζαριά.
Ἄσε τά λόγια καί τά παζάρια
ἡ ἀγάπη θέλει παλικαριά.

Κόβω δυό ἄστρα καί τό φεγγάρι
νά 'χω στά χέρια τόν οὐρανό.
Ἄχ, ἡ ἀγάπη, πάρ' το χαμπάρι
θέλει κουράγιο καί τσαγανό.

Κόβω δυό ἄστρα νά τά 'χω ναῦλα
γιά νά γυρίσω στήν Κοκκινιά.
Κι ὅσο γιά σένα, τελεία-παύλα
καρδιά σου ἔχεις τήν παγωνιά.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

(Λευτέρη Παπαδόπουλου)

Σύνθεση: 1983
Ηχογράφηση:
1985, Σταμάτης Κόκοτας
MINOS.

ΚΙ ΑΝ ΘΑ ΜΟΥ ΦΥΓΕΙΣ

Τά σήμαντρα τῆς ἄνοιξης χτυποῦν
μά ἐγώ δέν ἔχω χελιδόνι.
Δέν ἔχω γιασεμιά γιά νά σοῦ ποῦν
πώς ζῶ μέ τήν ψυχή στό χιόνι.

Κι ἄν θά μοῦ φύγεις, θά 'σαι πάντα ἐδῶ
μές στίς χειρονομίες μου κρυμμένη.
Μές στούς σκοπούς πού λέν τ' ἀπόβραδο
ὅσοι κανένας δέν τούς περιμένει.

Τά ξώφυλλα τῆς νύχτας ἀνοιχτά
μά ἐγώ δέν ἔχω παραθύρια.
Μονάχα στῆς καρδιᾶς μου τ' ἀνοιχτά
ναυαγισμένα τρεχαντήρια.

ΕΒΓΑΛΑ ΣΤΟ ΣΦΥΡΙ ΤΑ ΧΑΔΙΑ

Ἔβγαλα στό σφυρί τά χάδια
καί ὅλα μου τά χτυποκάρδια
τά πούλαγα μισοτιμῆς
μά δέν τ' ἀγόρασε κανείς.

Ἤτανε μεταχειρισμένα
κι εἶχαν προορισμό ἐσένα.
Ἐσένα πού δέ μ' ἀγαπᾶς
καί σάν τήν ἄμμο μέ σκορπᾶς.

Πῆγα νά ξεπουλήσω ἀκόμα
ὅσα φιλιά ἔχω στό στόμα
κι ἄρχισα νά παραμιλῶ
κι ὅλοι μέ πῆραν γιά τρελό.

ΑΓΑΠΗ

Φύτεψε δυό φιλιά στό στόμα
τοῦ ξεχασμένου ἀπ' τήν ἀγάπη
θά ἀνθίσουν στό καμένο χῶμα
δυό στάλες δάκρυ.

Φύτεψε τό γλυκό σου χάδι
σ' ἕνα παιδί ὀρφανεμένο
θά ἀνθίσει ὁ ἥλιος στό σκοτάδι
τό παγωμένο.

Φύτεψε μιά καρδιά στό χιόνι
σ' ὅλους τούς ρημαγμένους τόπους
θά ἀνθίσει κάποιο χελιδόνι
γιά τούς ἀνθρώπους.

ΠΑΛΙΟ ΤΕΛΩΝΕΙΟ

Στό παλιό τελωνεῖο
στούς παλιούς καφενέδες
θά σέ γδύσω μιά νύχτα
κι ὅπως θά 'σαι γδυτή
τό κορμί σου θα λούσω
μέ πικρούς ἀμανέδες
καί κρασί τῆς Νεμέας
ἀπ' ἀρχαία γιορτή.

Καί μετά θά σέ πάρω
στά μεγάλα μου χέρια
νά σ' ἀφήσω στήν πέτρα
στό καρνάγιο μπροστά
κι ἐκεῖ, μέσα στ' ἀλάτι
καί τά σάπια μαδέρια
θά σέ κάνω γυναίκα
μέ τά χείλη κλειστά.

Θά σέ κάνω γυναίκα
ὅλο μέλι καί αἷμα
μέ τό ρίγος στό δέρμα
καί τά φρέσκα μαλλιά
καί ἀπέ θά σέ κάψω
γιατί εἶσ' ἕνα ψέμα
ἡ Ἑλένη τῆς Τροίας
ἡ πληγή ἡ παλιά.

Ο ΕΡΩΤΑΣ

Ἔρωτας τά μάτια σου.
Ἄνεμος σαρωτικός.
Ὅλα τά ξερίζωσε.
Δέν ὑπάρχω πιά.
Εἶμαι μονάχα μιά καρδιά.
Δέν ὑπάρχω πιά.
Πάρε ὅ,τι θές ἀπ' τήν καρδιά.

Ἔρωτας ἀβάσταχτος.
Ὅ,τι ἀγγίζω μέ πονᾶ.
Χάνομαι. Γκρεμίζομαι.
Δέν ὑπάρχω πιά.
Εἶμαι μονάχα μιά καρδιά.
Δέν ὑπάρχω πιά.
Πάρε ὅ,τι θές ἀπ' τήν καρδιά.

Ἔρωτας ὑπέροχος.
Ὅμορφος. Μαγευτικός.
Ἔσκυψε. Μέ φίλησε.
Δέν ὑπάρχω πιά.
Εἶμαι μονάχα μιά καρδιά.
Δέν ὑπάρχω πιά.
Πάρε ὅ,τι θές ἀπ' τήν καρδιά.

φ°_T.

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

(Μίκη Θεοδωράκη)

Σύνθεση: 1984, Αθήνα.
Ηχογράφηση: 1985,
Θανάσης Μωραΐτης,
Χορωδία Αντώνη Κοντογεωργίου,
ΣΕΙΡΙΟΣ.
Εξώφυλλο: Μπόστ.

(Ἀπό τά σημειώματα τοῦ δίσκου)

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΟΥ ΣΕΙΡΙΟΥ ΚΙ Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ.
Κάθε φορά πού θέλησα νά παίξω σοβαρά, βρῆκα ἀπεριόριστη τή συμπαράσταση τοῦ φίλου μου Μίχη Θεοδωράκη, ἐξαίσιου τεχνίτη τῶν ἤχων καί τῶν αἰσθημάτων. Εἶναι ἀλήθεια πώς πολλές φορές διαφωνήσαμε στό παρελθόν μά πάντα στά δευτερεύοντα καί στά τριτεύοντα, ποτέ στά πρῶτα καί πρωταρχικά. Σ' αὐτά ὑπήρξαμε πάντα συναγωνιστές.

Ἔτσι καί τώρα μέ τόν Σείριο. Θέλω νά παίξω τόν τροχονόμο καί τόν ἀρχειοθέτη μιᾶς μουσικῆς ἑλληνικῆς κι ἐπιλεγμένης, πού θά ἀσκήσει ἐπιρροή καί σέ προέκταση *παιδεία*, σέ ἀκροατές πού δέν ἔχουν ἀκόμα ἐφησυχάσει σέ δημοσιογραφικές καί κομματικές «ὑποδείξεις» περί Μουσικῆς καί περί Τέχνης γενικά.

Μόλις ἔμαθε ὁ Θεοδωράκης τό καινούριο παιχνίδι μου, δέν ἔχασε καιρό, βάζει φτερά κι ἔρχεται νά μέ βρεῖ στό Σείριο - ἐκεῖ πού, καθώς γνωρίζετε, «κατοικοῦν παιδιά» κι ἐγώ μαζί τους. Καί μοῦ 'φερε τή *Φαίδρα* καί τόν *Διόνυσό* του. Πολύ χάρηκα τήν ἐμπιστοσύνη του. Καί φρόντισα μαζί μ' αὐτόν, μέσα σέ ἀρκετά μερόνυχτα ἐργασίας, ν' ἀποκτήσουν τά πρόσωπα αὐτά ὅλη τήν ἐρωτική ἕλξη πού ὀφείλουν νά ἔχουν, σάν κορυφαῖα ἔργα ἀπό τήν πιό πρόσφατη ἐργασία του.

Μέ τόν *Διόνυσο* ὁ Μίκης Θεοδωράκης πραγματοποιεῖ κάτι πού μόνο ἕνας ἀληθινός τεχνίτης τῆς μουσικῆς μποροῦσε νά πραγματοποιήσει. Μιά οἰκοδομημένη προέκταση τοῦ *λαϊκοῦ*, μέσα στήν περιοχή τοῦ προβληματισμένου ἔντεχνου τραγουδιοῦ.

Πρέπει νά προσέξετε πολύ τόν *Διόνυσο*, ἀφοῦ χαρεῖτε τή συγκίνηση τῆς πρώτης ἐπαφῆς μαζί του. Γιά νά διαπιστώσετε τί πάει νά πεῖ «ἔντεχνη λαϊκή μουσική» στά ἱκανά χέρια ἑνός γνήσιου μουσικοῦ. Καί πῶς, μές ἀπό εὑρηματικούς μελωδισμούς καί συναρπαστικούς συνδυασμούς ἤχων, ξεδιπλώνεται ἕνα ἔργο, πού μαζί μέ τήν ἐντατική ἀτμόσφαιρά του, περιέχει μέσα του πικρά μηνύματα τῶν χαλεπῶν καιρῶν πού ζοῦμε.

Τό ἐπικό στοιχεῖο τοῦ Θεοδωράκη στήν ἀπόλυτη ὡριμότητά του καί μακριά ἀπό τίς μεγαλόπρεπες ἐκτονώσεις τῶν δρόμων. Τό *ἐπικό*, τέλεια συγκερασμένο μέ τήν ἐλεγεία τῶν πολιτικῶν ἀπογοητεύσεων καί τοῦ ἐνεδρεύοντος Θανάτου.

Νιώθω περήφανος πού ὁ Σείριος ἀνάμεσα στά παιδιά πού τόν κατοικοῦν, συμπεριέλαβε καί τόν συγκλονιστικό ΔΙΟΝΥΣΟ τοῦ Μίχη Θεοδωράκη.

Μάνος Χατζιδάκις

ΚΑΤΑΤΟΠΙΣΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ-ΠΑΡΑΓΩΓΟΥ:
Ὁ Διόνυσος, ὅπως εἶναι γνωστό, ἔλαβε μέρος στή μάχη τοῦ Μακρυγιάννη, τόν Δεκέμβρη τοῦ 1944. Στίς 10 τοῦ Δεκέμβρη ὁ Ἀγγλικός στρατός κατέλαβε τήν Ἀκρόπολη. Παρά τήν ὑπόσχεσή τους ὅτι θά σεβαστοῦν τό ἱερό μνημεῖο, ἀπό κεῖ πισώπλατα ἦρθε τό θανάσιμο πλῆγμα. Ὁ Διόνυσος κηδεύτηκε τήν ἴδια μέρα, στίς 10 τοῦ Δεκέμβρη, μαζί μέ δεκάδες ἄλλα ἀγόρια καί κορίτσια πού εἶχαν προσφέρει κι αὐτά τά νιάτα τους στήν Ἄνοιξη.

Ἡ φανταστική πομπή ξεκίνησε ἀπό τή γωνία Τζιραίων καί Συγγροῦ καί σέ συνέχεια ἀκολούθησε πρός τ' ἀριστερά τήν Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

Ἦταν φυσικό ἡ ζωή τῆς Ἑλλάδας νά κινηθεῖ ἀπό τότε μέ ἄξονα τήν πομπή τοῦ Διονύσου. Οἱ Ἕλληνες φώναζαν: ὁ Διόνυσος Ζεῖ - ὁ Λαμπράκης Ζεῖ - ὁ Πέτρουλας Ζεῖ - ὁ Παναγούλης Ζεῖ - καί οὕτω καθεξῆς. Γιατί φυσικά ὁ Διόνυσος, παρ' ὅτι νεκρός, διατηροῦσε, ὡς ἡμίθεος, ὁλοζώντανη τήν παρουσία του.

Περιστοιχισμένος πάντοτε ἀπό ἐφήβους καί νύμφες διέτρεχε τή χώρα πού θεϊκή μοίρα τόν εἶχε καταδικάσει ἔκτοτε σέ χίλιες δυό δοκιμασίες.

Φυσικά, χάρη στό πνεῦμα τοῦ Διόνυσου, ἡ ψυχή τῶν Ἑλλήνων ἐτρέφετο μέ φῶς ἔτσι ὥστε πάντοτε νά εἶναι νικητής ὁ λαός. Νά ὅμως πού ἡ πορεία ὕστερα ἀπό 40 χρόνια ὁδηγήθηκε ἀντί γιά τούς ἀνθισμένους λειμῶνες -ὅπως ὅλοι τό ἐφαντάζοντο- στήν ΠΝΥΚΑ, ὅπου ἤδη ἔχουν συναθροιστεῖ οἱ κάθε λογῆς θανάσιμοι ἐχθροί τοῦ Διονύσου γιά νά τόν καταδικάσουν.

ΤΕΛΙΚΟ 1 7-09-97 12:12 Σελίδα 321

265

Ὁ δημιουργός τοῦ ἔργου ΔΙΟΝΥΣΟΣ προσπαθεῖ νά περιγράψει τά συγκεκριμένα συμβάντα, ἐνῶ ἀπό τήν ἄλλη πλευρά προσπαθεῖ νά καταγράψει τίς μνῆμες, τίς γνῶμες καί τά σχόλια πού περνοῦν ἀπό τή σκέψη τοῦ Διόνυσου κατά τή διάρκεια τῆς Δίκης καί λίγα λεπτά πρίν ἀπό τό τελειωτικό *τέλος*.

Ὁ ΣΕΙΡΙΟΣ παρακάλεσε τόν ποιητή καί συνθέτη νά μᾶς περιγράψει ἰδιοχείρως τίς σκέψεις του ἔργου:

Η ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

Γειά καί χαρά σας ἄσπιλοί μου δικαστές
εἶμαι μπροστά σας
βγάλτε νύχια καί φωτιές
ἡ τιμωρία τρομερή
πρέπει νά βγεῖ ἀπό τή συνάθροιση αὐτή.

Κάψτε τούς στίχους κάθε μελωδία μαγική
πού μᾶς πηγαίνει σ' ἄγνωστη μεριά χιμαιρική.

Γειά καί χαρά τοῦ κόσμου αὐτοῦ οἱ δυνατοί
εἶμαι μπροστά σας
βγάλτε νύχια καί χολή
σάν τά βουνά
πού κλείνουν μέταλλα σκληρά
καί τά τρυποῦν
καί τήν καρδιά τους τήν πονοῦν
μά ἡ καρδιά
μές ἀπ' τά νύχια τους γλιστρᾶ
καί τραγουδᾶ.

Ἀντιστροφή Α΄

Παγάνα πᾶνε οἱ στρατιές
στοῦ Διονύσου τίς κορφές
γιά ν' ἀνάψουνε φωτιές.

Νά κάψουν θέλουν τό θεό
μέ τίς νυφοῦλες στό πλευρό
καί τ' ἀγόρια στό χορό.

Ἀντιστροφή Β΄

Διόνυσέ μου,
μέ τ' ἀσίκικα φτερά, παλικάρι μου,
μέ τοῦ τράγου τό κορμί, παλικάρι μου
σέρνεις πρῶτος τήν πομπή
Διόνυσέ μου,
κοίτα ποιός σ' ἀκολουθεῖ
Ἕλληνες κι ἀλλοδαποί.

ΜΙΑ ΦΥΛΑΚΗ

Μιά φυλακή
-πῶς μᾶς φτάσαν ὥς ἐκεῖ;-
μιά φυλακή
ἡ ζωή μου φυλακή.

Χωρίς ποινή
-πῶς μᾶς φτάσαν ὥς ἐκεῖ;-
καί δικαστή
ἡ ζωή μου φυλακή.

Στοῦ Μακρυγιάννη
πρίν προλάβεις νά μιλήσεις
Ἐγγλέζου βόλι σέ γονάτισε.
Μᾶς κοίταζες μέ βλέμμα μελαγχολικό
νά σκεφτόσουνα θαρρεῖς
πόσο λίγο ἡ μέρα κράτησε.

Μές στίς πλατεῖες
ἕνας ἕνας καθισμένοι
τή μοναξιά μας τή γραμμένη
τή σφράγισες μέ βλέμμα μελαγχολικό
ποιός θά πεῖ τό μυστικό
στή ζωή μας τή χαμένη.

ΤΟ ΨΥΓΕΙΟ

Μή ρωτᾶς καρδιά μου
μήν καρδιοχτυπᾶς
πίκρες, παραμύθια
τέλειωσαν γιά μᾶς.

Στό τηλέφωνό σου
ὅλοι οἱ ἀριθμοί
ἔχουν παραλήπτη
μιά ζωή νεκρή.

Ἄν ἔχεις μάτια πού κοιτοῦν
κι ἄν ἔχεις στήθια πού πονοῦν
πῶς τήν ἀντέχεις δέ μοῦ λές
τέτοια ζωή χωρίς νά κλαῖς.

Ὅσοι ἀγαπῆσαν
κείτονται νεκροί
ὅσοι προσκυνῆσαν
εἶναι ὁδηγοί.

Μέσα στό ψυγεῖο
ἄνοιξε νά μπεῖς
γιά νά μείνεις φρέσκος
νά διατηρηθεῖς.

Η ΑΡΚΟΥΔΑ

Μιάν ἁλυσίδα μοῦ δένουν γύρω στό λαιμό
εἶμαι ἀρκούδα, χορεύω γύφτικο χορό.

Μέσα στά γήπεδα μέ γυμνάζουνε
τ' ἄγρια πλήθη νά χαιρετῶ.
Μέ μαϊμοῦδες μαζί μέ βάζουνε
τ' ἄγρια πλήθη νά προσκυνῶ.

Μές στό κελί μου, ἀγγέλοι μπαίνουν σιωπη-
λοί
ἦρθε τό τέλος, δέν ἦρθε ἀκόμα ἡ ἀρχή.

ΣΤΙΣ 10 ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΗ

Ξεπροβοδίζουν τό παιδί στήν παγωνιά.
Ἔχει τά χέρια του στό στῆθος σταυρωμένα
δέν ἔχει ὄνομα δέν ἔχει φαμελιά
κι εἶχε τά νιάτα του στήν ἄνοιξη ταμένα.

Στίς 10 τοῦ Δεκέμβρη πομπή φανταστική
ἀγόρια καί κορίτσια σκοτωμένα
στήν ἄνοιξη περνοῦν εὐτυχισμένα
κι ἡ ἄνοιξη σκεπάζει μέ ἀνθούς
ἰδανικά κορμιά ἀδελφωμένα.

Καθώς κοιτάζω τό ἀγόρι τό χλομό
ἀρχίζει σκέφτομαι ἕνα ἀλλιώτικο ταξίδι
γιά ὅσους ζήσαμε ἐκεῖνον τόν καιρό
κι ὅ,τι πιστέψαμε θαμμένο ἔχει μείνει.

Ο ΠΡΟΔΟΤΗΣ

Κυνηγοῦσα μέσα στήν Ἀθήνα
ἤμουν τότε ἀμούστακο παιδί
εἶχα ἕνα πιστόλι καί μιά φίνα
αἰσιοδοξία τρομερή.

Ἡ καθοδήγηση μέ στέλνει γιά νά βρῶ
ἕναν προδότη πού στή Γούβα τριγυρίζει
βρίσκω τό σπίτι καί τήν πόρτα του χτυπῶ
κι ἡ μάνα του μέ γέλιο μέ καλωσορίζει.

- Κάτσε γιόκα μου νά ξαποστάσεις
ὅπου νά 'ναι ο γιόκας μου θά 'ρθεῖ
γιά τή φτώχεια μας μή μᾶς καταδικάσεις
ἡ καρδιά μας μόνο εἶναι καλή.

Τήνε κοιτάζω, σκέφτομαι πῶς νά τῆς πῶ
πώς ἦρθα τόν προδότη γιό της νά σκοτώσω
πάνω στό αἷμα τοῦ παιδιοῦ της τ' ἀχνιστό
μιά Ἑλλάδα Νέα πάω τώρα νά στεριώσω!

Ο ΚΟΛΙΓΟΣ

Στρατιῶτες ὁρκισμένοι μπῆκαν στά
Καλάβρυτα
ξέρεις τί σέ περιμένει, ὅλα μαῦρα κι
ἄδικα.

Τοῦ καιροῦ μας οἱ στρατιῶτες δέν
ὁρκίζονται ποτέ
εἶναι ὅλοι ἰδιῶτες μέ προσωπικό
σωφέρ.

Στρατηγοί καί Φαρισαῖοι μπῆκαν
στό κονάκι μου
ξέρω τί μέ περιμένει, γράφω τό
χαρτάκι μου.

Τό εἰσόδημά μου γράφω κι ἀφαιρῶ
τό νοίκι μου
καί στό τέλος ὑπογράφω καί τήν
καταδίκη μου.

ΤΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ ΝΑ ΤΗΝ ΚΛΑΙΣ

Θά σᾶς μιλήσω μ' ἕνα ἀλλιώτικο
σκοπό
μή μοῦ θυμώσετε πολύ παρακαλῶ
ψάχνω νά βρῶ τή Ρωμιοσύνη
κι αὐτό τό πάθος μοῦ τή δίνει.

«Τή Ρωμιοσύνη τώρα νά τήν κλαῖς
νά τό συνηθίσεις νά τό λές.»

Στήν ἀπορία μου ἀπάντηση ζητῶ
μέ ἀποφεύγουνε μέ παίρνουν γιά
τρελό
ἡ Ρωμιοσύνη παντρεμένη
εἶναι εὐτυχής καί γκαστρωμένη.

«Τή Ρωμιοσύνη τώρα νά τήν κλαῖς
νά τό συνηθίσεις νά τό λές.»

Αὐτά τά λόγια εἶναι παρανοϊκά,
ἀφοῦ γκαστρώθηκε σημαίνει εἶναι
καλά
μέ κουμπάρο τόν Καρούδα
«ἔξω οι Βάσεις ἀπ' τή Σούδα».

«Τή Ρωμιοσύνη τώρα νά τήν κλαῖς
νά τό συνηθίσεις νά τό λές.»

ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ
(ΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΑ ΤΗΣ ΑΒΥΣΣΟΥ)

Ψηλά στά χέρια κρατοῦν
μαῦρα πανιά καί θρηνοῦν
τοῦ κόσμου οἱ μαῦρες μάνες
ἀνάβουν λαμπάδες.

Μέσα στά τάρταρα νά φωτίσουν
ξανθόν ἀρχάγγελο νά ξυπνήσουν.

Νά γίνει φῶς γαλανό
τραγούδι συμπαντικό
τή γῆ νά κατακλύσει
καί νά μᾶς ὁδηγήσει.

Μέσα στά κρύσταλλα τῆς ἀβύσσου
μπροστά στίς πύλες τῆς Παραδείσου.

ΚΑΛΑ ΒΟΥΝΑ

Καλά βουνά μου μενεξιά στά σύννεφα ντυμένα
τί μέ κοιτᾶτε σοβαρά, βαριά καί πονεμένα;

Τό μονοπάτι τῆς ζωῆς τώρα τό παίρνω μόνος
ὅσο κι ἄν ψάξεις δέ θά βρεῖς πόσο πονάει ὁ πό-
νος.

Κι ἐσεῖς παιδιά ἐρημικά τόν κόσμο δέν κοιτᾶτε
μές στήν κρυφή σας τή στοά μονάχοι περπατᾶτε.

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ

Μιά δρασκελιά Πετράλωνα - Θησεῖο
δυό δρασκελιές Συγγροῦ - Καισαριανή
βαθιά μές στοῦ μυαλοῦ μου τό ἀρχεῖο
συννεφιασμένη εἶναι πάντα ἡ Κυριακή.

Μή μέ κοιτᾶς μέ μάτια βουρκωμένα
μές στήν καρδιά μου τά 'χω σφραγισμένα
τά ὄνειρά μας τά χαμένα.

Πρωί πρωί θά σεργιανίσω
θά πάρω δρόμο μακρινό
τούς φίλους θ' ἀποχαιρετήσω
νά ξαποστάσω πρίν νά 'ρθεῖ τό δειλινό.

Στό μακρινό ταξίδι μου θά πάρω
ὅταν θά μείνω μόνος μέ τό Χάρο
τό τελευταῖο μου τσιγάρο...

φ 01.

ΦΑΙΔΡΑ

('Αγγελικῆς 'Ελευθερίου)

Σύνθεση:
1984, 'Αθήνα.
Ἠχογράφηση:
1985,
'Αλίκη Καγιαλόγλου, Πέτρος Πανδῆς
ΣΕΙΡΙΟΣ.

ΤΕΛΙΚΟ 1 7-09-97 12:12 Σελίδα 326

269

(Ἀπό τό σημείωμα τοῦ συνθέτη στό δίσκο)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
Τό τελευταῖο διάστημα παρακολούθησα ἀπό τήν τηλεόραση δύο διεθνεῖς ἀγῶνες: ἕναν ποδοσφαιρικό κι ἕναν μπάσκετ. Καί εἶδα καί ἄκουσα κάτι πρωτοφανές: οἱ Ἕλληνες φίλαθλοι γιουχάιζαν τούς φιλοξενούμενούς μας ἀθλητές. Αἰσθάνθηκα τήν ἀνάγκη νά στείλω τήν ἑπομένη στούς ξένους μας τό ἀκόλουθο τηλεγράφημα:
«ΑΓΑΠΗΤΟΙ ΜΑΣ ΞΕΝΟΙ STOP ΑΙΣΘΑΝΟΜΑΙ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΣΑΝ ΕΛΛΗΝΑΣ ΝΑ ΣΑΣ ΖΗΤΗΣΩ ΜΕ ΟΛΗ ΜΟΥ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΣΥΓΝΩΜΗ STOP ΞΕΡΩ ΤΙ ΣΚΕΠΤΕΣΤΕ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΑ ΜΟΥ STOP Η ΜΟΝΗ ΕΞΗΓΗΣΗ ΕΙΝΑΙ ΟΤΙ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΠΟΙΑ ΚΙΡΚΗ ΜΕΤΑΒΑΛΛΕΙ ΚΑΠΟΙΟΥΣ ΣΕ ΑΡΚΟΥΔΕΣ STOP ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΙΜΟΥΝ ΤΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ STOP ΣΑΣ ΑΓΑΠΟΥΝ STOP ΚΑΙ ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΝ ΠΟΥ ΤΙΜΗΣΑΤΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΑΣ STOP ΔΙΚΟΣ ΣΑΣ Μ.Θ.»
Αὐτή ἡ ἴδια Κίρκη πού μεταβάλλει τούς φιλάθλους σέ ἀρκοῦδες, μεταμορφώνει τούς ...«φιλόμουσους» σέ μαϊμοῦδες. Ὅμως γιά τό πρόβλημα αὐτό θά ἀσχοληθῶ πιό κάτω ἐκτενέστερα.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ
Μέ τό σημείωμα αὐτό θά 'θελα νά ἐκφράσω καί δημόσια τό αἴσθημα *ἀπολύτρωσης* πού ἔνιωσα ὕστερα ἀπό πολλά χρόνια συνεργαζόμενος δισκογραφικά μέ κάποιον πού θεωρεῖ ὅπως κι ἐγώ τήν τέχνη καί πιό εἰδικά τό τραγούδι πνευματική καί ψυχική ἀνάγκη, ἱερή δημιουργική πράξη, καί ἀπόλυτα προσωπική ἔκφραση ἔξω καί πέρα ἀπό κάθε εἶδους σκοπιμότητα. Μέ τόν Μάνο Χατζιδάκι ὅλα αὐτά τά χρόνια παρακολουθούσαμε ἔκπληκτοι νά γίνονται τέρατα καί σημεῖα μέσα σ' ἕνα χῶρο τόσο οἰκεῖο καί ἀγαπημένο γιά μᾶς, ὅπως εἶναι τό ἑλληνικό τραγούδι. Ἕως ὅτου ἀποφασίσαμε νά ἑνώσουμε τίς δυνάμεις μας ὅπως τά παλιά καλά χρόνια, στίς δεκαετίες τοῦ σαράντα, τοῦ πενῆντα καί τοῦ ἑξῆντα. Μᾶς ξέφυγε μόνο ἡ δεκαετία τοῦ ἑβδομῆντα, τότε πού μπῆκαν στό σπίτι μας τόσοι καί τέτοιοι καταπατητές μαυραγορίτες καί σωματέμποροι, πού πῆραμε, τρόπος τοῦ λέγειν, τά βουνά καί τά λαγκάδια... Ξαναβρεθήκαμε ὅμως καί μαζί μέ ὅλους τούς ἄξιους συναδέλφους μας στήν ΕΔΕΤ σταματήσαμε ὁριστικά καί τελεσίδικα τήν ὄρεξη τοῦ στάρ-σύστεμ νά γίνει ἀκόμα καί μέ νομική κάλυψη ὁ Νέρων τοῦ ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ. Δέν ἔφτανε ὅμως αὐτό. Ἔπρεπε νά βρεθεῖ ἕνας τρόπος ἐπαφῆς μέ τό κοινό πού νά μήν περνᾶ μέσα ἀπό τά σκουριασμένα λούκια τῆς σημερινῆς δισκογραφικῆς δραστηριότητας πού ἀκόμα κι ἄν τούς ρίξεις ἁγιασμό θά τόν μεταμορφώσουν σέ λασπωμένο πετιμέζι.

Ἔχει μεγάλη σημασία γιά τόν πνευματικό δημιουργό πῶς καί γιά ποιόν δημιουργεῖ. Νά πεῖς «γιά τόν λαό» δέ φτάνει, μιᾶς καί ἡ ἔννοια «λαός» μεταμορφώνεται σάν τόν Πρωτέα. Μουσική γιά μάζες, τέχνη γιά μάζες, ἄς μοῦ συγχωρεθεῖ, τά εἶπα καί τά ὑποστήριξα κατά κόρον. Στηριζόμουν ὅμως τότε σέ χειροπιαστά στοιχεῖα, γεγονότα.

Ἴσως γιά τήν ἀπίστευτη σύγχυση τῆς δεκαετίας τοῦ ἑβδομῆντα νά εἶναι ὑπεύθυνη ἡ προηγούμενη δεκατία, τότε πού τό τραγούδι ἔγινε γιά μιά στιγμή τέχνη καί τραγούδι γιά μάζες, ὅπως καί οἱ μάζες - ὁ λαός ἀνυψώθηκε στά ἐπίπεδα τῆς τέχνης. Ἔτσι πολλοί πίστεψαν ὅτι αὐτή ἡ ἄνθηση εἶναι ἕνα ἀντικειμενικό φαινόμενο, ἕνα δεδομένο γεγονός ἄσχετο ἀπό τόν ὑποκειμενικό παράγοντα...

Ἔτσι μπῆκε μπροστά αὐτή ἡ ἀπίθανη ΜΗΧΑΝΗ πού ἔφτασε νά «κόβει» ἕως 20.000 τραγούδια τό χρόνο. Καί φτάσαμε στόν τραγουδιστικό *πληθωρισμό* μέ ὅλα τά συνακόλουθα: Μαύρη ἀγορά, συναλλαγή, καί κυρίως *θρίαμβος τοῦ ἤθους τοῦ καλλιτεχνικοῦ μαυραγοριτισμοῦ*.

Στήν περίοδο τῆς Κατοχῆς ὁ μαυραγοριτισμός τραυμάτισε βαθιά τήν ἑλληνική κοινωνία. Ἔτσι καί τώρα, ἡ ἠθική τοῦ καλλιτεχνικοῦ μαυραγοριτισμοῦ πλήγωσε ἀκόμα πιό ἐπώδυνα τήν ψυχή τοῦ λαοῦ μας.

Μέ τήν ἴδια λογική πού μέσα σέ ἐξαιρετικές ἀντικειμενικές καί ὑποκειμενικές συνθῆκες ἡ ποσότητα-ποιότητα Λαός ἔγινε δέκτης καί φορέας τῆς ποιότητας Τραγούδι, ἡ ξέφρενη ἐμπορευματοποίηση τοῦ τραγουδιοῦ τό μετέβαλε σέ ἁπλή ποσότητα χωρίς ποιότητα καί τό Λαό δέκτη καί φορέα ἐνάντια στήν ποιότητα!

Ἡ πρωτοβουλία τοῦ Μάνου Χατζιδάκι

νά δημιουργήσει τίς προϋποθέσεις γιά μιά παραγωγική δισκογραφική δραστηριότητα, ἐκτός καί ἐνάντια σ' αὐτή τήν κυρίαρχη ἀντίληψη, εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νά αἰσθανθῶ ἀπολυτρωμένος, ὅπως εἶπα καί στήν ἀρχή, καί νά συνεχίσω μέ καινούρια δύναμη τό ἔργο μου. Μέσα σ' αὐτά τά πλαίσια, ὁ ΔΙΟΝΥΣΟΣ καί ἡ ΦΑΙΔΡΑ, καί ὅλος ὁ «ΣΕΙΡΙΟΣ» τοῦ Μάνου Χατζιδάκι, εἶναι μιά *πρόκληση*. Ὄχι μόνο δέν γνοιάζεται γιά τήν κοινή ἐπικύρωση ἀλλά οὔτε καί τήν ἐπιζητεῖ. Μακάρι, σκεφτόμαστε, στίς συναυλίες μας νά 'μπαιναν μέ προσκλήσεις μόνο οἱ φίλοι μας. Μακάρι νά μπορούσαμε νά διαθέταμε τούς δίσκους μας ἀποκλειστικά σ' αὐτούς πού μᾶς ἀγαποῦν καί πού μᾶς πιστεύουν. Γιατί εἴμαστε σίγουροι ὅτι αὐτό πού λέμε σήμερα κοινή γνώμη, εἶναι βαθιά τραυματισμένη. Αὐτά ἄλλωστε τά ἱστορεῖ καλύτερα ὁ ΔΙΟΝΥΣΟΣ μέ τήν «ἐποχή τοῦ περήφανου κολίγου», τήν «ἐποχή τῆς 'Αρκούδας» καί ὅλων αὐτῶν τῶν αὐτοϊκανοποιημένων πού θά πρέπει νά μποῦν στό «ψυγεῖο» γιά νά διατηρήσουν τή μοναδικότητά τους...

Ἐμεῖς γνωρίζουμε πολύ καλά ἀπό ποῦ φυσοῦν σήμερα οἱ ἄνεμοι πού λυγίζουν τίς καλαμιές καί τίς κάνουν μόδα. Μοίρα τῆς Ἑλλάδας νά δέχεται πότε τόν Πέρση καί πότε τόν Ρωμαῖο, πότε τόν Τοῦρκο καί πότε τόν Γερμανό ἤ τόν 'Αμερικάνο. Καί κείνη ἄλλοτε νά γίνεται ραγιάς καί ὑπήκοος καί ἄλλοτε νά «συνθέτει» ὑποτάσσοντας στό δικό της πνεῦμα 'Ανατολή καί Δύση καί νά τίς κάνει «Ἑλλάδα», ἑλληνική σκέψη, ἑλληνικό ἔργο, ἑλληνική συνείδηση.

Μακάριοι οἱ ἐραστές τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας-ἔκφρασης τοῦ ἑλληνικοῦ μέτρου. Αὐτοί δέν εἶναι ποτέ μόνοι, ὅσες ὀρδές κι ἄν πατήσουν τή χώρα. Μιά στιγμή τέτοια εἶναι καί τό *Ἑλληνικό τραγούδι*. Σύνθεση ἀνατολῆς καί δύσης, πάνω στό στίγμα ἀκριβῶς πού βρίσκεται ἡ Ἑλλάδα γεωγραφικῶς καί πολιτιστικῶς. Αὐτό μπόρεσε νά ἀφομοιώσει τά στοιχεῖα πού μᾶς κατακλύζουν πότε ἀπό δῶ καί πότε ἀπό κεῖ κι αὐτό προσπαθοῦμε νά κάνουμε, χτές καί σήμερα, καί μεῖς οἱ ἐραστές τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ὅσους δέ φτάνει τό ραβδάκι τῆς Κίρκης. Οἱ ὀρδές θά φύγουν. Θά λεηλατήσουν, θά κάψουν, θά διαφθείρουν, καί θά φύγουν. Ὁ αἰσθητικός ραγιαδισμός δικάζει σήμερα στήν Πνύκα τό Διόνυσο. Ποιός ὅμως θά ζήσει τελικά;

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΠΟΥ ΘΑ ΚΑΝΕΙ ΚΡΥΟ

Μιά μέρα πού θά κάνει κρύο
θά γυρίσεις
κι ὄχι τήν πόρτα
μά τό τζάμι θά χτυπήσεις.

Τά ἴδια ροῦχα ὅπως πάντα θά φορᾶς
θά 'χεις τά χέρια σου στίς τσέπες
ὅπως πάντα, ὅπως πάντα θά γελᾶς.
Δέ θά μιλᾶς δέ θά μιλᾶς
ὅπως πάντα
δέ θά μιλᾶς δέ θά μιλᾶς.

Ἔφυγες μέ τό κρύο καί μέ τή βροχή
πάλι μέ κρύο καί μ' ἀγιάζι θά γυρίσεις.
Βγάλ' τό σακάκι σου θά πῶ, ἔχει βραχεῖ
τήν ἴδια μάρκα τά τσιγάρα σου θ' ἀνοίξεις
σπίρτα ἔχει δίπλα σου, θά πῶ
καί θά καπνίσεις.

ΔΑΚΡΥΣΑΝ ΤΑ ΣΕΝΤΟΝΙΑ ΜΟΥ

Ὅταν ἀπό κοντά μου πιά θά ἔχεις φύγει
κι ὅταν δέ θά 'χω ἀπό ποῦ νά κρατηθῶ
ὅταν κι οἱ φίλοι θά χαθοῦνε λίγοι λίγοι
κι αὐτή τή νύχτα πού θαρρῶ πώς θά πνιγῶ
πόσες ἀγάπες μές στόν κόσμο θά 'χουν μείνει
καί τή δικιά σου σέ ποιά μάτια θά τή βρῶ.

Δάκρυσαν τά σεντόνια μου κι ἀπόψε
κι ἀπό τά τζάμια στάζει ἡ καταχνιά
πάρ' τήν κιθάρα σου καί λίγο παῖξε
γιά κεῖνο τό πουλί στήν ἐρημιά.

Μήν κλαῖς μέσα στόν ὕπνο σου τα βράδια
καί λές πώς θές νά μείνεις μοναχή
τά ὄνειρά σου τά 'χανες κομμάτια
χωρίς αὐτά ποῦ θά 'βρεις τήν ἀρχή.

ΕΠΑΙΞΕΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ

Ἔπαιξες τήν καρδιά μου ἀπάνω στά χαρτιά
ὅπως οἱ μόρτες μέ τήν τράπουλα στό σταυροδρόμι
τήν ὥρα αὐτή πετάξανε χίλια πουλιά
κι ἐσύ ἐπίστεψες πώς κλείσανε οἱ δρόμοι.

Γίναν τά μάτια μου γραμμόφωνα παλιά
πού τραγουδοῦν ἀργά ἀνατολίτικα τραγούδια
γίναν τά σπλάχνα μου μιά πικραμυγδαλιά
κι ἀπό τίς φυλακές παίζουν νταούλια.

Μές στό παζάρι τῶν ἐχθρῶν σά μ' ἄφησες μοῦ τό 'πες
ἕνα παιδάκι μοῦ 'δωσε νερό κι ἐσύ μοῦ τό 'πιες
καί δέ λογάριασες τή στέρνα τῆς ψυχῆς μου πού βαθαίνει.

ΟΤΑΝ ΣΕ ΒΡΗΚΑ

Ὅταν σέ βρῆκα πόναγες στό μέρος τῆς καρδιᾶς
μέσα στούς δρόμους γύρναγες σά φύλλο ζαλισμένο.
Ὅταν σέ βρῆκα μίλαγες σά γράμμα ξενιτιᾶς
κι ὅταν μιά μέρα γέλασες, εἶπα θά περιμένω.

Τώρα μέσα στό αἷμα μου σέ βρίσκω νά κυλᾶς
σάν προσευχή σέ ἄγνωστο Θεό κι ἀγριεμένο.
Τώρα σάν τό πουλί μέσα στά μάτια μου πετᾶς
καί σάν κερί μές στή βροχή πού ἔμειν' ἀναμμένο.

ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ

Εἶναι τά μάτια σου ἐπαρχιακός σταθμός
καί τά ματόκλαδά σου δακρυσμένα
κάτω ἀπ' τό μαῦρο σου παλτό ἕνας λυγμός
πού λέεἰ παραμύθια γιά ταξίδια περασμένα.

Μέσα στίς λάσπες τά τακούνια σου
βαθιά βουλιάζουν καί βοήθεια δέ ζητᾶνε.
Πότε μέ λές Χριστό καί πότε Βαραββᾶ
καί ἐσένα δυό Μαγδαληνές
μέσα σου σπαρταρᾶνε.

Ὅταν ἀργά θά κλείσουνε τά καφενεῖα
κι οὔτε μιά μάνα στούς σταθμούς
οὔτε καί στρατιῶτες
κι ὅλα θά μοιάζουνε μ' ἀσπρόμαυρη ταινία
τότε κι ἐμεῖς θά σμίξουμε οἱ δυό μας.
Τότε.

ΟΝΕΙΡΟ ΑΓΑΠΗΣ
(ΣΕ ΒΡΙΣΚΩ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ)

Σέ βρίσκω στά βιβλία πού δέ γράφτηκαν
μές στά τραγούδια πού δέν ἄκουσα σέ βρίσκω
καί σέ παλιές εἰκόνες πού ἐχάθηκαν
σέ ὅ,τι ἔφυγε καί δέ γυρίζει πίσω.

Σέ βρίσκω στ' ὄνειρο ἀγάπης μακρινῆς
στό ὄνομα τό ἀκριβό πού δέν τό λέμε
στόν πυρετό κάποιας ἀρρώστιας σκοτεινῆς
στά πάθη πού ντρεπόμαστε καί κλαῖμε.

ΣΑΝ ΚΑΦΕΝΕΙΟ
(ΜΕ ΚΛΕΙΣΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ)

Τό στεναγμό μου πιά δέν τόν ἀκοῦς
ἡ νύχτα λές πού ἀναστενάζει
τά ροῦχα σου ραντίζω μ' ἁγιασμούς
καί λέω, εἶναι μπόρα θά περάσει.

'Από τό σπίτι δέν περνᾶ κανείς
οὔτε οἱ φίλοι κι οἱ γειτόνοι
ὁ χρόνος ἐσταμάτησε θαρρεῖς
μά εἶναι ἡ ἀγάπη πού τελειώνει.

Σάν καφενεῖο μέ κλειστά παράθυρα
καί σ' ἕνα δρόμο ἐρημικό
ἔγινε τώρα ἡ καρδιά σου.
Καί σάν τόν πόλεμο τόν ξαφνικό
μέ τά σημάδια στό λαιμό
ζεστή μέ πῆραν ἀπ' τήν ἀγκαλιά σου.

ΤΩΡΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΕΙΝΕΙΣ ΜΟΝΟΣ

Τώρα πρέπει νά μείνεις μόνος καί νά θυμηθεῖς
καί πλατανόφυλλα νά φέρεις καί νά γράψεις.
Τώρα πρέπει νά πάψεις νά πονᾶς καί μή μοῦ πεῖς
νά μείνω δίπλα σου ἐγώ γιά νά ξεχάσεις.

Ὅ,τι θυμᾶσαι τώρα νά τό κάνεις φυλαχτό
καί τό κλειδί μές στήν καρδιά σου νά κρεμάσεις
καί μήν πιστέψεις πώς τό αἷμα σου ἔγινε νερό
καί πρέπει τώρα ἀπ' τήν ἀρχή ν' ἀλλάξεις.

Ἐγώ πάνω στό βράχο μου θά μείνω σάν κεράκι
πού δέ θά λιώνει ἀπ' τοῦ καιροῦ τό χαλασμό
σ' ἕνα ποτάμι μακρινό θά γίνω ἕνα κλαράκι
θά 'μαι γιά σένανε μαζί καινούριο καί παλιό.

ΜΕ ΒΡΗΚΕ ΠΑΛΙ Η ΕΡΗΜΙΑ

Μέ βρῆκε πάλ' ἡ ἐρημιά πού μ' εἶχε χάσει
σάν κάποια σύσταση παλιά πού 'χει ἀλλάξει
καί μοῦ 'φερε τό χωρισμό μέσα σέ γράμμα
κουράστηκα γιά νά σέ βρῶ μά τό 'χα τάμα.

Μπροστά στήν πόρτα μου ἔκατσε
δίπλα στό γιασεμί μου
κι αὐτό ανθίζει δύο φορές καρδούλα μου
τή μιά μές στήν ψυχή μου.

ΤΟ ΑΙΜΑ ΠΑΓΩΣΕ

Τό αἷμα πάγωσε ἀπάνω στά μαχαίρια
καί μέσα σου μεσάνυχτα κι αὐγές
καί χρόνια πέφτανε μᾶς εἴπανε τά καλοκαίρια
κι οὔτε ἕνα κόμπο δέ ρίχνανε οἱ βροχές.

Σάν τό ρόδι τά ὄνειρά μας ἐσκορπίσανε
καί μές στά μάτια μας ἔμεινε τό μαράζι
κι αὐτοί πού μᾶς τά πήρανε τί κερδίσανε
ἔτσι κι ἀλλιῶς ὁ κόσμος κάποτε θ' ἀλλάξει.

ΘΕΛΩ ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ

Θέλω μιά νύχτα ἄχ, νά μοῦ χορέψεις
ἕνα ζεϊμπέκικο ἀπ' τά παλιά
τό ἄσπρο πουκάμισό σου νά φορέσεις
καί νά κοιτάζεις μέσα σου βαθιά.

Καί θά 'ναι σάν τήν ἀγρύπνια
σ' ἕνα ξωκλήσι πέρα μακρινό
θ' ἀναστενάζει ἡ Παναγιά
γιατ' εἶχε σάν καί σένα ἕνα γιό.

Λιγάκι πρίν νά κλείσουνε τά κέντρα
καί θά 'χουν μείνει μόνο λιγοστοί
καί κλαῖν' οἱ μόρτες καί ραΐζ' ἡ πέτρα
καί γώ θά κρέμομαι ἀπό μιά κλωστή.

ΝΥΧΤΩΝΕΙ (*)

Ἀγάπη μου, ἀγάπη μου
Τώρα μονάχα θά θυμᾶμαι τίς στιγμές
τῆς ἄνοιξης κλωνάρι μου
ἐκεῖνες πού ἐσύ ἔχεις ξεχάσει
κοντά σου θά 'ρθω πάλι
ἤτανε ὅλες τους λιγάκι βροχερές
σά δάκρυ πού δέν ἔλεγε νά στάξει.

Θά σ' ἀγαπῶ, θά ζῶ μές στό τραγούδι
θά μ' ἀγαπᾶς, θά ζεῖς μέ τά πουλιά
θά σ' ἀγαπῶ, θά γίνουμε τραγούδι
θά μ' ἀγαπᾶς, θά γίνουμε πουλιά.

Σιγά σιγά νυχτώνει τώρα πιά γιά μᾶς
σάν τή βροχή ἄσε τά δάκρυα κι ἄς τρέξουνε
κι ἐσύ πού εἶσαι ἄνεμος, μήν τά φυσᾶς
δάκρυα εἶναι, θά στεγνώσουνε.

Τώρα μονάχα θά θυμᾶμαι τίς φορές
ὅταν σκοτείνιαζε μέσα στό σπίτι
κι οἱ ὧρες τότε σταματούσανε κι αὐτές
κι ἀνέβαινα καί γύριζα τόν δείχτη.

(*) Στό δίσκο ἔχει συνδυαστεῖ μέ τό τραγούδι
ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ (ΦΑΙΔΡΑ).

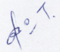

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

(Κώστα Καρυωτάκη)

Σύνθεση:
1985.
Ἠχογράφηση:
1985, Βασίλης Παπακωνσταντίνου,
ἐνορχήστρωση Κώστα Γανωσέλη,
MINOS.
Ἐξώφυλλο ἀπό σχέδιο τοῦ Γ. Βαρλάμου.

ΥΠΟΘΗΚΑΙ

Όταν οι άνθρωποι θέλουν νά πονεῖς,
μποροῦνε μέ χίλιους τρόπους.
Ρίξε τό ὅπλο καί σωριάσου πρηνής,
ὅταν ἀκούσεις ἀνθρώπους.

Όταν ἀκούσεις ποδοβολητά
λύκων, ὁ Θεός μαζί σου!
Ξαπλώσου χάμου μέ μάτια κλειστά
καί κράτησε τήν πνοή σου.

Κράτησε κάποιον τόπο μυστικό,
στόν πλατύ κόσμο μιά θέση.
Όταν οἱ ἄνθρωποι θέλουν τό κακό,
τοῦ δίνουν ὅψη ν' ἀρέσει.

Τοῦ δίνουν λόγια χρυσά, πού νικοῦν
μέ τήν πειθώ, μέ τό ψέμα,
ὅταν οἱ ἄνθρωποι διαφιλονικοῦν
τή σάρκα σου καί τό αἷμα.

Όταν ἔχεις μιά παιδική καρδιά
καί δέν ἔχεις ἕνα φίλο,
πήγαινε βάλε βέρα στά κλαδιά,
στή μπουτονιέρα σου φύλλο.

Άσε τά γύναια καί τό μαστροπό
Λαό σου, Ρῶμε Φιλύρα.
Σέ βάραθρο πέφτοντας ἀγριωπό,
κράτησε σκῆπτρο καί λύρα.

ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

Οἱ ὑπάλληλοι ὅλοι λιώνουν καί τελειώνουν
σάν στῆλες δύο δύο μές στά γραφεῖα.
(Ἠλεκτρολόγοι θά 'ναι ἡ Πολιτεία
κι ὁ Θάνατος πού τούς ἀνανεώνουν.)

Κάθονται στίς καρέκλες, μουτζουρώνουν
ἀθῶα λευκά χαρτιά, χωρίς αἰτία.
«Σύν τῇ παρούσῃ ἀλληλογραφίᾳ
ἔχομεν τήν τιμήν» διαβεβαιώνουν.

Καί μοναχά ἡ τιμή τούς ἀπομένει,
ὅταν ἀνηφορίζουνε τούς δρόμους,
τό βράδυ στίς ὀχτώ, σάν κουρντισμένοι.

Παίρνουν κάστανα, σκέπτονται τούς νόμους,
σκέπτονται τό συνάλλαγμα, τούς ὤμους
σηκώνοντας οἱ ὑπάλληλοι οἱ καημένοι.

ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΣΟΥ ΜΟΥ 'ΛΕΓΕΣ

Γιά τή ζωή σου μοῦ 'λεγες
γιά τό χαμό τῆς νιότης,
γιά τήν ἀγάπη μας πού κλαίει
τόν ἴδιο θάνατό της,
κι ἐνῶ μιά ὀγρή στά μάτια σου
περνοῦσε ἀναλαμπή,
ἥλιος φαιδρός ἀπ' τ' ἀνοιχτό
παράθυρο εἶχε μπεῖ.

ΠΑΡΕ ΤΑ ΔΩΡΑ

Πάρε τά δῶρα τῆς ψυχῆς σου νά 'ρτεις.
Σοῦ ἑτοίμασα τή μαύρη κάμαρά μου.
Στόν κῆπο μας ἀρρώστησεν ὁ Μάρτης,
καί ἀρρώστησεν ὁ Μάρτης στήν καρδιά μου.

Πάρε τοῦ πόνου σου τή σμύρνα κι ἔλα.
Ὅλα θέ νά σ' ἀρέσουν· ἔχω κόψει
τό ρόδο, στό παράθυρο, πού ἐγέλα
τήν αὐστηρή μου βλέποντας τήν ὄψη.

Πάρε ἀπαλά τόν οἶχτο σου, νά φτάσεις,
καί πάρε τοῦ καημοῦ σου τή γαλήνη.
Στά μάτια μου τό χέρι θά περάσεις,
τό βραδινό μου δέος γιά ν' ἀπαλύνει.

ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΣΤΟΥΣ ΑΔΟΞΟΥΣ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Ἀπό θεούς καί ἀνθρώπους μισημένοι,
σάν ἄρχοντες πού ἐξέπεσαν πικροί,
μαραίνονται οἱ Βερλαίν· τούς ἀπομένει
πλοῦτος ἡ ρίμα πλούσια καί ἀργυρή.
Οἱ Οὐγκό μέ «Τιμωρίες» τήν τρομερή
τῶν Ὀλυμπίων ἐκδίκηση μεθοῦνε.
Μά ἐγώ θά γράψω μιά λυπητερή
μπαλάντα στούς ποιητές ἄδοξοι πού 'ναι.

Ἄν ἔζησαν οἱ Πόε δυστυχισμένοι
καί ἄν οἱ Μπωντλαίρ ἐζήσανε νεκροί,
ἡ Ἀθανασία τούς εἶναι χαρισμένη.
Κανένας ὅμως δέν ἀνιστορεῖ
καί τό ἔρεβος ἐσκέπασε βαρύ
τούς στιχουργούς πού ἀνάξια στιχουργοῦνε.
Μά ἐγώ σάν προσφορά κάνω ἱερή,
μπαλάντα στούς ποιητές ἄδοξοι πού 'ναι.

Τοῦ κόσμου ἡ καταφρόνια τούς βαραίνει
κι αὐτοί περνοῦνε ἀλύγιστοι καί ὠχροί,
στήν τραγικήν ἀπάτη τους δομένοι
πώς κάπου πέρα ἡ Δόξα καρτερεῖ,
παρθένα βαθυστόχαστα ἱλαρή.
Μά ξέροντας πώς ὅλοι τούς ξεχνοῦνε,
νοσταλγικά ἐγώ κλαίω τή θλιβερή
μπαλάντα στούς ποιητές ἄδοξοι πού 'ναι.

Και κάποτε οἱ μελλούμενοι καιροί:
«Ποιός ἄδοξος ποιητής» θέλω νά ποῦνε
«τήν ἔγραψε μιάν ἔτσι πενιχρή
μπαλάντα στούς ποιητές ἄδοξοι πού 'ναι;»

ΤΙ ΝΕΟΙ ΠΟΥ ΦΤΑΣΑΜΕΝ ΕΔΩ

Τί νέοι πού φτάσαμεν ἐδῶ, στό ἔρμο νησί, στό χεῖλος
τοῦ κόσμου, δῶθε ἀπ' τ' ὄνειρο καί κεῖθε ἀπό τή γῆ!
Ὅταν ἀπομακρύνθηκεν ὁ τελευταῖος μας φίλος,
ἤρθαμε ἀγάλι σέρνοντας τήν αἰωνία πληγή.

Μέ μάτι βλέπουμε ἀδειανό, μέ βῆμα τσακισμένο
τόν ἴδιο δρόμο παίρνουμε καθένας μοναχός,
νιώθουμε τ' ἄρρωστο κορμί, πού ἐβάρυνε, σάν ξένο,
ὑπόκωφος ἀπό μακριά ἡ φωνή μας φτάνει ἀχός.

Ἡ ζωή διαβαίνει, πέρα στόν ὁρίζοντα σειρήνα,
μά θάνατο, καθημερνό θάνατο καί χολή
μόνο, γιά μᾶς ἡ ζωή θά φέρει, ὅσο ἄν γελᾶ ἡ ἀχτίνα
τοῦ ἥλιου καί οἱ αὖρες πνέουνε. Κι εἴμαστε νέοι, πολύ

νέοι, καί μᾶς ἄφησεν ἐδῶ, μιά νύχτα, σ' ἕνα βράχο,
τό πλοῖο πού τώρα χάνεται στοῦ ἀπείρου τήν καρδιά,
χάνεται καί ρωτιόμαστε τί νά 'χουμε, τί νά 'χω,
πού σβήνουμε ὅλοι, φεύγουμ' ἔτσι νέοι, σχεδόν παιδιά!

ΚΙ ΑΝ ΕΣΒΗΣΕ ΣΑΝ ΙΣΚΙΟΣ Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΜΟΥ

Κι ἄν ἔσβησε σάν ἴσκιος τ' ὄνειρό μου,
κι ἄν ἔχασα γιά πάντα τή χαρά,
κι ἄν σέρνομαι στ' ἀκάθαρτα τοῦ δρόμου,
πουλάκι μέ σπασμένα τά φτερά·

κι ἄν ἔχει, πρίν ἀνοίξει, τό λουλούδι
στόν κῆπο τῆς καρδιᾶς μου μαραθεῖ,
τό λεύτερο πού ἐσκέφτηκα τραγούδι
κι ἄν ξέρω πώς ποτέ δέ θά εἰπωθεῖ·

κι ἄν ἔθαψα τήν ἴδια τή ζωή μου
βαθιά μέσα στόν πόνο πού πονῶ-
καθάρια πῶς ταράζεται ἡ ψυχή μου
σά βλέπω τό μεγάλον οὐρανό,

ἡ θάλασσα σάν ἔρχεται μεγάλη,
καί ὀγραίνοντας τήν ἄμμο τό πρωί,
μοῦ λέει γιά κάποιο γνώριμο ἀκρογιάλι,
μοῦ λέει γιά κάποια πού 'ζησα ζωή!

Η ΝΥΧΤΑ ΜΑΣ ΕΧΩΡΙΣΕΝ

Ἡ νύχτα μᾶς ἐχώρισεν
ἀπό ὅσους ἀγαπᾶμε,
πρίν μᾶς χωρίσει ἡ ξενιτιά.
(Νά 'ναι ὅλοι ἐκεῖ στό μόλο;)
Σφύρα, καράβι, ἀργήσαμε.
Κι ἄν φτάσουμε ὅπου πᾶμε,
στάσου γιά λίγο, μά ὕστερα
σφύρα νά φεύγουμε ὅλο.

ΔΡΟΜΟΣ

Τώρα μακραίνουνε,
πύργοι, παλάτια.
Κλαῖνε μου οἱ θύμησες,
κλαῖνε τά μάτια.

Τώρα θανάσιμη
νύχτα μέ ζώνει.
Μέσα μου ὀγκώνονται
οἱ ἄφραστοι πόνοι.

Μ' εἶδαν, προσπέρασαν
ὅσοι ἀγαπάω.
Μόνος ἀπόμεινα
κι ἔρημος πάω.

Πόσο τ' ἀνέβασμα
τοῦ ἄχαρου δρόμου!
Στρέφω κοιτάζοντας
πρός τ' ὄνειρό μου:

μόλις καί φαίνονται
οἱ ἄσπρες εἰκόνες.

Τ' ἄνθη, χαμόγελα
μές στούς χειμῶνες.
'Αεροσαλεύουνε
κρίνοι καί χέρια.
Ἥλιοι τά πρόσωπα,
μάτια τ' ἀστέρια.

Εἶναι καί ἀνάμεσα
σ' ὅλα ἡ 'Αγάπη:
στό πρωτοφίλημα
κόρη πού ἐντράπη.

Κι ὅλο μακραίνουνε
πύργοι, παλάτια.
Κλαῖνε μου οἱ θύμησες,
κλαῖνε τά μάτια...

ΑΓΑΠΗ

Δροσούλα τό ἱλαρό τό πρόσωπό της
κι ἐγώ ἤμουν τό κατάξερο ἀσφοδίλι.
Πῶς μ' ἔσεισε τό ξύπνημα μιᾶς νιότης,
πῶς ἐγελάσαν τά πικρά μου χείλη!

Σάμπως τά μάτια της νά μοῦ εἶπαν ὅτι
δέν εἶμαι πλέον ὁ ναυαγός κι ὁ μόνος,
κι ἐλύγισα σάν ἀπό τρυφερότη,
ἐγώ πού μ' εἶχε πέτρα κάνει ὁ πόνος.

ΜΠΡΟΥΤΖΙΝΟΣ ΓΥΦΤΟΣ

Μπρούτζινος γύφτος -τράλαλα!-
τρελά πηδάει κεῖ πέρα,
χαρούμενος πού ἐδούλευε
τό μπροῦτζον ὁλημέρα
καί πού 'χει τή γυναίκα του
χτῆμα του καί βασίλειο.
Μπρούτζινος γύφτος -τράλαλα!-
δίνει κλοτσά στόν ἥλιο!

ΟΛΑ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΜΟΥ

Ὅλα τά πράγματά μου ἔμειναν ὅπως
νά 'χω πεθάνει πρίν ἀπό καιρούς.
Σκόνη στή σκόνη ἐγέμισεν ὁ τόπος,
καί γράφω μέ τό δάχτυλο σταυρούς.

Ὅλα τά πράγματά μου ἀναθυμοῦνται
μιάν ὥρα πού περάσαμε μαζί,
σ' ἐκείνη τά βιβλία μου λησμονοῦνται,
σ' ἐκείνη τό ρολόι ἀκόμα ζεῖ.

Ἦταν εὐτυχισμένη τότε ἡ ὥρα,
ἦταν ἕνα δειλί ζωγραφιστό.
Ἔχω πεθάνει τόσα χρόνια τώρα,
κι ἔμεινε τό παράθυρο κλειστό.

Κανένας, οὔτε ὁ ἥλιος, πιά δέ μπαίνει.
Τό ἐρημικό μου σπίτι ἀντιβοεῖ
στήν ὥρα κείνη ἀκόμα, πού σημαίνει,
αὐτή μονάχα, βράδυ καί πρωί.

Δέν ξέρω δῶ ποιός εἶναι τώρα ὁ τόπος,
δέν ξέρω ποιός χαράζει τούς σταυρούς,
κι ὅλα τά πράγματά μου ἔμειναν ὅπως
νά 'χω πεθάνει πρίν ἀπό καιρούς.

ΣΑΝΤΙΑΓΟ

(Φ. Γκαρθία Λόρκα - ἀπόδοση Μιχάλη Μπουρμπούλη)

Σύνθεση:
1986, Ἀθήνα.
Ἠχογράφηση:
1986, Ζώρζ Μουστακί,
στό δίσκο «Ἕνας ποιητής στή Νέα Ὑόρκη»
CBS Spain.

Σάν γεμίσει τό φεγγάρι
κι άσημένιο ρίξει πάγο
μέ τόν πυρετό στό αἷμα
φεύγω γιά τό Σαντιάγο.

Ἐκεῖ πού 'χουν τά κορίτσια
τό κορμί ἀπό μαστίχα
κι ἀπό τό βαρύ ἀφέντι
ὅλοι πνίγονται στό βῆχα.

Φέγγει ὁ ἥλιος μές στή φλέβα
ἥλιος μαῦρος σάν κουρσάρος
φεύγω γιά τό Σαντιάγο
κι ὅποιον θέλει ἄς πάρει ὁ Χάρος.

Μές στῆς φοινικιᾶς τόν ἴσκιο
ὅπως χάρτινα φανάρια
ἄναψαν οἱ παπαγάλοι
μές στοῦ δειλινοῦ τό βοῦρκο
Σαντιάγο, Σαντιάγο, Σαντιάγο
μοιάζεις κόκκινο κοράλι.

Σά γυρίσει τό φεγγάρι
μήν ἀρχίσεις νά μέ ψάχνεις
θά 'χω τρελαθεῖ ἀπ' ἀγάπη
μές στό δίχτυ τῆς ἀγάπης.

Σάν τζιτζίκι τό κορμί μου
θά 'χει λιώσει ἀπό τή ζέστη
δίπλα σέ καυτές γυναῖκες
πού μυρίζουνε ἀσβέστη.

Κάτω ἀπ' τό νερό μαχαίρι
ἀσπρογυάλιζε σάν σπάρος
φεύγω γιά τό Σαντιάγο
κι ὅποιον θέλει ἄς πάρει ὁ Χάρος.

Φερ.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΤ': ΛΥΡΙΚΟΣ ΒΙΟΣ
(1986 - 1996)

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

(Διονύση Καρατζᾶ)

Σύνθεση:
1986, 'Αθήνα-Βραχάτι.
Ἠχογράφηση:
1987,
Βάνα Βερούτη, Πέτρος Πανδῆς,
Θανάσης Μωραΐτης, Βίκυ Σίμου.
ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.
Ἐξώφυλλο Γιάννη Μεντζικώφ.

ΤΕΛΙΚΟ 1 7-09-97 12:12 Σελίδα 342

(Ἀπόσπασμα ἀπό τό σημείωμα τοῦ δίσκου)

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ εἶναι βασισμένα στήν ποιητική συλλογή τοῦ Διονύση Καρατζᾶ *Χρώματα-Φωνήεντα*. Ἐκφράζουν τήν ἀντίληψή μου γιά τό πῶς βλέπω σήμερα τό ἑλληνικό τραγούδι, τόσο σά μελωδία-στίχο-ρυθμό, ὅσο καί σάν φωνές-ἠχοχρώματα. Τά κατατάσσω στή σειρά τῶν «κύκλων» ἐκείνων πού σημάδεψαν καί καθόρισαν τήν πορεία μου στό τραγούδι. Τέλος, τά ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ τά θεώρησα ἄξια καί ἱκανά νά ἐγκαινιάσουν μαζί μέ τήν ΕΒΔΟΜΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ καί τήν ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ Νο 2 (γιά τά παιδιά πού σκοτώνονται στόν πόλεμο) τήν ἐποχή ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ὁ ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ξεκινᾶ μέ τήν τελευταία μου σύνθεση πού εἶναι ἀφιερωμένη στόν ἔρωτα, στή θάλασσα καί στόν ἥλιο. Τά δεκαεφτά τραγούδια γράφτηκαν τόν Ἰούλιο καί τόν Αὔγουστο τοῦ 1986. Τόν Δεκέμβρη τοῦ ἴδιου ἔτους ἔγινε ἡ φωνοληψία στό «ΣΤΟΥΝΤΙΟ Θ» μέ τούς τραγουδιστές Πέτρο Πανδῆ, Βάνα Βερούτη, Θανάση Μωραΐτη, Βίκυ Σίμου καί τούς μουσικούς Γιάννη Σπάθα, Ἀντώνη Τουρκογιώργη, Νίκο Ἀντύπα, Christian Boissel καί φυσικά τόν πρωταγωνιστή Κώστα Γανωσέλη πού μέ τό ΥΑΜΑΗΑ, ἔπαιξε πάνω ἀπό εἴκοσι ὄργανα (ἠχοχρώματα).

Τό νῆμα τῆς πορείας ἑνός καλλιτέχνη ἔχει δύο ὄψεις: τήν ἐσωτερική καί τήν ἐξωτερική. Ἕως τά 1960, ἀναγκαστικά, βάδιζα μόνος. Ἐγώ καί ἡ μουσική μου. Γνωστή σέ ἐλάχιστους. Μετά τόν ΕΠΙΤΑΦΙΟ συνήθισα νά περπατῶ στή μουσική πορεία μαζί μέ τούς ἄλλους. Ἔτσι ἑνώθηκαν ἡ ἐσωτερική μέ τήν ἐξωτερική λειτουργικότητα τῆς μουσικῆς μου. Στά 1967, ἡ στρατιωτική δικτατορία ἀπαγόρευσε γιά ἑφτά ὁλόκληρα χρόνια τήν κάθε εἴδους παρουσία μου στήν πατρίδα μου. Τά τραγούδια, τά βιβλία, ἀκόμα καί τό ὄνομά μου εἶχαν ἀπαγορευτεῖ. Ἔτσι, μιά ὁλόκληρη γενιά μεγάλωσε χωρίς νά μέ γνωρίσει. Ἡ κατάσταση χειροτέρευσε μετά τό 1974, πρῶτα μέ τήν κατάχρηση (σέ παραγωγή καί χρήση) τῶν τραγουδιῶν μου καί μετά μέ μιά διαρκῆ καί λυσσαλέα προσπάθεια ἀπό κάθε εἴδους πλευρά νά σβήσει ἀπό τίς μνῆμες καί τίς καρδιές τῶν συμπατριωτῶν μου ὁτιδήποτε τούς προσέφερα. Βαθιές οἱ ρίζες τοῦ μίσους καί τοῦ φθόνου, ὅμως βαθύτερες οἱ δικές μου. Ἡ ἀπάντησή μου ἦταν καί εἶναι: ἀφοσίωση στή δημιουργική ἐργασία, συνέχιση μέ κάθε θυσία τῆς ἐσωτερικῆς μουσικῆς μου πορείας, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς μορφές πού παίρνει ἡ ἐξωτερική.

Ἀπό τή μουσική μου ὠφελήθηκαν πολλοί, ὅμως περισσότερο ἀπ' ὅλους οἱ ἑταιρεῖες καί τά καταστήματα δίσκων. Κάποτε συνάντησα τόν πρόεδρο τοῦ Σωματείου τῶν τελευταίων καί τοῦ εἶπα: «Ἡ ἀχαριστία εἶναι κρύα σάν τό φίδι». Σπάνια θά δεῖ κανείς δίσκο μου στίς βιτρίνες τους. Γιατί; Γιά τίς ἑταιρεῖες δίσκων ἔχω νά πῶ μόνο αὐτό: Χάρις στή δική μας ἐπιτυχία πού ἑδραίωσε τό ἑλληνικό τραγούδι μέσα στά πλατιά στρώματα τοῦ λαοῦ μας (ἀλλά καί στό ἐξωτερικό) ἐξελίχθηκαν σέ οἰκονομικά μεγαθήρια. Ἔτσι ἡ λογική τους εἶναι μία: Ποσότητα - μέ κάθε θυσία - ποσότητα! Ἄσε πού οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτές, ὄντας τοπικά παραρτήματα ξένων ἑταιρειῶν, ὑποχρεώνονται νά κυκλοφοροῦν καθορισμένο ἀριθμό ξένων δίσκων. Ἐξ οὗ καί τά κυκλώματα (παραγωγοί, ραδιοφωνίες, μουσικά περιοδικά, δημοσιογράφοι κ.τ.λ) πού ἔχουν σάν σκοπό τή δημιουργία τοῦ κατάλληλου «αἰσθητικοῦ» κλίματος μέ τήν ἄνευ ὁρίων ἐξύμνηση τοῦ ξένου καί ἄνευ ὁρίων συκοφάντηση τοῦ ἐγχώριου προϊόντος, γιά τήν προώθηση τοῦ «ἐμπορεύματος». Ἀλλά καί στό καθαρά ἰθαγενές ρεπερτόριο ἐπικράτησε τελικά ἡ λογική τοῦ «στάρ σύστεμ» μέ τήν ὑποβάθμιση τοῦ ρόλου τοῦ δημιουργοῦ καί τήν προώθηση τοῦ τραγουδιοῦ μέ ἄξονα τόν τραγουδιστή-στάρ. Ἔτσι ἀνάμεσα στή Σκύλα (ξένο ρεπερτόριο) καί στή Χάρυβδη (στάρ σύστεμ), ὁ Ἕλληνας δημιουργός συνθλίβεται. Εἴτε ἀναγκάζεται νά διακόψει τή σχέση τῆς μουσικῆς του μέ τό κοινό -δηλαδή τήν ἐξωτερική πορεία- ἀρκούμενος στή συνέχιση τῆς ἐργασίας, ἀναδιπλωμένος στόν ἑαυτό του, δηλαδή νά συνεχίσει τήν ἐσωτερική καί μόνο πορεία.

Καί αὐτό ἀκριβῶς στήν οὐσία κάνω κι ἐγώ γνωρίζοντας ὅτι ἡ τακτική (ἐν τούτοις) δισκογραφική παρουσία μου χρησίμευε, σέ

τελευταία ἀνάλυση, σάν ἕνα ἄλλοθι στό ἑλληνικό κύκλωμα δίσκων (παραγωγή - διάθεση). Δηλαδή: «νά βγάζουμε καί ἐγχώριους συνθέτες». Ὅμως τί νά κάνω; Πότε γιατί μέ ἔπειθε ὁ Α ποιητής καί πότε ὁ Β ἤ ὁ Γ τραγουδιστής, κάθε χρόνο κυκλοφοροῦσα ἕναν ἕως καί δύο δίσκους, πού λές καί τούς κατάπινε μονομιᾶς κάποια ρουφήχτρα - σίφουνας πού στροβιλίζεται πάνω ἀπό τή σκοτεινή καί ἄμορφη ἐπιφάνεια τῆς δισκογραφικῆς μας παραγωγῆς.

Θά μέ ρωτήσετε, τί γίνεται μέ τόν «Σείριο»; Ὄχι μόνο χαιρέτησα αὐτή τήν πρωτοβουλία ἀλλά καί συνεργάστηκα -ὁ ΔΙΟΝΥΣΟΣ ὑπῆρξε ὁ πρῶτος του δίσκος- μέ τήν παραγωγή τοῦ Μάνου Χατζιδάκι. Ὅταν ὅμως ὁ τελευταῖος διέκοψε μέ τήν εταιρεία-μητέρα Ε.Μ.Ι. τή συνεργασία του, ὁ ΔΙΟΝΥΣΟΣ ἔπαψε νά διατίθεται στήν ἀγορά ἐπί ἕνα χρόνο περίπου! Καί ἕνας ἄλλος δίσκος πού ἠχογραφήθηκε καί ἦταν ἕτοιμος νά κυκλοφορήσει μέ τίτλο ΜΗΠΩΣ ΖΟΥΜΕ Σ' ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ σέ στίχους τοῦ Μάνου Ἐλευθερίου, ἔμεινε στό ντουλάπι ἐξαιτίας τῆς ἴδιας διακοπῆς τῶν σχέσεων μεταξύ παραγωγοῦ καί εταιρείας. Ἔτσι ἀποφάσισα νά μή συνεργαστῶ στό μέλλον μέ ἑλληνική δισκογραφική εταιρεία, ἐκτός ἄν διαπιστώσω ὅτι ἄλλαξε ἡ ἀντίληψή τους γιά τήν ἑλληνική μουσική. Τί θά γίνει ὅμως μέ τήν ἐπαφή μου μέ τό πλατύ κοινό; Τό πείραμα μέ τήν ἐκπομπή στήν ΕΡΤ-2 πού παρουσίασα σέ πρώτη ἐκτέλεση τά ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ καί ὅπου ἐκάλεσα τούς ἀκροατές νά τήν μαγνητοφωνήσουν ἤ νά μοῦ στείλουν ἄδειες κασέτες, ἦταν μιά μεγάλη ἔκπληξη. Μέσα σέ 15 μέρες ἔφτασαν στό «Στούντιο Θ» πέντε χιλιάδες κασέτες κι ἑκατοντάδες γράμματα!

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ

Σπάζοντας στά δυό τή θάλασσα βγαίνει τό φεγγάρι
καί ταξιδεύει στό μικρό βοριά
πού ξενυχτάει στά μαλλιά σου.

Κι ὅταν κατέβει χαμηλά στήν τελευταία δροσιά σου,
κάνει ἔτσι καί τρυπώνει στίς γλάστρες σου,
ὥσπου νά μεγαλώσουν τά νερά
κι ἐσύ νά μέ ζητήσεις.

ΕΧΩ ΚΑΙΡΟ ΝΑ ΣΕ ΔΩ

Ἔχω καιρό νά σέ δῶ.
Τελευταία φορά ἦταν στή θάλασσα,
πού κρέμασες τό ἕνα σου μάτι σέ κεῖνο τό κύμα
νά φυλάει εἶπες τόν οὐρανό ἀπ' τόν κακό βοριά,
κι ἔχανες ἔτσι τό κορμί σου καί βρέθηκες στίς πέτρες.

Κι ἔπιανα ἐγώ στό νερό ὑγρά τά λόγια μου
μιᾶς μοναξιᾶς γεμάτης ἀπόσταση.

Πού κρέμασες τό ἕνα σου μάτι σέ κεῖνο τό κύμα
νά φυλάει εἶπες τόν οὐρανό ἀπ' τόν κακό βοριά,
κι ἔχανες ἔτσι τό κορμί σου καί βρέθηκες στίς πέτρες.

Κι ἔπιανα ἐγώ στό νερό ὑγρά τά λόγια μου
μιᾶς μοναξιᾶς γεμάτης ἀπόσταση
στό κενό τῆς διαμελισμένης ἱστορίας μου.

ΤΟ ΤΡΙΗΜΕΡΟ

Τό τριήμερο τῶν χεριῶν σου ἄρχισε αὔριο,
μετά τή ματαίωση τῶν γραμμῶν τοῦ σώματος
μετά τήν ἀνάσταση τῶν νερῶν.

Ἀπ' τόν οὐρανό κατεβαίνουν περιστέρια καί βροχή,
τά μαλλιά σου καί τά λόγια σου.

ΣΤΑΣΟΥ ΕΔΩ

Στάσου ἐδῶ σάν τό βουνό
νά δῶ πιό καλά τόν ἀποκεῖ κόσμο σου,
ἤ
στάσου ἐκεῖ σάν τή θάλασσα
νά 'μαι πιό κοντά στόν ἥλιο σου
πού ντύνεσαι τ' ἀπογεύματα,
ἤ
νά 'ρθω ἐγώ σάν τό περιστέρι
μακριά ἀπ' τήν πλάτη σου
μέσ' ἀπ' τά ροῦχα σου
στά γλυκά σου μισοφέγγαρα.

ΤΟ ΚΡΥΦΤΟ

Πίσω ἀπ' τή βροχή ἔρχετ' ὁ ἥλιος,
πιό μέσ' ἀπ' τά μάτια σου
πού μεγαλώνουν τά λουλούδια.

Ἔρχεσαι μέ τά δέντρα τῶν δρόμων
καί σοῦ παίζω ἐγώ τό κρυφτό,
νά μέ ξέρεις καί νά μή μέ βλέπεις.

Φῶς γίνομαι στά φύλλα
μέ βήματα θάλασσας καλοκαιριάτικης
καί Κυριακῆς ὧρες ἀργόσυρτες
καί κατοικῶ στά μαλλιά σου πού μακραίνουν.

Ὕστερα δέν ἐκπλήσσεσαι πού σοῦ μιλῶ,
ἀκουμπᾶς στόν οὐρανό καί γέρνεις στήν καρδιά μου.

ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΜΙΛΑΣ

Καινούρια μιλᾶς
καινούρια περπατᾶς,
ὅμως πάλι ὁ ἥλιος δεύτερος
κι ἐσύ λαϊκή χαρά μακρινή.

Πάντα ὡραία τήν αὐγή
καί κατά τό βράδυ πόνος.
Τ' ἄλλο μου μισό ἡ θάλασσα,
τό πρῶτο μου ἀέρας τοῦ χειμώνα.

ΤΕΤΟΙΑ ΩΡΑ

Τό καλοκαίρι, ὅταν μαζεύει ἡ μέρα,
ἀνοίγει ἡ θάλασσα τήν ἐξαίσια μοναξιά της.
Τέτοιαν ὥρα τά πουλιά ἀναγνωρίζουν
τό δέντρο καί τήν πέτρα.

Τέτοιαν ὥρα στή γειτονιά φοροῦν τή σιωπή τους
καί βγαίνουν στά κράσπεδα τοῦ χρόνου τους
μέ δυό βαθιά φεγγάρια στό πρόσωπό τους.

ΑΛΛΙΩΤΙΚΑ ΜΙΛΑ ΜΟΥ

Ἀλλιώτικα μίλα μου,
σχίζοντας τά λόγια σου σέ καιρούς ὥριμους
πιάνοντας τά χέρια μου στίς ἄκρες τῶν ποταμῶν.

Μίλα μου στά μάτια,
ἄφησε τά λόγια γιά τό χειμώνα τόν ὑγρό.
Τώρα ἔχουμε ὁλόκληρη θάλασσα
καί τοῦτο τόν οὐρανό πού κατεβαίνει ἀπ' τά βουνά.

Ἀλλιώτικα μίλα μου.

ΕΤΣΙ ΠΟΥ ΜΟΥ ΜΙΛΑΣ

Ἔτσι πού μοῦ μιλᾶς
ἀνοίγεις τά ὄνειρα πέρ' ἀπό τά μάτια σου
σέ πόλεις ἑλληνικές
καί ταξίδια τραγουδιῶν
στόν ἥλιο καί στό χιόνι.

Ἔτσι πού μιλᾶς
σταματᾶς τά νερά.
Πέρ' ἀπό τά μάτια σου
σέ πόλεις ἑλληνικές
καί ταξίδια τραγουδιῶν
στόν ἥλιο καί στό χιόνι.

Ἔτσι πού μιλᾶς
σταματᾶς τά νερά
κι ἀκούω τό τρίξιμο τοῦ κόσμου.

ΠΩΣ ΜΕ ΚΟΙΤΑΣ

Πῶς μέ κοιτᾶς καί γίνομαι ἄνεμος
στούς ἑφτά δρόμους τοῦ νεροῦ.

Οἱ μέρες εἶναι παραμύθια
πού κατεβαίνουν ἀπ' τό βουνό
καί ταξιδεύω μέσα μου μέ τά μαλλιά σου
ὡς εἶσαι ἡ ὄμορφη στά δυό σου ὅλα.

ΝΥΧΤΩΝΕΙ

Νυχτώνει καί ψηλώνουν τά δέντρα,
πιάνονται στά κλαριά τά ὄνειρα.
Τά λόγια μας στίς ἐλιές μυρίζουν θάλασσα,
πλίφ πλάφ πλόφ τά παιδιά γράφουν τίς πέτρες στό νερό.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

Ποθοῦσα νά δῶ τά πρόσωπα τοῦ ἥλιου
κάτω ἀπ' τίς πατημασιές μου στή θάλασσα.

Σηκωνόταν τότε δυνατός ἀέρας
κι ἔσπαγε τόν ἥλιο σέ χρυσά κομμάτια
καί τά πόδια μου ἄνοιγαν κόκκινες πληγές.

Ὥσπου νά μάθω τό νερό
ἔχανα τόν ἑαυτό μου
κι ὥσπου νά βρῶ τόν ἴσκιο μου
ἔφευγαν οἱ μέρες.

ΝΑ 'ΡΘΩ ΕΔΩ

Νά 'ρθω ἐδῶ πού ξημερώνει
τό σπίτι μας εἶναι τοῦτο τό χῶμα τό ἀρχαῖο
καί τά μισά μου λόγια τοῦ κόσμου ὅλου ἡ ὀμορφιά.

Νά 'ρθω ἐδῶ πού ξημερώνει
τό σπίτι μας εἶναι τοῦτο τό χῶμα τό ἀρχαῖο
καί τά μισά μου λόγια τοῦ κόσμου ὅλου ἡ ὀμορφιά.

ΜΕ ΜΙΣΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Μέ μισό φεγγάρι κινάω τή νύχτα
στήν ἄλλη μεριά τοῦ κορμιοῦ σου
κι ἀνακαλύπτω τά ἐξαίσια θαλασσινά τοπία σου.

Γι' αὐτό τά χελιδόνια ὅταν ἔρχονται στόν τόπο μου,
γυρεύουνε τή νύχτα τίς μασχάλες σου
καί τό πρωί ἀνοίγουνε τόν οὐρανό,
ὥσπου νά καταλάβουνε καλά τί ἔχουν ἀπ' τά μάτια σου
νά στήσουν τή φωλιά τους στό παράθυρό σου.

ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ Η ΕΠΟΧΗ

Ὅσο εἶμαι δέντρο, δέ φοβᾶμαι τή νύχτα
σά ντύνομαι και περπατῶ στούς δρόμους.

Κι αὔριο πού θά 'μαι νερό,
θά κατεβαίνεις ἐσύ στήν πατρίδα μου
νά βρέχεσαι καί νά ποτίζεσαι.

Ξέρεις, τά πράγματα εἶναι αὐτά πού λές
κι ἐγώ περνῶ στίς λέξεις σου
καί γίνομαι ἕνα κι ἐσύ καί
τοῦτα τά λόγια ἄπειρα.

Η ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΟ ΜΕΣΗΜΕΡΙ

Ἡ θάλασσα τό μεσημέρι μπαίνει βαθύτερα στά ὄνειρα
κι οἱ φωνές τῶν πουλιῶν τρυγοῦν τήν ὑγρασία μου.

Πέρα ὁ κάμπος μέ τά ροῦχα τῶν γυμνῶν κοριτσιῶν.
Ψιθυρίζουν τά φύκια, τρίζουν οἱ πέτρες,
ὡραία μουσική φέρνουν οἱ ἄντρες ἀπ' τά καράβια
κι ἀπ' τίς γλυκές πλαγιές τους οἱ γυναῖκες.

ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ

Τό δέντρο ἔχει ἕναν ἄνεμο ὡραῖο στίς ρίζες
κι ἔχει ὀνόματα νερῶν,
κλαριά καί φύλλα,
ὀνόματα κοριτσιῶν και ἀγοριῶν
ὀνόματα σωμάτων.

Αὐτό τό δέντρο ἀνοίγει κάθε πρωί,
ὅταν τά παιδιά καθαρίζουν τά ὄνειρα στούς δρόμους
μέ τά παιχνίδια τῆς βροχῆς
πού τρέφει τίς μέρες.

Κι ἐγώ σκέφτομαι μάτια καί θάλασσες·
ἀνάμεσά τους περνάει ὁ Θεός,
ὄμορφο παιδί,
χαράζοντας τούς χρόνους
μέ τό μικρό του δάχτυλο, τόν Ἔρωτα.

Γιατί τά δέντρα καί τ' ἀγόρια ὀμορφαίνουν τά νερά
γι' αὐτό μαθαίνω θάλασσα καί σύ ἀνθίζεις.

ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ

(Μιχάλη Μπουρμπούλη)

Σύνθεση:
1987, Ἀθήνα.
Ἠχογράφηση:
Μάιος - Σεπτέμβριος τοῦ 1987,
Θανάσης Μωραΐτης
(τό τραγούδι Ο ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ
ἑρμήνευσε στό δίσκο ὁ συνθέτης).
ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

(Σημείωμα τοῦ συνθέτη στό δίσκο, Αὔγουστος 1987):

Στή ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ ὁ λυρικός λόγος ντύνεται τήν ἱστορία καί τό πάθος μιᾶς μαρτυρικῆς χώρας πού εἶναι ἡ χθεσινή, ἡ σημερινή καί ἡ αὐριανή Ἑλλάδα. Οἱ δυνατοί ποτέ δέ διαμαρτύρονται, ποτέ δέν κλαῖνε. Ποτέ δέ ζητοῦν. Ἡ ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ ἔχει τή δύναμη τῆς πέτρας, τοῦ βράχου - πού εἶναι ἡ πατρίδα μας. Οὔτε θρηνεῖ, οὔτε ζητᾶ. Τραγουδᾶ. Γιά ὅσους καί ὅποιους τό ἀξίζουν.

ΧΑΜΕΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ

Στήν Πανεπιστημίου εἶμαι ψέμα
καί στήν Αἰόλου ἄγραφτο χαρτί·
μήν χάνεις τόν καιρό σου νά μέ ψάχνεις
στά μέρη πού συχνάζαμε γιατί
τό σύστημα μέ ἔχει ἐπιστρατεύσει
καί χάθηκα σέ κάποια ἀποστολή·
δηλώνω ἄγνωστος σ' αὐτό τόν τόπο
καί ἀνεπίδοτη ἐπιστολή.

Τοῦ ἥλιου τά σκαλιά ἔχουν ραγίσει
καί μέρα δέν ὑπάρχει πιά ζεστή·
στό Σύνταγμα ὁ Ἄγνωστος Στρατιώτης
σηκώθηκε καί ἔφυγε γιατί
κουράστηκε νά βλέπει παρελάσεις
καί τ' ὄνειρο νά σπάει σάν γυαλί·
ἐδῶ εἶναι Βαλκάνια θυμήσου
καί προδομένη Ἐγγύς Ἀνατολή.

ΚΑΠΟΤΕ

Κάποτε κι ἡ ἀγάπη αὐτή θά τελειώσει
καί τά δάκρυά μας
θά γυρίσουνε πίσω στίς χαμένες πηγές.
Κάποτε, τίς μεγάλες αὐγές
τό φεγγάρι κι αὐτό θά παγώσει.

Μέ τήν ἀγάπη πῶς νά ταξιδέψεις
πῶς νά τραβήξεις μιά γραμμή
μές στά στενά μᾶς παίρνουν οἱ σειρῆνες
ἀδειάζοντας τό νοῦ καί τό κορμί.

Νά 'τανε τό χορτάρι τῆς γῆς νά ψηλώσει
κι ἀπ' τή φλέβα μας μέσα
ἡ ζωή νά τινάξει συντριβάνια τό φῶς.
Κάποτε θά γυρίσει ὁ καιρός
καί τό αἷμα κι αὐτό θά στεγνώσει.

ΑΣΑΝΣΕΡ

Ἀσανσέρ πού ἀνεβάζει ὥς τό ἕκτο πάτωμα
κι αὐστηρές οἱ ὁδηγίες: μόνο γιά δυό ἄτομα.
Ὁ διάδρομος σάν τοῦνελ ὀρυχεῖο καί στοά
κάπου κάπου ἀκοῦς μονάχα «τρίτη πόρτα ἀριστερά».

Καί ἐγώ πού σοῦ 'χα τάξει τά νησιά τοῦ παραδείσου
τώρα μέ βρισιές καί μίσος βρίσκω ἐπαφή μαζί σου.

Τά παράθυρα νά βλέπουν μέσα στόν ἀκάλυπτο
μνῆμες πού μοσχοβολᾶτε μέντα καί εὐκάλυπτο.
Μέ κοιτᾶς καί μέ φοβᾶσαι πού σκοτώνω τά ὄνειρά σου
τί ἀσήμαντο ἀνθρωπάκι ἔχει γίνει ὁ ἥρωάς σου!

ΧΑΡΑΜΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Σ' ἕνα μαγαζί μονάχο
μπῆκε ὁ χάρος νά σέ βρεῖ
εἴκοσι χρονῶνε ἄντρα
χάραμα Παρασκευή.

Τή ζωή σου ἔχεις περάσει
μέ βρισιές κι ἀνάθεμα
στά μαλλιά τά χτενισμένα
δάφνες καί χρυσάνθεμα.

Τόσα χρόνια χαλασμένα
σέ ἀγώνα ἄνισο
κι ἀπ' τό οὖζο ἡ βρισιά σου
μύριζε γλυκάνισο.

Τό σακάκι σου στήν ἄκρη
σάν παιδάκι ἀμίλητο
πρόσφυγας στή Νέα Μάκρη
ἦρθες ἀπ' τή Μίλητο.

ΤΡΙΠΟΛΗ

Ἡ νύχτα ἀνεβαίνει σά νερό
μές στό δωμάτιό μου
κι ἀπό 'να μαγαζί νυχτερινό
ἀκούγονται τραγούδια λυπημένα
κλαῖνε γιά σένα καί γιά μένα.

Στό τζάμι μοῦ χτυπᾶνε τά πουλιά
ἔρχεται καταιγίδα·
κάποια καράβια ἀπόψε στ' ἀνοιχτά
σφυρίζουνε καί φεύγουν λυπημένα
κλαῖνε γιά σένα καί γιά μένα.

Θυμᾶμαι πάντα ἐκεῖνο τόν καιρό
τήν Τρίπολη θυμᾶμαι
πῶς κύλησαν τά χρόνια σά νερό
κι ἀκούγονται τραγούδια λυπημένα
κλαῖνε γιά σένα καί γιά μένα.

ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ

Γράφω τραγούδια πάντα λυπημένα
ζεϊμπέκικα, χασάπικα βαριά
γιατί σ' αὐτόν τόν προδομένο τόπο
νιώθω σάν πρόσφυγας χωρίς γενιά.

Τά τραγούδια μου πού κλαῖνε
κι ἔχουν ρεμπέτικους σκοπούς
μιλοῦν γιά περιφρονημένους
καί καταριῶνται δυνατούς.

Γράφω τραγούδια πάντα μοιρολόγια
μανιάτικα, ἠπειρώτικα συρτά
γιατί βαθιά στά στήθια μου ἡ Ἑλλάδα
σβήνει ἀνασταίνεται καί ξεψυχᾶ.

ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ

Μνήμη τῆς πέτρας καί σῶμα τῆς βροχῆς
καί Σκοπευτήρια μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς·
ὅλα φτηνά κι ἀπ' ὅλους ξεχασμένα
ἔτσι ἁπλά, γιατ' εἶναι περασμένα.

Μά τώρα πού 'ρχονται σκληρές κακοκαιριές
καί ψάχνουμε λιμάνια νά κρυφτοῦμε
ἔτσι ἁπλά, σκοτώνοντας τίς μουσικές
τόν κίνδυνο πού φτάνει δέν ἀκοῦμε.

Δάκρυ τοῦ πεύκου καί αἷμα τῆς πληγῆς
κι ἄσπρα δωμάτια μιᾶς ἄδειας φυλακῆς·
ὅλα φτηνά κι ἀπ' ὅλους ξεχασμένα
ἔτσι ἁπλά, γιατ' εἶναι περασμένα.

ΜΟΝΑΞΙΑ

'Αγάπη μέ τά μαῦρα σου μαλλιά
τραγούδι τῆς φωτιᾶς πίκρα στά χείλη·
ποιός ἔσπειρε στοῦ κήπου τά σκαλιά
τό χωρισμό μιά Τρίτη τοῦ 'Απρίλη.

Στό σπίτι ὅταν δέν εἶσαι ἀγαπημένη
βαραίνει τό σκοτάδι πάνωθέ μου
ἡ μοναξιά μοῦ βγάζει τό σακάκι
κι ὁ θάνατος μοῦ φτιάνει τόν καφέ μου.

'Αγάπη ξεχασμένη στά βουνά
ἀπόψε πιά κανείς δέν μᾶς θυμᾶται·
στό μέρος ὅπου εἶχες τήν καρδιά
ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καί κοιμᾶται.

ΟΙ ΑΝΥΠΟΨΙΑΣΤΟΙ

Ἔβγαινε κάποτε ὁ ἥλιος στήν Ἀθήνα
καί μᾶς φώτιζε·
κι ὕστερα μιά ζεστή βροχούλα
μᾶς ἐπότιζε.
Ἐπότιζε τά ἄνθη μας
κι ἀνθίζανε τά λάθη μας!

Ἔτσι περάσαμε
στήν ἄβυσσο τῆς μοναξιᾶς
σέ σπίτια παραλληλεπίπεδα
ἔχοντας γιά ἰδανικά
μιά θέση στό δημόσιο
καί ἄλλη μιά στά γήπεδα.

Ἔβγαινε νύχτα ἡ ἀγάπη στά δασάκια
καί φιλιότανε·
μ' ἀπό λεπτή κλωστούλα
ἡ ζωή κρεμότανε
ὥσπου μιά μέρα ἔσπασε
καί καταιγίδα ξέσπασε!

ΔΕΝ ΗΣΥΧΑΖΟΥΝ ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ

Τό σπίτι αὐτό τό ἱερό
τό 'χει ἡ μιζέρια χαντακώσει.
Οἱ προσβολές τό τσάκισαν
τά ξένα χέρια ἰσοπεδώσει
τό σπίτι αὐτό.

Κι ὁ Μεγαλέξαντρος ἀργεῖ
ἀργεῖ καί πότε θά 'ρτει·
δέν ἡσυχάζουν οἱ νεκροί
κάτω ἀπ' τό χῶμα κι ἄλλο Μάρτη.

Τό σπίτι αὐτό θέλει δουλειά
πρέπει ν' ἀλλάξει κεραμίδια.
Μά ποιός θ' ἀνάψει μιά φωτιά
νά κάψει ὅλα τά σκουπίδια.
Τό σπίτι αὐτό.

ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ

Κρύος βοριάς κατέβαινε
νύχτα ἀπό τήν Ἀκρόπολη
κι ἀπ' τά λουλούδια πού περνᾶ
κλαίει καί λέει βυζαντινά:
Πατρίδα μου, σέ παίξανε στά ζάρια βερεσέ!

Τά χρόνια σάν πετρώματα
ἦρθαν καί μᾶς σκεπάσανε
καί τώρα πῶς νά θυμηθῶ
σπίτια κι ἀνθρώπους στό βυθό.
Πατρίδα μου, σέ παίξανε στά ζάρια βερεσέ!

Κλαίει τ' Ἀνδρούτσου τό κορμί
σάν τήν πικρή τή θάλασσα
βρέ πῶς ἀλλάξαν οἱ καιροί
καί μᾶς δικάζουν Βαυαροί.
Πατρίδα μου, σέ παίξανε στά ζάρια βερεσέ!

Ὦ, πίκρα τῆς ἀπόγνωσης
ἄνθισες μές στόν ὕπνο μας
κι ἄγνωστοι ξένοι ναυαγοί
γίναμε στή δική μας γῆ.
Πατρίδα μου, σέ παίξανε στά ζάρια βερεσέ!

φ°1.

ΩΣ ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΕΜΟΣ

(Διονύση Καρατζᾶ)

Σύνθεση:
Ἄνοιξη 1987, Ἀθήνα.
Ἠχογράφηση:
Ὀκτώβριος 1987,
Μίκης Θεοδωράκης καί Σοφία Μιχαηλίδη
μέ τούς μουσικούς:
Ντάνα Χατζηγεωργίου (βιολοντσέλο),
Δημήτρη Παπαγγελίδη (κιθάρα),
Ἀνδρέα Ροδουσάκη (κοντραμπάσο),
Christian Boissel (cor anglais, oboe),
Λευτέρη Ψωμιάδη (πιάνο)
ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.
Ἐξώφυλλο Ἀνδρέα Μακαρίου.

ΑΓΡΥΠΝΙΑ

Τό νησιώτικο πρόσωπό σου μέ βυθίζει
σέ χρώματα θαλασσινά πικρά
κι ἄλλα τόσα ἄγνωστα ἤ ξεχασμένα.
Γιατί ταξιδεύεις πιά σέ λόγια στό φθινόπωρο
καί ξενυχτῶ στά φύλλα.

ΩΣ ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΕΜΟΣ

Μέ δοκιμάζεις στό νερό καί στά βαθιά σου μάτια
κι ὡς ἀρχαῖος ἄνεμος ἑλληνικός,
περιφέρομαι στά νησιά καί στίς θάλασσες
καί στό σῶμα σου
κι ἀπό κεῖ στήν ἐρημιά μου.

ΓΕΩΡΓΟΣ ΝΕΡΩΝ

Μέ τίς μικρές ἀλήθειες τοῦ κορμιοῦ σου
φτάνω τά πράγματα ὥς τό θάνατο
γεωργός νερῶν κι ἑλληνικῶν λέξεων.

ΤΟ ΧΡΩΜΑ ΜΑΥΡΟ

Μέσ' ἀπ' τό σῶμα σου μαθαίνω τό μαῦρο,
σάν σέ πηγάδι φωνῆς ἀπελπισμένης
λέγοντας πάντα σ' ἀγαπῶ.

ΜΕ ΚΥΝΗΓΑΕΙ Η ΒΡΟΧΗ

Μέ κυνηγάει ἡ βροχή καί σύ ἀπό κεῖ στή νύχτα,
μόνος μου ἀνεβαίνω στά νερά
στούς δρόμους καί στίς μέρες
ὥς τά ψηλά τοῦ ἥλιου καί τά βαθιά παράπονά μου
τοῦ κόσμου τ' ἄγνωστα πού τά 'χεις στό κορμί σου
κρυφά μικρά καί μουσικά
καί μέ τρελαίνεις.

ΤΟ ΝΗΣΙ

Μέ τή βροχή τό κορμί σου γίνεται νησί
κι ὡς σπηλιά σέ βρίσκω στά σκληρά τοῦ κόσμου,
νά τρέφω τά λουλούδια τοῦ βοριᾶ
κι ἀκρογιαλιές θανάτου.

ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑ

Μέ κυματίζεις ὡραία σάν μουσική
στή λαμπρή πόλη τῶν ματιῶν σου.
Τά παλιά φεγγάρια κάποτε γυρίζουν μέρα
ὄμορφα κορίτσια τῆς φωτιᾶς
πού ξεπηδοῦν ἀπ' τή βροχή
καί ξέρουν λόγια καλά ἑλληνικά θαλασσινά.

ΕΠΟΧΗ ΝΕΡΟΥ

'Ανέβα τή βροχή ἀπ' τή μεριά τῆς μοναξιᾶς
καθώς ὁ κόσμος ἀστράφτει στό νερό,
βαθιά στά ὄνειρά σου.

ΓΙΑΤ' ΕΙΣΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑ

Κάτω ἀπ' τά ροῦχα σου φορᾶς λουλούδια καί μαχαίρια
γιατ' εἶσαι θάλασσα ἤ ἀκατόρθωτη λιακάδα του χειμώνα
κι Ἄνοιξη μικρή πού μάζεψε σέ ποίημα.

ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΜΟΥ

Συχνά ἐπισκέπτομαι ὀνόματα
κι ἀπομονωμένους οὐρανούς
τόν ἐχθρό μου ἑαυτό
καί τόν ἐμφύλιο πόλεμο τῶν νερῶν.
'Ακόμα μπερδεύω τά πάθη τά σεπτά τῶν κοριτσιῶν
μέ τούς ἀνέμους τῶν ἀρωμάτων τους.
Βάζω χρώματα, μοῦ βγαίνουν πρόσωπα
ἀλλάζω τά μάτια μου ἀκούω τραγούδια
χώρια τό γέλιο μου τό ἀγέννητο ἐπί αἰῶνες.

ΑΙΣΘΗΣΗ

Πάλι ἔφυγες ἀπ' τή μικρή ὥρα τῆς νύχτας.
Στό στόμα μένει ὁ ἄνεμος,
κι ὅλο τό σῶμα ἀνοιχτό κατά τή θάλασσα.

ΜΠΛΕ ΒΑΘΥ

Ἔχουν πολλά νερά τά μάτια σου
κι οἱ μέρες ἐλαφρώνουν χωρίς σῶμα,
σάν βυζαντινές εἰκόνες,
στό μπλέ βαθύ τῆς μνήμης μου.
Γυμνός μοιράζομαι μιά στόν ἀέρα σου
καί μιά στή θάλασσά μου.

φ. 1.

ΜΗΠΩΣ ΖΟΥΜΕ Σ' ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ;

(Μάνου Ἐλευθερίου)

Σύνθεση:
1985, Ἀθήνα.
Ἠχογράφηση:
1986, Z. Livaneli - Μίκης Θεοδωράκης - Sev. Bahadir, Goksoy (Turkish).
1991, Μαρία Δημητριάδη,
ΣΕΙΡΙΟΣ.
Ἐξώφυλλο Γιώργου Σταθόπουλου.

ΤΕΛΙΚΟ 1 7-09-97 12:12 Σελίδα 360

ΚΟΣΜΕ ΑΣΩΤΕ

Κόσμε μόρτη, κόσμε ἀλήτη
κόσμε, κόσμε ἄσωτε
δέν σέ νοιάζει ποιός πονάει
κι ἔχεις καί μᾶς κυβερνάει
τόν ἑκάστοτε.
Κόσμε ἄσωτε.

Κόσμε δέν παραγνωρίζω
πόσοι, πόσοι αἰσθάνονται.
Μά ὅσοι βλέπουν ἐξουσίες
μές στίς χάρτινες ἀξίες
σέ φαντάζονται.
Κόσμε ἄσωτε.

Κόσμε ἦρθα καί σέ βρῆκα
μέσα, μέσα στό ποτέ
κι εἶχες τήν ὀρφάνια σπίτια
κι εἶχες τό μηδέν γι' ἀλήθεια
καί τό κάποτε.
Κόσμε ἄσωτε.

ΜΗΠΩΣ ΖΟΥΜΕ Σ' ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ;

Μήπως ζοῦμε σ' ἄλλη χώρα
καί δέν τό γνωρίζουμε
καί μέ φῶς καί μέ ἀγέρα
τίς ἀγάπες χτίζουμε;
Κάτι τέτοιο θά συμβαίνει
καί δέν γονατίζουμε.

Μήπως ζοῦμε σ' ἄλλη χώρα
πού δέν φανταζόμαστε;
Μήπως εἴμαστε παγόνια
καί δέν τό σκεφτόμαστε;
Κάτι ἀσφαλῶς συμβαίνει
κι ἀλλιῶς φαινόμαστε.

Μήπως ζοῦμε σ' ἄλλη χώρα
κι ὅλα μας τά χάσαμε
κι ἔτσι ἐξηγεῖται τώρα
στό μηδέν πού φτάσαμε;
Κάτι πρέπει νά συμβαίνει
πού δέν ἐξετάσαμε.

ΤΟ ΣΑΡΑΚΙ

Μήν τό λές καί μήν τό δείχνεις
τό σαράκι τῆς ψυχῆς
γιατί κάπου ἄν ξεχωρίσεις
δέν στό συγχωρεῖ κανείς.

Τῆς καρδιᾶς σου τό σαράκι
μήν τό βλέπεις σάν ἐχθρό.
Ἴσως νά συμβεῖ κι ἐσένα
στήν πληγή νά βρεῖς γιατρό.

Ἄν θά μοιάσεις καί μ' ἐκείνους
πού ἔζησαν νομοταγεῖς,
μιά ζωή χωρίς κινδύνους
θά περάσεις μές στή γῆς.

ΜΕ ΤΗ ΖΥΓΑΡΙΑ ΣΤΟ ΧΕΡΙ

Τήν καρδιά μου νά μποροῦσα
νά σοῦ τήν ταχυδρομοῦσα.
Νά στή στείλω συστημένη
νά διαβάσεις τί συμβαίνει.

Μέ τή ζυγαριά στό χέρι
μοῦ 'στησες κρυφό καρτέρι.
Λές καί τῆς καρδιᾶς τά φύλλα
εἶναι βύσσινα καί μῆλα.

Τί καρδιά κακούργα νά 'χα
εἴκοσι χρονῶν μονάχα.
Καί τό λές ὅπου γυρίζεις
καί μοῦ τό καταλογίζεις.

ΣΤΟΥ ΚΑΤΩ ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΝ ΑΥΛΗ

Στοῦ κάτω κόσμου τήν αὐλή
καί σ' ἕνα πηγαδάκι
πού πίνει δάκρυ τό πουλί
κι ὁ κόσμος τό φαρμάκι,
ἕνα πουλί τραγούδησε,
ἕνα παλικαράκι.

Ἦταν ἡ ἀγάπη σου ἕνα μακελειό
καί στήν ἀγκαλιά σου μέσα τό κρυφό σχολειό.

Στοῦ κάτω κόσμου τά σκαλιά
καί δίπλα σέ μιά βρύση
φυτέψανε πορτοκαλιά
καί βγῆκε κυπαρίσσι
γιά ἕνα παιδί πού πέρασε
καί πού εἶχε τραγουδήσει.

ΣΤΗΝ ΑΚΡΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥ

Στήν ἄκρη τοῦ παράδεισου
περνοῦσες μεσημέρι
κι ἀπ' τή φωτιά τῆς κόλασης
σ' ἁπλώσανε τό χέρι.
Καί σοῦ ζητοῦν λίγη δροσιά
νά βρέξουνε τά χείλια
γιατί εἶναι πιό ξερή ἡ καρδιά
κι ἀπ' τά ξερά τά φύλλα.

Ἐγώ ἤμουν πού σοῦ ζήτησα
νερό καί νά δροσίσω.
Καί μήτε φύλλο πράσινο
μοῦ 'δωσες νά μυρίσω.

Στήν ἄκρη τοῦ παράδεισου
μέσα στή γειτονιά του
σέ ρώτησε ἕνας ἄγνωστος
τί γράφουν τά χαρτιά του.

Καί τοῦ 'πες πώς κληρώθηκε
τόν πόνο στή ζωή του,
νά βλέπει τόν παράδεισο
ἀπό τήν κόλασή του.

ΣΤΟ ΜΠΑΡ

Στό μπλόκο πού ἔγινε στό μπάρ
σέ πῆραν μ' ἄλλους δεκατρεῖς
δάκτυλος, ὁπωσδήποτε,
κατηγορίας σοβαρῆς.
Ἔνοχοι ὅλοι καί ὕποπτοι
κι ἄς εἴσαστε ἀνύποπτοι.

Μά ὅταν σέ ψάξαν γιά νά βροῦν
ἐκεῖνα πού ὅλα τ' ἀναιροῦν
καί σέ τυλίγαν σάν κλωστή
κατηγορία νά στηριχτεῖ
μές στίς ραφές σου τοῦ παλτοῦ
βρῆκαν κομμάτια οὐρανοῦ.
Καί σά νεκρό σ' ὀρθοσκοποῦνε
χρυσάφια τῆς ψυχῆς νά βροῦνε.

Εἶσαι ἕνας ἔνοχος λοιπόν
μέ σκοτεινό τό παρελθόν
καί στό 'χα πεῖ καί σ' εἶχα συμβουλέψει:
Καρφώσου στήν καρέκλα τοῦ σπιτιοῦ σου.
Χαρτιά νά τρῶς πού γράφτηκαν μέ σκέψη,
κι ὄχι νά θές τήν λευτεριά τοῦ ἑαυτοῦ σου.

Στό μπλόκο πού ἔγινε στό μπάρ
σοῦ σκίσανε καί τό μπουφάν
κι ἔζησες μιά παράσταση
μέ τά διότι καί τά ἄν.
Ἦταν κι αὐτό μιά ἐκτόνωση
στή μαύρη σου ἀπομόνωση.

Κι ὅταν σέ γδύναν νά σέ ψάξουν
γραμμάρια ζωῆς ν' ἀλλάξουν
βρῆκαν στίς τσέπες σου φιλιά,
πηγάδια, βρύσες καί πουλιά
καί στό μυαλό σου τά τοπία
πού ἔχει κάθε οὐτοπία.
Σάν χιόνι πέφταν μουσικές
καί οἱ ὁλόχρυσες βροχές.
Εἶσαι ἕνας ἔνοχος λοιπόν
μέ λερωμένο παρελθόν.

ΖΟΥΣΑ ΜΙΑ ΧΑΡΤΙΝΗ ΖΩΗ

Ζοῦσα μιά χάρτινη ζωή
κι ἄναψα σπίρτο μιά στιγμή
νά γράψω ἕνα γράμμα.
Μά πῆρε σπίθες ἡ ζωή
καί λαμπαδιάσαμε μαζί
κι ἀρχίσαμε τό κλάμα.

Ζοῦσα μιά χάρτινη ζωή
τσαλακωμένη καί πικρή
χωρίς πολλές ἐλπίδες.
Μά ἡ μεγάλη ἡ ζημιά
ἦρθε ἀπό σένα μιά βραδιά
πού μοῦ 'στησες παγίδες.

Ζοῦσα μιά χάρτινη ζωή
πού σάν τσιγάρο εἶχε καεῖ
καί τό πετᾶς στό δρόμο.
Ὥσπου ἀποφάσισα κι ἐγώ
νά δραπετεύσω καί νά ζῶ
χωρίς δεσμά καί νόμο.

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΗ

Μιά γυναίκα πού εἶναι μόνη
μήν τήν λυπηθεῖς ποτές
ξέρει ποιά εἶναι τά ὅριά της
καί μετρᾶ τή μοναξιά της
μέ τό αὔριο καί τό χτές.

Μιά γυναίκα πού εἶναι μόνη
θέμα εἶναι σοβαρό
κι ἄν ζητάει ἐλεημοσύνη
μέ ἀξιοπρέπεια δίνει
κάποιο της εὐχαριστῶ.

Μιά γυναίκα πού διαλέγει
μές στή λησμονιά νά ζεῖ,
μή θαρρεῖς πώς θά λυγίσει
καί μές στή ντροπή θά ζήσει
πουθενά δέ θά χαθεῖ.

ΤΩΡΑ ΣΤΑ ΟΓΔΟΝΤΑ ΕΞΙ

Τό 'να πόδι πάνω στ' ἄλλο
καί στό στῆθος συννεφιά
κι ἡ φωτογραφία δείχνει
φόντο τήν Ἁγιά-Σοφιά.

Τώρα στά ὀγδόντα ἔξι
δίχως σπίτι καί σκεπή
σ' ἄνθρωπο δέ λές μιά λέξη
κι ὅλα τά 'χεις γιά ντροπή.

Καί μιλᾶς μέ τούς ἀγγέλους
μήπως κάπου καί σταθεῖς
μήπως πάρεις διορία
καί δέν πᾶς νά σκοτωθεῖς.

Στά βουνά τῆς Ἀλβανίας
μέ τσιγάρο σέρτικο
σ' ἔχω μιά φωτογραφία
μέ ἕνα γέλιο ψεύτικο.

ΕΙΝΑΙ ΦΤΩΧΟ ΤΟ ΜΑΓΑΖΙ

Εἶναι φτωχό τό μαγαζί
κι ἐσύ ἕνα ρεμάλι
λές καί μᾶς μοίρασαν μαζί
νά 'χουμε φόδρα τή ζωή
καί νά γελοῦν οἱ ἄλλοι.

Φορᾶς κουστούμι ψευτομπλέ
καί σάν χαρτί τριμμένο
κρίμα πού νόμισες καλέ
πώς θά 'παιζες μέ τό βαλέ
παιχνίδι μιλημένο.

Εἶναι φτωχό τό μαγαζί
κι εἶναι σημαδεμένο.
Σέ ξέρουν ὅλοι ἀπό χτές
κι ἀπό προχτές κι ἀντιπροχτές
καί σ' ἔχουν ξεγραμμένο.

ΕΜΑΛΩΣΑ ΜΕ ΤΗ ΖΩΗ

Ἐμάλωσα μέ τή ζωή
πού ἦταν γιά μένα ἀληθινή
κι ἄς ἦταν μητριά μου.

Κι αὐτό γιατί πολλές φορές
δυό λέξεις μοῦ 'πες τρυφερές
κι ἔχασα τή σειρά μου.

Ἐμάλωσα μέ τή ζωή
πού δέν καθότανε στιγμή
γιά νά τή ζωγραφίσω.

Κι ἄλλαζε ροῦχα καί μορφές
κι ἔβαζε μάσκες καί μπογιές
γιά νά μήν τή γνωρίσω.

Ἐμάλωσα μέ τή ζωή
πού μ' ἔβλεπε σάν τή ντροπή
κι ἄσχημα μοῦ μιλοῦσε.

Ἐγώ πού εἶχα ἕνα κορμί
καί καφενές δέν τό 'χε δεῖ
καί κείνη τό γελοῦσε.

οφ.Τ.

ΜΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ ΓΕΜΑΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

(Δήμητρας Μαντᾶ)

Σύνθεση:
1987, Παρίσι.
Ἠχογράφηση:
1994, Ἀγγελική Ἰονάτος,
ἐνορχήστρωση Christian Boissel,
AUVIDIS.

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

Κάθε βροχή καί μιά μουσική
ἔτσι ὅπως κλείνει ὁ κύκλος τοῦ νεροῦ
κι ἡ μοναξιά μου μέσα του ἀνθίζει.

ΜΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ

Ὁ δρόμος ἔφερνε στή θάλασσα
μές ἀπ' τά κόκκινα γεράνια σου
καί στῆς αὐλῆς τά λευκά ἀκροκέραμα
ἔγραφες τ' ὄνομά σου
πάνω στούς ἄσπρους τοίχους τοῦ ἀνέμου
πού τό 'παιρνε καί τό 'ριχνε
στό πέλαγος
κι ἔπιανα ἐγώ τό μήνυμά σου
μέσα ἀπό τά ἑφτά ψηφία σου.

ΒΑΘΙΑ ΣΤΗ ΜΟΙΡΑ ΜΟΥ

Μέσα στό αἷμα μου κυλᾶ
μιά ἐξαίσια μουσική, ἐαρινή
καί τό χαμόγελό σου·
ἔτσι τό πρόσωπό σου
εἰσχωρεῖ ὅλο καί πιό βαθιά
στή μοίρα μου.

ΧΡΩΜΑΤΑ ΝΥΧΤΕΡΙΝΑ

Τά μάτια σου
κάθε φορά καί πιό καινούρια
εἰσδύουν στά ἀφύλαχτα ὄνειρά μου
ἐρωτικά ταξίδια ἀτέλειωτα
σέ χρώματα λαμπρά νυχτερινά.

ΩΣΠΟΥ ΞΑΝΑΓΕΝΝΗΘΗΚΑ

Ἦρθες τήν ὥρα τῆς φωτιᾶς
βροχή ἀπ' τό ὅριο τοῦ κόσμου
σαρωτική.
Ὥσπου ξαναγεννήθηκα
μές τ' αὐγουστιάτικα μαλλιά σου.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΑΠΕΙΡΟ

Ἀπ' τά μικρά μου πάθη
ὥς τ' ἀνοιχτά τοῦ κόσμου
καί τίς μεγάλες πολιτεῖες σου
ταξίδεψα
μές στίς λέξεις μου
γυμνή ἀπό χρῶμα
θωπεύοντας τά θαλασσινά μαλλιά σου.

ΔΙΟΤΙΜΑ

Ἀπ' τήν Ὡραία Πύλη τῶν ματιῶν σου
περνῶ στό σπλαχνικό τραγούδι σου
ἱέρεια τοῦ μυστηριακοῦ αἰγαίου σου.

ΓΙΑΤΙ ΕΙΣΑΙ Ο ΑΝΕΜΟΣ

Στά μεγάλα σου χέρια
κρατᾶς τίς μέρες μου
κι ἐγώ σ' ἀκολουθῶ σέ δρόμους
πού δέν ἔχουν Κυριακή
γιατί εἶσαι ὁ ἄνεμος ὁ ἄλλος
ὁ ἀκατοίκητος.

ΚΑΙ Σ' ΑΓΑΠΩ

Μέ κοιτᾶς
καί τά λόγια πληθαίνουν στίς χοῦφτες μου
στά βαθιά σου μαλλιά ταξιδεύει ἡ φωνή μου.

Μοῦ μιλᾶς
κι ὀνειρεύομαι θάλασσες
πού ριγοῦν σέ φιλιά καί σέ χάδια ἀνέμων.

Καί σ' ἀγαπῶ στό ἀτέλειωτο μεσημέρι.

ΗΧΩ ΘΑΝΑΤΟΥ

Ἔτσι ἦταν
καί σηκώθηκε ἄνεμος καυτός
Ἰουλιανός
πού ὤργωσε τά νερά
κι ἔλιωσε τή φωνή μου.
Κοίταξα μέσα στά μάτια σου
βαθιά μέσα στά μάτια μου
κόκκινο λουλούδι σέ σχισμή μαύρου βράχου
μοναχικοῦ στό πέλαγος
καί γύρω νά πλαταίνει ὁ ἄνεμος
σέ ἠχώ θανάτου.

ΑΠ' Τ' ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ

Τό παράθυρο ἀνοιχτό
κι ἡ θάλασσα σέ περιμένει
πέρ' ἀπό τόν κῆπο σου
καί μές ἀπό τά δέντρα σου
πού ἀνοίγουν δρόμους στά νερά
καί στά τραγούδια
κι ὁ ἥλιος πρωινός πού ντύνει φύλλα
πάνω στό κορμί σου.

ΟΣΟ ΔΙΑΡΚΕΙ Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Νά 'ρθω κοντά σου γυμνή
σάν μεσημέρι αὐγουστιάτικο
μέ τά μελτέμια τῶν μαλλιῶν μου
νά σέ τυλίγουν·
στῆθος μέ στῆθος
ὅσο διαρκεῖ ἡ θάλασσα.

ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ

Πάνω στή στέγη μου ἀκούμπησε τό φῶς
καί πῶς τά βλέφαρά μου νά σηκώσουν
τόση ἀγάπη.

Πρίν ἀπ' τό στῆθος μου ἦσουν λέξη
μέσα στό στῆθος μου πληγή
Καί τόσο πράσινο στό πέλαγος!

ΣΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

Αὔριο
πού οἱ ὧρες θά γυρίζουν πίσω
ἐγώ θά περιμένω ἐκεῖ
πού μ' ἄφησε τό καλοκαίρι.
Ἐσύ θά ἔρχεσαι
ὅλο θά ἔρχεσαι
ἀκολουθώντας τίς πατημασιές τοῦ ἥλιου
πού χάνονται μέσα στό φῶς του
τό ἐκτυφλωτικό.

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΣΟΥ

Τό πρόσωπό σου φεύγει σάν τό νερό
μέ βήματα φυγῆς νυχτερινῆς.
Μένουν τά μάτια σου μαῦρα φιλιά
καί τό παράπονό μου.
Φεύγει τό πρόσωπό σου σάν τόν καιρό
πού δέν ξαναγυρίζει
βαθαίνει ἡ θλίψη μου κι ἡ ἐρημιά
καί τό παράπονό μου.

ΚΕΡΥΝΕΙΑ
(ΤΑ ΚΥΜΑΤΑ ΜΑΛΛΙΑ ΣΟΥ)

Μέ τά κύματα μαλλιά σου
μέ παρασύρεις σέ βυθούς μυστικούς
τῶν ποιητῶν
καί κρυμμένες μουσικές θαλασσινές
τυλίγοντας τό σῶμα μου
σέ λόγια σου τοῦ παραδείσου
κι ἄλλα παλιά ἑλληνικά
ναυαγισμένα ἀπό αἰῶνες.

ΕΚΦΡΑΣΗ

Ἡ φωνή σου φεύγει πρός ἐμένα
κι ἐγώ σ' ἀναγνωρίζω
ἀπό τίς μέσα λέξεις σου
πού χύνονται στά ὁρμητικά ποτάμια
τοῦ κορμιοῦ σου.

ΤΕΤΟΙΑ ΣΤΙΓΜΗ

Τέτοια στιγμή νά 'ρθεῖς
πού ἡ μέρα σβήνει
μές στά φλογισμένα σώματα τῶν βράχων
καί τό φεγγάρι ἀντίστροφα μετράει τά βήματά του
νά 'ρθεῖς τέτοια στιγμή
πού ὁ ἥλιος γέρνει
στήν ἀγκαλιά μιᾶς θάλασσας γεμάτης μουσική.

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ ΟΝΕΙΡΟ

Σέ εἶδα κάπου στά βαθιά τοῦ ὕπνου μου
σάν σέ ἐρείπια τοῦ φθινοπώρου βυζαντινά
νά συλλογιέσαι τή θάλασσα
πίσω ἀπό τίς πέτρινες καμάρες
-μοῦ φάνηκες-
ταξίδι ἐρωτικό στό ἄδηλο μέλλον
τῆς μνήμης μου.

ΕΛΑ ΚΡΥΦΑ

Ἡ μέρα σβήνει
κι οἱ πόθοι ἀνάβουν
κάτω ἀπ' τά δέντρα τῆς σιωπῆς σου.
Τά λουλούδια ρουφᾶν τό σκοτάδι
κι ἀποκοιμιοῦνται.

Ἔλα κρυφά μέ τό φῶς τῶν μικρῶν ἀστεριῶν
πρίν σκορπίσει ὁ οὐρανός
καί γεμίσει ἡ θάλασσα φεγγάρια.

ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ

Κοιμᾶται ὁ χρόνος μέ τή μουσική τῶν νερῶν
κι ἀνθίζει ὁ καιρός στίς ρίζες τῶν βράχων σου.
Καί σύ ἀπροσδόκητη πολιτεία τοῦ λευκοῦ καί τῆς ὤχρας
ἁπλώνεις τίς μνῆμες σου ὑγρές στόν ἄνεμο τοῦ Αἰγαίου
καί τό φῶς τό ἴδιο.
Κι ἡ θάλασσα ἥσυχη σέ περιμένει
μέσα στήν καρδιά μου.

φ27.

Η ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΜΗΔΕΝ

(Διονύση Καρατζᾶ - καί δυό ποιήματα τοῦ συνθέτη)

Σύνθεση:
1987, Παρίσι.
Ἠχογράφηση:
1995, Μαρία Φαραντούρη,
πιάνο ἡ Ντόρα Μπακοπούλου
MINOS.

ΒΕΑΤΡΙΚΗ - ΜΕ ΠΟΥΛΙΑ ΤΡΕΛΑ

Τρίζει ὁ ἥλιος στά μαλλιά σου
καί κατεβαίνει ἄνεμος ὥς τά λόγια μου
Βεατρίκη
ἕνα πολύ ὡραῖο πρωινό
μέ πουλιά τρελά
πού γυροφέρνουν ἐφιάλτες.

Κράτησε αὔριο τή χαρά μου
πώς μεγαλώνω ἕτοιμος στά τραγούδια μου
Βεατρίκη
κάθε φορά πού γράφεις πρωινά
ἀληθινά νερά
κι ἄς ἐπιστρέφουν οἱ νύχτες.

ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΨΕ ΝΑ ΓΕΛΑΣ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

Μέ ξεχνᾶς, τά μάτια σου κλειστά
τά χείλη σφραγιστά
καί χάνομαι στούς δρόμους
Βεατρίκη, πάψε νά γελᾶς.

Μοῦ γελᾶς, τό δάκρυ σου νερό
τό γέλιο σου κενό
σάν τόν ἀέρα
Βεατρίκη, πάψε νά γελᾶς.

Μέ πονᾶς, σκιά μές στή σκιά
σκορπᾶς σάν τόν καπνό
καί χάνεσαι στούς δρόμους.

Βροχή μιά Κυριακή
πού μ' ἔδεσες γιά πάντα
στά χρυσά μαλλιά σου
Βεατρίκη, πάψε νά γελᾶς.

ΟΔΟΣ ΜΗΔΕΝ
(*Μίκη Θεοδωράκη*)

– Ἄχ, ἄχ, ἄχ, μικρό πουλί
τί ζητᾶς στήν ὁδό Ἑρμοῦ;
– Ἔχασα τή Βεατρίκη
ἴσως νά ψάχνει γιά καινούριο καπέλο μέ φτερά.

– Ἄχ, ἄχ, ἄχ μικρό πουλί
τί ζητᾶς στήν ὁδό Μηδέν;
– Αὔριο ἡ Βεατρίκη δίνει τόν ὅρκο
εἶναι ὁ πρῶτος πολίτης τοῦ Μακρυγιαννιστάν.

Τό παλικάρι τ' οὐρανοῦ
φάνηκε στά σοκάκια
κρατᾶ στό χέρι κεραυνούς
καί στ' ἄλλο ἀναστεναγμούς
τό παλικάρι, τό παλικάρι
θά 'ρθει τό βράδυ στίς ἐννιά
βόηθα Χριστέ καί Παναγιά.

– Ἄχ, ἄχ, ἄχ, μικρό πουλί
τί ζητᾶς στήν ὁδό «Γιατί»;
– Δέν ὑπάρχει Βεατρίκη
ἄν ὑπάρχει δέν θά μ' ἔβλεπες ποτέ.

ΜΕΓΑΛΗ ΑΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΑΤΡΙΚΗΣ

Πάντα μοῦ μιλᾶς
ἀπό κεῖ κι ἐγώ
ἐδῶ στό ὄνειρο
σέ ἀγαπημένα δικά μου
πάλι, πάλι, πάλι καί πάλι
ὅπως ξεφεύγουν ἀπ' τό νερό τά ψάρια
καί πονᾶνε
στά ὄμορφα τοῦ ἥλιου.

Πάντα μοῦ μιλᾶς
ἀπό κεῖ κι ἐγώ
ἐδῶ στό ὄνειρο
ὅπως πέρα ἀπ' τόν ὁρίζοντα
θάλλει ὁ ἄλλος ὡραῖος κόσμος
ὅπως σέ ρωτάω γιά τόν οὐρανό
καί γιά τό σῶμα σου
καί λιγοστεύω.

ΕΛΕΝΗ ΒΕΑΤΡΙΚΗ

Σέ ἔχω ξαναζήσει στό ἄρωμα
ἱδρωμένου τριφυλλιοῦ
ἀνάμεσα στίς δυό ἀντιμαχόμενες θάλασσές μου
κάποιο μεσημέρι μ' ἀναμμένες φλέβες
καί πάλι τό ἄλλο μεσημέρι
μέ τά ὄρθια ὄνειρα πού σ' ἀγάπησα
μέ τά χρόνια παίρνεις πρόσωπα πεδιάδων
κι ἄλλοτε γίνεσαι ὄνομα ἁλμυρό, ἄς ποῦμε Ἑλένη,
ἄς ποῦμε Βεατρίκη.

ΤΙΣ ΝΥΧΤΕΣ

Τίς νύχτες πού μυρίζουν γιασεμί
βγαίνουν τά ὄνειρα μέ λόγια, Βεατρίκη
ἐσύ μισή κι ὡραία
στά σπλάχνα μου γεννῶ
μιά μέρα τῆς Ἄνοιξης ἄσπρη
κι ἄλλη μιά τῆς καρδιᾶς μου μοναχή.

Τίς νύχτες πού μυρίζουν γιασεμί
ἔρχονται ἄναστρες ἀγάπες, Βεατρίκη
ἐγώ μικρός καί αἷμα
στό σῶμα μου κεντῶ
εἰκόνες τῆς θάλασσας πάντα
κι ἄλλη μιά τ' οὐρανοῦ μου μακρινή.

ΠΑΙΖΟΝΤΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ

Παίζοντας μουσική ἀνεβαίνεις λυγμός
κι ὅποτε μιλάω, ἐρημώνομαι
ὥς βαθιά στά μάτια σοῦ πού στέγνωσαν
καί ναυαγοῦν σέ σκέψεις.

Παίζοντας μουσική ἀνεβαίνεις λυγμός
κι ὅποτε μπαίνω στό Φθινόπωρο
σέ μετρῶ στά ἄγνωστα πού φτάνουνε
καί μέ κρατοῦν στούς δρόμους.

Παίζοντας μουσική ἀνεβαίνεις λυγμός
καί δέ μιλάω πιά ἔτσι πού γίνονται μαχαίρια
τ' ἀπογευματινά κασετόφωνα τῆς γειτονιᾶς.

ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΕΙΝΑΙ Η ΝΥΧΤΑ

Τελευταῖα ἡ νύχτα ἔγινε πιό τρυφερή
γνωρίζει τό νερό καί παίζει
καί βγάζει φωνοῦλες μουσικές
κατεβαίνει πιό βαθιά καί δέ φοβᾶμαι
τ' ἄνθη μου μετρῶ τά μόνα
καί λογαριάζω τόν καιρό
πού θέλω νά σ' ἀνοίξω.

'Ανεβαίνεις τίς λέξεις
κάποτε καί ξεκινᾶς
μικρή καί πεινασμένη νύχτα
φεγγάρι πικρό καί μυστικό
μέ πληγώνεις πιό βαθιά καί σ' ἀγαπάω
μόνο περιμένω τ' ἄστρα
πού ἀνασαίνουν σάν πουλιά
καί πάντα σέ δροσίζουν
Βεατρίκη.

ΧΩΡΙΣ ΛΕΞΕΙΣ

Λέω νά σέ δῶ
κάτω ἀπ' τό νερό τῆς νύχτας
χωρίς λέξεις
ὅταν ἀκίνητη θά σπᾶς τό σῶμα σου
σέ ἐξωτικά τοπία ὡραίας ἀβύσσου
τῶν ὀνείρων σου.

Θέλω νά μέ δεῖς
ἔξω ἀπ' τό βαθύ τῆς μέρας
κοντά στ' ἄσπρο
ὅταν ὁλόγυμνος θά βγῶ στή γνώση μου
καί θά μιλῶ μέ σένα
ἐλπίδα θανάτου τῆς ἀγάπης μου.
Λέω νά σέ δῶ
κάτω ἀπ' τό νερό
τῆς νύχτας.

ΑΙΩΝΕΣ ΑΝΘΙΖΕΙΣ

Καί σύ ἀνοιξιάτικα μιλᾶς τόν ἄνεμο
λές καί πάλι τά μοναχικά ἀπογεύματα
πού ξέρεις πώς τ' ἀποζητάω
Βεατρίκη
αἰῶνες ἀνθίζεις
στό πλευρό τοῦ θανάτου
κι ὅσα θέλω εἶν' ἀπό δῶ
στά ὄμορφα πού μέ πονᾶνε
καί σύ ἀνοιξιάτικα μιλᾶς τόν ἄνεμο.

Καί σύ ἀνοιξιάτικα μιλᾶς τόν ἄνεμο
λές καί πάλι τά θαλασσινά ὁράματα
πού ξέρω πώς σέ τυραννᾶνε
Βεατρίκη
χορεύεις πηγαίνεις στά πουλιά τά ὡραῖα
κι ὅταν σέ βλέπω εἶσαι ἐποχή καί φτάνει πιά
νά μέ τρομάζεις
καί σύ ἀνοιξιάτικα μιλᾶς τόν ἄνεμο.

ΟΤΑΝ ΟΙ ΜΕΡΕΣ ΚΑΤΕΒΑΙΝΟΥΝ ΧΑΜΗΛΑ

Ὅταν οἱ μέρες κατεβαίνουν χαμηλά, Βεατρίκη
μπερδεύεται ὁ ἥλιος στά δέντρα καί στά δάχτυλά σου
κι ἄλλοτε βγάζει μιά σιωπή μεγάλη
ὅπως τήν ἔμαθε κεῖ κάτω στή θάλασσα
μά πιό πολύ
μέσα στήν καρδιά μου.

Ὅταν οἱ μέρες κατεβαίνουν χαμηλά, Βεατρίκη
ξεντύνεσαι ἐξαίσια στίς πέτρες καί στά ὄνειρά μου
κι ἄλλοτε εἶσαι οὐρανός μικρός
κι ἄλλοτε χῶμα καί στιγμή πελάγους
ἔτσι πού γίνεσαι ἀλήθεια τῆς ἄνοιξης
καί ἀστραπή πόνου μέσα στήν καρδιά μου.

ΣΕ ΣΙΩΠΕΣ ΦΥΤΩΝ

Σέ σιωπές φυτῶν ψηλώνουν οἱ λέξεις μου
γίνονται ἀέρας
καί ναυαγοῦν τά μάτια
κι ὅ,τι κι ἄν πῶ εἶναι μισό κι ἐσύ
κι ἄν μιλάω, εἶναι πού σέ μισῶ
γιατί πολύ σ' ἀγάπησα,
Βεατρίκη
ὅπως ἔλεγες προχτές πού ἄνοιγες μιά πέτρα
κοιτάζοντάς με μ' ἕνα πολύφυλλο χαμόγελο
μιᾶς ζωῆς ἄγνωστης καί νοσταλγημένης
δέν μπόρεσα νά χαρῶ τίς ἀποστάσεις σου.

φ°1.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ Γ΄

(Μάνου Ἐλευθερίου, Δημήτρη Κεσίσογλου, Λίνας Νικολακοπούλου)

Σύνθεση:
1994
Ἠχογράφηση:
1994, Μανώλης Μητσιᾶς
Polygram.

ΕΚΕΙΝΑ ΠΟΥ ΕΙΧΑ ΝΑ ΣΟΥ ΠΩ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Ἐκεῖνα πού εἶχα νά σοῦ πῶ
ἦταν μαχαίρια νά κοπῶ
καί νά χαθῶ.
Ἀπό δειλία καί ντροπές
δέν σοῦ 'πα τίποτα ποτές
νά λυτρωθῶ.

Ἀκολουθοῦσες τήν ἀρχή
πώς ἔτσι θέλει ἡ ἐποχή
τό ποσοστό.
Καί μ' ἀσημόχαρτα φτηνά
ἔντυνες τά μηδαμινά
καί τό σωστό.

Ἐγώ εἶχα μόνο ἕνα κορμί
νά σοῦ χαρίσω μιά στιγμή
γιά νά γελᾶς.
Μά τίς ἀνθρώπινες ψυχές
τίς ἔβλεπες σάν μετοχές
πού τίς πουλᾶς.

ΕΣΤΩ ΚΙ ΑΠΟ ΛΥΠΗ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Ἔστω κι ἀπό λύπη μίλησέ μου
ἔχω ξεπεράσει τίς ντροπές
σάν ἐλεημοσύνη μίλησέ μου
τέλος πάντων, πές μου ὅ,τι θές.

Ἔστω κι ἀπό λύπη μίλησέ μου
δέν ὑπάρχει κίνδυνος κανείς
ἔχεις κάνει τόσες πρόβες, Θέ μου
πού ἔπρεπε τό ἔργο νά τό ζεῖς.

Ἔστω κι ἀπό λύπη κοίταξέ με
σά νά βλέπεις κάτι τραγικό
μ' ἔχεις φτάσει πιά σ' ἕνα σημεῖο
πού μέ τίποτα δέ θά ντραπῶ.

ΗΣΟΥΝ ΜΠΑΞΕΣ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Ἔχει ὁ καιρός γυρίσματα
κι ὁ κόσμος καρδιοχτύπια
κι ἀπ' τά πολλά δέ μείνανε
φαρμάκια πού δέν ἤπια.

Ἤσουν μπαξές κι ἐρήμωσε
κι ἦσουν πουλί στά δέντρα
κι ὁ πόνος μέσα στήν καρδιά
μοῦ 'γινε μαύρη πέτρα.

Τά λόγια σου ἦταν βάλσαμο
μά τώρα εἶσαι στά ξένα
καί ἡ ζωή ἀγρίεψε
κι ἀγρίεψε καί μένα.

ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ ΜΕΙΣ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Γιά τίς ἀγάπες πού ἔχουν σβήσει
πολλοί μᾶς ἔχουν τραγουδήσει
καημούς μιᾶς τύχης ὀρφανῆς.
Ὅμως γιά κάποιους πού πονοῦνε
κι ἀπό μιά σπίθα μόνο ζοῦνε
ποτέ δέ μίλησε κανείς.

Μά ἐσύ ρωτᾶς
γιατί ζητᾶμε
ξένα φτερά γιά νά πετᾶμε
ξένα φτερά μιᾶς ἄλλης γῆς.

Ποιοί εἴμαστε μεῖς γιά ν' ἀπαιτοῦμε
στόν οὐρανό μόνο νά ζοῦμε
ποιοί εἴμαστε μεῖς.

Εὔκολο εἶναι πιά νά ζήσεις
νά βγεῖς καί νά κατηγορήσεις
εὔκολο εἶναι νά μιλᾶς.
Ὁ κόσμος γράφει καί ξεγράφει
ξεχνᾶ, θυμᾶται, κάνει λάθη
μά πάντα δίπλα του περνᾶς.

Η ΕΛΠΙΔΑ ΠΟΥ ΕΛΕΓΕΣ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Βρέχει μές στό σπίτι μου
πάλι στενοχώρια
βρέχει καί μιά θλίψη ἀπ' τό πρωί
κι ὄχι τόσο πού εἴμαστε
τρία χρόνια χώρια
ὅσο πού μέ γέλασε ἡ ζωή.

Ἡ ἐλπίδα πού ἔλεγες
ἔχει πιά ξεφτίσει
δέν ἀλλάζει κάτι στή στιγμή.
Ἡ στιγμή πού θά 'φερνε
κάποτε μιά λύση
ἔχει πιά ὁριστικά χαθεῖ.

Μοναχός περπάτησα
κι ἄδειασε ἡ ψυχή μου
σάν ἕνα ποτήρι μέ νερό
σάν ποτήρι πού ἔσπασε
δίπλα στή ζωή μου
κι οὔτε στάλα πρόφτασα νά πιῶ.

ΞΕΝΟΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΑ ΚΙ ΟΡΦΑΝΟΣ
(*Δημήτρη Κεσίσογλου*)

Ξένος στή στράτα κι ὀρφανός
καί ποῦ νά ξεδιψάσω
τώρα τελειώνει ὁ οὐρανός
καί ποῦ νά ξαποστάσω.

Ἄγιε μου ρίξε μιά βροχή
στῆς ἐρημιᾶς τά βάθη
ρόδα ν' ἀνθίσουν στήν ψυχή
νά γιατρευτοῦν τά πάθη.

ΔΕΝ ΕΧΕΙ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΓΥΡΙΣΜΟ
(*Δημήτρη Κεσίσογλου*)

Μονάχος τώρα θά βαδίσω
δέν εἶναι τόπος νά σταθῶ
στό δρόμο τοῦτο κι ἄν χαθῶ
θά βρῶ καρδιά νά τραγουδήσω.

Κι ἄν ἀνταμώσω χαλασμό
καί μέ πονέσεις, ἐρημιά μου
θά κρύψω τήν ἀποθυμιά μου
δέν ἔχει ὁ δρόμος γυρισμό.

Τραγούδι γιά τήν ξαστεριά
καί γιά τούς νικημένους
τούς φίλους τούς χαμένους
σέ θάλασσα καί σέ στεριά.

ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΠΟΥ ΔΙΩΚΕΤΑΙ
(*Λίνας Νικολακοπούλου*)

Σέ κουβαλάω ἀπάνω μου
στίς ἐρημιές βαδίζω.
Στά σινεμά, στήν ἀγορά
σέ κουβαλάω σάν τά μωρά
καί κάποιους ἐμποδίζω.

Τό πάθος πού διώκεται
δέν πάει νά ἐπιδιώκετε
ἐσεῖς θά βγεῖτε λάθος·
στό βάθος τό ζηλεύουμε
αὐτό πού ρεζιλεύουμε
καί μάρτυράς μου ὁ Ἄθως.

Σέ κουβαλάω ἀπάνω μου
δυό χρόνια δέ δουλεύω.
Κοιμήσου ἐδῶ προσωρινά
κι ἄν ρίξει χιόνι στά ὀρεινά
θά ποῦμε τό πιστεύω.

Σέ κουβαλάω ἀπάνω μου
μέ κλονισμένη ὑγεία
περνᾶμε κόσμο καί ντουνιά
μοῦ λένε οἱ γύρω παγωνιά
τούς λέω Παναγία.

ΜΙΛΑΩ ΠΑΛΙΑ
(Λίνας Νικολακοπούλου)

Μιλάω παλιά
κρεμάω φιλιά
γιατί ἔφτασε ὁ καιρός μου
πού φεύγω ἐνῶ
μοῦ πάει στενό
τό σύνολο τοῦ κόσμου.

Θά φτιάξω μέ χρυσό μολύβι
σά δρόμο στό μυαλό πού ἀνοίγει
μέσα ἀπό χίλιες καστανιές
τό πιό κρυφό μου μονοπάτι
κι ἀφοῦ δέν ἔχανα γι' ἀπάτη
θά πιάσω τέσσερις γωνιές.

Θά φτιάξω μέ χρυσό μολύβι
στήν ἄγια πλάτη σου καλύβι
κι ὅταν μοῦ βάζεις τίς φωνές
θά μπαίνω ἐκεῖ νά πέφτω χάμω
κι ἀφοῦ δέν ἔχανα γιά γάμο
φωτιές θ' ἀνάψω σκοτεινές.

ΑΧ! ΕΛΑ ΚΙ ΑΝΑΨΕ ΤΟ ΦΩΣ
(Λίνας Νικολακοπούλου)

Ἐδῶ θά δέσω τ' ὄνειρο
στήν ἔρημο, στόν Ἄδη
μέ τή βροχή τήν πόρτα σου
δέν μπόρεσα νά βρῶ.

Ἐδῶ θά δέσω τ' ἄστρο μου
στοῦ κόσμου τό πηγάδι
χωρίς φιλί κοιμήθηκα
στήν ἄκρη στό γκρεμό.

Ἄχ! ἔλα κι ἄναψε τό φῶς
τά χρόνια νά μοιράσω
καί μεῖνε στό παράθυρο
νά διώχνεις τά παλιά.
Ἔλα καί τράβα τή σκεπή
νά φύγω, νά πετάξω.

Στή νύχτα καί στό χάλασμα
θά ρίξω τό κλειδί μου
καί μέ κουρέλι κόκκινο
θά δέσω τό φτερό.

Ἐκεῖνα πού 'χα νά σοῦ πῶ
τά παίρνω ὅλα μαζί μου
στό χῶμα τῆς δικῆς μου αὐλῆς
μήν ψάξεις γιά νερό.

ΑΣΙΚΙΚΟ ΠΟΥΛΑΚΗ

(Μιχάλη Γκανᾶ)

Σύνθεση:
1995
Ἠχογράφηση:
1996, Βασίλης Λέκκας,
ἐνορχήστρωση Γιάννη Σπάθα
SONY MUSIC / AKTH .

ΣΗΜΑΔΕΜΕΝΟΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ

Σάν θαλασσάκι νά κυματίσεις
καί σάν ἀέρας νά σηκωθεῖς,
νά μέ ζαλίσεις, νά μέ σκορπίσεις
καί τή ζωή μου μή λυπηθεῖς.
Νά γίνεις φλόγα νά μέ δροσίσεις
καί μεσημέρι νά τυφλωθῶ,
σημαδεμένος ἀπ' τήν ἀγάπη
στά δυό σου μάτια νά γκρεμιστῶ.

Σάν ἄδειο σπίτι νά μέ ἀνοίξεις
καί τή σιωπή μου μή φοβηθεῖς,
τό ὄνομά σου νά ψιθυρίσεις
καί στή δροσιά μου νά κοιμηθεῖς.
Σάν ἕνα δέντρο νά φτερουγίσω
σάν καταρράχτης νά ξοδευτῶ,
σημαδεμένος ἀπ' τήν ἀγάπη
στά δυό σου μάτια νά γκρεμιστῶ.

ΚΟΙΤΑ ΜΕ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ

Χάρτινος κόσμος, ψεύτικος ντουνιάς
ὅμως τό τραγούδι ξέρει ποῦ πονᾶς.
Μόνο στό ρυθμό του εἶναι νόμιμο
τ' ἀνυπότακτο πού κρύβω καί τό φρόνιμο.

Βῆμα κι ἄλλο βῆμα
βήματα παλιά,
ὁ χορός ἀνοίγει
σάν τήν ἀγκαλιά.
Κοίτα με στά μάτια
πάτα ὅπου πατῶ
κράτα με καλά ἀπόψε
μήν ἀναληφθῶ.

Πότε σάν πουλάκι, πότε στά δεσμά
ὅλη ἡ ζωή μου ἕνα ξάφνιασμα.
Νιώθω πιό δικό μου ὅ,τι ἔχασα
κι ὅσα ἔχω δέν μοῦ κάνουν καί τά ξέχασα.

ΑΪΒΑΛΙ

Εἶδα στ' ὄνειρό μου πάλι τ' Ἀϊβαλί
καί ἀνάμεσά μας θάλασσα γυαλί,
πού τήν περπατοῦσα ὅπως ὁ Χριστός
κι ἔφτασα στό σπίτι μου γονατιστός.

Βρίσκω δυό ξένους μάνα στή μουριά
νά κοιμοῦνται σάν καλά παιδιά.
Τόσο δρόμο ἔκανα νά 'ρθῶ
κι οὔτε ἕνας ἴσκιος νά ξεκουραστῶ.

Εἶδα στ' ὄνειρό μου πάλι τ' Ἀϊβαλί
καί ἀνάμεσά μας θάλασσα γυαλί.
Στό καθρέφτισμά της ὅλα κοντινά
σπίτια καί καράβια καί ψηλά βουνά.

Βρίσκω μιά ξένη μάνα στά λευκά
νά ποτίζει σγουρά βασιλικά.
Τόσο δρόμο ἔκανα νά 'ρθῶ
κι οὔτε 'να φύλλο νά σέ θυμηθῶ.

Εἶδα στ' ὄνειρό μου σπίτι μέ αὐλή
καί ἀνάμεσά μας θάλασσα πολλή.
Γιά νά βγῶ ἀντίκρυ δίχως νά πνιγῶ
δράκοντας θά γίνω κι ὅλη θά τήν πιῶ.

Βρίσκω δυό ξένους μάνα στή μουριά
νά κοιμοῦνται σάν καλά παιδιά.
Τόσο δρόμο ἔκανα νά 'ρθῶ
κι οὔτε ἕνας ἴσκιος νά ξεκουραστῶ.

ΣΑΝ ΟΡΦΑΝΟ

Τά κουμπιά τά φιλντισένια,
τίς βεντάλιες καί τά χτένια
στόν Τσεσμέ τ' ἀφῆσαν ὅλα
πάνω στήν παλιά κονσόλα.

Κι ἕνα φεγγάρι ὁλόιδιο
σέ ὅλη τή Μεσόγειο
κι ἕνα φεγγάρι ὁλόγιομο
στή Σμύρνη καί στήν Πέργαμο,
σάν ὀρφανό.

Τή ροδιά καί τό καΐκι
τά 'δεσαν κοντά στό σπίτι,
νά τά πάρει τό φεγγάρι,
νά τά βγάλει στό Πλωμάρι.

Η ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΔΩΡΙΕΩΝ (*)
(*Μίχη Θεοδωράκη*)

Μιά φυλακή - πῶς μᾶς φτάσαν ὥς ἐκεῖ;
μιά φυλακή, ἡ ζωή μου φυλακή.
Χωρίς ποινή - πῶς μᾶς φτάσαν ὥς ἐκεῖ;
καί δικαστή, ἡ ζωή μου φυλακή.

Στοῦ Μακρυγιάννη πρίν προλάβεις νά μιλήσεις
Ἐγγλέζου βόλι σέ γονάτισε.
Μᾶς κοίταζες μέ βλέμμα μελαγχολικό
νά σκεφτόσουνα, θαρρεῖς, πόσο λίγο ἡ μέρα κράτησε.

Μές στίς πλατεῖες ἕνας ἕνας καθισμένοι
τή μοναξιά μας τή γραμμένη
τή σφράγισες μέ βλέμμα μελαγχολικό
ποιός θά πεῖ τό μυστικό στή ζωή μας τή χαμένη.

(*) Τό τραγούδι αὐτό ὑπάρχει στόν ΔΙΟΝΥΣΟ μέ τίτλο ΜΙΑ ΦΥΛΑΚΗ.

ΠΩΣ ΝΑ ΞΕΧΑΣΩ

Ἀπ' τή ζωή μου δέν θά βγεῖς ποτέ,
ζωή δική μου καί ζωή μου δυό φορές,
χαρά στή λύπη μου καί λύπη στίς χαρές,
πῶς νά ξεχάσω, πῶς νά ξεχάσω...

Τά μεγάλα μάτια πού μέ χάιδεψαν,
τά ζεστά σου χέρια πού μέ ἄγγιξαν
καί τά τόσα λόγια πού δέν πρόλαβα.
Σέ βαθύ πηγάδι θά τό πῶ
πόσο σ' ἀγαπῶ.

Ἀπ' τό κορμί μου δέ θά βγεῖς ποτέ,
δικό μου σῶμα καί κορμί μου δυό φορές,
χαρά στόν πόνο μου καί τραῦμα στίς χαρές,
πῶς νά ξεχάσω, πῶς νά ξεχάσω...

ΝΑΥΑΓΟΣ

Αὐτή τή νύχτα θά τή ζήσω
σά ναυαγός σ' ἕνα νησί,
χωρίς ἐλπίδα νά γλιτώσω
ἀφοῦ τό θέλησες ἐσύ.

Εἶσαι ἡ πείνα πού μέ τρώει
εἶσαι ἡ δίψα στό κορμί
εἶσαι παραίσθηση καί τρέλα
καί τό ἁλάτι στήν πληγή.

Αὐτή τή νύχτα θά τή ζήσω
σά νά 'μαι αὐτός πού ἀγαπᾶς
κι ἐσύ στή θέση τή δική μου
ὅπως ἐγώ θά μέ ζητᾶς.

ΑΣΗΜΕΝΙΑ ΤΑΜΠΑΚΕΡΑ

Ἀσημένια ταμπακέρα
στό συρτάρι τοῦ πατέρα.
Τά σέρτικα θυμᾶμαι τῆς Λαμίας
τό γαλανό καπνό τῆς ἀποδημίας.

Ζωή μυστική ποῦ νά πηγαίνεις.
Καρδιά νηστική πού δέν χορταίνεις.

Δίπλα στό χρυσό ρολόι
κεχριμπάρι κομπολόι.
Τίς χάντρες του ἀκούω μία μία
στήν κούπα τοῦ καφέ μιά τρικυμία.

Ζωή μυστική ποῦ νά πηγαίνεις.
Καρδιά νηστική πού δέν χορταίνεις.

ΑΣΙΚΙΚΟ ΠΟΥΛΑΚΙ

Φωτιά στή Σμύρνη καί στά μάτια μου καπνός
κι ὥσπου νά ρίξει μιά βροχή ὁ οὐρανός,
ἕνα κορίτσι σέ παλιά φωτογραφία
θά κλαίει χρόνια τούς νεκρούς τοῦ καθενός.

Κομμένοι δρόμοι καί ἡ θάλασσα θηλειά
κι ἄς ἦταν κάποτε ἀνάσα κι ἀγκαλιά,
γεμάτη τώρα ἀπό φράγκικα καράβια
καί ξένους ναῦτες πού φυλᾶνε τά σκαλιά.

Ἀσίκικο πουλάκι μέ μιά φτερούγα
ποῦ βρῆκες δέντρο νά κρυφτεῖς,
τόπο νά σταθεῖς.
Ἀσίκικο τραγούδι, γαρύφαλλο πληγή
ἕνας λυγμός σέ γέννησε
κι ἔγινες κραυγή.

Ζωή πού τρέμει σάν τό ψάρι στή στεριά,
ποιός θά μαζέψει ἀπ' τούς δρόμους τά παιδιά,
ληστές τ' ἁρπάζουν καί Πιλᾶτοι τά δικάζουν
καί τρομαγμένα τά πουλᾶν στήν ἀγορά.

Καμένα σπίτια καί μιά σπίθα στήν καρδιά
μά ἡ Ἑλλάδα ὅπως πάντα μακριά.
Ὅποιος γλιτώσει τή φωτιά καί τό μαχαίρι
θά βρεῖ μιά μάνα πού θυμίζει μητριά.

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ

Χρυσά φτερά, βυζαντινό μου βλέμμα
ἀρχάγγελοι χορεύανε στό αἷμα
κι ἕνα τραγούδι μέσα στή φωνή μου
μοῦ γύρευε μιάν ἔξοδο κινδύνου.

Γιάννενα καί Τρίπολη καί Σύρα
ὄμορφη σκονισμένη μου πορφύρα,
Χίος, Κεφαλλονιά καί Μυτιλήνη
μοίρα μου πελαγίσια Ρωμιοσύνη.
Χάλκινο τό τραγούδι μας στό στόμα
τίποτε δέν τό φίμωσε ἀκόμα.

Τρελή φυλή πού κλαίει καί γελάει
μ' ἕναν καημό κοιμᾶται καί ξυπνάει,
νά σπείρει τά πελάγη μέ σιτάρι
γιά νά θερίσει τό μαργαριτάρι.

Γιάννενα καί Τρίπολη καί Κρήτη
ρίζα μου περηφάνια Ψηλορείτη,
Ζάτουνα καί νησιά τῆς ἀγωνίας,
φλέβα μου μυστική τῆς Ἰωνίας.
Χάλκινο τό τραγούδι μας στό στόμα
τίποτε δέν τό φίμωσε ἀκόμα.

φ. 1.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ Δ΄

(Μάνου Ἐλευθερίου, Σπύρου Τουπογιάννη)

Σύνθεση:
1996
Ἠχογράφηση:
1996, Πέτρος Γαϊτάνος
Polygram.

ΑΣ' ΤΟΥΣ ΝΑ ΜΑΣ ΚΟΡΟΙΔΕΥΟΥΝ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Ἄσ' τους νά μᾶς κοροϊδεύουν
μέ τά πιό πικρά τους λόγια.
Δέ γνωρίζουν τί εἶναι ἀγάπη
δέ γνωρίζουν τί εἶναι φλόγα.
Ἄσ' τους νά μᾶς κοροϊδεύουν
καί δέν ξέρουν τί γυρεύουν.

Ἄσ' τους νά μᾶς κοροϊδεύουν
τήν ψυχή καί τό κορμί μας.
Στό παιχνίδι πού μᾶς παίζουν
ὅλοι οἱ ἄσοι εἶναι δικοί μας.
Θέλουν τό λοιπόν νά κλέβουν.
Ἄσ' τους νά μᾶς κοροϊδεύουν.

Ἄσ' τους νά μᾶς κοροϊδεύουν
οἱ μικροί καί οἱ μοιραῖοι,
πού ἀπ' τήν πόρτα μας περνᾶνε
κάθε μέρα σά λαθραῖοι.
Ἄσ' τους νά μᾶς κοροϊδεύουν.
Κάπου θέλουν γιά ν' ἀνέβουν.

ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑ ΜΟΥ ΣΙΩΠΗΛΗ
(*Σπύρου Τουπογιάννη*)

Ἤτανε τ' ὄνειρο κρυμμένο
σ' ἕνα ταξίδι λιγοστό
μέσα σέ ρόδο ταραγμένο
μέσα στό στόμα μου κλειστό.

Πές μου ποιός ἄνεμος σέ παίρνει
ἀρχόντισσά μου σιωπηλή
ποιό σούρουπο ζεστά σέ φέρνει
σέ μιά φωτιά, σ' ἕνα φιλί.

Ξετύλιξέ το φύλλο φύλλο
κάτι θά βρεῖς πού 'χω κρυφό
ἕνα τραγούδι θά σοῦ στείλω
πλημμυρισμένο οὐρανό.

Ξέρω δέ θά 'ρθεις νά μοῦ στάξεις
λίγη στά χείλη μου δροσιά
γιατί φοβᾶσαι μή μοῦ τάξεις
τόν ἥλιο καί τήν ξαστεριά.

ΚΟΡΙΤΣΙ ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΗ
(*Σπύρου Τουπογιάννη*)

Ἀγάπες περνᾶνε καί σβήνουν
στό βάθος τῆς λεωφόρου,
ὦ, βράδυ γλυκό φθινοπώρου
βροχή σ' ἕνα φῶς μακρινή!

Κορίτσι τοῦ Ὀκτώβρη μή φεύγεις
κυκλάμινα θά σοῦ φέρω
πού μέ προσμένεις τό ξέρω
στήν πόρτα τή σκοτεινή.

Κάποιος χλομός τραγουδάει
τραγούδια παλιά ξεχασμένα
τά μυστικά σου κρυμμένα
σέ μιά ματιά φωτεινή.

Πῆρε ἡ βροχή τή φωνή μας
σέ βράδια θολά περασμένα
ἀστέρια στά νέφη πνιγμένα
ὦ, λάμψη Μαρτιοῦ πρωινή!

ΔΕ ΦΤΑΙΣ ΕΣΥ ΠΟΥ ΤΑΞΙΔΕΥΩ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Ὅλοι γεννιοῦνται μ' ἕνα ἀστέρι
μά ἐγώ γεννήθηκα μονάχος,
ὥσπου μοῦ τ' ἅπλωσες τό χέρι
κι εἶδα ποῦ βρίσκεται τό λάθος.

Δέ φταῖς ἐσύ πού ταξιδεύω
τόσα ταξίδια στό μυαλό μου.
Δέ φταῖς ἐσύ πού σέ γυρεύω
μέχρι τήν ἄκρια τῆς γῆς.
Δέ φταῖς ἐσύ πού σ' ἀγαπάω
πού σ' ὀνειρεύομαι κοντά μου,
δέ φταῖς ἐσύ γιά τά ὄνειρά μου
καί τά παιχνίδια τῆς ζωῆς.

Κοιτάζω μέσα στόν καθρέφτη
κι ἀντί νά δῶ τό εἴδωλό μου
ἐσένα βλέπω σάν τόν κλέφτη
πού ἦρθες νά κλέψεις τ' ὄνειρό μου.

ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΦΕΥΓΕΙΣ
(*Σπύρου Τουπογιάννη*)

Τώρα πού φεύγεις μακριά
πάρε μαζί σου τή ζωή μου
ἕνα ποτάμι σιωπηλό
κι ἕνα τραγούδι τῆς ψυχῆς μου.

Χτυποῦν οἱ μέρες κι οἱ καιροί
σάν κύματα τρικυμισμένα
λιώνουν τά πάθη σάν κερί
κι εἶναι στά μάτια μας γραμμένα.

Ἐγώ θά μείνω στό σταθμό
ἴσως γυρίσεις κάποιο βράδυ
μέσα στό φῶς του τό θαμπό
ἄγνωστος μέσα στό σκοτάδι.

ΧΡΟΝΙΑ ΦΤΗΝΑ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Σ' αὐτή τή σκάρτη ἐποχή
πού θέλουν ἀντιπαροχή
μ' ἕνα χαμόγελο νά πάρουν τή ζωή σου,
μοῦ 'τυχε νά 'χω μερδικό
σ' ἕνα μεγάλο μυστικό
καί σ' ὅ,τι λένε πώς τελειώνει κι ἡ ζωή σου.

Σ' αὐτά τά χρόνια τά φτηνά
πού μεῖναν ὅλα ὀρφανά
καί κοροϊδεύει τή ζωή μου κάθε κάλπης
ἐσύ θεώρησες σωστό
νά μέ κοιτᾶς γονατιστό
κι ἄλλαξες νόημα στόν κόσμο τῆς ἀγάπης.

Σ' αὐτό τόν ἄτυχο καιρό
πού βρέθηκα μ' ἕνα φτερό
σέ τόπο ἄδικο, μικρό καί ξεπεσμένο,
νόμιζα θά 'βρισκα στοργή
ἔστω ἀπό σένα μές στή γῆ
κι ἐμένα δίπλα σου νά μ' ἔχεις μαγεμένο.

ΝΥΧΤΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΙ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Νύχτες μυστικές κι ἀλκοολικές
πῆραν τή ζωή καί τήν ψυχή μας
κι ὅμως ἡ ζωή δέν εἶν' δική μας
μέσα στίς χαρές τίς δανεικές.

Νύχτες φωτογράφοι τῆς στιγμῆς
πού φωτογραφίσαν τά ὄνειρά μας
τό κουρέλι αὐτό δέν εἶν' ἡ καρδιά μας
τήν εἰκόνα σκίσε, νά χαρεῖς.

Νύχτες μιᾶς ζωῆς περαστικῆς
λόγια πού εἶναι λόγια πληρωμένα
κι ὅπως τά σκυλιά τά σκοτωμένα
στά χιλιόμετρα τῆς ἐθνικῆς.

ΠΕΡΙΜΕΝΕ ΜΕ
(*Σπύρου Τουπογιάννη*)

Μέσα σέ τοῦτο τόν καιρό περίμενέ με
μέσα στή σύγχυση αὐτή μή μέ ξεχνᾶς
μή μέ ἀφήνεις μοναχό νά τυραννιέμαι
γιά τά χαμένα πράγματα μή μέ ρωτᾶς.

Τραγουδιστές χαθήκανε στό χρόνο
δέν βρίσκω πιά ἕνα τραγούδι νά σοῦ πῶ
δέν βρίσκω πιά ἕνα σκοπό γιά σένα μόνο
νά τραγουδήσω ἕνα βράδυ καί νά πιῶ.

Μέσα σέ τούτη τή ζωή περιπλανιέμαι
μέ μιά λατρεία μές στά μάτια μέ κοιτᾶς.
Ἡ φαντασία μου νά εἶναι ἀναρωτιέμαι,
στήν ταραγμένη μου καρδιά μήν ἀπαντᾶς.

ΜΕ ΤΙΣ ΧΑΜΕΝΕΣ ΤΙΣ ΨΥΧΕΣ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Αὐτοί πού ζοῦν μεσοστρατίς
σημαδεμένοι ἐκ γενετῆς
στόν οὐρανό νά βλέπουν μόνο τ' ὄραμά τους
ζήσανε πάντοτε ἀφανεῖς
γιατί δέ μέτρησε κανείς
πόσα μαχαίρια ἔχουν μέσα στήν καρδιά τους.

Μέ τίς χαμένες τίς ψυχές
πού κάνουν φίλους τίς ὀχιές
ἐγώ μ' αὐτούς
κάποια στιγμή θά περπατήσω.

Γιατί στή λάσπη πού πατοῦν
φυτρώνουν τ' ἄστρα ἀπό παντοῦ
κι εἶναι ὅ,τι θέλω στή ζωή
νά προσκυνήσω.

Μοῦ 'πες κι ἐσύ πολλές φορές
μή βλέπω ξένες συμφορές
γιατί σταυρώνω τή ζωή μου σ' ἕνα βράχο
μά ἄν εἶναι κάποιος νά χαθεῖ
μέ συμβουλές δέ θά σωθεῖ
οὔτε κι ἄν πεῖ σάν προσευχή τό «Ὑπερμάχῳ».

ΣΕ ΠΟΙΑ ΠΑΤΡΙΔΑ ΘΕΣ ΝΑ ΠΑΣ
(*Μάνου Ἐλευθερίου*)

Μές στό κελί μου μιά φορά
ἔφτιαχνα χρόνια δυό φτερά
νά βγῶ ἀπ' τή φυλακή μου.
Μά μιά ἀόρατη φωνή
μοῦ 'λεγε βράδυ καί πρωί
τό λάθος τῆς ζωῆς μου.

Σέ ποιά πατρίδα θές νά πᾶς
καί σέ ποιό κόσμο νά πετᾶς
καί σέ ποιά κοινωνία.
Πού εἶν' ὅλοι σάπιοι καί πονοῦν
κι ἔχουν δυό-τρεῖς πού κυβερνοῦν
μές ἀπ' τά καφενεῖα.

Στῆς φυλακῆς μου τήν αὐλή
ἄρχισε χτές ἕνα πουλί
χρυσή φωλιά νά χτίζει.
Καί τοῦ 'πα, δῶσ' μου φιλικά
τά δυό φτερά σου δανεικά
καί τό εἶδα νά δακρύζει.

394

ΛΥΡΙΚΩΤΕΡΑ

(Διονύση Καρατζᾶ)

Σύνθεση:
1995
Πρώτη ἐκτέλεση:
Δεκέμβριος 1996,
Μέγαρο Μουσικῆς Ἀθηνῶν,
Ἀνσάμπλ Βερολίνου,
Μαρία Φαραντούρη.
Διεύθυνση: Ν. Τσοῦχλος,
ἐνορχήστρωση: H. Schmied.
Ἠχογράφηση:
1996, Ἀνσάμπλ Βερολίνου,
Μαρία Φαραντούρη.
Διεύθυνση: Μίκης Θεοδωράκης,
Peregrina Music.

ΛΟΓΙΑ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ

Λέγε μου λόγια τ' οὐρανοῦ
κι ἐγώ θά σοῦ δώσω τό φιλί τοῦ Ἔρωτα.
Στάσου γυμνή σάν τή θάλασσα
κι ἄσε νά κοιτῶ τά μάτια σου
πού μέσα τους ὀνειρεύομαι.
Νά 'ρθω μαζί σάν τό χελιδόνι
στό ταξίδι τῆς μνήμης σου
μέσ' ἀπό τά σύννεφα
στ' ἀσημένια μεσοπέλαγα.

Λέγε μου λόγια τῆς καρδιᾶς
φτερά νά μοῦ δίνεις νά πετῶ στό ὄνειρο.
Στάσου γυμνή σάν τή θάλασσα
κι ἄσε νά κοιτῶ τά μάτια σου.
Νά 'ρθω μαζί σάν τό χελιδόνι
στό ταξίδι τῆς μνήμης σου
μέσ' ἀπό τά σύννεφα
στ' ἀσημένια μεσοπέλαγα.

ΦΥΛΑΞΑ Τ' ΟΝΕΙΡΟ

Μές στά δάχτυλα τῶν χεριῶν σου φύλαξα τ' ὄνειρο,
τραγούδι τοῦ ἔρωτα νά σοῦ πῶ σάν ἄγγελος
ξανά νά πονέσουμε σάν παιδιά.
'Απ' τόν οὐρανό θά σοῦ φέρνω τό σκοτάδι καί τό φῶς,
τή σιωπή μου καί τά λόγια μου.

Μές στά δάχτυλα τῶν χεριῶν σου φύλαξα τ' ὄνειρο,
φτερά νά περάσουμε τρυφερά στόν ἄνεμο
ξανά νά πετάξουμε σάν πουλιά.
'Απ' τόν οὐρανό θά σοῦ φέρνω τό σκοτάδι καί τό φῶς,
τή σιωπή μου καί τά λόγια μου.

Μές στά δάχτυλα τῶν χεριῶν σου φύλαξα τ' ὄνειρο,
τραγούδι τοῦ ἔρωτα νά σοῦ πῶ σάν ἄγγελος
ξανά νά πονέσουμε σάν παιδιά.
'Απ' τόν οὐρανό θά σοῦ φέρνω τό σκοτάδι καί τό φῶς,
τή σιωπή μου καί τά λόγια μου.

ΞΑΣΤΕΡΟΣ ΠΟΝΟΣ

Πῶς ἀντέχεις καί περνᾶς ἀπ' τ' ὄνειρο
καπνίζοντας ἄχρηστους ἀνέμους;
Δέ φοβᾶσαι φαίνεται τή νύχτα τῶν ἀγγέλων
οὔτε γνωρίζεις βέβαια τή γλώσσα τῆς βροχῆς.
'Αλλιῶς θ' ἄναβες στό φεγγαράκι προσευχή
καί θ' ἄκουγες τό μυστικό τραγούδι τῆς καρδιᾶς μου.

Πῶς ἀντέχεις καί περνᾶς ἀπ' τ' ὄνειρο
πιστεύοντας σ' ἄδικα φεγγάρια;
Δέ θυμᾶσαι π' ἄστραψες στή δίνη τοῦ καιροῦ μου
οὔτε ξεχνᾶς τή θάλασσα τήν ὥρα του βοριᾶ.
Ξανά σέρνεις τό σιωπηλό σου χορό
καί χύνεσαι σάν κεραυνός πού παίρνει καί τό φῶς μου.

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Στίς μέρες πού θά 'ρθουν
θά δώσω πρόσωπα νησιῶν.
Εὐλογημένη ἡ ἀγάπη μου
ἐν ὀνόματι τῆς καρδιᾶς μου,
ὅτι σύ εἶ ἡ ἀνάσταση τοῦ κόσμου,
προπάντων ὁ θάνατος.

Εὐλογημένη ἡ ἀγάπη μου
ἐν ὀνόματι τῆς καρδιᾶς μου,
ὅτι σύ εἶ ἡ ἀνάσταση τοῦ κόσμου,
προπάντων ὁ θάνατος.

ΕΠΙΜΟΝΟ ΠΑΡΟΝ

Ἡ χαρά μου ἀνήκει στήν ἐλπίδα
κι ὁ θάνατος στήν ἱστορία.
Ἐσύ μισοσκόταδη ἀρμενίζεις τύραννος.
Κάτσε ν' ἀκούσεις τή θάλασσα:
τύμπανα ἄστρων ἀλαλάζουν μυστικά
καί φύκια κοσμικά ἀντιλαλοῦν παλιούς ἀνέμους.
'Ανάμεσα στά ὄστρακα παφλάζει ἡ καρδιά μου.

Ἡ ψυχή μου πονάει στά τραγούδια
τό σῶμα μου στήν ὀμορφιά σου.
Ἐσύ μισοσκόταδη ἀρμενίζεις τύραννος.
Μάθε ν' ἀκοῦς τό θάνατο:
μέτρησε πάθη πού ξοδεύουν τήν καρδιά
καί κύματα κρυφά πού θ' ἀρνηθοῦν καλά φεγγάρια.
'Ανάμεσα στά ὄνειρα σπαράζει ἡ ζωή μας.
'Ανάμεσα στά ὄνειρα σπαράζει ἡ ζωή μας.

ΛΥΓΜΟΣ ΑΓΓΕΛΩΝ

Ἔχεις ἀκούσει λυγμό ἀγγέλων
ξημερώματα Δευτέρας
στήν ἄκρη τῆς καρδιᾶς μου;
Θρηνοῦν τήν Κυριακή
πού πέρασε ἀπούσα
ἐν μέσω χορῶν ὀλονυκτίων,
μέ ἄδεια φτερά νά κόβουν βόλτες
στό κλειστό παράθυρό σου.

Ἔχεις περάσει κρυφά στή νύχτα
μέ καράβι δανεισμένο
στά χρόνια τρικυμίας;
Θά βρῶ τήν ἀφορμή
πού ἄγγελοι χαρίζουν
καί θά 'ρθω μέ διάφανο σκοτάδι
γεμᾶτο μικρά πουλιά ἀλήθειας
στό κλειστό παράθυρό σου.

ΔΕΝΤΡΑ ΝΕΡΟΥ

Θά μαραθοῦν πολλά φεγγάρια
γιά νά γυρίσ' ἡ θάλασσα σέ λόγο,
νά λάμψει ὁ βράχος στό χάσμα τῆς καρδιᾶς,
τό κύμα νά ντυθεῖς σάν ζώνη στό κορμί σου
καί νά κεράσεις ἀπ' τό μέλι τῶν ματιῶν σου
ναυαγούς κι ἀπαρνημένους.

Θά μαραθοῦν πολλά φεγγάρια
γιά νά μοῦ μάθ' ἡ νύχτα τό τραγούδι,
νά γίνει ὁ μύθος κουβέντα τρυφερή,
τόν ὅρκο ν' ἀρνηθεῖς πού ἔχανες στήν τύχη
καί νά φωτίσεις ἀπ' τήν ἄκρη τῆς ψυχῆς σου
ναυαγούς κι ἀπαρνημένους.

ΙΟΥΛΙΟΣ

Σέ ποιά σιωπή κατοικεῖς;
Ἰούλιος εἶναι πού σάπισε τίς λέξεις
καί σ' ἄδειο φῶς λιγόστεψε τό σῶμα μας.
Ἐγώ ἀνέβηκα σέ δέντρο τ' οὐρανοῦ
νά πῶ γιά σένα παραμύθι στά πουλιά,
γιά νά πιστέψω πιό πολύ στήν ἐρημιά μου.

Σέ ποιά σιωπή κατοικεῖς;
Ἰούλιος εἶναι πού μέθυσε μ' Ἑλλάδα
καί σ' ἕνα πόδι χόρεψε τόν πόνο μας.
Ἐκεῖ πού ἔφτασες ψηλά στόν οὐρανό
θά δεῖς βαθιά μές στήν καρδιά μου ἀστραπή
καί θά πιστέψεις πιό πολύ στήν ἐρημιά μου.

ΔΙΑΛΥΜΑ ΦΩΤΟΣ

Σταλαγματιά χρυσή τά μάτια σου·
ἄλλοτε ξοδεύεται σέ νύχτα χλοερή
κι ἄλλοτε λαμπυρίζει σέ μάταιους λυγμούς.
Ὅποιος τό δάκρυ σου τό ψάξει,
τό μικρό ρυθμό τοῦ ἔρωτα ἴσως ν' ἀντιγράψει.

Θαλασσινό πουλί ὁ ἴσκιος σου·
ἄλλοτε ζυγιάζεται σέ βράχο σκοτεινό
κι ἄλλοτε φτερουγίζει σέ κόκκινα νησιά.
Ὅποιος τό δάκρυ σου τό ψάξει,
τό μικρό ρυθμό τοῦ ἔρωτα ἴσως ν' ἀντιγράψει.

Μ' ΟΡΜΗ ΩΚΕΑΝΟΥ

Τή μουσική μαθαίνω στό περπάτημά σου
καί τήν περήφανη νύχτα μές στά μάτια σου.
Περνᾶς τραγούδι, κοιτᾶς φεγγάρι
καί φεύγεις πάντα μ' ὁρμή ὠκεανοῦ.

Μέ παραμύθια θά 'ρθω στά γενέθλιά σου
ἀπομεσήμερο ἔξω στόν ἀγέρα σου.
Θά 'ρθῶ μέ ἥλιο, θά 'ρθῶ τόν Μάρτη
νά πλέξεις κύμα ψηλό γιά νά χαθῶ.

ΣΑΝ ΣΥΝΝΕΦΟ

Προφέρεις ἀργά τίς ἀποφάσεις
καί προχωρεῖς σάν σύννεφο ἀνάμεσα στ' ἀστέρια
πού περιμένουνε φεγγάρι.
Τή βαθιά σιωπή μου
μπορεῖς στά σκοτεινά νά τή διαβάσεις;
Σέ κύμα ρίχνεις τήν καρδιά μου
πού κόβει στά δυό τ' ἀγαπημένα.

Προφέρεις ἀργά τίς ἀποφάσεις
καί περπατᾶς σάν σύννεφο ἀδειάζοντας ἀνέμους
σέ περασμένα καλοκαίρια.
Στήν ὑγρή σιωπή μου
μ' ἀκοῦς πού μυστικά σ' ἀποζητάω;
Τά βράδια δένεις τά ποτάμια
κι ἀνάβεις τό φῶς πού μ' ἐρημώνει.

ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΕΦΕΔΡΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ἔφεδρος Αὔγουστος αὐτοκτόνησε
ἀπόβραδο ἀγάπης.
Θάλασσα ὀρχηστρική κατευοδώνει τήν ψυχή του
στόν Κάτω Οὐρανό τῶν χαμένων φεγγαριῶν.
Κι οἱ νεοσύλλεκτοι μῆνες τοῦ φθινοπώρου
ὁρκίζονται στό Σύνταγμα τῆς νύχτας
σέ στάση προσευχῆς:
Ἅγιος ὁ Ἔρωτας ἅγιος ὁ Καημός
ἅγιος ὁ Θάνατος ἐλέησον ἡμᾶς.
Κόκκινα τά συναισθήματα ὁμοβροντοῦν,
ἡ ἀγάπη μου ἐχάθηκε στ' ἀστέρια.

Ἔφεδρος Αὔγουστος αὐτοκτόνησε
ἀπόβραδο ἀγάπης.
Θάλασσα ὀρχηστρική κατευοδώνει τήν ψυχή του
στόν Κάτω Οὐρανό τῶν χαμένων φεγγαριῶν.
Κι οἱ νεοσύλλεκτοι μῆνες τοῦ φθινοπώρου
ὁρκίζονται στό Σύνταγμα τῆς νύχτας
σέ στάση προσευχῆς:
Ἅγιος ὁ Ἔρωτας ἅγιος ὁ Καημός
ἅγιος ὁ Θάνατος ἐλέησον ἡμᾶς.
Κόκκινα τά συναισθήματα ὁμοβροντοῦν,
ἡ ἀγάπη μου ἐχάθηκε στ' ἀστέρια.

ΛΥΡΙΚΩΤΑΤΑ

(Γιάννη Θεοδωράκη)

Σύνθεση:
1996, Ἀθήνα.
Πρώτη ἐκτέλεση:
14.10.96,
Ἡρώδειο, Συμφωνικό Σύνολο
Ἀθηνῶν, Βασίλης Λέκκας.

ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ

Στό κάθε σου βλέφαρο καί ἕνα ὄνειρο
κι ὅλα τά ὄνειρα θάλασσα ἀπέραντη.
Ἀπ' τά χρυσά της κύματα σοῦ κάνω νοήματα
νά κλείσεις τά μάτια
τυφώνας ἔρχεται
καί σαρώνει ἱστορίες πού τελειῶσαν.

Τό χέρι πού ἅπλωσες στόν πυρετό μου
εἶναι τό ὄνειρο γιά τήν ὥρα πού φυλάει
ὁ γλάρος πού ἔστειλα καί σέ περιμένει.

ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πέτρα πάνω στήν πέτρα
ἀνάμεσα παραμονεύει ὁ δροσερός σκορπιός
ἥλιος καυτός ψηλά
κι ἡ θάλασσα χαμηλά.
Ὁ ἄνεμος ἁρμυρός
στήν ἄμμο τή ζωή μου ζωγραφίζει.

Διάβασέ την πρίν σ' τήν κλέψουν
πρίν τήν κλέψουν φύκια καί κοχύλια
μ' ἀστραφτερές σταγόνες τῆς φουρτούνας
θά σ' ἀγαπήσω τό καλοκαίρι.

Γιά τήν ὥρα πού φυλάει ὁ γλάρος
πού ἡ νύχτα ἁπλώνει
γιά κάθε μικρό καί λυπημένο
γιά κάθε μονάκριβο καί ξεχασμένο.

ΣΕΡΕΝΑΤΕΣ

(Λευτέρη Παπαδόπουλου)

Σύνθεση:
1985 - 1996
Μαρία Φαραντούρη
(ὑπό ἔκδοση)

ΑΣΤΡΟ (ΘΕΛΩ ΝΑ 'ΝΑΙ ΝΥΧΤΑ)

Θέλω νά 'ναι νύχτα καί νά βρέχει
καί νά 'ναι τό ἀγκάλιασμα τρελό
σά νά 'ναι οἱ τελευταῖες οἱ στιγμές μας
στερνές στιγμές πού ζῶ καί σέ φιλῶ.

Καί νά 'μαστε στό πάθος μας δοσμένοι
ἐξαίσια, γλυκά, σπαραχτικά
ἕν' ἄστρο μοναχό στήν οἰκουμένη
πού μύρια θά γενεῖ βεγγαλικά.

ΕΡΩΤΙΚΟ

'Αγάπη μου θαλασσινή
κορίτσι τοῦ 'Ιούλη
στῆς νύχτας τό πεζούλι
κοιμόσουνα γυμνή
σκέπαζαν τό σῶμα σου
οἱ γρύλοι καί τ' ἀστέρια
δεκάξι καλοκαίρια
δεκάξι οὐρανοί.

ΜΑΓΙΣΣΑ

Στό Μόλυβο στή Μυτιλήνη θά βρῶ μιά μάγισσα
πού λύνει τά μάγια πού μοῦ ἔχεις δέσει
μέ τῆς ἀγάπης σου τή δέση
καί θά τήν κλέψω ἀπό τόν Πάρι
ὅταν ἡ νύχτα θά μᾶς πάρει
σ' ἕνα κοχύλι θά κλειστοῦμε
καί στό βυθό θ' ἀγκαλιαστοῦμε.

ΜΟΥ ΑΡΚΕΙ

Χρυσό πεντόλιρο ἀπόψε τό φεγγάρι
σημαιοστόλισε τό μαῦρο οὐρανό
γιατί τά μάτια σου μοῦ κάνανε τή χάρη
νά μέ κοιτάξουνε καί πιά δέ θά πονῶ.

Δέν θέλω τίποτε ἄλλο μοῦ ἀρκεῖ
μονάχα μιά ματιά σου γιά νά ζήσω
νά βάψω κάθε μέρα Κυριακή
καί τ' ὄνειρο ἀπ' τήν ἀρχή νά ζήσω.

ΞΑΝΘΟΜΑΛΛΟΥ

Στό σοκάκι καί στ' ἀνηφόρι μές στό μαχαλά
κάθεται νεραϊδοκόρη καί κρασί πουλᾶ.

Δός μου μιάν ὀκά τῆς λέω, βρέ ξανθομαλλού
νά ξεχάσω πού ὅλο κλαίω π' ἀγαπᾶς ἀλλοῦ.

Ἡ ἀγάπη εἶναι μαχαίρι, κόβει καί πονεῖ
εἶναι σύννεφο στ' ἀγέρι, θέλ' ὑπομονή.

ΕΡΗΜΙΑ

Ἄδικη μέρα μου δεμένη ἀπ' τή βροχή
κάποια καράβια στ' ἀκρολίμανο δεμένα
κι οἱ δρόμοι ἔρημοι γυμνοί χωρίς ψυχή
σάμπως νά πήρανε τήν ἐρημιά ἀπό μένα.
Ἄν ἤσουνα φεγγάρι θά σ' ἔβλεπα ξανά
μακριά μου ἀλλά ἀνέγγιχτη καί μόνη
εἶσαι ἕνας ἀγέρας παντοῦ καί πουθενά
καημός, καημός πού θανατώνει.

ΑΪΒΑΛΙ

Κεντοῦσες τήν Ἀνατολή μ' ἕνα χρυσό βελόνι
κι ἔβαλες κάπου ἕνα πουλί
πουλάκι, χελιδόνι.

Καί τί γυρεύει στ' Ἀϊβαλί πικρή μαυρομαλλούσα
ἔχει στό στόμα ἕνα φιλί γιά κεῖνον π' ἀγαποῦσα.

ΗΣΟΥΝΑ ΠΑΡΑΠΟΝΟ

Στόν καθρέφτη σου κοιτῶ
μήπως δῶ τά δυό σου μάτια
καί στό στῆθος μου κρατῶ
τ' ἀναφιλητό.

Ἤσουνα παράπονο, ἤμουνα βροχή
μιά χουφτίτσα οὐρανό εἶχα στήν ψυχή.
Ἤσουνα παράπονο, ἤμουνα βροχή
τώρα δίχως οὐρανό θά 'σαι πιό φτωχή.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΙΟΡΤΗ (*)

Στό παλιό τελωνεῖο, στούς παλιούς καφενέδες
θά σέ γδύσω μιά νύχτα κι ὅπως θά 'σαι γδυτή
τό κορμί σου θά λούσω μέ πικρούς ἀμανέδες
καί κρασί τῆς Νεμέας ἀπ' ἀρχαία γιορτή.

(*) Παλιό τελωνεῖο, ἀπό τη ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ.

ΑΛΑΤΙ

Στῶν τραγουδιῶν μου τά γιοφύρια
κανείς δέ θά 'βρει πανηγύρια
οὔτε φιλιά πού λένε «πιές».

Μονάχα ἔρημα φαντάρια
μές στῆς ὀμίχλης τά φανάρια
νά 'χουν πετρώσει στίς σκοπιές.

φ 2 1.

ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΕΛΙΚΟ 1 7-09-97 12:12 Σελίδα 410

Μέσα στήν παγωνιά τῆς Ἱστορίας -στή δοκιμασία τοῦ '40- στήν πρώτη μου ἐφηβεία, κλεισμένος στή μοναξιά μου στήν Τρίπολη, συνέχισα νά γράφω τραγούδια, τό ἴδιο ὅπως καί προηγουμένως στήν Πάτρα καί στόν Πύργο, μέ τό Ἀναγνωστικό τοῦ Γυμνασίου καί τά βιβλία τοῦ πατέρα μου, γεμάτα Σολωμό, Βαλαωρίτη καί Παλαμᾶ. Ἦταν ἕνας τρόπος ζωῆς πού μοῦ ἔγινε βίωμα καί συνήθεια, νά ζῶ μέ τήν ὀμορφιά τῆς ποίησης καί τῆς μουσικῆς, πού μέ θωράκισε καί μέ προφύλαξε νά περάσω ἀκέραιος τή ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ πού κράτησε μιά ὁλόκληρη ζωή.

Μισό αἰώνα μετά, τά τραγούδια ἐκείνης τῆς ἐποχῆς γίνονται τώρα γνωστά καί σέ ἄλλους. Θά τούς ἀρέσουν ἄραγες; Ἔτσι πού συνήθισαν νά ζοῦν μόνο γιά μένα πού τά γέννησα καί πού τ' ἀγάπησα; Ὅμως κι ἐγώ τώρα θά νιώθω ἐντελῶς γυμνός. Τό τελευταῖο ἀπόλυτα δικό μου θά πάψει πιά νά μοῦ ἀνήκει ἀποκλειστικά...

Δυό τρόποι ζωῆς καί σκέψης ἐξακολουθοῦν νά συγκρούονται μέσα μου: ἐκεῖνος τῆς ἐφηβείας, ὅταν ἀποφάσισα νά δημιουργῶ μόνο γιά μένα καί ὁ ἄλλος τῆς ἐλπίδας ἤ τῆς αὐταπάτης, πώς ὁ *ἄλλος* εἶναι ἐσύ κι ἐσύ εἶσαι ὁ ἄλλος. Ὁπότε γυμνώνεσαι μπροστά του, ἀνοίγεις τήν ψυχή σου νά τοῦ δώσεις τά ἅγια τῶν ἁγίων σου.

Ἀκούγοντας τώρα ξανά τά ΠΑΙΔΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ξαναβρίσκω τόν πυρήνα τοῦ μουσικοῦ ἑαυτοῦ μου. Σέ μερικά ἀπ' αὐτά θά βρεῖ κανείς τά «μουσικά μόρια», τούς «μουσικούς ἁρμούς» πού μέσα ἀπ' τά τραγούδια μου, πού ἔγιναν ἀργότερα γνωστά, βρῆκαν ἄμεση σχέση καί ἀπήχηση στόν κοινό ἀκροατή πού εἶναι ὁ συνομιλητής μου.

Εἶναι εὐτύχημα πού τά τραγούδια αὐτά θά τραγουδηθοῦν ἀπό παιδιά, γιά ν' ἀκουστοῦν ἀπό παιδιά. Μακάρι νά 'ταν πάντα ἔτσι... Εἶναι σά νά ξαναγυρίζω κι ἐγώ μαζί τους πίσω, τότε πού τά χρώματα εἶχαν ἄλλο χρῶμα καί τ' ἀκούσματα ἄλλο ἄκουσμα, κι ἐγώ, μέ τά μάτια ὀρθάνοιχτα, περίμενα τόν Παράδεισο νά ἔρχεται ἀγκαλιά μέ τούς ἀγκαλιασμένους συντροφικά ἀνθρώπους.

Ὅ,τι κι ἄν πῶ γιά τό Δημήτρη Καρβούνη καί τά «παιδιά» του θά εἶναι λίγο. Μοῦ ἔχουν προσφέρει ὥς σήμερα μερικές ἀπό τίς πιό συγκινητικές στιγμές τῆς ζωῆς μου. Νιώθω τή μεγάλη τους ἀγάπη, τό πιό ὄμορφο δῶρο, καί προσπαθῶ νά τούς τήν ἐπιστρέψω ἀκόμα πιό μεγάλη ἀπό τά βάθη τῆς ψυχῆς μου. Τραγούδησαν πολλά ἔργα μου. Ὅμως πιστεύω ὅτι σάν τά ΠΑΙΔΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ δέν τραγούδησαν καί δέν θά τραγουδήσουν ποτέ ἄλλοτε, μιᾶς καί ἡ κρυστάλλινη ἁπλότητά τους ἀπαιτεῖ τίς ψυχές γυμνές, ἁγνές κι ὡραῖες.

Ἀθήνα 15.2.94

(Σημείωμα τοῦ συνθέτη γιά τό δίσκο ΠΑΙΔΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ, 1994, POLYGRAM, μέ τήν παιδική χορωδία καί ὀρχήστρα τοῦ Δημοτικοῦ Ὠδείου Λάρισας, σέ ἐνορχήστρωση, ἐπεξεργασία καί διεύθυνση τοῦ Δημήτρη Καρβούνη).

ΣΤΗ ΒΙΤΡΙΝΑ
(*Ἀντιγόνης Μεταξᾶ « Θείας Λένας» -1952*)

Στή βιτρίνα τρά-λά-λά, μιά κουκλίτσα μᾶς γελᾶ
καί μέ ἀνοιχτά χεράκια, χαιρετᾶ τά κοριτσάκια.
Στή βιτρίνα τρά-λά-λά, τά ματάκια σου θωρῶ,
νά τήν εἶχα τήν κυρά μου στή μικρή τήν ἀγκαλιά μου.

Η ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ
(*Μιχαήλ Στασινόπουλου*)

Ἡ μικρούλα ἡ μικρή Μαργαρίτα
νά διαβάζει δέν μπορεῖ ἄλφα βῆτα.
Στά ματάκια της κυλᾶ ἕνα δάκρυ,
τό βιβλίο της πετᾶ σέ μιάν ἄκρη.
Τό ποδάρι της χτυπᾶ καί φωνάζει,
τήν κοιτάζουν τά παιδιά, κάνουν χάζι.
Νά διαβάσει δέν μπορεῖ ἄλφα βῆτα,
ἄχ! τί ἄταχτο παιδί Μαργαρίτα.

Ο ΚΟΚΟΡΑΣ
(*Βασίλη Ρώτα -1947*)

Κοίτα, κοίτα ὁ κοκορής μας
τό καμάρι τῆς αὐλῆς μας
κορωνάτος, σπιρουνάτος
κορδωμένος καί τριζάτος.
Μέ τό κόκκινο λειρί του,
τήν οὐρά τή φουντωτή του,
μοιάζει κί-κί-ρί-κί-κί
ταγματάρχης μέ στολή.
Πῶς πετάγεται στή μάντρα
μέ τό μάτι του σά χάντρα
καί κοιτάει ψηλά καί κάτου
καί τινάζει τά φτερά του
καί λαλεῖ σά νά σαλπίζει
τό λαιμό του, λές, ξεσχίζει
φοβερίζει κί-κί-ρί
φοβερίζει ὅλη τή γῆ.
Μ' ἄν ἐκεῖ σαλέψει κάτι,
χούι, ὥσπου νά κλείσει μάτι
μιά στριγγλιά σκουῖλα μπήγει
καί πηδάει κι ὅπου φύγει.
Σάν κουρέλι παραδέρνει
πού ἕνα φύσημα τό παίρνει
τί κακό κά-κά-κά-κί
νά τρυπώσει, νά χαθεῖ.

ΠΟΥ 'ΝΑΙ ΠΙΟ ΚΑΛΑ
(*Βασίλη Ρώτα -1947*)

Φεγγαράκι, φεγγαράκι
πού κρέμεσαι στόν οὐρανό
πές μου καί ποῦ 'ναι πιό καλά
στόν κάμπο ἤ στό βουνό.
Ποταμάκι, ποταμάκι
πού τρέχεις ὅλο τόν καιρό
πές μου καί ποῦ 'ναι πιό καλά
στήν πόλη ἤ στό χωριό.
Χελιδόνι, χελιδόνι
πού βλέπεις χῶρες καί χωριά
πές μου καί ποῦ 'ναι πιό καλά
στό νότο ἤ στό βοριά.
Ὅπου εἶν' ὑγεία καί χαρά
κι ὅπου κανένας δέν πεινᾶ
καί κανένας δέν κρυώνει οὔτε πονᾶ
ἐκεῖ 'ναι πιό καλά.

ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ
(*Π.Γρανίτη-1947*)

Καληνύχτα, καληνύχτα, ξάπλωσε παιδάκι,
καληνύχτα, καληνύχτα κι ὄνειρα γλυκά.
Τό φεγγάρι σάν τό καντηλάκι
μᾶς φωτίζει, πάλι μαγικά.
Καληνύχτα, καληνύχτα, κλεῖσε τά ματάκια,
τ' ἀγεράκι παίζει στά κλαδιά.

Η ΠΕΤΑΛΟΥΔΑ
(*Γεωργία Δεληγιάννη*)

Κάτι ψήλωσε στ' ἀγέρι, κάτι λάμπει μές στό φῶς.
Ἥλιος νά 'ναι; Νά 'ν' ἀστέρι, γιά παράξενος
ἀνθός;
'Από τό 'να λουλουδάκι στ' ἄλλο φεύγει καί πετᾶ
καί τινάζει στ' ἀγεράκι τά φτερά τά χνουδωτά.
Τί χρυσό πεταλουδάκι! Τί βουλίτσες πορφυρές!
Νά τό πρόφταινα λιγάκι μέσα κεῖ στίς φυλλωσιές.

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ
(*Κωστῆ Παλαμᾶ -1940*)

Ὁ κόσμος λάμπει σάν ἕνα ἀστέρι
βουνά καί κάμποι, δέντρα, νερά,
γιορτάζουν πάλι καθώς προβάλλει
τό καλοκαίρι, Θεοῦ χαρά!
Φωνοῦλες, γέλια φέρνει τ' ἀγέρι
μές ἀπ' τ' ἀμπέλια τά καρπερά.
Παιδιά ἀγγελούδια, ψέλνουν τραγούδια
τό καλοκαίρι, Θεοῦ χαρά!
Τήν ὥρα τούτη σκορπᾶ ἕνα χέρι
χάδια καί πλούτη κι ἡ γῆ φορᾶ
σά μιά πορφύρα ζωῆς πλημμύρα,
τό καλοκαίρι, Θεοῦ χαρά!
Ἡ φύση πέρα, ὤ! νέοι καί γέροι,
σάν μιά μητέρα μᾶς καρτερᾶ.
Ἡ φύση ὅλη σάν περιβόλι
τό καλοκαίρι, Θεοῦ χαρά!

ΤΟ ΠΑΓΩΜΕΝΟ ΠΟΥΛΙ
(*Χάρη Σακελλαρίου*)

Ἔξω πέφτει χιόνι κι εἶναι παγωνιά
κι ὅλοι μαζευτῆκαν στή ζεστή γωνιά.
Ἄσπρισαν οἱ δρόμοι στρώθηκε ἡ αὐλή
κι ὁ βοριᾶς σφυρίζει τώρα πιό πολύ.
Στό παράθυρό μας στέκει ἕνα πουλί
καί χτυπᾶ τό τζάμι καί παρακαλεῖ:
Πάρτε με κοντά σας γιά νά ζεσταθῶ.
Τρέμω τό καημένο κι ἔξω θά χαθῶ.
Ἔλα δῶ, πουλάκι, γιά νά ζεσταθεῖς.
Ὅλοι σ' ἀγαποῦμε. Μή μᾶς φοβηθεῖς.
'Από τό ψωμί μας ψίχουλα νά φᾶς
κι ὅταν βγεῖ ὁ ἥλιος λεύτερο πετᾶς.

ΤΟ ΚΑΡΑΒΑΚΙ
('Αγνώστου -1937)

Γλιστρᾶς καραβάκι, γλιστρᾶς στόν ἀφρό
καί τ' ἄσπρο πανάκι φουσκώνει ἐλαφρό.
Γλιστρᾶς καί θά φτάσεις στά ξένα ταχιά,
ἄς μή μᾶς ξεχάσεις ἐκεῖ μακριά.
Στό ξένο ἀκρογιάλι γιά μᾶς νά πονεῖς,
γοργά νά 'ρθεις πάλι, γοργά νά φανεῖς.
Μακριά ἀπ' τό γιαλό μας, καθάριο, ἐλαφρό,
καράβι δικό μας γλιστρᾶς στόν ἀφρό.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΑΧΑ Τ' ΑΗΔΟΝΙΑ
(Κωστῆ Παλαμᾶ -1938)

Δέν εἶναι μονάχα τ' ἀηδόνια
πού κάνουν ναό τό κλαρί
πού κάνουν ἀπέραντη γλύκα
κι ἐσένα διαβάτρα στιγμή.

Στήν πλάσ' εἶναι κι ἄλλα πουλάκια
γλυκόλαλα, πόσ' ἁπαλά
σά μάτι γιομάτο συμπόνια
πού μόλις μᾶς βλέπει περνᾶ.

Στήν πλάσ' εἶναι κι ἄλλα πουλάκια
τραγούδια μά πόσο δειλά
σάν πάθους φωνή ν' ἀνεβαίνει
στά χείλη χωρίς νά μιλᾶ.

ΤΙ ΘΕΛΩ
(Γεωργίου Δροσίνη -1939)

Δέ θέλω τοῦ κισσοῦ τό πλάνο ψήλωμα
σέ ξένα ἀναστυλώματα δεμένο.
῎Ας εἶμαι ἕνα καλάμι, ἕνα χαμόδεντρο,
μά ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.
Δέ θέλω τοῦ γιαλοῦ τό λαμπροφέγγισμα
πού δείχνεται ἄστρο μέ τοῦ ἥλιου τή χάρη.
Θέλω νά δίνω φῶς ἀπό τή φλόγα μου
κι ἄς εἶμαι ἕνα ταπεινό λυχνάρι.

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ
(Γεωργίου Δροσίνη -1939)

Στό ρημαγμένο παρεκκλήσι
τῆς ῎Ανοιξης τό θεῖο κοντύλι,
εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
μέ τ' ἀγριολούλουδα τ' 'Απρίλη.
῾Ο ἥλιος γέρνοντας στή δύση,
μπροστά στοῦ ἱεροῦ τήν πύλη,
μπαίνει δειλά νά προσκυνήσει
κι ἀνάφτ' ὑπέρλαμπρο καντήλι.
Σκορπάει γλυκιά μοσχοβολιά,
δάφνη στόν τοῖχο ριζωμένη,
θυμίαμα πού καίει ἡ πίστις.
Καί μιά χελιδονοφωλιά,
ψηλά στό νάρθηκα χτισμένη,
ψάλλει τό «Δόξα ἐν ὑψίστοις».

Η ΑΓΡΑΜΠΕΛΗ
('Αριστοτέλη Βαλαωρίτη -1939)

Λέγ' ἡ ἀγράμπελη μυριανθισμένη
στόν ἄγριο πλάτανο, πού τή θωρεῖ
καί μέ τόν ἴσκιο του συχνοδιαβαίνει
πάντοτ' ἐπάνω της βράδυ κι αὐγή.
Δέντρο περήφανο, μές στόν ἀγέρα
τά φύλλα, οἱ κλῶνοι σου θρασομανοῦν
βρίσκεις στενόχωρη τώρα τή σφαίρα;
Τ' ἄστρα, τά σύννεφα, δέ σέ χωροῦν;
Τρέχει στή ρίζα σου νεράκι κρύο,
βυζαίνεις ἄσκοπα τήν καταχνιά,
κι ἐμένα ἐζήλεψες, σύ τό θηρίο,
γιατί μ' ἐπότιζε λίγη δροσιά;
Τί θέλεις πλάτανε, τί μοῦ γυρεύεις;
Διῶξε τόν ἴσκιο σου κι εἶμαι μικρή.
Τ' ἄνθη μου ἐπάγωσαν, μήν τά παιδεύεις,
ἄσ' τον τόν ἥλιο μου νά τά χαρεῖ...

ΠΡΩΙΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ
(Μιχαήλ Στασινόπουλου -1939)

Μέ τή γλυκιά αὐγούλα χαρούμενα ξυπνῶ
καί στέλνω προσευχούλα θερμή στόν οὐρανό.
'Αξίωσέ με, Θεέ μου, νά 'μαι καλό παιδί
καί πάντα χάριζέ μου χαρά καί προκοπή.
Θεέ μου, σάν τά πουλάκια χαρούμενα νά ζῶ
καί τ' ἄλλα τά παιδάκια πολύ νά τ' ἀγαπῶ.
Καί στέλνε μου ἀπό πάνω τή χάρη σου κι
εὐχή,
νά σ' ἔχω σ' ὅ,τι κάνω προστάτη καί σκεπή.

ΘΕΛΩ ΝΑ ΧΤΙΣΩ ΕΝΑ ΣΠΙΤΑΚΙ
(*Κωστῆ Παλαμᾶ -1940*)

Θέλω νά χτίσω ἕνα σπιτάκι,
στή μοναξιά καί στή σιωπή,
γύρω μιά πράσινη ραχούλα,
δέ θά τό χτίσω ἐκεῖ.
Ξέρω στή χώρα τή μεγάλη,
τόν πλούσιο δρόμο τόν πλατύ,
μέ τά παλάτια καί τούς κήπους,
δέ θά τό χτίσω ἐκεῖ.
Ξέρω τό πρόσχαρο ἀκρογιάλι,
ὅλο τό κύμα τό φιλεῖ,
κρινόσπαρτ' εἶν' ἡ ἀμμουδιά του,
δέ θά τό χτίσω ἐκεῖ.

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ
(*Φώτη Ἀγγουλέ -1945*)

Νάνι ἁγνή μου αὐγούλα, συννεφοντυμένη,
πόνο σπαραγμένη.
Τή ζωή σου τώρα τήν ὁρίζουν νάνοι,
κάμε νάνι, νάνι.
Νάνι, νάνι, νάνι παιδική καρδούλα,
νάνι, νάνι, νάνι ἑλληνοπούλα.
Πληγωμένο ἀηδόνι,
γιασεμί πνιγμένο μές στό κρύο τό χιόνι.
Κι ὄνειρο νά βλέπεις τραγικό, κοιμήσου,
πιό πικρό δέ θά 'ναι ἀπό τή ζωή σου.

ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΟΥ ΟΡΓΩΜΕΝΟ
(*Δημοτικό-1945*)

Περιβόλι μ' ὀργωμένο
μαργαριταροσπαρμένο
πού 'χεις γύρω γύρω ἀλτάνες
καί στή μέση μαντζουράνες.
Ἔχεις μιά μηλιά στή μέση
πού βεργολυγάει νά πέσει.
Πάει κι ὁ νιός νά κόψει μῆλα
καί μαραίνονται τά φύλλα.
Κι ἡ μηλιά γλυκοφωνάζει
τόν περιβολάρη κράζει.
Σύ 'σ' ἀφέντης πού μ' ὁρίζεις
καί κυρά πού μέ ποτίζεις.
Τώ 'μ' ἀφέντης πού σ' ὁρίζω
καί κυρά πού σέ ποτίζω.

ΜΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ ΚΛΕΙΝΩ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
(*Μίκη Θεοδωράκη -1940*)

Γιά μιά τιμή καί γιά μιά δόξα πέφτω
γιά τήν Ἑλλάδα τώρα πολεμῶ,
καινούριους μέ τό αἷμα κόσμους τρέφω,
τόν ἥλιο σπέρνω ἀπ' ὅπου κι ἄν περνῶ.
Μές στήν καρδιά μου κλείνω τήν Ἑλλάδα
καί λεύτερη κεῖ μέσα τή φρουρῶ,
πεθαίνω μά ὅπου θάνατος καί νίκη
μέ πόνο ἀδέλφια τή χαρά κερνῶ.

ΕΙΡΗΝΗ
(*Βασίλη Ρώτα -1947*)

Εἰρήνη χάραζε καί χαρά στήν πλάση,
σέ μεγάλους καί παιδιά, σ' οὐρανούς καί δάση.
Ἄχ! Εἰρήνη, Ρήνη μας, ἔλα στά παιδάκια
νά ξεχάσουν πόλεμους, πίκρες καί φαρμάκια.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ
(*Νίκου Μαραγκουδάκη -1950*)

Τό φῶς π' ἀπ' τῶν Θεῶν τή φλόγα πῆρες
πυρσός στά χέρια σου ἄς γενεῖ
κι ὅθε διαβαίνεις, σκόρπα θείους σπινθῆρες
κι ἄναβε πυρκαγιά τρανή.
Μές στίς σπηλιές πού ὀργιάζει τό σκοτάδι
κάψε ὅ,τι γέννημα κακοῦ
ν' ἀνθίσει μές ἀπ' τή στάχτη τοῦ Ἄδη
ὁ φοίνικας τοῦ ὡραίου καί τοῦ καλοῦ.
Ἐμπρός νά σχίσουμε τήν ἄγρια νύχτα
πού κύκλωσε ὅλη τή γῆ
καί νά βοηθήσουμ' ἄγρυπνοι τόν ἥλιο
μέ λάμψη ὁλόχρυση νά βγεῖ.
Ἔλα νά βγάλουμε τήν οἰκουμένη
ἀπ' τή σπηλιά τή σκοτεινή
ὑψώνοντας τή γῆ φωτολουσμένη
σάν ἄστρο πού ζηλεύουν οἱ οὐρανοί.
Χαρά σ' ὅποιον στόν κόσμο αὐτόν παλεύει
καί μέ καρδιά καί μέ ψυχή
φέγγος καί λούλουδα πάντα νά φέρνει
καί σάν φλογέρα ἀγάπης ν' ἀντηχεῖ.
Χαρά γιά μᾶς στό στέρεο μετερίζι
τό ματωμένο τῆς καρδιᾶς
νά στήσουμε ψηλά καί ν' ἀνεμίζει
τό φλάμπουρο τῆς ἀνθρωπιᾶς.

ΣΤΗ ΧΑΡΑ
(Νίκου Μαραγκουδάκη -1950)

Ἀπ' τό ποτήρι πού κερνᾶς ὁλόχαρη παρθένα,
μεθᾶ ὁ θνητός κι ἀναφτερᾶ πιότερο ἀπ' τό κρασί.
Ὅλα μαζί σου εἶν' ὄμορφα κι εἶν' ὅλα εὐτυχισμένα
μέ σένα ἡ πλάση εἶναι ναός κι εἶσ' ὁ Θεός ἐσύ.
Χωρίς ἐσένα εἶν' ἡ ζωή μιά νύχτα δίχως ἄστρα
χωρίς κελάηδημα πουλί, δίχως μολπή βιολί.
Χωρίς Ἀπρίλη χειμωνιά, χωρίς λουλούδι γλάστρα
ἀκίνητο ἄγαλμα ψυχρό, ἄστρο πού σβήνει ὠχρό.

ΠΙΟ ΠΟΛΥ ΚΙ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ
(Κωστῆ Παλαμᾶ -1939)

Πιό πολύ κι ἀπό τά μάτια ἀξίζουν
καί τά λαχταρῶ
τοῦτον τόν καιρό
τά χειλάκια.
Λάμπουνε στό διάβα τους οἱ δρόμοι
σάν ἀπό χαρά.
Ξόβεργα τριανταφυλλιά
ξόβεργα στημένα τά χειλάκια
στά πυρά πουλιά.

ΠΟΣΟΝ ΗΣΥΧΑ ΚΟΙΜΑΤΑΙ
(Ἄγγελου Βλάχου)

Πόσον ἥσυχα κοιμᾶται καί ἡ θάλασσα κι ἡ γῆ
εἰς τά δάση μας πλανᾶται μαυροφόρα σιγή.
Σιγανή καί μυρωμένη εἶν' ἡ αὔρα τοῦ βουνοῦ,
καί μέ τ' ἄστρα στολισμένοι εἶν' οἱ θόλοι τ' οὐρανοῦ.
Ἐκοιμήθηκε τ' ἀηδόνι, στοῦ ἀνθοῦ τήν ἀγκαλιά,
καί τό πετροχελιδόνι χτίζει τή φωλιά.

Η ΑΝΟΙΞΗ
(Ποίηση: Metastasio, μετάφραση : Διονυσίου Σολωμοῦ -1940)

Ἀπ' τήν Ἄνοιξη πού ἐγύρισε
οὐρανός καί γῆς εὐφράνθη,
μέ τό χόρτο καί μέ τ' ἄνθη
παίζει ὁ ζέφυρος τερπνά.
Ἥλιου ἀχτίνα καθαρότατη
τοῦ βουνοῦ τά χιόνια λιώνει,
πού τό νέο του ξεφυτρώνει
πράσιν' ἔντυμα λαμπρό.
Τό σιγό τό κυματάκι
εἰς ταῖς ἄκραις του φλοισβίζει
καί τ' ὁλόδροσο στολίζει
μέ τ' ἀκοίμητα νερά.

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ
(Διονυσίου Σολωμοῦ -1940)

Αὔριο θά κόψουμε κάτι λουλούδια,
αὔριο θά ψάλουμε κάτι τραγούδια,
εἰς τήν πολύανθη πρωτομαγιά.
Νά πού δροσόβολη αὔρα ξυπνάει
καί ψιθυρίζοντας μοσχοβολάει
ἀπό τ' ἀρώματα τ' αὐγερινά.
Στά φύλλα ἐπέρναε καί τῆς καρδίας,
σάν τά κινήματα τῆς φαντασίας,
πού ζωγραφίζουνε τήν εὐτυχιά.

Η ΑΓΝΩΡΙΣΤΗ
(Διονυσίου Σολωμοῦ -1941)

Ποιά εἶναι τούτη
πού κατεβαίνει
ἀσπροεντυμένη
ὀχ' τό βουνό;

Τώρα πού τούτη
ἡ κόρη φαίνεται
τό χόρτο γένεται
ἄνθι ἁπαλό.

Κι εὐθύς ἀνοίγει
τά ὡραῖα του κάλλη
καί το κεφάλι
συχνοκουνεῖ·

κι ἐρωτευμένο,
νά μή τό ἀφήσει,
νά τό πατήση,
παρακαλεῖ.

Κόκκινα κι ὄμορφα
ἔχει τά χεῖλα,
ὡσάν τά φύλλα
τῆς ροδαριᾶς.

Ὅταν χαράζη
καί ἡ αὐγούλα
λεπτή βροχούλα
στέρνει δροσιᾶς.

Καί τῶν μαλλιῶνε της
τ' ὡραῖο πλῆθος
πάνου στό στῆθος
λάμπει ξανθό.

Ἔχουν τά μάτια της
ὁπού γελοῦνε
τό χρῶμα πού 'ναι
στόν οὐρανό.

ΟΠΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΒΡΑΔΥ
(Κωστῆ Παλαμᾶ -1942)

Ὅπου πρός τό βράδυ πάτησες τή γῆ
βγῆκε στό σκοτάδι μιά δροσοπηγή
κι ὅπου ἦταν ξέρα καί βουβή ἐρημιά
παίζει μιά φλογέρα στ' ἄσπρα γιασεμιά.
Ρέει τραγούδι ἡ βρύση κλαίει σάν προσευχή
γύρω της ἡ φύση γίνεται ψυχή.
Ὅπου πρός τό βράδυ πρόβαλες αὐγή
φούντωσε λιβάδι, μιά πηγή στή γῆ.
Τό σκοπό σου χύλα μιά σταλιά πουλί
σ' ἑνός ἄνθους φύλλα τῆς δροσιᾶς φιλί,
νά τά πεῖ κι ἐκεῖνος μυριοστή φορά
τά ὅσα κλαίει ὁ θρῆνος, τά ὅσα ζεῖ ἡ χαρά.
Τό σκοπό σου κράτα μιά γοργή ματιά
φέρε μου τά νιάτα καί τά γηρατειά
νά τά ἰδεῖ τ' ἀγέρα νύχτα ἀστρογυρτή
καί τά νιάτα μέρα, μέρα ἡλιογιορτή.

ΧΑΡΑ ΣΤ' ΑΛΕΤΡΙ
('Αλέκου Φωτιάδη -1947)

Βαριά τ' ἀλέτρι ὀπίσω του τ' ἀφράτο αὐλάκι ἀφήνει
και τ' ἀργοπάτητα ὁ ζευγᾶς τά βόδια του κεντᾶ,
καί ἐκεῖνα πού παιδεύονται μέ τόση καλοσύνη
μέ τά μεγάλα μάτια τους κοιτάζουνε σκυφτά.
Χαρά στ' ἀλέτρι, στό ζευγᾶ, πού τή ζωή μᾶς δίνουν.
Ὅταν τά στάχυα θά γενοῦν, τά βόδια θ' ἀποστάσουν,
οἱ παραγιοί τίς ἀψηλές τίς θημωνιές θά στήσουν
κι ἐκεῖνα θά 'βρουν καλαμιά πολλή, γιά νά χορτάσουν.
Μέσα στ' ἁλώνια τά χρυσά, τ' ἄλογα θά γυρνᾶνε
καί θά σηκώνουν σύγνεφο τή σκόνη στόν ἀγέρα,
κι οἱ λιχνιστᾶδες παρακεῖ ψηλά θενά σκορπᾶνε
μαλαματένια κότσαλα μές στό γαλάζιο αἰθέρα.

ΣΤΟΥ ΡΥΑΚΙΟΥ ΤΗΝ ΑΚΡΗ
(Γρ. Κωνσταντινόπουλου -1941)

Στοῦ ρυακιοῦ τήν ἄκρη κάποια φορά
μοῦ εἶπε γεμάτη δάκρυ πώς μ' ἀγαπᾶ.
Τό δάκρυ τό θυμᾶμαι κομπιαστά
ἔπεσε στό ρυάκι στά νερά.
Θά διαλυθεῖ τό δάκρυ μέ τόν καιρό
θά διαλυθεῖ κι ἡ ἀγάπη, τό καρτερῶ.

ΔΕΣ, ΤΙ ΛΑΜΠΡΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
(*Κωστῆ Παλαμᾶ -1940*)

Δές τί λαμπρό φεγγάρι, δές τί νυχτιά περνάει,
μιάν αὖρα δέ φυσάει, δέ σειέται ἕνα φτερό.
Τό ἀηδονάκι μόνο μές στά κλαδιά πετώντας,
λυπᾶται κελαηδώντας, πώς εἶναι μοναχό.
Μά, νά ἡ συντρόφισσά του, μαγευτικά τοῦ κράζει,
πουλί μου μή σέ νοιάζει κι ἐγώ εἶμ' ἐδῶ μ' ἐσέ.
Λόγια γλυκά εἶναι τοῦτα, πού ἤχοῦνε στήν καρ-
διά μου,
μά ἐγώ στήν ἐρημιά μου, δέν τ' ἄκουσα ποτέ.

ΟΛΑ ΚΟΙΜΟΥΝΤΑΙ ΚΙ ΟΛΑ ΣΒΗΝΟΥΝ
(*Λορέντζου Μαβίλη -1942*)

Ὅλα κοιμοῦνται κι ὅλα σβήνουν,
ὁ Ἕσπερος παλεύει μόνος
κι ὅλα μ' ἀφήνουν, πῶς μ' ἀφήνουν,
καί μόνο δέ μ' ἀφήνει ὁ πόνος.
Τά ρόδα κόκκινα ἀναμμένα
ξεφτίζουν στ' οὐρανοῦ τήν ἄχνα,
σάν ἀπ' τό αἷμα μου βγαλμένα
πού πλημμυρίζει μου τά σπλάχνα.

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ
(*Κώστα Χατζόπουλου -1943*)

Ἄσε τό φθινόπωρο γύρω σου νά στρώσει
τ' ἄνθη τά στερνά
μιά ζωή πεθαίνει, μιά πνοή περνᾶ.
Τάχα σέ προσμένει μιά Ἄνοιξη ξανά.
Ἄσε τό φθινόπωρο γύρω σου ν' ἁπλώσει
μιά στερνή εὐωδιά
μιά ζωή πεθαίνει, μιά πνοή περνᾶ.
Πιά δέ μέ προσμένει μιά Ἄνοιξη ξανά.

Η ΞΑΝΘΟΥΛΑ
(*'Αριστοτέλη Βαλαωρίτη -1943*)

«Μ' ἀρέσ' ἡ θάλασσα γιατί μοῦ μοιάζει,
μ' ἀρέσει», σ' ἄκουσα νά λές κρυφά,
«πότε ἀγριεύεται, βογγεῖ, στενάζει
καί πότε ὁλόχαρη παίζει, γελᾶ.
Δέν εἶν' ὁλόξανθη σάν τά μαλλιά μου;
Δέν εἶν' ὁ κόρφος μου σάν τόν ἀφρό;
Μέσα στά μάτια μου τά γαλανά μου,
δέν ἔχω κύματα, τάφο, οὐρανό;
Μ' ἀρέσ' ἡ θάλασσα γιατί μοῦ μοιάζει
κι ἄς ἔχει μέσα της κόσμο θεριά...
Μή στήν καρδούλα μου, μή δέ φωλιάζει
ἀγάπη ἀχόρταγη, σκληρή φωτιά;»
Κι ἐγώ ἐχαιρόμουνα πού χολιασμένη
φαρμάκι μ' ὄσταζες μές στήν ψυχή,
τή ζήλεια σου ἔβλεπα ξαγριωμένη,
στά χείλη σου ἔβραζε κάθε πνοή.
Τότ' ἐκρεμάστηκα στήν τραχηλιά σου,
τή φλόγα σ' ὄσβησα μέ δυό φιλιά,
τήν ὄψη ἐβύθισα μές στά μαλλιά σου
στόν κόρφο σου ἔστησα κρυφή φωλιά.
«Κύμα μου ἀνήμερο, ψυχή μου, φθάνει.
Μή μ' ἀγριεύεσαι, πλάγιασ' ἐδῶ...
θά 'μαι γιά σένανε γλυκό λιμάνι...
τί ἀξίζ' ἡ θάλασσα χωρίς γιαλό;»

ΣΤΗΝ ΟΧΘΗ
(*Κ.Χ.Μύρη*)

Στάσου στήν ὄχθη και κοίτα τό ρέμα
τί κουβαλάει στό μαῦρο νερό
δέντρα κομμένα, ψομίμια καί αἷμα
γέλιο κυμάτων καί κλάμα χλωρό.
Στάσου στήν ὄχθη τοῦ ἄπειρου χρόνου
δές τί γοργά ταξιδεύει τό φῶς
σκύψε ν' ἀκούσεις τό θρῆνο τοῦ πόνου
πού τῆς χαρᾶς εἶναι σταυραδελφός.
Στάσου στή ὄχθη καί δές τό ποτάμι
μή σέ πλανέψει βουή καί βυθός
γῆ κι οὐρανό καί ζωή καί καλάμι
τά κυβερνάει ὁ ἴδιος ρυθμός.
Ποιός εἶμαι, ποῦ πάω, ρωτάω, ζητάω
τί φεύγει, τί μένει καί τί δέ γερνᾶ.

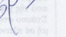

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ Μανόλης

(Θεσσαλονίκη 1925 -)

Ποιητής καί δοκιμιογράφος, μέ πολιτική δράση στό χῶρο τῆς ἀνανεωτικῆς ἀριστερᾶς. Σπούδασε στήν Ἰατρική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καί ἀργότερα μετεκπαιδεύτηκε στή Βιέννη. Πῆρε μέρος στήν Ἀντίσταση καί κατά τή διάρκεια τοῦ Ἐμφυλίου καταδικάστηκε ἀπό τό στρατοδικεῖο σέ θάνατο γιά παράνομη πολιτική δράση.

Τήν πρώτη του ποιητική συλλογή *Ἐποχές* (1945) ἀκολουθοῦν τά ἔργα : *Ἐποχές, 2* καί *Ἐποχές, 3* καθώς καί *Συνέχεια*, *Τά ποιήματα 1941-1956*, (συγκεντρωτική ἔκδοση τῶν ὥς τότε συλλογῶν του), *Ὁ Στόχος*, *Ποιήματα 1941-1971*, *Ὑπέρ καί Κατά*, *Ἀντιδογματικά*, μέ συλλογές μελετημάτων, ἄρθρων καί βιβλιοκριτικῶν του, *Τό περιθώριο '68-'69*, μέ αὐτοβιογραφικά σχόλια πού σχετίζονται μέ εὐρύτερα προβλήματα τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας.

Ἐκδότης τοῦ δίμηνου περιοδικοῦ *Κριτική* (1959-1961) καί συνεργάτης στήν ἐφημερίδα *Αὐγή* καί σέ πολλά περιοδικά (*Ἑλληνικά Γράμματα*, *Φιλολογικά Χρονικά*, *Ἐπιθεώρηση Τέχνης*, *Θούριος*, κ.ἄ.).

Τό 1986 τιμήθηκε μέ τό Α΄ Κρατικό Βραβεῖο Ποίησης.

ΒΑΡΝΑΛΗΣ Κώστας

(Πύργος Βουλγαρίας 1883 - Ἀθήνα 1974)

Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός καί χρονογράφος, ἀπό τούς κορυφαίους τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων. Φοίτησε ὡς ὑπότροφος στά Ζαρίφεια Διδακτήρια τῆς Φιλιππούπολης καί ἀκολούθως σπούδασε φιλοσοφία στά Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καί Παρισιοῦ (μέ κρατική ὑποτροφία). Ἐργάστηκε στήν ἀρχή τῆς καριέρας του ὡς καθηγητής σέ σχολεῖα Μέσης Παιδείας, παύτηκε ὅμως γιά τίς ἰδεολογικές του πεποιθήσεις. Ἀπό τότε ἀφοσιώθηκε στή λογοτεχνία καί στή δημοσιογραφία. Τό 1959 ἔλαβε τό βραβεῖο Λένιν γιά τήν Εἰρήνη.

Πρωτοπόρος στόν ἀγώνα γιά τήν καθιέρωση τῆς δημοτικῆς γλώσσας, συνδύασε τήν τέχνη του μέ τά κοινωνικά προβλήματα καί διαπότισε τούς στίχους του μέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς πολιτικοκοινωνικῆς μας ζωῆς. Τό ποίημά του "Οἱ Μοιραῖοι" εἶναι ἕνα ἀπό τά πιό γνωστά καί τά πιό ἀγαπητά στό κοινό ποιήματα.

Ἔργα του: *Ὁ προσκυνητής*, *Κηρῆθρες*, *Τό φῶς πού καίει*, *Ὁ λαός τῶν μουνούχων*, *Ὁ Σολωμός χωρίς μεταφυσική*, *Σκλάβοι πολιορκημένοι*, *Ἡ ἀληθινή ἀπολογία τοῦ Σωκράτη*, *Ζωντανοί ἄνθρωποι*, *Τό ἡμερολόγιο τῆς Πηνελόπης*, *Ποιήματα*, *Δικτάτορες*, κ.ἄ.

Μετέφρασε ἀρχαίους Ἕλληνες δραματουργούς, τήν τραγωδία *Ἔλ Σίντ* τοῦ Κορνήλιου, κ.ἄ.

ΒΙΡΒΟΣ Κώστας

(Τρίκαλα 1926 -)

Σπούδασε στήν Πάντειο καί συνέχισε στή Νομική Ἀθηνῶν πού ὅμως δέν τήν τελείωσε. Ἐντάσσεται στήν ΕΠΟΝ, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται κι ἀργότερα φεύγει στο βουνό ὥς τήν Ἀπελευθέρωση.

Ἐργάστηκε ὡς δημόσιος ὑπάλληλος στό Ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν. Ἔγραψε στίχους γιά πάνω ἀπό δύο χιλιάδες τραγούδια (ἀπό λαϊκά, μάγκικα, ρεμπέτικα, κοινωνικοπολιτικά, ἕως ἔντεχνα) πού μελοποιήθηκαν ἀπό πολλούς Ἕλληνες συνθέτες: Β. Τσιτσάνη, Ἀπ. Καλδάρα, Μπ. Μπακάλη, Θ. Δερβενιώτη, Γρ. Μπιθικώτση, Γ. Μαρκόπουλο, Μ. Πλέσσα, Χ. Γαργανουράκη, Χ. Λεττονό, Χ. Λεοντή κ.ἄ.

ΓΚΑΝΑΣ Μιχάλης

(Τσαμαντάς Θεσπρωτίας 1944 -)

Ἀπό τό 1962 ζεῖ καί ἐργάζεται στήν Ἀθήνα, ὅπου ἦρθε γιά νά σπουδάσει νομικά. Βιβλιοπώλης γιά μιά δεκαπενταετία, συνεργάστηκε ἀργότερα μέ τήν κρατική τηλεόραση ὡς ἐπιμελητής λογοτεχνικῶν ἐκπομπῶν καί σεναριογράφος. Ἀπό τό 1989 εἶναι κειμενογράφος σέ διαφημιστική έταιρεία.

Ποιητικά βιβλία του : *Ἀκάθιστος Δεῖπνος*, *Μαῦρα Λιθάρια*, *Γυάλινα Γιάννενα*, *Παραλογή* καί τό πεζογράφημα *Μητριά Πατρίδα*.

Ποιήματά του ἔχουν μεταφραστεῖ σέ διάφορες γλῶσσες, ἐνῶ στίχοι του ἔχουν μελοποιηθεῖ ἀπό γνωστούς Ἕλληνες συνθέτες.

Μετέφρασε τίς *Νεφέλες* τοῦ Ἀριστοφάνη γιά τό Θέατρο Τέχνης - Κάρολος Κούν καί τούς *Ἑπτά ἐπί Θῆβας* τοῦ Αἰσχύλου γιά τό ΔΗΠΕΘΕ Πατρῶν.

Τό 1994 τιμήθηκε μέ τό Κρατικό Βραβεῖο Ποίησης γιά τό βιβλίο του *Παραλογή*.

ΓΚΑΤΣΟΣ Νίκος

(Χάνια Ἀρκαδίας 1916 - Ἀθήνα)

Ποιητής καί μεταφραστής. Σπούδασε φιλολογία στό Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας.

Ἔγραψε στίχους πού μελοποιήθηκαν ἀπό τόν Μίκη Θεοδωράκη, τόν Μάνο Χατζιδάκι, τόν Σταῦρο Ξαρχάκο, κ.ἄ.

Ἐξέδωσε μόνο μιά ποιητική συλλογή μέ τίτλο *Ἀμοργός*, τό 1943.

Μετέφρασε πλῆθος ξένων θεατρικῶν ἔργων, ὅπως: *Ματωμένος γάμος*, *Λεωφορεῖο ὁ πόθος*, *Τό σπίτι τῆς Μπερνάντα Ἄλμπα*, κ.ἄ.

ΓΚΟΥΦΑΣ Βαγγέλης
('Αθήνα 1925 -)
Θεατρικός συγγραφέας, ποιητής καί σεναριογράφος.

Πρωτοεμφανίστηκε στά γράμματα, μετά άπό πολύχρονες περιπέτειες κατά τά χρόνια τῶν ἐθνικῶν καί κοινωνικῶν ἀναστατώσεων, τό 1953 μέ τό ποιητικό βιβλίο *'Απόδειπνο μικρό*. Πρώτη του ἐμφάνιση στό χῶρο τοῦ θεάτρου μέ τό μονόπρακτο *Τό κρατητήριο* στήν πρωτοποριακή καί πειραματική «Δωδεκάτη Αὐλαία». 'Ακολούθησαν τά ποιητικά βιβλία *Εὐρώπη*, *'Η λειτουργία τῆς Κυριακῆς*, *Ἐξόδιος ὕμνος*, *Παραλειπόμενα*.

'Επαγγελματικά ἐργάστηκε ὡς διαφημιστής καί ἀργότερα ὡς σεναριογράφος. Γιά τίς ἀνάγκες θεατρικῶν παραστάσεων καί ραδιοφωνικῶν καί τηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν ἀσχολήθηκε μέ τή στιχουργική καί συνεργάστηκε μέ τούς συνθέτες: Θεοδωράκη, Ξαρχάκο, Πλέσσα, Μαρκόπουλο, Χατζιδάκι. Μερικά ἀπό τά τραγούδια του ἔγιναν γιά ἕνα διάστημα δημοφιλῆ.

Συνεργάτης τοῦ τότε ΕΙΡ καί τῆς τωρινῆς ΕΡΤ (*Οἰκογένεια Παπαδοπούλου*, *Πικρή μικρή μου ἀγάπη*, κ.ἄ).

Βραβεύτηκε γιά τό κινηματογραφικό σενάριο *'Ο κλοιός* καί γιά τό σύνολο τῶν τηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν του (διασκευές μυθιστορημάτων: *Γιούγκερμαν*, *Τερέζα Βάρμα-Δακόστα*, *Κίτρινος φάκελος*, *'Αστροφεγγιά*, κ.ἄ).

ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Ἄκος
('Αθήνα 1937 -)
Ποιητής καί στιχουργός. Σπούδασε στήν 'Αθήνα. 'Από πολύ νωρίς ἄρχισε νά γράφει στίχους καί σέ ἡλικία 19 ἐτῶν ἔγραψε τό τραγούδι "Μέσα στά μαῦρα σου κυρά μου τά μαλλιά", πού λίγο ἀργότερα ἔστειλε στό διαγωνισμό νέων στιχουργῶν τῆς ἐφημερίδας «ΕΜΠΡΟΣ» καί πῆρε τό πρῶτο βραβεῖο ἀνάμεσα σέ 2.500 τραγούδια καί μελοποιήθηκε ἀπό τόν Μίκη Θεοδωράκη.

Ἄρχισε νά γράφει συστηματικά τό 1964, ὅταν γνωρίστηκε καί συνεργάστηκε μέ τόν Γιάννη Μαρκόπουλο γράφοντας τραγούδια γιά κινηματογραφικές ταινίες.

Τό 1962 εἶχε ἤδη ἐκδόσει τό πρῶτο του ποιητικό βιβλίο, *Τό σχῆμα τῆς ἀπουσίας*.

Τό 1964 ἔδωσε μιά ἀπό τίς πρῶτες του διαλέξεις, μιά πρωτοποριακή ὁμιλία μέ θέμα: *'Η προσωπική μυθολογία τοῦ 'Ανδρέα 'Εμπειρίκου*, στό «Παλλάς», μέ ἀκροατές τούς Καρούζο, 'Ελύτη, Μακρή κ.ἄ. Τιμήθηκε μέ τή φιλία τοῦ 'Ανδρέα 'Εμπειρίκου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε γραμματέας γιά δυό χρόνια.

Ἔχει γράψει δεκάδες γνωστά ἑλληνικά τραγούδια πού ἔγιναν ἐπιτυχίες συνεργαζόμενος μέ τούς: Χατζιδάκι, Μαρκόπουλο, Πλέσσα, Χατζηνάσιο, Κουγιουμτζῆ, Μαυρουδῆ κ.ἄ.

Ἔχει ἐκδόσει τίς ποιητικές συλλογές: *Φύλλωμα* (1970), *Ἐρημονήσι* (1976) καί *Διασκεδαστικός ὑλισμός* (1991).

Ἔχει δώσει σειρά διαλέξεων γιά τούς Ἕλληνες ποιητές ('Εμπειρίκος, Σεφέρης, 'Ελύτης, Καροῦζος, Χριστοδούλου κ.ἄ.) στήν 'Ελλάδα καί στό ἐξωτερικό.

Στίς ἐκπομπές του στό κρατικό ραδιόφωνο ἀσχολήθηκε μέ τήν ποίηση στό ἑλληνικό τραγούδι και τή μουσική στήν ποίηση.

Ἔχει ἐκδόσει βιβλία-μελέτες γιά τούς νεότερους Ἕλληνες ποιητές καί ἔχει γράψει θεατρικά ἔργα, ἀνάμεσα στά ὁποῖα καί τό παιδικό *Τραχανάς τῶν οὐρανῶν* (1985), μέ σκηνικά-κοστούμια τοῦ Μίνου 'Αργυράκη καί μουσική τοῦ Γιώργου Χατζηνάσιου.

'Η τελευταία του διάλεξη ἦταν τό καλοκαίρι τοῦ 1996 στό Διεθνές Φεστιβάλ Πάτρας μέ τίτλο: *Ἕνα μελλοντολογικό μυθόδραμα τοῦ Νίκου Γκάτσου*.

Ποιήματά του ἔχουν μεταφραστεῖ στά ἀγγλικά, ἰσπανικά καί ρουμάνικα.

Ἔχει ἐπίσης πολλές συλλογές ποιημάτων ἀνέκδοτες.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ 'Αγγελική
('Ερμούπολη Σύρου -)
Ποιήτρια. 'Απόφοιτος τῆς Σχολῆς τοῦ Θεάτρου Τέχνης τοῦ Κούν, ἔχει διακριθεῖ γιά τίς ἑρμηνεῖες της. 'Εμφανίστηκε στά γράμματα μέ τήν ποιητική συλλογή *Μιά Γυναίκα* (1978). 'Ακολούθησαν: *Ὠδίνες* (1982), *'Αργά τό ἀπόγευμα* (1990), *'Από τότε* (1996) καί τό παιδικό βιβλίο *Ὅταν μιλῶ μέ τά παιχνίδια μου*.

Κείμενά της ἔχουν δημοσιευτεῖ σέ λογοτεχνικά περιοδικά.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Μάνος
('Ερμούπολη Σύρου 1938 -)
Ποιητής. Ἔχει ἐκδόσει μέχρι τώρα τά ποιητικά ἔργα: *Συνοικισμός* (1962), *Μαθήματα μουσικῆς* (1972), *Τά ξόρκια* (1973), *'Αγρυπνία στήν ἐκκλησία τοῦ Προφήτη 'Ελισσαίου γιά τό σκοτεινό τρυγόνι* (1975), *Τά ὅρια τοῦ Μύθου* (1978), *Τό μυστικό πηγάδι* (1983), *'Αναμνήσεις ἀπό τήν Ὄπερα* (1987). Πεζογραφήματα: *Τό Διευθυντήριο*, *'Η σφαγή*, *Τό ἄγγιγμα τοῦ Χρόνου*. Παραμύθια: *'Ιστορία ἑνός μικροῦ μυρμηγκιοῦ*, *Τά παραμύθια τοῦ αὐτοκράτορα*, *Ἕνα καράβι μιά φορά*.

'Επίσης ἔχει ἐπιμεληθεῖ τά βιβλία: *Φωτογραφίες καί Φωτογράφοι*, *Ἐνθύμιον Σύρου*, *Τό Θέατρο στήν 'Ερμούπολη* (2 τόμοι).

Ποιήματα καί στίχους του ἔχουν μελοποιήσει ὅλοι σχεδόν οἱ Ἕλληνες συνθέτες.

ΕΛΥΤΗΣ Ὀδυσσέας
(Ἡράκλειο Κρήτης 1911 - Ἀθήνα 1996)
Κορυφαῖος Ἕλληνας ποιητής. Τό πραγματικό του ὄνομα ἦταν Ὀδυσσέας Ἀλεπουδέλης. Σπούδασε νομικά στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἐπηρεασμένος ἀπό τό γαλλικό ὑπερρεαλισμό, ἄρχισε νά δημοσιεύει ποιήματά του στό περιοδικό *Νέα Γράμματα*, κύριο ὄργανο τῶν ποιητῶν τῆς καλούμενης Γενιᾶς τοῦ Τριάντα. Κατά τήν ἰταλική ἐπίθεση (1940) πολέμησε στό μέτωπο τῆς Ἀλβανίας. Τό 1940 κυκλοφόρησε ὁ τόμος *Προσανατολισμοί* καί τό 1943 ὁ *Ἥλιος ὁ Πρῶτος*. Ἕνα ἀπό τά ποιήματά του, τό *Ἄσμα ἡρωικό καί πένθιμο γιά τόν χαμένο ἀνθυπολοχαγό τῆς Ἀλβανίας* (1945), θεωρεῖται ὕμνος στήν εἰρήνη.

Μετά ἀπό μιά περίοδο σιωπῆς περίπου δεκαπέντε χρόνων ἐκδίδει τό 1959 *Τό Ἄξιον Ἐστί*. Ἀκολούθησαν: *Ἔξι καί μία τύψεις γιά τόν οὐρανό*, *Τό φωτόδεντρο καί ἡ δεκάτη τετάρτη ὀμορφιά*, *Ὁ Ἥλιος ὁ Ἡλιάτορας*, *Τό μονόγραμμα*, *Ὁ Ζωγράφος Θεόφιλος*, *Ἡ μαγεία τοῦ Παπαδιαμάντη*, *Μαρία Νεφέλη*, *Ἡμερολόγιο ἑνός ἀθέατου Ἀπριλίου*, *Σαπφώ*, κ.ἄ.

Τό 1979 τιμήθηκε μέ τό βραβεῖο Νόμπελ Λογοτεχνίας.

ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ Ἐρρίκος
(Ἡράκλειο Κρήτης 1927 -)
Σκηνοθέτης, σεναριογράφος, ποιητής καί στιχουργός. Γύρισε 41 ταινίες τοῦ ἐπαγγελματικοῦ παλιοῦ κινηματογράφου, σέ μερικές ἀπό τίς ὁποῖες ἔγραψε καί τά σενάρια. Ἀνάμεσα σ' αὐτές εἶναι καί *Ὁ Καραγκιόζης*, *Τό ραντεβού τῆς Κυριακῆς*, *Ἕνας νομοταγής πολίτης*, *Ὁ γύρος θανάτου*, *Ξένοιαστος καβαλάρης*, *Ὁ παλαβιάρης*, *Παπατρέχας*, *Τά δίχτυα τῆς ντροπῆς*, *Μιά χούφτα τουρίστριες*, κ.ἄ. Ὡς ποιητής καί στιχουργός συνεργάστηκε μέ τούς συνθέτες: Μίκη Θεοδωράκη, Γιάννη Μαρκόπουλο, Γιῶργο Χατζηνάσιο, Κώστα Χατζῆ.

Ἔχει ἐκδόσει τήν ποιητική συλλογή *Σχέδια, μάνα καί 12 χωρισμοί*.

ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ Γιάννης
(Γιάννενα 1932 - Ἀθήνα 1996)
Δημοσιογράφος καί ποιητής, ἀδελφός τοῦ Μίκη Θεοδωράκη. Ἐργάστηκε στά περιοδικά *Ἀντί* καί *Δρόμοι τῆς Εἰρήνης* καθώς καί στίς ἐφημερίδες *Αὐγή* καί *Ριζοσπάστης*. Ἀριστερός, ἐντάχθηκε ἀπό μικρός στήν Ἐθνική Ἀντίσταση. Ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τούς δημοσιογράφους τῆς Ἀθήνας πού συνέβαλαν στήν ἀποκάλυψη τῶν δολοφόνων τοῦ Γρηγόρη Λαμπράκη. Ποιητικά του ἔργα: *Λιποτάκτες* (μελοποιημένο ἀπό τόν Μίκη Θεοδωράκη), *Πλημμύρα*, *Ἕνα τραγούδι τοῦ καιροῦ*. Ἀκόμα, τό πεζογράφημα *Ὑπέρ Βωμῶν καί Ἀστείων*, ὅπου διακωμωδεῖ τό παρακράτος.

ΚΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ Μιχάλης
(Λεμεσός 1922 -)
Ἑλληνοκύπριος σκηνοθέτης τοῦ κινηματογράφου καί τοῦ θεάτρου. Σπούδασε νομικά καί ὑποκριτική στό Λονδίνο, ἐργάστηκε ἀρχικά στό Μπί-Μπί-Σί καί κατόπιν, ὡς ἠθοποιός, στό θέατρο Ὄλντ Βίκ. Τό 1951 ἐγκατέλειψε τήν ὑποκριτική καί στράφηκε ὁριστικά στή σκηνοθεσία. Ἐπιστρέφοντας στήν Ἑλλάδα γυρίζει τό 1953 τήν ταινία *Κυριακάτικο Ξύπνημα*, ἀκολουθεῖ ἡ *Στέλλα* (1955), *Τό κορίτσι μέ τά μαῦρα* (1956), καί πιά καθιερώνεται διεθνῶς ὡς ὁ σημαντικότερος καί γνωστότερος Ἕλληνας σκηνοθέτης.

Ἀκολουθοῦν: *Τό τελευταῖο ψέμα*, *Ἐρόϊκα*, *Χαμένο κορμί*, *Ἠλέκτρα* (πού βραβεύτηκε στό Φεστιβάλ Καννῶν γιά τήν «καλύτερη μεταφορά στόν κινηματογράφο καί γιά τήν ἠχητική ἐπένδυση») ὁ *Ἀλέξης Ζορμπᾶς* (1965) πού τιμήθηκε μέ τρία Ὄσκαρ καί σημείωσε τεράστια ἐμπορική καί καλλιτεχνική ἐπιτυχία σέ ὅλο τόν κόσμο, *Ὅταν τά ψάρια βγῆκαν στή στεριά* (1967), καθώς καί οἱ τραγωδίες *Τρωάδες* καί *Ἰφιγένεια* κι ἀκόμα τό ντοκιμαντέρ *Ἀττίλας '74* γιά τό πραξικόπημα καί τήν τουρκική εἰσβολή στήν Κύπρο.

Ἀσχολήθηκε ἐπίσης καί μέ τή θεατρική σκηνοθεσία τόσο στήν Ἀθήνα ὅσο καί στή Νέα Ὑόρκη, στό Παρίσι, στό Δουβλίνο καί τό Σπολέτο.

ΚΑΛΒΟΣ Ἀνδρέας
(Ζάκυνθος 1792 - Ἀγγλία 1869)
Ἕνας ἀπό τούς σημαντικότερους νεοέλληνες ποιητές. Σπούδασε στήν Ἰταλία. Μετά τίς σπουδές του ταξίδεψε στήν Ἑλβετία, Ἀγγλία καί Γαλλία, ζώντας εἴτε μέ παραδόσεις μαθημάτων εἴτε δημοσιογραφώντας. Ὅταν κηρύχτηκε ἡ ἑλληνική ἐπανάσταση, ἦρθε στήν Ἑλλάδα «γιά νά προσφέρει», ὅπως ὁ ἴδιος γράφει, «μίαν ἀκόμη καρδίαν στά ὅπλα τῶν Μουσουλμάνων». Δέν χρησιμοποιήθηκε ὅμως, εἴτε λόγω τῶν ἐσωτερικῶν διενέξεων εἴτε διότι ἡ κυβέρνηση εἶχε ὁρισμένες ἐπιφυλάξεις. Ἀπογοητεύτηκε καί κατέφυγε στήν Κέρκυρα, ὅπου ζοῦσε παραδίνοντας μαθήματα. Ἀργότερα ἀνέλαβε τή διεύθυνση τοῦ Ἰονικοῦ Κολλεγίου καί στή συνέχεια διορίστηκε καθηγητής τῆς φιλοσοφίας στό Ἰόνιο Πανεπιστήμιο. Λόγω ὅμως φοιτητικῶν ἐπεισοδίων σέ βάρος του, ἐγκατέλειψε πικραμένος τήν Κέρκυρα καί ἐγκαταστάθηκε ὁριστικά στήν Ἀγγλία, ὅπου πέθανε. Τό λείψανό του μεταφέρθηκε καί θάφτηκε στήν πλατεία τῆς Ζακύνθου.

Ἔγραψε τραγωδίες καί δοκίμια. Περισσότε-

ρο ὅμως εἶναι γνωστός ὡς ποιητής. Ἔγραψε 20 Ὠδές, στίς ὁποῖες κυριαρχεῖ τό ἡρωικό πνεῦμα. Οἱ Ὠδές του εἶναι 20 φλογεροί ὕμνοι πρός τήν πατρίδα, τήν ἐλευθερία, τούς ἥρωες τοῦ Εἰκοσιένα. Εἶναι ἐμπνευσμένες ἀπό τά ἱστορικά γεγονότα τοῦ ἔθνους.

Ἔργα του: *Ἡ λύρα, Ὠδαί, Θηραμένης, Δαναΐδες, Ὠδή εἰς Ἰονίους, Σχέδιον τῶν ἀρχῶν τῶν γραμμάτων, Ἀπολογία αὐτοκτονίας*, κ.ἄ.

Ἔγραψε ἐπίσης ποικίλες μελέτες καί μετέφρασε θεολογικά ἀγγλικά ἔργα.

ΚΑΛΑΜΙΤΣΗΣ Γιάννης
(Πειραιάς 1939 -)
Δημοσιογράφος καί ἐπιθεωρησιογράφος. Ἔγραψε τραγούδια πού μελοποιήθηκαν ἀπό πολλούς συνθέτες (Χατζηνάσιος, Σπανός, Μπουγᾶς, κ.ἄ)

ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ Ἰάκωβος
(Νάξος 1922 -)
Θεατρικός συγγραφέας, γεννήτορας τοῦ μεταπολεμικοῦ θεάτρου, ἀνανεωτής τῆς μορφῆς καί εἰκονοκλάστης τοῦ δραματικοῦ περιεχομένου. Αὐτοδίδακτος, μέ σπουδές Μέσης Ἐκπαίδευσης, ἔμεινε κρατούμενος τῶν Γερμανῶν (1943 - 1945) στό στρατόπεδο Μαουτχάουζεν τῆς Αὐστρίας.

Στό θέατρο πρωτοεμφανίστηκε μέ τό ἔργο *Χορός πάνω στά στάχυα* (1950). Τά ἑπόμενα ἔργα του, πού κυρίως ἀνεβάστηκαν ἀπό τό Θέατρο Τέχνης τοῦ Κάρολου Κούν καί τό Ἐθνικό Θέατρο, εἶναι : *Ἡ ἕβδομη ἡμέρα τῆς Δημιουργίας, Ἡ αὐλή τῶν θαυμάτων, Ἡ ἡλικία τῆς νύχτας, Τό παραμύθι χωρίς ὄνομα, Βίβα Ἀσπασία, Ὀδυσσέα γύρνα σπίτι, Ἡ ἀποικία τῶν τιμωρημένων, Ἀσπασία, Τό μεγάλο μας τσίρκο, Ὁ ἐχθρός Λαός, Πρόσωπα γιά βιολί καί ὀρχήστρα, Τά τέσσερα πόδια τοῦ τραπεζιοῦ*.

Συνεργάστηκε ὡς σεναριογράφος μέ Ἕλληνες κινηματογραφιστές (*Στέλλα* τοῦ Κακογιάννη, *Δράκος* καί *Ποτάμι* τοῦ Κούνδουρου, *Ἁρπαγή τῆς Περσεφόνης* τοῦ Γρηγορίου, κ.ἄ.).

Ὁ ἴδιος σκηνοθέτησε πάνω σέ δικό του σενάριο τό ἔργο *Το κανόνι καί τ' ἀηδόνι*.

Στίχους του μελοποίησαν οἱ : Μίκης Θεοδωράκης, Μάνος Χατζιδάκις, Σταῦρος Ξαρχάκος, Νίκος Μαμαγκάκης.

Τό 1963 ἔγραψε τό μοναδικό του πεζογράφημα *Μαουτχάουζεν*, μιά «ἀληθινή ἱστορία», ὅπως τήν ἀποκαλεῖ ὁ ἴδιος.

ΚΑΡΑΤΖΑΣ Διονύσης
(Πάτρα 1950 -)
Καθηγητής Φιλολογίας, ἐξέδωσε τήν πρώτη του ποιητική συλλογή *Ξημέρωμα στή γῆ* τό 1972 καί ἀκολούθησαν ἄλλα ἑπτά ποιητικά βιβλία, ἀνάμεσα στά ὁποῖα τά *Χρώματα Φωνήεντα, Ὡς ἀρχαῖος ἄνεμος, Ἀνάμεσα νερό καί μαῦρο ἀποφασίζω τό κόκκινο*.

Ἐπιμελήθηκε τήν ἀνθολογία ΠΑΤΡΙΝΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ (ἐκδόσεις Ὄστρακα, 1978) καί ὑπῆρξε βασικός συνεργάτης τοῦ πατρινοῦ περιοδικοῦ ΥΔΡΙΑ.
Ποιήματά του ἔχουν μεταφραστεῖ στά ἀγγλικά, γαλλικά, γερμανικά καί ἰταλικά.
Ποιήματά του ἔχει μελοποιήσει κυρίως ὁ Μίκης Θεοδωράκης καί ὁ Ἠλίας Ἀνδριόπουλος.

ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ Κώστας
(Τρίπολη 1896 - Πρέβεζα 1928)
Ξεχωριστή φυσιογνωμία ἀνάμεσα στούς δημιουργούς τῆς νεότερης λυρικῆς ποίησης καί ἴσως ὁ πιό προσφιλής στούς νέους τῆς γενιᾶς του καί στούς μεταγενέστερους. Ἡ τραγική συνέπεια στό ἔργο του, πού τόν ὁδήγησε ὡς τήν αὐτοκτονία, συγκλόνισε τούς συγχρόνους του καί ἐπηρέασε βαθιά πολλούς νεότερους, παρόλο πού, γιά τόν ἴδιο λόγο, χαρακτηρίστηκε ἀπό ὁρισμένους «παρακμιακός».

Σπούδασε νομικά, ἐργάστηκε ὅμως ὡς δημόσιος ὑπάλληλος.

Οἱ πρῶτες δημοσιεύσεις τῶν νεανικῶν του πονημάτων ἔγιναν στά περιοδικά τῆς ἐποχῆς του (*Ἑλλάς, Παρνασσός, Παιδικός Ἀστήρ*) καί ἡ πρώτη του ποιητική συλλογή, *Ὁ πόνος τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν πραγμάτων*, κυκλοφορεῖ τό 1919. Στήν Ἀθήνα ὅμως τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Βάρναλη καί τοῦ Σικελιανοῦ, περνᾶ σχεδόν ἀπαρατήρητη.

Ἐκδίδει τά *Νηπενθῆ* τό 1921, ὄντας πιά ἐπηρεασμένος καθοριστικά ἀπό τήν ξένη ποίηση καί κυρίως τή γαλλική, καί ἀκολουθοῦν τά ποιήματα *Ἐλεγεία καί Σάτιρες* τό 1927, τρίτη καί τελευταία συλλογή του. Παράλληλα ἀσχολιόταν καί μέ μεταφράσεις.

Ποιήματά του εἶχαν ἐπίσης δημοσιευτεῖ στά περιοδικά *Νουμᾶς* καί *Λόγος τῆς Πόλης*, καθώς καί στήν ἀνθολογία τοῦ Ἄγρα *Οἱ Νέοι* τό 1922 καί στήν *Ἀνθολογία Νέων Ποιητῶν* τοῦ Γιοφύλλη.

Ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπό τήν Ἀθήνα καί οἱ συχνές μεταθέσεις σέ διάφορες πόλεις τῆς Ἑλλάδας τόν γέμισαν ἀπελπισία. Τελευταῖος σταθμός του ὑπῆρξε ἡ Πρέβεζα ὅπου καί αὐτοκτόνησε.

ΚΑΤΣΑΡΟΣ Μιχάλης
(Κυπαρισσία 1919 -)
Ποιητής. Νεαρός ἀναμίχθηκε στίς πολιτικές κινήσεις τῆς Ἀριστερᾶς καί στή διάρκεια τῆς Κατοχῆς πῆρε ἐνεργό μέρος στήν Ἀντίσταση. Μέ τή λήξη τοῦ Πολέμου ἐγκαταστάθηκε στήν Ἀθήνα, ὅπου ἄσκησε πολλά ἐπαγγέλματα καί πέρασε ἀρκετά

χρόνια κάτω ἀπό δύσκολες συνθῆκες διαβίωσης. Στό διάστημα αὐτό ὑπῆρξε μέλος τῆς ἐκδοτικῆς ὁμάδας τῶν βραχύβιων περιοδικῶν *Θεμέλιο* καί *Στόχος*. Τό 1975 ἐξέδωσε τό περιοδικό *Σύστημα*, τήν ὕλη τοῦ ὁποίου ἔγραφε σχεδόν ἐξ ὁλοκλήρου μόνος του.

Ἡ πρώτη του συλλογή ποιημάτων *Μεσολόγγι*, ἐκδόθηκε τό 1949. Ἀκολούθησαν : *Κατά Σαδδουκαίων*, *Ὀροπέδιο*, *Σύγγραμμα*, *Πρόβα καί Ὠδές*, *Ἐνδύματα*, *Ἀλφαβητάριον: Ποιήματα Α-Ω*, *Ὀνόματα*, *3Μ-3Μ=6Μ*, *4 Μαζινό*, καί τά πεζογραφικά του κείμενα *Πάς-Λακίς-Michelet*, *Τό Χρονικό τοῦ Μορέως*, *Σύγχρονες Μπροσοῦρες*, *10 ἄρθρα ἐλεύθερων κομμουνάρων*, *Τό κράτος ἐργοδότης*.

Ποιήματά του ἔχουν μελοποιήσει ὁ Μίκης Θεοδωράκης, ὁ Ἀργύρης Κουνάδης κι ὁ Γιάννης Μαρκόπουλος.

ΚΟΚΚΙΝΟΠΟΥΛΟΣ Πάνος

(Ἀθήνα 1932 -)

Σπούδασε κλασική φιλολογία στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καί ὑπηρέτησε ὡς καθηγητής στή δευτεροβάθμια Ἐκπαίδευση. Ἀσχολήθηκε μέ τήν ποίηση καί γενικά μέ τή λογοτεχνία.

Ἔχει ἐκδόσει τίς ποιητικές συλλογές *Ροδιά καί Κάχτος*, *Ἀέρας καί Φῶς*, καί ἔχει ἕτοιμες πρός ἔκδοση 2 ποιητικές συλλογές καί 3 μονόπρακτα θεατρικά ἔργα -πού, κατά καιρούς, ἔχουν παρουσιάσει οἱ μαθητές του- καί τόν Μύθο τῶν Λαβδακιδῶν σέ ἐλεύθερη ἀπόδοση.

Ποιήματά του δημοσιεύτηκαν στήν ποιητική *Ἀνθολογία τῶν Ἑκατό* τοῦ ΔΑΥΛΟΥ. Ὡς στιχουργός ἔχει γράψει τούς στίχους ἀρκετῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ Χρῆστος

(Ἀθήνα 1922 -)

Λαϊκός συνθέτης καί στιχουργός. Ἔγραψε γύρω στά 2.500 τραγούδια ἕως σήμερα. Συνεργάστηκε μέ πολλούς συνθέτες, ὅπως τόν Τσιτσάνη, τόν Χιώτη, τόν Καραμπεσίνη, κ.ἄ.

ΛΑΔΗΣ Φώντας

(1943 -).

Λογοτέχνης, δημοσιογράφος καί ἐρευνητής. Ἐργάστηκε σέ ἑλληνικές ἐφημερίδες ἀπό τό 1964. Στήν περίοδο 1967 - 1973 ἔζησε στή Ρώμη καί συνεργάστηκε μέ ξένα περιοδικά (*Monthly Review*, *Problemi del Socialismo*, κ.ἄ.) Ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ *Τετράδιο* (1974-1976). Ἔχει γράψει βιβλία γιά παιδιά, ταξιδιωτικά, πολιτικά δοκίμια, ποιητικές συλλογές. Ποιήματά του (στίχοι) μελοποιήθηκαν ἀπό τούς Μίκη Θεοδωράκη, Μάνο Λοΐζο, Θάνο Μικρούτσικο, Μάριο Τόκα, Λίνο Κόκκοτο, Δημήτρη Λάγιο, κ.ἄ. Τελευταῖα ἐξέδωσε δύο βιβλία γιά τούς Βαλκανικούς Πολέμους καί τή Μικρασιατική Ἐκστρατεία βασισμένα σέ ἀνέκδοτο ἀρχειακό ὑλικό.

ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ Τάσος

(Ἀθήνα 1921 - 1988)

Ποιητής μέ ἔντονη δράση στό χῶρο τῆς Ἀριστερᾶς. Ἄρχισε νομικές σπουδές πού ποτέ δέν ὁλοκλήρωσε. Συνελήφθη τό 1948 καί ἐκτοπίστηκε στό Μοῦδρο, τή Μακρόνησο καί τόν Ἅγ. Εὐστράτιο ὥς τό 1951. Ἡ ἐπάνοδός του στήν Ἀθήνα καί ἡ ἐπαναδραστηριοποίησή του στά πολιτικά καί πολιτιστικά πράγματα τῆς ἐποχῆς συνοδεύτηκαν ἀπό τίς ποιητικές του συλλογές *Μάχη στήν ἄκρη τῆς νύχτας* καί *Αὐτό τό ἀστέρι εἶναι γιά ὅλους μας*.

Πρωτοστάτησε στήν ἵδρυση τοῦ περιοδικοῦ *Ἐπιθεώρηση Τέχνης*, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε τακτικός συνεργάτης, καί παράλληλα ἐμφανιζόταν συστηματικά στήν ἐφημερίδα *Αὐγή* ὡς κριτικός ποίησης.

Ἔργα του ἐπίσης εἶναι : *Φυσάει στά σταυροδρόμια τοῦ κόσμου* (1953, Α΄ Βραβεῖο Φεστιβάλ Βαρσοβίας ἀλλά καί παραπομπή σέ δίκη ὡς ἔργο ἀντεθνικό), *Ὁ ἄνθρωπος μέ τό ταμποῦρλο*, *Συμφωνία ἀρ. 1*, *Οἱ γυναῖκες μέ τ' ἀλογίσια μάτια*, *Καντάτα*, *25η Ραψωδία τῆς Ὀδύσσειας*, *Οἱ τελευταῖοι*, *Τό ἐκκρεμές* (συλλογή ἐννέα διηγημάτων), *Νυχτερινός ἐπισκέπτης*, *Σκοτεινή πράξη*, *Οἱ τρεῖς*, *Ὁ διάβολος μέ τό κηροπήγιο*, *Βιολί γιά μονόχειρα*, *Ἀνακάλυψη*, *Ἐγχειρίδιο εὐθανασίας* (1979, Α΄ Κρατικό Βραβεῖο Ποίησης), *Ὁ τυφλός μέ τό λύχνο*, *Βιολέτες γιά μιά ἐποχή*, *Μικρό βιβλίο γιά μεγάλα ὄνειρα*.

Ἔργα του ἔχουν μεταφραστεῖ καί συμπεριληφθεῖ σέ πολλές ξένες ἀνθολογίες καί στίχοι του ἔχουν μελοποιηθεῖ κυρίως ἀπό τόν Μίκη Θεοδωράκη.

ΛΟΡΚΑ Φεντερίκο Γκαρθία

(Φουέντε Βακέρος Ἀνδαλουσίας 1898 - Γρανάδα 1936)

Ἱσπανός ποιητής, δραματικός συγγραφέας ἀλλά καί ταλαντοῦχος μουσικός. Θεωρεῖται ὁ ἀνανεωτής τοῦ ποιητικοῦ καί θεατρικοῦ λόγου κατά τόν 20ο αἰώνα.

Ἄρχισε σπουδές νομικῶν στή Γρανάδα πού ὅμως ἐγκατέλειψε γιά τή λογοτεχνία, τή ζωγραφική καί τή μουσική. Πηγαίνει στή Μαδρίτη, ὅπου μετέχει ἐνεργά στό καλλιτεχνικό κίνημα τῆς ἐποχῆς του, ἐκδίδοντας ταυτόχρονα τίς δύο πρῶτες του ποιητικές συλλογές: *Libro de Poemas* (1921) καί *Canciones* (1922).

Τό 1928 ἡ ἔκδοση τῶν ποιημάτων τῆς σειρᾶς

Romancero Gitano ἐξασφάλισε στόν Λόρκα μιά εὐρύτερη ἀποδοχή τοῦ κοινοῦ καί ἀκολουθεῖ τό *Poema del Cante Jondo* (1931)· ἀποτελοῦν θεματικά καί στιχουργικά μιά ἀπό τίς παλαιότερες μορφές ποίησης στήν Ἱσπανία πού τραγουδιέται ἀπό τσιγγάνους μέ συνοδεία κιθάρας.

Στό μεταξύ ἔχει ταξιδέψει σέ Γαλλία, Ἀγγλία, Νέα Ὑόρκη, Ἀργεντινή, Κούβα κι ἔχει ἔρθει σ' ἐπαφή μέ τά κυρίαρχα λογοτεχνικά ρεύματα. Τό 1935 ἔγραψε τά ἔργα *Poeta en Nueva York* καί *Llanto por Ignacio Sanchez Mejias*, τό μεγαλύτερό του ἔργο πού συγκαταλέγεται ἀνάμεσα στίς ὡραιότερες ἐλεγεῖες τίς νεότερης εὐρωπαϊκής λογοτεχνίας. Τό 1936 κυκλοφόρησε ἡ τελευταία του συλλογή, *El Divan del Tamarit*, μιά ἀναπόληση ἀραβικῶν καί ἀνατολικῶν θεμάτων καί ρυθμῶν.

Ἀπό τα θεατρικά του ξεχωρίζουν : *Τά μάγια τῆς πεταλούδας, Μαριάνα Πινέδα, Ἡ θαυμαστή μπαλωματού, Πιρλιμπλίν καί Μέλισσα, Ὁ ματωμένος γάμος, Γιέρμα, Ντόνα Ροζίτα ἡ ἀνύπαντρη, Τό σπίτι τῆς Μπερνάντα Ἄλμα.*

Ἦταν ἐπίσης καλός πιανίστας· συγκέντρωσε καί μετέγραψε γιά πιάνο πολλά λαϊκά τραγούδια τῆς πατρίδας του.

Τό 1936, χρονιά πού ξέσπασε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στήν Ἱσπανία, ὁ Λόρκα συλλαμβάνεται ἀπό τούς ἐθνικιστές στή Γρανάδα καί στίς 19 Αὐγούστου δολοφονεῖται. Τό πτῶμα του δέν βρέθηκε ποτέ οὔτε ἔχουν διερευνηθεῖ ἀκόμη οἱ λόγοι τῆς σύλληψης καί τῆς ἐκτέλεσής του.

ΜΑΛΕΝΗΣ Λεωνίδας
(Λευκωσία 1937 -)
Συγγραφέας, ποιητής καί δημοσιογράφος. Συνεργάστηκε μέ ἐφημερίδες καί περιοδικά τῆς Κύπρου ὡς κριτικός βιβλίων καί θεάτρου, πολιτικός συντάκτης καί ἀρθρογράφος. Ἀρχισυντάκτης τοῦ περιοδικοῦ *Καιροί τῆς Κύπρου*. Ἔγραψε διηγήματα καί θεατρικά ἔργα πού ἀνεβάστηκαν ἀπό κυπριακούς θιάσους καί παρουσιάστηκαν ἀπό τό ραδιόφωνο καί τήν τηλεόραση. Ἡ διασκευή τοῦ *Δύσκολου* τοῦ Μένανδρου, ἀνεβασμένη ἀπό τόν Θεατρικό Ὀργανισμό Κύπρου, ἐκπροσώπησε τήν πατρίδα του στό Φεστιβάλ τῆς Ἐπιδαύρου (1985).

Ποιήματά του ἔχουν μελοποιήσει ὁ Μίκης Θεοδωράκης καί ἄλλοι συνθέτες.

Ἐδῶ καί πολλά χρόνια ἐργάζεται στό Ραδιοφωνικό Ἵδρυμα Κύπρου.

ΜΑΝΤΑ Δήμητρα
(Τρίπολη 1943 -)
Ἔζησε τά παιδικά της χρόνια στή Μύκονο καί κυρίως στή Σύρο, ὅπου ἔκανε τίς ἐγκύκλιες σπουδές. Ἀπόφοιτος τοῦ Ἱστορικοῦ καί Ἀρχαιολογικοῦ Τμήματος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ἔχει ἐργαστεῖ στήν Ἀρχαιολογική Ὑπηρεσία (Μουσεῖο Ἀκροπόλεως, ἀνασκαφές) καί ἀνῆκε στό ἐπιστημονικό διδακτικό προσωπικό τῆς Φιλοσοφικῆς Ἀθηνῶν.

Τό συγγραφικό της ἔργο εἶναι τόσο ἐπιστημονικό ὅσο καί λογοτεχνικό. Ἔχει δημοσιεύσει μελέτες καί ἄρθρα σχετικά μέ τήν αἰσθητική καί τή φιλοσοφία τῆς τέχνης σέ ἐπιστημονικά περιοδικά καί ἐφημερίδες. Μέ τήν ποίηση ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα τά τελευταῖα χρόνια.

ΜΠΗΑΝ Μπρένταν
(Δουβλίνο 1923 - 1964)
Ιρλανδός ἐπαναστάτης κατά τῆς ἀγγλικῆς κυριαρχίας καί συγγραφέας, ὁ ὁποῖος μέ τήν ὠμή σάτιρά του καί τή δύναμη τῶν πολιτικῶν του σχολίων συνέβαλε σημαντικά στό θέατρο τοῦ Παραλόγου.
Μετά τήν ἀποφοίτησή σου ἀπό τό σχολεῖο, τό 1937, ἔμαθε τό οἰκογενειακό ἐπάγγελμα τοῦ ζωγράφου, ἐνῶ παράλληλα συμμετεῖχε στόν Ἰρλανδικό Δημοκρατικό Στρατό ὡς ἀγγελιοφόρος. Ἐνῶ βρισκόταν στήν Ἀγγλία σέ ἀποστολή σαμποτάζ, συνελήφθη καί καταδικάστηκε (1940) σέ τρία χρόνια κράτηση σέ ἀναμορφωτήριο, ὅπου ἔγραψε *Τό παιδί τοῦ ἀναμορφωτηρίου*. Λίγο ἀργότερα ἔλαβε μέρος σέ ἔνοπλη ἐπίθεση, κατά τήν ὁποία συνελήφθη καί καταδικάστηκε σέ 14 χρόνια φυλάκιση. Στή φυλακή τελειοποίησε τά ἰρλανδικά του, τή γλώσσα πού χρησιμοποίησε στήν ἐξαιρετικά λεπτή καί εὐαίσθητη ποίησή του. Ἀκολούθησαν καί ἄλλες συλλήψεις, εἴτε γιά ἐπαναστατικές δραστηριότητες εἴτε για ἀλκοολισμό. Τό πρῶτο του θεατρικό ἔργο *Ὁ ἀλλόκοτος τύπος* (1954) ἀνεβάστηκε στό μικρό Πάικ Θιάτερ τοῦ Δουβλίνου καί εἶχε ἄμεση ἐπιτυχία. Τό δεύτερο, *Ὁ Ὅμηρος* (1958) θεωρεῖται τό ἀριστούργημά του.
Ἔγραψε ἐπίσης διηγήματα καί σενάρια γιά τήν Ἰρλανδική Ραδιοφωνία. Τό 1953 ἄρχισε νά γράφει στήν ἐφημερίδα Ἰρλανδικός Τύπος μιά στήλη γιά τό Δουβλίνο.
Τά τελευταῖα του ἔργα, τά ὁποῖα ἠχογράφησε ὁ ἴδιος σέ μαγνητοταινία, εἶναι *Τό νησί τοῦ Μπρένταν Μπήαν, The Scarperer, Ἡ Νέα Ὑόρκη τοῦ Μπρένταν Μπήαν* καί *Ἐχμυστηρεύσεις ἑνός Ἰρλανδοῦ ἐπαναστάτη.*

ΜΠΟΣΤ
(Κωνσταντινούπολη 1918 - Ἀθήνα 1995)
Ὁ Μέντης Μποσταντζόγλου ἔζησε ὥς τά ἑφτά του χρόνια στήν Κωνσταντινούπολη καί στή Ρουμανία. Ἦρθε στήν Ἑλλάδα τό 1925, ὅπου καί, τε-

λειώνοντας τό Η' Γυμνάσιο Ἀθηνῶν, μπαίνει ἀμέσως στή Σχολή Καλῶν Τεχνῶν γιά νά παρακολουθήσει μαθήματα μόνο γιά ἕνα ἑξάμηνο.

Πρωτάρχισε νά ἐργάζεται ὡς εἰκονογράφος βιβλίων (κυρίως παιδικῶν) καί περιοδικῶν. Ἀργότερα συνεργάστηκε σάν πολιτικός γελοιογράφος καί χρονογράφος μέ πολλές ἐφημερίδες. Παράλληλα ἀσχολήθηκε μέ τό θέατρο καί τή ζωγραφική.

Ἔγραψε 12 θεατρικά ἔργα, ἀνάμεσα στά ὁποῖα τά πολυπαιγμένα: *Φαῦστα*, *Μήδεια*, *Ρωμαῖος καί Ἰουλιέτα*.

Ἐξέδωσε ἀρκετά βιβλία καί ἔκανε πολλές ἀτομικές ἐκθέσεις ζωγραφικῆς σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα.

Τό 1966 ἄνοιξε κατάστημα μέ τήν ἐπωνυμία «Λαϊκαί Εἰκόναι» διακοσμώντας πάνω ἀπό 20.000 ἀντικείμενα δώρων.

Χαρακτηριστικό τῆς γραφῆς του ἦταν ὁ ἠθελημένος πλατυασμός, οἱ ἀφελεῖς ἐπεξηγήσεις καί ἡ ἀνορθογραφία.

ΜΠΟΥΡΜΠΟΥΛΗΣ Μιχάλης
(Πάτρα 1939 -)
Μεγάλωσε στήν Ἰθάκη ὅπου καί τελείωσε τίς πρῶτες του σπουδές - ναυτιλιακά. Τό 1967, ὡς συντάκτης τῆς ἐφημερίδας *Δημοκρατικός Κήρυξ* στήν Κεφαλλονιά, συλλαμβάνεται καί στέλνεται ὑπό περιορισμό πίσω στήν Ἰθάκη.

Σπούδασε ἐπίσης κινηματογράφο καί δημοσιογραφία στήν Ἀθήνα. Δίδαξε διαφήμιση στό ΕΛΚΕΠΑ, ΕΕΔΕ καί στίς σχολές ΑΚΤΟ.

Ἐξέδωσε 7 συλλεκτικά βιβλία: *Τό χρονικό δύο νήσων*, *Τά ταξίδια τοῦ Ἕκτορα Ἀστρολάτη*, *Τό χρονικό τῆς καταβασίας τῶν Ἱπποτῶν τῆς Χάβδας*, *Τῆς Νεκροπόλεως κρυφά χειρόγραφα*, *Ναιετάω δ' Ἰθάκην*, *Ὁ πρίγκιπας τῶν πάγων*, *Ἡ πριγκίπισσα τῶν Ἀτμῶν* (ὑπό ἔκδοση).

Στίχους του ἔχουν μελοποιήσει πολλοί Ἕλληνες συνθέτες, ὅπως οἱ Μ.Θεοδωράκης, Μ.Χατζιδάκις, Γ.Χατζηνάσιος, Σ.Κουγιουμτζῆς, Ἠλ.Ἀνδριόπουλος, Δ.Λάγιος, Γ.Σπανός, Λ.Κόκκοτος, κ.ἄ.

Σήμερα ἐργάζεται στή διαφήμιση.

ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ Γιάννης
(Λάρισα 1930 - Ἀθήνα 1991)
Ποιητής, πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας καί στιχουργός. Τό πραγματικό του ὄνομα ἦταν Γιάννης Ξυνοτρούλιας. Σπούδασε στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί πῆρε πτυχίο Ἀρχαιολογίας. Παρακολούθησε μαθήματα στή Δραματική Σχολή τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν (1949 - 1951).

Τό 1958 ἐκδίδει τήν πρώτη του ποιητική συλλογή *Πρόσωπα καί χῶρος*. Ἀκολουθοῦν : *Καθημαγμένοι*, *Δωρήματα*, *Οὐδέν ἄδιον ἔρωτος*, *Φυλάττειν Θερμοπύλας*, *Μικροαστικά*, *Τά τραγούδια τῆς Ἀργυρῶς*, *Συνάντηση*, *Κάτω ἀπό ἕνα κουνουπίδι*, *Φεμινιστικά*.

Δημοσίευσε ἐπίσης τήν *Ἰφιγένεια* (ποιητικό ἐπεισόδιο σέ διαλογική μορφή), *Ὁ φίλος μου ὁ Αἴσωπος* (θέατρο).

Ἀπό τά θεατρικά του ἔχουν παιχτεῖ *Τό Μπουρίνι*, *Νά περιμένουμε ἕναν ξένο*, *Μικροαστικά*, *Ἡ Προξενήτρα*.

Ἔργα του ἔχουν μελοποιήσει οἱ Λουκιανός Κηλαηδόνης, Μάνος Λοΐζος, Μίκης Θεοδωράκης, Χρῆστος Λεοντῆς, κ.ἄ.

Ἔχουν ἐπίσης ἐκδοθεῖ τά πεζογραφήματά του : *Ἔγκλειστοι*, *Ὁ καθρέφτης καί ἄλλες πρόζες*, *15 παραμύθια*, *Οἱ μπόμπιρες*, *Ἕνας μπόμπος πολύ ἀριστερός*, *Ὁ κύριος Χ*, *Ὁ Γάμος ἡ Διαθήκη καί οἱ Ἔρωτες*, *Τό διπλανό δωμάτιο*, *Τά κομματικά*.

ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Λίνα
(Ἀθήνα 1957 -)
Στιχουργός. Ἔζησε τά πρῶτα παιδικά της χρόνια στή χερσόνησο τῶν Μεθάνων. Τό 1957 ξεκίνησε τίς σπουδές της στό Πάντειο Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ταυτόχρονα δέ παρακολούθησε μαθήματα στή θεατρική σχολή τοῦ Πέλου Κατσέλη καί στήν Κινηματογραφική Σχολή Σταυράκου.

Ἡ στιχουργική της πορεία ξεκινᾶ τό 1980 καί μέχρι σήμερα ἔχει συνεργαστεῖ μέ καταξιωμένους συνθέτες καί ἑρμηνευτές τῆς Ἑλλάδας καί τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἔχει ἐκδόσει τή συλλογή στίχων τῆς περιόδου 1980-1990 μέ τίτλο *Ὁλογράφως*.

Ἐκτός τῆς δισκογραφικῆς δουλειάς της, ἔχει διασκευάσει τά χορικά στήν τραγωδία τοῦ Εὐριπίδη «Τρωάδες» καί στίς κωμωδίες τοῦ Ἀριστοφάνη «Λυσιστράτη» καί «Πλοῦτος».

ΠΑΝΑΓΟΥΛΗΣ Ἀλέκος
(Ἀθήνα 1939 - 1976)
Κορυφαία μορφή τοῦ ἀντιστασιακοῦ κινήματος ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, παραλίγο ἐκτελεστής τοῦ δικτάτορα Παπαδόπουλου.

Ὡς σπουδαστής τῆς Σχολῆς Μηχανολόγων τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσόβιου Πολυτεχνείου πρωτοστάτησε σέ πολιτικές κινητοποιήσεις καί ἀναδείχθηκε σέ ἡγετικό στέλεχος τῆς «Ὀργάνωσης Νεολαίας τῆς Ἕνωσης Κέντρου», γραμματέας τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῆς «Ἑλληνικῆς Δημοκρατικῆς Νεολαίας» καί μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς «Διεθνοῦς Ἕνωσης Σοσιαλιστικῆς Νεολαίας». Μετά τήν ἐπικράτηση τῆς δικτατο-

ρίας πρωτοστάτησε στήν ἵδρυση τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀντίστασης» καί κυρίως στή συγκρότηση τῆς μαχητικῆς της πτέρυγας «Λαϊκή Ἀντιστασιακή Ὀργάνωση Σαμποτάζ» στόχος τῆς ὁποίας ἦταν ἡ βίαιη ἀνατροπή τῆς δικτατορίας.

Στίς 13/8/68 τοποθέτησε μαζί μέ συνεργάτες του ἐκρηκτικά σέ σημεῖο τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ Ἀθηνῶν-Σουνίου ἀπό ὅπου περνοῦσε ὁ Δικτάτορας ἀλλά ἡ ἐπιχείρηση ἀπέτυχε κι ὁ ἴδιος συνελήφθη καί βασανίστηκε ἄγρια. Τήρησε ἡρωικότατη στάση καί τελικά ὁδηγήθηκε στό στρατοδικεῖο, ὅπου διακήρυξε μέ σθένος τίς δημοκρατικές του ἰδέες καί καταδικάστηκε δυό φορές σέ θάνατο. Ἡ διεθνής κοινή γνώμη κινητοποιήθηκε καί ἀπέτρεψε τελικά τόν θάνατό του - ὁ ἴδιος ἀρνήθηκε κατηγορηματικά νά ζητήσει χάρη- ἀλλά συνέχισε νά κρατεῖται κάτω ἀπό ἀπάνθρωπες συνθῆκες, δραπετεύοντας δυό φορές, ὥς τόν Αὔγουστο τοῦ 1973 πού πῆρε ἀμνηστία.

Λίγο ἀργότερα ἐντάχθηκε στή συμπαράταξη «Ἕνωση Κέντρου - Νέες Δυνάμεις» (τή μετέπειτα ΕΔΗΚ) μέ τήν ὁποία ἀναδείχθηκε βουλευτής τό 1974. Ἐργάστηκε γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν θυμάτων τῆς χούντας καί τήν ἀπόδοση εὐθυνῶν στούς ὑπαίτιους, συνέδεσε μάλιστα τό ὄνομά του μέ τήν ἀνεύρεση καί δημοσιοποίηση μέρους τῶν περίφημων «Ἀρχείων ΕΣΑ».

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ *Λευτέρης*

(Ἀθήνα 1935 -)

Δημοσιογράφος καί λογοτέχνης. Σπούδασε νομικά στό Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, ἀλλά δέν πῆρε πτυχίο γιατί τόν ἀπορρόφησε ἡ δημοσιογραφία. Ἐργάζεται στά *Νέα* ἀπό τό 1959. Ὑπῆρξε ἐπί πενταετία ἀρχισυντάκτης καί ἀπό τό 1977 διατηρεῖ τή στήλη τοῦ χρονογραφήματος. Ἔχει γράψει γύρω στά χίλια τραγούδια ̓κι ἔχει συνεργαστεῖ μέ τούς πιό σημαντικούς Ἕλληνες συνθέτες καί τραγουδιστές (Θεοδωράκη, Ξαρχάκο, Λοΐζο, Μαρκόπουλο, Σπανό, Μούτση, Μπιθικώτση, Καζαντζίδη, Νταλάρα, Ἀλεξίου, κ.ἄ.)

Ἔχει ἐκδόσει τά βιβλία: *Οἱ Ἐπαρχίες τῆς Ἀθήνας*, *Ἡ Τουρκία χωρίς φερετζέ*, *Μάνος Λοΐζος*, *Ματιές*, *Τό βρώμικο '89*, *Τά Τραγούδια μου* (τρεῖς τόμοι), *Ἆσμα Ἀσμάτων*, *Οἱ παλιοί συμμαθητές*.

Ἐπίσης ἔγραψε τά θεατρικά ἔργα: *Ἐν βρασμῷ ψυχῆς*, *Ὁ Δρόμος*, *Ὁ γολγοθᾶς μιᾶς ... ὀρφανῆς ἀνύπαντρης μητέρας*.

Εἶναι γιά πολλά χρόνια πρόεδρος τῆς Ἕνωσης Μουσικοσυνθετῶν - Στιχουργῶν Ἑλλάδας καί ἔχει βραβευτεῖ μέ τό δημοσιογραφικό βραβεῖο τοῦ Ἱδρύματος Μπότση.

ΠΕΡΓΙΑΛΗΣ Νότης

(Ἀνώγεια Λακωνίας 1920 -)

Θεατρικός συγγραφέας καί ἠθοποιός. Σπούδασε θέατρο στό ἐργαστήρι τοῦ Βασίλη Ρώτα καί τό 1948 τό ἔργο του *Ὁ πόνος γεννάει θεούς* βραβεύτηκε στόν καλοκαιρινό διαγωνισμό. Ἀκολουθεῖ τό *Νυφιάτικο Τραγούδι*, *Ἡ Ἡλιογέννητη*, *Τό κορίτσι μέ τό κορδελάκι*, *Τραγούδι στό Μεσολόγγι*, *Τό χρυσό χάπι* (ἔργο πού μεταφράστηκε καί στά ρωσικά), *Μάσκες γιά Ἄγγελους*, *Ἡ Ἀντιγόνη τῆς Κατοχῆς*, *Τό τρελό φεγγάρι*.

Ἔχει γράψει ἐπίσης σενάρια γιά τόν κινηματογράφο καί τό ραδιόφωνο.

Μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς Δημοκρατίας ἀνεβάζει τό ἔργο *Αὐτό τό δέντρο δέν τό λέγαν ὑπομονή* μέ τό θίασο Χατζίσκου - Νικηφοράκη καί μουσική Μίκη Θεοδωράκη στό θέατρο Κάβα καί στή συνέχεια στό Ἐθνικό Θέατρο τό σπονδυλωτό ἔργο του *Στή γειτονιά τοῦ Τσέχοφ*.

Δημοσίευσε ἐπίσης τά μυθιστορήματα *Ὅταν σηκώθηκαν τά δέντρα*, *Ἡ καπετάνισσα*, *Τά παλικάρια*.

ΡΙΤΣΟΣ Γιάννης

(Μονεμβασία Λακωνίας 1909 - Ἀθήνα 1990)

Ἕνας ἀπό τούς σημαντικότερους ἐκπροσώπους τῆς νεοελληνικῆς ποίησης καί τῆς γενιᾶς τοῦ '30.

Τό 1925 φτάνει στήν Ἀθήνα ὅπου ἀπασχολεῖται σέ διάφορες δουλειές, ἀπό ἠθοποιός καί χορευτής ἕως ὑπάλληλος γραφείου, προσβάλλεται ὅμως ἀπό φυματίωση καί κατά καιρούς νοσηλεύεται σέ διάφορες κλινικές καί σανατόρια.

Πῆρε μέρος στήν Ἐθνική Ἀντίσταση ἀπό τίς τάξεις τοῦ ΕΑΜ. Γιά τή συμμετοχή του αὐτή καί γιά τήν ἔνταξή του στό ΚΚΕ ἐξορίστηκε ἀπό τό 1948 ἕως τό 1952 στό Κοντοπούλι τῆς Λήμνου, στή Μακρόνησο καί στόν Ἅη-Στράτη. Ἐξορίστηκε ἐπίσης στή Γυάρο καί στό Παρθένι τῆς Λέρου μέ τή δικτατορία τοῦ '67, ἐνῶ πέρασε ἕνα μεγάλο μέρος τῆς Χούντας σέ κατ' οἶκον περιορισμό, στή Σάμο, τόπο καταγωγῆς τῆς συζύγου του, Γαρυφαλιᾶς Γεωργιάδου.

Τό πρῶτο του βιβλίο μέ τίτλο *Τρακτέρ* κυκλοφόρησε τό 1934. Ἔκτοτε κυκλοφόρησαν περισσότερες ἀπό 100 ποιητικές συλλογές καί ἔργα του, ἀνάμεσα στά ὁποῖα: *Ἐπιτάφιος*, *Τό τραγούδι τῆς ἀδελφῆς μου*, *Ἐαρινή συμφωνία*, *Τό ἐμβατήριο τοῦ ὠκεανοῦ*, *Δοκιμασία*, *Ἡ σονάτα τοῦ σεληνόφωτος* (1956, πρώτο βραβεῖο ποίησης), *Οἱ γειτονιές τοῦ κόσμου*, *Ρωμιοσύνη*, *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα τῆς πικρῆς πατρίδας*, *Μαρτυρίες*, *Καπνισμένο Τσουκάλι*, *Ἡ Κυρά τῶν Ἀμπελιῶν*, *Ἡμερολόγια Ἐξορίας*, *Εἰκονοστάσιο ἀνωνύμων ἁγίων*, κ.ἄ.

Ἔγραψε ἐπίσης τά θεατρικά *Μιά γυναίκα πλάι στή θάλασσα*, *Πέρα ἀπό τόν ἴσκιο τῶν κυ-*

παρισσιῶν, Τά ραβδιά τῶν τυφλῶν, Ὁ λόφος μέ τό συντριβάνι.

Μετέφρασε ποιητικά ἔργα τῶν Μπλόκ, Μαγιακόβσκη, Χικμέτ, Γιόζεφ, Ἔρενμπουργκ, Γκιλλιέν κ.ἄ.

Στά χρόνια ἀπό τό 1970 καί ἑξῆς γνώρισε τή μεγαλύτερη φήμη του μέ τή διεθνή διάδοση καί ἀναγνώριση τοῦ ἔργου του, πού συνοδεύτηκε ἀπό πολυάριθμες βραβεύσεις καί τιμητικές διακρίσεις ἀνάμεσα στίς ὁποῖες καί τό βραβεῖο Λένιν γιά τήν Εἰρήνη τό 1977.

ΡΩΤΑΣ Βασίλης

(Χιλιομόδι Κορινθίας 1889 - Ἀθήνα 1977)

Θεατρικός συγγραφέας καί κριτικός, ὁ ἱδρυτής τοῦ «λαϊκοῦ θεάτρου» στήν Ἑλλάδα, ποιητής καί μεταφραστής, μεταξύ ἄλλων καί ὅλων τῶν ἔργων τοῦ Σαίξπηρ. Σπούδασε φιλολογία στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καί τό 1906 ἄρχισε ν' ἀσχολεῖται ἐπαγγελματικά μέ τό θέατρο φοιτώντας παράλληλα στή Δραματική Σχολή τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν. Πῆρε μέρος στούς Βαλκανικούς Πολέμους καί στόν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ὅπου πιάστηκε αἰχμάλωτος ἀπό τούς Γερμανούς. Μετά τήν ἐπιστροφή του στήν Ἑλλάδα, πῆρε μέρος ἐπίσης στήν ἐκστρατεία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί ἀργότερα ὑπηρέτησε ὡς στρατιωτικός ἀκόλουθος στήν ἑλληνική πρεσβεία τοῦ Βερολίνου. Ἀποστρατεύτηκε τό 1927 μέ τό βαθμό τοῦ συνταγματάρχη κι ἔκτοτε ἀσχολήθηκε συστηματικότερα μέ τό θέατρο μεταφράζοντας καί γράφοντας κριτική.
Τό 1930 ἵδρυσε τό «Λαϊκό Θέατρο Ἀθηνῶν», πού ἔκλεισε ἡ δικτατορία τοῦ Μεταξᾶ ἑφτά χρόνια ἀργότερα. Στήν περίοδο τῆς Κατοχῆς ἵδρυσε τό «Θεατρικό Σπουδαστήριο» κι ἀκόμα ὑπηρέτησε τήν Ἐθνική Ἀντίσταση, ἐντάχθηκε στό ΕΑΜ καί ὀργάνωσε θεατρικές παραστάσεις μέ μέλη τῆς ΕΠΟΝ. Παράλληλα ἔγραφε σχόλια, χρονογραφήματα καί μαρτυρίες στόν παράνομο τύπο καί κριτική θεάτρου στό νόμιμο περιοδικό *Καλλιτεχνικά Νέα.*

Μεταπολεμικά ἀσχολήθηκε μέ τή μετάφραση θεατρικῶν ἔργων, κυρίως τοῦ Σαίξπηρ.

Ποιητικά του ἔργα πού δημοσιεύτηκαν: *Τό τραγούδι τῶν σκοτωμένων, Τό τραγούδι τοῦ καμπούρη καί ἄλλα τραγούδια, Ἀνοιξιάτικο ἀγέρι, Ἀνοιξιάτικα τραγούδια, Τρελή πορεία, Τραγούδια τῆς Κατοχῆς, Κιθάρα καί γαρούφαλο, Παρά προστάτας νἄχωμεν, Βραδινό τραγούδι.*

Ἐπίσης τά θεατρικά *Νά ζεῖ τό Μεσολόγγι, Ρήγας Βελεστινλῆς, Τό πιάνο, Γραμματιζούμενοι, Ἑλληνικά νιάτα, Τό παραμύθι τῆς ἀνέμης, Κολοκοτρώνης, Καραγκιόζικα, Μνημόσυνο* (σέ συνεργασία μέ τή σύντροφό του Βούλα Δαμιανάκου), καθώς καί τά θεατρικά του ἅπαντα *Θέατρο, Ἡ Αὐγούλα, Θέατρο γιά παιδιά.*

Ἀκόμα οἱ συλλογές ἀφηγημάτων του: *Παλιές ἱστορίες, Διηγήματα.*

Ἐξέδωσε ἐπίσης μελέτες γιά τό θέατρο καί πολιτικά κείμενα.

Ἐκτός ἀπό Σαίξπηρ, ἔχει μεταφράσει ἔργα τῶν Σίλλερ, Χάουπτμαν, Ἀριστοφάνη, Ἡσίοδο, Τίρσο ντέ Μολίνα, Καλντερόν.

ΣΕΦΕΡΗΣ Γιῶργος

(Σμύρνη 1900 - Ἀθήνα 1971)

Ποιητής ἀπό τούς σημαντικότερους στή χώρα μας, κεντρική μορφή τῆς λογοτεχνικῆς γενιᾶς τοῦ '30 καί διπλωμάτης. Τό πραγματικό του ὄνομα ἦταν Γιῶργος Σεφεριάδης.

Σπούδασε νομικά στό Παρίσι καί στή συνέχεια ἄρχισε τήν ἐπαγγελματική του σταδιοδρομία στό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὡς ἀκόλουθος, τήν ὁποία καί θά τερματίσει ὡς πρεσβευτής στό Λονδίνο τό 1962. Τό 1969 ἔδωσε στή δημοσιότητα δήλωση καταγγέλοντας τό δικτατορικό καθεστώς στήν Ἑλλάδα, γεγονός πού εἶχε διεθνή ἀπήχηση.

Ἡ ἐπίσημη ἐμφάνισή του στό χῶρο τῆς λογοτεχνίας γίνεται τό 1931 μέ τήν ποιητική συλλογή *Στροφή*. Ἀκολούθησαν *Ἡ Στέρνα, Τό Μυθιστόρημα, Ἡμερολόγιο Καταστρώματος Α΄, Τετράδιο γυμνασμάτων, Ἡμερολόγιο Καταστρώματος Β΄, Κίχλη, Ἡμερολόγιο Καταστρώματος Γ΄, Τρία κρυφά ποιήματα,* κ.ἄ. Ἔγραψε ἐπίσης τό μυθιστόρημα *Ἔξι νύχτες στήν Ἀκρόπολη* καί δοκίμια πού χαρακτηρίστηκαν ὑποδείγματα γλωσσικῆς στιλπνότητας καί βαθύτατου στοχασμοῦ.

Μετέφρασε στά ἑλληνικά ποιήματα σύγχρονων Εὐρωπαίων καί Ἀμερικανῶν ποιητῶν (*Ἀντιγραφές*) καθώς καί κείμενα τῆς ἀρχαίας γραμματείας (*Μεταγραφές*) καί ἀπέδωσε στή νεοελληνική γλώσσα τό *Ἆσμα Ἀσμάτων* καί τήν *Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη.*

Γιά τήν ποίησή του καί τό σύνολο τοῦ πνευματικοῦ του ἔργου του εἶχε τιμηθεῖ στήν Ἑλλάδα μέ τό Ἔπαθλο Παλαμᾶ τό 1947 καί στό ἐξωτερικό, πού τό ἔργο του εἶχε γίνει γνωστό ἀπό μεταφράσεις σέ πολλές γλῶσσες, μέ τό βραβεῖο Foyle στό Λονδίνο (1961) καί τό Νόμπελ Λογοτεχνίας (1963)

Ἡ μέρα τῆς κηδείας του (20.9.71) πῆρε τόν χαρακτήρα πάνδημης ἀντιδικτατορικῆς ἐκδήλωσης.

ΤΟΥΠΟΓΙΑΝΝΗΣ Σπύρος

(Ἅγιος Μύρωνας Ἡρακλείου Κρήτης 1944 -)

Τελείωσε τίς γυμνασιακές του σπουδές στό Ἡράκλειο καί μετά τό στρατό ἐργάστηκε ὡς διορθωτής σέ τοπικές ἐφημερίδες ἐνῶ παράλληλα δημοσίευε χρονογραφήματά του.

Ἔχει ἐκδόσει τρεῖς ποιητικές συλλογές: *Κύμα τῆς θαλάσσης* (1984), *Περίπατος στή γῆ* (1991), *Πλανόδιο φῶς* (1994).
Ἐπηρεάστηκε βαθιά ἀπό τήν προσωπικότητα καί τό ἔργο τοῦ Μίκη Θεοδωράκη.
Ἀπό τό 1977 ἐργάζεται στήν Ἀθήνα ὡς δημόσιος ὑπάλληλος.

ΤΡΙΠΟΛΙΤΗΣ Κώστας
(Ἀθήνα 1953 -)
Ὡς στιχουργός ἔχει συνεργαστεῖ μέ τούς: Μίκη Θεοδωράκη, Γιῶργο Ζαμπέτα, Γιῶργο Χατζηνάσιο, Θάνο Μικρούτσικο καί Ἀντώνη Βαρδῆ.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ Δημήτρης
(Ἀθήνα 1927 - 1991)
Ποιητής καί στιχουργός. Πέρασε τά ἐφηβικά του χρόνια μέσα στήν Κατοχή, πῆρε ἐνεργό μέρος στήν Ἀντίσταση καί ἐξορίστηκε στήν Ἐλ Τάμπα. Σπούδασε ἠθοποιός στή σχολή τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου καί ἀργότερα φοίτησε στήν Πάντειο. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί ἔπαιξε σέ διάφορους γνωστούς θιάσους μέ ἐπιτυχία μέχρι νά τόν κερδίσει όριστικά ἡ ποίηση τό 1954 πού τυπώνεται ἡ πρώτη ποιητική συλλογή του. Μέ τούς *Νυχτοφύλακες* μπαίνει δυναμικά στό χῶρο τῶν μεταπολεμικῶν ποιητῶν. Συνεργάστηκε μέ τόν Μίκη Θεοδωράκη καί δημιούργησαν μαζί τό πολιτιστικό κίνημα τοῦ νέου ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ μέ ἐπιτυχίες ὅπως: *Βράχο βράχο*, *Καημός*, *Παράπονο*, τραγούδια πού ἅπλωσαν τήν ποίηση καί τή μουσική σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα καί ἔξω ἀπ' αὐτήν. Συνεργάστηκε ἀκόμα καί μέ ἄλλους συνθέτες τῆς ἐποχῆς δημιουργώντας τραγούδια-σταθμούς ὅπως: *Δέν ἔχει δρόμο νά διαβῶ* (Ζαμπέτας), *Καλημέρα Ἥλιε* (Λοΐζος), κ.ἄ. Τήν ἴδια ἐποχή γράφει θέατρο καί μιλάει σέ συναυλίες γιά τήν ποίηση καί τήν ποιότητα τῆς ζωῆς ὡς τό 1967. Στή Δικτατορία αὐτοεξορίζεται στό Παρίσι μαζί μέ τή σύντροφό του Μαρία Κανδρεβιώτου καί συνεχίζει νά γράφει καί νά μιλάει γιά τήν ποίηση, τήν Ἑλλάδα καί τή δημοκρατία σέ διαλέξεις, συνεντεύξεις καί ἀλλοῦ, ἐνῶ παράλληλα μεταφράζονται καί ἀπαγγέλλονται ποιήματά του στά γαλλικά ἀπό ἠθοποιούς σάν τόν Ζώρζ Ουίλσον στό T.N.P., σέ μεγάλη ἐκδήλωση γιά τήν Ἑλλάδα, καί τόν Μοσέλ Μπουκέ σέ ἐκδηλώσεις τῆς Μπιενάλε. Ἀπό τόν ἴδιο ἠθοποιό παρουσιάζεται καί τό θεατρικό του ἔργο *Ἡ Φωτογραφία*.
Ἡ μεταπολίτευση τόν βρίσκει νά ἑτοιμάζει τό πρῶτο, σχεδόν αὐτοβιογραφικό, μυθιστόρημά του *Τό Γούπατο*, πού τυπώνεται τό 1976. Ἀπό τότε γράφει καί τυπώνει ἕνα μυθιστόρημα τό χρόνο, χωρίς νά πάψει νά ἀσχολεῖται μέ τήν ἀγαπημένη του ποίηση, τά τραγούδια καί τό θέατρο.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Α
ΑΓΑΠΗ (ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ)
ΑΓΑΠΗ (ΡΑΝΤΑΡ)
ΑΓΑΠΗ ΔΙΧΩΣ ΑΚΡΗ
ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ (ΦΑΙΔΡΑ)
ΑΓΡΥΠΝΙΑ
ΑΪΝΤΕ ΜΙΑ
ΑΪΒΑΛΙ (ΑΣΙΚΙΚΟ ΠΟΥΛΑΚΗ)
ΑΪΒΑΛΙ (ΣΕΡΕΝΑΤΕΣ)
ΑΙΣΘΗΣΗ
ΑΙΩΝΕΣ ΑΝΘΙΖΕΙΣ
ΑΚΟΜΑ ΤΟΥΤ' Η ΑΝΟΙΞΗ
ΑΝ
ΑΝΑΒΑΦΤΙΣΗ
ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΥΡΟ ΚΑΙ ΤΖΙΑ
ΑΝΑΤΟΛΗ ΣΕ ΛΕΓΑΝΕ
ΑΝΘΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ
ΑΝ ΘΥΜΗΘΕΙΣ Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΜΟΥ
ΑΝ Μ' ΑΓΑΠΑΣ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ
ΑΝΟΙΓΩ ΤΟ ΣΤΟΜΑ ΜΟΥ
ΑΝΟΙΞΕ ΛΙΓΟ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ
ANTONIO TORRES HEREDIA I
ANTONIO TORRES HEREDIA II
ΑΛΑΤΙ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕ ΜΟΥ
ΑΛΛΙΩΤΙΚΑ ΜΙΛΑ ΜΟΥ
ΑΛΥΣΙΔΑ
ΑΜΑ ΤΕΛΕΙΩΣΕΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ
ΑΠΑΓΩΓΗ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ ΣΟΥ
ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ
ΑΠΟΝΕΣ ΕΞΟΥΣΙΕΣ
ΑΠΟΣΤΗΜΑ
ΑΠΡΙΛΗΣ
ΑΠ' Τ' ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ
ΑΡΚΑΔΙΑ Ι
ΑΡΝΗΣΗ
ΑΡΝΙΕΜΑΙ
ΑΡΧΑΙΑ ΓΙΟΡΤΗ
ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑ ΜΟΥ ΣΙΩΠΗΛΗ
ΑΣΑΝΣΕΡ
ΑΣΗΜΕΝΙΑ ΤΑΜΠΑΚΕΡΑ
ΑΣΙΚΙΚΟ ΠΟΥΛΑΚΙ
ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ
ΑΣΤΑΤΟ ΠΟΥΛΙ
ΑΣ' ΤΟΥΣ ΝΑ ΜΑΣ ΚΟΡΟΪΔΕΥΟΥΝ
ΑΣΤΡΟ
ΑΥΓΗ
ΑΥΓΗ ΑΦΡΑΤΗ
ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΘΑ 'ΡΘΟΥΝ ΜΙΑ ΒΡΑΔΙΑ
ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΕΦΕΔΡΟΥ ΜΗΝΟΣ
ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ
ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ
ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΒΛΕΠΕΙΣ
ΑΧ! ΕΛΑ ΚΙ ΑΝΑΨΕ ΤΟ ΦΩΣ

Β
ΒΑΘΙΑ ΣΤΗ ΜΟΙΡΑ ΜΟΥ
ΒΑΝΩ ΤΟ ΧΑΡΟ ΠΙΣΩΚΑΠΟΥΛΑ
ΒΑΡΚΑ ΣΤΟ ΓΙΑΛΟ
ΒΑΣΙΛΕΨΕΣ ΑΣΤΕΡΙ ΜΟΥ
ΒΓΑΛΕ ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΠΑΝΙΑ
ΒΓΗΚΕ Η ΖΩΗ ΜΑΣ ΣΤΟ ΣΦΥΡΙ
ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΕΙΝΑΙ Η ΝΥΧΤΑ
ΒΕΑΤΡΙΚΗ - ΜΕ ΠΟΥΛΙΑ ΤΡΕΛΑ
ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΨΕ ΝΑ ΓΕΛΑΣ
ΒΙΛΕΜ ΣΤΡΑΣΕ
ΒΟΓΓΑ ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ Τ' ΑΝΑΠΛΙΟΥ
ΒΟΥΝΑ ΣΑΣ ΧΑΙΡΕΤΩ
ΒΡΑΔΙΑΖΕΙ
ΒΡΑΧΟ ΒΡΑΧΟ
ΒΡΕΧΕΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΟΓΕΙΤΟΝΙΑ

Γ
ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΜΑΝΑ ΓΕΙΑ ΣΟΥ ΣΤΡΑΤΟ
ΓΕΝΕΘΛΙΑ
ΓΕΩΡΓΟΣ ΝΕΡΩΝ
ΓΙΑΠΙ
ΓΙΑΤ' ΕΙΣΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΣΟΥ ΜΟΥ 'ΛΕΓΕΣ
ΓΙΑΤΙ ΕΙΣΑΙ Ο ΑΝΕΜΟΣ
ΓΛΥΚΕ ΜΟΥ ΕΣΥ ΔΕΝ ΧΑΘΗΚΕΣ
ΓΛΥΚΟΦΙΛΟΥΣΑ ΠΑΝΑΓΙΑ
ΓΩΝΙΑ ΓΩΝΙΑ

Δ
ΔΑΚΡΥΣΑΝ ΤΑ ΣΕΝΤΟΝΙΑ ΜΟΥ
ΔΑΚΡΥΣΜΕΝΑ ΜΑΤΙΑ
ΔΕΙΛΙΝΟ ΤΗΣ ΕΡΗΜΙΑΣ
ΔΕΚΑ ΠΑΛΙΚΑΡΙΑ
ΔΕΛΗΒΟΡΙΑ ΔΕΛΗΒΟΡΙΑ
ΔΕΝ ΕΦΤΑΙΓΕΝ Ο ΙΔΙΟΣ
ΔΕΝ ΕΧΕΙ Η ΓΗ ΚΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΘΕΣΗ
ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΘΕΣΗ Η ΓΗ
ΔΕΝ ΕΧΕΙ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΓΥΡΙΣΜΟ
ΔΕΝ ΗΣΥΧΑΖΟΥΝ ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ
ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΠΙΑ
ΔΕΝ ΠΑΙΡΝΕΙ ΕΔΩ ΚΑΝΕΙΣ
ΔΕΝΤΡΑ ΝΕΡΟΥ
ΔΕ ΦΤΑΙΣ ΕΣΥ ΠΟΥ ΤΑΞΙΔΕΥΩ
ΔΕ ΦΤΑΝΕΙ
ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ
ΔΙΑΒΑΖΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ
ΔΙΑΛΥΜΑ ΦΩΤΟΣ
ΔΙΟΤΙ ΔΕΝ ΣΥΝΕΜΟΡΦΩΘΗΝ...
ΔΙΟΤΙΜΑ
ΔΟΞΑΣΤΙΚΟ
ΔΟΞΑ ΤΩ ΘΕΩ

ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ
ΔΡΟΜΟΙ ΠΑΛΙΟΙ
ΔΡΟΜΟΙ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΑ
ΔΡΟΜΟΣ

Ε
ΕΒΓΑΛΑ ΣΤΟ ΣΦΥΡΙ ΤΑ ΧΑΔΙΑ
ΕΔΩ ΔΕΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΑΝΕ
ΕΔΩ ΤΟ ΦΩΣ
ΕΙΜΑΙ ΑΓΓΛΟΣ ΝΙΟΣ ΚΑΙ ΤΥΧΕΡΟΣ
ΕΙΜΑΣΤΕ ΔΥΟ
ΕΙΝΑΙ ΜΑΚΡΥΣ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΣΟΥ
ΕΙΝΑΙ ΦΤΩΧΟ ΤΟ ΜΑΓΑΖΙ
ΕΙΝ' Ο ΚΑΗΜΟΣ ΜΟΥ ΕΝΑ ΠΟΥΛΙ
ΕΙΣΑΙ ΕΛΛΗΝΑΣ
ΕΙΣΟΥΝ ΚΑΛΟΣ
ΕΙΧΑ ΦΥΤΕΨΕΙ ΜΙΑ ΚΑΡΔΙΑ
ΕΚΕΙΝΑ ΠΟΥ ΕΙΧΑ ΝΑ ΣΟΥ ΠΩ
ΕΚΕΙΝΟΣ ΗΤΑΝ ΜΟΝΟΣ
ΕΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΜΑΣ ΧΑΘΗΚΕ
ΕΚΕΙ ΣΤΗΝ ΞΕΝΙΤΙΑ ΠΟΥ ΖΕΙΣ
ΕΚΦΡΑΣΗ
ΕΛΑ ΚΡΥΦΑ
ΕΛΑΤΕ Μ' ΕΝΑΝ ΠΟΘΟ
ΕΛΕΝΗ - ΒΕΑΤΡΙΚΗ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ
ΕΛ ΖΑΑΤΑΡ
ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΙ ΙΤΑΛΟΙ
ΕΜΑΛΩΣΑ ΜΕ ΤΗ ΖΩΗ
ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΡΓΑΤΕΣ
ΕΝΑ ΔΑΣΟΣ ΚΛΑΡΕΣ
ΕΝΑ ΔΕΙΛΙΝΟ
ΕΝΑ ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ
ΕΠΑΙΞΕΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ
ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ
ΕΠΙΒΑΤΗΣ
ΕΠΙΜΟΝΟ ΠΑΡΟΝ
ΕΠΟΧΗ ΝΕΡΟΥ
ΕΡΓΕΝΗΣ
ΕΡΗΜΙΑ
ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ
ΕΡΩΤΙΚΟ
ΕΡΩΤΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ
ΕΣΤΕΙΛΑ ΣΤΟ ΚΟΜΜΑ
ΕΣΤΩ ΚΙ ΑΠΟ ΛΥΠΗ
ΕΤΣΙ ΠΟΥ ΜΟΥ ΜΙΛΑΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΠΙΣΣΑ
ΕΥΑΝΘΙΑ
ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΕΦΤΑΣΕΣ ΑΡΓΑ
ΕΧΕΙ Η ΝΥΧΤΑ ΘΑΝΑΤΟ
ΕΧΕΙ Ο ΘΕΟΣ
ΕΧΕΙΣ ΜΑΤΙΑ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
ΕΧΩ ΚΑΙΡΟ ΝΑ ΣΕ ΔΩ
ΕΧΩ ΜΙΑ ΑΓΑΠΗ

Ζ
ΖΟΥΣΑ ΜΙΑ ΧΑΡΤΙΝΗ ΖΩΗ

Η
Η ΑΓΑΠΗ ΖΕΙ ΜΕ Τ' ΟΝΕΙΡΟ
Η ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ
Η ΑΡΚΟΥΔΑ
Η ΑΥΛΗ
Η ΒΡΟΧΗ
Η ΕΛΠΙΔΑ ΠΟΥ ΕΛΕΓΕΣ
Η ΕΠΙΚΗΡΥΞΗ
Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ
Η ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΟ ΜΕΣΗΜΕΡΙ
Η ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΔΩΡΙΕΩΝ
Η ΚΑΛΟΓΡΙΑ Η ΤΣΙΓΓΑΝΑ
Η ΛΑΜΠΡΗ
Η ΛΥΠΗΜΕΝΗ
Η ΜΑΓΙΑ
Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΑΝΤΡΙΚΟΥ
Η ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΑΖΟΡΩΝ
Η ΝΥΧΤΑ ΜΑΣ ΕΧΩΡΙΣΕΝ
Η ΠΑΝΤΕΡΜΗ
Η ΠΟΡΤΑ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΝΟΙΧΤΗ
ΗΡΘΑΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΜΕ ΤΑ ΜΑΥΡΑ
ΗΡΘΑΝ ΤΑ ΒΑΣΑΝΑ ΝΩΡΙΣ
Η ΡΟΜΒΙΑ
ΗΣΟΥΝΑ ΠΑΡΑΠΟΝΟ
ΗΣΟΥΝ ΜΠΑΞΕΣ
ΗΤΑΝ 18 ΝΟΕΜΒΡΗ
ΗΤΑΝ ΚΑΠΟΤΕ ΔΥΟ ΦΙΛΟΙ
ΗΤΑΝΕ ΝΕΟΙ ΗΤΑΝ ΠΑΙΔΙΑ
ΗΧΩ ΘΑΝΑΤΟΥ
Θ
ΘΑΛΑΣΣΙΝΕΣ ΣΠΗΛΙΕΣ
ΘΑ ΠΡΟΦΕΡΩ Τ' ΟΝΟΜΑ ΣΟΥ
ΘΑ ΡΙΞΩ ΠΕΤΡΑ ΣΤΗ ΖΩΗ
ΘΑ ΣΟΥ ΔΩΣΩ ΕΝΑ ΤΟΠΙ ΧΡΥΣΟ
ΘΑ ΣΟΥ ΣΤΕΙΛΩ ΜΑΝΑ
Θ' ΑΦΗΣΩ ΤΗ ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ
ΘΕΣ ΝΑ ΖΕΙΣ ΑΠ' ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΘΕΛΩ ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ
ΘΛΙΜΜΕΝΗ ΜΑΤΙΑ
ΘΡΗΝΟΣ
ΘΥΜΗΣΟΥ ΤΟ ΜΑΝΟΛΙΟ

Ι
ΙΟΥΛΙΟΣ

Κ
ΚΑΗΜΟΣ

ΚΑΘΕ ΠΡΩΙ
ΚΑΘΕ ΠΡΩΙ ΠΟΥ ΞΑΝΑΡΧΙΖΕΙ
ΚΑΙ ΔΕ ΜΙΛΗΣΕ ΚΑΝΕΙΣ
ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΜΙΛΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΝΟΥΣΑΝΕ ΤΑ ΤΡΑΜ
ΚΑΙΡΟΣ ΝΑ ΔΕΙΣ
ΚΑΙ Σ' ΑΓΑΠΩ
ΚΑΛΑ ΒΟΥΝΑ
ΚΑΝΕ ΚΟΥΡΑΓΙΟ
ΚΑΝΟΝΙΑ ΤΟ ΒΑΡΟΥΝΕ
ΚΑΠΟΙΟ ΠΡΩΙΝΟ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΚΑΠΟΤΕ
ΚΑΠΟΤΕ ΘΑ 'ΡΘΟΥΝ ΝΑ ΣΟΥ ΠΟΥΝ
ΚΑΡΑΒΙ ΚΑΛΟΤΑΞΙΔΟ
ΚΑΡΑΒΙ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ
ΚΑΡΤΕΡΕΜΑ
ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΑ ΡΟΥΧΑ ΜΟΥ
ΚΕΡΥΝΕΙΑ
ΚΙ ΑΝ ΕΣΒΗΣΕ ΣΑΝ ΙΣΚΙΟΣ
ΚΙ ΑΝ ΘΑ ΜΟΥ ΦΥΓΕΙΣ
ΚΙΝΗΣΕ Ο ΜΑΗΣ ΓΙΑ ΝΑ 'ΡΘΕΙ
ΚΛΑΨΕ ΣΤΑ ΓΟΝΑΤΑ ΜΟΥ ΤΗ ΝΤΡΟΠΗ ΣΟΥ
ΚΛΕΙΣ' ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ
ΚΟΙΜΗΣΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥΔΙ ΜΟΥ
ΚΟΙΤΑ ΜΕ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ
ΚΟΚΚΙΝΟ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟ
ΚΟΡΙΤΣΙ ΤΟΥ ΟΚΤΩΒΡΗ
ΚΟΣΜΕ ΑΣΩΤΕ
ΚΟΥΒΕΝΤΑ Μ' ΕΝΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙ
ΚΟΥΤΟΥΚΙ
ΚΟΥΡΑΣΤΗΚΑ ΝΑ ΣΕ ΚΡΑΤΩ
ΚΡΑΤΗΣΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ
ΚΡΑΤΗΣΕΣ ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΠΡΟΣΩΠΟ
ΚΥΡΑ-ΠΑΝΑΓΙΑ
ΚΥΡΙΑΚΕΣ

Λ
ΛΑΟΣ
ΛΑΤΡΕΥΩ ΤΟ ΣΩΤΗΡΑ ΜΟΥ
ΛΑΧΤΑΡΗΣΑ ΜΙΑ ΧΩΡΑ
ΛΕΓΕ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
ΛΙΓΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ
ΛΟΓΙΑ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ
ΛΥΓΜΟΣ ΑΓΓΕΛΩΝ

Μ
ΜΑΓΙΟΠΟΥΛΑ
ΜΑΓΙΣΣΑ
ΜΑΖΙ ΣΟΥ
ΜΑΝΑ
ΜΑΝΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΑ
ΜΑΝΑ, ΤΟ ΜΑΝΝΑ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ
ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ Ο ΓΙΟΚΑΣ ΣΟΥ
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ
ΜΑΡΙΝΑ
ΜΑΡΚ ΜΑΡΣΩ
ΜΑΤΩΜΕΝΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
ΜΕ ΒΡΗΚΕ ΠΑΛΙ Η ΕΡΗΜΙΑ
ΜΕΓΑΛΗ ΑΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΑΤΡΙΚΗΣ
ΜΕ ΚΥΝΗΓΑΕΙ Η ΒΡΟΧΗ
ΜΕΛΑΧΡΙΝΗ ΜΟΥ ΚΟΠΕΛΙΑ
ΜΕΛΑΧΡΙΝΟ ΠΑΙΔΙ
ΜΕ ΜΙΣΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
Μ' ΕΝΑ ΚΑΡΑΒΙ ΟΝΕΙΡΑ
ΜΕΝΕΞΕΔΕΝΙΑ ΤΑ ΒΟΥΝΑ
ΜΕΡΑ ΜΑΓΙΟΥ
ΜΕΣΑ ΣΕ ΚΗΠΟ ΚΑΘΙΣΑ
ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΜΑΥΡΑ ΣΟΥ ΜΑΛΛΙΑ
ΜΕ ΣΗΜΑΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΡΟΦΟ
ΜΕΣ ΣΤΗ ΒΡΟΧΗ
ΜΕΣ ΣΤΗΝ ΚΛΕΙΣΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ ΜΟΥ
ΜΕΣ ΣΤΗΝ ΤΑΒΕΡΝΑ
ΜΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ
ΜΕ ΤΗ ΖΥΓΑΡΙΑ ΣΤΟ ΧΕΡΙ
ΜΕ ΤΙΣ ΧΑΜΕΝΕΣ ΤΙΣ ΨΥΧΕΣ
ΜΕ ΤΟ ΛΥΧΝΟ ΤΟΥ ΑΣΤΡΟΥ
ΜΗ ΜΕ ΠΡΟΔΩΣΕΙΣ
ΜΗ ΜΕ ΡΩΤΑΣ
ΜΗΝ ΚΛΑΙΣ
ΜΗΝ ΞΕΧΝΑΣ ΤΟΝ ΩΡΩΠΟ
ΜΗΠΩΣ ΖΟΥΜΕ Σ' ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ;
ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΗ
ΜΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΘΑ Σ' ΤΟ ΠΩ
ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΠΟΥ ΘΑ ΚΑΝΕΙ ΚΡΥΟ
ΜΙΑ ΝΥΧΤΕΡΙΔΑ ΣΤΗ ΣΚΕΠΗ
ΜΙΑ ΞΑΝΘΙΑ
ΜΙΛΑΩ ΠΑΛΙΑ
ΜΙΑ ΦΥΛΑΚΗ
ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ
ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ
ΜΟΙΡΟΛΟΪ ΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ
ΜΟΝΑΞΙΑ
Μ' ΟΡΜΗ ΩΚΕΑΝΟΥ
ΜΟΥ ΑΡΚΕΙ
ΜΟΥ ΜΙΛΑΤΕ ΓΙΑ ΚΕΙΝΟΝ
ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΣΤΟΥΣ ΑΔΟΞΟΥΣ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ
ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΜΠΗΚΕ Ο ΧΑΡΟΣ ΣΤΟ ΚΕΛΙ
ΜΠΛΕ ΒΑΘΥ
ΜΠΟΥΡΝΑΖΙ
ΜΠΡΟΥΤΖΙΝΟΣ ΓΥΦΤΟΣ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ
ΜΥΡΤΙΑ

Ν
ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ (ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ)
ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ (ΠΡΟΔΟΜΕΝΟΣ ΛΑΟΣ)
ΝΑ 'ΡΘΩ ΕΔΩ
ΝΑΥΑΓΟΣ
ΝΑ 'ΧΑ Τ' ΑΘΑΝΑΤΟ ΝΕΡΟ
ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ
ΝΥΧΤΑ
ΝΥΧΤΑ ΔΙΧΩΣ ΑΚΡΗ
ΝΥΧΤΑ ΜΑΓΙΚΙΑ
ΝΥΧΤΑ ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ
ΝΥΧΤΑ ΤΟΥ SINE
ΝΥΧΤΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΙ
ΝΥΧΤΩΝΕΙ (ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ)
ΝΥΧΤΩΝΕΙ (ΦΑΙΔΡΑ)

Ξ
ΞΑΝΑ ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΘΑ ΣΤΕΓΝΩΣΩ
ΞΑΝΘΟΜΑΛΛΟΥ
ΞΑΣΤΕΡΟΣ ΠΟΝΟΣ
ΞΕΝΟΣ
ΞΕΝΟΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΑ ΚΙ ΟΡΦΑΝΟΣ
ΞΗΜΕΡΩΝΕΙ

Ο
Ο ΑΓΕΡΑΣ ΛΕΕΙ ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗ
Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟ
Ο ΑΝΤΩΝΗΣ
ΟΓΔΟΝΤΑ
Ο ΔΙΚΑΣΤΗΣ
ΟΔΟΣ ΜΗΔΕΝ
Ο ΔΡΑΠΕΤΗΣ
Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ
Ο ΕΡΩΤΑΣ
Ο ΕΧΘΡΟΣ ΛΑΟΣ
Ο ΗΛΙΟΣ
Ο ΗΛΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ
Ο ΗΛΙΟΣ ΚΟΙΤΑΞΕ ΤΗ ΓΗ
ΟΙ ΑΝΥΠΟΨΙΑΣΤΟΙ
ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ
ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΜΟΥ
ΟΙ ΜΟΙΡΑΙΟΙ
ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΝΕΚΡΟΙ
Ο ΙΣΚΙΟΣ ΕΠΕΣΕ ΒΑΡΥΣ
ΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΑΥΤΟΙ
Ο ΚΑΒΑΛΑΡΗΣ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ
Ο ΚΗΠΟΣ ΕΜΠΑΙΝΕ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ
Ο ΚΟΛΙΓΟΣ
Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ
ΟΛΑ ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΔΕΛΤΙΩΘΕΙ
ΟΛΑ ΣΑΝ ΟΝΕΙΡΟ ΠΕΡΝΟΥΝ
ΟΛΑ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΜΟΥ
Ο ΛΕΒΕΝΤΗΣ
Ο ΛΟΓΟΣ Ο ΣΤΕΡΝΟΣ
ΟΛΟΙ
Ο ΜΑΥΡΟΣ ΚΑΒΑΛΑΡΗΣ
Ο ΜΗΤΣΟΣ ΑΠ' ΤΑ ΦΑΡΣΑΛΑ
Ο ΜΙΜΗΣ Ο ΤΣΙΓΓΑΝΟΣ
ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ
ΟΝΕΙΡΟ ΑΓΑΠΗΣ
Ο ΟΥΡΑΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΛΕΙΣΤΟΣ
Ο ΠΟΙΗΤΗΣ
Ο ΠΡΟΔΟΤΗΣ
ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ
ΟΣΟ ΔΙΑΡΚΕΙ Η ΘΑΛΑΣΣΑ
ΟΣΟΥΣ ΔΕΝ ΠΗΡΕ Η ΜΟΝΑΞΙΑ
Ο ΤΑΜΕΝΟΣ
ΟΤΑΝ ΜΕ ΔΕΙΤΕ ΝΑ ΜΙΛΩ
ΟΤΑΝ ΜΙΑΝ ΑΝΟΙΞΗ
ΟΤΑΝ ΟΙ ΜΕΡΕΣ ΚΑΤΕΒΑΙΝΟΥΝ ΧΑΜΗΛΑ
ΟΤΑΝ ΣΕ ΒΡΗΚΑ
Ο ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΕΛΑΝ
Ο ΧΑΡΟΣ ΝΥΧΤΟΠΕΡΠΑΤΕΙ
Ο ΧΡΗΣΜΟΣ

Π
ΠΑΙΔΙ ΔΕ ΜΙΛΑΣ
ΠΑΙΖΟΝΤΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΠΑΛΙΚΑΡΙ
ΠΑΛΙΟ ΤΕΛΩΝΕΙΟ
ΠΑΜΕ ΒΟΛΤΑ ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ
ΠΑΡΑΠΟΝΟ
ΠΑΡΕ ΤΑ ΔΩΡΑ
ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ
ΠΕΛΑΓΟ
ΠΕΝΤΕ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ
ΠΕΡΙΜΕΝΕ ΜΕ
ΠΗΡΑ ΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΟΥ ΛΗΣΤΗ
ΠΗΡΑ ΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ Τ' ΟΥΡΑΝΟΥ
ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΜΟΥ ΕΖΗΣΑ
ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ ΜΕΙΣ
ΠΟΙΟΣ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ
ΠΟΥ ΠΕΤΑΞΕ Τ' ΑΓΟΡΙ ΜΟΥ
ΠΡΑΣΙΝΗ ΜΕΡΑ
ΠΡΟΔΟΜΕΝΗ ΑΓΑΠΗ
ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ
ΠΩΣ ΜΕ ΚΟΙΤΑΣ
ΠΩΣ ΝΑ ΞΕΧΑΣΩ

Ρ
ΡΑΝΤΑΡ
ΡΟΔΙΑ
ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ
ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ

Σ
ΣΑΒΒΑΤΟΒΡΑΔΟ
ΣΑ ΝΑ ΜΗΝ ΕΖΗΣΑ ΠΟΤΕ

ΣΑΝ ΟΡΦΑΝΟ
ΣΑΝ ΣΥΝΝΕΦΟ
ΣΑΝΤΙΑΓΟ
ΣΕ ΔΡΟΜΟΥΣ ΜΑΚΡΙΝΟΥΣ
ΣΕ ΛΕΝΕ ΜΑΝΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΣΕ ΠΟΙΑ ΠΑΤΡΙΔΑ ΘΕΣ ΝΑ ΠΑΣ
ΣΕ ΠΟΙΟ ΒΟΥΝΟ
ΣΕΡΕΝΑΤΑ
ΣΕ ΣΙΩΠΕΣ ΦΥΤΩΝ
ΣΗΜΑΔΕΜΕΝΟΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ
ΣΗΜΕΡΑ ΒΡΑΔΙΑΣΕ ΝΩΡΙΣ
ΣΑΝ ΚΑΦΕΝΕΙΟ
Σ' ΑΥΤΗ ΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ
Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΥΣΚΟΛΟ ΚΑΙΡΟ
ΣΟΥ 'ΣΤΕΙΛΑ
ΣΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ
ΣΤΑ ΛΙΜΑΝΙΑ ΤΑ ΜΑΚΡΙΝΑ
ΣΤΑ ΠΕΡΒΟΛΙΑ
ΣΤΑΣΟΥ ΕΔΩ
ΣΤΗΝ ΑΚΡΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ
ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ ΔΟΣΜΕΝΟΣ
ΣΤΙΣ 10 ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΗ
ΣΤΟ ΕΡΗΜΟ ΛΙΜΑΝΙ
ΣΤΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ»
ΣΤΟ ΜΠΑΡ
ΣΤΟ ΝΙΚΗΦΟΡΟ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ
ΣΤΟΝ ΩΡΩΠΟ
ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ
ΣΤΟ ΠΑΖΑΡΙ ΤΟΥ ΦΟΝΙΑ
ΣΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΙ ΣΤΕΚΟΣΟΥΝ
ΣΤΟΥ ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΥ ΤΗΝ ΑΥΛΗ
ΣΤΟΥ ΚΑΤΩ ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΝ ΑΥΛΗ
ΣΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΝ ΑΝΗΦΟΡΙΑ
ΣΤΡΑΤΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΑ
ΣΤΡΩΣΕ ΤΟ ΣΤΡΩΜΑ ΣΟΥ
ΣΥΛΛΕΙΤΟΥΡΓΟ
ΣΥΝΟΨΗ
ΣΩΤΗΡΗ ΠΕΤΡΟΥΛΑ

Τ
ΤΑ 'ΔΑΤΕ ΤΑ ΜΑΘΑΤΕ
ΤΑ ΕΛΛΗΝΑΚΙΑ
ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΜΑΣ ΧΡΟΝΙΑ
ΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΤΗΣ ΦΩΝΗΣ ΣΟΥ
ΤΑ ΝΑΥΛΑ
ΤΑ ΝΕΑΡΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ
ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΑΠΕΙΡΟ
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑ
ΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΙΑ ΟΡΘΑΝΟΙΧΤΑ
ΤΑ ΠΑΤΡΟΠΑΡΑΔΟΤΑ
ΤΑ ΠΙΚΡΟΣΑΒΒΑΤΑ
ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ
Τ' ΑΣΠΡΟ ΞΩΚΛΗΣΙ
ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΕΔΩ
ΤΕΤΟΙΑ ΣΤΙΓΜΗ
ΤΕΤΟΙΑ ΩΡΑ
ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ ΕΧΩ ΧΑΣΕΙ
ΤΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ ΜΗΝ ΤΗΝ ΚΛΑΙΣ
ΤΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ ΝΑ ΤΗΝ ΚΛΑΙΣ
ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ ΑΝΟΙΓΩ ΤΟ ΒΡΑΔΥ
ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ ΒΡΑΔΙΑ
ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΑΙΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ ΝΕΡΟ
ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΗΛΙΕ ΝΟΗΤΕ
ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ
ΤΗΣ ΚΟΛΑΣΗΣ ΚΑΜΠΑΝΕΣ
ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ
ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ
ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ
ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ Η ΕΠΟΧΗ
ΤΙ ΝΑ ΤΗΝ ΚΑΝΩ ΤΗ ΧΑΡΑ
ΤΙ ΝΕΟΙ ΠΟΥ ΦΤΑΣΑΜΕΝ ΕΔΩ
ΤΙΣ ΝΥΧΤΕΣ
ΤΟ ΑΙΜΑ ΠΑΓΩΣΕ
ΤΟ ΒΡΑΚΙ
ΤΟ ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ
ΤΟ ΕΚΚΡΕΜΕΣ
ΤΟ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟ
ΤΟ ΚΡΥΦΤΟ
ΤΟ ΚΥΚΛΑΜΙΝΟ
ΤΟ ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΟ ΠΟΥΛΙ
ΤΟ ΜΕΤΩΠΟ
ΤΟ ΜΠΛΟΚΟ ΣΤΗΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ
ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ
Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΚΑΠΝΟΣ
ΤΟ ΝΕΡΟ
ΤΟ ΝΗΣΙ
ΤΟΝ ΠΑΥΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΝΙΚΟΛΙΟ
ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΣΟΥ
ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ
ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΠΟΥ ΔΙΩΚΕΤΑΙ
ΤΟ ΠΑΛΙΚΑΡΙ ΕΧΕΙ ΚΑΗΜΟ
ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΩΝ ΑΣΤΡΩΝ
ΤΟ ΣΑΡΑΚΙ
ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΘΥΜΑΜΑΙ
ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΜΙΚΡΟ
ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΤΟ ΣΦΑΓΕΙΟ
ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ
ΤΟ ΤΑΞΙΜΙ
ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΜΟΥ
ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΚΑΡΜΠΟΝΑΡΩΝ
ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ ΔΕΝ ΞΕΚΙΝΗΣΕ ΠΟΤΕ ΓΙΑ ΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ ΦΕΥΓΕΙ ΣΤΙΣ ΟΧΤΩ
ΤΟ ΤΡΙΖΟΝΙ
ΤΟ ΤΡΙΗΜΕΡΟ
ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΝΕΜΕΝΗΣ
ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ
ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΔΡΟΜΟΙ ΣΚΟΤΕΙΝΟΙ
ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΒΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΥ
ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ
ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ
ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ Η ΜΑΝΑ
ΤΟΥ ΧΩΡΙΣΜΟΥ
ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ
ΤΟ ΧΑΤΙΡΙ
ΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΑΚΙ
ΤΟ ΧΡΩΜΑ ΜΑΥΡΟ
ΤΟ ΧΤΙΣΙΜΟ
ΤΟ ΨΥΓΕΙΟ
ΤΟ ΨΩΜΙ ΕΙΝΑΙ ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ
ΤΟ ΨΩΜΙ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΓΛΥΚΟ
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΕΝΙΑ
ΤΡΙΑ ΠΟΤΑΜΙΑ
ΤΡΙΠΟΛΗ
ΤΩΡΑ
ΤΩΡΑ ΚΡΥΨΕ Τ' ΟΝΟΜΑ ΣΟΥ
ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΠΕΘΑΙΝΟΥΝ ΤΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ
ΤΩΡΑ ΠΟΥ ΦΕΥΓΕΙΣ
ΤΩΡΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΕΙΝΕΙΣ ΜΟΝΟΣ
ΤΩΡΑ ΣΤΑ ΟΓΔΟΝΤΑ ΕΞΙ

Υ
ΥΠΟΘΗΚΑΙ

Φ
ΦΕΡΤΕ ΜΟΥ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΦΕΥΓΩ ΜΑΚΡΙΑ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ
ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ ΟΝΕΙΡΟ
ΦΥΛΑΞΑ Τ' ΟΝΕΙΡΟ
ΦΥΤΕΨΕ ΔΥΟ ΦΙΛΙΑ
ΦΩΤΙΕΣ ΦΩΤΙΕΣ

Χ
ΧΑΘΗΚΑ
ΧΑΘΗΚΑΝΕ ΤΟΣΟ ΝΩΡΙΣ
ΧΑΪ ΧΑΪ
ΧΑΙΡΕ
ΧΑΜΕΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ
ΧΑΜΟΣ ΑΠΟ ΑΓΑΠΗ
ΧΑΡΑ ΧΑΡΑ
ΧΑΡΑΜΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΧΕΙΛΙ ΜΟΥ ΜΟΣΚΟΜΥΡΙΣΤΟ
ΧΕΙΡΟΛΑΒΗ
ΧΡΟΝΙΑ ΦΤΗΝΑ
ΧΡΥΣΟΠΡΑΣΙΝΟ ΦΥΛΛΟ
ΧΡΩΜΑΤΑ ΝΥΧΤΕΡΙΝΑ
ΧΤΕΣ Τ' ΑΠΟΓΕΜΑ ΣΤΟ ΑΑΧΕΝ
ΧΤΥΠΑ ΧΤΥΠΑ
ΧΩΡΙΣΑΜΕ
ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ
ΧΩΡΙΣ ΛΕΞΕΙΣ
ΧΩΡΙΣ ΦΕΓΓΑΡΙΑ

Ω
ΩΔΗ ΕΚΤΗ - ΑΙ ΕΥΧΑΙ
ΩΔΗ ΤΕΤΑΡΤΗ - ΕΙΣ ΣΑΜΟΝ
ΩΔΗ ΤΡΙΤΗ - ΤΑ ΗΦΑΙΣΤΙΑ
ΩΣ ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΕΜΟΣ
ΩΣΠΟΥ ΞΑΝΑΓΕΝΝΗΘΗΚΑ
ΩΣ ΤΟ ΤΕΡΜΑ